

CARAGIALE

MOMENTE

MOMENTE

Ion Luca Caragiale (1852, Haimanale, jud. Dâmbovița – 1912, Berlin) a încetat de mult să fie *doar* „cel mai mare dramaturg român“ sau „Molière al românilor“. A devenit emblemă națională, categorie etnopsihologică, „chipul diurn al ființei naționale“, cel nocturn fiind, desigur, Eminescu.

Așa stând lucrurile, a fost adulat, contestat și discreditat deopotrivă. „Cel mai sociabil scriitor al românilor“, marele epicureu „campion al colațiunilor bucureștene“ și „marele zugrav de moravuri“ a fost fluierat la premiere pentru incompatibilitate cu *high life*-ul epocii, a fost refuzat de două ori la premiul Academiei, i s-au înscenat procese de plagiat, i s-a decretat perisabilitatea operei ș.a., „grecol genial“ fiind considerat când „arhicanalie“, când „ultimul ocupant fanariot“ al României.

Era fatal, așadar, ca, în relație cu societatea autohtonă, scriitorul să practice constant „jocuri cu mai multe strategii“, iar omul să-și plănuiască tenace „exilul voluntar“ dinspre Regat către Apus, fie la Brașov, Sibiu, Cluj, fie, în final, la Berlin.

A fost gazetar, sufleur, revizor școlar, copist, profesor, corector, registrator, director general al Teatrelor, patron de berării falimentare ș.a., iar în politică a slujit nonșalant, cu pragmatic sarcasm, cameleonismul, trecând pe la conservatori și socialiști, la liberali, junimiști și radicali, pentru a campa – sexagenar jovial, dar nu doar ludic – în „takismul“ conservator-democrat.

Un clasic provocator, de redescoperit și recalibrat cu fiecare generație.

I.L. CARAGIALE

MOMENTE

Ediție și studiu introductiv de
ION VARTIC

Notă asupra ediției de
MARIANA VARTIC

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Mariana Vartic, Anca Lăcătuș
Coperta: Angela Rotaru
Corectori: Patricia Rădulescu, Elena Dornescu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Editura mulțumește Bibliotecii Academiei Române
și Muzeului Municipiului București pentru materialul fotografic.

© HUMANITAS 2013 (ediția print)
© HUMANITAS 2014 (ediția electronică)

ISBN 978-973-50-4348-3 (pdf)

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

I.L. Caragiale
și momentele sale exemplare

I

*De un ceas umblu să dau de un prietin...
parcă toți au intrat în pământ!*

Costică Parigoridi
(din *Repausul dominical*)

DESPRE LACHE ȘI MACHE SAU DESPRE FAPTUL-DE-AFI-UNUL-LAOLALTĂ-CU-ALTUL. Grație festelor pe care, în posteritate, destinul le joacă câte unui scriitor, umoristul George Ranetti este încă prezent în conștiința noastră culturală nu atât datorită propriei creații, cât datorită replicii memorabile pe care i-a dat-o, la apariția *Momentelor*, lui I.L. Caragiale: „Nu *Momente*, maestre, ci *Monumente* trebuia să botezi admirabilul volum, căci fiecare din paginile lui e un monument de spirit de observație, de spirit sadea, de perfecțiune artistică”¹. Verdictul acesta, nu lipsit,

---

1. În privința receptării în epocă a *Momentelor*, v. secțiunea de note la I.L. Caragiale, *Opere*, II, ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin, E.S.P.L.A., București, 1960, pp. 581 și urm. Totodată, pentru a înțelege reacția venerabilului său confrate de la 1901 și cauza pentru care seninul orizont de așteptare al acestuia a fost tulburat de apariția *Momentelor*, cititorul de astăzi trebuie să țină seama de premisele fundamentale revelate, încă în 1935, de Șerban Cioculescu: „*Schițele și Momentele* nu au avut succes de librărie imediat și răsunător. [...] Numai o burghezie istorică ridicată printr-o evoluție firească, în decurs de veacuri, înstărită prin muncă de generații și independentă, își dezvoltă un spirit de autocontrol, care se încoronează cu opere de satiră usturătoare. Societatea românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu se afla în această

intenţionat, de un anume accent calamburesc, este astăzi definitiv şi unanim ratificat de exegeza literară. Dar la 1901 lucrurile stăteau cu totul altfel, căci o parte din contemporanii lui Caragiale păstrau o rezervă radicală faţă de *Momente*, care, în opinia lor, ar fi reprezentat, spre deosebire de teatru şi nuvele, opera minoră a scriitorului. Unele reacţii imediate, fie la publicarea „momentelor“ în ziarul *Universul*, fie la apariţia lor în volum, sunt în privinţa aceasta într-un tot semnificative (de altfel, încă în 1890, în legătură cu schiţa *25 de minute...*, Duiliu Zamfirescu, într-o scrisoare către Titu Maiorescu, decreta: „Caragiale ar trebui oprit, în interesul reputaţiei sale de scriitor, de a publica fleacuri“¹).

Cauza primă care a favorizat acţiunea de desconsiderare condescendentă a schiţelor pare a fi cea revelată de Paul Zarifopol: „E de gândit dacă nu cumva unor dintre ceti-

---

sitaţie. Născută oarecum spontan, prin imitare şi adaptare bruscă, burghezia noastră era inaptă de spirit autocritic. [...] Ivirea lui Caragiale, în acest sens, este de bună seamă prematură şi accidentală. [...] Caragiale nu găseşte un public potrivit, conştient de priza pe care o oferă umorului, care să se recunoască voios în trăsăturile caricaturale şi să aplaude fără reticenţe. Proaspăta burghezie se cere idealizată în portrete retuşate şi dacă e posibil cu obrajii îmbujoraţi de un carmin spălăcit, ca în arta fotografică de bălci. Este un semn de civilizaţie înaintată gustul pentru caricatură şi chiar acela pentru fotografia fără retuşă...“ (*Caragialiana*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974, pp. 155–156). Bazele acestei explicaţii au fost, însă, puse încă de E. Lovinescu: „Înainte de a avea o literatură burgheză, i-a fost dat literaturii române să aibă [în Caragiale] un astfel de talent antiburghez, nu prin origine sau ideologie, ci prin imperativul spiritului satiric“ (*Istoria civilizaţiei române moderne*, II, Editura Ancora, Bucureşti [1923], p. 195).

1. *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori*, cu un cuvânt de introducere şi însemnări de Emanoil Bucuţa, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, f.a., p. 73.

tori sau literaţi tipărire în foileton de gazetă populară nu crea, ea singură, o prevenire defavorabilă scriitorului. Pe un bucureştean intelectual l-am auzit zicând, pe când încă mai trăia Caragiale, că sunt în capitala noastră o sumă de băieţi spirituali, gata să-ţi fabrice oricând mărunţişuri amuzante ca ale lui Caragiale¹.

Ipoteza lui Zarifopol îşi găseşte confirmarea, de pildă, în afirmaţia dispreţuitoare a lui G. Panu, după care, în ultimele decenii de viaţă, Caragiale n-ar mai fi scris „altceva decât oarecare siluete şi tipuri pentru *Universul*“. Privirii naive a multora dintre contemporanii scriitorului – nedezbăraţi încă de vechea deprindere, moştenită de la un Dinicu Golescu, de a măsura operele de artă cu metrul – *Momentele* le apar, în mod automat, datorită dimensiunii lor miniaturale, ca simple crochiuri, ca „mărunţişuri amuzante“ ori „fleacuri“, ca lucruri neserioase, cu tot felul de „figuri care sunt numai schiţate“ ş.a.m.d. În această capcană cade însuşi H. Sanielevici, al cărui comentariu, elogios şi substanţial, se încheie însă cu o exclamaţie de regret: „Ce păcat că d. Caragiale nu se poate concentra pentru a strânge într-o comedie comoara de observaţiuni făcute asupra altor pături sociale decât cele zugrăvite în *Scrisoarea pierdută* şi în *Noaptea furtunoasă!*...“². Dar motivul fundamental ce trebuie să fi declanşat cecitatea estetică în faţa schiţelor şi care o şi explică se află, cred, în relaţia aproape nemediată dintre „momente“ şi realitatea de ultimă oră pe care ele o reflectă. Ca într-un serial de actualităţi, secvenţele

---

1. Paul Zarifopol, *Introducere la I.L. Caragiale*, în *Opere*, I, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1930, p. XXXVII.

2. H. Sanielevici, *Încercări critice*, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl“, Bucureşti, 1903, p. 23.

caragialiene reproduc fragmente vii, caracteristice, din conţinutul şi abundă în referiri şi aluzii la tribulaţiile cotidiene din epocă, fapt ce a creat, aproape firesc, falsa impresie a unor texte minore, cu timbru foiletistic şi, deci, efemer. Într-adevăr, cu siguranţă, primejdia unei asemenea receptări depreciative şi superficiale a volumului său, Caragiale a pus, alături de „momente“, şi creaţii de altă factură, mai „elevate“ (cum sunt *La hanul lui Mânjoală* sau *La conac*) şi care dau senzaţia de „literatură“, de „invenţie“, favorizând evaziunea cititorului din realitatea imediată. În mod paradoxal însă, procedând astfel, scriitorul a accentuat contrastul dintre aceste opere de tip diferit şi a înlesnit tocmai inevitabilul: mulţi dintre contemporanii săi, elogiind *La hanul lui Mânjoală*, au deplâns, în schimb, excesul de actualitate şi așa-zisa netransfigurare a celorlalte proze, care – după cum spune un publicist din epocă – „se învârtesc în jurul berăriilor din Piaţa Teatrului şi, oricât de frumos ar fi scrise, parcă închid orizontul“...

Momentele reprezintă, într-adevăr, reflexele uimitor de prompte ale unor evenimente reale, absorbind şi conservând efervescenţa şi vehemenţa iscate în jurul lor, ecourile lor profane, de culise, materializate în comentarii, argumentaţii pro şi contra, polemici, confirmări şi dezminţiri, speculaţii, zvonuri, bârfe etc. De aceea, fraza emblematică, potrivită mai tuturor „momentelor“ şi sugerând „atmosfera încărcată“ a schimbului de opinii pe baza „ultimelor informaţiuni“, este cea din debutul *Inspecţiunii*: „Mai mulţi prieteni – impiegaţi în diferite administraţii publice – stau de vorbă, la masa lor obicinuită într-o berărie, despre chestiunile la ordinea zilei“. Astfel, *Situaţiunea* reflectă tocmai un moment de vârf, încordat, al tratativelor dintre guvern şi banca germană Disconto-Gesellschaft, iar o altă etapă a acestor convorbiri financiare, în care se amestecă şi

societatea americană Standard-Oil, este fixată în *Politică înaltă*. Anumite aspecte tensionate ale relațiilor balcanice sunt imediat înregistrate: după comiterea în București a unui asasinat (22 iulie 1900), apar în serie: *Ultima oră!*... (18 august), *Boris Sarajoff!*... (25 august–1 septembrie), *Cum stăm*... (8 septembrie); verdictul procesului cauzat de crima menționată s-a dat la 30 septembrie, iar ecourile acestuia sunt înregistrate, la scurtă vreme, în *O lacună*... (13 noiembrie). Apoi, după multe runde de discuții, un nou guvern, cu o coloratură aparte, junimist-conservatoare, este instalat la 7 iulie 1900, așa încât deja la 14 iulie, în ziarul *Universul*, „amicul X“ ne oferă amănunte foarte exacte despre componența ministerială (aportul său fantezist făcându-se simțit din plin numai în privința așa-ziselor discuții preliminare dintre P.P. Carp și Take Ionescu¹). Un alt „moment“, *Cam târziu*... , apare la 13 octombrie 1900, curând după votarea „legii țuicii“ (3 octombrie). Schița *Atmosfera încărcată* e declanșată de instituirea „monopolului băuturilor spirtoase“; *Articol de reportaj*, de boala prințului moștenitor; *Teatrul la țară*, de ideea năstrușnică a lui I. Kallinderu de a înființa un soi de teatru sătesc; *Emulațiune*, de ecourile vizitei elevilor Liceului severinean „Traian“ în capitală; *Ultima emisiune*... , de zvonurile stârnite de proiectele privitoare la ameliorarea situației financiare, degradate „din cauza crizei de care suferea tezaurul public“; *Tren de plăcere*, de moda partidelor de plăcere la Sinaia; *Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din str. Uranus*, de publicitatea odioasă făcută de ziare în jurul unei sinucideri pasionale etc. etc. Un epilog amuzant, cu consecințe

---

1. În privința restabilirii adevărului istoric, v. comparativ T. Măiorescu, *Istoria contemporană a României (1866-1900)*, Editura Librăriei Socec, București, 1925, p. 435.

în cadrul schimburilor reciproce dintre ficţiune şi realitate, a avut publicarea schiţei *O zi solemnă*, consacrată lui Leonida Condeescu, personaj real, de oarecare notorietate în epocă, aflat chiar în momentul apariţiei foiletonului în atenţia opiniei publice datorită activităţilor sale rizibile; se pare că eroul, cuprins brusc de un sentiment de imortalitate derizorie, i-a mulţumit, într-o epistolă, lui Caragiale, într-un fel care îl înrudeşte cu Dobcinski-Bobcinski, cuplul gogolian: „...cât o trăi ţara asta, ce-ai scris dumneata aşa de frumos, o să se citească cât lumea şi pământul şi cu chipul acesta viitorii mei concetăţeni o să afle că în oraşul Mizil a trăit cândva un oarecare Leonida Condeescu...”¹. În legătură cu simultaneitatea perfectă dintre momentul emiterii foiletoanelor din *Universul* şi momentul receptării lor de către cititori, Ştefan Cazimir aduce un argument important: „Caracterul «documentar» al schiţelor se afirmă şi în alt mod, prea puţin sesizabil astăzi, dar de o certă rezonanţă în contemporaneitate: prin adecvarea calendaristică a subiectelor sau măcar a unor detalii ale textului. [...] Restabilind reperele cronologice ale inspiraţiei lui Caragiale, răfoim parcă un album de epocă, în care orice stampă conservă un fragment autentic al timpului revolut”². Astfel, nu întâmplător, *La Moşi...* apare tocmai în toiul târgului tradiţional, când „de pe atâtea strade şi căi, ca de pe atâtea braţe ale unui fluviu uriaş, se varsă, ca-ntr-o mare zgomotoasă, pe bariera de la capul podului Târgului de Afară, valuri peste valuri de omenire”. *Duminica Tomii* e tipărită în preajma zilei Sfântului Toma, iar *De închiriat* şi *Caut casă...* în proximitatea zilelor de Sfântul Dumitru şi

---

1. I. Suchianu, *Diverse însemnări şi amintiri*, Tipografia Ziarelui „Universul”, Bucureşti, 1933, p. 78.

2. Ştefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967, pp. 181–182.

Sfântul Gheorghe, când, în Bucureşti, începea agitaţia mutatului. *O cronică de Crăciun...* şi *Cadou...* au ca pretext sărbătorile de iarnă şi apar chiar în timpul acestora, fixând totodată ambianţa climatică: „Ş-afară-i grozav... şi plouă şi ninge şi pică şi-ngheaţă... o zloată cumplită... un viŃor nebun... o vreme prăpăd!“ Acelaşi tip de cadru meteorologic precis, cu trimitere la zi şi anotimp, se află în multe alte schiţe. *Atmosfera încărcată*, tipărită la 10 martie 1900, debutează cu o referinţă sugestivă şi familiară pentru cititorul vremii: „E o zi posomorâtă de primăvară...“; *O zi solemnă* (21 aprilie 1900): „Zi-nţâi de mai stil nou 1900, zi de redeşteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii...“; *Situaţiunea* (23 iunie 1900): „A fost o zi îngrozitor de fierbinte“; *Ultima oră!*... (18 august 1900): „Vreme splendidă, deşi prea călduroasă...“; *Ultima emisiune...* (6 noiembrie 1900): „Afară e o vreme căinească; plouă ca prin sită şi bate vânt rece. Începe iarna“ etc. etc.

Datorită capacităţii absolute de absorbţie a oricărui fel de mostră extrasă din straturile multiple ale realităţii, *Momentele* conţin o catagrafie mozaicată a evenimentelor, mentalităţilor şi moravurilor de sfârşit de veac şi, totodată, de început de secol românesc. Iată de ce, în *Note şi impresii*, G. Ibrăileanu afirmă despre Caragiale că „este cel mai mare istoric al epocii dintre 1870 şi 1900. Un istoric complet, care arată, care critică şi care explică“, iar în prefaţa ediţiei a II-a a *Spiritului critic...* ţine să precizeze că paragraful referitor la opera caragialiană ar trebui remaniat, „pentru că, de la război încoace, mă conving din ce în ce mai mult că acest om a văzut mai bine decât oricine în realitatea noastră socială“¹. Constituind proiecţii, de o

---

1. G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1920, p. 227; *idem*, *Spiritul critic în cultura românească*, Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1922, p. 1. Ideea e reluată de Tudor Vianu,

acută promptitudine, ale unor momente de viaţă familială, publică, social-politică sau, în genere, ale unor momente din aria raporturilor interumane, schiţele caragialiene cuprind o cantitate apreciabilă de adevăr istoric, ce poate fi confruntat cu alte surse de informaţie: ziarele vremii, memoriile, corespondenţa, discursuri parlamentare¹ ş.a.m.d. Nu e, deci, de mirare că contemporanii lui Caragiale receptau „momentele“ în cu totul alt mod decât noi, din unghiul viu al cunoaşterii sensibile, savurând şi înţelegând altfel comentariile, aluziile, polemicile şi reacţiile personajelor. Şi, iarăşi, nu e de mirare că, pentru cititorii *Universului*, foiletoanele acestea, din cauza actualităţii lor imediate, puteau crea şi impresia perisabilităţii, a netrănsfigurării şi a lipsei de transcendenţă artistică. Aceasta şi fiindcă reprezentând o fixare a momentului – nu numai a unei anumite zile, ci adeseori a unei anumite ore sau clipe – schiţa caragialiană include, mai totdeauna, cum am văzut, şi fişa de observaţie a timpului, începând cu datarea calendaristică (precizările temporale, foarte minuţioase în foiletoanele din *Universul*, au fost, într-o oarecare măsură, atenuate de Caragiale, când

---

în Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, I, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1944, p. 294.

1. Momentele pot fi citite, de pildă, în paralel cu *Istoria contemporană a României (1866-1900)* a lui Titu Maiorescu. Astfel, referinţele din *Istoria contemporană...* la perioada așa-numitului „viziriat“ dovedesc că, dacă „proza“ lui Caracudi, din *Reportaj*, este fantezistă, intuiţia care-i stă la bază e, în schimb, exactă; amănuntelor despre boala prinţului Ferdinand le corespund cele din *Articol de reportaj*, iar informaţiile despre manipularea studenţilor în diverse acţiuni politice consună cu cele din *Tempora...* După cum în privinţa relaţiilor umilitoare ale guvernului cu Disconto-Gesellschaft, indignarea, chiar așa confuză cum e, a amicului Nae din *Situaţiunea* e identică cu aceea a lui Titu Maiorescu, așa cum o înregistrează *Istoria contemporană...*

şi-a strâns „momentele“ în volum): „Mă aflam alaltăieri, luni dimineaţa...“ sau „Nu crez să fi auzit vreodată în viaţa mea mai multe noutăţi ca luni dimineaţa în parcul de la Sinaia“ (*Ultima oră!*...); „...vom vedea joia viitoare, cum...“ (*Boris Sarafoff!*...), dar sintagma o regăsim şi în *Tren de plăcere* ori în *Inspekţiune*); „Ieri seara, în ajunul Sf. Dumitru...“ sau „aseară“ (*Mici economii*...); „Ieri, zi-ntâi de mai stil nou 1900...“ (*O zi solemnă*); „Alaltăieri, întâlnindu-mă...“ (*Ţal!*...); „Zilele trecute, trebuia să aleg o temă dintre mai multe, pentru o cronică de Crăciun...“ (*Cadou*...); „Marţi seara, m-am suit, la Sinaia, în trenul 14...“ (*Întârziere*); „S-a hotărât! trebuie sâmbătă...“ (*O conferenţă*); „Joia trecută, 21 mai, neavând treabă, mă plimbam încet pe Calea Victoriei, pe la şapte seara...“ (*Repausul dominical*) etc.

Toate pasajele acestea de ordin conjunctural-cotidian scot în evidenţă faptul că, liminar, *Momentele* au constituit un fel de proză ocazională – *Gelegenheitsprosa*, cum i s-ar putea spune, transformând conceptul goethean –, o proză provocată, deci, direct de una sau alta dintre întâmplările sau impresiile reale, de ultimă oră, care tocmai se cristalizează şi se consumă în prezentul imediat al celui ce le transcrie. Ceea ce mărturiseşte Goethe, care respinge „poeziile plăsmuite“, despre punctul de plecare al creaţiei sale se potriveşte şi pentru Caragiale: „Toate poeziile mele sunt poezii ocazionale (*Gelegenheitsgedichte*), inspirate de realitate şi avându-şi rădăcinile în realitate“¹, aceasta dându-i artistului atât ocazia, cât şi substanţa operei lui. Declanşată de cele mai variate „ocazii“ oferite de realitate, proza aceasta trebuie să fi părut, multora dintre contemporanii scriitorului, insuficient desprinsă de contingent, aşadar dependentă de o actualitate efemeră şi, în consecinţă,

---

1. Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe*, traducere de Lazăr Iliescu, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1965, p. 57.

la fel de perisabilă. O asemenea proză ocazională pare să trăiască numai cât trăieşte şi fragmentul de realitate reflectat, atât timp cât „ocazia“ supravieţuieşte, cât interesul în jurul unui eveniment nu se stinge încă. Astfel că, în epoca receptării sincrone, putea părea că *Momentele* nu răsfrâng actualitatea perenă a artei, ci doar pe aceea trecătoare a realităţii. Într-un dialog de tip platonician, în care sub diverse măşti se înfruntă opinii diferite asupra destinului în eternitate al operei caragaliene, E. Lovinescu a înregistrat, foarte precis, impresia aceasta (reprezentată, îndeosebi, de Pompiliu Eliade şi N. Petraşcu): „Eroii lui Caragiale sunt reprezentativi, dar numai pentru o *epocă mărginită* (s. n.); ei sunt tipici. În încheierea lor intră ceva şi din sufletul omenesc din toate vremile, dar intră totodată şi prea multe lucruri legate de nişte împrejurări restrânse, ce tind să dispară cu desăvârşire”¹. Proza ocazională a *Momentelor* ar fi urmat să se volatilizeze odată cu extincţia cauzelor generate de realitate; această proză așa-zis „mărginită“ ar fi trebuit să dispară odată cu „epoca mărginită“ pe care o circumscrie. Şi, totuşi, s-a întâmplat exact pe dos. *Momentele* şi-au conturat o aură de eternitate şi o autoritate de etalon tocmai pe măsură ce s-au îndepărtat de actualitatea pasageră, pe măsură ce particulele de contingent s-au dezagregat. La origine, *Momentele* au fost întâmplări din realitatea imediată şi primii lor cititori, în firească cunoştinţă de cauză, le-au şi recunoscut ca atare; un paradox fericit, iscat chiar din interiorul acestor schiţe, face însă ca şi noi, astăzi, să le percepem, în esenţă, la fel, fără a avea senzaţia că deasupra lor s-a lăsat o ceaţă a vetusteţii. Cu alte cuvinte, dacă nu le mai receptăm doar ca anumite

---

1. E. Lovinescu, *Opere*, IV, ediţie îngrijită de Maria Simionescu şi Alexandru George, Editura Minerva, Bucureşti, 1986, p. 164.

întâmplări de zi cu zi, ce pot fi datate precis (precum într-o proză ocazională), le receptăm, în schimb, ca epure ale oricăror întâmplări cotidiene. Dacă, liminar, păreau exponenţiale numai pentru „împrejurările restrânse“ ale unei „epoci mărginite“, ele se dovedesc acum valabile pentru împrejurări generale.

Cum s-a remarcat adeseori, schiţele caragialiene circumscriu profilul, mentalitatea şi habitudinile micului burghez de la sfârşitul veacului trecut şi de la începutul secolului nostru¹. Dovada că *Momentele* nu au însă, în prezent, doar un interes istoric şi documentar o dă atât faptul că pentru noi ele şi-au păstrat, intactă, întreaga prospeţime, cât şi faptul că prin prisma multor situaţii narrative şi replici ale schiţelor numim şi recunoaştem aspecte tipice ale comportamentului nostru. Aceasta şi fiindcă, așa cum observă prozatorul Radu Cosaşu, „fiinţa noastră e caragialo-eminesciană“². De altfel, pentru acelaşi motiv, comentând

---

1. Constatarea aceasta necesită, probabil, o anume nuanţare, posibilă prin filtrul teoriei lui Şt. Zeletin, deşi acesta, fapt curios, nu-l pomeneşte, în context, pe Caragiale. Prezenţa insistentă, în prim-planul ori în fundalul *Momentelor*, a funcţionarilor de toate rangurile (lumea emblematică a lui Mitică şi Costică, a lui Mache, Lache şi Tache, a lui Nae etc.) revelează că, aici, e circumscriasă, în primul rând, așa-numita „birocrăţie orăşenească parazită“, cu un rol important în „procesul de tranziţie de la vechiul la noul regim“, şi care, formând o „pătură socială neutră“, frustrată de „legături de interese economice“ cu celelalte clase sociale, în lupta ei pentru subzistenţă, adică în „lupta pentru buget“, se dedică cu fervoare uneia activităţi ce-i poate oferi avantaje, adică politiciii, „gata a-şi acorda serviciile partidului care-i deschidea mai frumoase perspective bugetare“ (v. Ştefan Zeletin, *Burghezia română. Origina şi rolul ei istoric*, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1925, p. 145 şi pp. 163–164).

2. Radu Cosaşu, *Sonatine*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987, p. 41.

schitele, Mihai Ralea exclama: „Caragiale, cel mai național scriitor, cel care a înțeles mai bine firea noastră“¹.

Foarte important e, în sensul acesta, și comentariul lui Păstorel Teodoreanu, care afirmă, decis, că în *Momente* Caragiale „s-a ridicat până la ceea ce am putea numi *actualitate eternă* (s. a.)“, căci tipurile din aceste proze ocazionale „trăiesc și fac pui“ neîncetat: „Pe amicul X de pildă (eternul amic X!) îl veți găsi negreșit la «Corso», după spectacol, așa cum am găsit și eu pe Lache și pe Mache la berăria din Piața Unirii. Și cum să nu-i găsești, când stau acolo, la aceeași masă, neclintiți, de cincizeci de ani? Îi întâlnim pe toți zilnic și ne lovim de ei la tot pasul, la bărbier, în tren, la aperitiv (mai ales), în toate piețele Unirii de pe tot cuprinsul României-Mari, pretutindeni. Aceste tipuri au dobândit ceea ce numește fratele și confratele meu Ionel [Teodoreanu] o *circulație socială* (s. a.) și prin asta nemurire. Caragiale i-a luat din viață și i-a pus în cărți. Ei au părăsit cărțile și s-au întors înapoi în viață, continuând opera pe seama lor“². Dar explicația primordială a vitalității neîntrerupte a *Momentelor*, ca și a cauzei pentru care ele transcend statutul de proză ocazională, trebuie să fie, cred, de natură ontologică. S-a vorbit, în mod unanim, despre sociabilitatea absolută a eroului generic al *Momentelor*, despre capacitatea lui continuă de adaptare la împrejurări și la semenii săi; altfel spus, despre trăirea lui conformă unei „filozofii a imediatului“, care-i revelează instinctul de „asociație gregară“³, datorită căruia „îl întâlnim așa de adesea,

1. Mihai Ralea, „Lumea lui Caragiale“, în *Valori*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, București, 1935, p. 115.

2. Al. O. Teodoreanu, „«Momentele» pe scenă“, în *Tămâie și otravă*, I, Editura Națională-Ciornei, București, f.a., p. 28.

3. Pompiliu Constantinescu, *Caleidoscop*, ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, Editura Cartea Românească, București, 1974, p. 235.

pretutindeni: în somptuoasele saloane de elită, în sindrofiele modeste de mahala, la Capşa, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey şi la cafeneaua Schreiber din Lipsani, în Orient-Expres, în tramcar, în cupeu cu roate de cauciuc, pe jos în galoşi – pretutindeni gata a te saluta cu toată afabilitatea şi a-ţi întinde cordial mâna lui, să fii mitropolit sau paracliser, general ori căprar, ministru ori comisionar de stradă, nobil, mojić ş.c.l.“. Punerea unui semn de egalitate între impulsul acesta vehement către sociabilitate şi spiritul nostru meridional (cum procedează, între alţii, G. Călinescu şi Pompiliu Constantinescu), chiar dacă real, nu face decât să marginalizeze, într-un sens, semnificaţia globală a schiţelor, dându-le o inevitabilă valoare locală.

Or, după părerea mea, *Momentele* au o miză actuală mai mare, una esenţială – asta ar explica, de fapt, şi perenitatea lor –, căci ele constituie o multiplă concretizare a faţetelor prin care omul este o fiinţă-în-lume, în consecinţă, a faptului de-a-fi-întotdeauna-cu-celălalt. Această constantă reprezintă un dat originar, determinant al existenţei umane şi al vieţuirii în banalitatea cotidiană; atât în raporturile cu exterioritatea, cât şi în cele cu sine, individul, „ca fapt-de-a-fi-în-lume este de fiecare dată deja cu altul“¹, acesta fiind

---

1. Martin Heidegger, *Fiinţă şi timp*, traducere din germană de Gabriel Liiceanu şi Cătălin Cioabă, Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 172. În mod intenţionat, formulele pe care le-am preluat de la Heidegger, Gabriel Marcel şi Jaspers le folosesc nediferenţiat, adică fără să iau în considerare, aici, diferenţa specifică dintre cei trei gânditori; sintagmele respective interesează aici numai ca sugestive simplificări generalizate ale filozofiei existenţei. De obicei, întâi apar fenomenele, apoi conceptul care le numeşte. Caragiale şi filozofii existenţei surprind acelaşi fenomen, atâta doar că primul, cu mijloacele localizate, concrete, ale artei, iar ceilalţi, cu instrumentele conceptuale şi metodice ale filozofiei. Totodată, trebuie să ţinem seama, aş

modul său imediat și elementar de a fi. „Pe temeiul acestui fapt-de-a-fi-în-lume *împărtășit* (s. a.), lumea este de fiecare dată deja una pe care o împart cu ceilalți”¹; trăim perpetuu sub impactul coexistenței, al întâlnirii cu celălalt, întrucât avem, originar, în noi structura esențială de *Mitsein*, adică de „ființă-laolaltă...”, aspirată mereu de „mediul ambiant comun al preocupării” împărtășite cu semenii noștri pentru aceleași lucruri (deloc întâmplător, toate personajele *Momentelor* sunt egal interesate de „chestiunile la ordinea zilei”, participând cu fervoare la câte o „discuțiune foarte animată”). În sfârșit, simplificând datele problemei, se poate spune că eu reprezint o ființă-cu-celălalt și, simultan, celălalt, o ființă-cu-mine, deoarece cu toții posedăm constitutivul existențial al lui „a-fi-cu...”. Emblema umoristică a acestei însoțiri sau dedublări ontice o încarnează pregnant cuplul Lache și Mache, care „nu sunt decât unul și același în două fețe, *doime de o ființă* (s. n.) și nedespărțită. Viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pe când celălalt i se rotește împrejur”. Tot așa de reprezentativ e Mitică – ființa-în-lume prin excelență –, pe care „îl întâlnim atât de des – în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrianus – în fine pretutindeni”. Dar, ca ființă-în-lume, omul constituie o figură *indistinctă*: în acest caz,

---

cum excelent observă Basil Munteanu, că, pentru a deveni fecundă în literatură (și, implicit, în critică, literatura secundă), „o idee filozofică este obligată să se deformeze”. E vorba, deci, de o simplă conceptualizare de inspirație existențialistă a *Momentelor*.

1. Martin Heidegger, *op. cit.*, p. 163. De menționat, totodată, că un spațiu larg este acordat „falsei întâlniri cu celălalt” de către V. Fanache în eseu *Caragiale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, pp. 95–110.

noi suntem asemeni altora, iar alţii sunt asemeni nouă, căci în lume ceilalţi nu reprezintă ceea ce este diferit de noi, ci tocmai ceea ce nu se distinge de noi, deoarece vieţuim cufundaţi în anonimatul simţului comun¹. În această privinţă, intuiţia lui Caragiale funcţionează ireproşabil, portretul lui Mitică fiind creionat la modul impersonal, descojit de absolut orice trăsătură particularizantă şi expresivă, „micul parizian“ putând fi oricine şi nimeni totodată: „El nu e nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate...“ În zona neutră şi anonimă a banalităţii cotidiene, unde „distincţiile de nivel şi autenticitate“ se şterg, suntem cu toţii la fel, fără identitate reală şi unică, aşa încât putem fi şi viceversa (ca procedeu şi simbol, sintagma apare cu insistenţă în toată opera caragialiană): „Cine zice Lache zice Mache şi viceversa“, fiindcă „în adevăr aceşti doi oameni nu pot avea decât una şi aceeaşi istorie“. Ca urmare, numele noastre, în fond convenţionale, ies unele din altele precum cutiile chinezeşti, căci nu singularizează o persoană, ci reflectă doar modul de a fi-cu-altul: Niţă Ghiţescu şi Ghiţă Niţescu (în *Triumful talentului...*); Mihail Constantinescu, prim-redactorul *Luminii*, şi Constantin Mihăilescu, directorul *Aurorii* (în *Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii*); George Marinescu şi Marin Georgescu, din *De închiriat*, proprietarii unor „case gemene, peste puțină de deosebit dacă una n-ar purta numărul 7 simplu şi cealaltă 7-bis“; Nicolae Georgescu şi George Nicolaescu, Marin Dumitrescu şi Dumitru Marinescu, Basile Ştefănescu şi Ştefan Basilescu, Mihai Dobrescu şi Dobre Mihăescu (în *Cum se naşte o revistă?*) ş.a. În *O lacună...*, patronimicele eroilor sunt

---

1. V. şi Martin Heidegger, *op. cit.*, p. 163.

alese dinadins din aria ierarhiei bisericeşti (Diaconescu/Preotescu), tocmai pentru a sugera posibilitatea confundării şi interşanjării lor, după cum, alteori, erori voite ale scriitorului fac ca, tot în *Groaznica sinucidere...*, „doftoraşul“ Mişu Zaharescu să se cheme şi Mişu Zamfirescu, iar în *Lanţul slăbiciunilor*, junele protejat Mitică Georgescu (dintr-a patra) să devină Mitică Dăscălescu (dintr-a şasea)... Tot aşa, în schiţa *La Paşti* – „Oricât să zici, teribilă potriveală!“ – amicul lui Lache, „alt funcţionar comercial, tot comestibile et colori“, nu constituie decât un Lache II, ambii având – iarăşi „teribilă potriveală, domnule!“ – „deodată acelaşi gând“ şi aceleaşi gesturi, identici ca nişte mecanisme de serie, atâta doar că pe unul îl „supără gheata din dreapta“, iar pe celălalt, „a din stânga“ etc.

Cum convieţuiesc ferecaţi în cercul modului de a-fi-împreună, sfârâmarea vreunei verigi din „lanţul slăbiciunilor“ reciproc îi alarmează, cu adevărat, pe eroii *Momentelor*, care deplâng, cu o retorică patetic-panicată, posibila izolare şi ruptură de ceilalţi. În ciuda tonului fundamental umoristic, spectrul singurătăţii pentru omul ce reprezintă o „fînţă-cu...“ declanşează surprinzătoare accente dramatice, chiar dacă şarjate, în *Tren de plăcere, Identitate...*, *Lache şi Mache* şi, îndeosebi, în *Repausul dominical*. Iată o mostră semnificativă din lamentaţia furioasă a buimăcitului domn Mihalache: „A! e grozav să ai fînţe iubite, rătăcite departe de tine, şi să nu ştii la un moment în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntâmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gândesc despre tine... le e dor de tine, cum ți-este ție de ele? etc. etc. «Unde dracu s-a băgatără?» zice d. Georgescu... Şi iar o înjurătură – de astă-dată la adresa tuturilor celor trei fînţe iubite pe cari le caută fără să le găsească“. Sau o alta din acea așa-zisă „nuvelă“ despre „inseparabilii Orest şi Pilad“ ai timpurilor moderne, unde deznădejdi din cauza

dzlocării cuplului – „În seara acelei zile nefaste, Lache, bând trist și zdrobit cafeaua, a fost întrebat cu mult interes de toți mușteriii și chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Mache. El răspundea cu adâncă amărăciune și cu glasul înecat: «De unde pot pentru ca să știi eu?... Nu știi!» – îi urmează miracolul restabilirii androginiei existențiale: „Pentru a o suta oară era să i se adreseze aceeași întrebare, la care probabil el ar fi răspuns cu aceleași amare cuvinte, când Mache, plouat ca un cotoi aventurier, intră în cafenea: nu se văzuseră de douăzeci și trei de ceasuri și trei sferturi! Acea ce se petrecu în momentul acela între ei nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amândoi cu lacrimi în ochi se repeziră în brațe unul la altul cum se repede fierul la magnet“.

O secvență superbă a regăsirii celebrate prin „activitatea“ jubilativă la restaurantul lui Iordache („Să lucrăm!... lucrăți, domnilor!“) conține *Repausul dominical*¹, schiță insolită între celelalte, prin lirismul subiacent aproape insesizabil, ca și prin absența caricaturii ori a ironiei sarcastice. Un timbru aparte, înflorat de urât, cu totul autentic și netrucat, străbătut de „niște idei foarte negre“, învăluie la

---

1. Fapt tulburător, din ultimul enunț al „momentului“, de un cinism încă nevinovat, răsare însuși Mateiu Caragiale: „Noi – am dejunat – mai devreme – la Lăptărie – până seara“. Atât în *Repausul dominical*, cât și în *Craii de Curtea-Veche*, petrecerea are loc cam în aceeași epocă, în același spațiu (birtul din Covaci) și conform aceluiași ceremonial, marcat de două sintagme identice: închinarea în cinstea lui Comus se face „pe nerăsuflăte“, plecarea „în tăcere“, doar verva tandră a amicilor lui „ne' Iancu“ discordând cu aceea lugubră a craiilor lui Mateiu.

În privința interpretării *Repausului...*, v. și V. Fanache, „Vesela sau trista duminică în lumea caragialiană“, în *Steaua*, anul XXXVII, nr. 11, 1986.

început „momentul“, acordându-i o stranie elevație. Metaforic vorbind, omul caragialian moare duminica spre a renaște luna. Căci în biografia sa cotidiană, duminica (sau substitutul ei, sărbătoarea) reprezintă ziua malefică în care inima lui de ființă-în-lume e gata să înceteze să mai bată, lipsită de sângele mereu împrăștiat al viețuirii fervente în comun. Prin repudierea plină de oroare a ideii de repaus duminical, Caragiale se integrează într-o ilustră tradiție culturală. Astfel, în *Vocația teatrală a lui Wilhelm Meister*, Goethe vorbește despre „fadul plictis al duminicilor“, insuportabil pentru individul oricum „închis în viața burgheză, înăbușit acasă“. Apoi, pentru Schopenhauer, într-un pasaj din *Lumea ca voință și reprezentare*, ideea de plictiseală se suprapune peste aceea de duminică. Iar pentru Nietzsche, în paragraful 189 din *Dincolo de bine și de rău*, duminica sau ziua de sărbătoare constituie un soi de zi de post, una „atât de sfântă și de plicticoasă“, încât ți se face, automat, dor după zilele de lucru obișnuite și agitate. În fine, Cioran – cititor pasionat al lui Schopenhauer și Nietzsche, de altfel – urăște și el „*ces dimanches interminables*“ și „*les après-midi dominicales*“ în care „*le mal d'être*“ se manifestă din plin, el având coșmarul unei lumi preschimbate „*en après-midi de dimanche*“. Iată, în același sens, și diatriba caragialiană, susținută și de amicii lui nenea Iancu, „toți foarte plictisiți“ de spectrul duminicii ori al sărbătorii: „N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraș mare în zilele de repaus duminical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn... Ce somn!... Peste tot închis!... Să vrei să te spânzuri, n-ai de unde să-ți cumperi un ștreang... Lipsa asta de activitate, de viață, de mișcare comercială mă apasă pe umeri, mă trage și pe mine la somn; și nu pot dormi măcar – parcă sunt în stare de insomnie...“ Regăsirea celuilalt devine, în atare condiții,

la fel de vitală ca regăsirea Graalului: „De un ceas umblu să dau de un prietin... parcă toți au intrat în pământ!“ Negată ca idee de repaus, duminica nu va mai fi duminică, ci „zi de lucru“ de tip special; din zi a morții somnolente, ea se transformă într-una a renașterii și a jubilației produse de refacerea modalității de a-fi-împreună. De aceea spiritualul Costică Parigoridi strigă cu toată convingerea: „Jos repausul dominical!... Să lucrăm!... lucrați, domnilor!“, iar prietenii, preluându-i deviza, lucrează „cu stăruință“, fără răgaz, în birtul din Covaci, cam până „pe la deșteptatul rânduricilor“...

Am spus că *Repausul dominical* e insolit; fiindcă are ceva aproape mistic, adică hasidic, în felul în care amicii se purifică de păcatul tristeții și plictiseli prin plăcerea și bucuria de a trăi; de altfel, nenea Iancu gândește chiar ca un hasid: să nu stăm la îndoială „când, pe negândite, ni se ivește prilej de petrecere; să mergem cu voie bună, dacă n-avem altă treabă mai serioasă de făcut – zic *mai* serioasă, fiindcă, în viața noastră scurtă și trudită, nici petrecerea nu e ceva atât de nserios cum spun câțiva înțelepți, unii ursuji și alții fățarnici“.

Omul, de unul singur, nu-și ajunge sieși, cristalizându-și certitudinea că este o existență într-adevăr umană doar întors către un altul, doar în transcenderea dincolo de sine. „Eu nu exist decât cu celălalt; singur nu sunt nimic“¹, spune Jaspers. Iată de ce, sub orizontul cotidianității, individul, absorbit de lume, își trăiește, în permanență și cu febrilitate, sentimentul fundamental care nu e altul decât acela al *așteptării* celuilalt, așa cum o revelează, de pildă, debutul *Situațiunii*

---

1. Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, cons. în trad. fr. *Introduction à la philosophie*, traduit de l'allemand par Jeanne Hersch, Plon, Paris, 1973, p. 24.

(amintind de faptul că Menandru spunea că fericit e acela care întâlneşte chiar şi numai umbra unui prieten): „Stau în faţa unui local de noapte, o mică berărie, şi fiindcă am poftă de vorbă, aştept, nu cumva o pica vreun alt bucurăştean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: dacă o durere împărtăşită e pe jumătate uşurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. [...] Prin ceaţa aceea, mi se arată legănându-se o umbră... se apropie... Să fie un amic?... Da, e un amic; n-am aşteptat degeaba – e amicul meu Nae; şi lui i pare bine că m-a întâlnit“. Aceeaşi sugestie o conţine şi începutul schiţei *Amici*: „domnul Mache şade la o masă în berărie şi aşteaptă să pice vreun amic; e vesel şi are poftă de conversaţie. N-aşteaptă mult. Peste câteva momente, iată că-i soseşte unul dintre cei mai buni amici, d. Lache“. Caracteristică e şi secvenţa primă din *C.F.R.*, unde muşterii, intrând în local, nu-şi caută, cum ar părea normal, un loc separat, ci „cu pasul mai mult hotărât decât sigur, vine drept la masa“ unor necunoscuţi, cu care însăilează, pe dată, cea mai firească conversaţie. Cum ne avertizează filozofia existenţială, realitatea umană se desăvârşeşte în şi prin comunicare (fie ea şi una degradată, aşa cum o înregistrează cu maximă fidelitate schiţele caricagialiene). Individul are continuu în conştiinţă pe celălalt, fiinţează în faţa şi în vederea acestuia; chiar şi când e singur, el are, virtual, alături de sine, pe un altul implicit. De aceea, protagoniştii *Momentelor* (precum Nae din *Situaţiunea*, unchiul şi nepotul din *Greu, de azi pe mâine...*, cunoştinţele naratorului din *Atmosferă încărcată*, amicul X, Lache din *Amici* ori din *O lacună...*, însuşi nenea Iancu etc. etc.) posedă o teatralitate potenţială, care izbucneşte imediat în prezenţa unui partener, materializată în cele mai diverse faţete: poză, joc, persiflare, condescendenţă, agresare, furie, afabilitate radioasă, indignare ş.a.m.d.

În această privință extrem de sugestivă este *Situațiunea*, întrucât aici apare cel mai clar cristalizată tactica pe care o are un anume „eu“ față de celălalt. E vorba despre „un om, care va să zică, mai instruit“ (cum îl definește, iritat, un amic în *Atmosferă încărcată*), mereu prezent prin berării, cafenele și confiserii și care, uneori, e apelat și direct prin formule ca „nenea Iancu“, „conu' Iancu“, „ne' Iancu“ și chiar „ăla care scoți *Moftul român*“. Avem de a face cu un *eu* care mimează umilința, inocența și ignoranța, se uită „ca un imbecil“, joacă, cu un aer „foarte blajin“ ori „dulce“, retragerea discretă într-un colț, falsa pasivitate și rolul de victimă agresată de celălalt. De un celălalt care – de obicei, cu temperament histrionic – vine dintru început „foarte supărat“, „foarte necăjit“, „foarte iritat“, cu o „figură foarte mândrită“, țipând „cu tonul tot mai sus“. În realitate, așa cum se vede mai ales în *Atmosferă încărcată* și *Situațiunea*, prin procedee perfid jucate, numitul „eu“ încurajează, de fapt, agresiunea, iritarea și furia celui alt, le provoacă, le întreține continuu până la totala lor consumare, până când celălalt își epuizează combustia. Acest „eu“ se comportă aidoma lui Lache, care îi declanșează, cu cruzime, lui Mache curiozitatea, nu i-o satisface însă, scoțându-l din minți până când cel provocat spumează de furie, dându-și pe față „cusurul“: explozia, fără „manieră“, de violențe gestuale și verbale. Numitul „ne' Iancu“ dezvăluie, în fond, un impuls sado-masochist și, totodată, o extraordinară intuiție: aceea că poate trezi în celălalt latentă teatralitate nervoasă, că îi poate ațâța, până la o trăire violentă, *teatralitatea spontană* (cum numește psihanaliza acest gen de teatralitate nevrotică, una care e, simultan, și sinceră, și nesinceră, întrucât presupune asumarea de „roluri“ în viață, așa cum, de altfel, o confirmă din plin o mulțime de amici foarte „mândriți“ și „încrunțați“ care circulă prin *Momente*).

Deznodământul crud al relaţiei dintre „eu“-aţăătorul teatralităţii celuilalt şi celălalt-teatralizatul se vede iarăşi foarte bine tot în *Situaţiunea*. După ce domnul Nae şi-a consumat complet explozia nervoasă, după ce şi-a făcut toate istericalele şi şi-a debitat întreg repertoriul, după ce „ne’ Iancu“ l-a stors de tot sucul său savuros, celălalt este părăsit cu indiferenţă, azvârlit ca o lămâie stoarsă, căci nu mai are nici un haz. Momentul abandonării celuilalt este întotdeauna marcat de ironizarea lui rece prin parodiarea şi jucarea ticurilor verbale ale „personajului“ întruchipat de celălalt:

Zic:

— *Nae! scuză-mă: e așa de târziu, care nu pot pentru ca să mai merg...*

— *Îmi pare rău...*

— *Mi-e așa de somn, care trebuie negreșit pentru ca să mă culc. La revedere.*

Toate procedeele acestea de trezire a teatralităţii spontane a celuilalt se dau şi mai bine în vileag în scrisoarea berlineză a lui Caragiale, din 7/20 iulie 1905, către Alceu Urechia (capodoperă absolută a genului epistolar românesc şi, totodată, un „moment“ de o succulenţă insolită). Epistolierul narează, cu o voluptate vădită, scurta vizită la Berlin a lui Delavrancea. Din însemnările lui D. Gusti, martor ocular, aflăm că între cei doi scriitori s-au iscat momente conflictuale, în care ambii au fost *la fel* de violenţi. În scrisoarea sa, însă, Caragiale joacă exact rolul aceluşi „eu“ din schiţe: victima agresivităţii celuilalt, victima aiurită, nedezmeticită „de trecerea meteorică a acestui *phénomène vivant* [n. n.: Delavrancea] prin capitala germană“. Totul decurge strict, conform schemei divulgate: „Eu stau umilit, ca un şcoler incapace, mă rog, iar d. profesor mă muştraluieşte“ sau „Eu zâmbesc zaharisit. El, vânăţ suprem“ ş.a.m.d.,

până când, în clocotul teatralităţii sale furtunoase – la elegantul *Weinrestaurant* de lângă gară – Delavrancea răcneşte în maniera actorului tragic de altădată:

— *Să-mi dea degrabă! Înţelege bine că nu vreau să scap trenul!* (à la Mounet:) *Mi-e dor de copilul meu! nu-nţelege?*

Clipa deteatralizării prin epuizare şi abandonarea celui care nu mai are nici un haz e semnalată, evident, prin parodie:

— *Are asta... şap`panie?... (duios) Iancule! a`sbem o şap`panie!*

— *Nu! zice Iancu, că pierdem trenul!* (à la Nottara:) *Te aşteaptă copilul tău! nu-nşelege?*

Impulsul irepresibil de a dezmoţi teatralitatea potenţială a celorlalţi îi defineşte, în egală măsură, pe Caragiale cel din viaţa de toate zilele şi pe nenea Iancu din schiţe. Vizita lui Delavrancea în capitala Germaniei e regizată din umbră, nenea Iancu cunoscându-şi prea bine „actorul“; din corespondenţa lui se vede clar cum Caragiale îl ispiteşte pe Delavrancea cu ideea călătoriei la Berlin, tocmai ştiind că, odată sosit acolo, îi va declanşa acestuia teatralitatea spontană, spre a o savura împreună cu tinerii săi prieteni (Zarifopol, Gusti). În acelaşi scop, în faţa naivului Hasdeu, îşi joacă „sfiala“ şi ignoranţa, pentru a-i aţâţa avântul ideatic:

— *Atunci? întreb eu...*

— *Atunci, răspunde d. Hasdeu, nu înşelege?...*

iar spectacolul începe: „De-acuma începe farmecul cel mare; de-acuma porneşte d. Hasdeu“, al cărui spirit, tot mai îmbătat, jonglează cu ideile „cum ar jongla cu nişte mingi sau portocale“. Păcălit şi pus în mişcare, castelanul

de la Cămpina exclamă tot mai inspirat, urcând sprinten de pe o terasă pe alta: „Mai sus! mai sus!“, „Acum, iar sus! sus!“, „Mai sus! Avem încă de mers... mai sus!“ Complet satisfăcut, musafirul își abandonează gazda, vorbindu-i parodic cum i-ar vorbi lui madam Parigoridi: „M-am grăbit să mărturisesc ilustrului meu amfitrion adâncă părere de rău ce simțeam că nu mă pot supune unei așa de grațioase porunci“ de a nu pleca și de a petrece și „o noapte înstelată“ pe „terasa de sus“ a castelului. Tot așa, în aceeași calitate de „victimă“, Caragiale, directorul de teatru, face tot posibilul ca să stârneasă istericalele faimoasei Frosa Sarandy: „Păi, janghinosule, mie mi-a sărutat mâna regele Serbiei – și o să primesc eu pedeapsă de la un simigiu ca tine?“ Apoi, Cella Delavrancea își amintește că, la Brașov, scriitorul „se ducea în piață să se certe cu unguroaicele, prefăcându-se că e un om prost și cicălit, și nu se lăsa până nu ajungea gâlceava la culme. Scenele acestea povestite de Caragiale, cu accentul bietelor vânzătoare exasperate, aveau un haz irezistibil“. Tușki Caragiale își amintește și ea că, la Hamburg, la cursele de cai, Caragiale-Tatăl și-a intrat pe dată în rol, începând și el să gesticuleze și să țipe în dialect – „Er kimt, schau, schau, er kimt“¹ – ca să-i scoată și mai mult din minți pe spectatorii oricum electrizați. Iar după ce curba teatralității declanșate descrește, urmează întotdeauna parodierea. Faptul se poate detecta și verifica în mai toate schițele în care este prezent acel „eu“, fie în *Reportaj și Ultima oră!*... , fie în *Așa să mor!*, *Monopol*, *Inițiativa*... etc. După ce celălalt și-a dezvăluit „misterul“, comportamentul, gesticulația și discursul fix, devine neinteresant și i se spune „la revedere“ prin repetiția parodică.

---

1. „Vine, uite, uite, vine“ (germ.).

Caragiale se înrudeşte, în mod substanţial, cu Kierkegaard, mai precis, cu acea parte din el materializată de Seducător (ficţional, în jurnal, existenţial, în relaţia cu Regine Olsen). La ambii e vorba de tipul de om pentru care ceilalţi constituie un fel de *stimulente*, ce, odată consumate, sunt aruncate ca nişte coji de lămâi stoarse. Apoi, Caragiale face pe victima, deşi ceilalţi sunt victimele sale, aşa cum Ispitorul lui Kierkegaard, seducând, face pe sedusul. Ambii savurează estetic atât ceea ce le dă realitatea pur şi simplu, cât şi ceea ce creează ei înşişi în această realitate. O confirmare excepţională a faptului ne oferă Tuşki Caragiale, care surprinde, la tatăl ei, acest mecanism al seducerii şi abandonării omului-stimulent: „Oamenii îl interesau şi făcea drumuri lungi să-i descopere, până nimerea pe vreunul care-l reţinea apoi mai multă vreme. Când îl «prindea» şi nu mai avea ce afla de la el, îl *părăsea* (s. n.), totuşi fără a-l uita”¹.

Să revenim, acum, la *Momente*. Figura emblematică a schiţelor rămâne, bineînţeles, Mitică, fiul risipitor al cuvintelor, care „are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, care fac delicia celor ce au fericirea să-l cunoască”; cu alte cuvinte, „micul parizian”, cu verva-i inventivă şi scânteietoare, are, fără încetare,

---

1. Ecaterina Caragiale-Logadi, „Amintiri despre I.L.Caragiale”, în „Dosar Tuşki Caragiale”, din *Apostrof*, III, nr. 9–10, 1992, p. 14. Textul acesta, aflat în posesia Georgetei Ene, prezintă numeroase deosebiri faţă de acela publicat de Ştefan Cazimir în antologia sa din 1972.

Aceeaşi idee la Kierkegaard, în *Jurnalul seducătorului*: „Pentru el indivizii nu erau decât nişte stimulente, pe care apoi le îndepărta, aşa cum arborii îşi leapădă frunzele” (cons. în trad. fr. *Ou bien... Ou bien...*, tradus din daneză de F. şi O. Prior şi M.H. Guignot, Gallimard, Paris, 1965, p. 240).

replică la toate și pentru toți, cu efectul scontat: „Al dracului Mitică!“ Dar a da replica presupune adresarea către cineva, adică declanșarea dialogului, care, la rândul său, nu este altceva decât expresia cea mai pură, predilectă, a modului de a-fi-cu-celălalt. Iată de ce Mitică și, alături de el, Costică și Nae, Mache, Lache și Tache, Niță și Ghiță, nenea Stasache și nenea Mandache – adică tocmai figurile cele mai tipice ale schițelor – n-au nici chip, nici trup, căci ei nu sunt ființe din carne și oase, ci ființe din vorbe și replici. În locul redingotei negre, cu jiletca albă și funda *rose-pâle* la gât, ei poartă câte o sintagmă ori o frază, ale căror „căpătaie“ fâlfâie în eternitate, impecabil croite, iar în loc de țilindru, melon sau canotieră, aureola câte unui cuvânt de neuitat, rămas de atunci mereu la modă și care, în vâlmășagul vieții de zi cu zi, ne răsare continuu în minte, precum „pălăria cenușie ca argintul“ a lui Caracudi prin mulțimea trecătorilor de pe Calea Victoriei. Vocile atât de diverse ce se fac auzite în *Momente* – vesele sau furioase, exasperate ori joviale, radicale sau stupefiate, dar întotdeauna cu tonul încolțit, de fapt, din sămânța unei teatralități spontane, care se cere consumată – se încăleacă unele pe altele într-un coral insolit, de o dizarmonie totuși ritmată, datorită variațiilor leitmotivice: „Rapița, moft!“; „Îți trag palme, mă-nțelegi!“; „Eu pot pentru ca să-ți spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar știi? ... foarte rău!! foarte rău!!!“; „Ei! eu zic că se găsește...“; „Din Ciș-me-giu!“; „Ești teribil, monșer, parol!...“; „Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi...“; „Ia să vedem acum: *ce gândește suveranul?*“; „...până aici! nu permit“; „Nu pot, monșer, pentru ca să stau când face...“; „Face greu?“; „Dania tătână-tău!“; „Ah! mamito! menuetul lui Pederaski... mă-nnebunesc!“; „... șezi frumos! te vede madam Carol!“ (mod de a vorbi, cu extindere fără frontiere, regăsibil, de

pildă, la Arkadi Avercenko, unde un îmbogăţit de după revoluţia bolşevică, decis să intre în „înalta societate“, merge în vizită la „madam Lenin“); „De ce?... de ce, nene Anghelache?“; „Ce citeşti porcăria aia, domnule?“; „Uite, vezi! ăsta e cusurul lui – e măgar!... şi violent!... şi n-are manieră!“; „A! dar nu mai merge!“; „La bulivar, birjar, la bulivar!...“; „Un’e me’gem, mă, ’mboule?...“; „E ceva de speriat, parol!“; „Îţi place ce fac mizerabilii?“; „Țal, surdule!“; „Aoleu! vai de biată țara asta! O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!“; „E ’mb’avo!“; „Eu sunt şi cu mine, țapo!“; „Mersi! Laş’ că avem şi noi cu ce plăti atâta lucru!... Nu ne-a jupuit până acum de tot guvernul bandiţilor dv!“; „C-eşt’ copil?“ etc. etc.

Autobuzul a înlocuit, de mult, tramcarul, iar automobilul, trăsura cu muscal, dar pe Mitică ori pe Mache şi Lache continuăm să-i întâlnim. Aceasta deoarece Caragiale – cel mai lucid scriitor pe care l-a născut pământul românesc – a surprins, cu precizie, fără scrupule sentimentale ori menajamente, determinaţiile ontologice ale constantei cotidiene de aici şi de aiurea. De altfel, conştiinţa propriei universalităţi cotidiene funcţionează, cu naturalaţe, la Mitică; el este oricine, oriunde; deci poate fi găsit cu uşurinţă, căci se află pretutindeni:

Mitică: ... *să-mi scrii.*

Costică: *Adresa?*

Mitică: *Nu ştii?... „Mitică“.*

Costică: *Bine, „Mitică“, ştiu; dar unde?*

Mitică: *„Mitică, la băi“.*

Costică: *Bine, la băi, ştiu; dar unde la băi?*

Mitică: *„Mitică... la băi... în Europa“.*

Ilustrând ipostaza de fiinţă-în-lume a omului, aceste personaje se simt în elementul lor, ca peştele în apă, numai

şi numai în spaţiile neutre şi impersonale ale existenţei publice – în berării, birturi, cafenele, cluburi, terase, băcăni, în birourile marilor administraţii, în birjă sau în vagoane de tren şi de tramvai, pe Calea Victoriei, în Cişmigiu, în parcul de la Sinaia, în gări şi în tribunale ş.a.m.d. Aşadar, tocmai acolo unde s-a cristalizat modul existenţial al lui „Se“ (acel anonim *das Man* pe care îl defineşte Heidegger), ce ne aspiră pe toţi prin filtrul său nivelator, silindu-ne, pe nesimţite, să spunem şi să credem ce *se* spune şi *se* crede în general, să ne amuzăm cum *se* amuză toată lumea, să observăm şi să facem ce *se* observă şi *se* face îndeobşte ş.c.l. Fapt interesant de semnalat, lui Caragiale nu-i scapă momentul statuării şi proliferării dominaţiei lui „Se“, concretizată, în planul limbajului, în „necesitatea introducerii, prin regulamente, a infinitivului ca imperativ impersonal, *fără* ca şi *cu* negaţiune“; iată câteva mostre de avertismente imperative „pentru orice persoană şi ocaziune“, adică valabile pentru banalitatea zilnică în genere: „A se tăcea! A se asculta!“; „A se ieşi în ordine! A nu se face măgării pe stradă! A nu se înjura! A se păstra igiena! A nu se mânca mult rahat!“; „A se plăti la moment. A nu se vorbi vorbe proaste. A nu se face scandal. A nu se pleca cu paharele şi alte obiecte...“; „A nu se scuipa pe covoare“, cu observaţia că, acestor prescripţii impersonale ale simţului comun, individul, euforizat de maniera totalitară de a fi a lui „Se“, le adaugă altele, conform aportului său creator: „A nu se face murdării pe didul casei mele“ ş.a.m.d. Petrecându-şi toată viaţa – din faptul dimineţii, „când aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la uşa orizontului“, până după miezul nopţii şi chiar până în zorii zilei următoare, când „parcă s-a mai potolit puţin cuptorul“ şi „parcă începe să mai poată respira omul“ – exclusiv pe întinsele parcele şi în nenumăratele localuri ale Agorei, protagonişti

Momentelor trăiesc unii cu alţii, unii ca alţii, de-a valma, precum în „tabla de materii“ de la Moşi, fără să aibă un eu independent, după cum nici un „acasă“ al lor, adică acel interior ce ne revelează fiinţa intimă, ascunsă, a omului. Traectoria lor se înscrie strict pe orbita unei ontologii a existenţei publice. Chiar când, vrând-nevrând, ei mai ajung, pentru puţină vreme, şi pe-acasă, facem cunoştinţă, în linii vagi şi convenţionale de altfel, tot numai cu aspectul public al locuinţei lor, devenit substitut al berăriei, clubului sau cafenelei, asemeni salonului literar din *Țal!*... ori celui monden din *Five o'clock* şi *O blană rară*. A fi acasă nu înseamnă, pentru aceşti eroi, decât un alt fel de a fi în comun cu ceilalţi, transformat, ca la berărie, într-o „veselă petrecere“, cu „câteva momente delicioase“, sau, altă dată, într-o aprigă dispută despre „o lacună“ ori despre „o nouă combinaţie ministerială“; propria lor locuinţă constituie doar o scurtă agreabilă escală între deambulările zilei (precum în *Mici economii*...) sau rampa domestică a unei noi impacientate lansări înspre lume, ca în *Tren de plăcere* şi *La Peleş*¹. Cum spune G. Călinescu, în eseu *Domina bona*, eroii din *Momente* „sunt nişte nomazi citadini“.

Prinşi în „lanţul slăbiciunilor“, deci mereu în căutarea celorlalţi, eroii sunt doar pioni aflaţi într-o mişcare browniană, azvârliţi când într-o direcţie, când în alta a raporturilor interumane complet exterioare, fără mister, oferite, pe de-a-ntregul, privirii tuturor (*Inspecţiune* este, în sensul

---

1. O splendidă confirmare o găsim în romanul de tinereţe *Călătoria unui fiu risipitor* al lui N. Steinhardt, în care naratorul remarcă euforic că „strada arată ca o prelungire a casei, în care te simţi ca la tine“, iar fiinţarea împreună e văzută ca o „băcănie“ simbolică: „Simt numai lumină în jurul meu, îmi place să mă ştiu în băcănie, înconjurat de lume şi lucruri bune“.

acesta, o excepție care întărește regula). Siluetele din *Momente* configurează numai ființe-în-lume și atâta tot, fără miez lăuntric, fără relief, transparente ca niște foi de hârtie. Viețuind sub regim strict cotidian, modul lor de a fi este unul publicitar, în vederea celorlalți și pentru aceștia, încarnat în trăirea totală în afară, exhibată până la stridență în fluxul neîntrerupt al unei comunicări decăzute în incontinență verbală. De aceea, la eroii schițelor caragialiene pot fi detectate acele simptome existențiale, care, după Heidegger, prin conexiunea lor, participă la configurarea înfățișării noastre zilnice: vorbăria, curiozitatea și echivocul. În largul cotidianității, omul stă, în permanență, cufundat în îmbrățișarea publică a ființării-împreună, acolo „unde zgomotul vorbăriei și vicleniile indiscrete ale curiozității întrețin animația, acolo unde, în fiecare zi, se petrece totul și, în fond, nimic“. Iată o caracterizare ce pare făcută de Heidegger special pentru *Momente*, ce conțin secvențe reprezentative ale felului în care indivizii, într-o nesfârșită agitație, se lasă absorbiți de mediul lor ambiant și „se epuizează în lumea de care se preocupă“. Definiere potrivită pentru schițe ca *Mici economii...*, *Cadou...*, *Diplomație*, *Art. 214*, *Tren de plăcere* etc., unde sensurile alunecoase ale nenumăratelor replici, cuvinte, grimase, gesturi și priviri sunt continuu acoperite și dezvelite de palpitul nestăpănit al echivocului. Ori pentru *Ultima oră!*..., *Boris Sarafoff!*..., *Temă și variațiuni*, *Groaznică sinucidere din strada Fidelității*, *Înflorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din str. Uranus*, *Amicul X...*, *Reportaj*, în care preoții „sfântului Karkaleki, patronul gazetarilor români“, alimentează goana după senzaționalul trivial și noutățile fantasmagorice celor ce, în lăcomia lor de ființe-în-lume, nu se pot sătura cu „vreo duzină de mici scandaluri“, jinduind, pentru îndestularea lor, după „măcar câteva cazuri de ciumă,

măcar o calamitate publică sau un cataclism, un mare scandal cosmic...". Aceeaşi formulare heideggeriană circumscrie şi situaţiile din *C.F.R.* şi *Amici*, unde e înregistrată starea de neastâmpăr crescând a curiozităţii, ca şi ştiinţa perfidă de a o provoca, de a o întreţine şi de a n-o satisface, lăsând-o, amorsată, în ebuliţie violentă (marele maestru în domeniu, domnul Lache, savurându-şi triumful pe propria piele, prin cele două „palme straşnice“ primite de la dublul său, Mache). În fine, trebuie amintită ambianţa înfierbântată din *Situaţiunea, Atmosferă încărcată* ori *Iniţiativa...*, unde pare că în centrele zgomotoase ale banalităţii cotidiene se petrec şi se rezolvă toate micile şi marile probleme de ultimă oră, dar, de fapt, nu se întâmplă nimic: numai se discută, căci, aşa cum observă, ţipând retoric, unul dintre amici, „şi eu şi dumneata şi dumnealor (arată pe cei de la mesele apropiate) ...stăm ca blegii în cafenele, şi-n berării, şi-n cluburi...“; aici flecăreala atinge timbrul de sus al vorbelor mari, cu care personajele – „încărcând tonul“, pline de suficienţă şi cu sentimentul profeţiei neascultate la vreme („...care ştii dumneata de câte ori am spus eu...“) – dau soluţii radicale¹, împart

---

1. Fapt extrem de interesant, eroii *Momentelor* – etalând, cu dezinvoltură, cuvinte decisive şi adoptând poziţii radicale, dar trecând, totodată, cu o „supleţe infinită“, de la una la alta – seamănă perfect, în unele aspecte, cu „sofistul modern“ definit de Jaspers în *Die geistige Situation...* „Pasiunea lui este discuţia“, spune Jaspers despre acest sofist, dar sintagma se potriveşte la fel de bine lui Mache şi Lache, lui Nae şi Mitică. Totodată, reprezentantul „sofisticii moderne“ n-are chip conturat, întrucât, lipsit de caracter, nu este nici bun, nici rău, capabil de mici potlogării şi, totuşi, oarecum cinstit; e, cum ar spune nenea Iancu, „nici prea-prea, nici foarte-foarte“, adică exact ca Mitică. Definirea sofistului modern, făcută de Jaspers, ne-o aminteşte imediat pe aceea a lui G. Călinescu, după

verdicte, aruncă, bineînţeles, responsabilităţile asupra celorlalţi („...şi mai ales d-ta ai aci o datorie de conştiinţă...“ sau „Statul trebuie să se gândească serios!“), retezând, pe loc, nodul spinos al chestiunilor la ordinea zilei. Toate acestea într-o perorare emfatică, cu şirurile croşetate anapoda ori destrămate, din care izbucneşte un buchet multicolor de echivocuri involuntare. Aşa este tirada fără cap şi coadă, dar susţinută întotdeauna cu „o volubilitate supremă“, a lui Lefter Popescu despre „viceversa“ şi „tripo-tajuri ovreieşti de bursă“, a lui Nae despre „criză“, a cunoştinţelor naratorului din *Atmosfera încărcată* despre „patriotism“ şi „datorie“, a unchiului sau a nepotului din *Greu, de azi pe mâine...* despre „sistema asta nenorocită“, a lui Lache Diaconescu despre „o lacună“, a lui Mitică despre „iniţiativă“ ş.a.m.d; aceeaşi verbozitate, condimentată de mirodieniile incoerenţei, o conţin reclamaţia Leancăi, care pretinde „pardon, onoarea mea, care m-a-n-jurat, şi clondirul cu trei chile mastică prima“, procesul-verbal al comisarului Mitică Pişculescu, aflat „în exerciciul funcţiunii“ pe strada Graţiilor nr. 13, reportajele fantastice ale „infatigabililor reporteri de ziar“, între care străluceşte valorosul Caracudi, cel cu „apucături americane“; de ase-menea, cronica *high-life* a lui Edgar Bostandaki despre felul *Cum se pitrece la noi...*, statutele societăţii „Românii verzi“, argumentaţia avocatului din *Justiţia română* despre „iresponsabilitatea-impunitate“, telegramele eroi-comice

---

care Mitică ar fi „bârfitor, lichea şi intrigant mai mult din limbuije“ şi, totodată, „generos şi zăpăcit, acceptând să facă serviciile fără a avea tăria să le ducă la bun sfârşit“ (*Istoria literaturii române...*, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1941, pp. 442–443). Caracteristica lor comună este, deci, inconsecvenţa absolută, mascată de aura înşelătoare a radicalismelor.

ale lui Costăchel Gudurău și compania, denunțând pe „bandiții regimului acest secol lumină“, amănuntele domnului din *Căldură mare* despre „afacerea știută“, adresele administrative din *Urgent...*, din care aflăm că „chiar profesoarele sufăr neputându-se dezbrăca în clasă, fiindu-le temperatura așa de exagerată“ etc. etc.

Cazurile semnalate, la care s-ar mai putea adăuga și altele, probează că vorbăria se naște din ruptura căscată între cuvânt și obiectul său; de aceea, eroii *Momentelor* discută fără să știe prea bine despre ce discută, precum Nae, din *Situațiunea*, care habar n-are ce înseamnă Disconto („Aia-i aia“); vorbesc numai ca să vorbească – asemeni domnului asudat și însetat din *Petițiune...* care se perindă prin birourile serviciilor publice doar ca să-i întrebe, „cu delicatețe“, pe amploaiați dacă „Aveți mult de lucru?“ – pentru că, fatalmente, în vivacitatea-i malignă, „faptul-de-a-fi-unul-laolaltă-cu-altul se rezumă la schimbul reciproc de cuvinte și la preocuparea pentru ceea ce este spus. Tot ce contează pentru acest a-fi-unul-laolaltă-cu-altul este că se vorbește“¹. În forma degradată de comunicare instituită de vorbărie are loc nu vehicularea unor informații substanțiale despre un lucru însușit în mod adecvat, ci numai transmiterea și repetarea, la nesfârșit, a discursului însuși. În cele mai diverse puncte ale teritoriilor banalității cotidiene, pe unde își fac rondul de zi și de noapte, protagoniștii *Momentelor* flecăresc vrute și nevrute, din auzite, adică din zona impersonalului „Se“, nutrindu-se din fantezii, zvonuri, calomnii și bârfe; mai totdeauna, ei nu transmit ceva autentic, ca urmare a unui proces reflexiv real și spontan, ci, în realitate, sunt simpli purtători ai unui discurs fix, autoritar, al minții lor incoerente,

---

1. Martin Heidegger, *op. cit.*, pp. 229–230.

cu care colindă toate scenele berăriilor, cafenelelor sau lăptăriilor și pe care îl recită, pe loc, fără invitații, îndată ce întâlnesc un nou public, nu fără a atrage atenția că nu este o „premieră”, ci o altă reluare:

- ... *fiindcă le-am spus și dumneelor...*
- *Cari dumneelor?*
- *Dumneelor cu cari am fost; zic... ș.a.m.d.*

Faptul de a-l (re)găsi pe celălalt și de a fi din nou cu el declanșează, instantaneu, instinctul comunicării – ieșit dintr-o „mentalitate participativă”¹ –, dar dialogul nu transmite, de fapt, nimic, etalând imediat doar retorica în crescendo a clișeelelor:

- E lume destulă și-n berărie. Un cunoscut mi se așază alături.*
- *Ei ce zici?*
  - *Ce să zic? răspund eu... Bine.*
  - *Cum bine? Asta e bine?*
  - *De! zic; știu și eu?*
  - *Cum, știu și eu? Dacă dumneata, cetățean care te pretinzi...*
  - *Ba, zic, mă iartă, nu mă pretinz deloc.*
  - *Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om, care va să zică, mai instruit, și ai datoria, mă-nțelegi; fiindcă, dacă unul ca dumneata stă indiferent și nu se interesează, atunci să-mi dai voie să-ți spui...*

Se poate repede observa că, în ciuda tuturor aparențelor, avem de a face nu cu un dialog real, ci cu un monolog al unuia dintre amici, așadar nu cu un colocviu, ci cu un

---

1. Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Editura Eminescu, București, 1983, p. 108.

longilocviu, care, întrerupt de câte o jumătate de replică timidă a partenerului, se înteteşte şi mai mult, asemeni flăcării peste care s-a mai aruncat un vreasc. Iată o mostră din *Situaţiunea*:

— *În sfârşit, guvernul o să...*

Nae mă-ntrerupe:

— *Las' că şi guvernul... Dumnezeu îl ştie şi pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, şi numa intrigi şi la conservatori şi la liberali, în loc să facă un guvern de coaliţie, cu toţi bărbaţii de stat, care să le zică regele, mă-nţelegi, serios... ş.a.m.d.*

Şi o alta din *Atmosfera încărcată*:

— *Nene, zic eu...*

— *Ce, nene?... Aoleu! vai de biată ţara asta! O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!! fiindcă...*

iar perorarea îşi continuă cavalcada de vocabule până când pare din nou frânată de o intervenţie dialogală, dar, de fapt, e iarăşi impulsionată, precum în secvenţa următoare:

Eu aplec ochii şi cu tonul foarte blajin:

— *Să mă crezi că şi pe mine...*

El, ridicând tonul şi mai sus:

— *Ce, şi pe dumneata?... Când vine, mă-nţelegi... etc.*

sau alta din aceeaşi extraordinară schiţă:

— *De, nene! zic eu...*

— *Dar adicăte, ce pofţiţi dv.? adicăte, cum o ieşi o ceată de dalcauci, de hăimanale de-ale dv. în uliţă cu reteveiu, guvernul...*

Cum reiese mai ales dintr-un pasaj foarte expresiv din *Atmosfera încărcată*, nu atât individul emite în mod conştient, cât discursul însuşi izbucneşte prin vocea lui iritată. E un longilocviu ce se revarsă triumfător şi autoritar, ţintind cu vehemenţă şarjată un recalcitrant spectator imaginar, căci mimica stingherită şi intimidată a celui real care, vrând-nevrând, ascultă nu e, defel, percepută (revelatoare este, de altfel, tocmai în această privinţă, şi reacţia stupefiată a partenerului adevărat, a celui în carne şi oase):

— ...*A! dar nu mai merge! Poţi dumneata, mă-nţelege, să zâmbeşti şi să ridici din umeri, parc-ai fi străin, nu...*

— *Da' nu ridic din umeri, domnule! nu zâmbesc, domnule! mă iartă!*

— *Țal! strigă omul meu foarte supărat...*

Într-o asemenea proză ocazională, care înregistrează prompt momentele fiinţării-împreună, există, totodată, o adevărată obsesie a timpului cotidian. Scurgerea vremii este urmărită cu o meticulozitate niciodată dezminţită, o pendulă cu sunet strident bate aproape clipă de clipă, căci fiinţele-în-lume sunt, inevitabil, şi fiinţe-în-timp. Exemplele sunt nenumărate. Astfel, în *Temă şi variaţiuni*, aflăm că „Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă...” etc.; în *25 de minute...*, acţiunea propriu-zisă debutează dis-de-diminează, la ora şapte; *Congresul cooperativ român* îşi ţine şedinţa solemnă de deschidere „la orele 1. d.a.”; despre *Groaznica sinucidere...* primele indicii ies la iveală într-un moment precis: „Pe la orele şapte a.m. vecinii fură alarmaţi de nişte ţipete sfâşietoare...”; circuitul marelui tărbou din *Telegrame* e perfect circular: debutează în mod fulminant cu „dumnezeu mami şi palme cafe central“ la orele 2 p.m. şi se sfârşeşte la fel de fulgerător într-o altă zi,

dar în aceeaşi clipă şi în acelaşi loc: „Adineaori ora două post meridiene avocatul statului Pamfil mort subit cafeine central“; *Proces-verbal* e încheiat la „orele 1 p.m.“; „*Five o'clock* pe englezeşte însemnează *cinci ceasuri*“; datorită strădaniilor primarului Leonida Condeescu din *O zi solemnă*, „de la 1 mai stil nou, trenul numărul 5 Bucurest–Berlin şi trenul numărul 6 Berlin–Bucarest se opresc în gara Mizil. Cel dintâi soseşte în gară la 10 şi 12 minute şi pleacă la 10 şi 13 antemeridiene; cel d-al doilea soseşte la 6 şi 37 şi pleacă la 6 şi 38 postmeridiene“; mam’ mare, mamiţica, tanti Miţa şi d-l Goe se află în gară foarte de dimineaţă, căci „trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m.“; în *La Moşi*, coana Lucşiţa şi cunoştinţele ei „şi-au dat *rendez-vous*: la trei ceasuri fix în pavilionul central la berărie“; analiza furibundă a *Situaţiunii* începe foarte târziu: „Tocmai pe la unu după miezul nopţii...“; în *Întârziere*, nenea Iancu ne informează pedant: „M-am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 şi 8 minute spre a ajunge în Bucureşti la 9 şi 10“, dar din cauza tribulaţiilor feroviare va fi în capitală numai „la 12 fără cinci“ („Fir-ar ai dracului!“); *Amicul X...* devine, brusc, foarte grăbit, fără a mai avea răgaz să plătească două halbe şi un corn, deoarece a „promis lui Nicu să merg cu el la Sinaia. Acceleratul pleacă la 5 şi 40“, dar naratorul îl întâlneşte a doua zi, „la şase dimineaţa“, într-un alt tren; în *Boris Sarafoff!*..., bravii jurnaleri, exasperaţi de chinul aşteptării, sunt cu ochii pe ceas: „Poftim! două fără douăzeci şi cinci!“ – „Două fără douăzeci!...“ – „Domnilor, ora este două fără un sfert...“ – „Două fără zece“, ascultând, fără prea multă speranţă promisiunea amicului: „Vă conjur să mai aşteptaţi o jumătate de oră... Dacă la două şi douăzeci...“ etc; ora *Petiţiunii* e la fel de exactă: „Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineaţă“; în *Mici economii...*, întâlnirea are loc pe la şapte seara, iar după „şapte şi jumătate

trecute“ nenea Iancu cinează cu fericita familie Verigopolu până la „unsprezece fix“, când „doamna trebuie să meargă negreşit la o mătuşică a ei“, așa încât amicii mai pierd vremea, la Cooperativa: „...Sunt douăsprezece trecute...“; în *Cadou*..., nenea Iancu îl aşteaptă în berărie pe nenea Stasache: „Sunt şapte fără un sfert, şi omul meu lipseşte; dar n-aştept mult, şi iată-l“; *Art. 214* prezintă un birou avocaţial la „ora 9 dimineaţa“, iar următoarele două scene ale „comedioarei“ (cum îşi numea Caragiale schiţa), acelaşi loc, în aceeaşi zi, „orele patru d.a.“; în *Diplomaţie*, în jurul orei, pe cât se pare, fatale a multora dintre *Momente*, adică pe la „şapte fără un sfert“ seara, nenea Mandache îşi aşteaptă impacientat nevasta („Ce dracu face, de nu mai vine!... s-a dus de la patru...“), eminenta diplomată sosind pe la „şapte şi cinci“, tocmai la timp pentru a-l traduce şi pe directorul *Moftului român*, căruia îi aruncă „nişte priviri de acelea la cari...“ etc.; sub imperiul *Căldurii mari*, o birjă opreşte pe strada Pacienţii, „catre orele trei după-amiază“; panicat că trebuie să ţină *O conferenţă*, nenea Iancu e în picioare încă de la „şase dimineaţa“ şi, abia după ce pricepe lecţia meşterului Florian, se înfiinţează liniştit, „la 2 d.a.“, la S.P.M.D.R. , unde perorează „un ceas şi jumătate“; în schimb, în *Ţal!*..., eşuând în tentativa de a o şterge englezeşte „pe la zece fără un sfert“ seara, nenea Iancu e obligat să suporte lectura savantului studiu al nemiloasei Graziella până „la două şi zece antemeridiane“; în *Monopol*, cu aceeaşi maniacală pedanterie a marcării timpului, tot nenea Iancu ne informează că a coborât într-o biată gară provincială la 12.30 p.m. şi că este nevoit să se cufunde în „glodăraie şi colbăraie“ până la 4 şi 10 minute, când are un alt tren „cu sosirea la 6.5 p.m.“; în fine, în *Repausul dominical*, frustrat de animaţia zilelor de lucru şi „neavând treabă“, nenea Iancu se plimbă agale

pe Calea Victoriei, „pe la şapte seara, privind la forfo-teala aceea de caleşti, birji, automobile“ şi dând, pe neaşteptate, piept în piept cu Costică Parigoridi, care, excedat „de necazul urâtului“ duminical, se uită sumbru la „prostimea asta elegantă, învârtindu-şi roatele de cau-ciuc în neştire...“.

Desigur că inventarierea atât de amănunţită a particulelor temporale ce cristalizează orarul diurn ori nocturn al *Momentelelor* poate părea pur şi simplu fastidioasă. Dar, în fond, însăşi această aglomerare de probe, chiar în nuda ei transcriere, vorbeşte de la sine, fiind oglinda elocventă a căderii fiinţei cotidiene sub tirania timpului şi a convieţuirii necondiţionate în imediatul mundan. Lipsiţi de realitate lăuntrică, eroii caragialieni nu au, în consecinţă, nici du-rată interioară; fără să posede un timp propriu, intim, înlăuntrul căruia să se poată, din când în când, retrage ca într-un adăpost, ei sunt continuu expuşi, unii împreună cu alţii, în bătaia timpului exterior al banalităţii zilnice. „Câte ceasuri sunt?“ sau „Câte ceasuri să fie?“ – iată în-trebarea laitmotivică a omului căruia timpul devorator nu-i dă nici o clipă de răgaz, epuizându-l în totalitate. Sub presiunea lui, se trece de la încordare la agitaţie, de la o „mare nerăbdare“ la o „teribilă nerăbdare“ şi, de aici, la ţipete şi gesturi isterice, totul culminând cu sastisirea su-premă: „Uf! fir-ar a dracului şi-afurisită de viaţă!“. Într-o perpetuă iritare, ba, adeseori, chiar în panică, aceşti eroi reflectă starea de febrilitate specifică fiinţei aruncate în timp: „De la şase dimineaţa, pe când soarele nu s-a ridicat bine peste Piscul Cânelui, locuitorii vilei «Esmeralda» umblă de colo până colo, cuprinşi toţi ca de nişte friguri“. Ca urmare, *Momentele* abundă în avertismente şi exclamaţii exasperate – „Doăsp'ce trecute, Mândico! ce naiba faci, soro?“ , replica de debut abrupt din schiţa *La Peleş*, urmată

foarte curând de o alta: „Doăsp’ce și un sfert, soro! ce dracu faceți?... vrei să-ntârziem?” etc. – ca și de capitulări pline de năduf, precum aceea a bietului Mihalache din *Tren de plăcere*: „De cinci ceasuri de când alerg după dv. ca un turbat, nu e destul?...“

Replicile repetate, ca niște bătăi tot mai nervoase de pendul măsurând trecerea, din *O lacună...* sunt revelatoare: „E târziu, Lache!“ – „E târziu, Lache... șapte trecute...“ – „Lache!!“ – „Șapte și jumătate, Lache!“ – „Opt fără un sfert, Lache“ – „Opt și jumătate, Lache...“. Clipele și minutele sunt sforile invizibile ce nu numai că însuflețesc personajele, dar le și zgâlțâie, din când în când, ca pe niște marionete groțești și dezarticulate (așa cum discursul își face apariția prin vocea „încărcând tonul“ a lui Nae, tot așa și timpul se exprimă în felul său prin ticurile nervoase ale lui nenea Mandache, surprins „bățâind din piciorul drept și scârțâind din vârful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării“). De aceea, schițele caragialiene constituie o succesiune nesfârșită de momente cronologice, de salturi dintr-un „acum“ într-un alt „acum“, dintr-o clipă într-alta; fiecare „moment“ (adică fiecare exemplar din specia inventată de Caragiale) se divide ca o celulă în nenumărate momente temporale. Reflexul artistic al înregistrării minuțioase a trecerii vremii este tocmai *stilul secundelor*, acel *Sekundenstil* la fel de caracteristic și lui Caragiale, și celor ce l-au teoretizat și practicat în cadrul naturalismului german (de la Adalbert von Hanstein până la Arno Holz și Johannes Schlaf)¹; este vorba despre o meticuloasă fixare a schimbărilor infinitezimale din mimica, gestică și rostirea indivizilor, vizând global să realizeze o copie fotografică și

---

1. V. și Günther Mahal, *Naturalismus*, Wilhelm Fink Verlag, München, p. 155 și pp. 202–214.

fonografică a exteriorităţii (e destul să ne amintim cum sunt redate inflexiunile dialectale ale pedagogului absolut Mariu Chicoş Rostogan şi ale maiorului Edmond Buzdrogovici ori sincopetele de exprimare ale „adoratorilor lui Gambrianus“, ca să ne dăm seama că fonograful caragialian funcţionează uimitor de exact şi de prompt). Caragiale speculează în mod conştient un stil propriu al secundelor, dovadă că, în schiţa *La Paşti*, după ce-l prezintă pe tânărul Lache, ne avertizează: „Să-l urmărim ceas cu ceas şi pas cu pas“, iar apoi se retrage, punând în funcţie cronometrul, lăsându-şi personajul în seama acestuia: „10 ceasuri şi jumătate seara, în sâmbăta Paştelui...“ – „11 şi jumătate, sâmbăta noaptea“ – „12 şi un sfert...“ – „1 şi trei sferturi“ – „5 şi jumătate dimineaţa...“ – „7 ceasuri dimineaţa...“ – „8 ceasuri dimineaţa“ – „9 ceasuri“ – „10 ceasuri“ – „1 şi jumătate după-amiazi“ – „4 şi jumătate d.a.“ – „5 ceasuri d.a.“ – „8 ceasuri d.a.“ etc. Acelaşi avertisment, de data asta sarcastic, se regăseşte şi în *Tren de plăcere*: „Familia Georgescu ştie perfect ce are să facă pas cu pas şi minută cu minută“. Aşadar, de la amiază până la ora două fără douăzeci, cucoanele fac inevitabile pregătiri de plecare, iar la două fără un sfert soseşte şi domnul Georgescu „cu un muscal cu cauciuc“, spre a-şi transporta consoarta la gară, de unde trenul de plăcere pleacă la trei fără cinci. „Trenul soseşte la Sinaia regulat“; din acest moment începe „o alergătură de cinci ceasuri“, iar până când domnul Georgescu – care zbiară şi „înjură bombănind“ – se explică cu coana Anica, „orologiul de la castelul Peleş se aude-n depărtare bătând noaptea jumătate“; în fine, „pe la cinci şi jumătate dimineaţa, un zgomot straşnic, clopoţei de trăsură, lăutari şi chioţe“: madam Georgescu – „Ah! mamiţo!“ – se întoarce de la Urlătoare ameţită de „menuetul lui Pederski“... În sceneta *C.F.R.*, acelaşi procedeu se obiectivează complet, provocând astfel naşterea formei dialogale:

M.: *Frate... o fi târziu?... că pe-al meu l-am dat să-l dreagă...*

N.: *Unu fără un sfert.*

ca, apoi, să se deruleze continuu:

Amicul (se-ntoarce la loc): *Frate, e târziu? Cât să fie?*

N.: *Unu și zece.*

impulsul comunicării provenind din variațiunile pe aceeași întrebare:

A.: *Câte sunt acuma?*

N.: *Unu și jumătate trecute. Etc. etc.*

Alteori, cum se întâmplă, de pildă, în *Moșii (Tablă de materii)*, tentativa experimentală e îndrăzneță, Caragiale urmărind să redea nu o simplă succesiune temporală, ci simultaneitatea (aici, cronometrul e întovărașit de fonograf): „... clarinete – maimuțe – orice obiect 30 de bani – certuri – chefuri – aldămașuri – tãmbãlãuri – «Numai 40 de bani ocaua de Drãgãșani, vechi veritabil!» – «5 bani cafea gingirlic!» – ...popi – cocoane – mateloți – impiegați – pensionari – suprimați – popor...” ș.a.m.d. Însoțirea frecventă a cronometrului cu fonograful și aparatul de luat instantanee face ca secvenței înregistrate să-i fie conservate, în întregime, atât extraordinara tensiune ce-o conține, cât și ambianța strident orchestrală care o învăluie apoteotic; iată o asemenea situație din *25 de minute...*: „Toți ochii joacă între ceasornic și capătul liniei... Încă trei minute... Două... Un minut... S-aude șuierul cald... Iată-l! Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei. Arătarea crește, crește mereu, sforăind semeț și alunecând cu eleganță maiestoașă către peron. Cazanul fierbe, fanfara țipă, școlarii intonează imnul – un concert monstru...” etc. O admirabilă mostră de succesiune temporală, surprinsă

în vâlmăşagul inextricabil al banalităţii cotidiene, poate fi scoasă din *Imaginaţie, stil şi clistir*; multiplele mişcări zigzagate, în care se învâlmăşesc obiecte, maşini şi oameni, evocă imediat tempourile accelerate până la demenţă ale filmului mut: „La răspântia bulevardului, o teribilă mişcare de trăsură, tramcare, tramvaie electrice, automobile, biciclete. Prin învâlmăşală, o babă surdă beată frântă trece d-a curmezişul, copăcel-copăcel, ca pe câmpul larg de la Obileşti. Birjarii, vizitiii de la tramcar îi strigă – degeaba; un automobil era cât p-aci s-o calce, două biciclete au ocolit-o ca nişte rândunici; dar iată! o clipă, şi baba are să dispară sub roatele tramvaiului electric, care trece ca praştia. Un sergent de stradă vede; sare degrabă, o înşfacă pe babă de ceafă şi-o smulge de la atingerea morţii grozave. Tramvaiul a trecut fără s-o atingă. Baba smucită scapă o legătură pe care o purta în mână; din legătură sar cât colo nişte ouă, cari se fac terci, şi o sticlă de rachiu de drojdii, praf”.

În teritoriile atât de aglomerate, pline de agitaţie, cu atât de multe surprize, ale existenţei publice, nu există decât un timp pur exterior, care nu întotdeauna este perceput ca divertisment („...veselă petrecere! Păcat că trec așa de repede ceasurile de mulțumire... Când au trecut trei ceasuri?”); nu întotdeauna, după cum s-a spus, eroii *Momentelor* „consumă timp așa cum consumă bere”, ci, adeseori, ei sunt cei consumați de către un timp vorace, care se travestește continuu, apărând sub formă de așteptare în genere, fără o țintă anume, sau de așteptare impacientată a celuilalt („Ce dracu nu mai vine, frate...“), metamorfozându-se în plictiseală iritantă („Bine, frate, cât o să mai stăm aici?... că m-am plictisit...“), iar din aceasta într-o adevărată deprimare nevrotică, precum în *Repausul dominical*. De altfel, schița din urmă are o miză mult mai mare decât pare la prima vedere, căci ea celebrează, în consonanță cu viziunea globală a

Momentelor, unica terapie posibilă împotriva tiraniei timpului, a cărui trecere capricioasă – ori prea rapidă, ori chinuitor de încetă – nu poate fi stăpânită. Îmboldiți mereu de Costică Parigoridi, care – „constatând că lăsăm să se răcească paharele noastre pline“ – le strigă ridicându-și paharul său: „Să lucrăm!... lucrați, domnilor!“; convivii efectuează transcenderea dincolo de timpul cotidian prin intrarea într-un timp al petrecerii perpetue, din pragul serii până la „deșteptatul rânduricilor“ și, apoi, de dimineața, iarăși de la capăt: „Câte un pahar de șampanie, la botul calului! – etc.!! etc.!!!“ Nenea Iancu și prietenii săi se dezvăluie astfel a fi niște adevărați *pantagrueliști*. Fiindcă din cartea a patra a pildelor și faptelor eroului lui Rabelais aflăm că la întrebarea blajinului frate Ioan – „Ce-am putea să facem ca să ne treacă timpul mai ușor?“ – Pantagruel răspunde: să lăsăm ca vinul să curgă în pahare și astfel timpul, „printr-o tainică legătură a firii“, va curge la fel... Dar tentativa de a ieși de sub imperiul timpului apăsător nu se poate înfăptui decât cu condiția irecuzabilă de a-fi-cu-ceilalți. De aceea, elogiul ființării în comun, al restabilirii conviețuirii, pe care îl face Costică Parigoridi, nu are nici un pigment ridicol, transfigurat cum este de accentele autentice ale mărturisirii celui panicat de spectrul singurătății: „Domnilor, zice Costică, trebuie să știți că, grație întâmplării fericite că v-am întâlnit, mi-au fugit din minte niște idei foarte negre... Dacă, adineaori, nu-ntâlneam pe nenea Iancu, mergeam, cum eram plictisit, drept la gară, să mă arunc sub roatele primului tren la-ndemână. Vă mulțumesc...“

Toate aspectele existențiale pe care le-am inventariat – omul ca ființă-în-lume și ființă-cu-celălalt, diversele sale determinații (verbiajul, curiozitatea, echivocul, obsesia timpului etc.) – dovedesc din plin că *Momentele*, unde se

afă, adeseori, o pură revelaie a existenţei ca existenţă, conţin multe dintre elementele de bază ale unei posibile ontologii a cotidianităţii. Caragiale nu este, repet, un simplu ilustrator al moravurilor şi mentalităţii unei anumite epoci, ci, întrucât are acces la o zonă mai adâncă a umanului, primul creator din literatura română care, prin intuiţiile sale atât de lucide, a surprins caracterele specifice ale omului ca fiinţă cotidiană, precum şi esenţa şi natura existenţei publice. În acest context, reproşul lui Caragiale la adresa incapacităţii contemporanilor de a-l recepta adecvat devine perfect justificat: „De *Momente* n-a spus nimeni un cuvânt, deşi e o carte europeană“.

II

...tehnica prozei ascunde sute şi mii de secrete...

Caragiale

PROZATORUL SAU „CEL CE GÂNDEŞTE“. În două strălucite articole programatice, *O bună lectură* şi *Câteva păreri anonime*, scrise într-o manieră dezinvoltă, foarte concretă şi directă, Caragiale – denunţând lirismul excesiv al literaturii noastre – ajunge la o concluzie pe care, şase decenii mai târziu, o va exprima şi Cioran în *Tentaţia de a exista*: „A crea o literatură înseamnă a crea o proză“, întrucât aceasta din urmă este deliberată, construită, pretinzând o anume rigoare şi existenţa unui „*génie réfléchi*“¹. Dar iată şi demonstraţia lui Caragiale: „Dacă proza nu îmbracă nişte gândiri, numai decît la mîntea deprinsă sună a sec, se denunţă singură ca lipsită de orice valoare.

---

1. E. M. Cioran, *La tentation d'exister*, Gallimard, Paris, p. 65.

Afară de asta, tocmai pentru *cel ce gândeşte* (s. n.), şi prin urmare are ceva de spus, *tehnica prozei ascunde sute şi mii de secrete* (s. n.), a căror subtilitate ar sfida cele mai rafinate cursuri de retorică“. Iată de ce, după nenea Iancu, într-o literatură tânără, în formare, apare acea „disproporţie cantitativă dintre producerile în versuri şi cele în proză“, iar dacă multe dintre primele pot părea „destul de curăţele“, între cele din urmă, adică între cele prozastice, foarte puţine „pot părea convenabile în înţelesul european al cuvântului“.

O ilustrare foarte interesantă a apetitului constructiv al „celui ce gândeşte“ conţine chiar volumul de *Momente*, unde ordinea schiţelor nu este aleatorie, ci premeditată de autor, bine calculată în vederea obţinerii unor anumite efecte. Iată un aspect care, dacă nu mă înşel, a fost complet ignorat până acum. De aici şi uşurinţa cu care editorii lui Caragiale – cu excepţia lui E. Lovinescu – şi-au permis să demoleze construcţia mozaicată a *Momentelor*, expulzând din volum diverse nuvele, povestiri şi amintiri, ba chiar şi „momente“, sărăcindu-i astfel în chip abuziv substanţa reală. Editorii ulteriori n-au mai respectat structura volumului tipărit la Editura Librăriei Soccec, inventând ei înşişi alte volume de *Momente*, cu un alt aranjament al pieselor componente. Procedeeul e întru totul arbitrar şi nu ţine seama de avertismentul dat de scriitorul chiar editorului: „să stea la taraba lui şi să nu s-amestece a poci opera artistului“. *Cel ce gândeşte*, mânuind acele „sute şi mii de secrete“ ale tehnicii prozastice, trebuie să rămână scriitorul, iar nu editorul. Căci mă îndoiesc că ne țin băierile să ne arătăm mai inteligenţi decât Caragiale. Or, volumele de proză apărute în timpul vieţii scriitorului – *gândite* şi *alcătuite* de el – au în mod consecvent, deci premeditat, un caracter eterogen. De aceea, trebuie să presupunem la Caragiale existenţa unui calcul conştient atunci

când a proiectat sumarele atât de mozaicate ale volumelor sale: gândul că, amestecând schiţele cu nuvele, povestiri ori articole teoretice, dă o anume „greutate“ acestor culegeri şi că, totodată, astfel se poate adresa unui public cât mai divers, oferindu-i fiecărui cititor posibilitatea de a-şi alege ceea ce-l interesează conform orizontului său de aşteptare. Cărţile tipărite de Caragiale sunt vădit construite după anumite intenţionalităţi, iar materia lor atât de diversă şi surprinzătoare trebuie să fie conservată şi reflectată ca atare de o ediţie critică modernă (doar creaţiile rămase în periodice pot fi, fără a încălca voinţa scriitorului, sistematizate în secţiuni tematice). Iată de ce nici o piesă din cuprinsul *Momentelor* nu trebuie dislocată de la locul ei (după cum nici din *Schiţe nouă*, ultimul şi foarte semnificativul volum din 1910). Căci, de pildă, cele patru nuvele şi povestiri – *La hanul lui Mânjoală*, *Cănuţă*, *om sucit*, *Două loturi* şi *La conac* – n-au fost puse întâmplător în fruntea volumului. Prinse toate în reţeaua unei atmosfere magice, îmbibate de un demonism difuz, ele îi favorizează cititorului – în contrast cu „momentele“ subsecvente – revelaţia existenţei mai multor straturi de realitate, de la cele de profunzime la cele de suprafaţă, uzate în procesul continuu al cotidianităţii. Astfel, în mod circular, între piesa liminară a cărţii, *La hanul lui Mânjoală*, şi penultima, *Búbico*, asistăm la degradarea treptată a substanţei realităţii, ce îşi epuizează demonismul său viu-nelinişitor, care va fi, apoi, doar mimat în zona superficială a imediatăţii sub o formă „literară“, clişezată, parodică: „Eu trec ca un demon prin mulţime şi dispar în noaptea neagră...“ Polii opuşi care fixează configuraţia cărţii, *La hanul lui Mânjoală* şi *C.F.R.*, ne pun faţă în faţă o realitate magică, impenetrabilă, şi alta trivială, străvezie. Şi în piesa liminară, şi în ultima ascultăm, într-un chip mai mult sau mai puţin

coerent, câte o poveste; dar dacă prima rămâne sub pece-tea tainei, potenţându-şi chiar misterul odată cu ultima replică, laconică, a ascultătorului, a doua, ca un balon de săpun, îşi risipeşte pseudo-misterul incitant, nemaivând, la urmă, „nici un haz“. Privind „momentele“ dintr-o per-spectivă restrictiv-estetică, editorii lui Caragiale au echivalat „momentul“ cu schiţa, deşi, adeseori, simţind că acesta are o semnificaţie mult mai largă, şi-au numit, într-un mod confuz, antologiile *Momente și schițe*. Or, pentru Ca-ragiale, „momentul“ are, în primul rând, o valoare existen-ţială. Cele patru momente liminare circumscriu întâmplări și cazuri insolite. Cu caracter „senzaţional“, cum ar spune colegii de breaslă ai lui Caracudi. Așa că nu e deloc întâm-plător că scriitorul a pus, în cartea lui *construită*, imediat după cele patru momente liminare, pe cele consacrate presei cotidiene.

În același sens al unității cu multiple straturi a volu-mului, *Două loturi*, deși nuvelă, face parte, de fapt, din universul *Momentelor*, dându-i, alături de *Inspecțiune*, un alt nivel de semnificație. O privire, cât ar fi ea de rapidă, aruncată asupra sumarului e întru totul revelatoare: *Mo-mentele* constituie un volum gândit și construit de Caragiale conform tehnicii muzicale, în care câte o *temă* anunțată și fixată de către o schiță se dezvoltă în diverse *variațiuni* prin intermediul schițelor subsecvente. Astfel, *Reportaj* inaugurează seria de momente dedicate presei și acelor „in-fatigabili reporteri“ din speța lui Caracudi: *Ultima oră!...*, *Boris Sarafoff!...*, *Groaznică sinucidere din strada Fidelității*; acestea le urmează imediat o schiță înrudită, *Amicul X...*, unde eroul, colportor de informații prelucrate fantezist, realizează un soi de gazetă vorbită. O altă serie de schițe este consacrată „mutatului“: *Caut casă...*, *De închiriat* și, parțial, *Proces-verbal*, care, totodată, ca parodie a stilului

birocratic și administrativ, anunță tematic un alt moment, *Urgent...*, ce îi succedează imediat ca variațiune. Urmează momentele educației: *D-l Goe...*, *Vizită* și, oarecum, *Triumful talentului*. Într-un chip foarte subtil, prin schițele învecinate *Întârziere* și *Petițiune...*, momentul „nerăbdării“ este combinat cu cel al „răbdării“. Seria subsecventă e aceea a „partidelor de plăcere“, adică a petrecerii: *La Moși...* și *Tren de plăcere*. Se înșiruie apoi, în ordine, momente ale politicii (*Atmosferă încărcată*, *Tempora...*, *O lacună...*, *Situațiunea*), ale „lumii bune“ (*Five o'clock*, *High-life*), ale familiei (*Cadou...*, *Diplomație*, *Mici economii...*). Un grup aparte îl formează momentele cu tonalitate gravă și chiar tragică: *Inspecțiune* și *Ultima emisiune...*. Așa-zisele „reminiscente“ incluse în volum (*Boborul!* și *Baioneta inteligentă*) sunt precedate de un moment într-o oarecare măsură înrudit, *O zi solemnă*, și însoțite, aproape imediat, tot de o schiță cu caracter autobiografic: *Grand Hôtel* „*Victoria Română*“. În fine, ultima categorie de schițe o cristalizează scenetele: *Justiție*, *Art. 214*, *Căldură mare*, *C.F.R.* (inclusiunea lui *Bùbico...* printre aceste piesete pare complet de neînțeles dacă nu ținem seama, pe de o parte, de faptul că schița conține secvențe în care replicile sunt așezate, grafic, conform modalității teatrale, iar, pe de alta, că, împreună cu *C.F.R.*, încheagă o altă subgrupă, aceea a momentelor „drumului-de-fier“). În cadrul acestui aranjament meticolos alcătuit după principiul muzical al *Temei și variațiilor* (cum sună, de altfel, chiar titlul uneia dintre schițele caragaliene), există și câteva momente flotante, independente, care – despărțind diversele serii tematice și stilistice din sumarul *Momentelor* – rup monotonia grupajelor, având însă și o funcție leitmotivică: *Lanțul slăbiciunilor* e o variațiune la precedentele momente ale educației și școlii; *1 aprilie* și *Telegrame* sunt leitmotive pentru momentele parodierii

stilurilor, dar, concomitent, prima schiță, prin „arta mințitului“ și a mistificărilor, prevestește un alt moment flotant, *Amici*, care, la rândul său, ca structură formală, anunță grupajul piesetelor; în sfârșit, *25 de minute...*, schiță înscrisă în orbita „reminiscentelor“, este, la origine, tot un fel de amintire, după cum atestă prima sa variantă („Reîntoarcerea M.S. și I.S. ne amintește o povestire ce ne-a făcut-o un prietin...“ etc.).

Sigur că, în atare condiții, e de prisos să spun că nici titlul volumului nu este întâmplător. Din amintirile contemporanilor lui Caragiale ies la iveală, cu claritate, căutările scriitorului de a găsi o denumire adecvată: „La o masă din fund de la «Gambrinus», unde ne întâlneam în toate zilele, [...] Caragiale ne anunță într-o seară că peste câteva zile are să apară în volum bucăți alese din schițele lui săptămânale publicate în *Universul* și caută un titlu care să fie însă o simplă vorbă... Nici unul din câți eram atunci la masă n-am putut să-i dăm ce ne cerea și tot el a găsit cuvântul *Momente* sub care s-a și publicat volumul“¹. Sintagma aleasă de Caragiale e atât de inspirată și datorită polisemiei sale: căci, dacă ne luăm după dicționare, moment înseamnă și „clipă, ceas, minut, oră, secundă“ (să ne amintim de acel *Sekundenstil* al prozatorilor naturaliști germani), dar și „circumstanță, ipostază, împrejurare, situație“ sau „etapă, fază, punct, stadiu“; momentele caragialiene sunt, deci, și instantanee fulgerătoare ori clipe de viață, adică efemeride fixate pe retina eternității, dar și situații sau ipostaze decupate intenționat pentru exemplaritatea lor în privința unor anumite stadii ale existenței. Cum am mai spus, se ignoră mereu faptul că *Momentele* constituie o carte de sine stătătoare și că, deci, are și o anu-

---

1. I. Suchianu, *op. cit.*, p. 5.

mită structură, vizată de autor. De asemenea, se ignoră și că, în consecință, în viziunea scriitorului, „momente“ sunt și *La hanul lui Mânjoală, Cănuță, om sucit, Două loturi, Inspecțiune, și Amicul X..., Domnul Goe..., Întârziere, Situațiunea* etc. Atâta doar că cele din prima serie reprezintă „momente“ ilustrative pentru anumite *situații* umane fundamentale, pe când cele din a doua serie sunt ilustrative ca *instantanee* ale cotidianității. De aceea, Caragiale ar fi putut să pună ca subtitlu la *Momentelor* formula *schize și nuvele exemplare*, așa cum Unamuno, după model cervantin, și-a numit creațiile *nuvele exemplare*, atrăgând atenția că această titulatură are un caracter mai mult etic decât estetic: „...le numesc exemplare, [...] fiindcă le dau drept exemplu – chiar așa –, exemplu de viață și realitate“. Intenționalitatea etică nu este la Caragiale, cum s-ar putea crede, numai implicită, ci fățiș explicită, după cum ne previne cu un ton categoric, splendida sa introducere la „notițele critice“, adică la „momentele“ scrise pentru ziarul *Universul*: „Odinioară, nu prea de multă vreme – popoarele mici fac repede progrese mari – părinții noștri ziceau cu mândrie că românul e născut poet. Astăzi, tot cu atâta mândrie, dacă nu chiar cu mai multă, noi putem zice că românul e născut critic. Poezia este atributul tinereții – critica, al bărbăției. Să fim bărbați! și sper că suntem“; scriitorul mărturisește răspicat că realitatea acută și nudă îl împiedică să se abandoneze, cu iresponsabilitate, reveriilor idealizante ori înaltelor speculații: „Eu nu mă pot gândi sus când umblu cu picioarele goale pe coji de nuci. Viața banală a mea, a noastră a tuturilor românilor, iată ce mă interesează, iată ce-mi atrage irezistibil atenția. Ferice de cei ce pot să gândească sus, nesimțind pe ce calcă jos! Ferice de ei! Groase tâlpi trebuie să aibă“.

Dacă deliberarea reflexivă este, deci, vizibilă în privința structurii volumului de *Momente* (inclusiv în aceea a titlului), cu atât mai pregnantă e această propensiune spre premeditare constructivă în cazul fiecărei schițe în parte. De altfel, tot într-unul din articolele programatice semnalate, anume în *O bună lectură*, Caragiale se întrebă „ce va să zică o bucată bună“ de proză, răspunzând pe loc că este „aceea care ne poate plăti drept munca intelectuală a cititului“: opera prozastică fiind producția „celui care gândește“, a unui „*génie réfléchi*“, perceperea adecvată a construcției sale presupune un efort sporit de lectură și prezența unui cititor implicit care s-o descopere și s-o descifreze. Acele „sute și mii de secrete“ ale tehnicii prozei dezvăluie mereu, asemeni unui palimpsest, existența – sub un Caragiale *neptunic*, de suprafață, care pare definitiv clasat – a unui alt Caragiale, *plutonic*, plin de intenționalități secrete. Predominanța în cazul autorului *Inspecțiunii* a inteligenței artistice¹ asupra purei inspirații creatoare, ca și capacitățile sale neobișnuite de tehnician, de „meșteșugar“ obsedat de perfecțiunea formală au fost surprinse de Ibrăileanu într-o expresivă și exactă formulare: „Eminescu

---

1. De altfel, aceasta era chiar părerea lui Caragiale despre sine, înregistrată în memoriile fiicei sale: „M-am ajutat mai mult cu inteligența decât cu talentul», spunea el adesea. Sau: «Deștept sunt, dar talent n-am»“ (*Amintiri despre Caragiale*, antologie de Șt. Cazimir, ed. cit., p. 121). Completare din 1997: Aceeași idee în varianta neretușată a însemnărilor lui Tușki: „Ne spunea adesea că nu avea nici un talent și că ajunsese să scrie bine datorită inteligenței lui“ (Ecatrina Caragiale-Logadi, „Amintiri despre I.L. Caragiale“, în „Dosar: Tușki Caragiale“, din *Apostrof*, III, nr. 9–10, 1992, p. 15). „Inteligență“ are pentru Caragiale sensul vechi, medieval, de „dibăcie“, „îndemânare“, „ingeniozitate“, emblematic pentru un scriitor care se consideră „meșteșugar“.

e mai poet decât artist, oricât de mare artist e. Caragiale e mai artist decât poet, oricât de mare poet e¹. O asemenea „bucată bună“ de proză, în care scriitorul se dezvăluie, cu strălucire, „mai artist decât poet“, este, după părerea mea, schița *O conferență*, deoarece, vorbind tot în termeni caragialieni, justifică „raportul între osteneala ce și-a dat spiritul meu cu dânsa citind-o și folosul ce el a obținut după osteneala sa“; iar în ciuda aparențelor sale frivol-umoristice reclamă, pentru a fi decodată, exercitarea unei reale „munci intelectuale a cititului“. Totodată, se poate spune că *O conferență* întregeste viziunea din *Grand Hôtel* „Victoria Română“, schițele fiind complementare: dacă în cea de-a doua există numai informații decisive despre temperamentul și percepția creatorului („simt enorm și văz monstruos“), în prima se conturează, într-o formă mascată, o fundamentală și obiectivată artă poetică.

Să ne oprim câteva clipe, mai întâi, asupra artei poetice *Grand Hôtel* „Victoria Română“, întrucât și ea este semnificativă pentru un creator la care predomină latura de „artist“, de *ars* (adică de abilitate tehnică, de meșteșug, de iscusință a construcției), față de latura de „poet“, de *ingenium*, de talent înăscut. În alt sens decât la acel Eminescu al lui I. Negoițescu, în straturile de adâncime ale acestui moment poate fi detectată prezența plutonică a celui ce gândește. Cum a conchis încă Zarifopol, sintagma „simt enorm și văz monstruos“ nu e deloc numai „o formulă ocazională“, ci „rezumă un temperament“, luminând totodată și „o metodă artistică“². Ca și „o poetică și estetică a privirii“³. Sugestiile conținute de *Grand Hôtel* „Victoria

1. G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, ed. cit., pp. 229–230.

2. Paul Zarifopol, *op. cit.*, I, p. 307.

3. Ion Vlad, „Poetica unui text: «Grand Hôtel (Victoria Română)»“, în *Revista de istorie și teorie literară*, XXXI, nr. 4, 1983, p. 15.

Română“ se comprimă laitmotic, după părerea mea, în patru secvențe complementare. Iritat de nesomn și de contactul cu „o companie veselă de bucureșteni“, naratorul – scriitorul însuși – se oprește pentru o seară și o noapte în „orașelul meu natal“, decis ca, printr-o retragere într-o cameră de hotel, să producă ruptura temporară de ființarea-împreună umană. Aici se cristalizează prima secvență. Sosirea scriitorului la hotel produce senzație printre cei așezați „până la mijlocul stradei“ dinaintea „confiseriei“. Starea sa inițială de iritare se intensifică prin situația în care se trezește prins în cercul mulțimii de consumatori: aceea de individ *privit* cu lăcomia curiozității provinciale. E secvența agresării directe, în care cel *privit* suferă de complexul Sfântului Sebastian: „Privirile mă săgetează“ sau „Toți ochii se pironesc asupra-mi“ sau „Am rezistat până aci, înfruntând ploaia de săgeți“ etc. Întâia secvență conține o esențială sugestie anticipativă, căci cel *privit* cu insistență are senzația de a fi regresat la starea subumană: „Mă gândesc la bestiile din menajerii“ chinuite de „privirile persistente ale unei mulțimi curioase“ și „Exemplare din menajerie, publicul este rugat să nu le atingă“. Împresurat de priviri – „Imposibil de răbdat...“ – scriitorul fuge „din bătaia ochilor“ și se retrage, urcând la etaj, în camera de hotel. Secvența a doua aduce cu sine o aparentă răsturnare de situație. Cel *privit* se preschimbă în *privitor*, deoarece acel „eu de sus de la fereastră“ capătă o perspectivă largă asupra scenei stradale aflate dedesubt: „De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum“. Cel *privit*, situat în miezul cercului de priviri agresive, ajunsese la o stare de insuportabilă iritare. De aceea execută, instinctiv, o mișcare de dez-agresare, spărgând cercul și ieșind în afara lui: din *privit* agresat s-a transformat în *privitor* distanțat. Așteptata liniștire nu se produce însă; starea psihofizică de iritare se amplifică: „nu pot dormi;

sunt ameţit, nervii iritaţi – simt enorm şi văz monstruos“. Intensităţii excitaţiilor interne şi externe îi corespunde intensitatea receptării. Reacţia sensibilă şi vizuală subiectivă este profund *quijotică* (vezi şi *Don Quijote*, I, XVIII); tulburarea simţurilor, enormă şi monstruoasă, îl face să simtă şi să vadă lumea altfel decât este, adică deformată: enormă şi monstruoasă. O realitate banală se contorsionează şi se deformează într-una coşmarescă.

În această stare, privitorul percepe, „de sus de la fe-reastră“, cea de a treia secvenţă: în stradă, un biet câine flămând pe care măturătorii îl „împresoară din toate părţile“. Un ochi febril de fiziolog înregistrează minuţios reacţiile animalului, de la spaima paralizantă la activarea emoţională care elimină excitaţia maximă într-o descărcare motrice de o intensitate absolută: „El îşi iese acum din sine: maşina cea vie dă drumul rezervei de energie – pentru aşa moment o păstra – nici un gând de economie... trebuie cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărun-chilor, animalul s-avântă orbeşte în faţa loviturilor... Un răcnet suprem! sparge rândurile vrăjmaşilor, le scapă pintre picioare şi fuge uitându-se drept şi numa-nainte, fuge mereu până dă de un loc singuratic“. Secvenţa a treia este într-un totul complementară cu prima. În cea dintâi, omul, agresat ca „bestiile din menajerii“, sparge, cu „o sforţare“, cercul împresurării, refugiindu-se în cameră; acum animalul, asemeni omului, execută aceeaşi mişcare disperată de descercuire, „sparge rândurile vrăjmaşilor“, refugiindu-se într-un „loc singuratic“. A treia secvenţă include şi un interesant element intertextual, deoarece sintagma „maşina cea vie“ provine, evident, de la Descartes şi Leibniz (cu ale lor „animale-maşini“ şi „maşini naturale“) şi din viziunea fiziologică mecanicistă a lui La Mettrie şi comp. De altfel, formula „maşina cea vie“ nu apare incidental, ci semnaleză o preocupare constantă în direcţia aceasta a lui Caragiale,

care îi face, odată, lui Ion Brezeanu „teoria motorilor animați, cari trebuiesc să dispună totdeauna de o rezervă de energie înmagazinată. Iată o globă spetită și stinsă de puteri, pe care n-ai crede-o în stare să se mai târască trei pași. Călărețul e atacat de vrăjmași armați, cari descarcă focuri asupra-i. El smucește frâul, dă pintoni și țipă desperat. Atunci gloaba năucă dă drumul rezervei de energie; din câteva sărituri supreme, a urcat dealul; într-o clipă a fost departe de primejdie“. E lesne observabilă similitudinea formulărilor din secvența a treia din *Grand Hôtel*, „*Victoria Română*“ și esul despre „teoria motorilor animați“. Lait-motivica „rezervă de energie înmagazinată“ reprezintă o formă de energie liberă, potențială, și ne dezvăluie familiarizarea scriitorului cu teoriile fizicienilor și fiziologilor, de genul lui Helmholtz, din secolul al XIX-lea: „Este incalculabil – ni se spune tot în esul «motorilor animați» – în câtă putere mecanică se poate transforma energia înmagazinată cheltuită dintr-o singură dată“. În același timp, rezerva de energie a organismului din viziunea lui Caragiale ne face să ne gândim la „rezervorul de tensiune nervoasă“ de care vorbește Josef Breuer, făcând totodată o relație analogică cu raportul dintre tensiunea electrică și curentul electric (fapt ce ne explică mai sugestiv reacțiile isterice ale „electricei ploieștence“ din frizeria lui d. Nae). Pentru Caragiale, între animalul-mașină și omul-mașină există o evidentă corespondență. Având un temperament extrem de nervos, scriitorul, din experiențele pe propria-i piele, scoate constatări generale, cu bătaie lungă în psihologia modernă. Asemeni lui Freud și Breuer, Caragiale – prin teoria motorilor animați și a rezervei de energie consumate „dintr-o singură dată“ în descărcarea motrice cathartice – schițează un principiu economic al autoreglării psihofizice. Tot prelucrând principii ale fizicii, Freud ne avertizează că organismul viu este „înzestrat cu o rezervă

de energie“ prin a cărei contrapondere protectoare el se apără de „acţiunea distructivă a uriaşelor energii exterioare“. Pornind, cu harul lui socratic, de la exemplul umil al câinelui hăituit şi al gloabei năuce, Caragiale ajunge, în felul său laconic de a se exprima, în preajma constatării freudiene, atunci când analizează interpretarea dată de Ion Brezeanu avarului lui Molière. Astfel, în urma şocului traumatic provocat de furtul casetei cu bani, Harpagon, „ridicat la cea mai înaltă treaptă de iritare, s-a arătat în stare să cheltuiască o putere colosală, pe care nimeni nu i-ar fi bănuţ-o până aci. Şi atât a cheltuit-o de generos, încât un singur răs n-a venit din toată sala să turbure nepotrivit liniştea care ne trebuia tuturilor pentru a contempla acel înfiorător fenomen...“. Din acest punct în care e definit Brezeanu-Harpagon, putem să facem pasul următor spre Actorul lui Caragiale, fiindcă – prin modul în care rezerva de energie „cheltuită toată“ dintr-odată se transformă în „putere mecanică“, într-o „putere colosală“ – înţelegem şi cum se revarsă acea teatralitate stihială asupra spectatorului în finalul piesetei *Începem*.

Să ne reîntoarcem acum la *Grand Hôtel* „Victoria Română“. Primele trei secvenţe sunt toate secvenţe ilustrative ale agresării. Cea de-a patra aduce cu sine un nou element de surpriză, căci hazardul înscenează aici o situaţie de agresare agresată. Un soi de Pena Corcoduşa, adică o femeie „numa-n cămaşe, cu picioarele goale, cu părul desprins, ţine strâns de piept un om îmbrăcat în uniformă de poliţie“ şi nu încetează „să zbiere răguşit făcând gesturi extravagante“, fiind imediat lovită „greu cu palma peste gură“ de un sergent care „o-nvârteşte în loc“. Intensitatea reacţiei agresoarei agresate şi a percepţiei privitorului se fixează într-o imagine de-a dreptul naturalist expresionistă, evocând în chip izbitor *Țipătul* lui Edvard Munch: „Aud atunci o horcăială-necată şi, în cadrul luminat al birtului,

văd silueta albă a femeii ridicând în sus braţele goale cu pumnii încheştăţi şi dând capul cu părul despletit pe spate, ca şi cum i s-ar fi frânt gâtul“.

Se vede foarte clar din toată proza şi corespondenţa scriitorului că el are, în realitate, o sensibilitate foarte vulnerabilă, care funcţionează ca un aparat extrem de fin, receptând atât stimulii aproape imperceptibili, cât şi vibraţiile puternice ale „uriaşelor energii“ ale realităţii exterioare. Ceea ce mărturiseşte despre sine Rousseau – care intenţiona să statueze o *Morală senzitivă* – se potriveşte simptomatic şi lui Caragiale: „Clima, anotimpurile, sunetele, zgomotul, tăcerea, mişcarea, repaosul, totul acţionează asupra maşinii [umane] şi asupra sufletului nostru“. De aceea şi din operă, şi din biografie ies la suprafaţă, succesiv, surprinzătoare şi diverse moduri de a fi ale lui Caragiale: diferiţi Caragiale modelaţi continuu de reacţiile senzitive ale corpului său biologic şi artistic. Era „nervos şi exagerat“, „un mare sensibil“, notează Tuşki. Deţinem în sensul acesta, de la Onisifor Ghibu, o extraordinar de şocantă mărturie; victimă a unei farse puse la cale de câţiva ardeleni, nenea Iancu – faimosul farsor – reacţionează în modul cel mai puţin scontat de noi: se uită în jur „de parcă ar fi fost ieşit din minţi“ şi, deodată, „năpădit de un plâns spasmodic, începu să-şi dea fără nici o milă palme zdravene pe obraz“. La polul opus se află mărturia lui Rădulescu-Motru, care înregistrează un Caragiale dionisiac, foarte asemănător, în exteriorizare, cu Alexis Zorba al lui Kazantzakis; într-o superbă zi de primăvară, scriitorul şi filozoful stau la taclale pe o bancă, la Şosea, printre boschete, lângă „Bufet“, când „deodată Caragiale se ridică şi, punând palma mânei drepte pe ceafă, cum făcea el adesea, priveşte îndelung spre soare, îşi încordează pieptul şi, cu mâna stângă pe coapsă, începe a juca. Mai întâi încet, cu pas mărunţ, de bătută, apoi din ce în ce mai repede, cu chiote scurte şi

sacadate. Se învârti în jurul meu ca un halucinat timp de câteva minute“. De altfel, și insașiabila lui sete de conversație, de dialog, ca și aceea de improvizație și înscenare mimică și verbală constituie intense forme de descărcare a surplusului de energie psihică. Nu întâmplător, deci, la un creator cu o asemenea sensibilitate nervoasă, cele patru secvențe din *Grand Hôtel* „*Victoria Română*“ reflectă patru șocuri ale naratorului sau, cum ar spune Freud, patru „excitații traumatice“ ale celui privit și ale privitorului. Naratorul e șocat, „amețit“, scriitorul, însă, rămâne un constructor rece, crud, calculat, de simetriei și complementarității: I. „Imposibil de răbdat... ies din bătaia ochilor“; II. „...nervii iritați – simt enorm și văz monstruos. Lumânarea îmi dă drept în ochi...“; III. „Sunt nervos; nu mai pot privi“; IV. „Pun mâinile la ochi și mă dau înapoi...“. În universul momentelor, *Grand Hôtel* „*Victoria Română*“, asemeni *Inspecțiunii*, ocupă o poziție de contrast și surpriză: ființarea-împreună e, aici, absolut insuportabilă și, cu un ultim rest al rezervei de energie, naratorul iese complet în afara ei: „Cobor iute... În câteva minute sunt afară la câmp. Ce dimineată! ce răcoare! și ce singurătate!“

Callicles (cătrec Socrate):

Ce tot bați câmpii, vorbind despre ghetec?

Platon, *Gorgias*

NENEA IANCU, SOCRATE ȘI FILOZOFUL DIN STAGIRA. Prin prezența lui nenea Florian, cizmarul, *O conferență* intră într-o savuroasă și, totodată, profundă tradiție culturală. Astfel, în Cartea a II-a a *Vieților și doctrianelor filozofilor*, Diogenes Laertios ne dă amănunte despre cizmarul atenian Simon – un fel de Eckermann antic –, care și-a

însemnat discuțiile, din atelierul său, cu Socrate sub titlul de *Dialoguri cizmărești*. Mai apoi, Hans Sachs, maestrul cizmar din Nürnberg, și Jakob Böhme, maestrul cizmar din Görlitz, devin figuri faimoase ale culturii europene. Tânărul Goethe face o călătorie de la Leipzig la Dresda, ca să-l cunoască pe un cizmar cu idei năstrușnice, conchizând că acesta ilustrează „categoria acelor care pot fi numiți filozofi practici și înțelepți fără s-o știe“ și care își stimulează clienții „după obiceiul lui Socrate“. Cum se poate lesne observa, celebra schiță caragialiană are un debut abrupt, întâia frază căzând decis și implacabil ca sabia destinului: „S-a hotărât! trebuie să ții sâmbătă la S.P.M.D.R. o conferență în ședință plenară“. Orice posibilitate de derobare este exclusă, căci naratorul, nenea Iancu însuși, „într-un moment de slăbiciune“, a apucat să promită „unei mele amice din tinerețe, madam Parigoridi“ că va conferenția, în fața distinselor protectoare ale „Muzelor Daco-Romane“, despre *Ce este arta?*. În pofida anxietății incipiente, provocată de iminența „conferenței“, nenea Iancu trece pe loc la alte amănunte, lăsându-se dus de valurile digresiunii, care se amplifică în cercuri tot mai largi, referitoare la ceremonialul, nu prea protocolar de altfel, al relațiilor naratorului cu reprezentantele sexului frumos; în ce-l privește, ritualul acesta a evoluat de la lipsa de respect și adresarea familiară „mă Iancule“, la aceea de „nene Iancule“ acompaniată totdeauna de „mult respect“. Totul începe cu evocarea fără urmă de sentimentalism a perioadei de tinerețe și sfârșește cu schițarea unei secvențe fulgerătoare: „...odată o prietină a mers cu îndrăzneala până chiar să-mi tragă palme, și, pe onoare, degeaba... cine știe ce i se păruse!“ Ne putem întreba, pe bună dreptate, de ce în întregul debut al schiței există un continuu du-te-vino

între așa-zisa uitare de către narator a dramaticii situații anunțate (faptul că, negreșit, în sâmbăta următoare, va fi silit să conferențeze despre *Ce este arta?*) și autosesizarea că bate câmpii („Dar să lăsăm astea, care sunt – adică au fost – fleacuri trecătoare...“), fiecare reamintire a adevăratului subiect enunțat degradându-se într-un nou prilej de divagații. La un creator conștient că „tehnica prozei ascunde sute și mii de secrete“, sub flecăreala naratorului se ascunde o evidentă astuție: digresiunile acestea, aparent fără sens, aparent simple umpluturi epice, au funcția precisă de a spulbera orice urmă de morgă intelectualistă în jurul problemei atât de serioase – *Ce este arta?* – asupra căreia, vrând-nevrând, nenea Iancu va urma să se pronunțe, întrucât, „într-un moment de slăbiciune“ etc. etc. Nesfârșitul său bavardaj, ca și dezinvoltul lui comportament de „*meschino comediante*“ prefigurează nu numai o voită auto-desconsiderare, ci, implicit, și minimalizarea substanței viitoare sale „conferențe“. Există și un alt sens al digresiunii, pe care Caragiale îl revelează instinctiv și pe care, teoretic, l-a definit Freud; cu cât se apropie momentul inevitabil al prelegerii, cu atât cresc simptomele unei neliniști progresive (insomnia, „pulsul neregulat“, anorexia, „frica ne-nțeleasă“, delirul proiectiv etc.); or, prin atitudinea umoristică pe care naratorul o adoptă în primul rând față de sine, el se purifică și se apără contra acestor efecte anxioase, degradându-le în poantă și clișee persiflate. Gata totuși să facă o mică nevroză și cum nu poate dormi, aflat „în culmea iritațiunii“, nenea Iancu – tocmai pe când „Aurora cu degetele ei de roză a deschis porțile orientului“ – se îndreaptă agitat „cătră prăvălia meșterului meu, d. Florian, care mi-a promis că astăzi, negreșit, îmi dă gata ghetele de lac, pentru conferență“. Încercându-și botinele – „foarte potrivite: cât mă strânge

una-n dreapta, ailaltă tocm-atâta mi-e largă-n stânga“ – și meditând puținel ironic: „Frumos meșteșugul dumitale, nene Floriene!“, nenea Iancu află însă de la iscusitul meseriaș că profesia lui e ceva „greu și migălos“, întrucât „cere multe“; într-un mic dialog socratic, adică cu exemplificări foarte concrete, acesta îi dezvăluie tainele și etapele meșteșugului său. Brusuc iluminat, nenea Iancu sare în sus, îl îmbrățișează pe cizmar, strigând: „Meștere Floriene, destul! am înțeles! să trăiești! ești mântuitorul meu, dacă pot pentru ca să mă exprim astfel“ și apoi, foarte calm, se îndreaptă, pentru a conferenția, spre Societatea protectoare a Muzelor Daco-Romane.

Spre surprinderea noastră, după un preludiv retoric à la Cațavencu („Doamnele mele, zic eu, iertați-mă dacă îndrăznesc...“ etc.), nenea Iancu vorbește, pe neașteptate, nu despre meșterul Florian, cum ne-am așteptat, ci, nici mai mult, nici mai puțin decât despre Aristotel! Imper-turbabil, el înșiră date biografice esențiale despre „prințul filozofilor“, preluate, după cum oricine poate verifica, din *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle* al lui Pierre Larousse (folosit, de altfel, într-o situație „dezesperată“, și în *O cronică de Crăciun*), pentru ca apoi, tot așa de brusuc, să istorisească distinselor dame o anecdotă despre un „tânăr zevzec“, care, voind să-l tachineze pe Aristotel, l-a întreat: „Spune-mi, ilustrule, ce este frumusețea?“ Iar ilustrul i-a răspuns: «Amice, asta e o-ntrebare pe care numai un orb trebuie s-o facă». Poanta aleasă este ingenioasă, întrucât ambiguă: cum nenea Iancu conferențiază muzelor daco-romane („cu viceprezidenta în frunte“), toată istorioara pare a nu avea legătură cu filozoful din Stagira, semănând mai mult cu o invenție mondenă, prin care se adresează, indirect, un compliment grațiosului public; de altfel, poanta și este luată ca atare, dovadă efectul produs:

„Aplauze furtunoase. Ovațiuni, nu pentru prințul filozofilor“. Totodată, aceeași replică pare a constitui un liant pentru divagațiile referitoare la relațiile cu sexul frumos despre care a fost vorba, cu prisosință, în debutul schiței. Numai că, speculând acele secrete ale tehnicii prozastice despre care pomenește, Caragiale ne induce, cu multă satisfacție, în eroare. Anecdota nu e o născocire a celui foarte simțitor la grațiile feminității, ci doar o prelucrare, căci epura și replicile ei se află, în realitate, în *Viețile și doctrinele filozofilor* (V, 20), celebrul tratat al lui Diogenes Laertios¹. Departe de a fi doar un compliment, în contextul „conferenței“ poanta respectivă sugerează că, întocmai ca frumusețea, și arta este justificată în sine, își are finalitatea intrinsecă. Aici, astuția naratorului iese la suprafață ca untdelemnul deasupra apei: nenea Iancu se pricepe de minune să arunce praf în ochi, să adopte atitudinea unui fals „cabotin literar“ și o gesticulație neserioasă de „*meschino comediante*“, prin care scoate efecte scânteietor-umoristice ce au însă darul de a-l păcăli pe cititor, distrăgându-i atenția de la nucleul grav al problemei și de la sursele ei ideatice. În cazul de față, el ne face ca, deși îl menționează, să uităm pe loc și chiar să desconsiderăm punctul de plecare aristotelic al răspunsului său privitor la întrebarea *Ce este arta?*. Sub plasa aparențelor frivol-comice, perfect însăilate, ale *Conferenței* sale, Caragiale țintește să camufleze o adevărată artă poetică, rămasă, tocmai datorită perfidiei prozastice, aproape ignorată în implicațiile ei profunde. Așa că putem exclama și noi, asemeni lui madam Parigoridi: „Fie! frumos ne-ncălțași, unchiule!“

În conferința sa, nenea Iancu nu face, în continuare, decât să repete – pigmentându-le cu poante, clișee, mici divagații –

---

1. Pentru confruntare, v. Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, ed. cit., p. 262.

frazele meşterului Florian despre meşteşugul său, discursul fragmentat dezvăluind, ca de obicei, perfectă îmbinare de redundanţă şi concizie care face paradoxul prozei sale, dar provoacă şi dificultatea de a o decoda. Pentru a defini specificul artei, el apelează, în mod socratic, la o ilustrare cât mai palpabilă: „...Să luăm un exemplu concret, doamnele mele, un lucru de care ne lovim la fiecare pas... să luăm o pereche de ghete de lac, cum sunt ale mele...” Analogia sugerează în mod voit nediferenţierea dintre artele frumoase şi meserii. Cum o spune direct Caragiale în ultimul lui basm, rămas neterminat, arta, în speţă, povestirea „este şi ea un meşteşug, ca toate meşteşugurile, ca, bunioară, ciubotăria”. De altfel, scriitorul s-a considerat întotdeauna un „cârpaci bătrân”, un „devotat cârpaci literar, practicant daco-român”, aşadar un „meseriaş”, numindu-se, de aceea, uneori, şi „meşter mozaist” sau specialist în „franzelărie subţire” (întrucât ziaristul este „brutarul inteligenţii”, iar gazeta, „pâinea cotidiană a opiniei publice”) ori „calfă” la „şcoala croitoriei”. Respinge numai „arta cofetăriei”, deoarece aceasta produce doar „acadele literare” sau alte „dulciuri literare finisime”.

Metafora „ghetelor”, însoţită de aceea a „ciubotăriei”, apare frecvent la Caragiale în ultimii săi ani de viaţă, speculată, ca într-una din scrisorile către Mihail Dragomirescu, pentru a defini specificul artei sale laconice, fără înflorituri de prisos („... eu cos de dragul pingelii, nu de al cusăturii. Dacă vă place, îmi pare foarte bine, fiindcă ţiu la cinstea meşterească; daca nu... mergeţi şi voi la alţi meşteri mai buni, să vă ncalţe...”), ori pentru a marca şi mai expresiv refuzul său de a-şi dezvălui arcele biografiei, la fel ca Arghezi, alt „meşteşugar” ilustru al literelor româneşti (semnificativ fiind răspunsul epistolar, de tip flaubertian, către Herbert Kanner: „Când ai d-ta o pereche de ghete, şi

ieftine și potrivite, poartă-le sănătos, și nu-ți mai pese de locul nașterii autorului lor și de-mprejurările vieții lui, care n-au deloc a face cu ghetele d-tale“). Lui Tușki și Luki le spune că „mai bine să fii cizmar bun decât scriitor prost“; îi strigă lui Șt.O. Iosif: „Să vii să te-nvăț meșteșugul, să te scot calfa“ și repetă, înregistrat de V.A. Urechia, fiul lui Alecu, că e „meșteșugar bătrân, în sensul de priceput și cu experiență“. Cu vârsta, Caragiale devine un artist cu o tot mai accentuată conștiință burgheză, etichetându-se continuu drept meseriaș. Ca să semnaleze identitatea dintre artist și meșteșugar, nu era nevoie însă ca nenea Iancu să recurgă la autoritatea lui Aristotel: ideea aceasta e, de fapt, un topos al Antichității greco-latine, conceptul de „artă“, cu o arie încă foarte largă, corespunzând, la vechii greci, lui *technē* (adică *ars* pentru latini), care denumea, pur și simplu, îndemânarea – sau, cum spune nenea Iancu, „dibăcia“ – de a face, „prin orice tehnică“, diverse lucruri artificiale, adică diferite feluri de „poiesis“, iar artiștii, împreună cu toți meseriașii, sunt „poieți“, adică „făuritori“¹. De aceea, Hefaistos și poate fi considerat patronul artelor poetice (făuritoare), căci, meșterind scutul lui Ahile, e totodată meșteșugar și artist.

Dar, dacă urmărim cu mai multă atenție derularea argumentelor și a sugestiilor preluate de nenea Iancu de la meșterul Florian, vom observa că, în realitate, scriitorul e

---

1. V. Platon, „Gorgias“, în vol. *Dialoguri*, trad. de Cezar Papacoste, Editura pentru Literatură, București, 1968, p. 188.

De altfel, după Al. Călinescu, Caragiale reprezintă „primul nostru *poietician*, atât în planul teoriei, cât și în acela al producției literare“, deoarece el însuși, în calitate de creator, „se va situa chiar în inima operei, în centrul procesului de *fabricare*, de producere, de instaurare a operei“ (*Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Editura Albatros, București, 1976, pp. 51 și 59).

interesat nu atât de *ce* este arta, „lucrul făurit“, cât de felul *cum* se face ea, altfel spus, de artă în diversele trepte ale făuririi ei, de artă ca devenire a materiei, care capătă astfel noi forme de existență. Or, în acest sens, Caragiale este, mai mult sau mai puțin conștient, discipolul lui Aristotel, arătându-se preocupat de raportul dintre act și potență, adică dintre „ceea ce e fabricat dintr-un material și acest material“¹. Tălmăcit în limbajul meșterului Florian, pasajul aristotelic poate suna astfel: „Știi d-ta, domnule, câte și mai câte trebuiesc pentru ca s-ajungem la o pereche de ghete elegante ca astea?“ Iată de ce nenea Florian, alias nenea Iancu, revelează mai întâi substratul, materia imanentă și intermediarele ce stau la baza oricărei „poiesis“, cu alte cuvinte, cauza ei materială: „Ne trebuiesc: o cireadă de boi și de viței...“ ș.a.m.d.; apoi e enunțată cauza formală (adică modelul aflat în spiritul meșterului/artistului) și, simultan, cauza eficientă, motrice, adică agentul extern, întrucât orice „poiesis“ își are principiul făuririi în afara sa: „...ne trebuie neapărat meșterul cizmar, amicul nostru Florian, care din toate, cu dibăcie, să ne facă o pereche de ghete elegante“. Cum știm din *Fizica* aristotelică (II, 8, 199a), arta/meșteșugul nu atât imită natura, cât o suplinește, făurind obiectele pe care aceasta din urmă nu le poate produce: „știți dv. câte și mai câte trebuiesc, afară de răbdare, spre a ajunge să obținem o pereche de ghete de lac elegante? căci, orice s-ar zice, e lucru greu și migălos, dintr-atâtea materii risipite, cum a vrut Creatorul, în natură, noi, grație geniului nostru (n. n.: grație priceperii, *ingenium*-ului nostru, adică a

---

1. Aristotel, *Metafizica*, trad. de Ștefan Bezdechi, studiu introductiv și note de Dan Bădărău, Editura Academiei, București, 1965, p. 290. V. și Aristotel, *Fizica*, trad. de N. I. Barbu, Editura Științifică, București, 1966, pp. 32–33 și 52.

„intelenței“ în sens vechi pe care și-o atribuie insistent Caragiale), să ajungem, după nevoia și intenția noastră (n. n.: conform formei aflate, mai întâi, în mintea noastră), să obținem...“. Cu alte cuvinte, conform lui Aristotel, orice „lucru făurit“ nu-și conține „principiul făuririi în sine“, ca în cazul lucrurilor naturale, ci în afară, într-un agent extern (artistul/meseriașul), iar pe de altă parte, în genere, „meșteșugul duce la bun sfârșit lucrurile pe care natura nu le poate desăvârși...“. Concepția aceasta de sorginte aristotelică, existentă în *O conferență*, este și mai limpede formulată de Caragiale într-o scrisoare către I. Duscian: „munca mea grea“ este, mărturisește scriitorul, „nu prea ușoară, căci e migăloasă“ (similitudinile de exprimare dintre nenea Iancu și amicul său Florian sunt evidente): „Dar gândește-te, care meșteșug subțire nu e migălos – și, prin urmare, greu? Îi trebuie multă răbdare, firește, și multă încăpățânare cuiva, până să poată birui rezistența materialului chaotic al Naturii celei fără margini [...] și, cu hotărâta intențiune umană, să-l ordoneze în margini date într-un chip logic“. Dovada că nu *ce* este arta și care e scopul său, ci *cum* se face, *cum* se făurește ea e ceea ce-l fascinează pe „meșteșugarul“ Caragiale constă în faptul că ultima cauză revelată de Aristotel, aceea finală, are aici o funcție pur burlescă, cu o pigmentație pre-ionesciană: „Arta este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc... care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacție tot din partea unui spirit, care și acela...“ etc.

Schița e, în fond, o ghicitoare ce trebuie văzută în ade-vărata ei lumină, căci Caragiale, ca „meșter mozaist“ ce se socotea, combină, cu răbdare și inteligență speculativă, „mărgelușe“, spre a face cu ele diverse „figuri raționale“ (aici e cheia ce descifrează pomenita afirmație a lui Ibrăileanu,

după care „Caragiale e mai artist decât poet, oricât de mare poet e“). Caragiale este viclean precum vechii maeştri, practicând, ca Bach, „arta ca artă [meşteşug] de a ascunde“. De aceea, nu m-aş hazarda să afirm că corespondenţele ideatice dintre autorul *Conferenţei* şi filozoful din Stagira ar constitui o pură întâmplare, că nenea Iancu n-ar avea, de fapt, habar de unele aspecte esenţiale ale filozofiei lui Aristotel. Dar nici nu voi susţine ipoteza ridicolă că, asemeni unui *studiosus*, Caragiale ar fi buchisit, pe îndelete, *Fizica* sau *Metafizica* aristotelică. El putea şi chiar obişnuia să se informeze, cu rapiditate, consultând excerpte, enciclopedii („Luchi, adu-mi pe Larousse“, exclama nenea Iancu, când voia să găsească iute unele lămuriri ori argumente decisive) sau cine ştie ce culegeri de apoftegme şi *bons mots* etc. Şi, în fond, adeseori, nici nu avea nevoie de mai mult! Căci Caragiale este înzestrat cu harul rarism de a inspira, cu naturaleţe şi fără efort, însuşi aerul esenţelor. Apoi, nu trebuie să uităm că – fapt de extremă importanţă – Caragiale este o fire profund *socratică*, lucru dovedit de numeroasele şi surprinzătoarele sale afinităţi cu maestrul lui Platon şi Xenofon. În primul rând, şi unul, şi celălalt sunt, într-un anume sens, indiferenţi la farmecul naturii, atraşi fiind, în exclusivitate, doar de problemele spirituale şi cerebrale. Reproşul ce i s-a făcut în această privinţă – că ar fi lipsit de sentimentul şi percepţia naturii – este o dovadă şi de naivitate, şi de flagrantă neînţelegere. Nenea Iancu nu agreează deloc excursiile montane şi extazierea sentimentală în faţa peisajelor de orice fel (memorabil e răspunsul dat unui individ sâcâitor care-l bătea la cap să participe la o plimbare prin munţi, spre a se înduioşa în faţa grandorii naturale: „Ce natură, mă? ce natură? Natura e în capul meu“, după cum îi replică într-un mod asemănător şi lui Sextil Puşcariu: „Excursia mea favorită este la

o cafenea din strada principală. La o masă rotundă de marmură stau un ceas-două și privesc pe trecători, iar priveliștea aceasta îmi spune mai mult decât o pajște înflorită“); el preferă, încântat și incitat, să colinde gările, cafenelele, berăriile, prăvăliile și piețele, ca să discute cu cei din jur în toate aceste puncte însuflețite și zgomotoase ale banalității zilnice, provocând și savurând conversațiile nu numai cu intelectualii, ci și cu oamenii de cea mai umilă speță socială: bărbieri, birjari, bucătărese, chelneri, zarzavagii, băcani, precupeți... Motivul îl dezvăluie Caragiale în *Câteva păreri*: „Noi știm că, dintre toate fenomenele, acele ce ne interesează mai mult pe noi, oamenii, sunt mișcările sufletești ale omului“. Nu altfel se comporta, aflăm de la Diogenes Laertios, Socrate, care „discuta chestiuni de morală în prăvălii și în piață, convins fiind că studiul naturii nu ne este de folos; el spunea că cercetează «Ce bun și ce rău ți s-a-ntâmpnat acasă»“ (*Viețile și doctrinele...*, II, 21). Pe de altă parte, *O conferență*, cu intricațiile ei mascat-cerebrale, nu reprezintă un fenomen izolat în creația și viața autorului *Inspecțiunii*. El a posedat o uimitoare înzestrare nativă, necultivată, bineînțeles, sistematic, pentru filozofare, așa încât, cu siguranță, prin vocea aceluși simpatic „cap filozofic“ care este Mitică din *Țal!*... se confesează, nostalgic, scriitorul însuși: „Eu, nene Ian-cule, n-am avut noroc să dispun de părinți care să-nțe-leagă de ce fel de copil dispuneau, pe onoarea mea! Păcat că nu m-au dat să-nvăț filozofia! eu ieșeam filozof, să nu crezi că spun mofturi! filozof: asta era nacafaua mea, nu negustor“¹.

1. În excelentul „Creion“ ce încheie biografia caragialiană, Șerban Cioculescu afirmă: „Calitatea dominantă a lui Caragiale este inteligența. Cultivată, s-ar fi orientat către o disciplină de specialitate“ (*Viața lui I.L. Caragiale*, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 333).

Nu întâmplător, într-un bilet berlinez prin care îl invită la masă pe destinatar, Caragiale, pasionat amator de discuții pe teme controversate, adaugă: „Dacă-l prinzi pe Gusti (n. n.: e vorba de renumitul sociolog și filozof), adu-l și pe el, oriunde și oricând nu strică puțină filozofie“. De altfel – așa cum aflăm și din notele sale de călătorie din vara anului 1911, când a participat, la Blaj, la festivitățile semicentenarului societății culturale „Astra“ – în ultimii săi ani de viață, Caragiale obișnuia să-și delecteze publicul ocazional cu câte o „conferență academică cu parte amuzantă“ despre „artele utile și cele inutile“¹, apelând, desigur, în vârtejul perorării ideatice, la diverse istorioare și la mult îndrăgite lui exemplificări concrete și, așa-zicând, „vulgare“; adică exact la fel ca în schița *O conferență*, unde e de mirare că, din selectul auditoriu, nu s-a ridicat, stupefiată și neînțelegând nimic, vreo distinsă muză daco-romană care să-l apostrofeze pe noul Socrate cu o exclamație asemănătoare celei a lui Callicles din *Gorgias*: „Ce tot bați câmpii, vorbind despre ghete?“ Caragiale deține o extraordinară capacitate de a traduce cele mai ab-

---

Prin felul debutonat de filozofare, antiacademic, în care, printre pilde, apar „pulpa de vițel“ și „ghetele“, Caragiale se dezvăluie ca precursorul radical al lui Nae Ionescu (care și el, în prelegerile de filozofia religiei, de exemplu, se apucă să vorbească, tam-nisam, despre Gheorghiu și Raftopol, renumiți cizmari bucureșteni). Când Marta Petreu, într-un studiu despre Nae Ionescu, a spus că acesta are ceva de „Mitică filozof“, diverși „năiști“ au sărit ca arși, profund jigniți. Dar sintagma respectivă conține, de fapt, o implicită referință la Caragiale, care, evident, a rămas complet neînțeleasă. De menționat, în același sens, că, dacă i-au displicut profund filozofia prea savantă și „filozofii cu șorț“, în schimb, lui Caragiale i-a plăcut instantaneu Nietzsche, căci „nacafaua“ lui era filozofia subiectivă, cu har literar.

1. V. *Manuscriptum*, anul XIII, nr. 1, 1982, p. 39.

stracte concepte în imagini şocante prin materialitatea lor expresivă, de a infuza noţiunilor aride seva realităţii fruste; el convinge şi farmecă prin senzorialitatea modului său de a gândi; de-a dreptul antologic e jocul său speculativ-prozastic cu kantianul *lucru în sine*: „Pulpa de viţel reprezintă natura, lucrul în sine; cuţitul lui Gherea reprezintă spiritul nostru: el nu poate face alta decât să taie felii, mai mult sau mai puţin subţiri, după cum e mai mult sau mai puţin ascuţit, mai dibaci sau mai stângaci mânuit. A tăia o felie, a tăia cât de multe, nu va să zică a pătrunde în esenţa pulpii de viţel. După fiecare tăietură ne vom afla în faţa altei suprafeţe: pulpa de viţel nu va voi să ne arate decât suprafeţe, ascunzându-şi sistematic sinele, așa încât, când vom rămânea pe farfurie cu cea din urmă bucăţică şi cu ciolanul în mână, ne vom găsi tot în faţa unei suprafeţe... Vom fi distrus, până la cea din urmă frimiţă, obiectul cercetărilor noastre fără să putem pătrunde o clipă măcar în intima lui esenţă, în sinele însuşi al lucrului. Atunci vom face ce-a făcut d. Gherea: cu un zâmbet ironic, vom arunca ciolanul deoparte – şi iată scepticismul! Vom arunca ciolanul la câini, precum aruncă, obosit, filozoful chestiunea impenetrabilă în ghearele comentatorilor şi a profesorilor de universitate“. Desigur că, pe lângă un asemenea pasaj, realizat într-o pură şi ironică manieră socratică, putem trece nepăsători şi amuzaţi, ignorându-i, cu uşurinţă, adâncimea, întrucât totul ni se pare a fi o simplă bufonadă. La fel de „neserios“ pare Caragiale şi atunci când, conferenţiind despre *Ce este arta?*, vorbeşte de-a valma, pe un ton glumeţ, despre Aristotel, despre o „pereche de ghetete de lac, cum sunt ale mele“ şi despre „meşterul cizmar, amicul nostru Florian“. Dar mă grăbesc să adaug menţiunea că nenea Iancu nu e mai puţin „neserios“ decât Socrate, că pe amândoi îi caracterizează o identică genială „neseriozitate“;

apologia pe care i-o face Alcibiade învăţătorului său este însăşi apologia lui Caragiale: „Vorbele şi frazele lui sunt, pe dinafară, ca pielea unui satir obraznic. Nu vorbeşte decât despre catări, fierari, cizmari, tăbăcari; şi pururea pare a întrebuiţa aceleaşi expresii pentru a spune aceleaşi lucruri; încât omul fără experienţa modului său de vorbire sau cel lipsit de inteligenţă găseşte vrednice de răs asemenea vorbe. Dar să le deschidă cineva şi să caute a pătrunde sensul lor mai adânc. Va găsi, întâi, că pe dinăuntru sunt singurele pline de noimă...“¹ Indignaţi de ireverenţioasa şi neobişnuita modalitate socratică a demonstraţiei şi a formulărilor lui Caragiale, mulţi dintre contemporanii săi, lipsiţi de simţul umorului şi de perspicacitate, l-au etichetat drept „cioflingar“, „mitocan“ şi prototip al vulgarităţii. Faptul acesta nu-i, evident, fără precedent în istoria culturii, căci acuza respectivă i s-a adus discipolului Diotimei. Aşa că, justificându-se, Socrate îl justifică şi-l explică, anticipativ, şi pe Caragiale:

HIPPIAS: *Dar bine, Socrate, cine-i acest om? Ce grosolan trebuie să fie cineva pentru a folosi cuvinte atât de vulgare într-o problemă atât de delicată!*

SOCRATE: *Aşa-i el, Hippias. Nu are rafinament, este un tip vulgar; nu-l interesează decât adevărul.*²

În sfârşit, iată încă o trăsătură ce defineşte temperamentul socratic al lui nenea Iancu: plăcerea irepresibilă de a discuta totdeauna în contradictoriu cu interlocutorul său

---

1. Platon, „Symposion“, în *op. cit.*, p. 310. Pentru socratismul caragialian, pus în contexte insolite, v. „conferenţa“ clujeană a lui Alexandru Paleologu, inclusă în *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Editura Polirom, Iaşi, 1997, p. 125.

2. Platon, „Hippias Maior“, în *Opere*, II, trad. de Gabriel Liiceanu, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 81.

(„Cum am mai putea să discutăm, dacă am fi amândoi de aceeaşi părere?“, sună faimoasa motivare a lui Caragiale), de a-şi pune mereu adversarul în încurcătură: „Nu fugi, Costică, răspunde!“ , îl somează el cu voce triumfătoare pe Gherea, care, în toiul unei controverse, exasperat, voia să abandoneze lupta. Asemeni lui Zenon din Kition şi Zenon din Elea, Caragiale este un „scamator“, adică un dialectician înnăscut, complăcându-se şi el să susţină şi să respingă, succesiv, acelaşi fapt, una spunând şi alta gândind. Adeseori, îşi aminteşte Sextil Puşcariu, „el susţinea, cu un lux de argumente zăpăcitor pentru ardelenii greoi, o teză. Dacă vedea că ascultătorii săi erau convinşi de dreptatea lui, trecea pe nesimţite la dovedirea tezei contrare, cu acelaşi lux de argumente. Când i se părea că a convins iară pe cei ce îl ascultau, se scula de la masă şi «solvea»“. Ştim de la Dimitrie Gusti – care, în perioada berlineză, i-a stat adeseori în preajmă şi pentru care Caragiale este „unul din cei mai geniali dialecticieni din câţi mi-a fost dat să cunosc“¹ – că scriitorul avea „o mare trebuinţă de conversaţie, de *schimb viu* (s. n.) de idei“; în prelungitele partide de scrimă ideatică pe care le pune la cale, nea Iancu a absorbit, cu naturaleţe, nenumărate informaţii culturale şi, totodată, a desţepenit, cu fandările decisive ale intelectului său şi cu prospeţimea lui dialectică de „*dilettante*“, mecanismul de gândire, blocat de rutină, al interlocutorilor (de multe ori, specialiştii cunoscuţi). „Totmai acesta era farmecul unei conversaţii cu Caragiale. Cea mai minunată *gimnastică intelectuală!*“, notează autorul primei teze de doctorat închinată operei caragialiene, observând

---

1. Sextil Puşcariu, *Braşovul de altădată*, Editura Dacia, Cluj, 1977, p. 264; Dimitrie Gusti, „Câteva amintiri despre Caragiale“, în *Revista Fundaţiilor Regale*, nr. 4, 1945, pp. 8 şi 17–18.

că scriitorul – la care spiritul de contradicţie era hipertrofiat – „se juca, de cele mai multe ori, cu interlocutorii săi, ca cu nişte mingi”¹. Cu o vervă inepuizabilă, autorul *Momentelor* lua parte la tot felul de agape cu gazetari, actori, muzicanţi, avocaţi, „dar mai ales cu profesori, [...] căci în societatea dascălilor, care erau şi iubitori de glume, şi-a complectat el cultura generală”². Renumit pentru urechea sa muzicală, Caragiale posedă şi un auz intelectual perfect. Nu e nimic peiorativ în afirmaţia mea: Ibsen, care, şi el, ascultând şi privind, petrecea ore întregi într-o cafenea, ascuns în dosul unui ziar, a fost acuzat că l-a plagiat pe Kierkegaard, deşi, de obicei, răsfoia numai Biblia...

Pe de altă parte, ar însemna să-i dăm, chiar în posteritate, o mare satisfacţie lui Caragiale dacă ne-am lăsa induşi în eroare, crezându-l numai pe cuvânt atunci când afirmă, cu perfidie, că toată învăţătura sa se reduce numai la aceea primită la „şcoala lumii”... În realitate, el avea lecturi foarte variate şi o cunoaştere în profunzime a multor texte ale autorilor clasici (de altfel, creaţiile sale abundă în semnale intertextuale care certifică acest fapt). În privinţa aceasta dispunem de mărturii categorice, într-un totu convingătoare: astfel, după Mite Kremnitz, „în tot timpul vieţii [Caragiale] s-a străduit fără preget să-şi facă o cultură de autodidact, şi n-am cunoscut mulţi oameni ce ar fi putut concura cu erudiţia sa”; I. Suchianu revelează că scriitorul „a devenit cu timpul cel mai cult autodidact din câţi am cunoscut”, iar Radu D. Rosetti că, „deşi fără titluri academice, avea o cultură autodidactică puţin comună”³ etc. Modul neobişnuit în

---

1. Horia Petra-Petrescu, „Ion Luca Caragiale. Câteva amintiri”, în *Revista teatrală*, anul I, nr. 1, ian.–febr. 1913, p. 35.

2. I. Suchianu, *op. cit.*, p. 54.

3. V. „Caragiale văzut de Mite Kremnitz”, trad. de Şerban Cioculescu, în *România literară*, nr. 23, 4 iunie 1987; I. Suchianu,

care și-a însușit cultura sporește misterul paradoxalului Caragiale, fapt expresiv surprins și romanțat de N. Petrașcu: „Cunoștințele lui chiar erau un fel de *taină neînțeleasă* (s. n.). Căci nu numai că nu învățase la nici o școală, dar nu-l văzuse nimeni citind o singură carte“; știa, totuși, o mulțime de lucruri, plus tot felul de paradoxuri: „Unde le-o fi cetit, când le-o fi învățat? Nu știa nimeni“. Fiind „grec“, aplică instinctiv metoda lui Alcibiade: șochează, îndreptând atenția lumii spre aspecte neesențiale, cu satisfacția că astfel rămâne, pentru ea, un neînțeles: „...era fericit când auzea lumea vorbindu-l și pe el de rău: zicea că se răzbună împotriva ei prin ea însăși, *neputincioasă de a-l înțelege* (s. n.)“¹.

Din jocul cu atâtea fațete dintre așa-zisa „incultură“ și „cultura“ revelată ca „taină neînțeleasă“, realitatea biografică a scriitorului alunecă înspre legendă, înscriindu-se într-o anume tradiție („Sunt vechi, domnilor“). Astfel, „berarul“ Caragiale intră în aceeași serie cu „cârciumarul“ Baal Șem Tov, disprețuit și el ca „incult“ și „necioplit“ și a cărui știință rămâne „o taină“; vesel, plătându-i mesele îmbelșugate – cum lui Caragiale praznicele Momuloaiei –, Baal Șem Tov caută și el tovărășia oamenilor de rând și își convertește abstracțiunile în povestioare. Totodată, format la „școala lumii“, Caragiale gândește și vorbește din experiență de viață, cu intuiție genială, dintr-o sensibilitate nervoasă și, cum spune Goga, cu „farmecul celui mai luminat creier românesc“. Tot felul de observații, reflexii, poante aforistice îi vin nu

---

op. cit., p. 54; Radu D. Rosetti, *Ieri...*, Editura Ziarului „Universul“, 1931, p. 36.

1. N. Petrașcu, *Marin Gelea*, Imprimeria Albert Baer, București, [1905], p. 189. E un roman despre Caragiale (întru totul recognoscibil în mimul și „compozitorul Despin“), Delavrancea (travestit în „poetul Nerva“) și Ion Mincu (Marin Gelea).

atât din cultura sa nesistematică și imprevizibilă, cât din spontaneitatea inteligenței lui insolite, ce aduce, cum remarcă N. Petrașcu, o „profuziune de exemple, *la care simți că nu s-a gândit niciodată*“¹. Pe măsură ce înaintează în vârstă, Caragiale corespunde, tot mai mult, tipului de *gânditor privat*, așa cum l-a circumscris Kierkegaard: zile întregi închis în apartamentul său berlinez, *discută în cercul lui familial*, sporit cu tineri doctoranzi români. În această postură îl și surprind, fascinați, câțiva martori de calitate neîndoielnică. După ce îl vizitează la Berlin, tânărul Charles-Edouard Jeanneret – viitorul Le Corbusier, aflat în anii de ucenicie și drumeție – comunică într-o scrisoare din 28 octombrie 1910 către William Ritter: „Homme d’âge déjà, philosopant de la vie certainement avec une grande compétence, il m’a paru recéler, sous sa bonhomie et son extraordinaire simplicité, une infinité de richesses“². La fel, Cella Delavrancea, într-o scrisoare berlineză către Mărgărita Miller-Verghy: „Je n’ai pas de mots pour t’exprimer le ravissement, la stupéfaction, la gravité de mon admiration devant une intelligence comme la sienne – je ne l’avais vu qu’à la maison où pour la plupart du temps il discutait... C’est un être colossal. Il aborde tout avec la même perfection – philosophie, musique, art dramatique... Il m’a stupéfaite, *absolument*“³. De altfel, ca tipic gânditor

---

1. N. Petrașcu, „Caragiale. Comediile lui“, în *Scritori români contemporani. Studii critice*, Imprimeria Statului, București, 1898, p. 76.

2. V. Geo Șerban, „Addenda la capitolul «București» din «Călătoria în Orient» întreprinsă de Le Corbusier, pe când se mai numea doar Charles-Edouard Jeanneret...“, în *Secolul 20*, nr. 310–311–312, 1986, p. 181.

3. Scrisoare comunicată de Barbu Cioculescu, în *Manuscriptum*, nr. 1, 1983, p. 72.

privat, Caragiale preferă omul simplu unui prăfuit *professor publicus ordinarius*, căci, de pildă, un țăran „care-ți dă un răspuns simplu, dar nimerit, e inteligent“, pe când „un profesor de universitate, care-ți predă un curs de logică veche, de care rîd și copiii, dă dovadă că-i prost“¹.

De aceea, a lua prea în serios celebra exclamație adresată lui Eminescu – „mie, Kant al tău mi se pare un mare moftangiu“² – este, spus pe șleau, o mare naivitate. Întrucât

---

1. Așa cum Cioran vorbește, programatic, pe înțelesul unei „portărese“, și Caragiale vrea să vorbească pe înțelesul unei „babe chioare“. Dar – din motive pe care le voi evoca în ultimul capitol al studiului – Cioran, gânditor privat el însuși, nu și-a recunoscut niciodată precursorul.

2. Ioan Slavici, *Amintiri*, ed. cit., p. 181.

E regretabil că, pornind de la această sintagmă jucăușă înregistrată de Slavici, marele filozof Constantin Noica îngroașă șirul detractorilor lui Caragiale, socotindu-l un „geniu întors pe dos“ care ne-ar atrage „pe toți în cafenea“, fiind, chipurile, un instigator la neseriozitate (v. *România literară*, nr. 42, 16 oct. 1986); denigrarea se găsește de altfel încă în *Jurnalul de la Păltiniș* al lui Liiceanu (Editura Cartea Românească, 1983, p. 138), unde Noica susține că atunci „când m-am aplecat asupra românescului am făcut-o, cred, exasperat de zeflemeaua lui Caragiale“. E aici o confuzie, frecventă de altminteri la mulți comentatori, între adevăratul Caragiale, ce nu-și mai ascunde fața sub viziune de comedie, și măștile pe care s-a amuzat să le poarte, ca și o desconsiderare a textelor în care vorbește, grav și nemascat, scriitorul însuși, iar nu acele *personae* pe care acesta le-a însuflețit. Fapt surprinzător, tocmai Noica ignoră natura socratică a scriitorului, precum și constatarea, exprimată cel mai exact de Jean Paul, că umorul este „fructul unei îndelungi culturi a rațiunii“. Din aceeași confuzie, pornind de la stălcitul „cioclopedic“ al Cetățeanului, Noica conchide, aberant, că nenea Iancu ar batjocori... enciclopedismul românesc, ce este „un fenomen compensator pentru culturile mici, dar autentice“. Dacă ar fi să iau în serios această afirmație stupidă, aș aminti, în primul rând, de relațiile de substanțială prietenie dintre Caragiale și

e nu atât afirmaţia creatorului care nu citeşte, cât a celui care, simulând că ia totul drept „mof” şi speculând cu ingeniozitate „secretele” tehnicii artistice, îşi deformează în aşa chip lecturile, încât, deşi acestea rămân adeseori ca atare în operă, prin schimbarea violentă de registru şi de ambianţă, ele capătă o alură aproape irecognoscibilă (cum am văzut că se întâmplă, în *O conferenţă*, cu anecdota despre Aristotel şi „tânărul zevzec”). Deloc întâmplător, repet, ne atrage Caragiale atenţia asupra necesităţii unei „munci intelectuale a cititului”; jocul intertextual dintre autor şi cititorul său este ca o partidă de şah, în care ultimului dintre parteneri, pentru a face faţă provocării, i se pretinde inspiraţie, cultură şi perspicacitate. Disputa aceasta cere mereu concentrare, lectorul e silit să stea continuu la pândă, fiindcă, adeseori, scriitorul clipeşte complice din ochi abia perceptibil şi semnele sale pot uşor să treacă neobservate. Nu strică chiar ca, uneori, cititorul să privească textul mărit printr-o lupă, căci cine ştie ce figuri intertextuale produce jocul cu „mărgeluşele” al „meşterului mozaist”. O asemenea mică perlă stă închisă, de pildă, în scoica schiţei *Tren de plăcere*; e de-ajuns să se schimbe decorul şi pe scenă să se agite alte siluete, e de-ajuns, deci, ca, într-o „noapte caldă, cu lună plină”, domnul Mihalache să bombăne, să zbiere şi să-njure, ca să uităm (aproape) complet de tânăra domniţă ce plânge şi suspină în miez de noapte la castel, aşa încât nu mai sesizăm că, strecurat cu dibăcie, baladescul vers al lui Bolintineanu („Un orologiu sună

---

tinerii *specialiști* şi universitari ce tocmai apăreau atunci în cultura română (Puşcariu, Zarifopol, Gusti, Rădulescu-Motru, Petrovici, Petra-Petrescu ş.a.). Aş observa, apoi, că scriitorul râde doar de „enciclopedismul” amatoresc al lui Delavrancea, care, fără simţul ridicolului, îi dă lecţii de filologie romanică romanistului Zarifopol şi de filozofie filozofului D. Gusti...

noaptea jumătate“) s-a desacralizat aici parodic, păstrându-şi totuşi, chiar şi-n noul peisaj nocturn, o solemnitate savuros-ritmată: „Când zice d. Georgescu aceste, orologiul de la castelul Peleş se aude-n depărtare bătând noaptea jumătate“... E adevărat, uneori, nu mai recunoaştem câte un joc intertextual, pentru că, între timp, i-am pierdut cifrul: cine îşi mai dă seama astăzi, de pildă, că în volutele isterice ale discursului amoros al Mişei Baston s-a încrustat şi un celebru vers de odinioară al lui C.A. Rosetti („M-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate“)? Sau cine, în afară de Ştefan Cazimir¹, mai ştie că venturianul „angel radios“ îi aparţine, de drept, lui C.D. Aricescu? Alteori, însă, însăşi metamorfoza grotescă a contextului e cea care şterge cifrul, aşa că nu ne mai trece prin minte ideea că Farfuridi, în imbecilitatea lui, când declară că „iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători“, nu face, erudit cum e, decât să-l citeze pe Plutarh²! Într-o altă ipostază, cum e chiar cea din *O conferinţă*, parodia făţişă pretinde cu necesitate, prin însăşi natura ei, să-i descoperim modelele; în primul caz, e vorba

---

1. Ştefan Cazimir, *Nu numai Caragiale*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984, pp. 57 şi urm. V. tot aici amănuntele despre Caragiale şi afacerea Baudelaire–Caion.

2. „...nu numai Antigonos, după cât se pare, a spus că iubeşte pe cei care trădează, dar îi urăşte după ce au trădat, şi nici numai Caesar a spus despre tracol Rhoemethalkes că iubeşte trădarea, dar urăşte pe trădător...“ (Plutarh, „Romulus“, XVII, în *Vieţi paralele*, I, trad. de N. I. Barbu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1960, p. 71).

Făcând el însuşi un „exerciţiu de lectură intertextuală“, Marian Papahagi susţine extinderea acestui tip de cercetare în cazul lui Caragiale, pentru „a constitui un corpus hipotextual şi deci un «intertext» (în sensul dat de Riffaterre, al ansamblului de texte asociabile unei opere date) al scrisului caragialian, având menirea de a-l situa mai exact pe scriitor în interiorul «dialogicităţii» literare universale“ („Intertextualităţi caragialiene“, în *Vatra*, nr. 6, 1987).

de câteva renumite versuri din *Miorița* care acompaniază postura umoristică de „Apollo național“ a conferențiarului; în al doilea, acela al sintagmei „Aurora cu degetele ei de roză“ (reîntâlnită și în *O blană rară* și *High-life*, tableta rămasă în periodice), avem de a face cu o formulă fixă a retoricii antice, trimiterea parodică fiind în legătură fie cu *Odiseea* lui Homer, fie cu *Muncile și zilele* lui Hesiod, fie cu *Metamorfozele* lui Apuleius (dintr-un episod al ultimei cărți născându-se probabil, conform descoperirii lui Constantin Fântâneru¹, chiar *O făclie de Paște*). Cât privește al treilea caz – acela fundamental din *O conferență* –, adică motivul „ghetelor“ și cel al „ciubotăriei“, e greu de spus, cel puțin pentru mine, dacă sursa primă e Platon, Xenofon sau Aristotel (ori un intermediar text rezumativ din vreo istorie a esteticii Antichității); oricum, fapt foarte interesant, ambele motive sunt longevive, supraviețuind până în romantismul german și reapărând, exact cu aceleași implicații aristotelice, în *Rondurile de noapte* ale misteriosului Pseudo-Bonaventura: „Nu de mult – mărturisește un cizmar despre fiul său, care, asemeni ilustrului Jakob Böhme, s-a exersat și el în cele «două arte», adică și în ciubotărie, și în filozofie – m-a zăpăcit cu totul în legătură cu un pantof, punându-mi, la început, întrebări privind părțile lui componente, iar după ce i-am răspuns, cerându-mi lămuriri despre fiecare substanță și mergând din ce în ce mai departe: mai întâi la științele naturii, și anume reducând pielea la bou, apoi mai departe, până ce am ajuns cu papucul meu sus de tot, la teologie...“ (Nu e de prisos să semnalez aici că, urmărind relația dintre ustensil și opera de artă, Heidegger apelează la un exemplu clasic: sabotii țărănești din-

---

1. Constantin Fântâneru, „Un caz literar de «cruzime ingenioasă»“, în *Revista Fundațiilor Regale*, anul V, nr. 10, 1938, pp. 194 și urm.

tr-un tablou al lui Van Gogh; este, deci, vorba de un topos cultural bine consolidat.)

„Sunt vechi, domnilor“, exclamă Caragiale și sentința, care trebuie luată în serios, e ilustrată, cu consecvență, de abundența trimiterilor livrești de proveniență antică. Cunoaștem încă foarte puține date despre „biblioteca“ lui nenea Iancu; totuși știm de la Luki Caragiale că Herodot și Plutarh (pe acesta din urmă, cum am văzut, îl citea și... Farfuridi) făceau parte, între alții, dintre autorii preferați ai tatălui său, iar că „*Oedip rege* al lui Sofocles îl făcea să plângă încă la bătrânețe...“¹. Iată de altfel o surprinzătoare „inscripție“ caragialiană ce pare a fi pelucrarea unei meditații a corului din *Oedip la Colonos* (sugestia putea proveni însă, la fel de bine, și din unele versete corale din *Oedip rege* ori din *Istoriile* lui Herodot): „ce nu poate trăi, dacă n-a avut norocul să nu se nască, tot mai are un noroc – să moară.“ Apoi, în tableta *High-life*, directorul *Moftului român* promite la modul burlesc să dea, în scurtă vreme, o nouă „mitologie metodică“ – să recunoaștem că sintagma reprezintă o bună definiție sintetică a *Nașterii zeilor* a lui Hesiod – deoarece „*Moftul* își ia rolul lui Esiod. În curând dar: «Teogonia Națională sau Moftologia Olimpului Român»“ (ceea ce ar putea fi, de altfel, un pitoresc subtitlu pentru toate „momentele“ caragialiene). Anecdota din *Logica baroului* constituie, în realitate, după cum s-a dovedit², exemplul clasic prin care este ilustrat un anume fel de sofism („reciproca“), sursa cea mai sigură, consultată

---

1. Luca I. Caragiale, „Amintiri despre Caragiale“, în vol. *Jocul oglinzilor*, ediție îngrijită și prefațată de Barbu Cioculescu, Editura Minerva, București, 1972, p. 260.

2. I. Fischer, „O sursă antică a lui Caragiale“, în *Studii clasice*, V, Editura Academiei, București, 1963, pp. 333–334.

probabil indirect, fiind *Noapţile atice* (V, 10) ale lui Aulus Gellius (dar izvoare posibile sunt şi Apuleius, Sextus Empiricus sau Diogenes Laertios). În *Mici economii...*, caracterizarea amicului Iancu Verigopolu („totdeauna egal, fără a se lăsa alterat măcar de orice împrejurare“) e schiţată ironic cu sugestii ce trimit evident la stoicismul grec (în speţă, la acea apatie filozofică în faţa existenţei): „...merg plin de respect alături cu acest filozof antic, pe care atât de puţin îl pot afecta micile mizerii ale vieţii“. Importante pentru acreditarea posibilei viziuni aristotelice din *O conferenţă* sunt alte probabile intrucaţii ideatice ale filozofiei Stagiritului cu textele caragaliene. Faptul pare vizibil în *Greu, de azi pe mâine... sau Unchiul şi nepotul* şi, tangenţial, prin prisma primului „moment“ semnalat, în *Atmosferă încărcată*, deşi, în ultimă instanţă, e dificil de spus cu certitudine cât din aceste similitudini sunt provocate numai de intuiţiile exacte ale scriitorului, şi cât de familiarizarea sa cu anumite probleme teoretice ale moralei. „Nu trebuie, domnul meu – declară nenea Iancu în întâia dintre schiţe –, să aibă omul judecăţi extreme, fiindcă lumea trăieşte din pornire, nu prin judecată“; or, aceste „judecăţi extreme“ ce apar la individul care „trăieşte din pornire“, adică doar din impulsuri naturale, nu sunt decât așa-zisele excese contrare (ca binomul „risipă–zgârcenie“, de pildă) combătute de Aristotel, care, în *Etica nicomahică* ori *Etica eudemică*, statuează un tip de viaţă dirijată de raţiune şi îndiguită de calea de mijloc ce nu este altceva decât „mijlocia dintre două extreme“. Felul în care nenea Iancu aplică – numai din instinct? – principiul căii de mijloc se vădeşte, la modul umoristic, în *Atmosferă încărcată*, unde mărturiseşte, de altfel, că: „Sunt om care iubesc adevărul şi, fiindcă-l iubesc, ştiu să-l caut“; de aceea, nu întâmplător, conform „reţetei“ sale personale, el citeşte întotdeauna două feluri de

gazete: „una guvernamentală și una opozantă“, făcând media dintre extreme sau, altfel spus, alegând mijlocia dintre excesele contrare reflectate de cele două tipuri de ziare. În schimb, mi se pare sigur că scriitorul avea cunoștința de celebra formulare aristotelică despre actualizare și potențialitate (*Fizica*, III, 1, 201a ori *Metafizica*, IX, 6, 1048a) – „...bronzul este, într-adevăr, o statuie în potențialitate“ sau „statuia lui Hermes există în puțință în lemn...“ –, pe care o și dezvoltă expresiv în articolul *Câteva păreri*: „...e foarte ușor lucru să faci o statuă. Nu-ți trebuie decât o stană de piatră; în sânul ei, tocmai în mijloc, stă închis un Apollo, ca un miez viu care așteaptă să crape coaja lemnoasă. Ei! n-ai decât să o spargi tu și să dai drumul captivului...“ etc. În fine, cum aflăm de la Ioan D. Gherea¹, Caragiale obișnuia să nareze o savuroasă anecdotă despre filozoful din Stagira: „Mă, vine într-un rând un scriitor la Aristotel și-l întreabă: «Înțeleptule, ce e mai greu când lucrezi la o operă de artă, începutul, mijlocul sau sfârșitul?». Aristotel se gândește mult și pe urmă spune: «Cel mai greu e începutul și sfârșitul». Pe urmă se gândește ce se mai gândește și adaugă: «Dar... și mijlocul e foarte greu!!...»“ Cine vrea să afle însă și substratul istorioarei n-are decât să consulte *Poetica* (VII, 25–35) lui Aristotel.

Așa încât, a mai căuta și alte dovezi pentru faptul că, din surse mai mult ori mai puțin directe, nenea Iancu avea prea bine cunoștința de Aristotel, mi se pare de prisos. Ar fi, cum spun vechii greci, ca și cum aș vinde bufnițe la Atena...

---

1. Ioan D. Gherea, *Amintiri*, Editura pentru Literatură, București, 1968, p. 9.

III

Mai suflă încă zeei peste noi...

Eschil

DOMNUL PROFESOR BELIKOV ŞI NENEA ANGHELACHE. Momentul *Inspekţiune* este, fără îndoială, cel mai impenetrabil text al lui Caragiale. Din mărturiile lui Zarifopol aflăm de altfel că autorul însuşi era teribil de amuzat de enigma ce învăluie funestul gest al lui Anghelache. „De ce s-o fi omorât Anghelache? Nici eu nu ştiu“, exclama cu maliţioasă satisfacţie nenea Iancu.

O parte a criticii nu a făcut decât să consfinţească teoretic această sugestie inoculată cu viclenie de către Caragiale. Aşa, de pildă, pentru Silvian Iosifescu, acel caragialesc „Nici eu nu ştiu“ aminteşte de răspunsul lui Beckett privitor la sensul piesei *Aşteptându-l pe Godot*: „Dacă aş fi ştiut, aş fi scris-o în piesă“¹. Într-o ingenioasă demonstraţie, Valeriu Cristea vede aici un caz de „sinucidere perfectă“ (pandant al „crimei perfecte“), pusă sub semnul unei indeterminări absolute: „Sufleteşte, Anghelache e impenetrabil. Datele nuvelei nu ne permit să ajungem la o cauză. Avem fapta, consumată, mobilul însă lipseşte. În spatele gestului nu se află nici o motivare. Rădăcinile acestuia se pierd în gol, sufletul personajului e o «pată albă» ce nu poate fi umplută cu nimic“². Iar Mircea Tomuş, neacceptând nici un fel de alte posibile interpretări, consideră că, în vir-

---

1. Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 177.

2. Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1977, p. 32.

tutea „importanţei deosebite pe care, în opera lui Caragiale, o are necunoscutul, suntem obligaţi să nu mai căutăm în altă parte nici o explicaţie“¹. Se uită astfel o altă precizare a lui Zarifopol, anume că în *Inspekţiune* există o „«pointe» în chip de ghicitoare“²; or, o ghicitoare, cum e şi firesc, îşi reclamă dezlegarea.

Încât e normal că majoritatea comentatorilor lui Caragiale nu s-a împotrivit tentaţiei de a descifra misterul conţinut de acea – cum tot Zarifopol spune – „tragedie exasperată şi stranie“ a acestui personaj. Astfel, pentru G. Ibrăileanu, foarte neatent în cazul acesta, în *Inspekţiune* ar fi vorba despre „soarta unui casier, care dispare de frica unei inspekţii ce trebuia să aibă loc a doua zi“³. Apoi, pentru Şerban Cioculescu, Anghelache – care, alături de Leiba Zibal şi Stavrance, întregeşte „memorabila treime de mari nevrozaţi“ caragialieni –, „terorizat de ideea că el însuşi, neverificat de multă vreme, ar putea să fie găsit vinovat“, ar fi căzut pradă unei psihoze, negăsindu-şi „leac decât în moarte“⁴. La rândul său, G. Călinescu detectează în *Inspekţiune* „tema aşteptării anxioase“: nenea Anghelache, „în preajma unei inspekţii“, s-ar sinucide „din frica absurdă de a nu fi găsit cu lipsuri pe care nu le are“⁵. Mai recent, B. Elvin reia, în fond, această idee, chiar dacă o

1. Mircea Tomuş, *Opera lui I.L. Caragiale*, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 301.

2. Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, ediţie îngrijită, note şi studiu introductiv de Al. Săndulescu, vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. 334.

3. G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, „Viaţa Românească“, Iaşi, 1922, p. 246.

4. Şerban Cioculescu, *I.L. Caragiale*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967, p. 91.

5. G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1941, p. 439.

înveşmântează într-o vagă formă kafkiană; astfel, casierul ar sfârşi „prin a adopta optica celor ce, mai devreme sau mai târziu, îl vor acuza. El se teme de inspecţie, e convins că va fi socotit delapidator. Deşi nu şi-a însuşit nimic din banii ce-i mânuieşte, aşteaptă, cu o spaimă care atinge tensiuni paroxistice, momentul verificării”¹. În fine, după Mihai Gafiţa (aflat foarte aproape de adevăr), casierul este torturat de paradoxul cinstei sale („El se ştie curat – dar nu poate îndepărta de la el cumplita întrebare: dar dacă nu e curat?”), aşa încât, până la urmă, se lasă „cuprins de spaima metafizică de o întâmplare care să-l compromită”². Cum se poate observa, se vorbeşte mereu, cu insistenţă, în cazul lui nenea Anghelache, despre „frică absurdă” şi „spaimă paroxistică”, despre un sentiment irepresibil care sfărâmă „gingaşul resort” al echilibrului psihic al eroului. E aici o confuzie care îşi are explicaţia, în primul rând, în faptul că laconicul şi bizarul Anghelache a fost introdus, în mod nejustificat, în tagma unui Leiba Zibal, fapt ce, devenind clişeu rigid, ne împiedică să-l privim pe erou în adevărata sa lumină. Pe de altă parte, confuzia persistă din cauza explicaţiei ce i se dă sinuciderii lui Anghelache:

---

1. B. Elvin, *Modernitatea clasicului I.L. Caragiale*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967, p. 146.

2. Mihai Gafiţa, *Faşa ascunsă a lunii*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974, p. 321. Merită să fie menţionată, în acelaşi sens, interpretarea lui Vicu Mândra: „...rămâne evident că, dacă pentru nenea Anghelache există o temere obsesivă, aceasta este provocată nu de posibilitatea unei inspecţii. Dimpotrivă, tocmai permanenţizarea chemării diabolice la furt, întreţinută de absenţa unor verificări periodice, face insuportabilă viaţa acestui om copt, în buzunarele căruia se găsesc şaptezeci de bani «în monedă nouă de metal» („Semnificaţia unei schiţe”, în *Gazeta literară*, anul IX, nr. 22, din 31 mai 1962).

ipoteza furtului fiind exclusă, motivul gestului funest n-ar putea fi, logic, decât frica irațională, psihoza personajului.

Iată de ce cazul insolitului casier merită să fie revizuit; aceasta însă introducându-l într-o altă serie, într-o viață paralelă cu domnul Belikov. (Datorită criticului, iar, în particular, comparatistului – care, asemeni chimistului din goetheenele *Afinități elective*, e un fel de „artist al îmbinării“, un *Einungskünstler* – operele, descojite de belferești considerente istorice, se caută și se întâlnesc într-o *viață paralelă*, care le dă o formă comună nouă, neașteptată și paradoxală.)

Încotoșmănit în plină vară, cu fața mereu ascunsă sub gulerul ridicat al paltonului, având urechile astupate cu vată și fiind prevăzut cu ochelari fumurii, galoși și umbrelă, personajul lui Cehov pune între el și realitate tamponul pufos al înveșmântării hibernale, surdinizând astfel permanent impactul său cu realul: „...în omul acesta se vădea o pornire continuă și nestăvilită de a se ascunde sub un înveliș, de a-și făuri o carapace, ca să zic așa, care să-l apere de tot ce ar fi putut veni din afară. Realitatea îl supăra, îl speria, îi provoca o stare de neconținută alarmă...“ Unica terapeutică pentru Belikov o constituie circularele și regulamentele care interzic, controlează sau desființează ceva; ele singure îi dau sentimentul liniștitor al ordinii, al imuabilității lucrurilor. Orice comportament care, din întâmplare, nu e prevăzut printr-o circulară, este automat prohibit: „e interzis, și basta!“ În esență, domnul profesor Belikov, omul în carapace, este, dacă se poate spune, un anti-Karamazov, pentru care „totul e nepermis“. Orice autorizație sau orice permisiune îl neliniștește cumplit, ea însemnând o dezagregare a acelei ordini moarte, împietrite, o diabolică reînsuflețire a unor sisteme înțepenite care, intrate brusc în funcțiune, îl prind pe erou în maleficul lor vârtej, dându-i senzația iminentei catastrofe: „vai, să

nu iasă vreun bucluc“. Omului în carapace i se potriveşte perfect observaţia lapidară a stoicilor înregistrată de Diogenes Laertios: *Frica este o aşteptare a răului*¹.

Având teroarea celui descoperit, sub înveşmântarea-i fistichie, Belikov are siguranţa paradoxală că „nu sare în ochi“, că nu e „văzut“ de zeităţile birocratice care-i pot anula dreptul la existenţă. Omul trebuie să stea în carapace, orice evadare de acolo, în câmpul liber al tuturor riscurilor, e o aventură interzisă de regulament, culpabilă şi deci „scandaloasă“. Ieşind din carapace, omul atrage asupra sa atenţia zeului-director, nesocoteşte normele consfinţite de superiorul sacru care îl „vede“ şi îl „aude“, trăsnindu-l cu fulgerele sale jupiteriene: „Poţi să spui ce vrei... Trebuie, însă, să te previn: s-ar putea să ne fi auzit cineva; de aceea mă văd nevoit să raportez domnului director discuţia noastră..., pentru ca această discuţie să nu fie răstălmăcită şi să nu iasă vreun bucluc“ – bolboroseşte în halucinaţia groazei sale omul în carapace. În orice abatere de la normă, el presimte o înfricoşătoare dereglare cosmică: cu „prudenţa lui de ipohondru“, Belikov aspiră la o încremenire a întregii umanităţi într-o existenţă a eternei spaime de *hybris*.

Dar tocmai aici e paradoxul omului în carapace: temându-se cumplit, el îşi doreşte în acelaşi timp această teamă. Spaima de „zei“ reprezintă simultan nevoia de aceşti „zei“, cu circularele lor precise, în afara cărora Belikov nu poate trăi, nevoia unei autorităţi supreme, căreia să i se supună cu desăvârşire, primind astfel certitudinea vitală a securităţii sale absolute. Încât, pentru acest personaj, programul de viaţă are trei constante distinct definite: trebuie să fii un „profesor corect“; „trebuie să te porţi foarte,

---

1. Diogenes Laertios, *Despre vieţile şi doctrinele filozofilor*, traducere de C.I. Balmuş, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 361.

foarte prudent“ ca să nu cazi pradă culpei și, în fine, „trebuie să ai respect față de autorități“. Aceasta pentru că viața reprezintă un șir nesfârșit de posibile „buclucuri“ care te pândesc și care nu încetează decât odată cu fericitul moment al morții. Cum se vede, subterană și deformată, în subconștientul omului în carapace funcționează încă vechea și tragică prudență sofocliană: „Deci tu, muritor fiind, așteaptă ziua din urmă, / Și nu ferici pe nimeni, până ce omul acela / N-a trecut de pragul vieții fără a pătimi vreun rău“ sau „De-n ale noastre suferinți / Mai poate-un bine-a fi... e grabnicul sfârșit“. Pentru omul în carapace, ca pentru omul sofoclian, imortalitatea ar fi cel mai cumplit blestem.

Ceea ce la Belikov reprezintă *circulara*, este la nenea Anghelache *inspecția*, adică același gen de emblemă administrativ-sacrală a unei autorități supreme care străjuiește comportamentul uman. „Zeul“ de deasupra, care pentru personajul cehovian e directorul, pentru Anghelache este „inspectorul financiar“. Casierul nu se teme, așa cum s-a spus, de o eventuală verificare (și nici nu se află, de altfel, „în preajma unei inspecții“, pentru simplul motiv că nu are cunoștință de iminența ei); dimpotrivă, el o vrea și o visează mereu, dar, exasperat, descoperă în așteptatul zeu-inspector un fel de Godot: în unsprezece ani de când și-a luat slujba în primire, nimeni n-a venit să-l controleze. Și nu numai atât: în loc să fie temător de răspundere, Anghelache e furios tocmai pentru că nu e somat să răspundă. Căci omului nu-i este permis orgoliul (adică lipsa de măsură) de a se proclama el singur „corect“, adică nevinovat; ca atare, când amicii neștiutori îl numesc „funcționar corect“, nenea Anghelache ajunge în culmea iritării: „Nu vă permit să faceți glume proaste pe socoteala mea, măgarilor! că vă sparg capul!“ Tocmai de aceea, cu o frenezie explozivă, el dorește inspecția ca pe o probă ce, repetată

periodic și ritualic, să-i revalideze calificativul de „funcționar model“. Există aici, evident, o temă a așteptării anxioase, dar aceasta are cu totul alt sens: așteptarea e neliniștitoare nu „din frica absurdă de a nu fi găsit cu lipsuri pe care nu le are“, ci pentru că, numai *venind*, zeul-inspector îl poate consacra ca „om de o probitate mai presus de orice bănuială“. Prezența castratoare a transcendentului îi generează lui Belikov o frică permanentă. Absența frustrantă a transcendentului îi generează lui Anghelache o disperare continuă.

Așadar, nu frica (acesta e cazul lui Belikov), ci tocmai *absența* ei îl exasperează pe nenea Anghelache (în acel „Creion“ ce încheie monografia sa, Șerban Cioculescu observă că „omenescul“ caragialian se resoarbe „în teama primitivului de puterea divinității, manifestată prin trăsirea necredinciosului“¹; în sensul acesta, nenea Anghelache reprezintă un caz aparte, el suprimându-se deoarece nu suportă să fie frustrat de o asemenea teamă). Iar absența fricii înseamnă absența normei morale al cărei mesager este chiar „inspectorul finanțiar“. Domnul profesor Beli-

---

1. Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 334. Într-un „Medalion“, criticul reia această observație fundamentală, referitoare la „religiozitatea lui de primitiv, în reacțiune contra nenorocirilor posibile, care cuprind existența noastră din toate părțile...“ (v. *Caragialiana*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 8). Confirmarea acestui fapt se află la Caragiale în *Nihil sine Deo...*, unde se degajă credința – cu implicații obscure mitice, necreștine – într-un transcendent elementar ce funcționează ca o justiție jupiteriană: „Spânzurat de un fir de paianjen, un fir de nimic cu căpătâiul pierdut în țaria ta albastră și luminoasă, atârnam deasupra unei înfiorătoare prăpăstii, ce se deschidea, cu fundul negru, fără o rază de lumină, pântre colțuri de stânci sparte de izbiturile de mii de mii de ani ale trăznetului“ (*Opere*, tomul V, ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, București, 1938, p. 163).

kov nu poate trăi decât sub presiunea unei autorităţi, după cum nici nenea Anghelache în afara „naturalei constrângeri pe care trebuie s-o simtă nişte inferiori“ în faţa unui „superior“. În citatul din urmă din *Inspecţiune* se află cheia întregii situaţii. Anghelache nu admite ca prietenii săi – „inferiori“ ca şi el – să-l numească „funcţionar corect“, după cum nu îndrăzneşte nici el însuşi să se considere, din proprie iniţiativă, drept „funcţionar model“. Un asemenea verdict i-l poate da numai şi numai „superiorul“ său, adică inspectorul financiar. Ritualul strict căruia i se conformează nenea Anghelache concretizează, foarte exact, preceptul Sfântului Pavel: „Nu încape nici o îndoială: inferiorul este binecuvântat de către superior“ (Epistola către Evrei 7,7). Şi Caragiale, şi Cehov se află, aici, în preajma lui Kafka şi a ierarhiei sacre a Funcţionarilor de la *Castel*. De altfel, cum reiese din *Scrisoare către tata*, chiar tânărul Kafka trăieşte, cu intensitate, neliniştea că, fără binecuvântarea dată de „superiorii“ lui, ar putea fi dovedit ca impostor, având, în mod paradoxal, acelaşi sentiment de insecuritate şi incorectitudine ca şi acel „funcţionar care a săvârşit o fraudă la banca unde mai e încă angajat şi care tremură la gândul că ar putea fi descoperit“. Pentru Belikov, insuportabilă e posibilitatea de a greşi faţă de acest „transcendent“ birocratic; în schimb, pentru casier, insuportabilă este absenţa acestuia şi a „naturalei constrângeri“ la care ar trebui să-l supună. De aceea, dacă

De asemenea, opere ca *Inspecţiune* sau *Două loturi* anulează complet afirmaţia naivă a lui Slavici, după care Caragiale „era creştin drept credincios, care se închină şi se dă în paza Domnului *fără ca să mai scruteze cele nepătrunse de mai presus de toate neajutorata minte omenească* (s. n.)“ (*Amintiri*, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1924, p. 169). Ca să vorbim în felul lui Lefter Popescu, cazul lui Caragiale este exact „viceversa“.

la eroul cehovian se poate detecta o prudență grotesc-sofocliană, la eroul caragialian se revelează o revoltă grotesc-euripidiană, Anghelache acuzând violent aceste ciudate „zeități“, neglijente și iresponsabile precum omul de rând („Mizerabilii!“; „Mișeii!“; „Canaliile!“). Astfel, la Cehov, vinovat e omul care ar îndrăzni să se aventureze afară din carapace, sfidând „transcendentul“, pe când la Caragiale vinovat este numai „transcendentul“ acesta neglijent, omul, absolvit de vină, nefiind decât „o victimă a neglijenței altora“, o victimă a indiferenței „zeilor“. Drama celor două personaje, dincolo de aparențele maniacale, e una metafizică.

Atât pentru Belikov, cât și pentru Anghelache, moartea constituie carapacea perfectă ce le dă, în sfârșit, sentimentul eliberator. Doar sensul eliberării diferă la cei doi torturați: prin moarte, Belikov se sustrage spaimei de a contraveni normelor decretate de vreo neștiută circulară prin care „transcendentul“ își afirmă prezența; sinucigându-se, Anghelache scapă, dimpotrivă, de teroarea absenței unui asemenea „transcendent“ (extraordinare sunt în *Inspețiune* semnalele anticipativ-thanatic, întâlnite în cale de amicii care-l caută pe nenea Anghelache: astfel, Eliza, sora casierului, „apare ca o icoană albă cu mâinile încrucișate pe piept“ și dispare, fantasmal, „stingându-se-n întuneric“; iar Mitică, ultimul amic care l-a mai văzut pe nenea Anghelache, „e alb ca varul, cu umbre albastre; fălcile-i sunt încheștate...“, iar „mâna-i asemenea albă, ca și cum pe sub piele n-ar mai curge un pic de sânge...“¹). În *Inspețiune* există un tipic scenariu de

---

1. *Notă din 2002*: Iată un alt semnal anticipativ-thanatic, asupra căruia ne atrage atenția Dan C. Mihăilescu în savuroasa lui „Plimbare alfabetică (!)“ pe străzi, pentru a circumscrie „Bucureștiul lui I.L. Caragiale“: Anghelache locuiește în Dobroteasa, „adică tocmai la câțiva pași de Morgă!“ (v. *Revista de istorie și teorie literară*, XLII, nr. 4, 1994, p. 382).

farsă destinală tragică. Anghelache, „inferiorul“, îl aşteaptă unsprezece ani – ca să-şi „ia binecuvântarea“ (Evrei 7,7) – pe „superiorul“ absent, a cărui prezenţă necesară nu înce-tează, furios, s-o reclame. Exasperat, se sinucide. Acesta e momentul în care, în sfârşit, intră în scenă inspectorul fi-nanţiar. Dar cel care l-a aşteptat şi l-a invocat zadarnic atâta vreme este el, acum, absent. Anghelache, rigoristul strict de tip paulin, se află în continuu contratimp faţă de un „trans-cendent“ birocratic de tip arhaic, precreeştin, adică indiferent la morală şi, deci, întru totul capricios şi pervers. Când, crud-ironic, odată cu sosirea „superiorului“, acest „trans-cendent“ se revelează totuşi, se înregistrează, simetric, absenţa „inferiorului“ care ar fi trebuit să devină, la rândul său, mesagerul revelaţiei şi „solul“ ce explică raportul special în care se află faţă de „inspectorul finanţiar“. (A se vedea în acest sens etimologia numelui bizarului casier: gr. *angelos*, „trimis“, „mesager“, „străin“, căci Anghelache e, într-adevăr, un sol neînţeles şi un *străin* printre amicii din berăriile bu-cureştene.) Această relaţie particulară dintre nenea Anghelache şi „transcendentul“ său birocratic rămâne însă incompre-hensibilă pentru cei din jur atât în timpul vieţii („...d-ta nu-nţelegi, n-ai idee de ce vorbeşti!“; îşi interpelează casierul amicii), cât şi după moartea sa: „De ce?... de ce, nene An-ghelache? a întreat plângând ca un prost cel mai tânăr. Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspundă“.

Pentru ambii eroi, refugiul specific e cel al congelării hibernale, adică al morţii. Al morţii ca adăpost, ca regre-siune perfectă, reuşită, protectoare. Belikov are, în fine, întipărită pe faţă o expresie veselă, „ca şi cum s-ar fi bu-curat că nimerise în sfârşit într-o carapace din care nu avea să mai iasă niciodată“. La fel, „sătul de căldurile vieţii“, nenea Anghelache, agitatul şi schimonositul de furie, stă „cuminte“, destins şi uşurat. Acolo, în „răcorosul otel“, trebuie să ni-l închipuim pe Anghelache zâmbind fericit.

ŞI TOTUŞI: „DE CE?... DE CE, NENE ANGHELACHE?“
 Textul caragialian care a suscitat, în ultima vreme, cele mai pasionate tentative de descifrare este, cu siguranţă, *Inspecţiune*. Mai mult, în proza contemporană pot fi semnalate chiar şi replici date ilustrului model caragialian: nuvela de mari dimensiuni *Logodnicia domnişoarei Rosenthal* a lui Alexandru Sever sau povestirea *Sfârşit de vacanţă* a lui Bedros Horasangian. Fascinaţia faţă de *Inspecţiune* e întru totul justificată, întrucât schiţa aceasta insolită, cu accente grave şi întunecate, infuzează o tonalitate neaşteptată, aparte, în muzica vivace şi nonşalantă pe care o răsfrânge viaţa oamenilor veseli ce mişună în lumea *Momentelor*. Pe de altă parte, cum remarcă, atât în *Alianţe literare*, cât şi în *Modestie şi orgoliu*¹, Valeriu Cristea, *Inspecţiune* ne pune faţă în faţă cu „cel mai misterios caz de sinucidere din literatura română“, cititorul simţind, cu acută iritare, provocarea pe care i-o adresează autorul prin intermediul unui personaj: „De ce?... de ce, nene Anghelache?“

Urmărind rostul numelor proprii în opera lui Caragiale, Ibrăileanu a revelat, fără nici un dubiu, felul minuţios-conştient în care scriitorul pune la baza edificării *Inspecţiunii* cu totul alt gen de pietre de fundaţie decât în celelalte schiţe (analiza lui Ibrăileanu funcţionează, în această privinţă, ca un exemplar avertisment): „Ce rol are la Caragiale numele în conceperea personajului se poate vedea mai bine decât oriunde într-o schiţă din *Momente*, unde a luat ca erou un Mache, dar l-a pus într-o situaţie serioasă şi tragică“. În consecinţă, eroul se numeşte aici Anghelache (prenume

---

1. Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, ed. cit., p. 30, şi *Modestie şi orgoliu*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1984, pp. 94–95: „*Inspecţiune* reprezintă «jocul» cel mai subtil-pasionant pe care literatura română îl oferă cititorilor ei“.

„rar și mai serios și nemaiutilizat de Caragiale aiurea“), după cum, tot neîntâmplător, celor din berărie autorul „le-a ascuns numele“ și, totodată, nu le mai permite să peroreze în bine-cunoscuta lor manieră incoerentă, căci „acești funcționari *acum* nu mai vorbesc fleacuri. Ei sunt îngrijorați de soarta lui Anghelache, pe care o presupun teribilă. Iată de ce Caragiale n-a putut să le spună pe nume. Numele acestea comiczate atât de mult de el ar fi dăunat atmosferei grave a bucății“¹. În prelungirea analizei lui Ibrăileanu, Valeriu Cristea mai observă că, la fel de neîntâmplător, desigur, Caragiale – „care după cum se știe își măsoara atent fiecă vorbă scrisă“ – nu-i numește, „relativizant și sceptic“, pe cei din anturajul lui Anghelache drept „amici“, ci, „cu seriozitate, cu gravitate chiar“, prieteni (la care putem adăuga varianta „buni camarazi“).

Tot atât de ilustrativ pentru intenționalitățile secrete ale scriitorului mi se pare modul în care are loc, de-a lungul schiței, metamorfoza perspectivei temporale. Nesfârșita rătăcire „prin întunericul nopții de colo până colo, când în birje, când pe jos“, labirintic-deznădăjduită, a camarazilor în căutarea lui Anghelache începe cândva după miezul nopții și se încheie dimineața; trecerea vremii e suspendată, nefiind niciodată semnalată, marcată cât de cât precis: e tocmai perioada în care, sinucigându-se, Anghelache a ieșit din timp. Lucrurile se schimbă radical din clipa când căutarea aceasta ratată încetează, adică din momentul în care, resemnați, impiegații intuiesc, într-un fel obscur, că Anghelache nu mai poate fi salvat, că, deci, rostul lor s-a terminat și că prietenul lor cade de acum în grija altcuiva: „Oamenii au făcut tot ce puteau face; de acum, aibă

---

1. G. Ibrăileanu, *Studii literare*, ed. a II-a, Editura Cartea Românească, București, 1931, pp. 83–84.

Dumnezeu grijă de Anghelache!“ Aparent, după o noapte de cercetări disperate, camarazii reintră în timpul diurn: „Se face în adevăr ziua... Sunt şapte ceasuri... peste două ceasuri, fiecare trebuie să fie la postul său“. În realitate, însă, acum reîncepe curgerea vremii pentru cei rămaşi în timp; de-aici înainte un orologiu invizibil bate, cu o regularitate ironică, orele, jumătăţile şi sferturile de oră, înregistrând toate micile momente ale zilei: la nouă camarazii s-au prezentat la slujbă; „pe la unsprezece ceasuri“ a sosit inspectorul, iar la unsprezece şi jumătate „s-a trimis un aprod cu birja acasă la Anghelache să-l cheme“; „aprodul s-a întors după douăsprezece“, iar „la douăsprezece trecute ceilalţi doi camarazi se-ntâlnesc la birtul lor, unde al treilea vine tocmai la unu să le comunice lucruri de o extremă gravitate“; la trei fără un sfert, inspectorul revine „şi iar a trimis zadarnic pe aprod în Dobroteasa“; în fine, la şase seara, la Gambrius, urmărind în gazete ultimele informaţii, camarazii află, încremeniţi, funesta veste...

Toate acestea constituie probe expresive pentru „meticulozitatea de ceasornicar“ – formula îi aparţine lui Pompiliu Constantinescu – cu care Caragiale assemblează piesele minuscule ale mecanismului prozastic, mersul acelor de sub cadran indicând, ca în cazul *Inspecţiunii*, o traiecţie perfect circulară. Revelatoare sunt, astfel, începutul şi sfârşitul momentului prin efectul lor identic. *Inspecţiune* debutează sub semnul uimirii şi se încheie, în mod radical, sub marca stuporii. Câţiva impiegaţi din administraţia publică, aflând despre fuga neaşteptată în America a unui casier, încearcă să-şi lămurească faptul şi o fac în modul cel mai previzibil: „Fiecare dintre camarazi comentează în felul său această tristă aventură: unul înfieriază cu toată asprimea fapta, altul nu şi-o poate explica îndestul, altul încearcă să găsească o scuză pentru fugar...“ În această

clipă intervine – mai întâi, iritat, apoi „scos din     ni“, de i, cum se  tie, el a fost întotdeauna „un tip de urbanitate“ – nenea Anghelache, care „depl nge pe nenorocitul acela, care nu e dec t o victimă a neglijenței altora!“. Acum, în conversația animată din berărie, ascult ndu-i afirma iile, amicii „fac ni te ochi mari“, întrucât, cum e  i firesc, „nu i-au priceput deloc vorbele“, după cum, în final, aceia i camarazi vor face iar i „ochii mari“, pentru că nu-i vor pricepe, bietului Anghelache, nici teribilul gest fatal. Circularitatea schi ei devine, acum, transparentă  i este produsul identităţii efectelor. *Inspec iune*  ncepe cu anun area fugii în America a unui casier delapidator („reputat până mai zilele trecute ca un func ionar model, ca om de o probitate mai presus de orice bănuială“)  i se  nceie cu fuga ne teptat  din via a a lui Anghelache, alt func ionar model, „mai presus de orice bănuială“. A a cum camarazii încearcă, fără rezultat, să  n teleg  explica ia paradoxală pe care nenea Anghelache o dă pentru fapta casierului fugit în America, tot a a, la urmă, vor încerca, la fel de zadarnic, să descifreze sensul sinuciderii paradoxale a prietenului lor; mai întâi, în berărie, consterna i de violen a lui Anghelache (care, asta ei o  tiu prea bine, nu poate fi pusă pe seama „paharelor consumate“), amicii caută o deslușire, dar „o caută în zadar“; tot în zadar o vor căuta însă  i la capăt, fapt r sfr nt de stupefiata exclamare: „De ce?... de ce, nene Anghelache?“ Uimirii camarazilor  i neputin ei lor absolute de a  n telege argumenta ia expusă, în berărie, de Anghelache,  i corespunde uluirea, înfiorată de spaimă,  i neputin a lor absolută de a- i explica gestul prietenului pe care îl privesc, întrebător, la morgă.

 n mintea amicilor, nenea Anghelache va purta, pururi, deasupra capului aureola inexplicabilului.  nsu i Caragiale declara că, în esen a, nu  tie de ce s-a sinucis Anghelache.

Această afirmaţie – ce nu trebuie suspectată de ipocrizie – îi face cinste lui nenea Iancu. Dacă ar fi cunoscut-o, i-ar fi plăcut şi lui Borges, care obişnuia să citeze avertismentul lui Kipling: unui creator i se poate întâmpla să scrie o fabulă a cărei morală nu-i este întotdeauna cunoscută în întregime. Căci scriitorul poate rămâne numai „cel căruia i s-a dat în păstrare o ficţiune“, pe care se străduieşte s-o prezinte, în mod strict, ca atare, ferindu-se să intervină, cu părerile sale, în ceea ce scrie sau, mai exact, transcrie (rolul de a lumina această ficţiune revine, mai apoi, lecturilor succesive). Cred că acesta e chiar cazul lui Caragiale şi al *Inspecţiunii* sale. În formularea strălucitoare a lui Friedrich Schlegel, hermeneutului îi incumbă ca – prin intervenţia sa, ce „nu are atât caracter de critică, cât mai curând de poezie înaltă“ – să depăşească „limitele operei vizibile“, deoarece „orice operă excelentă, de orice fel, ştie mai multe decât poate spune şi vrea mai mult decât ştie“; or, prin această „critică poetică“, plăsmuitoare, hermeneutul, un fel de „artist“, intenţionează „să repete din nou prezentarea, să plăsmuiască încă o dată ceea ce a fost plăsmuit; va completa opera, o va întineri, o va recrea“. Fapt necesar în cazul *Inspecţiunii*, fiindcă dificultatea de a descifra cauza esenţială ce a provocat sinuciderea casierului provine şi din parcimonia datelor deţinute în privinţa biografiei interioare a lui Anghelache; atât pentru prieteni, cât şi pentru cititor, el rămâne aproape un necunoscut. Informaţiile despre omul secret sunt sumare şi laconice: nu deţinem mai nimic, dar deţinem, totuşi, esenţialul. Faptul nu i-a scăpat lui G. Călinescu, care, în *Istoria...* sa, observă: „Autorul nu uită să-i alcătuiască [personajului] foaia de observaţie“ şi, după o rapidă privire asupra ei, conchide că Anghelache este „un scindat cu teama răspunderilor sociale“. Dacă n-ar fi persiflat, cu o anume uşurinţă,

revelațiile pe care le poate aduce psihanaliza (v. edificatorul său articol „Freudism“), G. Călinescu ar fi reușit să cuprindă, întreagă, semnificația morții lui nenea Anghelache. Pe parcursul demonstrației sale, Valeriu Cristea are, la un moment dat, o seducătoare formulare: „Lipsa care nu se constată în casa de bani a d-lui Anghelache se află în sufletul lui. Gol e doar seiful vieții sale interioare“. Privite însă mai îndeaproape, lapidara foaie de observație și nota de ziar despre identitatea sinucigașului ne îndeamnă să deschidem seiful acestei vieți interioare, cu credința că înlăuntrul său se află, totuși, ceva. Aflăm astfel că Anghelache, în etate de 40-45 de ani, este, deci, un flăcău tomnatic, care „stă cu soră-sa și cu mama lor, în Dobroteasa“. Avem de-a face, așadar, cu un individ ce își protejează viața intimă (aceea reală), complăcându-se să trăiască într-un climat prevenitor, familial-feminin. Urmărite tot prin lupa psihanalizei, și alte mici amănunte se umplu de un sens anume: Anghelache locuiește în afara zonei zgomotoase și agresive a capitalei, conform vechii pitorești topografii a Bucureștiului, el stând departe de „culoarea de roșu“ (adică de centru), în „culoarea de albastru“, unde se află mahalaua Dobroteasa, care dădea către capătul orașului; acest detaliu, ca și cel privitor la faptul că, acasă, preferă „odaia din pod“, sugerează nevoia de retragere din realitatea exterioară și de căutare a unui cadru securizant, liniștitor, lipsit de tensiune. Toate acestea par indicii ale tendinței inconștiente de regresivitate a eroului, dar nu mai par, ci chiar sunt din momentul confirmării lor prin simptomul decisiv: gestul sinucigaș.

„De ce oare s-a sinucis casierul?“ se întreabă G. Călinescu. „De frică. Fobia lui e maladivă, împotriva bunului-simț elementar, și acuză un anxios intrat în fază paroxistică la întâia zguduire.“ Dacă lucrurile ar sta astfel ar însemna

pur și simplu că lui Anghelache îi este frică de inspecție. Dar, pe de o parte, el nici nu știe că a doua zi urmează, în sfârșit, ca aceasta să aibă loc (altfel camarazii n-ar alerga toată noaptea ca să-l anunțe), iar pe de alta, la berărie, el face o frenetică pledoarie în favoarea necesității inspecției și a acțiunii sale preventive: „Dumnealor să-i tragă păcatele nenorocitelor! Dumnealor l-au mâncat! Dacă la cea dintâi ciupeală, ar fi venit un domn inspector și i-ar fi făcut casa, ar fi găsit lipsă mai nimic... Așa e?... Și dacă i-ar fi zis: «Amice, îți lipsesc patru-cinci sute de lei din casă; ia fii bun d-ta și-i pune imediat la loc, și aldată socotește mai bine; că foarte curând am să viu iar să te vizitez, și-ți declar că nu-ți voi mai vorbi tot astfel; imediat voi raporta cui de drept!» Așa e că nu se nenorocea omul?“ Această demonstrație, ca și argumentele ulterioare ale casierului, va produce o confuzie gravă în mintea amicilor. Extrem de indignat, el mărturisește că de unsprezece ani n-a mai fost controlat de vreun inspector financiar, iar la replica impiegaților că acest fapt nu e necesar („Pentru că te cunosc toți că ești un funcționar corect“), Anghelache se înalță pe culmile furiei: „Corect! strigă d. Anghelache fierbând... Corect! De unde știi dumnealor că sunt corect?...“ Din asemenea reacții, impiegații vor pricepe, nici mai mult, nici mai puțin decât că Anghelache e un delapidator. Eroarea se produce din cauză că, în *Inspecțiune*, sintagma „funcționar corect“ are două înțelesuri diferite: unul pentru amicii casierului, după care e corect cel care nu ia bani din casă; și cu totul alt sens pentru Anghelache: corect este *numai* cel care, supus fiind la proba inspecției, primește dovada periodică a cinstei sale, corectitudinea consacându-se datorită relației, mereu reînnoite, dintre inspector și casier. Cele două sensuri diferite ale corectitudinii fac ca dialogul dintre Anghelache și prietenii lui să fie imposibil.

Şi tot de aici provine şi incapacitatea amicilor de a înţelege motivul real al sinuciderii lui Anghelache. În *Jurnalul unui scriitor*, Dostoievski afirmă că numai „fiinţele grosolane“ se sinucid dintr-o cauză *materială*, vizibilă, exterioară. Am putea adăuga că, în mod corespunzător, „fiinţele grosolane“ înţeleg numai o sinucidere care are o asemenea cauză concretă (ca, de pildă, în cazul nostru, o delapidare descoperită). De aceea amicii nu pricep nimic, trecând doar prin perplexităţi succesive, deoarece, după liniştirea momentană că au dezlegat enigma sinuciderii lui Anghelache (desigur el a furat şi, deci, s-a pedepsit), ei se prăbuşesc curând sub şocul revelaţiei unei enigme şi mai mari (nu numai că Anghelache n-a furat, dar a lăsat, în casa de bani, un „pol de aur românesc“ în plus). Tocmai presupusa cauză materială e, aici, spulberată de o probă materială. Sinuciderea casierului rămâne numai reflexul revoltei exasperate, insuportabile, împotriva superiorului indiferent, absent. Cauza e, însă, invizibilă, imaterială. Anghelache seamănă cu K. (nu acela vădit din *Procesul*, ci acela ascuns în bruioanele romanului lui Kafka), acel K., fericit că, spre deosebire de ceilalţi „inferiori“, este legitimat şi tratat în mod protector, ca un *copil*, de către „superiorii“ săi, de către „taţii“ săi substitutivi, procurorul şi directorul. În intimitate, Anghelache trăieşte într-un mediu feminin, alături de mama şi sora lui. În câmpul social, însă, el percepe acut absenţa climatului protector-patern, întrucât nu este niciodată „binecuvântat“, confirmat, de inspectorul financiar.

Raportul cu superiorul său, vital pentru viziunea morală a lui Anghelache, nu se poate stabili fiindcă „inspectorul finanţiar“ nu soseşte niciodată. Conform remarcii lui Freud, „frica de...“ se manifestă de fiecare dată faţă de „un obiect determinat“; or, ceea ce lipseşte, în cazul de faţă, e

tocmai determinația (adică inspecția), așa încât sentimentul pe care aceasta ar trebui să-l provoace e redus la zero, anulat. Anghelache suferă astfel de un complex de frustrare de frică. Necontrolându-l niciodată, inspectorul financiar nici nu-l confirmă, nici nu-l infirmă pe Anghelache ca funcționar corect, nici nu-l inculpă, nici nu-l disculpă; e o instanță absentă, producătoare de tensiune, incertitudine și anxietate (cea din urmă, spre deosebire de frică, subzistă în și prin însăși indeterminarea ei). După cum au constatat diverși psihanalști, în mod paradoxal, cu cât o autoritate este mai indulgentă, cu atât conștiința morală a celui subaltern e mai severă și mai drastică. De ce se sinucide Anghelache? Pentru că e un anxios frustrat de frică! Și pentru a se sustrage febrei anxietății fără obiect, care îl face să aibă, în casa de bani, mai mult decât trebuie (famosul „pol de aur românesc“), adică să ajungă la un comportament complet imprevizibil, „viceversa“ față de cel normal (însăși *Inspecțiunea*, ca și alte opere ale lui Caragiale, stă sub semnul lui „viceversa“, căci Anghelache reprezintă inversul primului casier, care a fugit în America, lăsând în casa de bani mai puțin decât trebuie). Seiful vieții sale interioare nu e gol, în el acționează pulsațiile morții (*Todestriebe*), care urmăresc să reducă total tensiunile și care se materializează, în exterior, mai întâi, sub forma agresivității (așa se explică violența neobișnuită, scandaloasă, a lui Anghelache față de camarazi), iar mai apoi sub forma autodistrugerii: regresivitatea eliberatoare prin sinucidere. De aceea, după părerea mea, acel „De ce?... de ce, nene Anghelache?“ nu ascunde nici o enigmă. Alta este, după mine, întrebarea corectă, adecvată, pe care trebuie să ne-o punem: s-ar mai fi sinucis sau nu Anghelache, aflând, în noaptea aceea, că a doua zi urmează o inspecție (mai exact, *inspecția*), că, *în fine*, inspectorul sosește?

IV

*Toți zeii! toți au murit! toți mor!
numai Norocul trăiește și va trăi alături
cu Vremea, nemuritoare ca și el...*

Lefter Popescu

DESPRE IRONIE SAU DESPRE „VICEVERSA“. În *Maestrul și Margareta*, faimosul roman al lui Mihail Bulgakov, într-o scenă-cheie – aceea a recitalului sângeros de magie neagră, deghizat într-un aparent nevinovat spectacol de varietăți – izbucnește un comic de o cruzime infernal-transcendentă, sfâșiat brusc de țipătul uman: „Pentru Dumnezeu, nu-l mai chinuți!“, exclamă, râzând printre lacrimi, o femeie aflată undeva în mulțimea informă a spectatorilor, iar Magul negru, privind în jur, își spune cu uimire, chiar dacă oarecum disprețuitor: „...sunt oameni ca toți oamenii... uneori și mila bate la poarta inimii lor... oameni obișnuți...“. Într-adevăr, oameni obișnuți, dar care, prin compasiune umoristică, la fel ca și prin aceea tragică, se consacră umanului, respingând zeii ce sunt la fel de imorali și atunci când îl înșeală pe Oedip, și atunci când, ca în romanul bulgakovian, smulg capul bietului comper Bengalski.

Simplificând lucrurile, din perspectivă transcendentă, comicul are un suculent efect estetic, în vreme ce, dintr-o perspectivă umană, comicul provoacă un efect moral, declanșând compasiune și, în cazuri extreme, chiar groază. Întru totul edificatoare e în direcția aceasta tragedia sofocliană: Odiseu refuză îngrozit invitația de a savura spectacolul grotesc al nebuniei lui Aias, neputând accepta îndemnul amuzat al zeiței Athena: „Să-ți râzi de vrun vrăjmaș, ce răs mai dulce-o fi?“ Asemenea exemple se încadrează

perfect în acea metafizică insolită, pomenită de Hartmann și care „are ea însăși forma unei glume grandioase”; aici – după cum spune tot Hartmann, reluându-l pe St. Schütze – comicul constituie „un joc pe care natura îl face cu omul, în timp ce el crede că acționează liber”; un joc ce are ca poantă finală atroce „înșelarea, în orice caz foarte ridicolă și metafizic tragicomică, a omului”¹.

Acestei sfere a „comicalului metafizic” îi aparține și *Două loturi*, care, împreună cu *La hanul lui Mânjoală*, *Inspecțiune* și *Cănuță, om sucit*, fixează momente exemplare, fundamentale, ale existenței umane. Aceleași temeuri permit ca poziția omului în lume să fie privită și circumscrisă ori cu un ochi tragic, ori, dimpotrivă, cu unul comic. Ca exemplu de situație umană prinsă în conexiunile mundane, Hartmann o dă tocmai pe aceea în care „omul nu poate face altfel decât să fie mereu în căutarea «norocului», făcând însă astfel experiența perfidiei ascunse în alcătuirea propriei ființe și a cursului lumii, care îi închide tocmai prin aceasta calea către noroc”². Caragiale însuși a fost, toată viața, extrem de sensibil în privința relației lui cu norocul. A rămas celebră o întâmplare într-adevăr curioasă la care au fost martori Vlahuță și Paul Bujor: „Ce voiți, strigă [Caragiale] cu fața îndurerată. Eu totdeauna am fost un om fără de noroc! Pe ce am pus mâna, tot rău mi-a ieșit. Iaca, vedeți, continuă el, vedeți voi băiatu’ ăla care vine înspre noi cu coșu’ cu portocale?... O să iau o portocală și sunt sigur că n-o să fie bună. Că... ce voiți, n-am noroc!» În adevăr, ia o portocală, o curăță de coajă și ne-o arată... Coincidență neașteptată de noi. Portocala era, cum se zice, seacă, cu miezul cam uscat. «Ei, vedeți?! strigă

1. Nicolai Hartmann, *Estetica*, trad. de Constantin Floru, Editura Univers, București, 1974, pp. 480–481.

2. *Ibidem*, p. 479.

el biruitor în nenorocirea lui. Vedeți?! N-am noroc nici la o portocală!»¹ Nu e deci de mirare că din miezul acestei obsesii a ghinionului a ieșit la iveală o capodoperă ca *Două loturi*, ilustrativă, ca să folosesc tot formulele lui Hartmann și Schütze, pentru aspectele metafizice ale comicului și, simultan, pentru aspectele comice ale metafizicii.

Reflecțiile critice în jurul celor „două loturi“ cu fața paradizică și reversul infernal sunt și ele semnificative în acest sens. Astfel, Zarifopol ne informează că, preocupat de relația dintre noroc și nenoroc, Caragiale a intenționat să ne prezinte aici o „culme de nenoroc“, scriitorului, fascinat, plăcându-i să-și imagineze „cazuri unde hazardul seamănă a voință răutăcioasă, când fatalitatea capătă fizionomie perfidă...“². După Șerban Cioculescu, *Două loturi* „ilustrează încă o dată slăbiciunea omului de rând înaintea absurdității destinului“, Caragiale revelând aici „jocul neomenos al hazardului“³. Pentru Mihai Gafița, Lefter Popescu reprezintă doar „jucăria comică a unui

---

1. *.* *Amintiri despre Caragiale*, antologie și prefață de Ștefan Cazimir, Editura Minerva, București, 1972, p. 36. De altfel, Caragiale a fost obsedat de ideea hazardului, văzut în mai multe combinații. Norocul surclasează rațiunea (*Norocul și mintea*), stând fie sub semnul unei „puteri dumnezeiești“ (*Norocul culegătorului*), fie al uneia demonice (*La conac*). Totodată, norocul este absurd și omul, pentru a-l capta, provoacă iraționalul; dar norocul e anulat de nenoroc, care reprezintă absurdul absolut (*Fără noroc*). Nu lipsesc meditațiile burlești ale unor „oameni nenorocoși“: „În ziua când m-oi face pălărier, sunt sigur că toți oamenii or să-și piardă capetele!“ sau „Dacă aș avea eu cap, sunt convins că nu s-ar mai face pălării!“ . Revelatoare sunt și cugetările scriitorului: „Norocul e prea puțin și lumea prea multă“, cu varianta: „Cum să le mai potrivească și Dumnezeu... A făcut prea puțin noroc și prea multă lume“.

2. Paul Zarifopol, *op. cit.*, p. 319.

3. Șerban Cioculescu, *I.L. Caragiale*, ed. cit., p. 91.

destin tragic¹, iar pentru Mircea Tomuş, personajul caragialian este „confruntat cu o forţă comparabilă cu aceea a destinului, un destin atotputernic şi crud, asemeni destinului care a bântuit aprehensiunile anticilor, dar cu o modernă înclinare spre cea mai sadică joacă: Lefter Popescu este jucăria şi victima lui². Critica a impus, în esenţă, ideea omului inocent, strivit de un destin malign, iar viziunea aceasta consonă cu o sentinţă caragialiană, de substanţă tragică, scoasă parcă din replicile-epilog ale tragediilor greceşti (în special a celor sofocliene): „ce nu poate trăi, dacă n-a avut norocul să nu se nască, tot mai are un noroc – să moară!“ Totuşi, o asemenea explicaţie mi se pare prea liniară şi prea lipsită de nuanţe, mai ales dacă depăşim primul strat al semnificaţiilor degajat de către critică.

În primul rând, merită acordată o atenţie mai mare funcţiei ironiei. Aceasta întrucât în *Două loturi* există o relaţie reciproc ironică între Lefter Popescu şi transcendenţă. Dintru început, eroul, deşi profund mediocr, este conştient că nu poate depăşi graniţele implacabile ale soartei sale, că e nevoit să-şi poarte, până la sfârşit, crucea ghinionului său absolut. De aceea, în faţa oricărui contra-argument, el râde „pesimist“, plin de o „ironie acră“: „Ți-ai găsit! eu şi noroc!“ Lefter Popescu ştie prea bine că nu are noroc şi parcă tocmai pentru a-şi certifica acest lucru face o ultimă şi pilduitoare tentativă, încercând să joace la loterie cu bani împrumutaţi, speculând aşadar norocul altuia; astfel, va dovedi încă o dată, de fapt, că, până şi ceea ce ar putea să însemne, pentru oricare altul, o şansă, pentru el nu poate fi decât un nou ghinion. Cu alte cuvinte, gestul său conţine o ironie adresată propriului destin.

---

1. Mihai Gafiţa, *Faşa ascunsă a lunii*, ed. cit., p. 321.

2. Mircea Tomuş, *Opera lui I.L. Caragiale*, ed. cit., p. 297.

Conform definiţiei sartriene¹ dată ecuaţiei ironice, jucând totuşi, Lefter Popescu pare să nege ceea ce afirmă (că e un om nenorocos), deşi, în fond, vrea să afirme ceea ce pare a nega (că e un ghinionist perfect). În *Două loturi* însă avem de a face cu o situaţie dublu-ironică, fiindcă micul funcţionar primeşte din partea transcendenţei un răspuns pe potrivă, conform aceluiaşi mecanism: dacă destinul îi infirmă, aparent, ghinionul, e de fapt numai pentru a i-l confirma; dacă îi acordă, o clipă, calitatea de mare favorit al şansei e numai pentru ca în clipa următoare să i-o retragă.

Cum remarcă Vladimir Jankélévitch, ironistul îl tratează pe cel ironizat ca „pe partenerul său adevărat într-un dialog adevărat”; cel ce ironizează îl consideră pe cel ironizat drept egalul său, crezând în „sagacitatea divinatorie” a acestuia. Iată de ce ei trebuie să fie „în sincronism”, iar ironizatul, descifrând „vizibilitatea invizibilă” a ironiei, e „promovat el însuşi la rangul de ironist”². Zeflemisindu-şi ghinionul, micul funcţionar (într-o primă fază, cel ce ironizează) provoacă destinul (cel ironizat); la rândul său, devenit, prin decodarea mesajului, ironist, destinul instituie un nou dialog, în care partenerul (Lefter) apare de această dată în postură de ironizat.

Eroarea capitală a eroului constă în faptul că, în mediocritatea lui, el nu poate pricepe consecinţele subtile ale gestului său provocator, dovedindu-se, în faza a doua a confruntării, totalmente lipsit de acea „sagacitate divinatorie” care permite un „dialog adevărat” între parteneri

---

1. Jean-Paul Sartre, *L'Être et le Néant*, Gallimard, Paris, 1976, p. 83. Iată şi definiţia lui Paul Valéry: „L'ironie. Mode qui use du signe contraire à l'intention” (v. *Cahier B 1910*, Gallimard, Paris, 1930, p. 67).

2. Vladimir Jankélévitch, *L'Ironie*, Flammarion, Paris, 1972, pp. 68–69.

egali. La început, în consens cu calitatea sa de ironist, Lefter se comportă cum nu se poate mai firesc: în resemnarea lui lucidă, el nu vrea să ştie nici în ce zi are loc tragerea la loterii şi nici nu-l interesează numerele câştigătoare. A uitat pur şi simplu de toată povestea. Lefter stă acasă şi discută cu madam Popescu „în tică“, calm, cu toate că e vorba „despre cum se scumpeşte viaţa din zi în zi“ (de altfel tocmai această linişte a eroului e acuzată, cu fervoare, de amicul care aduce marea veste: „Bine, nene, păcatele mele... se poate să fii așa de indiferent?...“). Îndată însă ce devine obiect al ironiei destinului pe care el însuși l-a provocat, atitudinea personajului se schimbă brusc: auzind „bătând cineva tare grăbit la geamlăcul d-afară“, el și „sare să deschidă“, lăsându-se, de la început, purtat „ca de o furtună“ de entuziasmul amicului său.

Dacă eroul ar fi fost consecvent în convingerea sa inițială, vestea șansei miraculoase de a fi câștigat la ambele loterii lozurile cele mari – „loturile mari! ale mari de tot!“ – de-a dreptul suspectă la un om nenorocos, ar fi trebuit întâmpinată, cel puțin în prima clipă, cu același bine-cunoscut scepticism: „Ți-ai găsit! eu și noroc!“ Această culme a norocului nu-l pune însă nici un moment pe gânduri: prea impulsiv, prea nestăpânit, Lefter nu mai are vreme să reflecteze, nici o suspiciune neavând așadar răgaz să se nască în mintea lui. Astfel încât ironia destinului îl surprinde pe picior greșit. (Deși aceasta se întâmplă în legătură cu un singur aspect, și anume credința sa că lozurile sunt câștigătoare. În rest, conștiința neșansei de care e persecutat funcționează în continuare, ajutată, e drept, și de desfășurarea evenimentelor: prețioasele bilete – încă o dată: Lefter nu are nici un dubiu asupra valabilității lor – sunt de negăsit, ele au dispărut odată cu „jagheta a cenușie“, chivuțele se dovedesc insensibile la argumentele sale de

orice fel etc. Încât în cele din urmă Lefter ajunge să creadă că singura modalitate în care soarta își râde de el este aceea de a-l face posesorul lozurilor celor mari numai pentru a nu îi permite să dea de urma lor decât „tocma a doua zi după termen“.)

Deoarece, așa cum tot Jankélévitch spune, mefiența reprezintă „l'ABC de l'ironie“, conform căruia ironizatul (la fel ca ironistul cu care se află pe picior de egalitate) „crede fără să creadă, deci nu crede“. Iată de ce „ironia nu vrea să fie *crezută*, ea vrea să fie *înțeleasă*“, adică decodată și interpretată adecvat în „criptogramele sale transparente“¹. În răsfrângerile de afirmare prin negare și viceversa, adevărul pe care trebuie, până la urmă, să-l ghicească ironizatul este unul umbrat „de pericolul neînțelegerii, de amenințările erorii și de jocul contrariului cu contrariul său“. Descumpănit și asurzit de agitația extraordinară pe care el însuși o provoacă în jur, Lefter Popescu nu mai aude însă apelul ironic al destinului său, rămânând în continuare să creadă și, în consecință, nemaiputând promova la rangul de ironist.

Într-adevăr, întreținându-i, pe de o parte, mirajul câștigului, iar pe de altă parte punându-l în gardă împotriva pericolului credulității, destinul lansează continuu semnale ironice, pe care însă eroul – dând dovadă, în ambele cazuri, de aceeași „surzenie“ – fie că nu le percepe deloc, fie

---

1. Vladimir Jankélévitch, *op. cit.*, p. 64. Aceași idee există și la Sartre: „Dans l'ironie, l'homme... donne à croire pour n'être pas cru...“ (*L'Être et le Néant*, ed. cit., p. 83). De altfel, pentru Tudor Vianu, Caragiale este „un ironist care dădea cuvintelor sale un înțeles mental opus aceluia rostit, încât conlocutorii lui nu puteau fi niciodată siguri dacă li se vorbește «serios» și dacă nu cumva li se întinde o cursă“ (v. Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, I, Editura Casa Școalelor, 1944, p. 296).

că le înţelege greşit. Iată un asemenea semnal ambiguu, care are şi funcţia de avertizor, şi aceea de producător de noi iluzii: un anunţ apărut într-un ziar pare să confirme faptul că Lefter este privilegiatul câştigător, întrucât tocmai el nu se poate prezenta să-şi ridice banii pentru că nu ştie unde a răătăcit biletele de loterie: „Precum se ştie, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute [...]. Un lucru ciudat însă; până acuma, fericiţii posesori ai numerelor câştigătoare nu s-au prezentat să-şi reclame dreptul“. Neîndoindu-se, în continuare, de valabilitatea biletelor sale câştigătoare – sau, în termenii lui Jankélévitch, nebeneficiind de acea „neîncredere salutară“ pe care ar fi trebuit să i-o inspire „ambiguitatea aparenţei“ –, eroul nu poate descifra în mod corect sensul acestui mesaj. Punând la cale coincidenţa amintită, destinul îi face în mod vizibil cu ochiul, însă Lefter, deşi percepe semnalul, îl interpretează eronat, considerând că ironia soartei se abate asupra sa din cu totul altă direcţie: „Hahaha! să ştii, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen... Îmi cunosc eu norocul!... Hahaha!“ Iată aşadar cum „pericolul neînţelegerii“ de care vorbeşte Jankélévitch denaturează relaţia dintre ironist şi ironizat.

Şi mai semnificativ este episodul aflării biletelor, care corespunde celui mai dramatic moment din viaţa micului funcţionar, epuizat şi „foarte umilit“ de atâtea necazuri, ameninţat de spectrul pierderii slujbei ş.a.m.d. Lefter e la capătul puterilor, abia se mai poate mişca, „împleticindu-se“, când, iată, soseşte vestirea așa-zisei bunăvoinţe transcendente. Dintr-un sertar al biroului său ies la iveală tocmai „cele două bucăţele de hârtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci“. Dar chiar în cruda şi perfida înşelătorie se găseşte un indiciu şi un avertisment ironic: apariţia în mintea lui a acelei „reminiscenţe vizuale“

care asociază biletele „tipărite conabiu“ cu farfuriile cu chenar conabiu pe care, în furia lui, Lefter le-a spart una câte una, ar trebui să-i sugereze că mirajul norocului său nemaipomenit, încarnat în bilete, se va face ţândări exact ca nenorocitele farfurii. Şocul trecerii de la nefericire la fericire e prea violent însă pentru Lefter Popescu: el priveşte „surâzând“ această „reminiscentă vizuală“, de această dată nu numai neînţelegând sensul avertizării, dar nereuşind nici măcar s-o înregistreze. Iată acum şi avertismentul care mi se pare cel mai ingenios, deoarece este strecurat aparent nemotivat şi ca un blestem impersonal: „Sa n-aibă parte!“, ţipă brusc Ţăca, fără nici o legătură cu restul repezitului schimb de replici dintre chivuţe şi căutătorii lozurilor. Or, prin gura ţigăncii, care habar n-are ce profeteşte, ţipă, de fapt, destinul, prevestind nemilos verdictul, neluat, însă, în seamă nici de bietul funcţionăraş, nici de amicii săi.

Extrem de revelator este şi comportamentul general al lui Lefter Popescu, care are toate aparenţele unui erou tragic. Marea lui vină provine din lipsa de măsură, din abandonul în faţa furiei sale iraţionale. De aceea, domnul Lefter „n-are vreme să filozofeze... el caută... caută mereu“, răsturnând, fără remuşcări, în mânia lui, ordinea firească a lucrurilor. Caragiale este „profund elin“ nu numai în sensul, oarecum superficial, relevat de G. Călinescu („În compunerea măştii lui permanente intră ceva din vechea pehli-vănie şi din mai vechiul caraghioslâc sofistic al cinicilor⁽¹⁾), ci şi într-unul esenţial moral şi tragic. Astfel, Lefter Popescu

---

1. G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, ed. cit., p. 434.

În opera lui Caragiale se reflectă, ca într-o oglindă grotesc-deformatoare, modelul gândirii antice. De aceea, celebra sa afirmaţie – „Sunt vechi, domnilor“ – trebuie înţeleasă, cred, în primul rând în sensul acesta, fiind profund substanţială.

nu face, de fapt, decât să îngroaşe rândul celor care – după Plutarh – sunt nepricepuţi în „arta vieţii“ şi nu-şi pot afla liniştea sufletească, fiind continuu tulburaţi şi de noroc, şi de nenoroc, sau „mai bine zis sunt tulburaţi de ei înşişi, în mijlocul amândurora“¹. De altfel, tot după Plutarh, furia reprezintă cea mai blamabilă „boală“, nefiind altceva decât un extract al tuturor patimilor². Iată de ce Lefter nu e, în ultimă instanţă, nici doar o „jucărie comică“, nici doar o victimă inocentă a soartei; făcându-se vinovat de *hybris*, culpa eroului se dezvoltă în mediul cel mai prielnic, iar transcendenţa nu face decât să sporească efectele dezastruoase ale caracterului său (aici se verifică perfect adevărul heraclitian, conform căruia, în fond, „caracterul este demonul omului“). Posedat de furia sa, eroul pare un Aias burlesc, decăzut în mediul anodin, birocratic; de aceea, tot ce spune zeiţa Athena în privinţa lui Aias i se potriveşte emblematic lui Lefter Popescu: „Pe ochii-i răcăciţi i-am împânzit năluci“ sau „Văzând cum şi-a sărit din minţi, eu mai vârtos / Mi l-am stârnit şi-n al smintelii laţ l-am prins“.

Nenumărate sintagme divulgă *orbirea*, lipsa de măsură şi imprudenţa eroului. Lefter „strigă crunt“, „porunceşte straşnic“, vorbeşte „rânjind sardonice“ sau izbucneşte „într-un râs vânat“, „răcneşte îngrozitor, cu pumnii-nclăşaţi“ ori urlă „cu glasul tunător“, „se uită cruciş fioros şi scrâşneşte din dinţi“, în fine, „se face vânat ca ficatul“. Din secţia de poliţie, Lefter iese „în fuga mare ca un nebun“, comisarul Turtureanu încearcă să scape de el pentru că e

---

1. Plutarh, *Despre mânie. Despre liniştea sufletească. Despre limbuşie*, trad. de Ştefan Bezdechi, Tipografia Cartea Românească din Cluj, Sibiu, 1943, p. 70.

2. *Ibidem*, p. 56.

„violent“, cele trei Țigănci, văzându-l, Țipă îngrozite: „Iar ai venit, nebunule?“ etc. De altfel, domnul Lefter reprezintă un adevărat agent patogen, care scoate din ȚaȚâni mica lui lume înconjurătoare. Contaminarea este generală: madam Popescu „se scutură... de parcă ar arde-o cu un bici de foc“; comisarul Turtureanu „zbiară“ și „dă brânci“; căpitanul Pandele sare-n sus „spumând și înjurând ca un grad inferior“; Țigăncile „se pornesc pe ragete“ și până și domnul șef – adică „turbatul“ – devine „turbat rău“. Găsind miraculoasele bilete, eroul răstoarnă imprudent orice ierarhie axiologică, făcând, idolatru, elogiul iresponsabil al Hazardului: „ToȚi zeii! toȚi au murit! toȚi mor! numai Norocul trăiește și va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca și el!...“

După Jankélévitch, în urma ironiei rămâne „mai mult adevăr și mai multă lumină“, dar o dată în plus Lefter înțelege greșit indiciile ironice pe care le primește. Toată istoria se petrece, până în momentul descoperirii lozurilor, *numai* sub regim nocturn: vestea nemaipomenitului noroc îi este adusă lui Lefter seara; „pe-nserate“ amicii asediază cocioaba Țăcăi, intrând într-o vizuină întunecoasă, unde se pierd în labirintul „mormanelor de vechituri“; la berărie, se citește ciudatul anunț dat de gazete; Lefter rătăcește noaptea în mahalale, ajungând, în pragul „dimineții umede și neguroase“, iarăși în fața „sărmanei locuințe“ a celor trei Țigănci. În schimb, clipa aflării biletelor are loc sub regim solar, ironic-diurn: „Sunt aci!... aci, biletele!... aci era soarele strălucitor căutat atâta timp orbește pe-ntunerec!“ Cu mintea întunecată de „soarele“ înșelător al așa-zisului noroc, orbit de strălucirea lui falsă, Lefter Popescu nu vede lumina ascunsă a întregii situații. Nu întâmplător, unul dintre personaje execută aici, în

mod inconștient, un gest ritualic, făcând „semnul clasic al lui Harpocrates“; or, Horus / Harpocrates semnifică tocmai *ochiul deschis*, lupta luminii contra întunericului, vigilența necesară pentru a ocoli capcanele sau posibilele erori¹.

Imprudent însă, Lefter trece brusc într-o siguranță provocatoare, devine arrogant, dând în continuare dovada aceleiași lipse de măsură: își bate joc de șeful său, numindu-l dinadins „domnule Georgescu“, își scrie cu „mână sigură“ demisia (care „sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie“), semnând acum, pentru întâia oară, cu numele său întreg, ce crește nesăbuit în dimensiuni („Eleutheriu Poppescu“), ca însemn orgolios al totalei sale independențe, al libertății lui față de orice determinații sau față de orice autoritate. Prenumele eroului conține o ambiguitate deplină, conștient speculată de autor. El este „lefter“, adică „fără bani“; cuvântul provine însă din ngr. (*e*)*lefteros*, corespunzător vgr. *eleutheros*, însemnând „liber“ și fiind, totodată, și unul din epitetele lui Zeus. *Inspecțiune* și *Două loturi* reprezintă fața și reversul relației dintre om și destin. Anghelache – care nu-și concepe existența decât într-un raport strict de dependență față de „inspectorul finanțiar“ – își află numai în nelibertatea acceptată sentimentul libertății sale; în schimb, Eleutheriu, cu cât se închipuie mai liber de orice constrângeri, cu atât el este, de fapt, mai neliber.

Această „orbire“ va fi și mai pregnantă în final, când personajul dă drumul la „un torent de invective la adresa autorității“, se jelește sau se lovește „cu palmele peste ochi și cu pumnii peste cap“, tropăie nebunește, făcând un tărăboi grandios, conform aparențelor sale de erou tragic, cuprins de delirul „revoltei“: „Vă-nvăț eu minte pe dv. să

---

1. V. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles*, vol. III, Seghers, Paris, 1974, p. 36.

umblați d-acu-ncolo cu infamii, și să vă bateți joc de oameni, fiindcă este o exploatare și nu vă mai săturați ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se-ncrede orbește-n mofturile dv. și cu tripotajuri ovreiești de bursă, care suntem noi proști și nu ne-nvățăm odată minte ca să venim, mă-nțelegi, și să ne revoltăm... da! să ne revoltăm! Așa să știți: proști! proști! proști!“ Acest discurs furibund ar conține, după Paul Zarifopol, un „capitol mare din ideologia micului-burghez“, rezumat în „cinci rânduri de adevăr monumental“¹; de aceeași părere e și G. Călinescu, care detectează aici „toate locurile comune ale indignării burgheze“². Totuși sensul adânc al acestei perorații cvasi-demente e cu totul altul: în răzvrătirea sa instinctivă, Eleutheriu Popescu țintește, în realitate, însăși Autoritatea (adică destinul cu „tripotajurile“ sale viclene), dar acest fapt depășește puțința de înțelegere a modestului funcționar, discursul său luând forma grotescă și confuză a simplei revolte mic-burgheze împotriva unor autorități birocratice.

Două loturi stă sub semnul sarcastic al lui „viceversa“. Lefter are la una dintre loterii tocmai numărul câștigător la cealaltă, și viceversa (după cum nenorocul său este anulat de norocul căpitanului Pandele, și viceversa). Eroul, „alb ca porțalanul“ – e aici un alt semnal ironic, egalizând, „pac! paf!“, viața lui sfârșimată cu țândările faimoaselor farfurii –, ascultă „stupid“ explicațiile bancherului, fără să le priceapă. Iată de ce finalul prozei capătă o pondere deosebită. Lui Zarifopol, partea ultimă i se pare de prisos, ea nefiind, după el, decât o „digresie literară“ cu funcție de „parodie de intenție polemică“ la adresa unui „sentimentalism gros,

---

1. Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, ed. cit., p. 320.

2. G. Călinescu, *op. cit.*, p. 439.

care, pe atunci, umfla literatura“. Dar Caragiale, tocmai sub pretextul unei parodii polemice, introduce, fără ostentație, un final circular, simbolic¹. Chiar la început, „omul ședea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare, vorbind în tică...“; acum, la sfârșit, „trecătorii puteau vedea un moșneag micuț, intrat la apă și scofălcit, plimbându-se liniștit“ și șoptind întruna, „cu un glas blajin, același cuvânt: «Viceversa... da, viceversa»...“ Părând să afirme, în dialogul său ironic cu Lefter, că noroc poate avea până și un ghinionist, destinul urmărește în realitate să-l convingă, o dată pentru totdeauna, că în asemenea cazuri lucrurile trebuie descifrate „pe dos“ și că în părelnică șansă, cu cât e aceasta mai colosală, cu atât mai mult trebuie întrevăzută o culme de nenoroc. De aceea, faptul că bietul funcționar își redobândește liniștea poate fi semnul că a înțeles, în fine, mecanismul ironiei destinale, care se exprimă, întotdeauna, printr-un fel de „viceversa“.

---

1. Proza întreagă (incluzând aici și paratextul autorului) stă sub circularitatea liniștii. Dar putem privi lucrurile și viceversa, căci momentul propriu-zis, în afara paratextului, se consumă de seara până dimineața, stând sub circularitatea agitației: începe în culmea căutării biletelor și se încheie în culmea disperării lui Lefter, care-și trage palme peste față. Există chiar și o a treia circularitate, demonică: „Dracu n-a venit să le ia!...“, țipă Lefter chiar în debut, iar în final bancherul exclamă uluit: „Al dracului!“ De altfel, construcția prozei este echivocă și ironică până în detaliile ei microscopice. Lefter locuiește pe strada Pacienții nr. 13, adică pe strada răbdării resemnate a omului nenorocos, deși tot timpul va manifesta o nerăbdare oarbă, isterică. Apoi, la un moment dat, răcnește: „Rușine pentru acest început de secol!“, deși e viceversa, întrucât acțiunea se petrece la sfârșitul veacului trecut, în 1898...

V

...și în acel loc se află zei.

Heraclit

SĂRMANUL DIONIS, IVAN TURBINCĂ ȘI LEFTER POPESCU FAȚĂ CU TRANSCENDENȚA. Fie în prezența spiritului critic, fie în absența acestuia, circumscriind cultura și civilizația românească, ajungem inevitabil, în virtutea unei tradiții perimate, dar încă atât de persistente, să-l contrapunem pe Eminescu lui Caragiale, și invers. Faptul e revelator pentru mentalitatea noastră de cultură mică, deoarece o asemenea operație reduționistă de degajare a două vârfuri contrastante este, practic, imposibilă în marile culturi europene. Acest binom fundamental al culturii române s-a cristalizat, în primul rând, datorită comentariului memorialist al lui Ioan Slavici, care, în calitate de martor avizat și credibil, îi fixează polar pe Caragiale și Eminescu într-o adevărată viață paralelă, rezumând „felul lor de a concepe viața“. E greu de spus dacă la Slavici – a cărui instrucție e profund germană – avem de a face doar cu o intuiție pură ori, dimpotrivă, cu una declanșată și consolidată de faptul că posibilului binom Caragiale-Eminescu i se poate detecta un arhetip modelat și consacrat, cu multă vreme înainte, de către Goethe. Modelul binomului românesc se poate găsi în capitolul al optprezecelea din partea întâi a *Anilor de ucenicie...* goetheeni, în care sunt circumscrise, schematizat, prin intermediul celor doi artiști – Serlo și Wilhelm Meister – două tipuri antitetice de creatori și gânditori. Primul, Serlo, „se obișnuise în conversație să facă pe sofistul într-un mod fin, pe jumătate ironic, pe jumătate glumeț, și să zădărnicească

astfel orice schimb serios de idei. Mai ales faţă de Wilhelm Meister avea acest obicei de îndată ce prietenul nostru voia să înceapă o dezbatere despre probleme teoretice, generale, ceea ce i se întâmpla adesea (n. n.: să ne amintim, din memoriile lui Slavici, de „generalităţile“ pe care Caragiale le acuză la Eminescu ori de felul cum îl aţâţă cu sintagme scandaloase de tipul „drept să-ţi spun, mie Kant al tău mi se pare un mare moftangiu“). Cu toate acestea, [Serlo şi Wilhelm] erau foarte bucuroşi să se vadă, căci felul lor deosebit de a gândi făcea ca discuţia să fie mai însuflită. Wilhelm voia să deducă totul din noţiunile pe care le intuise [...]; pe scurt, el trata toate cât se poate de serios. Serlo, dimpotrivă, lua lucrurile foarte uşor şi, fără să răspundă vreodată direct la o întrebare, ştia, printr-o istorioară sau o glumă, să dea explicaţia cea mai nostimă şi mai mulţumitoare şi să instruiască pe cei de faţă, amuzându-i în acelaşi timp“. Toată viaţa paralelă construită de Slavici se află comprimată în textul goethean. De la felul cum cei doi „se căutau unul pe altul şi se bucurau când puteau să petreacă un ceas, două împreună“, la acela cum Caragiale „îl zgândărea pe Eminescu, puindu-se în pizmă cu el“ şi până la acela în care discursului serios şi sistematic al poetului i se opune jocul sofistic şi spiritul de contrazicere al dramaturgului („Cum am mai putea să discutăm dacă am fi amândoi de aceeaşi părere?“). De altfel, debutul *Sărmanului Dionis* – în care „metafizicul nostru“ justifică desfăşurarea ulterioară a evenimentelor printr-o reţea de reflexii şi raţionamente preliminare, deductive – este întru totul ilustrativ pentru Eminescu–Meister, în vreme ce istorioarele „triviale“ şi profane, cu concreteţea lor aparent pură, din *Două loturi*, *Inspecţiune* sau *Cănuţa, om sucit*, sunt simptomatice pentru Caragiale–Serlo.

La Goethe şi, în mod subsecvent, la Slavici, capetele binomului rămân în echilibru, cei doi se feresc să aplece

cumpăna într-o parte sau alta, respectând în egală măsură și pe creatorul de tip Serlo, și pe cel de tip Meister. E tocmai ceea ce nu s-a întâmplat ulterior la noi, căci, din cele mai diverse motive (unele mereu conjuncturale), cumpăna a fost aplecată tot mai tare și mai periculos în favoarea unuia singur, a lui Eminescu, bineînțeles. Linia de echilibru s-a tulburat și s-a desfigurat astfel aproape iremediabil. Suntem încă și astăzi moștenitorii unui binom degradat, în care „păcătosului“ și „neseriosului“ Caragiale îi este opus „sfântul“ și „seriosul“ Eminescu. Cum s-a ajuns aici nu e greu de descoperit. Și putem înțelege și mai bine distorsiunea produsă în binomul fundamental al culturii noastre prin intermediul unei reflexii târzii, din perioada franceză, a lui Cioran. Acesta susține că nu poți cunoaște în mod real o țară decât prin familiarizarea cu scriitorii ei de mână a doua, fiindcă numai aceștia îi reflectă adevărata natură. Ceilalți scriitori, aceia de prim rang, „denunță sau transfigurează nulitatea compatrioților lor: ei nu vor și nici nu pot să se pună pe picior de egalitate cu aceștia. Sunt martori suspecti“. Chiar în timp ce citeam pentru întâia oară această meditație, mi-au venit instantaneu în minte Eminescu și Caragiale și m-am gândit că afirmația lui Cioran este specifică pentru un român, care are engrama binomului în creier. Căci doar în culturile mici – cu vârfuri singulare, ce denunță sau transfigurează, de genul Ibsen–Bjornson și Caragiale–Eminescu – lucrurile pot fi despărțite atât de clar și de ușor în două zone antitetice. (E greu, în schimb, să reduci marile culturi la doi poli atât de tranșant circumscriși prin disjunctivul „sau“.) Fixând în Mitică și Hyperion bornele spiritualității românești, Laurențiu Ulici a lansat splendida formulă: „Trăim în Caragiale visând la Eminescu“. Treptat, în interiorul binomului românesc, linia de echilibru s-a distorsionat, întrucât celor doi termeni le-a fost

retras statutul egal de martori suspecti. Pentru că ne transfigurează, fie chiar și în virtutea viziunii sale regresiv-utopice, lui Eminescu i s-a creat aura de martor credibil și inatacabil, întrucât sacralizat: un adevărat totem al spiritualității noastre. În schimb, Caragiale, care ne zeflemisește și denunță, e arătat cu degetul ca martor suspect, pentru că nu convine nimănui: nici „românilor verzi“ ce țipă dintotdeauna „jos! Străinismul!“ și pe care îi apucă așa de tare emoțiunea ori de câte ori aduc vorba despre „țărișoara“ lor, nici bonjuriștilor eterni care ne avertizează încrunțați că Europa stă „cu ochii ațintiți asupra noastră“ și ne învață ce trebuie să facem „pentru ca Europa cu un moment mai înainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă...“.

Frumusețea armonioasă a binomului imaginat de Goethe se schimonosește cumplit sub acțiunea remodelatoare a mentalității noastre mărginit narcisiace, oripilată de ideea de a se privi în oglinda spiritului critic. Așa ajunge însuși Noica să proiecteze un „românesc“ anticaragialian, dar, vai, atât de abuziv și fantasmagoric proeminescian. Iar o amintire a Profirei Sadoveanu mi se pare extraordinar de semnificativă pentru mentalitatea românească, depășind cu mult statutul de simplă scenă familială: deși părintele ei îi explică, cu binișorul, că nu-l suportă pe Caragiale, deoarece acesta „își bate joc de toți și toate“ și nu e „om“, fiica, încăpățânată, continuă să repete că scriitorul ei preferat rămâne autorul *Momentelor*; în consecință, Sadoveanutatea încheie scurt controversa, aplicându-i, Profiriței, argumentul suprem: o palmă strașnică, „grea și arzătoare“. În această privință, Clujul contemporan – tocmai acel Cluj iubit și admirat de Caragiale! – e și el extrem de ilustrativ prin comportamentul său: în fiecare ianuarie și iunie, grupuri pioase se îndreaptă, cu pasul hieratic, spre statuia lui

Eminescu, spre a depune coroanele de flori; niciodată, însă, și la statuia lui Caragiale¹, părăsită într-un parc mizer, unde, de fapt, nenea Iancu rămâne în elementul lui, printre țațe, boaghine, bețivi, Rostogani și diverși domni Goe ce se dau în scrânciob... Tot aici, alt aspect de festivism statuar, gol de conținut: statuia cam soldățească a lui Eminescu, dramaturg virtual, străjuiește clădirea Teatrului Național, în vreme ce statuia dramaturgului național e dosită în spatele Poștei centrale, în părculețul care a fost, altădată, piața de orătănii a Clujului, iar, apoi, locul de întâlnire al fetelor în casă. De altfel, tot la Cluj, la sfârșitul anilor '80, un proector, istoric de meserie, a interzis, cu „dignitate magistrală“, un spectacol studentesc Caragiale, deoarece „toți ungerii se bucură că-l jucăți pe ăla care și-a bătut joc de români“².

---

1. Fapt, de altfel, generalizat, după cum observă Ileana Mălăncioiu: „Ai văzut tu vreodată măcar o floare pusă de cineva pe mormântul lui?“ (v. *Călătorie spre mine însămi*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 54). Pe Ileana Mălăncioiu o confirmă o ziaristă de la *Adevărul*, care, în așa-numitul An Caragiale (2002), a avut ideea să se ducă să vadă mormântul scriitorului. Stupoare: în vreme ce, în oraș, tot felul de oficialități se întrec în discursuri și omagii, la Bellu, mormântul lui Caragiale stă în paragină, neîngrijit, fără o floare. *Q. e. d.*

2. Stupiditățile istoricului clujean nu sunt pur ardelenesti, ele se integrează într-o tradiție românească bine înrădăcinată. Astfel, măcar după despărțirea de Tușki, avangardistul Soare Z. Soare afirmă că el nu regizează niciodată spectacole Caragiale, pentru că piesele lui „vor muri mai devreme decât ne închipuim“, căci personajele sale nu sunt decât „eroi de o zi, de un an, de o generație“. Și încheie cu o idee năstrușnică, pentru care poate să-l invidieze și fostul proector ardelen: „Dacă aș fi ministru al Artelor, eu aș opri reprezentarea pieselor lui Caragiale la teatrele minoritare. Acolo, când în actul al IV-lea din *Scrisoarea pierdută*, manifestații vin cu tricolorul, sunt primiți de spectatorii minoritari cu aplauze și cu

Cu mult înainte de Slavici, N. Petraşcu observă deja procesul de închegare a binomului Eminescu–Caragiale: el spune, la sfârşitul veacului al XIX-lea, că face parte dintr-o altă generaţie decât aceea a lui Alecsandri, dintr-o „generaţie nemulţumită de ea însăşi, ca şi de timpul ei“, „o generaţie cu atitudinea schimbată“, anume, cu „triste gândiri de seară, în care domină când un pesimism resemnat (n. n.: aluzie la Eminescu), când o ironică ridiculizare de tot“ (n. n.: aluzie la Caragiale), în cadrul unei reacţii *unitare*. Această atitudine a generaţiei, mai spune N. Petraşcu, „a întors gândul asupra gândului însuşi, ca şi asupra epocii, a născut sentimentul criticei“¹. Ei bine, acest sentiment lucid al criticii va produce o mare iritare în perioada interbelică. Eminescu este absolvit de el, Caragiale, nu. Simptomele deformării modului de a recepta termenii binomului nostru esenţial se cristalizează, cred, la sfârşitul anilor '20. Acest fapt se vede foarte bine dintr-un articol programatic, publicat în *Gândirea*, de către Petre Marcu-Balş (pe vremea când nu devenise încă Petre Pandrea). Eseistul despică, aici, abuziv, cultura română în două. Pe de o parte, ar exista creatorul şi gânditorul „cu atitudine «Caragiale»“, greu de păcatele ce-i sunt enumerate, cu o dezinvoltură iresponsabilă, ca măргеlele pe-o aţă: „irespectul valorilor absolute, o stearpă logică, o presupusă

---

hohote, bătându-şi joc de noi“ (N. Constantinescu, „Cu d. Soare Z. Soare despre el şi despre alţii“, în *Rampa*, XIII, nr. 3065, din 9 aprilie 1928). Regizorul îşi lansează atacul lui anti-caragialian în acelaşi an în care apare şi eseul contra „atitudinii «Caragiale»“ din cultura românească al lui Petre Marcu-Balş. Sunt, deci, simptome care anunţă ascensiunea extremei drepte româneşti.

1. N. Petraşcu, „Caragiale. Comediile lui“, în *Scriitori români contemporani. Studii critice*, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1898, p. 75.

claritate ce mutilează realitatea, un criticism până la absurd“. E curentul critic, fundat pe junimism (adică, maiorescianism) şi pe caragialism, şi care, fiind „ateu, uscat şi zâmbitor“, trebuie lichidat (împreună cu reprezentanţii săi: Zarifopol, Ralea ş.a.). Pe de alta, după Petre Marcu-Balş, ar exista curentul opus, acela aşa-zis creator, al gânditorului şi artistului cu atitudine „Eminescu“, exemplificat prin lanţul „Pârvan–Motru–Iorga–Creangă“; toţi aceştia sunt „neguroşi, instinctivi, autohtoni şi mistici“, având întipărite ca însemne de nobleţe „blestemul neliniştii lăuntrice şi fiorul religios“. Viziunea programatică a lui Marcu-Balş şi comp., din nefericire, cu bătaie lungă în modul nostru de a gândi, e, să recunoaştem, cam sinistă. Exclue spiritul critic, logica, intuiţia relativităţii axiologice, claritatea şi aspiraţia spre formă, pe motiv că toate acestea n-ar fi „autohtone“ şi ne-ar opri accesul la profunzimea realităţii. Exaltă, în schimb, „negurosul“, adică informul, haoticul, inconştientul şi „valorile absolute“¹. La Goethe şi, apoi, la Slavici, termenii simbolici ai binomului se îmbină şi se întregesc armonios, la un Marcu-Balş şi comp., aceiaşi termeni se resping, dezaxând linia de echilibru a culturii şi civilizaţiei româneşti.

Modul de gândire extremist îi opune pe „neguroşii“ şi „misticii“ Eminescu şi Creangă „ateului, uscatului şi zâmbitorului“ Caragiale, care – întrucât inapt de „fior religios“ şi absolvit de „blestemul neliniştii lăuntrice“ – n-ar fi „autohton“. Pentru că prin spiritul său critic dizolvant, el ar descărna lumea românească, iar prin impulsul clasic către claritate ar pluti doar la suprafaţa realităţii, fără să fie în stare să-i sondeze adâncimile iraţionale. În ciuda atâtor

---

1. Petre Marcu-Balş, „Pârvan şi filozofia statului“, în *Gândirea*, anul VIII, nr. 4, 1928.

exegeze ce dovedesc contrariul, clişeu acesta rezistă în continuare – adevărată buruiană culturală –, neputând fi stârpit, avându-şi rădăcinile bine înfipite în mentalitatea noastră. Ecoul formulelor acuzatoare ale lui N. Davidescu persistă într-un fel nebulos tacit: Caragiale, care nu este „animat etniceşte“ în opera lui, rămâne doar „un inteligent călător străin“ ce revelează inaderenţa lui la spiritul românesc, trebuind expulzat, întrucât este „cel din urmă ocupant fanariot“. De altfel, la aproape zece ani după articolul lui P. Marcu-Balş, Mircea Eliade însuşi figurează „două Români“: prima simbolizată de Eminescu şi alţi „mari români“ (Bălcescu, Heliade Rădulescu, Hasdeu), care au „geniu etnic“, creator, „necritic“ şi „mistic“; a doua, însă, ursită subdezvoltării, întrucât ar fi, chipurile, inhibată, de Maiorescu şi Caragiale prin spiritul lor critic. Noica preia, deschis, ideile lui Eliade, vorbind şi el despre spiritul critic toxic al celor doi, care ne-a sufocat creativitatea, mesianismul şi enciclopedismul. În realitate, Eliade şi Noica n-au întreprins niciodată o analiză substanţială a operei literare şi teoretice a lui Caragiale, deşi între 1930 şi 1942 apar volumele monumentale ale ediţiei Zarifopol–Cioculescu. Cunoscându-l doar extrem de precar, ideea celor doi despre spiritul caragialian dizolvant e o ruşinoasă *idee primită de-a gata*. Îmbibat de aceeaşi atmosferă ideatică, Cioran, deşi avea umor, nu şi-a dat seama că are, în multe privinţe, un precursor în Caragiale. Iresponsabile, atacurile anti-caragialiene ale lui Eliade şi Noica se sincronizează, şi sinistru, şi ridicol, cu punctul 34 din *Cărticica şefului de cuib* legionar care *interzice* spiritul critic: „O altă boală de care trebuie să se păzească un şef legionar [...] este *critică*“, pentru că oamenii cu spirit critic „ţin pe loc orice încercare de creaţie, taie avântul oamenilor de faptă“; or: „Organizaţia noastră nu este o organizaţie de critică, de negaţie,

ci este o organizație cu spirit de afirmație, de combativitate, de ofensivă“. Blocat până la sfârșit în prejudecățile lui ideologice și culturale, Noica va defini, la bătrânețe, cu satisfacție, legionarismul drept „singura mișcare românească contra căreia Caragiale nu poate nimic“¹. Cu un asemenea mod de a gândi, Eminescu îi este alăturat lui Codreanu ca „sfânți ai neamului“ și nu mai e de mirare că reacțiile de ură împotriva lui Caragiale țâșnesc și astăzi într-un mod surprinzător de acut: invitat să participe la o carte de comentarii caragialiene, ultimul mare editor al lui Eminescu, om altfel de o delicatețe și civilitate desăvârșite, a replicat brusc iritat: „Poate ca să-l înjur de mamă!“ În 1939, într-un eseu despre *Soarta lui Caragiale* (care „e și a lui Maiorescu“), G. Călinescu face două constatări valabile până astăzi. Mai întâi, Caragiale este incomod și pentru extrema stângă (ce „tratează despre «dezmoșteniții soartei», despre «înfrățirea între popoare» [...] și alte asemenea dulcегării pretins umanitare“), și pentru extrema dreaptă (care „cere afirmarea «specificului nostru național», «exaltarea etnosului», «ethosului», «pathosului» și altor vorbe mari“). Apoi,

---

1. V. însemnarea Sandei Stolojan din 15 aprilie 1978, în *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian*, Humanitas, București, 1996, p. 53. Pe deasupra, Noica se și înșeală: totuși Caragiale „poate ceva“ contra mișcării legionare, ridiculizând-o, încă înainte de a se naște, în „*Români verzi*“: a se citi, de pildă, capitolul IV despre datoriile „româncei verzi“ în paralel cu paragrafele referitoare la „Drepturile și datoriile femeii legionare“; articolul 8 despre „Cum s-ar putea da o masă mai hrănitoare“ și articolul 9 despre „Cât mai multă și variată inițiere în arta gătitului așa de puțin cunoscută în lumea satelor“ par scoase de legionari direct din Statutele Societății „Români verzi“. Și se poate continua. Combinând, pentru variație, *Cărticica șefului de cuib* cu broșurica „moftangiului român“, căci și pe ultimul „critica-l iritează și-l neodihnește“.

un excepţional avertisment: ori de câte ori creşte sau descreşte interesul nostru pentru Caragiale înseamnă că fie se intensifică, fie se diminuează spiritul critic în cultura şi civilizaţia românească; în acest sens, ne spune tot G. Călinescu, Caragiale funcţionează ca un „indicator“.

E interesant de semnalat că judecătorii de tipul P. Marcu-Balş, N. Davidescu şi comp. introduc ca probă de diferenţiere a marilor clasici o grilă decisivă: atitudinea lor faţă de Dumnezeu. În acest sens, Eminescu şi Creangă, fiindcă sunt „animaţi etniceşte“ şi „autohtoni“, ar palpita de „fior religios“, în vreme ce Caragiale, neaderent la spiritualitatea românească, ar fi, în consecinţă, şi complet decojit de un asemenea fior metafizic. Pentru a vedea cât de aberante şi goale de conţinut sunt asemenea scheme discriminatorii, nu strică să folosim în mod concret această grilă, revăzând relaţiile dintre om şi transcendenţă din perspectiva tripartită a lui Eminescu, Creangă şi Caragiale. În cazul lui Eminescu, punctul cel mai de sus al relaţiilor dintre om şi transcendent îl cristalizează o anumită secvenţă din *Sărmanul Dionis*. Aceea în care Dan–Dionis descoperă uluit că tot ceea ce îi trece prin minte se materializează instantaneu, că „tot ce gândesc eu îngerii împlinesc în clipă“, fapt ce îl face să nu-şi mai poată cenzura ispita luciferică, deoarece „se zice că Diavolului înainte de cădere i-ar fi pleznit în minte această obscură idee şi de aceea a căzut“. Miraculoasă este „această armonie prestabilită între gândirea lui proprie“ şi lumea ce se naşte pe măsură ce proiectele sale se desfără ca un ghem. Sub masca regresivă a călugărului Dan, Dionis este surprins în primul stadiu al crizei faustice: el răsfoieşte cartea lui Zoroastru asemeni lui Faust, care, deschizând cartea de astrologie, e străluminat de revelaţia fixată în versul 439 al poemului dramatic goethean: *Bin ich ein Gott?* („Sunt eu un zeu?“).

Revelație care la Dionis, „ateistul superstițios“, ia o turnură și mai neechivocă, și mai radicală: „*Oare fără s-o știu nu sunt eu însumi Dumne...*“ Simptomatică pentru „nesănătosul“ romantic timpuriu, pentru ideologia și mistica eului dominator, nuvela eminesciană conține un înalt fior speculativ, dar în nici un caz și unul religios. Naratorul și Dionis, îmbibați de cultură filozofică, sunt halucinați care văd idei, dar repercusiunile acestora nu le zdruncină cu adevărat ființa, după cum nici nu au efect în vreo realitate substanțial demonizată. Suferința e aici doar mimată: poză romantică. Interesul rămâne tocmai de aceea pur teoretic. Și, în acest sens, intuiția extraordinară pe care o conține nuvela eminesciană e aceea a cenzurii transcendente blagiene, ce intră automat în funcțiune pentru a reteza impulsul demiurgic al umanului: „Vum! sunetul unui clopot urieșesc – moartea mării, căderea cerului – bolțile se rupeau, jumalțul lor albastru se despica, și Dan se simți trăsniț și afundat în nemărginire“.

La Creangă, secvența cea mai revelatoare în privința relației cu transcendentul se află, bineînțeles, în suculenta poveste a lui Ivan Turbincă. La un moment dat, Dumnezeu îi transmite Vidmei, adică Morții, prin intermediul lui Ivan, că ordonă „să moară trei ani de zile de-a rândul numai oameni bătrâni, așa ca tine...“. E clar că, „zâmbind cu bunătațe“, Dumnezeu îl condamnă la moarte cu această ocazie și pe Ivan. Porunca Domnului include o tentație implicită pentru om: ori acceptă, supus, să moară odată cu acel șir de „oameni bătrâni“, ori se răzvrățește, încalcând, totodată, capricioasa voință divină. În ordinul transmis cu zâmbetul pe buze există o provocare, iar Ivan o înțelege ca atare – „Bine, Doamne, zise Ivan, uitându-se cam lung la Dumnezeu“ – și reacționează prompt. Cum asemeni rudei sale aromâne, kir Iani Tastrulia, nici Ivan „nu știa multe“,

el schimbă în așa măsură cursul firesc al lumii, încât Vidma, sătulă să tot roadă copaci bătrâni ori copaci tineri, exclamă cu năduf: „Bine mi-ar părè să-l văd și pe Dumnezeu într-o zi, cât e de mare și puternic, în turbinca lui Ivan; ori de nu, macar pe Sfântul Petrea; numai atunci mi-ar crede ei mie“. Scandaloasa idee că Dumnezeu însuși ar putea ajunge în turbinca lui Ivan circumscrie o situație epică virtuală, al cărei izvor subteran se află într-o faimoasă schemă logică medievală. E vorba despre teza atotputerniciei limitate a lui Dumnezeu sau despre argumentul împotriva omnipotenței divine, formulate în mod dilematic: dacă Dumnezeu poate să facă o piatră atât de mare încât să n-o poată ridica, el dovedește că nu este omnipotent; dacă nu poate face o asemenea piatră, el dovedește tot că nu este omnipotent; ori face, ori nu face o asemenea piatră, Dumnezeu nu este atotputernic. Situația epică fundamentală din *Ivan Turbincă* reflectă tacit tocmai această schemă arhetipală. Dumnezeu, „văzând până unde merge îndrăzneala lui Ivan, a început a se cam lua și el pe gânduri de năzdrăvăniile lui“ și, în consecință, îi anulează puterea nemăsurată, „luându-i turbinca din stăpânire“. Or, tocmai prin acest gest, Dumnezeu își infirmă omnipotența. Schematizată dilematic, relația dintre uman și divin arată astfel în povestea lui Creangă: *A*. Dacă Dumnezeu nu-i ia înapoi turbinca, s-ar putea să probeze faptul că nu este omnipotent. Căci se prea poate ca, la un moment dat, „nebunul“ de Ivan, nemulțumit de vreo poruncă divină, să decidă furios: *Pașol na turbinca, Doamne!* și astfel însuși Dumnezeu să fie silit, împotriva voinței sale, să se înghesuie în turbincă, iar bătrânul soldat să se trezească în locul lui pe tron. *B*. Dacă Dumnezeu îi ia lui Ivan turbinca, dovedește iarăși că nu este omnipotent. Căci prin gestul său probează că se teme de posibila răzvrătire a „nebunului“, care, oricum, s-a „făcut prea nu știu cum“,

că, deci, se teme că ar putea ajunge și el în turbină. De aici și concluzia inevitabilă: fie că îi ia lui Ivan turbină, fie că nu i-o ia, Dumnezeu nu este atotputernic.

Și sărmanul Dionis, și bietul Ivan răspund provocării arhetipale conținute în invitația *Eritis sicut Deus*; ei răspund ispitei de a fi *ca Dumnezeu*, cristalizată încă în Facere (3,5) și reactualizată, cu jovialitate, de Mefisto și substituții săi. Relația dintre om și transcendent se desfășoară în trei trepte: întâi, provocarea omului, ațâțată „zâmbind cu bunătațe“, de însuși Dumnezeu; apoi, căderea în ispită: „Oare nu se mișcă lumea cum voi eu?“ și, în fine, necesara cenzură transcendentă, urmată, firesc, de expulzare. Cu alte măști, aceeași piesă a scenariului original. Ilustrând, cu strălucire, acest proces, Eminescu și Creangă se revelează drept ceea ce și sunt de fapt: niște martori suspecti, dar nu în sensul prim sugerat de Cioran, ci în acela al nespecificității lor locale. Căci nu e nimic „autohton“ aici în scenariul original; de aceea Eminescu consună cu Goethe, după cum, datorită structurii sale mentale arhaice, Creangă se prinde, inconștient, într-o rețea cu înalt timbru speculativ, întretesută de Sfântul Ieronim, dialecticienii medievali și Petrus Damiani. Abia la capătul poveștii lui Ivan pustiul vieții fără de moarte aduce și un accent acut de înfiorare religioasă: „Guleaiu peste guleaiu, Ivane; căci altfel înnebunești de urât...“

În relația cu transcendența, Zoroastru–Dan–Dionis este, însă, un arheu, iar Ivan, omul generic al poveștilor. De unde și o anume absență a suferinței, care urmează normal după un asemenea impact. Or, abia odată cu Caragiale în ecuație intră cu adevărat omul concret, adică omul comun prins în viața comună, anonimă. Cum ar spune Georg Lukács, omul vieții cotidiene. Situat, deci, în spațiul public, prozaic, al banalității de zi cu zi. Or, fapt uimitor, tocmai în zona aceasta a cotidianității, în imediația ei, se simte,

pe neaşteptate, cum „mai suflă încă zeii peste noi“. Adică chiar şi în berării, şi în băcăni, şi în birourile marilor şi micilor administraţii, fiindcă „şi în acele locuri se află zei“. Sărmanul Dionis şi bătrânul Ivan Turbină reprezintă cazuri simbolice ale unei răzvrătiri arhetipale, cu îndreptăţire cenzurată şi pedepsită. În schimb, oamenii obişnuiţi din *Momente*, în spontaneitatea vieţii cotidiene, vieţuiesc doar în cercul strâmt al condiţiei lor de oameni obişnuiţi, fără a le trece prin minte s-o depăşească. Cum aflăm din *Inspecţiune*, ei nu râvnesc să fie ca Dumnezeu, ci – ca „nişte inferiori“ – se supun „naturalei constrângerii“ pe care trebuie s-o simtă faţă „cu un superior“. Şi tocmai de aceea, într-un mod complet nejustificat, omul devine aici o victimă a manifestării unor forţe cu comportament incomprehensibil. Profund religios, nenea Anghelache nu cade nici o clipă în ispita de a se confirma de unul singur ca „funcţionar corect“, ştiind prea bine că această confirmare nu are dreptul să i-o acorde decât „inspectorul financiar“, adică superiorul său cu o aură sacralizată. Incoruptibil, Anghelache respectă, fără s-o ştie, învăţătura Sfântului Pavel, după care „inferiorul îşi ia binecuvântarea de la superior“ (Evrei 7,7). De altfel, Caragiale strecoară avertismentul biblic şi printre rândurile din *Greu, de azi pe mâine*: „aşa se cuvine: ăl mai mic la ăl mai mare“ trebuie să caute validarea. Pentru că nici un moment superiorului nu-i trece prin cap să-i spună, inferiorului, un simplu „Te iert“, cehovianul Ivan Dmitrici Cerveakov – „un slujbaş neobişnuit de conştiincios“ – se duce năucit acasă, se întinde pe canapea şi moare. Cerveakov se culcă pe divan fără să-şi scoată uniforma lui de funcţionar, căci cel ce moare este inferiorul nerecunoscut, nebinecuvântat, de către superior. La fel, Anghelache aşteaptă zadarnic o viaţă întregă „binecuvântarea“ superiorului său absent. El se sinucide pentru că nu mai are nici o speranţă, iar

sinuciderea este ieşirea potrivită dintr-o viaţă fără norme, pe care o respinge. Comicul metafizic din *Inspekţiune* provine însă din altceva şi justifică acel „de ce?“ deznădăjduit al amicilor, care, cum ar spune Hartmann, nu e decât „expresia nedumeririi şi a neajutorării“ omului obişnuit ce caută un sens acolo unde nu este, de fapt, nici unul. După Lukács, comentându-l pe Hartmann, un asemenea „de ce?“ disperat iese din „aversiunea“ gândirii cotidiene faţă de hazard¹. Hazardul caragialian este însă, întotdeauna, un pseudo-hazard. Căci dispariţia inferiorului condiţionează apariţia superiorului. Abia-şi desăvârşeşte Anghelache funestul gest, că şi apare, ca din pământ, inspectorul financiar, aducând fără rost binecuvântarea: „Ei! ca Anghelache, mai rar, aşa corect şi serios!“ Într-o lume ce pare complet dedemonizată se iscă, prin surprindere, câte un flux viclean de redemonizare, creator-destructiv; incolora banalitate cotidiană se colorează brusc de o profunzime de-a dreptul demonică: Anghelache e victima Cuiva care se joacă cu el de-a viaţa şi moartea într-un joc ingenios şi imoral.

Lucrul acesta se vede în modul cel mai izbitor în *Două loturi*. Ghinionist notoriu („Ţi-ai găsit! eu şi noroc!“), Lefter Popescu joacă la loterie „cu bani împrumutaţi, ca de căbulă, de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spusese ră mulţi, când se tot plângea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de-mprumut“. În consecinţă, nenorocosul Lefter mizează pe norocul altuia şi prin asta, fără să ştie, se conformează unei tradiţii arhaice, care ne învaţă că, „dacă n-ai noroc“, trebuie să te însoţeşti cu alţii şi astfel „vei trăi de pe norocul lor“¹. Dar lucrurile chiar din această clipă se complică. Fără să-şi dea seama, Lefter aruncă înspre

---

1. Elena Niculiţă-Voronca, *Datinile şi credinţele poporului român, adunate şi aşezate în ordine mitologică*, I, Tipografia Isidor Wiegler, Cernăuţi, 1903, pp. 1153 şi 1156.

lume o provocare, trezind din amorţire ascunsele potenţialităţi demonice ale realităţii. Lefter face parte dintre cei cărora destinul le-a fost dezvăluit de la început: i-a fost sortit să fie un nenorocos etern, ce ştie că orice nou gest al său va fi un alt eşec: „Hahaha!... Îmi cunosc eu norocul!... Hahaha!“ Mizând, însă, pe faptul de a-şi anula nenorocul cu norocul altuia, Lefter Popescu îşi proiectează, în mod inconştient, un alt destin, unul pe care şi-l hărăzeşte singur: acela de norocos. El trăieşte vertiginos toate aparenţele modelării noului destin până la cvasi-completa lui împlinire: deţine „loturile cele mari“, e învingătorul absolut, din „lefter“ cum era până atunci, a devenit un om bogat, iar din Lefter s-a transformat într-un Eleutheriu, adică în „omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii“. Când bietul funcţionar e pur şi simplu îngropat de avalanşa de noroc abundent căzută peste el, când e convins că şi-a materializat proiectul destinal, i se oferă, scurt, şocul revelaţiei reale: a fost păcălit şi s-a păcălit, i s-a pus şi şi-a pus la cale o farsă destinală: noul destin pe cale de edificare este tocmai acela care i-a fost hărăzit, cel proiectat e chiar cel prezis, dat de la început; cele două sortii, cea hărăzită şi cea proiectată, sunt identice, sunt una singură: destinul este nemetamorfozabil. În biografia mediocrului angajat, pierdut în „haosul zgomotos al Bucureştilor“, funcţionează o schemă oedipiană perfectă. Bietul Lefter Popescu e strivit sub greutatea de a purta un destin de tip oedipian. Căci, în mod arhetipal, Oedip e cel căruia i se revelează de la început, ca din întâmplare, destinul, fapt la care el reacţionează prompt, încercând, prin plecarea de la Corint spre Teba, să-şi facă un alt destin, ce se dovedeşte, până la urmă, a fi tocmai acela dat iniţial.

Spre deosebire de Eminescu–Meister, la care sensul evenimentelor epice este dedus din noţiuni teoretice preliminare,

la Caragiale–Serlo avem întotdeauna numai istorioara în sine, laconică, pură ca o ghicitoare, descojită de comentarii. În ciuda aparenţelor, nici *Două loturi* nu face excepţie de la regulă, fiind un veritabil *moment* consumat vertiginos din seara unei zile până în dimineaţa zilei următoare; impresia de pseudonovelă provine de la textul final, separat de momentul propriu-zis, care funcţionează ca un paratext al scriitorului, cu caracter facultativ. Istoriorele lui Caragiale–Serlo sunt scutite de „demascări“ explicative nu pentru că scriitorul ar fi doar un intuitiv pur, ci pentru că el evită orice fel de astfel de intruziuni impurificatoare şi limitative în plasma ghicitorilor sale epice. Acest fapt se vede foarte bine tot în *Două loturi*, comedie tragică în proză construită tacit după modelul tragediei. Nu e un act intuitiv, ci unul premeditat, de care luăm indirect cunoştinţă prin faptul că renumitul lui comentariu sintetic la *Macbeth* se aplică perfect şi la *Două loturi*: când se anunţă că Lefter a câştigat, „atuncea ştii că s-a isprăvit cu bietul om“, ştii *ce* o să i se întâmple şi nu mai urmăreşti decât să vezi *cum* o să i se întâmple, căci Lefter Popescu e ca eroul de tip tragic la care „soarta lui, din prima scenă, este pecetluită“. Om foarte „vechi“, după cum singur se defineşte, Caragiale este, însă, şi unul al modernităţii europene. De aceea, el intuieşte extrem de precis că tragicul modern iese din banalitatea cotidiană şi, în consecinţă, nu mai caracterizează individul excepţional, aflat deasupra mediei, ci omul obişnuit, mijlociu, anonim. Destinul nu mai cutreieră pe culmi, vânând excepţia, ci a coborât în mulţime, stigmatizând, la întâmplare, oamenii de rând. Prin istorioarele lor despre oameni mijlocii năpăstuiţi de destin, Caragiale şi Cehov îl anunţă pe Dürrenmatt, cu prozele lui programatic destinale. Cei doi precursori concretizează ceea ce, mult mai târziu, Dürrenmatt teoretizează

în prologul uneia din prozele sale: în lumea modernă nu mai pot fi scrise decât câteva istorii în care să fixezi „natura fundamental umană [care] mai poate fi surprinsă pe fața unui om obișnuit“; în imediația cotidianității, destinului i se substituie, într-un chip înșelător, accidentul, hazardul, necazul neînsemnat, ce „ajung în mod întâmplător să capete o semnificație universală“. Iar după ce totul s-a consumat, destinul reappare în prim-plan și, scoțându-și masca-i cotidiană, își arată fața ca atare. De aceea se și explică atât de ușor *Două loturi* prin *Grec caută grecoaică*, comedia în proză a lui Dürrenmatt: „E mai greu să suporti norocul decât nenorocul... Nenorocul nu vine prin surprindere, ci tocmai pentru că așa trebuie să fie, dar norocul apare din întâmplare, așa că mă tem că norocul nostru se poate termina tot atât de repede cum a început și că totul nu e decât un joc, pe care cineva îl joacă cu tine...“; tot acolo, eroul, care se numește intenționat Archilochos, la fel ca poetul iambic al *Norocului și Sorții*, observă că norocul prea strident este suspect pentru un creștin, care ar trebui să se întrebe neliniștit și circumspect: „Unde ai putea găsi omul care să merite toate acestea?“ Dar Eleutheriu Poppescu e un păgân ce nu are timp să se neliniștească; ca un *filius Fortunae*, el dansează îndrăcit după cum îi cântă norocul său amăgitor: nici virtutea, nici lipsa ei, ci doar norocul ori nenorocul fac destinul unui om, așa că: „Toți zeii! toți au murit! toți mor! numai Norocul trăiește și va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca și el!“

Îmbătat și învărtejtit de noroacele ce s-au abătut deodată peste capul lui, Lefter n-are răgaz pentru suspiciune, cu atât mai mult cu cât e silit, fără încetare, să scotocească prin labirintul lumii sale după loturile cele mari. Așa că nu tulbură prin nimic construcția invizibilă ce se ridică în

jurul lui, pentru el și datorită imprudenței lui. Lefter intenționează să-și anuleze nenorocul cu norocul altuia, împletindu-și astfel destinul lui nefericit cu acela fericit al amicului. Din impulsul de pornire al proiectului său se dezvoltă o construcție în care arta combinatorie este infernal de ingenioasă, revelând neutralizarea absolută și reducerea la zero. Nenorocul plin de noroc al lui Lefter consună cu norocul plin de nenoroc al amicului său Pandelescu; primul a devenit un nenorocos norocos, al doilea, viceversa: un norocos nenorocos, iar sortile lor, simultan câștigătoare și necâștigătoare. De altfel, dacă ne uităm cu atenție, totul stă aici sub semnul lui zero. Rezultatul, cum ar spune Mitică, este „nimic sprezece“. Numerele câștigătoare ale lui Lefter sunt, de fapt, inexistente sau, altfel spus, câștigătoare la loteriile Neantului, căci cele două „lotării“ aparțin unor societăți „pentru fundarea“ „Universității Române în Dobrogea“ și a „unui Observatoriu Astronomic la București“, deci unor instituții care încă nu există. Proiectul subiectiv, abia însășilat, minor și nevinovat, al lui Lefter declanșează o creație obiectivă, care pe măsură ce se face se neagă, conform unui principiu creator ce își conține principiul distructiv. Această creație de toată frumusețea, ce se anulează în timp ce se creează, nu-i mai aparține, bineînțeles, sărmanului Lefter, ci demoni-cului însuși, care nu trebuie confundat cu satanicul și care, după Paul Tillich¹, înglobează o forță creatoare și o alta distrugătoare. Un demon – adică, în accepția greacă arhaică, o putere superioară –, inspirat de ideea lui Lefter, îi modelează acestuia destinul, dându-i forma înșelătoare a unui nou destin, formă apoi făcută țândări, asemeni farfuriilor

---

1. Paul Tillich, „Das Dämonische“, în *Gesammelte Werke*, VI, Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, pp. 44–45.

conabii sparte de furiosul amplotiat. Prin „tripotajurile“ perverse ale unei puteri ascunse, Lefter Popescu are un destin de tip oedipian; de altfel, Oedip este acela care, analizând suspectele coincidențe din interiorul propriului destin, bănuiește că „toate acestea sunt de la un demon“. Aici, în *Două loturi*, ca și în aforismele paradoxale despre noroc și nenoroc, Caragiale nu este „autohton“, cum nici Eminescu și Creangă nu sunt „autohtoni“ când încarnează epic scenariul original al căderii în ispită. Caragiale e aici un „fanariot“ (dar nu în sensul stupid al lui N. Davidescu): pentru el, ca și pentru vechii greci, noțiunea de destin se împletește cu aceea demonică de noroc, ce poate fi bun ori rău. (Aristotel pomenește și el de un „noroc bun“ și un „noroc rău“.) Cum rezumă lucrurile E. R. Dodds, demonul a evoluat de la figura de „dătător“ personal“ de destin pentru un individ, la aceea de „«noroc» impersonal“¹. Acestui Noroc nemuritor i se prosternează Lefter, fără să-și dea seama că e asemeni unui ucenic vrăjitor care declanșează, involuntar, o vijelie a demonicului, inspirată, incontrollabilă și strivitoare. De altfel, atunci când a schimbat inexpressivul titlu inițial, *Două bilete pierdute*, cu acela de *Două loturi*, Caragiale s-a aflat într-o adevărată stare de grație. Fiindcă numai la suprafața lucrurilor „lot“ înseamnă „loz“ sau „bilet de loterie“. În tradiția arhaică – fapt conservat de diverse limbi romanice și germanice și de care, iată, Caragiale avea cunoștință – *lot* înseamnă, de fapt, *soartă*, *destin*, *parte* dată omului de acel „dătător“ personal“ care este demonul. De aceea, lotul omului, ne spune Johan Huizinga, înseamnă „ceea ce îi este hărăzit“, ceea ce îi este sortit sau i se dă, precum și faptul de a fi

---

1. E. R. Dodds, *Grecii și iraționalul*, traducere de Catrinel Pleșu, prefață de Petru Creția, Editura Meridiane, București, 1983, p. 42.

favorizat/defavorizat. Huizinga semnaleză și el corelația dintre soartă și noroc, relevând, totodată, că jocul de noroc are o semnificație sacrală, întrucât „și el *semnifică* și *determină* efecte divine”¹. Cele *două loturi* au, deci, în toată istoria, o rațiune ambiguu profundă. Jucând la loterie pe mâna altuia, Lefter joacă pe norocul amicului său și, deci, pe lotul acestuia; cu alte cuvinte, el se joacă cu două loturi, adică cu două sorți, a lui și a amicului, crezând că ele pot fi, cu profit, interșanjabile. Se declanșează, ca răspuns, un joc demonic superior, care, prin aburul amăgirilor nemilos asamblate, îi oferă lui Lefter două loturi, adică două bilete câștigătoare, dar interșanjate și, deci, lovite de nulitate. Căci, în realitate, loturile, adică destinele, nu sunt transmissibile. Așa că bancherul din poveste are tot dreptul să exclame: „Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s-a-ntâmplat!... Al dracului!”

Chiar mediocru cum e, Lefter știe de la început, încă înainte de a fi eroul istoriei cu cele două loturi, că este un om fără noroc: „Ți-ai găsit! eu și noroc!” sau „Hahaha!... Îmi cunosc eu norocul! Hahaha!” Cu alte cuvinte, el a mai trăit asemenea experiențe ce i-au dat această certitudine. În biografia lui e vorba, așadar, de un scenariu repetitiv al nenorocului, atâta doar că, de astă dată, scenariul stereotip se materializează într-o repetare exemplară și, deci, distrugătoare, deși complet nemotivată. Întrucât nu există nici o justificare, Lefter rămâne o biată victimă gratuită a unei glume metafizice: el sosește acasă în zori de zi, fără pălărie, cu hainele în neorânduială, pătate cu sosul de prune sleite, dat „tava pân noroi” și învinețit de bătaia cu cratițe și scurtături de lemn: „Cocoana, văzând halul omului, s-a

---

1. Johan Huizinga, *Homo ludens*, traducere de H.R. Radian, Editura Univers, București, 1977, pp. 109 și 143.

pornit pe plâns...“ Nu poţi să nu râzi de Lefter, dar e un râs înfiorat, căci oricine poate deveni victima unei farse destinale. E *comicul destinului*, cum îl numeşte Theodor Lips: farsa care îl zguduie pe Lefter e produsă de destin, fără ca omul să aibă vreo vină. De altfel, în chipul cel mai ciudat, chiar la început, Țâca, una dintre țigănci – care nici nu știe încă despre ce e vorba – aruncă brusc un blestem, neadresat nimănui în special, fără rost în contextul dat, dar al cărui sens se revelează abia la capăt; de aceea și pare că *altcineva* vorbește prin glasul țigăncii: „Sa n-aibă parte!“ Fiindcă în preajma lui Lefter stă amenințător un „domnul șef“, ci un demon. Sărmanul amplouat e silit să joace mereu în scenariul repetitiv al ursitei lui nenorocoase. E ceea ce Sigmund Freud numește *constrângere la repetiție*, adăugând că există persoane care, datorită unor eșecuri existențiale repetate identic, „lasă impresia că ar fi urmărite de un fel de soartă, că ceva *demonic* (s. n.) se ascunde în tot ce li se întâmplă“¹. Într-un sens specializat, constrângerea la repetiție constituie un proces psihic, de sorginte inconștientă, prin care individul nu rezistă impulsului demonic de a retrăi accidentul traumatic. Tocmai un asemenea fenomen fixează Caragiale în paratextul ce însoțește istoria celor două loturi. Nu înainte însă de a sugera, cu minuția lui de meșter mozaist, o interșanjare în biografia comună a soților Popescu. Astfel, madam Popescu, altădată roaba îngrozită a despotului casnic, retrasă acum la mânăstirea Țigănești, a devenit maica Elefteria, adică o femeie liberă să se dedice în exclusivitate scenei sale traumatice: „toată ziua, maica Elefteria culegea, te miri pe

---

1. Sigmund Freud, *Dincolo de principiul plăcerii*, traducere de George Purdea și Vasile Dem. Zamfirescu, cuvânt înainte de Vasile Dem. Zamfirescu, Editura Jurnalul Literar, București, 1992, p. 34.

unde le mai găsea, cioburi de străchini, pe care le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuță“. În schimb, domnul Popescu și-a pierdut lefteria, adică libertatea, ajungând un moșneguț fără nume care patrulează maniacal în spațiul închis al nevrozei sale obsesionale; un spațiu ce are două indicative reale, care le evocă pe acelea ale loteriilor de altădată: „Bătrânelul se plimba, regulat – dimineața, de colo până colo pe dinaintea Universității – seara, cum răsăreau astrii, de jur împrejurul Observatorului pompierilor de la bifurcația bulevardului Pake – șoptind mereu, cu un glas blajin, același cuvânt: «Viceversa!... da, viceversa!...»“

Este evident că între Ivan Turbincă și sârmanul Dionis, pe de o parte, și Lefter Popescu, pe de alta, se cascadează un abis. În relațiile primilor doi cu transcendentul mai există încă sens: vinovați de orgoliu luciferic, ei sunt supuși pedepsei. În schimb, Lefter Popescu, inofensiv, rămâne doar o victimă fără rost, strivită de fantezia și pofta forțelor demonice de a înscena farse existențiale fatale. Din clipa când apare în lume, omul este continuu expus acestui pericol. Pentru că, în orice moment, el poate fi ales ca victimă a unei comedii metafizice. De aceea, cel mai mare nenoroc al omului e acela de a se fi născut. În acest punct concludiv, Caragiale este foarte „vechi“, întrucât atinge tonul înalt sofoclian: omul, „dacă n-a avut norocul să nu se nască, tot mai are un noroc – să moară!“ . Totodată, însă, el este și foarte modern, prevestindu-l pe Cioran, fiindcă ne dezvăluie inconvenientul de a ne fi născut. Întru totul semnificativă e istoria lui Cănuță, bietul om sucit. Cănuță este, bineînțeles, un nenorocos, ce stă, în consecință, sub semnul cifrei 13 (unica lui vârstă precizată simbolic). Un „neastâmpăr nesuferit“, demonic, îl împinge să se nască, să se deschidă imprudent spre lume: „s-a repezit așa fără socoteală în lume“, în ciuda tuturor semnalelor potrivnice:

tocmai atunci „când se pornise o zloată grozavă. Paştile în anul acela cădea în iarnă de tot“. Să nu ne lăsăm păcăliţi de diversele amănunte ce par să închege doar biografia anonimă a unui om de rând; sintagme simptomatice ne semnalează că, în realitate, e vorba despre istoria dezavantajului de a te fi născut. Cănuţă „se grăbise a ieşi [în lume] să se bucure de razele“ soarelui, dar se trezeşte, descoperit, complet vulnerabil, într-o lume a frigului, peste care răsare „soarele mare“ îngheţat. Oricât ar părea de insolit, Cănuţă este un fel de riga Crypto, adică o făptură prea firavă şi prea nevinovată pentru a putea cu adevărat suporta starea de om. Agresat de elemente şi de semeni, Cănuţă este prea plâpând, fiindcă n-are suflet afund de om: „sufletul nu e fântână“ încăpătoare, adâncă, decât „la om, fiară bătrână“, în vreme ce „la făptură mai firavă/ Pahar e gândul, cu otravă“. Sugestia barbiană o conţine deja textul lui Caragiale: „...putea lumea-nţelege ce se petrece în sufletul lui Cănuţă? Paharul stă în faţă; sufletul lui Cănuţă sta ascuns şi pesemne era prea mic, strâmt – dedea repede pe dinafară“. Cel cu numele „fără praznic la călindar“ e trimis ca o bilă de biliard când într-o direcţie, când în alta, după cum se mută el însuşi dintr-un loc în altul, în ideea că „poate acolo să-i fie norocul lui“ sau poate în altă parte şi aşa la nesfârşit, fiindcă, de fapt, norocul său nu se află în lumea aceasta. De aceea, nerăbdării de a se deschide către viaţă îi corespunde nerăbdarea închiderii înspre moarte şi ascunderea în sine: „Rău... rău... până seara a murit“. Dar nici acolo nu se află norocul lui Cănuţă. Şi în moarte făptura prea gingaşă continuă să-şi caute locul convenabil: „Când au dat groparii de cosciugul lui şi i-au ridicat binişor capacul putred, ce să vezi! În loc să stea oasele lui Cănuţă de-a lungul şi cu faţa-n sus, hârca sta-n sus cu ceafa şi ţurloaiile erau pornite către grătarul coastelor. «Asta

n-a fost mort bine când l-au îngropat», a zis popa. «Aş! a răspuns femeia. M-aş fi mirat, Dumnezeu să-l ierte, să-l gădesc la loc... Sfinţia-ta nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuţă... om sucit!» « O sintagmă şi o sugestie la fel de surprinzătoare – „ţurloaiele pornite către grătarul coastelor” – figurează impulsul ultim de a se strânge în sine, revenind la poziţia prenatală, larvară. Adică tocmai stimulul înspre embrionar provocat lui Cioran de inconvenientul de a se fi născut.

Iată că, în trinomul Eminescu–Creangă–Caragiale, ultimul este cel ce revelează, de fapt, fiorul religios cel mai profund şi înfiorat. Căci, prin intermediul lui Lefter ori Anghelache, Caragiale ne dezvăluie un transcendent capricios, ce se joacă, amuzat, cu omul, strivindu-l, numai pentru a înscena o ingenioasă comedie metafizică.

Ion Vartic

Notă asupra ediției

Principala dificultate de care s-au izbit toți editorii operei lui Caragiale constă în sistematizarea acesteia pe categorii literare. Pe de o parte, granițele dintre „schiță“, „moment“, „notiță“, „notă“, „notiță critică“, „amintiri“, „povestire“, „nuvelă“ etc. (enumerarea reproduce fie titulatura volumelor publicate de autorul însuși, fie pe aceea a foiletonului din *Universul*) sunt destul de labile, în absența unui criteriu obiectiv al departajării, cu aplicabilitate generală și obligatorie. Pe de altă parte, oscilațiile în clasificare au fost alimentate de caracterul eterogen al volumelor apărute în timpul vieții scriitorului, care includ texte ținând de formule literare diferite. Dacă apartenența unora dintre acestea la un gen ori altul e doar discutabilă (în sensul că argumente pro sau contra pot fi – și au fost – în egală măsură invocate de editorii ori de comentatorii operei caragialiene), în schimb altele în mod sigur contravin flagrant titlului sub care au fost reunite. Astfel, culegerea *Schițe ușoare* (1896) cuprinde monologul *1 aprilie*, tipărit ulterior de autorul însuși în volumul de teatru din *Opere complete* (1908); în *Momente* (1901) sunt incluse câteva nuvele și povestiri care, în viziunea scriitorului, constituie însă „momente“ exemplare de viață (*La hanul lui Mânjoală, Cănuța, om sucit, La conac, Două loturi*, cu specificarea că doar aceasta din urmă face corp comun cu universul schițelor); *Schițe nouă* (1910) reunește, la fel, nuvele și povestiri (*Kir Ianulea, Mamă, Pastramă trufanda, Partea poetului, Calul dracului* etc.); în schimb, sub titlul de *Novelă și povestiri* din seria de *Opere complete*, autorul adună unele texte aparținând evident „momentelor“ (ca

dovadă că toate figuraseră anterior în sumarul volumului de *Momente. Reportaj, Boris Sarafoff!...*, *Groaznică sinucidere...*, *Tren de plăcere, Inspecțiune, 25 de minute, Art. 214*). Și exemplele pot continua.

Ezitățile autorului însuși sunt, așadar, evidente¹. Pentru că, dacă în eterogenitatea primelor sale volume putem presupune o preocupare minimă pentru sistematizare, ediția de *Opere complete* reprezintă prima tentativă de organizare a propriei creații, iar această încercare este în bună parte eșuată. Oscilațiile celorlalți editori ai lui Caragiale sunt, la fel, vizibile în deosebirile de optică privind departajarea materialului. Ghidându-se, firesc, după punctul de vedere personal, autorii de ediții au operat, aproape fiecare, transferuri de texte dintr-o categorie în alta, multe dintre acestea fără, în fond, altă justificare posibilă decât aceea a propriei viziuni subiective integratoare. Încât, în afara lotului compact de „momente“, „schite“, „nuvele“, „povestiri“ etc. acceptat unanim ca atare, mai există și unele titluri migratoare, care, de la o ediție la alta, ilustrează pe rând genuri literare diferite.

Normal și inevitabil în aceste condiții, antologia de față propune, și ea, unele modificări în structura materialului. În linii generale, a fost respectată secțiunea *Momente, schite, notițe critice* a volumului II din ediția critică din 1959–1965 (realizată de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin), cea mai riguroasă întreprindere de clasificare a operei caragialiene. Am repartizat însă acestui compartiment și unele texte care, în amintita ediție, figurau în alte sectoare: *Un artist; Caut casă...* (care-și are locul alături de *De închiriat*); *Monopol...*, *Baioneta inteligentă [Garda civică]*, *Boborul!* (despărțite în mod arbitrar, în ediția menționată, de celelalte „reminiscențe“). Am repus, totodată, la locul lor *Statistică*

---

1. În afara numitelor ezitări, nu putem să nu semnalăm, însă, constanța programatică a lui Caragiale de a-și alcătui – de la *Note și schite* (1892) și până la *Schite nouă* (1910) – volume cu caracter eterogen, de fapt, deschis și, deci, cu o ofertă multiplă de recepțare. Lucru normal la un scriitor predispus spre construcția plastică, cu diverse intenționalități. O ediție critică nouă n-ar trebui să ignore, în ciuda dificultăților aproape insurmontabile, posibilitatea reflectării acestui fapt.

și *Leac de criză*. Evident că diferențele semnalate sunt aceleași și față de toate culegerile de momente care au respectat fidel structura ediției critice din 1959–1965.

Odată efectuată operația de compartimentare a materialului, odată, adică, stabilit inventarul complet al titlurilor grupate pe secțiuni, intervine problema ordonării acestora în cuprinsul fiecărei secțiuni în parte. Criteriul îndeobște uzitat în această fază – și căruia, cu precizările de rigoare, i se conformează și antologia de față – este cel cronologic. În cazul textelor publicate exclusiv în presă (sectorul „Din periodice”), cronologizarea – cu traiect univoc și obligatoriu – nu ridică nici o dificultate: ordinea textelor urmează fidel succesiunea datelor de apariție.

Intervine, totuși, și aici, o situație care necesită clarificări speciale: aceea a variantelor acelor texte care au suferit modificări substanțiale de redactare. Ediția critică din 1959–1965 a adoptat, și în această împrejurare, poziția cronologică a primei apariții (corespunzătoare primei variante), deși textul reprodus în corpul lucrării reprezintă ultima versiune – considerată, firească, cea definitivă –, căreia îi corespunde o altă dată de apariție. Schița *Lache și Mache*, de pildă, este cronologizată conform următoarei indicații: *Claponul*, 1877–1878. Cine o caută însă în paginile revistei amintite întâlnește acolo schița *Smotocea și Cotocea*, care, nu numai ca titlu, ci și ca scriitură, reprezintă un cu totul alt text: *Lache și Mache* este doar ultima formă, considerabil revizuită, a acestuia și a apărut abia în 3 februarie 1893 în *Moftul român*. Același tratament este aplicat variantelor *25 de minute* (*Convorbiri literare*, 1 martie 1890)/*Cronica* (*Constituționalul*, 8/20 august 1899); *Braoște... destule* (*Moftul român*, 24 ianuarie 1893)/*Leonida Ciupicescu* (*Claponul*, 1877–1878); *Jertfe patriotice* (*Calendarul Moftului român*, 1902)/*Entuziasm și hotărâre* (*Moftul român*, 29 ianuarie 1893)/*Răsplata jertfei patriotice* (*Epoca*, 30 martie 1897) – toate formele definitive fiind repartizate întâiului an de apariție. Contradicția apare evidentă: varianta finală (*Lache și Mache* etc.) este cronologizată nu conform datării sale reale (1893 etc.), ci potrivit trimiterii bibliografice a primei sale versiuni (*Smotocea și Cotocea*, 1877–1878 etc.), deși între cele două există adesea o diferență de ani apreciabilă. Într-o ediție critică, această deficiență e totuși atenuată prin aceea

că, în capitolul „Note și variante“, alături de transcrierea integrală a formei inițiale (fapt ce constituie o oarecare acoperire pentru cronologizarea după întâia dată de apariție), sunt oferite și toate explicațiile necesare restabilirii tabloului cronologic corect. În schimb, edițiile care preiau fără modificări acest sistem de datare a variantelor – dar, în absența aparatului critic, nu beneficiază de aceleași posibilități de clarificare – distorsionează derutant imaginea evoluției în timp a scrisului caragialian. Căci distanța dintre versiunea inițială și cea definitivă se măsoară nu doar, în mod mecanic, prin perioada de timp, uneori considerabilă, care le desparte, ci este și expresia unei diferențe de nivel artistic, fapt care plasează cele două texte în *perioade de creație* diferite. Or, a situa versiunea ultimă a unui text pe poziția cronologică a primei lui redactări înseamnă tocmai a-l atribui unei perioade de creație căreia nu-i aparține. Din acest motiv, în aranjarea cronologică a variantelor, ediția de față respectă strict *data apariției textului reprodus* (adică varianta finală), și nu pe aceea a primei sale forme tipărite.

Cu excepția mai sus discutată, cronologizarea compartimentului „Din periodice“ nu ridică alte probleme deosebite: data primei apariții funcționează aici drept criteriu ferm și obligatoriu. Cât privește compartimentul „Din volume“, cuprinzând texte publicate mai întâi în presă, iar ulterior reluate editorial (numărul celor tipărite de Caragiale direct în volum este neînsemnat: dintre cele care fac obiectul prezentei antologii, doar *Vizită* a avut acest tratament), organizarea materialului în cadrul fiecărei secțiuni poate urma două direcții, corespunzătoare celor două repere cronologice posibile:

1. data apariției textului în periodice;
2. data apariției volumului în care a fost inclus.

Din rațiuni lesne de înțeles, atât ediția critică Zarifopol–Cioiculescu (1930–1942), cât și cea din 1959–1965 au optat pentru întâia din aceste formule, transcriind și textele din volume în succesiunea primei lor tipăriri în presă (ceea ce presupune, implicit, renunțarea la structura fiecărui volum). Într-adevăr, într-o lucrare ce urmărește restituirea cât mai completă a operei caragialiene, recuperând și vehiculând un material nu numai foarte vast, ci și acoperind toate domeniile de creație ale autorului, această alegere

poate fi o soluție de editare. Căci, după cum am văzut, volumele tipărite sub supravegherea scriitorului însumează texte de facturi atât de deosebite, încât a le respecta fizionomia, reproducându-le fidel, ar fi însemnat o încălcare flagrantă a primului principiu care a prezidat la întocmirea acestor ediții: acela al cât mai riguroasei sistematizări pe genuri literare. Beneficiind de posibilitatea de a pune în cumpănă avantajele și dezavantajele primului principiu de ordonare al celor două ediții critice menționate (din 1930 și din 1960) și ținând cont de forma de editare din volumul nostru *Momente* (1988 și 1997), Stancu Ilin, Nicolae Bârna și Constantin Hârlav, îngrijitorii celei de a treia ediții critice – *Opere. I. Proza literară* (2000) – adoptă al doilea principiu, evitând astfel clasificarea pe specii literare, care în privința prozei caragialiene, atât de plastică!, este destul de scolastică. În consecință, sumarul celei de-a treia ediții critice este structurat „În volume“, „În periodice“ și „Postume“. E soluția cea mai adecvată, căci e necesar să fie conservată, măcar cât de cât, forma cărților publicate în timpul vieții de Caragiale.

Insurmontabile, aproape, în cazul unei ediții înglobând totalitatea operei scriitorului, dificultățile legate de organizarea cronologică pe volume pot fi depășite într-o antologie *de gen* ca aceea de față, dedicată unui singur domeniu de creație (rațiunile ce au determinat această tentativă vor fi expuse mai jos). Întrucât obligativitatea constă aici nu în a reproduce volumele integral, ci în a reproduce integral, din fiecare, doar textele subsumabile seriei „momente“ sau „schite“. Această condiționare restrictivă a fost, de altfel, marcată în sumar prin precizarea: „Din «Note și schite»“; „Din «Schite ușoare»“ etc.

Spre deosebire, deci, atât față de cele două ediții critice (cele din 1930 și 1960), cât și față de toate celelalte culegeri „de gen“ de până acum, prezenta antologie optează pentru a doua formulă de organizare a compartimentului „Din volume“. Drept reper cronologic funcționează, în acest caz, data apariției editoriale; textele vor fi reproduse *pe volume*, conform succesiunii acestora; în cadrul fiecărui volum, va fi menținută întocmai *ordinea titlurilor din ediția princeps*.

Iar acum, motivele care au determinat alegerea acestei formule.

În varianta aranjamentului pornind de la data primei apariții, atât edițiile critice, cât și culegerile de momente de până acum

care s-au condus după același criteriu au realizat (cu rezervele deja amintite) o cronologizare perfectă a domeniului respectiv. Aceasta însă cu prețul – deloc neglijabil – al estompării cvasicomplete a imaginii volumelor publicate de autor, a căror fizionomie rămâne practic necunoscută cititorului (și chiar specialistului) de azi. Să luăm un exemplu edificator: volumul de *Momente* din 1901, a cărui apariție a marcat o dată în istoria literaturii române, nu doar prin calitatea lui intrinsecă, ci și prin lansarea unei formule literare inedite, atât ca realitate artistică, cât și ca denumire: *momentul*. Acest volum de referință și care cuprinde un număr însemnat dintre cele mai reprezentative momente caragialiene a fost reeditat, în forma sa originară, o singură dată: *Momente*, I–II, cu un studiu de E. Lovinescu, Editura Ancora S. Benvenisti, București, [1929]. (Poate fi citat, în sprijinul opiniei privind necesitatea structurării *pe volume*, argumentul editorului: „Reproducem [...] ediția primă a *Momentelor* din 1901, în care se cuprind foiletoanele publicate de Caragiale în ziarul *Universul*, fără amestecul de mai târziu al altor «schیțe» și «amintiri», deoarece, cu mici excepții, ca, de pildă, *La hanul lui Mânjoală* sau *La conac*, aceste «momente» au o unitate de material și de atitudine ce rămâne de precizat.”) Nici una dintre numeroasele antologii de momente ulterioare nu a mai respectat cuprinsul acestui volum „dătător de ton” pentru specia respectivă; textele sale au fost diseminate fie (cel mai adesea) cronologic, fie (uneori) arbitrar, „unitatea de material și de atitudine” fiind astfel dislocată. Cum mai reușește, în atare condiții, cititorul zilelor noastre să-i recupereze, la atâția ani de la tipărire, profilul exact, imaginea intactă, pe care – alături de aceea a altor cărți memorabile – să și-o poată adjudeca bibliotecii sale măcar imaginare?

După cum lesne ne dăm seama, monumentalele și arborescentele ediții critice au făcut întreprinderea pe deplin irealizabilă. La rândul lor, antologiile de momente, mai reduse ca întindere, dacă oferă oarecare șanse unei asemenea tentative de reconstituire, acestea sunt insuficiente. E adevărat că unele dintre ele (din păcate, prea puține) conțin în sumar specificarea: „Din volume”. Dar aceasta constituie o indicație minimă privind apariția editorială, întrucât nu clarifică nicidecum apartenența unui text la un anumit volum. E adevărat, iarăși, că multe dintre ele însoțesc fiecare text reprodus, pe lângă menționarea primei apariții, și de semnalarea volumului

(volumelor) în care a fost reluat de autor. Însă pe baza unei asemenea informații atât de greu recuperabile și atât de dificil clasabile pe volume – risipită cum e, fără nici o ordine în acest sens, pe întregul cuprins al materialului – operația de „realcătuire“ a fiecărui volum în parte nu devine cu nimic mai puțin dificilă.

Chiar presupunând-o efectuată, o astfel de reconstituire nu poate avea decât înfățișarea unei liste, a unei înșiruri nude de titluri, fără corespondență imediată cu textul respectiv. E drept că, ghidându-se după asemenea sumare confecționate ad-hoc, cititorul poate întreprinde și lectura „pe sărite“ care i-ar restitui integral imaginea fiecărui volum. Dar, trebuie să fim de acord, e cu totul altceva să aibă la îndemână o carte astfel concepută încât să-i pună la dispoziție atât „tabla de materii“ a fiecărui volum, cât și conținutul său propriu-zis. Și tocmai acest oficiu dorește să-l îndeplinească antologia de față.

Pe de altă parte, trebuie subliniat – în întâmpinarea oricăror obiecții – faptul că, întocmai cum o parte din antologiile precedente au specificat reluările editoriale ale fiecărui text, prezenta culegere menționează, simetric, dedesubtul tuturor textelor din volume, indicația bibliografică a primei tipăriri în presă. Ca atare, posibilitățile de lectură strict cronologică conținute de varianta „pe volume“ propusă acum sunt exact aceleași pe care varianta „primei apariții“ propusă de alți editori le oferea unei lecturi „pe volume“. Cu deosebirea esențială că, de data aceasta, cititorul nu mai e – ca în primul caz – neapărat obligat să opereze amintita translație, câtă vreme pentru restabilirea tabloului cronologic poate recurge la oricare din edițiile precedente structurate conform acestui criteriu.

Al doilea motiv care a determinat opțiunea pentru o astfel de configurare a materialului este, cred, nu mai puțin important. Ca orice volum de autor, și culegerile antume ale lui Caragiale, apărute sub supravegherea sa (trebuie accentuat, spre a elimina oricare echivoc, că *numai acestea* au fost luate în considerare), trădează, mai mult sau mai puțin explicit, preferințe, aport selectiv, intenții, repartiție tematică etc. Configurând, într-un cuvânt, o viziune a autorului asupra propriei creații, asemenea elemente devin indicii care nu pot fi neglijate de nici o speculație teoretică privind profilul său artistic. Or, dezmembrarea volumelor de autor prin aranjare strict cronologică a textelor pulverizează toate aceste componente ale perspectivei auctoriale.

Să ne oprim, iarăși, la același exemplu al *Momentelor* din 1901. Oricine parcurge sumarul cărții poate constata că ordinea bucăților incluse aici nu e cu totul întâmplătoare. Se desprind cu ușurință grupaje semnificative: *Reportaj*, *Ultima oră*, *Boris Sarafoff*, *Groaznică sinucidere...* (momente ale „presei“); *Caut casă*, *De închiriat*, *Proces-verbal* (momente ale „mutatului“); *D-l Goe*, *Vizită* (momente ale „educațiunii“); *Atmosferă încărcată*, *Tempora*, *O lacună*, *Situațiunea* (momente ale „politicii“); *Five o'clock*, *High-life* (momente ale „lumii bune“); *Cadou*, *Diplomație*, *Mici economii* (momente ale „familiei“); *Justiție*, *Art. 214* (momente ale „justiției“); *Bùbico*, *C.F.R.* (momente ale „drumului-de-fier“). Dar poate și mai concludent este faptul că înșiruirile de mai sus nu epuizează posibilitățile de grupare. În sensul că, dintr-o perspectivă modificată, textele intră în alte combinații, alcătuiind alte „serii“ semnificative: *Proces-verbal* și *Urgent* – momente ale stilului birocratic; *1 aprilie*, *Five o'clock*, *High-life*, *Cadou*, *Diplomație*, *Mici economii*, *Inspecțiune* – momente ale quiproquoului și ale farsei (tragice); *Justiție*, *Art. 214*, *Căldură mare* – „scenete“ etc.

Parcurgând, comparativ, cuprinsul edițiilor strict cronologice, constatăm că acest mod de distribuire a materialului, conceput de Caragiale însuși, nu mai poate fi regăsit, dispărând astfel unul dintre termenii punctului de vedere auctorial. Căci vecinătatea tematică impusă de scriitorul însuși în cadrul propriilor sale volume e, desigur, mai edificatoare sub aspectul amintit decât vecinătatea cronologică. (În același context, nu e poate lipsit de interes să remarcăm că, încălcând principiul cronologizării, Paul Zarifopol grupează în jurul „pedagogului de școală nouă“ nu numai schițele *Despre cometă* și *Emulațiune*, gravitând în jurul aceluiași erou, ci și *Premiul întâi* al ardeleanului Bumbes!) Respectând întocmai sumarul edițiilor princeps, culegerea de față urmărește tocmai să restituie acea „unitate de atitudine“ specifică volumelor de autor.

*

Am reprodus întotdeauna ultima variantă a textelor, considerată definitivă.

Pentru transcrierea materialului *din volume*, au fost utilizate următoarele ediții princeps, toate apărute sub supravegherea autorului:

Note și schițe, Editura Librăriei Școalelor C. Sfetea, București, 1892 (*Grand Hôtel* „Victoria Română“; *Un artist; 25 de minute*¹; *Temă și variațiuni*);

Păcat... O făclie de Paște. Om cu noroc, București, 1892 (*Om cu noroc!*);

Schițe ușoare, Editura Librăriei Carol Müller, București, 1896 (*Un pedagog de școală nouă; Statistică*);

Momente, Editura Librăriei Socec, București, 1901. Volumul este reprodus integral atât pentru reprezentativitatea lui, cât și pentru că „momentele“ au, conform voinței auctoriale, un caracter polisemic (v. și studiul introductiv, pp. 50–55);

Mitică, Editura Berăriei „Gambrinus“, București, 1902.

Schițe nouă, Editura Societății anonime „Adevărul“, București, 1910 (*Duminica Tomii; Monopol; O cronică de Crăciun; Greu, de azi pe mâine... sau Unchiul și nepotul; Meteahnă; Identitate; Repausul dominical; Țall...; O conferență*).

Sunt aceleași ediții princeps pe care le-a utilizat pentru transcrierea textelor din volume și ediția critică din 1960, și cea din 2000. Totuși, prin comparație, pot fi semnalate unele deosebiri între aceste ediții critice și volumele-princeps: *Opere*, II (1960), p. 28, r. 23: *ghe-ai noștri* – *Schițe ușoare*, p. 25: *ghe-ai noști*; *Opere*, II (1960), p. 30, r. 2–3: *o să vă frigeți rău de tot!* – *Schițe ușoare*, p. 5: *o să vă frigeți prost de tot!*; *Opere*, II (1960), p. 153, r. 8 și *Opere*, I (2000), p. 256, r. 26: *mă apropiu* – *Momente*, p. 65: *mă apropii*; *Opere*, II (1960), p. 178, r. 11 și *Opere*, I (2000), p. 364, r. 11: *bomboane* – *Momente*, p. 188: *bonboane* (formă păstrată în toate celelalte cazuri de edițiile critice); *Opere*, II (1960), p. 205, r. 30: *aprilie* – *Momente*, p. 314: *aprilie*; *Opere*, II (1960), p. 211, r. 31 lipsește propoziția: (*Lae își netezește pălăria cu mâneca*) – *Momente*, p. 322, r. 24; *Opere*, II (1960), p. 243, r. 8 și *Opere*, I (2000), p. 570, r. 19: *sărmane* – *Schițe nouă*, p. 137, r. 12: *sărmane*; *Opere*, II (1960), p. 281, r. 10 și 29 și *Opere*, I (2000), p. 596, r. 6 și 26: *pașaport* în loc de *pașaport*, după cum apare în *Schițe nouă*, p. 184 și 185, de trei ori: *pașaport* (spre deosebire de narator, care folosește întotdeauna

---

1. Respectând principiul ultimei variante, schițele *Grand Hôtel* „Victoria Română“ și *25 de minute* au fost transcrise în volumul *Momente*.

forma *pasaport*, în intervenția polițistului apare de fiecare dată forma *pașaport*; faptul nu poate fi atribuit unei erori tipografice repetate, ci este un mod de a individualiza vorbirea personajelor, care utilizează diferențiat – potrivit dublei sale etimologii – un neologism nefixat încă în limba română); *Opere*, III (1962), p. 42, r. 30: *trotuar* – *Momente*, p. 300, r. 25: *trotoar*; *Opere*, III, 1962, p. 114, r. 29: *sfârâmat* – *Momente*, p. 26, r. 16: *sfărâmat* (în *Opere*, III, 1962, p. 122, r. 11, păstrată ca atare forma *sfărământuri*). În toate aceste situații, precum și oricând a mai fost cazul, ediția prezentă a procedat la cuvenitele remanieri.

În exemple de felul: „Ba – zic – mă iartă, nu mă pretinz deloc”; „Lasă – zic – plătesc eu...” (*Opere*, II, 1960, p. 99, r. 12 și 38), în care autorii ediției critice au marcat incidentală conținând *verba dicendi* prin linii, în volumul de față am revenit la virgulele din textul original (singurele semne grafice utilizate de scriitor în asemenea situații). Aceeași corectură o face și ediția critică 2000. Forma *da* (= *dar*), scrisă de Caragiale când cu apostrof, când fără și pe care ediția critică o redă respectând inconsecvențele autorului, am transcris-o întotdeauna *da*’, întocmai cum a procedat ediția critică (1960) în transcrierea consecventă a formei *lu*’ (= *lui*), indiferent de inconsecvențele autorului. Spre deosebire de edițiile critice 1960 și 2000, am corectat tacit câteva nume proprii: Ponson du Terrail, Rockefeller, menținute ca atare în edițiile semnalate (Ponson de Terrail, Rockefeller), dar fără indicația *sic* (*Opere*, II, 1960, p. 45, r. 18; p. 514, r. 8 și *Opere*, I, 2000, p. 274, r. 21 și p. 1259, r. 8), precum și numele directorului prefecturii din *Telegrame: Opere*, II, 1960, p. 53, r. 32 – semnat: *Raul* Grégoraschco; p. 56, r. 15 – semnat *Raoul* Grégoraschco. Apoi, *mariner*, din *Momente*, p. 122, r. 9, e corectat *marinel*, cum cere contextul; iar în *Schițe ușoare*, p. 24, r. 22: *ăle [ile] două emisfere*. Precizăm că ultimele trei corecturi semnalate au fost efectuate și în ediția critică 2000.

În fine, „arsenalul” de „vorbe, de întrebări, de răspunsuri” al lui Mitică a fost transcris conform broșurii *Mitică*, București, Editura Berăriei „Gambrinus”, 1902. Întrucât edițiile critice 1960 și 2000 au reprodus textul după ziarul *Universul* (1900), în transcrierea noastră după broșură apar mici deosebiri, dintre care una notabilă: *Mitică*, p. 13, r. 12: *damă* – *Opere*, II (1960), p. 87, r. 7 și *Opere*, I (2000), p. 500, r. 20: *doamnă*.

În afara schiței *Leac de criză* (nerepublicată de ediția critică din 1959–1965 și care a fost reprodusă după *Opere*, IV, ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, București, FPLA, 1938, făcând confruntare cu ediția critică 2000), aproape toate textele *din periodice* au fost reproduse după *Opere*, II (1960) și III (1962), și confruntate cu ediția critică 2000. Excepție de la regulă fac însă textele tipărite de autor în *Moftul român*, seria a II-a, nr. 1–31, 1901, întrucât colecția revistei există în fondurile Bibliotecii Centrale Universitare clujene. E vorba de: *Gazometru [Idilă]*, „*Românii verzi*“, *Moșii (Tablă de materii)*, *Tot Mitică*, *Lună de miere*, *La Peleş*, *Infamie...* Menționăm, mai întâi, o schimbare în ordinea cronologică a schițelor rămase în periodice: față de ordinea din ediția critică 1960–1962, aici *Infamie...* (*Moftul român*, nr. 24, 9 sept. 1901) urmează după *La Peleş* (*Moftul român*, nr. 20, 12 aug. 1901). Retipărit cu omisiuni și în ediția Zarifopol, și în ediția critică din 1959–1965, *Tot Mitică* este, de astă dată, publicat cvasi-integral (*Moftul român*, nr. 8–30, 1901), deoarece toate aceste mici texte sunt, fiecare în felul său, ilustrative pentru spiritul „miticismului“ (am eliminat ultima anecdotă din numărul 31 al *Moftului român*, nu pentru că este nesemnăată, ci pentru că ni s-a părut complet lipsită de haz). Spre deosebire de edițiile critice 1960 (p. 527, r. 2) și 2000 (p. 1275, r. 2), în loc de forma *frânghie*, am păstrat forma corectă *fringhie* (*Moftul român*, nr. 8). În transcrierea acestor texte din seria a II-a a *Moftului român* apar, față de ediția critică din 1959–1965, unele deosebiri. Semnalăm câteva dintre ele: *Opere*, II, p. 426, r. 4–5: *cutremură toate piscurile – Moftul român: despică tăcerea, făcând să se cutremure piscuri după piscuri*; *Opere*, II, p. 426, r. 13: *e de răs – Moftul român: e un ceva de răs*; *Opere*, II, p. 426, r. 31: *Apoi, nu – le potrivește d. Nae! – Moftul român: Apoi, nu – le potrivește d. Nae! Ceva regal! ș.a.* Corecturile semnalate au fost efectuate și în ediția critică 2000. În fine, prin confruntare cu ediția Zarifopol–Cioculescu și cu cea din 2000, am completat lacunele de text existente în momentele *Slăbiciune* (p. 444, r. 3: *o patimă specifică*) și *Despre cometă* (p. 460, r. 5 și r. 10) din ediția critică din 1960.

În afara câtorva reformulări, notele de subsol au fost preluate din ediția critică din 1959–1965, iar traducerile și notele care aparțin autorului poartă indicația respectivă.

Mariana Vartic

DIN
„NOTE ȘI SCHIȚE“
(1892)

UN ARTIST

Mai mult decât oricare alta, breasla bărbierească mi-este foarte simpatică... Briciul e rudă cu dalta, cu penelul, cu coturnul, arcușul, condeiul – mai știu eu cu ce! De aci, neînvinșă pornire către artele frumoase caracteristică la toți bărbierii. O sumă dintre dâșii, împinși de patima lor pentru teatru, s-au făcut artiști dramatici; mulți alții scriu poezii, de obișnuit lirice, mai adesea galante; mai toți trebuie să știe cânta cu un instrument, prin ajutorul căruia, în momentele pierdute, își traduc în melodii acea încărcare de simțiri ce ne-o dă, unora dintre noi, lumea cu lumina ei, cu formele, mișcările și zgomotul ei... Da, cum se rupe la vreme copilul din mamă, acea încărcare de simțiri caută să se rupă din sufletul nostru: trebuie înapoiată cui ne-a dat-o. Ascunsă-n noi, ne muncește, ne chinuie, nu ne dă pace pân' ce n-o întoarcem în dar lumii, care n-o recunoaște și n-o primește decât învăluită în fâșii smulse din sufletul nostru – pecetia sincerității darului.

Dar e oare un mijloc mai puternic ca să ne scăpăm de toată haotica năvălire a lumii întregi în bietul nostru suflet, decât divina muzică? – vagă și vastă ca și lumea, ca și aceasta nepătrunsă și fără alt înțeles decât înțelesul cel mare și singurul – armonia... De aceea, bărbierii, ca toți

artiștii, iubesc așa de mult pasările cântărețe. Sub puful ari-pelor palpită un sânge atât de cald! Sufletele acelea mici știu să arunce lumii așa de bine aceea ce primesc de la dânsa! Noaptea de iulie, și pădurea cu mirosul ei înviorător, cu atâtele-i umbre de frunziș, cu atâtele-i lumini, de sus de la razele răcoroase ale lunii, de jos de la licuricii neastâmpărați, și mișuiala discretă a insectelor prin păiș, și răsuflarea femeii care se lasă s-o plimbi alene pe poteca umedă de rouă... toate-toate sunt în romanța mistică a privighetorii... și psalmul triumfal al ciocârlanului este sublimul răsărit de soare pe șesul neundoiat al Bărăganului!

Să lăsăm însă astea și să venim la artistul meu – bărbierul care mi-a ras întâi barba și care mi-o rade și acuma... Întâi o rădeam că n-o aveam, azi o raz că o am – albă... Bărbierul meu a fost în tinerețe corist la teatru. Știe să cânte cu ghitara, cu flautul și cu țimbalul – le-a învățat fără profesor. Are două pisici foarte bine educate: una învârtește o minavetă mică ce cântă mazurca și cealaltă joacă. Toți pereții prăvăliei lui sunt acoperiți cu o mulțime de colivii, în care ciripesc fel de fel de păsărele. Pe subt colivii sunt atârinate pretutindeni cadre: planul Sevastopolului cu luarea turnului Malacof, execuția lui Maximilian, capitularea Sedanului, portretul răposatului Abdul-Medgid și altele.

În această mică galerie, se află și o operă originală a artistului meu. Nu este lucrată cu penelul, e țeșută în fire de păr de toate nuanțele posibile: ea înfățișează un munte depărtat în fund; pe vârful lui stă un călător, iar la poale i curge o apă mare; dincoace de apă e un cioban, care pășunează o turmă de o speță destul de problematică; în sfârșit, călătorul din vârful muntelui își aprinde țigara la luleaua ciobanului din vale... Ce perspectivă! De câte ori mă rade, o admir, căci într-adins m-așează cu fața spre opera lui – știe bine cât îmi place.

Artistul meu avea odată doi cocoși, pe cari-i deprinsese la beție, și încă beție de alcool, fiindcă le dedia boabe și grăunțe zăcute-n rom. Am văzut într-o după-amiază de vară, în fața prăvăliei, pe desfrânații aceia beți turtă, făcând muștră și defilând soldățește, ca doi muscali pe două cărări, pe dinaintea unui cățel, alb și creț, muiat în boia de băcan pentru roșit ouă. Samurache stetea sluj, cu o chivără de hârtie în cap, încins cu o sabie enormă și având, se-nțelege, tot aerul sever necesar situației... Artistul meu ședea picior peste picior pe laviță și le comanda, cântându-le din ghitara marșul de la '48... Era atâta nerv în ritm, atâta suflare marțială în executarea bătrânului cântec popular, că m-așezai pe laviță alături cu comandantul și-ncepui să-l acompaniez bătând toba cu deștele pe fundul pălăriei – fără asta nu mergea: toba, cu grupetele ei în contratimp, asta e pipe-rul marșului; – iar droaia de copii din mahala, adunați să admire cocoșii, se puseră deodată la rând smirna și, apucați de mișcarea covârșitoare a sunetelor, porniră să defileze în urma cocoșilor de colo până colo și înapoi și iar, tropăind voinicește cu piciorușele lor goale pe paveaua încinsă de soarele de vară... Și pentru ca parada să fie deplină, o adiere de seară – ce binecuvântare după o zi de arșiță! – făcu să fâlfâie mândru dasupra tuturilor acestor bravi prosopul alb curat aninat sus la ușa bărbieriei.

Până târziu seara a urmat parada în fața unei asistențe foarte numeroase. Când s-a înnoptat bine, s-a dat comanda ruperii rândurilor, și artistul meu, ridicându-se-n picioare și scoțându-și ghitara de pe gât, a anunțat publicului:

— Mâine seară mai frumos!

Mai frumos... nu se putea.

Însă nu e numai artist, este și un om de spirit. Pe vremea războiului din '78 avea un mierloi care fluiera căzăceasca

și o gaiță diplomată care vorbea rusește. Cum intra unul dintre aliați în prăvălie, gaița îl întâmpina cu:

„*Zdraste! Zdarov?*”¹

După ce amicul meu trăgea perdaful din urmă și-i da voie mușterii să se scoale, gaița, schimbând tonul, striga:

„*No harașo! Davai paruski!*”²

Și până dispărea, dincolo de răspântie, cazacul încântat de așa cordială primire, mierloii îl petrecea fluierându-i cântecul fierbinte al patriei depărtate.

TEMĂ ȘI VARIAȚIUNI

Tema

Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă peste drum de cazarma Cuza în Dealul Spirii. Mulțumită activității pompierilor și soldaților, focul, deși bătea un vânt puternic, a fost năbușit în câteva minute. Pagubele nu prea sunt însemnate.

(*Universul*)

Variațiuni

1

De patru ani împliniți aproape de când reacțiunea ține în gheare Belgia Orientului, care din lipsă de energie în evoluțiunea ei cătră progres, un progres bine definit de aminteri prin spiritul tradițional și istoric, și ocazionat întrucâtva, deși jenat oarecum, de evenimentele economice din urmă, în care duplicitatea reacțiunii a întrecut toate

---

1. Noroc! Sănătos? (rus.)

2. Bine! Hai să vorbim rusește! (rus.)

marginile și a atins limita tuturilor speranțelor de îndreptare, speranțe ce nu pot fi întemeiate pe câtă vreme reacțiunea cu oamenii ei fatali, cari nu se tem nici de lege, nici de Dumnezeu, nici de judecata, nepărtinitoare dar aspră, a Istoriei, au avut cinismul prototipic și revoltător s-o declare, cu cea mai enormă dezinvoltură și exuberanță într-o memorabilă ședință a parlamentului, care a avut imprudența, sau, mai bine zis, impudența de a-și pune botul pe labe și, strigând ca mamelucii *mea culpa*¹, au trecut la ordinea zilei, ordine de zi pe care Istoria unei țări, ce se mai bucură de cea din urmă doză de respect de sine, trebuie s-o înregistreze cu dezgust și rușine, deoarece când *sic volo, sic jubeo*² domnește într-o țară ca maximă de înaltă politică și când, ca rațiune de stat, se constituie bunul plac al unor reacționari fiefați, nu ne putem aștepta decât la atâtea și atâtea infamii de tot soiul și altele încă, dar însă nu credeam pentru ca să ajungem aici, nu credeam, o mărturisim *coram populo*³, oricât am fi crezut de infamă reacțiunea concentrată și atotputernică, să ajungem și la incendii ca acela ce s-a petrecut în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza, care trebuie să serve cetățenilor de învățătură și să rămâie o pată neștersă și indelebilă asupra acestui negru regim, pretins alb⁴, regim al incendiului, căci dacă pompierii, opera venerabilului și bătrânului general Florescu, nu stingeau focul, cine știe cât mai ardea!!!

(Un ziar opozant fără programă, nuanță liberală-conservatoare)

-
1. E vina mea (lat.).
  2. Așa vreau, așa fac (lat.), expresia bunului plac.
  3. Public, în fața tuturor (lat.).
  4. Albi: denumire dată conservatorilor; roșii: denumire dată liberalilor.

Aseară iust¹ la orele când puneam ziarul ediția a cincea supt presă, în Dealul Spirei vis-à-vis de casarma Cuza, un incendiu a sbucnit.

Din cauza vântului violinte, care sufla puternic de la occidente spre oriinte, incendiul a produs o mare panică printre cetățiani și cetățiane.

Pompiarii cu câțiva serginți și ofițari – generarele era absente – au mers la localitate, unde cu greu au sbutit să năbușească sinistrul, care apăruse deja la steriorile casii atinse.

Cu această ocaziune vom repeți declarațiunile făcute în organul nostru de atâtea ori, privitoare la instituțiunea pompiarilor.

Am zis, zicem și de datoria noastră este să o repețim mereu protivnicilor noștri de la guvern:

Speriiința ne-a probat până la evidință că:

până când nu vom avea pompiari-cetățiani,

până când nu vom avea cetățiani-pompiari,

nu vom sbuti să ridicăm această instituțiune la treapta la care ea în occidente s-a ridicat.

Să avem patriotismul a lăsa deoparte spiritul de partită și să ne întrebăm:

Până când cu spediinte?

Este cineva pompiar? – trebuie să fie și cetățian;

Este cineva cetățian? – trebuie să fie și pompiar.

Aceasta este eficace,

este ecitabile,

speditiv,

iust.

---

1. Acest cuvânt și multe altele următoare, latinisme proprii ortografiei ziarului lui C.A. Rosetti, *Românul*.

Speriința din Dealul Spirii până la stremitate ne-a probat că sperietura cetățianilor și cetățianelor nesperiinți adesea cauza lățirii extraordinare a sinistrelor este.

Să căutăm deci:

a avea pompieri-cetățiani,

a avea cetățiani-pompieri.

Numai cu condițiune d-a fi și cetățian cineva un bun pompier este,
și viceversa.

Și se-nțelege că aceea ce zicem în cetăți despre cetățiani, vom zice la sate despre sătiani:

pompieri-sătiani,

sătiani-pompieri.

Dar ne vor întreba protivnicii noștri:

Cine va comanda pe pompierii-cetățiani? pe pompierii-sătiani?

Răspundem:

Ingenierii,

Ingenierii competenți, inteligenți, prudinți, independenți, speriiți.

Numai astfel instituțiunea pompierilor, puterică, va da roade scelinți.

*(Un ziar opozant cu câteva programe,
nuanță trandafirie)*

3

Décidément Maître Printemps n'est pas gai cette année-ci: du vent, de la pluie, de la pluie, du vent. Nos mondaines perdent leurs heures à regarder le baromètre, qui, insensible comme cette vieille Mère Nature, baisse, baisse toujours, on dirait les actions du Panama. Le Dieu Plaisir et la Fée Bamboche s'entêtent à tenir fermés leurs temples,

en dépit des vœux de leurs fervents fidèles; partant, plus d'encens sur leurs autels jadis si chargés de fleurs. C'est insensé comme on ne s'amuse plus en cette malheureuse fin de siècle, qui n'en finit plus avec ses surprises ravacholiennes.

Hier un grand incendie a eu lieu dans le Dealul Spirii. Faute d'amusement, une émotion vaut toujours mieux que l'ennui. Le coup d'oeil était vraiment assez pittoresque. Beaucoup de monde à l'incendie. Notons en passant M-me Chose, une brune descendue d'un cadre de Murillo, en robe de chambre, superbe dans son négligé transparent; M-me Machin, un Rubens, non moins élégante, toute rouge d'émotion; la toute jeune M-me Bigoudiano, un rêve brillant de Watteau, ravissante avec sa chevelure blonde or qui frise naturellement sans aucun artifice, un bouton de rose sur le point de s'épanouir aux rayons de Phoebus, harmonisant très-heureusement avec le ton rougeâtre des flammes légèrement estompé par le voile de la fumée. J'en passe et des meilleures, dont le nom m'échappe. Puis un essaim de jeunes filles, fraîches comme des violettes qu'on vient de cueillir au bord du ruisseau limpide, les unes plus charmantes que les autres, et que l'incendie avec ses flammes, qui rappelaient les contes fantastiques d'Hoffmann, et les braves et infatigables pompiers avec leurs manoeuvres paraissaient beaucoup amuser.

Après l'incendie, chambrée des plus selectes chez le rôtiisseur du coin.

*(Un journal chic)*¹

---

1. Hotărât, doamna Primăvară nu e veselă anul acesta: vânt, ploaie, ploaie, vânt. Mondenii noștri își pierd vremea privind barometrul, care, nesimțitor ca și această bătrână Mamă-Natură, coboară, coboară mereu, ca și acțiunile Panama. Zeul Plăcere și zâna

4

Mai multe ziare ale opoziției vorbesc cu un zgomot asurzitor despre un incendiu ce ar fi avut loc în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza. Cu această ocazie încalecă iar pe faimosul dumnealor *Dada*¹ aruncând în spinarea reacțiunii (sic) răspunderea pentru acest sinistru. Întrucât trebuie să pună publicul temei pe spusele acestor foi, ce nu mai au câtuși de puțin respect de adevăr, iată:

Petrecere se încăpățânează să țină închise templele lor, în ciuda dorințelor pasionaților lor credincioși; de aceea nu se mai găsește tămâie pe altarele lor, altădată atât de încărcate de flori. Foarte puțin se mai poate petrece în acest nenorocit sfârșit de secol, care nu a sfârșit surprizele sale răscolitoare.

Ieri a avut loc în Dealul Spirii un mare incendiu. În lipsă de petreceri, o emoție e totdeauna mai de preț decât plictiseala. Priveliștea era cu adevărat pitorească. Multă lume la incendiu. Reținem în treacăt pe doamna Cutare, o brună coborâtă dintr-un tablou de Murillo, în capot, superbă în neglijeeul său transparent; doamna Cutare, rubensiană, nu mai puțin elegantă, îmbujorată de emoție; foarte tânăra doamnă Bigoudiano, un vis strălucitor de-al lui Watteau, răpitoare cu păru-i blond-auriu care se buclează natural, fără nici un artificiu, un boboc de trandafir gata să se desfacă la razele lui Phoebus, armonizându-se plăcut cu tonul roșiatic al flăcărilor ușor estompate de vălul de fum. Trec peste multe alte frumuseți al căror nume îmi scapă. Apoi un buchet de tinere fete, proaspete ca violetele culese chiar acum pe malul unui râu limpede, unele mai fermecătoare decât altele, și pe care incendiul cu flăcările sale, care aminteau de povestirile fantastice ale lui Hoffmann, și bravii și neobosiții pompieri cu mișcărilor lor păreau să le amuze din plin.

După incendiu, o gustare dintre cele mai selecte la birtășul din colț.

(*Un ziar distins*)

1. Cal de bătaie (fr.).

Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirii. Sinistrul cel grozav este o pură invențiune ieșită din fantazia nesecată și din bogatul arsenal de calomnii al adversarilor noștri.

(Un ziar oficios)

Voința națională, 1885, 22 august

DIN „PĂCAT...
O FĂCLIE DE PAȘTE.
OM CU NOROC“
(1892)

OM CU NOROC!

Amicul meu, domnul Manolache Guvidi, este o persoană cunoscută în societatea noastră; e un om cu o avere însemnată, câștigată printr-o muncă onorabilă; e un om inteligent și serios, un bun soț și un bun tată de familie. Cu atâtea calități trebuia să reușească în lupta pentru viață: invidioșii, cu toate clevetirile lor, n-au putut nimic în contra-i.

Odată, în vremea primei sale căsnicii, el avea o mare întreprindere publică – aceea a fost începutul prosperității lui, deoarece din câștigul acelei afaceri a ieșit cheagul averii frumoase de care se bucură astăzi. Invidioșii intriganți căutară să-l sape și, după o campanie învierșunată prin grai și prin presă, reușiră să producă în cercurile înalte un curent defavorabil amicului Manolache.

Alegături, protestări, plângeri fură zadarnice din parte-i. Atunci, ca să nu se dea bătut și totuși să nu mai meargă fără folos la locurile oficiale, unde fusese bruscat și amenințat cu rezilierea contractului și cu un proces ruinător, el trimise pe nevastă-sa să parlez cu un personaj de mare influență, care oarecând îl ajutase la nevoie, arătându-i multă bunăvoință.

Domnul Guvidi se cunoștea pe sine; el știa că, cu caracterul său „neîncovoiat și mândru“, n-ar fi putut conduce

așa de bine ca soția sa această daravă delicată. Doamna Guvidi, deși foarte tânără, sub înfățișarea și manierele ei copilăroase, ascundea mai mult tact diplomatic. În adevăr, bărbatul socotise cuminte: ceea ce omul „tare și aspru“, cum se știa el, ar fi putut compromite, femeia slabă a scos-o cu blândețe la un fericit capăt.

Gurile răuvoitoare au trebuit în sfârșit să tacă ostenite; iar amicul nostru, luat îndeaproape de tot sub puternica protecție a înaltului personaj de care am vorbit, și-a putut urma înaintea treburilor și realiza câștigul însemnat pe care-l merita munca lui inteligentă și neobosită.

Și nu numai atât: de la această împrejurare s-a stabilit între familia Guvidi și protectorul său o prietenie din cele mai călduroase, care a plutit într-un senin neîntrerupt atâția ani – până când moartea crudă a răpit în floarea vârștii pe doamna Guvidi.

Sărmana femeie! așa de tânără, așa de frumoasă și atât de iubită! Cine-și putea închipui! Și ce gol a lăsat ea în urmă-!

„Ireparabilă pierdere pentru cei ce rămân
neconsolați!“

Acestea sunt cuvintele negre și pline de durere ce le-am citit cu toții pe panglica lată a celei mai frumoase cunună de violete de Parma, când am urmat tristul convoi. Iar pe cununa depusă de jalnicul soț era o vorbă și mai scurtă, și mai sfâșietoare:

„Memorie eternă: Guvidi dezolat!“

Mult a trecut de atunci și timpul, ca mai totdeauna, a alinat „eterna“ durere, umplând încet-încet cu uitare golul ce-l lăsase în urmă-i încântătoarea pierdută.

Când golul a fost cu desăvârșire umplut, amicul nostru Manolache s-a însurat a doua oară.

Om cu noroc!

Aceasta, soția a doua, este tot așa de tânără și de frumoasă cum era odinioară răposata; iar cât despre tactul diplomatic, atât de necesar când are cineva daraveri mari și multiple, putem spune că o întrece.

Și de aceea afacerile casei Guvidi & Co. sporesc mereu și merg din ce în ce mai bine: succesul este robul amicului nostru; norocul umblă după omul acesta ca un câine ascultător și credincios.

Mă gândeam tocmai ce roman bogat și senin s-ar putea face din studiul vieții acestui tip de om fericit, pe care-l cunoaștem toți așa de bine în societatea noastră, când iată că primesc prin poștă următoarele:

„Domnul și doamna M. Guvidi au onoarea de a vă ruga să petreceți ziua de duminică la moșia lor Moara-de-piatră.

Adunare restrânsă de intimi.

Ținuta absolut fără pretenție: où il y a de la gêne, il n'y a pas de plaisir.¹

Nota: *La gară v-așteaptă trăsura.*“

Stilul e femeia... Grațioasa doamna Guvidi! Îi cunosc scriptura și dictonul favorit, pe care-l spune așa de des și cu o atât de fermecătoare clipire de ochi!

*

Moara-de-piatră ca moșie e o moșie mică; da, dar ce rai mic!

E așezată la o distanță de douăzeci de minute de la gara * * * Un parc măreț și un *cottage*² englezesc cum se găsesc rar la noi.

1. Unde-i stânjenire, nu-i plăcere (fr.).

2. Vilă la țară (engl.).

Cu cât socotiți că a cumpărat moșia asta? N-o să credeți, căci în adevăr eu însumi n-aș crede, dacă n-aș ști pozitiv. Cu cât?... Cu o pereche de cai roibi... atât! Frumoși cai, ce e drept; dar, oricum, să capeți o moșie, care face două sute cincizeci de mii de lei ca o para, pe o pereche de cai, care mult-mult să facă cinci mii, cinci mii cinci sute!... Aci însă a lucrat un alt factor mult mai puternic decât interesul – patima.

Fostul proprietar al Morii-de-piatră era mult cunoscutul N..., distinsul *sportsman*, un flăcău destul de copt, putred de bogat, și care, cum îl știm toți, are o pasiune neînfrântă pentru cai. A văzut odată la șosea pe doamna Guvidi cu roibii – îi mâna singură – în cine știe ce dispoziții de spirit se afla omul – se zice că jucase toată noaptea trecută la Jockey și pierduse mult – și de atunci n-a mai avut pace nici somn.

Astea le povestește însuși amicul nostru comun, Guvidi.

Caii aceia au devenit pentru N... o marotă, o idee fixă, o boală, cum vreți s-o numiți. Ce n-a făcut ca să-i capete? I-a urmărit pretutindeni; a legat cea mai strânsă prietenie cu Guvidi, a stăruit, s-a rugat, s-a umilit... În zadar toate. Deși bărbatul stăruise să-i facă hatârul noului prietin, nevasta nu voia cu nici un preț.

— Nu fac târgul pe bani! a zis ea odată cu hotărâre.

— Atunci, pe ce? a întrebat N... cu tonul omului gata la toate.

— Pe... N-o să vrei...

— Orice!

— Pe Moara-de-piatră! a răspuns scurt femeia, care era acuma parcă mai frumoasă ca totdeauna.

— Ei! prea exagerat! a întrerupt Manolache, amestecându-se și el în vorbă din fundul salonului, unde-și citea gazeta.

— Ce te-amesteci dumneata în tocmeala noastră?... nu te privește! i-a obiectat doamna încruntându-se ca un copil răsfățat.

Domnul Guvidi dete din umeri și-și urmă înainte citirea.

— Îți place mult?... mult? a întrebat N...

— Mai mult, desigur, decât îți plac dumitale... cailor mei, a zis ea zâmbind cu un fel de răutate sceptică.

— Asta este peste putință! a răspuns N... încet și înecat, și ochii lui, care văzuseră multe, așintiți în ochii femeii tinere, sclipiră într-un chip foarte ciudat.

— Nu crez până nu mi-ei dovedi-o! zise ea și mai încet, accentuându-și bine zâmbetul răutăcios.

Târgul s-a făcut... Nici nu se putea altfel – altfel nu căpăta N... ceea ce dorea cu o atât de adâncă pornire... Roibii au fost ai lui.

Și astfel, de vreo șase ani acuma Moara-de-piatră este proprietatea Guvizilor.

*

Am ascultat de gentila invitație și nu mi-a părut rău. E în adevăr un loc încântător, și am petrecut în sânul acestei familii model cum nu se poate mai bine.

Dar nu era o petrecere ordinară: se rupea turta Nicuții – copila unică împlinea cinci ani.

Câte și ce daruri – o avere!... Între altele o fotografie recentă – încadrată în patru vergele de aur masiv, prinse la încheieturi cu ținte de diamant ca boabele de năut – nașul ținând în brațe cu dragoste pe mica fină, care-i râde cu nevinovăție.

Nașul a făcut o frumoasă surpriză oaspeților: a adus din București muzica roșiorilor.

Ospățul a fost strălucit și balul pe iarbă verde foarte animat și vesel.

A doua zi, luni, având fiecare dintre invitați afaceri de dimineață, am trebuit toți să luăm trenul care trecea la unu noaptea.

O noapte de septembrie limpede ca sticla curată... vreme dulce și lună plină... zece trăsuri mergând la pas și banda roșiorilor cântând un marș triumfal în frunte – de neuitat.

Familia Guvidi cu nașul ne-a condus până la gară.

Ne-am suit în vagon cu toții, după ce am mulțumit gazdelor și îndeosebi doamnei, care făcuse onorurile cu grația ei obișnuită etc...

N..., care n-avea ca noi treabă, a rămas pentru o noapte la Moara-de-piatră. Guvidi, așteptat a doua zi negreșit în orașul P..., unde-l chemau niște afaceri urgente, a rămas în gară s-apuice trenul ce venea din București și cu care noi ne încrucisam la întâia stație.

Se-nțelege că în tren am vorbit toată vremea numai despre petrecerea minunată de cu ziua, și am fost unanimi în a ferici, cu mai multă sau mai puțină invidie, pe amicul Manolache de cât noroc a avut și are.

Doamna Z..., una dintre invitate, o văduvă respectabilă, care știe toate câte se petrec în societatea noastră, și chiar mai multe, ne-a afirmat pe drum – „contând, se-nțelege, pe discreția noastră“ – că N..., cum e cam bolnăvicios, și-a făcut testamentul și lasă aproape toată averea sa copilei lui Manolache, pe care o iubește la nebunie.

Și toți, firește, am trebuit să zicem iarăși:

„Mare noroc pe Guvidi!“

Timpul, 1890, 15 iunie

DIN
„SCHIȚE UȘOARE“
(1896)

UN PEDAGOG DE ȘCOALĂ NOUĂ

D. Mariu Chicoș Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, și-a început cariera printr-o memorabilă conferință didactică.

Vom da aci mai la vale conferința în rezumat, apoi câteva note, luate după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebuie prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înainte de *e* și *i*, pronunță pe:

n ca *gn* franțuzesc,

t ca *k*,

d ca *gh*,

g ca *j*,

c ca *ș*.

Aceasta pentru ușurarea citirii citatelor din vorbirea d-sale, pe cari voim să le transcriem pe cât se poate cu pronunțarea lor originală. Cititorul va suplini părțile din cale afară originale, pe cari ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex. *gn* și *ș*.

1. Conferință

„Onorat aughitoriu,

Vom căuta să ne roschim astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămakica în jenăre și apoi numai doară ghespre metoda intuikivă și ghespre răspunsurile neapărate, nețăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinții școlerului!“

Așa începe d. conferențiar. Cui nu a asistat la conferența aceasta trebuie să-i spunem că pedagogul pune întrebările și presupune și răspunsurile. Așa că urmarea, deși s-ar părea o conversație între pedagog și școlar, este însuși corpul conferinții. Iată rezumatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferențiarul:

PEDAGOGUL: No! ce-i grămakica?

ȘCOLERUL: Gramakica iaște...

PEDAGOGUL: No că-z ce iaște? că-z doar nu iaște vun lucru mare.

ȘCOLERUL numai apoi se răculeje și răspunge: grămakica iaște o știință ghespre cum lucră limba și lejile mai apoi la cari se supune aceea lucrare, ghin toake punturile de veghere.

PEDAGOGUL: Bravo, mă! prostovanel! (îi zic așe doară nu spre admonițiune, ci spre înghemn și încurajare). No, acuma, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Școlerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspundă, neță sare, amăsurat priceperii și răjiunii sale:

ȘCOLERUL: În substankive care se văd și substankive cari nu se văd – reșpeckive concreke și abstracke!

PEDAGOGUL: Apoi merem mai gheparte pe ogorul pedagogic și punem cheskiunea doar:

Ați auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaște jănul?

ȘCOLERUL răspunge: Jănul e cumu-i lucru: masculin, feminin și ekerojen au neutru, reșpeckive ghe bărbat, ghe femeie și ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie.

PEDAGOGUL: Exemple doară...

ȘCOLERUL apoi musai se exprime astfel:

Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, și-apoi ghevine femenin.

PEDAGOG[UL]: No! dar neutru?

ȘCOLERUL: (inoțent cumu-i, el nu poake da exemplul aghcvat; eu, pedagogul, atuncia-s gata să-i dau ilustrațiunea keoriei)...

PEDAGOGUL: Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin și iapa feminină, neutru-i catârul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar, nici cal: e catâr, aghică corșitură, ghe îmbele jenuri, și mai gheparke pentru aceea se konzultă zoologia, care-i o altă știință naturale, și doară *naturalia non sunt turpia!*¹...

După aceea doară, școlerul musai să fie, în răștiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tutor substankivelor.

Vine numai dup-aceea cheskiunea makemakică... Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (zic eu școlerului), ce înțăleji tu prin curbă, o linie curbă?

ȘCOLERUL: Care nu-i ghireaptă...

PEDAGOGUL (*zâmbind cu bunătate*): No! care nu-i ghireaptă, bine! da' cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

ȘCOLERUL mai apoi vine la aceea înduplecare a răștiunii că musai va să răspundă minken:

E o linie oablă, oablă, care mere și mere și mere și iarăși se-ntoarnă ghe unghes o purces.

PEDAGOGUL (*jucându-și serios rolul*): Bine! răspuns limpeghe! chiar²! reșpeckive esact... No acuma, spune-ne cine au invântat numerele?

---

1. Cele firești nu sunt rușinoase!... (adagiu latin).

2. Clar.

ȘCOLERUL acuma, după memorare numai, căci memoria e, cum zice Tubinghen, pur animală, răspunghete ca animalul: numerele pare, reșpeckive cele cu soțiu, le-au invântat Pitagora, iar mai apoi cele impare, reșpeckive cele fără soțiu, le-au invântat Eratoskenes!

Bravo!

Cum veghe, onoratul aughitoriu, toake răspunsurile școlerului după metoada intuikivă moghearnă sunt neșesitake prin lojica lui, proprie vorbind născândă, dar completaminke formată printr-o educațiune aghecvată cercustanțelor, probăluike ca gherivând ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mânată mai gheparke.

Într-o viitoare conferență, vom cuvânta apoi ghespre această natură iarăși în aplicațiunile sale în raport cu pedagogia, cu beserica și cu ișcoala!

(*Aplauze. A doua zi pedagogul nostru este numit în slujbă, profesor „ghe pedagogie în jenăre și ghe limba makernă în șpețial“. Să-l vedem la lucru.*)

2. O inspecțiune

PROFESORUL: Că-z onorat domnul inșpectore va bine-voi doară un momânt să asculke aplicațiunea metoaghiu intuikive.

INSPECTORUL *se așază, scoate carnetul și condeiul și ascultă.*

PROFESORUL: Mă! prostovane! tu ala ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaște fință și ce iaște lucru, mă?

ELEVUL: Lucrul, dom'le, este care nu mișcă, și fință pentru că mișcă!

PROFESORUL: No! dar ornicul meu... prostule! fință-i ori lucru?

ELEVUL: E lucru, dom'le!

PROFESORUL: Că-z doar mișcă, mă! auzi-! (*bagă ceasul în urechea elevului.*)

ELEVUL (*ferindu-se*): Da, dar daca nu-l întoarcem, nu mișcă.

PROFESORUL (*satisfăcut*): Bravo! (*cătră domnul inspector*): Ş-apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri... Bine! (*Elevul trece la loc.*) Tu, mă! ălălant ghe lângă el... Câte picioare are boul, mă?

ELEVUL: Patru, dom'le!

PROFESORUL (*vesel*): Ei, pe dracu! că-z doar n-o să aibă şapke!... Şi ce e boul cu patru picioare? lucru ori ființă? Ha?

ELEVUL: Ființă, dom'le!

PROFESORUL: Dar masa ființă-i?

ELEVUL: E lucru, dom'le!

PROFESORUL: No! că-z n-are și ea patru?

ELEVUL: Da, dar nu se mișcă, dom'le!

PROFESORUL (*și mai vesel*): Ei! pe dracu! să se miște... poake doar că cu şpirikismus!

INSPECTORUL (*tușește tare și caută să schimbe vorba*): Mă rog, cum îl cheamă pe elevul acesta?

PROFESORUL: Anibal Ioanescu.

INSPECTORUL: Răspunde bine.

PROFESORUL (*cu siguranță*): Că-z ăsta-i ghintre cei bunișori!... No! la geografie acuma... Mă! tu ghe colo... Spune-ne tu doară toate ştakele Europei.

ELEVUL: Franța, dom'le.

PROFESORUL: Franția, bine!

ELEVUL: Anglia, dom'le.

PROFESORUL: Iaște!

ELEVUL: Germania, dom'le.

PROFESORUL: Ghermania.

ELEVUL (*se pornește repede – Profesorul dă din cap afirmativ la fece nume de stat cu satisfacție și cu mândrie*): Elveția, Rusia, Suedia, Italia, Belgia, Olanda, Turcia, Bulgaria, România, Serbia, Muntenegru și Grecia... dom'le!

PROFESORUL (*încruntându-se*): Și apoi mai care, mă?

ELEVUL: Atâtea, dom'le!

PROFESORUL (*începând să scrâșnească*): Dar Șpania, mă?

ELEVUL (*întimidat*): Și... Spania, dom'le!

PROFESORUL (*mai aspru*): Dar Șpania, unghe-i Șpania?

ELEVUL: ...?!

PROFESORUL (*magistral*): Șpania-i lângă Portocalia, mă boule, și vițaversa!

ELEVUL (*aiurit*): Și... Spania și Portocalia, dom'le!

PROFESORUL (*din ce în ce mai sus*): Și mai care?

ELEVUL (*pierdut*): Vițăvercea, dom'le!

PROFESORUL (*indignat*): Nu Vițăvercea, mă! Dăni-marca, mă! Dania, mă! (*Șoptind amenințător printre dinți*) Dania tătână-tău! (*Energic*) Merji la loc, boule!

ELEVUL (*pleacă obidit la loc*).

INSPECTORUL (*conciliant*): Ei! oricum, tot a știut destul de bine.

PROFESORUL (*încă fierbând de ciudă*): Pe dracu! știut! Traiane Ghiorghiescule! Vină tu... Spune-ne tu doară, s-audă și onorat domnul inșpector: dacă sunt în lume apoi căbe le veghem doară, cine le-au făcut pe toake?

ELEVUL (*sigur*): Natura, dom'le!

PROFESORUL (*zâmbind cu bunătate filozofică*): Ei, pe dracu, Natura!... Dar pe Natura aia cine au făcut-o, mă prostovane?

ELEVUL: Dumnezeu, dom'le!

PROFESORUL: Dar vezi bine că Dumnezeu, că-z doar nu tată-tău și mumă-ta!... No! acuma... noi, românii, musai doară să șkim pe cum că: ghe unghe ne trajem noi?... ghe unghe?... spune!

ELEVUL (*energic*): De la Traian, dom'le!

PROFESORUL (*făcând cu ochiul inspectorului, care stă în admirație*): Și cine era Trăian?

ELEVUL: El era un om bun!

PROFESORUL (*emoționat*): Bun, drăguțul ghe el! zic zău lui Dumnezeu, bun!... Și cu cine s-au bătut el?

ELEVUL (*brav*): Cu turcii!

PROFESORUL (*râzând cu mult chef*): Pe dracu! Că-z unghere erau turcii până atunci în Europa... Mai târziu doară apoi s-or ghesoperit turcii... (*Puternic*) Cu dacii, mă!

ELEVUL (*mai brav*): Cu draci!

PROFESORUL: Că zău lui Dumnezeu că cu draci s-o bătut!... Dar mai apoi, Ștefan cel Mare și Michaiu Bravul cine au fost?

ELEVUL (*mândru*): Ei erau oameni buni.

PROFESORUL (*aprobând cu tărie*): Buni, mă!... și s-au bătut...

ELEVUL (*cu multă mândrie națională*): Cu draci!

PROFESORUL (*entuziast*): Cu draci! zic zău lui Dumnezeu!... Merji la loc!... Bravo, prostovane! (*Către inspector, care e transportat*): Că-z ăsta doară iaște un școler emininke!

INSPECTORUL: Are și mult talent!

PROFESORUL (*cu siguranță*): Ei! pe dracu, talent!... că-z talent nu-i doar ghe vreo samă! asta-i lucru anticvat... Cu metoaghele mogherne doară, totul zace numai în aplicațiune!... No! la muzică acuma... Spune-ne, Popăscule: ce-i muzica?

ELEVUL: Muzica este care cântă, dom'le.

PROFESORUL (*nemuțumit*): Nu așa, loază! Nu cuvânta doară ca rătănii... vorbește ca școlerii. Dă-ne tu numai-ghecât ghefinația chiară și agkecvată!

ELEVUL: Muzica este...

PROFESORUL: Ce?

ELEVUL: Este când...

PROFESORUL (*foarte nemulțumit și repetând definiția*): Muzica iaște aceea care ne găghilă urechile într-un mod plăcut... (*pântru dinți, aparte, școlarului*;) Ia sama doară să nu ți le găghil eu ție într-un mod neplăcut! (*Se aude clopotul de ieșire*.)

INSPECTORUL (*se ridică; copiii fac și ei ca inspectorul*): Domnule profesore, sunt foarte mulțumit. Metoda dumitale e admirabilă...

PROFESORUL (*tăindu-i vorba cu mândrie*): Că-z asta doară e metoada lui Peștaloțiu!

INSPECTORUL (*urmând*): ... și zelul dumitale vrednic de laudă... (*Către elevi*;) Voi, băieți, căutați a profita de știința bunului vostru profesore și nu uitați că de la voi așteaptă mult patria, România, pentru viitor!

PROFESORUL (*conducând cu multe reverențe pe inspector și încântat de rezultat*): Că-z eu ce le tot spun boilor, onorat domnule inspectore?... Apoi dacă-s porci și n-au ghestulă aplicățiune!

3. Ajunul examenelor

PROFESORUL: No! mâne apoi începem doară! Câți ghintre voi au ștuduit, or mere mai gheparke; câți au fost putori și n-au ștuduit, trubuie că rămân repekinți. Acuma doară numai să vă muștruluiesc că cum să fiți la aceea înălțime la carea caută a fi școlerul întru cât privește educațiunea prințipială, reșpecktive la o conduită exămplară față ghe asistenții cari vor fi ghe față. (*Către un școlar din fund*.)

---

1. Pestalozzi.

Închighe gura, boule, că-ți întră musca... (*Băieții râd.*)
Silențium¹! Școlerul caută să fie curat îmbrăcat...

ȘCOLARUL IONESCU: Mie mi-a făcut mama haine nouă, dom'le.

PROFESORUL: Ei! mă-ta! că-z doară nu era să ți le fac eu! (*Răsete.*) Silențium, măgarilor! Educațiunea prințipială mai apoi ne obligă la respect cătră cei mari, și la înfățișare moghestă, carea iaște ca un *ghecorum*² al juneții... (*Răspicat și sever:*) Că pe carele îl voi veghè că rânjaște, ori se zben-guiaște, apoi minken acelui măgar i-oi lunji eu urechile... măcar de-ar fi ficior ghe Erzherzog³!...

ȘCOLARUL POPESCU: Dom'le, tata a zis că să-i spui de câte ori ne tragi de ureche, ca să vorbească la Cameră.

PROFESORUL (*cu ton de mângăiere*): Că-z astea nu le-am spus pentru kine. Pe kine doară ke cunosc ca un școler emininke... Le-am spus numai pântru porcii eilanți!... No! acuma să probăluim căke o țără ghin makerie... Popăscule! (*O plesnitoare și-apoi alta și-ncă una pocnesc în zidul din spatele profesorului; acesta sare în sus speriat.*) *Hoghi o fene èghemek!*⁴ Cine a fost porcul și măgarul...? (*Toată clasa râde.*) Cine?... Minken musai să aflăm cine nu a știut reșpectul? (*Fierbe de ciudă.*)

MAI MULȚI ȘCOLARI: Popescu, dom'le!

PROFESORUL: Popăscu? Nu se poake... Popăscu doară-i un școler emininke.

ȘCOLARII: Popescu, dom'le!

1. Tăcere (lat.).

2. *Decorum* (lat.) – podoabă.

3. Arhiduce (germ.).

4. Corect: *Hogy a fene egye meg!* (magh.) – Lua-l-ar naiba!

PROFESORUL: Acela care mai face asta, lasă-l apoi doară... Popăscule... dacă cineva ke-ntreabă să-i spui numai câke operațiuni avem în aritmeică, cum vei răspunghe?

POPESCU: Trei, dom'le.

PROFESORUL: Nu-s mai mulke?

POPESCU: Cinci.

PROFESORUL: Nu-s mai puține?

POPESCU: Două.

PROFESORUL: La ghereptul vorbind, sunt numai două în prințipiu, sporire și scăghere ghe unitake; numai doară, după diferanțiarea lor în praxă, ghevin că-s patru; aghițiunea, substrațiunea, multiplicățiunea și ghiviziunea. No! bine! meri la loc... Spune numa lui tată-tău să vină mâne să ne onoreză. (*Altă plesnitoare.*) ...*O feketete kukio!*¹ Cine-i porcul și măgarul?

TOȚI: Popescu, dom'le!

PROFESORUL (*necăjit*): Silențium! Ioanescule! Dacă cineva ke întreabă că-s câke-s emisferele pământului, tu ce vei răspunghe?

IONESCU: Două, dom'le!

PROFESORUL: Nu-s mai mulke?

IONESCU: Nu, dom'le!

PROFESORUL (*iritat*): Ba da, loază!

IONESCU: Care, dom'le!

PROFESORUL: Acele care sunt, boule! emisferul austral, emisferul boreal, mai gheparte apoi emisferul oriental și emisferul ocșidantal, măgarule! Meri la loc, vită! Vine mâni-ta, mâne?

IONESCU: Nu, dom'le, că spală la mama lui Popescu.

PROFESORUL: No bine, că-z tot n-avea ce procopseală să vază. (*Un pumn de plesnitori; profesorul sare cât colo.*) O

---

1. Corect: *A feketete kutya!* (magh.) – La dracu'!

fene ș-o fেকেte kukio! (*Turbat:*) ...Care e iar măgarul și porcul care n-are respect?

TOȚI: Popescu, dom'le... (*Râd.*)

PROFESORUL (*potolindu-se*): No! Silențiu! Luați aminke doară la muștruluiala care v-am făcut... Mâne este ziua când pukem zice, pedagoji și școleri, față cu onorata azistență care va fi ghe față: *finis coronat opus!*¹ ...*In educatione et virtute...* (*Copiii fac zgomot... Popescu se caută să mai găsească o plesnitoare. Profesorul iese repede, înjurând teribil ungurește.*)

4. Examenul anual

Două mahalagioaice asistă la examenul copiilor lor.

Profesorul, pedagogul nostru absolut, ascultă pe copiii mahalagioaicelor.

E foarte aspru și fără chef.

Mamele stau înțepate pe scaune, unde s-au așezat fără să fie poftite.

PROFESORUL (*către elevul Popescu, care n-a răspuns la trei întrebări*): No! prostule, dacă nu știi pe estea, care-s ghe tot simple și jenărale, apoi spune-ne rățiunea pântru carea româniei au kins să urmeză o polikikă jermână pe timpul lui Mihaele Bravul?

POPESCU: ...?

PROFESORUL: No! spune odată!

POPESCU: ...!?

PROFESORUL (*energic*): Meri la loc, boule! (*Către mama lui Popescu, care este foarte mâhnită:*) Că-z prost l-ai făcut,

---

1. Sfârșitul încununează opera (dicton latin).

cucoană! Apoi ăstuia doară numai paie să-i dai să mănce. (*Mama lui Popescu plânge.*) Că-z geaba te mai bocești acu-ma! nu-l mai dreji. Are să mai steie încă șapke ani repe-kinke... Ioanescule! (*Mama lui Ionescu tușește foarte mișcată.*) Cumu-i pământul, mă?

IONESCU: Mare, dom'le!

PROFESORUL: Pe dracu mare! L-a măsurat mâni-ta să vază mare-i. Pe lângă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupităr, pământul nostru doară-i o scârbă! nici cât să chiorăști un șoarece... Nu-i vorba ghe mare, mă prostovane! e vorba cumu-i?

IONESCU: Se-nvârtește, dom'le.

PROFESORUL (*răstindu-se puternic, mama lui Ionescu se sperie*): No! apoi? dacă se învârke, cumu-i? în trei colțuri, animale?

IONESCU: Nu, dom'le!

PROFESORUL: No, dar?

IONESCU: Rotund.

PROFESORUL: Vezi așa, loază!

(*Se face un zgomot la ușe. O doamnă din înalta societate, doamna Ftiriadi, intră împreună cu un mops gras, care vine să se gudure pe lângă pedagog.*)

PROFESORUL (*întâmpinând-o foarte emoționat*): Onorată doamnă, eu încă mă recomand! (*Ia cățelul în brațe.*)

DOAMNA FTIRIADI (*foarte volubil și pe un diapazon mult mai nalt*): Am venit pentru băiat... Să-ți spun drept că nu vream să-l aduc să dea examen la școala publică, nu vream să se amestece cu fel de fel de băieți rău crescuți... Dar a stăruiat tată-său... zice că e ordin de la minister... Și de-aia l-am trimes la d-ta, care-i cunoști caracterul lui ambițios, de când îi ești meditator.

PROFESORUL: Binevoiască numai onorata doamnă să ieie loc. (*Cătră Ionescu, care așteaptă în picioare*.) Tu meri la

locu-ți... De hatârul mâni-tii, pe kine nu ke las repekinke!
No! meri!

(*Ionescu merge la loc.*)

IONEASCA (*ridicându-se*): Sărut mâna!

PROFESORUL (*demn*): No, bine! poți mere. (*Ia scaunul Ioneaschii și-l pune lângă doamna nou sosită, și așază cățelul pe el; mopsul, mulțumit, îl linge pe nas. Mahalagioaicele ies foarte umilite.*) No, acuma tânărul Ftiriadi! Spune-ne, s-a-udă și ilustra matroană, onorata ta mamă: nu-i așa că pământul se-nvârke în jurul soarelui trei ani căke 365 ghe zile și mai apoi în al patrulea în 366 ghe zile!

MICUL FTIRIADI: Da, dom'le.

PROFESORUL (*face semne de aprobare doamnei Ftiriadi, care, foarte satisfăcută, se scoală de la locul ei, drege cravata băiatului, îl sărută și se așază iar la loc*): No, nu-i așe că presiunea se ghemonstră sufițiente prin ale două emisfere (*doamna Ftiriadi tușește tare*) ghe Maggheburg?

MICUL FTIRIADI: Da, dom'le.

PROFESORUL (*cătră clasa întregă*): No, boilor, ve-gețeți numai exămplu ghe aplicațiune! (*Către micul Ftiriadi:*) No, încă una ș-apoi basta! Spune-ne: nu-i așe că Ioane Corvin ghe Huniaghe, și Makiaș Corvin, și-apoi dup-aceia doară toți magnații maghiari fost-au români ghe-ai noști?

MICUL FTIRIADI: Da, dom'le.

PROFESORUL: Bine! Bravo!! Emininke!!!

DOAMNA FTIRIADI: Mersi, domnule profesor... Sunt foarte mulțumită... O să-i spui și lui Ftiriadi câtă oste-neală-ți dai cu copiii...

PROFESORUL: Ilustră doamnă, că-z asta ni-i misiunea. Datoria ni-i să luminăm jenărațiunile june; că-z fără in-strucțiune și educațiune, un popor doară e învins astăzi în

lupta pentru existență, și cine-i învins, apoi acela dă-l dracului! vorba lăcinească: *una salus vickis, nullam sperare salukem!*¹

Moftul român, 1893, nr. 3, 10, 20, 34

STATISTICĂ

De curând s-a publicat, sub auspiciile biurolui central statistic din Statele Unite nord-americane, o notiță statistică foarte curioasă și plină de învățăminte. Se știe că statistica este o faclă care luminează științele sociale, și se mai știe cât sunt de elocvente cifrele.

Iată ce ne spune ilustrul statistic Bob Schmecker, în notița de care vorbim:

„Am calculat, după îndelungate experiențe și notițe personale – eu, în interesul științei, iau parte la toate turburările de stradă – și am ajuns a stabili următoarele:

La orice revoluție sau turburare, ia parte același public care ia parte la luminație, la paradă sau la foc, și adică: bărbați, femei și copii de ambele sexuri.

Calculați pe vârstă ne dă la 1000:

Majori	515
Minori	485

Calculați pe anii vârstii:

Purtați în brațe sau mai mici de 7 ani . .	135
De la 7 la 10 ani	200
„ „ 10 „ 21 „	150
„ „ 21 „ 45 „	350

---

1. Corect: *Una salus victis: nullam sperare salutem* (lat.) – O singură salvare rămâne celor învinși: să nu mai spere în salvare.

„ „ 45 „ 75 „	150
„ „ 75 „ 85 „	14
„ „ 85 „ 100 „	1

Calculați pe motivele care-i mână în învălmășeală:

Din curiozitate artistică	50
„ „ critică	15
„ „ pură	230
„ instincte	450
„ convingerea altora	250
„ „ proprie	5

După starea de conștiință:

Pot răspunde pentru ce au luat parte la mișcare.	250
Nu pot răspunde	750

Dintre cei 250 dintâi:

Pot răspunde:	
În mod fantazist	120
„ „ naiv	125,5
„ „ plauzibil	0,5

Din capetele sparte, calculate pe 100 sunt:

nevinovate	75
vinovate inconștient	24
vinovate conștient	1

În privința rezultatelor unei mișcări populare, calculat pe un milion de suflete, avem:

Câți folosesc direct	100
„ „ indirect	100

Restul până la un milion păgubesc.“

În adevăr statistica e plină de învățăminte!

Moftul român, 1893, 11 aprilie

„MOMENTE“
(1901)

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

Un sfert de ceas până la Hanul lui Mânjoală... de-acolea, până-n Popeștii-de-sus, o poștie: în buiestru potrivit, un ceas și jumătate... Bueștrașu-i bun... dacă-i dau grăunțe la han și-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești, unul și jumătate, fac două și jumătate... Acu sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfârșit!... de așteptat, mă așteaptă...

Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică așa-i rămăsese numele; acum era hanul Mânjoalii – omul murise de vreo cinci ani... Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vândă hanul când trăia bărbatu-său, acum a s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alții, că umblă cu farmece. Odată au vrut s-o calce tâlharii... S-au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut – amuțise. Erau

patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, și ceilalți doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mânjoloaia începe să strige pe fereastră: hoții! și-n față-le, iacă zapciul cu mai mulți inși și cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: „Cine-i?”. Hoții cei doi, fugi care-ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea știa că mutul vorbește; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc – degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul...

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de care poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lângă focuri... de aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refecina oameni mulți, pe când doi țigani somnoroși, unul cu lăuta și altul cu cobza, țârlăie într-un colț olteneste. Mi-e foame și frig – m-a răzbit umezeala.

— Unde-i cucoana? întreb pe băiatul de la tarabă.

— La cuptor.

— Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu și trec, printr-o săliță, din cârciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... și abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cizme și de opinci jilave – abur de pâne caldă. Mânjoloaia priveghea cuptorul...

— Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

— Bine-ați venit, cocoane Fănică.

— Mai s-o fi gășind ceva de mâncare?

— Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții.

Și repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroaște să puie de masă-n odaie, și pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, și zice:

— Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam – ș-o cunoșteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la târg – niciodată nu mi se păruse mai plăcută... Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel. M-am apropiat pe la stânga ei, cum era aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna de brațul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

— N-ai de lucru? zice femeia și s-a uitat la mine chiorâș...

Dar eu, ca s-o dreg, zic:

— Strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Ia nu mă-ncânta; mai bine spune ce să-ți dau.

— Să-mi dai... să-mi dai... Dă-mi ce ai dumneata...

— Zău...

Și eu, oftând:

— Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Da' dacă te-aude socru-tău?

— Care socru?... de unde știi?

— Dumneata gândești că, dacă te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimini ce faci... Nu te duci la pocovnicu Iordache să te logodești cu fata a mai mare?... Aide, nu te mai uita așa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate și odihnite am văzut în viața mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! ce perdeluțe! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate

cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca subt o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Am vrut să m-așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toți pereții – nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

— Ce te uiți?

Zic:

— Icoanele... Unde le ții?

Zice:

— Dă-le focului de icoane! d-abia prălesc cari și păduchi de lemn...

Femeie curată!... M-am așezat la masă făcându-mi cruce după datină, când deodată, un răcnet: călcașem, se vede, cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrân, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește-năuntru și stinge lampa. Caută chibriturile pe băjbăite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace – ne-am întâlnit piept în piept pe-ntunec... Eu, obraznic, o iau bine-n brațe și-ncep s-o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa; îi ardea obrăjii, gura-i era rece și i se zbârlise pe lângă urechi puful persicii... În sfârșit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pe semne om fi căutat mult chibriturile, că țilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar...

Bună mâncare! pâne caldă, rață friptă pe varză, cârnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafea turcească! și răs și vorbă... halal să-i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroașii:

— Spune să scoată o jumătate de tămâioasă...

Grozavă tămâioasă!... Mă apucase un fel de amorțelă pe la încheieturi; m-am dat așa-ntr-o parte pe pat, să trag

o țigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, și mă uitam pân' fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în față și-mi făcea țigări. Zic:

— Fie, cocoană Marghioalo, strașnici ochi ai!... știi ce?

— Ce?

— Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da... nu așa dulce...

Și râzi!... Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

— Cocoană, dumneavoastră stați de vorbă aici... nu știți ce-i afară...

— Ce e?

— S-a pornit un vânt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare și m-am uitat la ceas: zece și aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate? Vezi ce e când te-ncurci la vorbă!

— Să-mi scoață calul!

— Cine?... Argații s-au culcat.

— Mă duc eu la grajd...

— Ți-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușe.

Am dat-o binișor la o parte și am ieșit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vârandu-se cumiști unii-ntr-alții jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urla vântul nebun.

— E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâne pe lumină.

— Nu se poate...

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și m-am suit în odaie să-mi iau

noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, ședea pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtea și-o răsucea.

— Cât am de plată? am întrebat.

— Îmi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula și-am pus-o-n cap, așa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, cari-i sticleau grozav de ciudat:

— Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

— Umblă sănătos!

M-am aruncat pe șea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, și am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedea ușa odăii deschisă, și în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-și cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! și mi-am făcut cruce: atunci, am auzit bine ușa bufnind și un vaiet de cotoi. Gazda mea știa că nu o mai văz, intrase degrab în căldură și apucase pe cotoi cu ușa, desigur. Afurisit cotoi! se tot vără pântre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creștea scuturându-mă de pe șea. În înalt, nori după nori zburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostentivă a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmple fierbințele și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai

pe ceafă și ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă amețea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghi m-a fulgerat pân' tot coșul pieptului de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula parcă mă strângea de cap ca o menghinea: am scos-o și am pus-o pe oblânc... Mi-era rău... N-am făcut bine să plec! La Pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m-or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se-mpletecea parcă băuse și el...

Dar vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunț și-nțepos... Îmi pun iar căciula... Deodată sângele începe iar să-mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; găfâie de-necul vântului. Îl strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face câțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată. Mă uit... În adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mogândeșă mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mâna pe revolver: atunci auz tare un glas de căpriță... Îndemn calul cât pot: el se-ntoarce-n loc și pornește-napoi. Câțiva pași... și iar stă sforăind... Iar căprița... Îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Pornește... Câțiva pași... Iar căprița... Norii s-au subțiat de tot: acuma văz cât se poate de bine. E o căpriță mică neagră: aci merge, aci se-ntoarce: aruncă din copite: pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbuța în piept și cu fruntea înainte să-mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și-l apuc scurt de căpăstru: mă aplec pe vine-n jos: „Ța-țà!“ și chem căprița cu mâna parcă aș vrea să-i dau tărățe. Căprița se apropie zburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească: mă pune în genunchi,

dar îl țiu bine. Căprița s-a apropiat de mâna mea: e un ied negru foarte drăguț, care se lasă blând să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. În vremea asta, calul se cutremură și dărdâie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea. În goana asta, când la fiecă clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care-l părăsisem prosteste... De ce?... Coccoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mișca în desagă să se așeze mai bine: mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uita și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi... Ce prost am fost!... Calul se poticnește: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genunchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m-a amețit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în față... Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să-mi fie-n spate! și mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată... Am greșit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte: porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, câmp larg. Îmi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorțite, ca să se ridice – atunci, simț o zvâcneală puternică lângă piciorul drept... Un țipăt!... Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală – am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-și capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește-ntr-o parte și mă trânteste-n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche și piere-n întunec. Pe când mă ridic zdruncinat, auz foșneală pântre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

- Tiù! Ța-țà! Ptfiù! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!
— Care-i acolo? strig eu.
— Om bun!
— Care?
— Gheorghe!
— Care Gheorghe?
— Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni.
— Da' nu vii încoace?
— Ba, iaca viu.
Și, dintre coceni, se arată umbra omului.
— Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?...
am rătăcit cu viforul ăsta drumul.
— Da' unde vrei dumneata să mergi?
— La Popeștii-de-sus.
— Ehei! la pocovnicu Iordache.
— Ei, da.
— Apoi, n-ai rătăcit drumul... da mai ai de furcă până-n Popești... Aicea ești d-abia în Hăculești.
— În Hăculești? am zis cu bucurie. Atunci sunt aproape de hanul lui Mânjoală...
— Uite-l colea; suntem la spatele grajdului.
— Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul toc-m-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri...

În câțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii luminează, și umbre mișcă pe perdea... A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviță lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a și auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză... Când să intru, mă-mpiedic pe prag de ceva moale – iedul... tot ala! era iedul gazdii mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? știa femeia că mă-ntorc?... ori se sculase de dimineață?... Patul era nedesfăcut.

— Cocioană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viață, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdele!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca subt o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătânii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-ntr-un târziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arseze până-n pământ hanul lui Mânjoală îngropând pe biata cocoana Marghioala, acu hârbuită, subt un morman uriaș de jăratice.

— A băgat-o în sfârșit la jăratice pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu câtea oară. Pocovnicul o ținea întruna că în fundul căciulii îmi pusese cocoana farmece și că iedul și cotoiul erau tot una...

— Ei aș! am zis eu.

- Era dracul, ascultă-mă pe mine.
— O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune...
— Întâi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...
— Da' dumneata de unde știi?
— Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!

Gazeta săteanului, 1898, 5 februarie

CĂNUȚĂ, OM SUCIT

A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea – un om sucit.

Mă-sii i-a abătut să-l nască tocmai despre ziuă la lăsata secului de postul mare, când se pornise o zloată grozavă. Paștele în anul acela cădea în iarnă de tot. Tată-său a alergat cu brișca la moașa satului tocmai în margine. Moașa dormea; d-abia se-ntorsese acasă de la arendașul moșiei, unde fusese chef. A trebuit vreme până s-o deștepte, până să se-mbrace femeia, până să se urce-n brișcă. Copilul a așteptat cât a așteptat și, până să-și piarză răbdarea mă-sa, care se văita cumplit, și-a pierdut-o el p-a lui și s-a repezit așa fără socoteală în lume, tocmai când s-auzeau clopoței de la brișca lui tată-său la scară.

Peste vreo patru săptămâni, a venit vremea să-l boteze: Radu, Răducanu, Cănuță – fără praznic la călindar. După ce s-a lepădat de trei ori de Satana nașu-său pentru el, Popa satului a luat copilul în mâni și l-a vârât o dată-n cristelniță: „... În numele Tatălui!...“ copilul a răbdat; pe urmă înc-o dată: „... ș-al Fiului!...“ copilul a-nceput să urle de apă rece parcă-l băga în foc; iar când l-a vârât a treia oară: „...ș-al

sfântului Duh!... “ copilul s-a smucit dintre degetele popii ca o vârlugă, și a scăpat în fundul cristelniții. Popa a scos mâinile goale din apă, iar nașa a început să țipe:

— Se-neacă, părinte, copilul!... Ce faci?

Popa și-a sumes iute mânicile și l-a scos cât a putut mai degrab la aer. Mititelul era vânăt ca un ficat de bivol bătrân: nici miau nu mai zicea: clipea numai din ochișorii lui cârpiți ca un broscoi în pierzare.

L-au luat de picioare, l-au învărtit, l-au scuturat, l-au freat, până i-a venit iar sufletul la loc.

— Măă! zice popa; mulți copii am botezat de când sunt preot... să vă trăiască! dar așa copil sucit n-am mai văzut!

Cănuță a rămas sărman de părinți tocmai când se făcuse copil de-nvățătură... De una, mai bine pentru ei: mare bucurie n-aveau să capete după urmările lui.

Bunică-sa despre tată l-a luat pe copil la oraș și l-a dat la școală. A-nvățat Cănuță cât a-nvățat, până a ajuns cu chiu cu vai în clasa a patra. Într-o zi, dascălul, un om foarte serios, a venit supărat. Cum a intrat în clasă, s-a așezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul și pe urmă:

— Cănuță!

— Prezent!

— Câți domni a avut țara românească!

— Mulți, domnule.

— Mulți, mulți! da' câți?... neghiobule!

— ...Câți, domnule?

— Dar tu mă-ntrebi pe mine? ori eu pe tine, prostule?

— Să-i numărăm, domnule...

— Dar pân-acu ce-ai făcut, neghiobule?

— Am învățat la ar'metică, domnule.

— Mergi la loc, nătărăule! Aldată să-i numeri.

S-a dus Cănuță la loc și s-a apucat să numere și iar să numere.

A doua zi a venit dascălul și mai supărat:

— Cănuță!

— Aici.

— Câte feluri de numere complexe avem?

— Multe, domnule.

— Câte, dobitocule?

— Câte, domnule?

— Răspunde tu, boule!

— Să le numărăm, domnule.

— Acu să le numeri? până acum ce-ai numărat, măgarele?

— Am numărat domnii, domnule!

— Mergi la loc, vită! Aldată să le numeri.

Iar s-a dus la loc și s-a apucat să numere câte feluri de numere complexe avem.

A treia zi, dascălul intră turbat:

— Cănuță!

— Prezent!... Numerele complexe...

— Nu te-ntreb de numerele complexe...

— ...Domnii țării românești...

— Stăi, întâi să te-ntreb, loază... Câte râuri are Europa?...

— Mă duc să le număr, domnule...

Și a plecat Cănuță. S-a dus la bunică-sa acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică-sa a alerțat la dascăl, și dascălul i-a spus:

— Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul să-i dea de căpătâi, că nu-i de școală, e copil sucit, una-l întrebi și alta răspunde.

S-a mâhnit bătrâna, dar s-a gândit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se procopsească-n școală... să-l dau la stăpân; poate acolo să-i fie norocul lui.

L-a dat pe Cănuță la un băcan. A slujit băiatul cât a slujit, când mai bine, când mai rău. Într-o seară, băcanul a

încărcat un coș mare cu fel de fel de mezeluri și cu vreo douăzeci de sticle de vin, să le trimească la un mușteriu. Afară era polei grozav. Cănuță s-a aplecat și d-abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.

— N-o să aluneci cu el, mă? a-ntrebat jupânul.

— De! jupâne; știi eu?

— O să-l poți duce?

— E greu...

— Haide! s-a răstit jupânul. Dar să dormi și să mănânci, știi? leneșule!

Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut. Jupânul ca să-l îmbărbăteze i-a dat un pumn în ceafă; pe urmă, jupânul și încă un băiat au ridicat greutatea și i-au pus-o lui Cănuță în cârcă. Copăcel-copăcel, băiatul a mers câțiva pași până la colțul stradei pe unde presăraseră negustorii cenușe pe dinaintea prăvăliilor; dar când să apuce pe o ulicioară mai neumblată, ca să mai scurteze din drum, tocmai venea o birje cu caii răsăcăriți de teama alunecășului. Băiatul s-a ferit repede în lături și odată, băldâbâc! și zdrong! Cănuță într-o parte cât colo și sarcina din spinare într-alta. Băiatul s-a lovit la cot de i-a secat sufletul; dar s-a ridicat degrab să vadă ce s-a făcut coșul. L-a apucat vârtos de toartă și l-a smucit cu putere. Ciudat lucru! Coșul era acum mai ușor. Când l-a ridicat de la pământ, a-nceput să curgă din fundul coșului ca dintr-o stropitoare ciuruită: se spărșeseră sticlele și acum se scurgea rămășița vinului. Ce să facă? La mușteriu, cu cioburi de sticlă nu putea merge. Să fugă? Unde să se ducă?... Să se-ntoarcă la prăvălie!... N-are să-l omoare doar.

De omorât nu l-a omorât jupânul, că jupânul nu era om așa de rău... Dar...

— Unde ai căzut, ticălosule?

— În colț la ulicioară.

— Pentru ce ai apucat pân ulicioară, afurisitule? Nu puteai merge pe podul Mogoșoaii, pe unde e măturat și cu cenușe pe jos? Ai?

— Ca să nu mai ocolesc, jupâne!

— Să nu mai ocolești?... Ți-e lene să umbli, mișelule!... Patruzeci de franci!... Face pielea ta câtă pagubă mi-ai făcut tu mie?

Și trage-i, și trage-i... I-a tras atâta, încât bietul Cănuță, după ce s-a-nchis prăvălia, nici n-a mai mâncat. S-a culcat îmbrăcat pe mindir și a dormit tun până la ziuă parcă făcuse un ziafet.

A treia seară îl trimite iar cu marfă la alt mușteriu. Acuma era coșul foarte ușurel.

— Măă! să vii degrabă.

— Viu, jupâne.

— Bagă de seamă să mai spargi ceva iar!...

Peste câteva minute vine-n prăvălie o damă și târguiește fel de fel de trebuincioase pentru casă.

— Să-mi dai un băiat să mi le ducă numaidecât cu mine și cu contul, să-l plătesc acasă.

— Care dintre băieții ăi mici e aceea? Întreabă jupânul.

— Nici unul! răspunde tejghetarul. Sunt toți duși.

— Dar Cănuță?

— N-a venit încă.

— Veni-i-ar numele...

Dama-și pierde răbdarea; se uită la ceas:

— Atunci, zice, iau o birje, că m-așteaptă la masă; am musafiri; și trimite dumneata pe băiat mâne, ori poimâne cu contul.

Jupânul, negustor vechi, care cunoștea cât se-ntinde poimânele cocoanei, zice dulceag:

— Dar... știți că... mai este un contișor...

— Ce contișor? zice dama. Orice-o fi, plătește bărbatu-meu când o trece pe aici.

— E cam de mult, zice jupânul zaharisind și mai tare tonul. Dè! cu vremea asta, și la noi, negustorii, nu prea merge... Eu zic, conia, mai bine să așteptăm băiatul... zău! mai bine să așteptăm băiatul.

— Care va să zică nu am atâta credit la dumneata?

— Mă iertați, sărut mâna, răspunde cu glasul ca miam-balul jupânul, frecându-și mâinile.

Apoi schimbând deodată tonul, aspru către tejghetar, pe când intră mai mulți mușterii:

— Băiete! vezi ce-a poftită ră domnii.

— Mersi, zice dama foarte înțepată și iese trântind ușa.

Orișicât, să lași să plece așa un mușteriu supărat, o damă, nu face pentru un negustor... Tocmai când se gândea jupânul la asta cu părere de rău că s-a-ntâmpat, iacă și Cănuță alb de mazărice.

— Unde ai stat până acuma, nemernicule? zbiară jupânul.

— Am fost la d. Popescu.

— La d. Popescu? ...un ceas pentru o palmă de loc?

— Am dat pe podul Mogoșoaii, jupâne; pân ulicioară alunecă.

— Pe podul Mogoșoaii?... ca să caști gura la prăvălii!...

Și șart! part! o pereche de palme fierbinți peste urechile degerate.

Desigur numai din pricina firii lui pe dos, i s-a părut lui Cănuță două palme mult mai dureroase decât bătaia de deunăzi. Deunăzi, după atâta pisăgeală, se culcase fără să se plângă de șale și dormise ca o buturugă; acuma n-a putut s-adoarmă de usturimea urechilor. A plâns înfundat toată noaptea pe mindirul lui până despre ziuă.

Se împlinea acu, peste o minută, a treisprezecea în-vârteală a pământului împrejurul soarelui de când tânărul

Cănuță se grăbise a ieși să se bucure de razele acestuia. Un neastâmpăr nesuferit ridică pe băiat de pe mindir. Cănuță oftă adânc ca și cum ar fi răsufflat întâia dată, își șterse repede ochii ca și cum ar fi văzut întâia oară lumina. În pereții ardea o lămpșoară afumată. Toți băieții ceilalți dormeau adânc. Își luă într-o basma lucrurile lui, mai nimic, și ieși.

Mijea de ziuă când, rupt de oboseala trupului și mai ales de a sufletului, înghețat de atâta umblet pe frig, bătea în geam la cocioaba bunică-sii, în fundul unei mahalale de la marginea orașului. Baba se deșteptase, își aprinsese candela la icoane și se-nchina.

— Cine e?

— Eu, bunico.

I-a deschis.

— Ei! ce cauți tu până-n ziuă?

— Am fugit de la jupânul.

— De ce? a-ntrebat bunica încruntată de cine știe ce urât gând i-o fi fulgerat prin mintea ei veche.

— ...Pentru că... nu mai vreau să stau.

— Nu-ți dă de mâncare?

— Ba da.

— Muncești prea mult?

— Mult... dar... nu mult.

— Te bate?

Băiatul dete din cap și-ncepu să plângă. A vrut bunica să-l mustre, să-l îndemne la supunere – ba, că așa bate stăpânul, să-nvețe băieții minte; ba, că trebuie să aibă copilul răbdare dacă e la stăpân; că dacă n-a vrut să-nvețe carte și nici la stăpân nu vrea să stea, atunci ce-o să se facă el? s-a-jungă vagabond, ori pungaș, ori să se prăpădească pe drumuri; că dè! e băiat mare acuma, de treisprezece ani... de treisprezece ani!... Și și-a adus aminte baba că adineaori,

acu, a împlinit copilul copilului ei d-abia atâta, și că e destul de mâhnit el și de bătut la ziua lui, când alți copii cine știe ce bunătați și ce mângâieri au la ziua lor: ce să-l mai mustre și ea?... și tot uitându-se la el cum plângea ca un prost, șezând pe marginea lăzii, cu legătura-ntr-o mână, și se ștergea cu căciula la ochi, a-nceput și baba să plângă ca o proastă...

Când răsărea soarele mare pe un ger limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică-sii. Tot fire scita! omul când doarme fără grije, doarme pe-o ureche, nu pe brânci; nici pe una nici pe cealaltă nu voise să doarmă, fiindcă-i erau prea simțitoare de cu seară.

Tot așa și iar așa, pentru nimicuri, a schimbat Cănuță mulți stăpâni. Istoria lui se poate asemăna cu istoria unui pahar care rabdă să-l umpli cu litra și pentru o picătură se supără și dă pe-afară. Și lumea vede măcar ce se petrece cu paharul; dar putea lumea-nțelege ce se petrecea în sufletul lui Cănuță? Paharul stă de față; sufletul lui Cănuță sta ascuns și pesemne era prea mic, prea strâmt – dedea repede pe dinafară.

Multe și de toate a-ncercat el în viața lui, ca să și-o poată cârpi de azi pe mâne. A făcut, fiindcă și el era român, a făcut și politică: a părăsit totdeauna opoziția, din cauza nemărginitei și injustei ei violențe, în ajunul venirii ei la putere, și s-a alipit totdeauna de guvern, care-n definitiv nu era așa de vinovat, cu câteva zile înainte de trecerea acestuia în opoziție. Și pe urmă iar așa și tot așa.

Ducând viață destul de grea, i-a venit și lui ceasul, și s-a însurat ca toată lumea. L-a înșelat la început soacră-sa, nu i-a dat zestrea făgăduită – el a zis și n-a prea zis ceva. L-a înșelat nevasta întâia oară – el a zis prea puține. A doua oară – n-a zis nimic. Dar odată, la Blagoviștenii, a făcut ce-a făcut și din toată sărăcia a cumpărat un crap mare și

borșos, ceva rar: patru chile și plin cu icre. L-a dus acasă și a rugat pe nevastă și pe soacră să i-l facă umplut la cuptor cu stafide și coconari. Femeile, din una-ntr-alta, mai cu treabă, mai cu vorba, au uitat să scoată peștele la vreme. Când l-a dat la masă – sfarog. Cănuță și-a ieșit din pepene. Fără nici o vorbă și-a lăsat nevasta și a pornit divorț a doua zi cu probe de altă dată: ar fi pornit numaidecât, dar nu se putea, era sărbătoare, mâncare de pește, nu se ținea tribunal.

Femeia era însărcinată... A-nceput să plângă, că ce o să se facă ea fără Cănuță. El n-a vrut s-asculte. De necaz, de mâhnire, femeia a lăpădat la mă-sa și cât pe-aci să piară de boală și de mizerie. A alergat soacră-sa la el:

— Cănuță maică, fie-ți milă! e nevastă-ta, iart-o! se prăpădește fata, moare! Ce Dumnezeu! Cănuță maică, pentru un crap!

Aș! Cănuță, bărbat strașnic, o ținea întruna:

— Crap necrap, nu se poate, cocoană! am pornit hârtie, s-a isprăvit.

În sfârșit a scăpat femeia după o îndelungată suferință.

Într-o dimineață, când plecase după daraveri, Cănuță se-ntâlnește cu nevastă-sa, slabă, legată pe sub fâlci: se plimba în Piața Teatrului de colo până colo ca o desperată. O durea îngrozitor o măsea de sus. Fusesse la dentist, dânsul dormea. Îl aștepta să se deștepte; dar nu putuse sta locului; ieșise să se plimbe; stând în salonul de așteptare, i-era frică să nu-nnebunească de durere.

Pe când vorbeau amândoi – c-aminteri nu erau supărați – iată că vine în fuga mare feciorul de la dentist și-i spune să poftescă. Femeia pornește hotărâtă; dar după un pas se oprește și, întorcându-se către bărbatu-său:

— Ai și tu cu mine, Cănuță; mi-e frică.

Omul merge după ea. Ajung în salonul de așteptare. Femeia cade zdrobită pe un jeț, legănându-și capul strâmbat și aiurit de suferință.

— Pofțiți, zice doctorul deschizând o ușă.

Femeia se scoală și ia de mână, dărdâind ca de friguri, pe Cănuță; amândoi intră după doctor. Ea, albă ca hârtia, se așază pe scaunul de operație. El se face că fluieră ca pentru el singur, ținând mâinile la spate și uitându-se la o cadră din perete. Dar n-are răbdare, vrea să se-ntoarcă... Atunci un țipăt... Gata!

— Hahà! zice doctorul. Bine-ai făcut c-ai venit! aveai un abces care se putea sui la ochi, și pe urmă...

— Ei, domnule doctor! zice femeia cu tonul blând al celei mai hotărâte scârbe de viață, după ce se clăti bine în gură... Câte supărări am eu, mă mir cum nu mi-a copt până acu și inima!

Cănuță nu mai fluiera. A plătit vizita doctorului. A plecat cu nevastă-sa. A tratat-o cu cafea cu lapte la Fialcowski, că nu pusese femeia nimic în gură de trei zile. Pe urmă s-au suit amândoi într-o birje; au mers acasă, s-au împăcat și au trăit încă destulă vreme împreună.

Ar mai fi trăit încă bine, dacă nu i se-ntâmpla lui Cănuță să moară. Într-o zi, dintr-un nimic, iarăși pentru un moft – ceruse împrumut o mică sumă unui prietin pe care l-a fost îndatorat pe vremuri cu mult mai mult, și acesta îl refuzase – s-a iritat așa de grozav din ceartă încât i-a venit un fel de necăciune... Rău... rău... până seara a murit. L-au îngropat a doua zi ca pe toți morții.

La șapte ani, i-au făcut după obicei parastas, ca să-i scoată oasele și să i le spele. Era de față la slujbă nevasta și câteva rude. Când au dat groparii de cosciugul lui și i-au ridicat binisor capacul putred, ce să vezi! În loc să stea oasele lui Cănuță de-a lungul și cu fața-n sus, hârca sta-n sus cu ceafa și țurloaiile erau pornite către grătarul coastelor.

— Asta n-a fost mort bine când l-au îngropat, a zis popa.

— Aș! a răspuns femeia. M-aș fi mirat, Dumnezeu să-l ierte, să-l gădesc la loc... Sfinția ta nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuță... om sucit!

Gazeta săteanului, 1897, 20 decembrie–1898, 5 ianuarie

DOUĂ LOTURI

— Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ștergându-și fruntea de sudoare, pe când madam Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părțile... Nu e și nu e!...

— Femeie, trebuie să fie-n casă... Dracu n-a venit să le ia!...

Dar ce au pierdut? ce caută?

Caută două bilete de lotărie, cu cari d. Lefter Popescu a câștigat.

Însă oricine mă poate întreba:

Bine, daca a pierdut biletele, de unde știe d. Lefter de câștig?

E lucru simplu. Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutați, ca de căbulă¹, de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spusese mulți, când se tot plângea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de-mpumut... Și a făcut învoială, pe onoare, față cu martori, să dea din câștig, dacă s-o-ntâmpla, zece la sută căpitanului.

Când a cumpărat biletele, d. Lefter a râs pesimist:

— Ți-ai găsit! eu și noroc!

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist:

— De unde știi dumneata norocul meu?

Ș-a pus pe d. Lefter să-i însemneze în carnet numerele biletelor.

---

1. Superstiție de jucător.

A trecut mult de la aceasta. Lotăriile, amânate de atâtea ori, s-au tras în sfârșit amândouă în aceeași zi. La prima (Lotăria „Societății pentru fundarea unei Universități Române în Dobrogea, la Constanța“) lotul cel mare de 50.000 lei l-a câștigat numărul 076.384; iar la a doua (Lotăria „Asociațiunii pentru fundarea și înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la București“) lotul cel mare, tot de 50.000 lei, l-a câștigat numărul 109.520.

D. Lefter, până adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amândouă loteriile. Era seară; omul ședea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare, vorbind în tică despre cum se scumpește viața din zi în zi, când, aude o birje oprindu-se-n poartă, apoi pași apăsați în curticică și pe urmă bătând cineva tare grăbit la geamlâcul d-afară. D. Lefter sare să deschidă, bănuind în gând: „Hait! iar ne cheamă deseară la serviciu extraordinar turbatul (turbatul e șeful), să ne canonească până la miezul nopții, ca să se recomande ministrului că e grozav!“ – iar madam Popescu se repede în odaie, fiindcă era în *négligé*. D. căpitan Pandele intră ca o furtună și, vorbind din ce în ce mai tare, ca și cum d. Lefter ar fi surd:

— Bine, nene, păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?... se poate să fii așa de indiferent?... te caut ca un nebun de atâtea ceasuri!

— Ne-a ținut până adineaori turbatul la canțilerie... De ce?

— Leftere!... nu știi nimica?

— Ce?

— Ieri s-a tras lotăriile noastre!

— Ei?

— Am câștigat!

— Nu mă-nnebuni!... Cât?

— La amândouă am câștigat loturile mari! ale mari de tot!

Și căpitanul pune pe masă listele oficiale și alături carnetul său. În adevăr, carnetul sună tocmai ca-n liste: *076.384 Universitate-Constanța, 109.520 București-Astronomie.*

Cititorul a înțeles acuma ce caută de trei zile pe brânci soții Popescu.

D. Lefter a trimis turbatului o scrisoare, cerând, cu tot respectul, un concediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte deloc bine. Așa și e; e bolnav.

După o muncă zadarnică de atâta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, când așa, când aminterea, d. Lefter a căzut pe o canapea sfărâmat de oboseală; a simțit că i se taie încheieturile și așa, un fel de slăbiciune la limbura, parcă-l lua o apă; a moțăit de câteva ori și-a adormit. Femeia a șezut și ea pe un scaun, că nu mai putea de picioare și de mijloc – se-nțelege, de atâta alergătură și de-atâtea ridicături. Să fi ațipit d. Lefter ca vreun sfert de ceas și, deodată, se scoală drept, cu fața luminată de raza adevărului...

— Știu unde sunt! acum știu!... ufl... le-am găsit!

— Unde?

— În jacheta mea a cenușie de vară... Cu ea eram la berărie când le-am cumpărat. Țiu minte bine; le-am pus în buzunarul de la piept înăuntru... Acolo sunt!... sigur!... Adu-mi jacheta!

Pe cât își aducea aminte mai limpede domnul Lefter, pe atât madam Popescu se turbura, se roșea, se-ngălbenea...

— Care jachetă? întrebă ea aiurită, ca de pe altă lume.

— A cenușie.

— Leftere! zice femeia punând mâna la sânul stâng, ca și cum ar fi simțit un junghi grozav.

— Ce?

— Am... dat-o.

— Ce ai dat?

— Jacheta!

— Care jachetă?

— A cenușie!

— Cui?

— N-ai spus tu că n-o mai porți?

— Cui? cui ai dat-o, nenorocito!

— La o chivuță.

— Pentru ce?

— Pe farfurii.

— Când?

— Alaltăieri...

— Alaltăieri!... fără s-o cauți pân buzunare!

— Am căutat-o, răspunde femeia îngrozită de vina ei; nu era nimic.

— Taci! strigă crunt d. Lefter... Pe câte farfurii ai dat-o?

— Pe zece... Destul m-am tocmit: n-a vrut să-mi dea o duzină întregă, răspunde ea fără să mai știe ce spune.

— Unde sunt farfuriile?... Voi să văz farfuriile! Adu farfuriile! poruncește strașnic d. Lefter.

Consoarta sa, fără să mai zică o vorbă, se supune; i le aduce și le pune pe masă. Frumoase farfurii! cu chenar dublu, unul conabiu lat pe multe, și altul pembè îngust pe buză. Domnul Lefter ia una ș-o sună – porțalan.

— Bravo! bun gust ai! zice rânjind sardonice.

Și, pac! trântește una jos... țândări! și pe urmă, paf! alta asemenea.

— Leftere!

— Așa sunt eu, galant, cocoană! când am chef, sparg; sparg, cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! sparg, mă-nțelegi, sparg al dracului!

Și iar pac! paf! până la a din urmă, pe când cocoana se scutură la fiecare, parcă ar arde-o cu un bici de foc. După ce le isprăvește pe toate, d. Popescu își scoate batista, își

șterge sudoarea frunții și se așază grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, dar calm, al judecătorului nenduplecat către criminalul care-i stă de față-n picioare:

— La care chivuță? o știi?

— La Țăca, aia tânără frumoasă, care vine totdeauna pe aici, răspunde vinovata, plângând cu inima frântă de târzie căință.

— Știi unde se află această chivuță?

— Zice că stă tocmai la margine, în mahalaua Farfurigiilor.

— Destul, nenorocito!

Peste un ceas, pe-nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături cu birjarul, un sergent; în fund, d. Lefter și d. căpitan Pandele; iar, dinainte, încă un sergent și d. comisar al secției respective, Turtureanu, deja cointerestat cu cinci la sută asupra câștigului – se-nțelege, câștig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul știe unde stă chivuța Țăca.

Birja, trecând din greu prin noroi, se oprește în sfârșit în apropierea unei cocioabe de pământ, care șade singuratică într-un peș pe un maidan. Comisarul postează pe sergenți, pitulați, în dosul cocioabei, după regula strategică consacrată la călcări de vizuini; le face semnul clasic al lui Harpocrates¹, ș-apoi trece, urmat de d. căpitan și de d. Popescu, să bată la ușe... O fetică zdrențuită vine să deschiză. În sălița luminată de pâlăiala a câțiva tăciuni de pe vatră, miroase strașnic a carne cu prune: o țigancă bătrână pregătește de cină. Toți trei vizitatorii se dau înapoi pe prispă punându-și mâna la nas.

— Unde-i mă-ta, fa? întreabă d. comisar.

— Trebuie să vie acuma, zice copila uitându-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.

---

1. Degetul la gură.

— Aprinde-un muc de lumânare și hai de ne du în odaie, s-o așteptăm.

Fata stă la-ndoială.

— Haide! se răstește d. Turtureanu... și toți trei intră, împingând pe fată-nainte.

— Da' ce e? întrebă bătrâna, ridicându-se de la vatră, unde sta stârcită.

— Avem treabă cu fie-ta, cu Țâca...

— Lipsește ceva dintr-o casă... știe ea ce lipsește, adăogă d. Lefter.

— Vai de mine! boiarule, zice bătrâna... N-are Țâca obiceiul... La toate casele boierești o cunoaște pe Țâca... la toate cocoanele mari o știe pe Țâca...

— Haide! nu mai lungi vorba, comandă d. căpitan Pandelescu, și-aprinde! cât vrei să mă ții în picioare?

— Iac-aprinz... Da' nu se poate, Țâca, boiarule! să fe-rească Dumnezeu! eu, pântru Țâca, poci să-mi pui mâna-n foc pântru Țâca... Poate, altă chivuță...

Și zicând acestea, baba a aprins o lumânare de seu și-a trecut în odaie, urmată de boieri. Odaia are două paturi, o masă, o laviță, un scaun, și o sobiță de tuci. Pe amândouă paturile, stau grămezi de haine, încălțăminte, pălării, șaluri purtate, pe sub paturi și pe laviță fel de fel de mărfuri de farfurărie și sticlărie...

La vederea mormanelor de vechituri, d. Lefter tresare; se repede și-ncepe să scoțoască, luând și examinând pe rând bucățică cu bucățică, fir cu fir. Câte reflexiuni ironice, picante, sentimentale, se pot face asupra unei așa grămezi peștițe de vechituri, cu privire la zădărnicia lumii trecătoare prin care au trecut și ele o clipă, nouă, neveștejite! Dar d. Lefter n-are vreme să filozofeze... el caută... caută mereu... Fatalitate! jacheta cenușie nu se află. Când gânduri peste gânduri îi clocotesc în cap, iacătă și Țâca, d-abia ducându-și

coșul plin de vechituri nouă, foarte obosită de alergătura zilii-ntregi și flămândă: de departe i s-au umflat nările ca răspuns la chemarea generosului miros de pe vatră.

Cum intră, o înconjură toți trei musafirii; d. Lefter o ia de piept:

— Unde mi-e jacheta?

— Care jaghetă?

— Jacheta a cenușie...

— Care jaghetă cenușie?

— Jacheta cu biletele...

— Care belete, boiarule?

— Te faci că nu știi, gașperită!

— Sa ma trasnească Dumnezeu! sa hie al dracului!

— Mai bine, spune drept, zice d. Turtureanu.

— Dacă spui, ai bacșiș bun, adaogă d. căpitan Pandlele.

— Ce sa spuie, boiarule! zice bătrâna apilpisită: ce sa spuie? vai de pacatele noastre, daca nu știe... auzi colo! ce sa spuie?

— Taci tu! zbiară d. Turtureanu și-i dă brânci babei cât colo în săliță.

Baba își face cruce, iar copila tremură ca varga lângă vatră, unde prunele sfârâie tare-n cratiță.

— Sa n-aibă parte! dă să zică Țâca.

— N-ai fost tu, o-nterupe d. Lefter, în strada Pacienții numărul 13, la madam Popescu, madam Lefter Popescu, o damă naltă, subțirică, frumoasă, oacheșe, casele ale verzi cu geamlâc, care are o aluniță cu păr dasupra sprâncenii din stânga și se poartă legată la cap cu roșu?

— Ba, am fost.

— Atunci, de ce minți?

— Ba, nu minț, boiarule; am fost. Ei?

— Nu ți-a dat pe zece farfurii, că n-ai vrut să dai o duzină-ntregă, cu chenar conabiu lat pe multe și altul pembé îngust pe buză, o jachetă cenușie?

— Ba, mi-a dat.

— Atunci, de ce miști?

— Nu minte, boiarule! zice bătrâna din săliță.

— Taci tu!... Unde e jacheta?

— E pa mine... o port pa dedesubt.

— Ca să nu te prinzi!

— Ba, sa hie al dracului care n-o poartă de frig... Sunt borțoasă, boiarule... alerg toată zâulica pân zloată – bogdaproste, îmi țâne cald la pânțete și la șale.

— Dezbracă-te! poruncește d. Lefter.

— Iaca...

Și Țăca începe a-și lăpăda țoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămașe, se vede jacheta cenușie. D. Lefter repede o caută-n buzunarul de la piept; chivuța se strâmbă, că se gădilă la sân. În buzunar, nimic; dar în fund are o descusătură... desigur o fi căzut în căptușeală. Țăca scoate jacheta și o dă d-lui Lefter, care o descoase cu briceagul din toate tighelurile... În căptușeală, nimic și iar nimic.

— Ce mi-ai făcut biletele? răcnește îngrozitor cu pumnii-nceștați d. Lefter, pe când ceilalți doi o strâng de-a-proape într-un colț.

— Care belete? zbiară și chivuța ca o neună ș-apoi, schimbând tonul, strigă tare către baba din săliță în țigănește: „Săi, că se sfarojesc prunele de tot!”

— Ce ai spus pe țigănește? urlă d. Lefter.

— Haoleu! încep să se bocească baba și copila, ce năpaste a fost să cază pe noi!

— Să-mi scoți biletele! scrâșnește d. Lefter; să-mi scoți biletele, hoțo! că te omor, mă-nțelegi? te omor!

Și-i trage Țăchii o palmă, s-o năucească. Atunci, toate trei femeile se pornesc pe ragete, să crezi că s-a aprins o cușcă cu pantere. D. Turtureanu dă-ntr-o parte pe d. Lefter și cu gravitate:

— Las-o, mă rog... Las' că spun dumnealor la secție.

Apoi iese-n uşe, dă un Țignal; sergenții răsar ca din pământ, și haide! le-au pornit pe nemâncate...

Toată arta d-lui Turtureanu a rămas infructuoasă... Femeile nu știau nimic despre bilete... Cu tot zelul său, nu putuse depăși limitele prudenței; de aceea, el spunea seara la berărie d-lui Lefter și căpitanului:

— Cu baba și cu fata, de! merge să le mursici mai zdravăn; dar cu Țăca, nu prea, fiindcă e, pardon, în poziție: dacă se-ntâmplă la secret vreun avort... Nu știi dumneata? Astăzi nu mai poți conta pe inferiori... și nici pe superiori! S-aude... Gazetele atât așteaptă ca să ne persecute... Dar îți spun eu că nu e... Biletele n-au fost în jachetă; pot face prinsoare pe ce poștești... Să vezi, când ți-o mai trece nițel asta... cum să zic? amorul propriu – așa e tot omul la-nceput când îi vine o surpriză de așa un câștig – să vezi, ai să dai peste ele acasă.

D. Lefter susține că Țăca i-a furat biletele – chivuțele și jidanii nu sunt proști: când cumpără haine vechi, le purică pân toate-ndoiturile.

— Ia, dă-mi-le, mă-nțelegi, la discreție, să stau eu cu dumnealor în *tête-à-tête* la secret... Să vezi cum scot biletele...

Și zicând aceasta, se uită cruciș fioros și scrâșnește din dinți.

D. Turtureanu răspunde făcând teorii asupra instrucțiunii criminale pe temeiul îndelungei d-sale experiențe în serviciul siguranței publice. Așa, femeile rabdă mai mult, sunt mai piloase¹ decât bărbații. Dintre bărbați, bulgarii întrec pe toți la răbdare; mai puțin ca toți rabdă țigani, și țigancele mai puțin decât toate: cum le strângi puțin în corset, „stai, ca spui, mânca-te-aș!“.

---

1. Regional: tari, rezistente, răbdătoare.

De aceea, le slăbise pe chivuțe, lăsându-le însă tot la secret, nemâncate, să se mai gândească – poate!... dar nu-i vine să creadă.

Pe când vorbește d. Turtureanu, d. căpitan Pandele citește gazeta de seară, iar d. Lefter ascultă dus pe gânduri. La un moment, d. Popescu se face palid: un domn a intrat în berărie și trece pe lângă masa lor către fund. Este șeful său de la minister, un tip foarte posomorât și din cale-afară aspru. D. Lefter se scoală și salută; șeful d-abia moțâie din cap și se așează la o masă puțin mai departe.

— Uite, zice d. căpitan și arată celorlalți gazeta, care scrie:

„Precum se știe, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute. Numerele cari au câștigat loturile cele mari, de câte 50.000 lei, sunt: la Constanța-Universitate, 076 384 – la București-Astronomie, 109 520.

Un lucru curios însă; până acuma, fericii posesori ai numerelor câștigătoare nu s-au prezentat să-și reclame dreptul. Pentru numeroșii noștri cititori și gentilele noastre cititoare, în rândurile cărora am dori din suflet să se afle câștigătorii, amintim că, după șase luni de la trageri, nu se mai poate sub nici un cuvânt reclama vreun câștig. Sumele nereclamate până la termenul fatal trec de drept la fondurile societăților respective.“

Cu tot respectul ce i-l însuffla d-lui Lefter șeful său, care-l ochea pe sub sprâncene din când în când cu privirea plină de muștrare – adică: „Dumneata ne tragi pe sfoară; scrii că ești bolnav, ca să-mi lipsești de la datorie, și pe urmă-mi bați berăriile... Bravo!“ – cu tot respectul acela foarte legitim, d. Popescu nu se putu stăpâni la propoziția finală din notița gazetei, și izbucni într-un hohot de râs, un râs vânăț:

— Hahaha! să știi, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen... Îmi cunosc eu norocul!... Hahaha!

Râsul și vorbele acestea au făcut pe d. căpitan Pandele să sară din loc. El, care până aci păstrase o atitudine calmă, mai presus de orice laudă, a trebuit în sfârșit și el să izbucnească... Imputări amare de neglijență, de indiferență, de imprudență! Când are cineva hârtii de valoare așa de mare, nu le lasă să se târâie astfel de colo până colo... Trebuie să fie cineva prea sec! Așa trebuie să pați când faci afaceri de o sută de mii de franci cu un zevzec! ș. cl... Și asupra acestora, d. căpitan pleacă, spumând și înjurând ca un grad inferior. D. Lefter parcă n-a auzit nimic; bate toba încetinel cu deștele pe marmura mesii.

Peste câteva momente, domnul șef, care a plătit paharul său de bere, se scoală și, trecând spre ușe pe lângă masă, zice:

— Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci, te rog, cel puțin trimite mâne cheia sertarului, unde ai acte publice în întârziere.

— Am fost bolnav, domnule șef.

— Mofturi!...

— Parol, domnule șef; mâne viu negreșit.

— Te rog! zice scurt și apăsător șeful și pleacă fără să salute.

D. Turtureanu se uită la ceas... Târziu! Trebuie să meargă la serviciul de noapte; peste un ceas trece inspectorul pe la secție. Pleacă; d. Lefter pleacă după el. Se aruncă-ntr-o birje; d. Lefter se aruncă după el.

— Merg și eu la secție, nene Turturene, s-o mai văz pe hoața!

D. Turtureanu se-nvoiește numai după ce amicul își dă cuvântul solemn de onoare că n-are să mai fie violent, n-are să mai facă nimica femeilor arestate. Pe drum,

d. Popescu promite amicului său să-i ridice partea din câștig de la cinci la zece la sută, dacă se găsesc biletele.

— Pe viitorul și pe onoarea mea! nene Turturene!

Au sosit... Nenorocire!... Inspectorul trecuse pe la secție adineaori; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, și liberase pe cele trei femei, îmbunându-le cu vorbe blânde.

— De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale! a zis d. comisar.

D. Lefter atunci a-nceput să se vaite.

— Prin urmare, care va să zică, dacă nici dv., poliția, nu ne protejați contra bandiților, atunci, mă rog, ce mai rămâne? Am înțeles, care va să zică, cum merge chestia! Nu vă săturați nici cu zece la sută? Cât vreți, cât poftiți, domnule? șaptezeci, nouăzeci? sută la sută?

Și apoi o cascadă, un torent de invective la adresa autorității, care e compusă din pungași, din zbiri complici cu briganzii! exemplu: d. inspector, care s-a-nvoit cu țigancele...

— Frumos! sublim! adaogă, după o pauză de resflu, d. Popescu, cu un ton de acră ironie.

Ș-apoi, schimbând tonul, cu glasul tunător:

— Rușine pentru acest început de secol! de trei ori rușine!

Prudența și amicitia au oprit pe d. Turtureanu să nu-i drezeze cuvenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorității în exercițiul funcțiunii, și poate că tot i l-ar fi dresat, dacă, asupra ultimelor cuvinte, d. Lefter n-ar fi ieșit în fuga mare ca un nebun, strigând că se duce să reclame la parchet.

Era cam pe la rândul al treilea al salipgiilor; mijeja bine de ziuă, când d. Lefter, după ce rătăcise atâta vreme prin mahalale, ajunsese în sfârșit în maidanul din strada Emancipării, în fața cocioabei, de unde ridicaseră așeară pe cele trei chivuțe...

Poate... poate că rugămintea să biruie ce n-a putut birui
 violența... și d. Popescu bate cu sfială la ușa sârmanei lo-
 cuințe... Nici un răspuns... Mai bate o dată, tot așa de dis-
 cret... Același rezultat... Să bată mai cu inimă!... Dar mai
 multă inimă n-are... Se apropie în vârful galoșilor de feres-
 trică și ascultă ce să fie înăuntru... În tăcerea dimineții
 umede și neguroase, se aud bine horcăieli... Femeile, zdro-
 bite de împrejurările prin cari trecuseră, dormeau duse.

D. Lefter șezu pe marginea de lemn a prispiei și aprinse o
 țigaretă... șezu cât șezu așa, meditănd un discurs bine sim-
 țit pentru a convinge pe chivuțe că niște femei muncitoare
 pot câștiga o avere într-un chip onorabil, fără să caute a
 ruina pe un om, de la casa căruia au câștigat totdeauna o
 bucațică de pâne... Ar fi păcat! și mai la urmă, el a dat de
 știre: biletele sunt anulate; dar zece, cincisprezece la sută,
 da! o avere necalculabilă, care le pică din cer: bogate, in-
 dependente și... oneste, șcl...

Deodată, se aude zgomot ușor în casă... În sfârșit, s-au
 deșteptat... Musafirul se scoală-n picioare, tușește și pune
 mâna pe bordul pălăriei. În același moment, ușa se des-
 chide și se arată-n prag chipul neșălat al fetii:

— Haoleu, mamă! săriți! c-a venit hăla iar!

Femeile sar degrab':

— Iar ai venit, nebunule! țipă Țăca.

— Ai venit iar la belete, ai! urlă bătrâna.

Și, până să n-apuice d. Popescu să salute măcar, se po-
 menește fleășc! drept în ochi, o strachină cu prune sleite:

— Na belete!

— Sa pui sa ne omoare, nevinovate, la poliție, ai? oțule!

Și după ce i-au luat văzul, trage-i, pumni, palme, și pe
 urmă care cu ce apucă, baba cu o cratiță, fata cu o scurtătură
 de lemn și femeia cu un târn, și dă-l tava pân noroi:

— Na belete! na belete!! na belete!!!

Când au ostenit bine chivuțele, a plecat și d. Lefter, destul de ostenit și dumnealui, dar repede, și cu capul gol, de degrab' ce-i era – și chivuțele după el:

— Ho! Ho! nu mai vrei belete? sa mai vii la belete! ho! oarrba!!

Pe la șapte și jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grije. Cocoana, văzând halul omului, s-a pornit pe plâns... De cu seara, venise un prieten de la minister și lăsase o scrisoare...

O citește:

„*Dragă Leftere,*

Astăzi, când am plecat de la canțilerie, d. Georgescu, șeful, mi-a zis să te anunț că, dacă mâne nu vii la serviciu, poți să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire și pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein. Au venit astăzi trei deputați și au făcut gură că se trăgănează lucrările. De mâne, începem, pe cât o ține Camera, canțileria la 8 dim. Te rog, în interesul tău, vino negreșit. Șeful e turbat rău.

*Al tău fidel amic,
Mitică*“

La opt și cinci, d. Lefter, spălat și premenit, suie treptele ministerului. Întreabă pe aprod:

— Șeful a venit?

— Acușica, răspunde aprodul. A ordonat să mergeți imediat la dumnealui.

D. Popescu grăbește și intră foarte umilit. Șeful, care se plimbă de colo până colo, cu mâinile în buzunar, cum îl vede, se oprește:

— Ai venit, domnule?

— Da, domnule Georgescu...

— Aici nu sunt domnul Georgescu, domnule! aici sunt domnul șef... Să-mi aduci la moment dosarul afacerii

Goldstein... și aldată, să știi că te dau afară! Statul nu plătește impiegații, ca să facă beții noaptea și ziua să zacă – uite ce prăpădit ești! – în loc să vie la datorie... M-ai auzit?... Mergi de-mi adu dosarul!

Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, descuie sertarul și apucă nervos un vraf de hârtii. Când dă să pună vraful pe masă, scapă pântre dește jos o hârtiuță mică îndoită. S-apleacă – o ridică – o privește lung – dă un țipăt!...

Toții zeii! toți au murit! toți mor! numai Norocul trăiește și va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca și el!... Sunt aci!... aci, biletele!... aci era soarele strălucitor căutat atâta timp orbește pe-ntunec!

D. Lefter e liniștit – acea liniște a mării, care, înțelenită în fine, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan: fața ei este senină fără creț, pe când în fundu-i zac atâtea sfărâmaturi de corăbii înghițite pe de-a pururi înainte de a fi putut ajunge la liman!

El ascunde-n sân, între flanelă și piele, într-un plic de pânză, cele două bucațele de hârtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surâzând de această reminiscență vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se așează bine în jețul său de mușama și așterne cu mână sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziție, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie:

„Domnule Ministru,

Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului.

Vă rog dar respectuos să binevoiți a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor. minister.

Binevoiți etc.

Eleutheriu Popescu“

Ia apoi dosarul și demisia și intră hotărât la șeful, care lucrează cu nasul vârât în hârtii:

— Domnule șef, iată dosarul Goldstein.

— Bine, răspunde superiorul, fără să ridice capul. Lasă-l aici.

— Și mai iată, „domnule Georgescu“, vă rog foarte mult, și demisia mea.

— Bine... Las-o aici.

— Vă salut.

— Bine... Du-te.

După zece minute, omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii intră la bancherul unde au fost depuse biletele *en gros*.

— Mă rog, unde se-ncasează câștigurile de la lotăriile cari s-au tras alaltăieri?

— Fondul e depus la Casa de depuneri, dar poate cineva să le-ncaseze și prin noi. Aveți vreun bilet câștigător?

— Am... două câștigătoare, răspunde fără afectare d. Popescu, și arată de departe biletele, ținându-le grațios între două degete.

— Sunt câștiguri mari?

— Măricele... Am amândouă câștigurile mari!

Bancherul deschide niște ochi plini de admirație și zice, dând să ia biletele:

— Dați-mi voie, mă rog.

Dar d. Lefter retrage încetinel mâna, dezdoiește biletele și întreabă:

— N-aveți listele oficiale?

— Ba da. Iată-le.

— Mă rog, zice d. Lefter cu vorbă răspicată, avem o dată: zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru – Universitate-Constanța.

— Nu, răspunde bancherul: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci.

— Dă-mi voie, nu mă-ncurca: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci – București-Astronomie.

— Ba, pardon, zice bancherul... București-Astronomie – zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru.

D. Lefter nu-și dă seama bine de ce, dar simte o sfârșeală și cade, alb ca porțalanul, pe un scaun lângă cantor¹, întinzând machinal mâna cu biletele. Bancherul le ia: se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, și, zâmbind și el fără afectare, zice d-lui Lefter, care ascultă stupid:

— Uite ce e, stimabile: v-ați înșelat... și iacă de unde provine... Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s-a-ntâmplat!... Al dracului!... Dumneata ai la una tocmai numărul care a câștigat la cealaltă și...

— Și... ce?

— ...și viceversa.

Cum aude cuvântul viceversa, d. Lefter se face vânt ca ficatul și se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă:

— Viceversa! Nu se poate, domnule! peste poate! Viceversa! Asta-i șarlatanie, mă-nțelegi! Vă-nvăț eu minte pe dv. să umblați d-acu-ncolo cu infamii, și să vă bateți joc de oameni, fiindcă este o exploatare și nu vă mai săturați ca vampirii, pierzând toată sudoarea ficare om onest, deoarece se-ncrede orbește-n mofturile dv. și cu tripotajuri ovreiești de bursă, care suntem noi proști și nu ne-nvățăm odată minte ca să venim, mă-nțelegi, și să ne revoltăm... da! să ne revoltăm! Așa să știți: proști! proști! proști!

Ș-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi și cu pumnii în cap și să tropăie din picioare, făcând așa un tărațoi, încât a trebuit bancherul să ceară ajutorul forței publice ca să scape de d. Lefter...

*

---

1. Casă (de plată).

Dacă aş fi unul dintre acei autori cari se respectă şi sunt foarte respectaţi, aş încheia povestirea mea astfel...

...Au trecut mulţi ani la mijloc.

Într-un târziu, cine vizita mănăstirea Țigăneşti putea vedea acolo o maică bătrână, oacheşe, înaltă şi uscată ca o sfântă, cu o aluniţă mare păroasă dasupra sprâncenei din stânga şi cu privirea extatică. Ea nu scotea un cuvânt, nu voia să răspundă la nici o întrebare; nu făcea nici un rău, era dimpotrivă foarte blândă. O singură apucătură denunţa oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul dezdăcînat: toată ziua, maica Elefteria culegea, te miri pe unde le mai găsea, cioburi de străchini, pe cari le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuţă.

Tot într-un timp, colo departe, în haosul zgomotos al Bucureştilor, trecătorii puteau vedea un moşneag micuţ, intrat la apă şi scofâlcit, plimbându-se liniştit, cu acea linişte a mării, care, potolită în sfârşit, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan. Bătrânelul se plimba, regulat – dimineaţa, de colo până colo pe dinaîntea Universităţii – seara, cum răsăreau astrii, de jur împrejurul Observatorului pompierilor de la bifurcarea bulevardului Pake – şoptind mereu, cu un glas blajin, acelaşi cuvânt: „Viceversa!... da, viceversa!...” – cuvânt vag ca şi vagul vastei mări, care, sub faţa-i fără creţ, ascunde-n tainicele-i adâncuri stâncoase cine ştie câte corăbii, zdrobite înainte de a fi ajuns la liman, de-a pururi pierdute!

Dar... fiindcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept: după scandalul de la bancher, nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu eroul meu şi cu madam Popescu.

Gazeta săteanului, 1898, nr. 3, 5 martie

LA CONAC

Din Poenița vine domol la vale un călăreț tânăr în buestru țcănit...

N-are de ce să gonească: soarele nu s-a ridicat nici de două sulițe; înainte de nămieț, are să ajungă la conac, la Sălcuța, dincolo de jumătatea drumului... Acolo stă un ceas, să dea grăunțe calului; până la toacă, e-n oraș, la boierul. Gândindu-se la boierul, se pipăie-n sân – legătura cu banii stă bine.

A trecut de cotul dealului la câmp deschis.

E a doua zi de sfântul Gheorghe. Ceru-i fără pată cât de slabă în tot largu-i de jur împrejur. La vale, în zare adâncă, sclipește unduind aerul dimineții calde, iar în pădușiștea de mesteacani de pe poala din bătaia soarelui, pasările primăverii se-ngână și care de care se-ntrec în feluri de glasuri.

— Da-ncotro, 'ncotro, flăcăule? întreabă cineva din urmă pe tânărul călăreț.

Acesta întoarce capul. Din urmă îl ajunge un alt călăreț. De unde a răsărit omul acesta? fiindcă, tot drumul, tânărul, măcar că și-a întors privirile de multe ori pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el; chiar a gândit: câtă singurătate de dimineață pe un drum așa de căutat întotdeauna!

— La vale... răspunde tânărul. Da' dumneata?

— Tot la vale.

Și cu vorba aceasta strângându-și calul în pulpe, trece alătura înaintașului.

— Drum bun, flăcăule!

— Și dumitale!

— Bine că te-ntâlnii!... Mi-e urât să fiu singur, mai ales la drum.

Călătorul după chip și port e un negustor, vreun orzar ori cirezar, de cari umblă pân sate după daraveri; un roșcodan grăsuliu, cu fața vioaie, cârn și pistru; dar om plăcut la înfățișare și tovaroș glumeț; numai atâta că e sașiu, și când se uită drept în ochii tânărului, îi face așa, ca o amețeală, cu un fel de durere la apropietura sprâncenelor.

Merg ei astfel domol alături în buestru țăcănit, vorbind mai de una, mai de alta, și rămâne lucru hotărât că se opresc împreună la conac pentru o gustare; și, din vorbă-n vorbă, nici nu prind de veste când ajung aci aproape să intre-n Sălcuța. Cotind la stânga, de după tufișul movelei pe care stă biserica, li se arată, ca la o bătaie de glonț, coperișul nou de tinichea al turnului strălucind în soare.

Tânărul îndeamnă calul ținând scurt zăbala. Tot așa și negustorul. Calul ia vânt. Trecând prin fața bisericii, flăcăul își face cruce. Atunci aude pe tovaroșul, rămas câțiva pași înapoi, râzând grozav. Întoarce capul: tovaroșul nicăieri... Mare minune!... Unde a putut pieri? A intrat în pământ?

Nu... E la han... Îl așteaptă subt umbrar...

Flăcăul nu a luat seama că negustorul i-a fost trecut înainte. Firește că așa a trebuit să fie: în pământ n-ar putea intra un călăreț cu cal cu tot...

La conac, tingirile și căldările clocotesc, grătarele sfârâie, cântă lăutarii, forfoteală și larmă mare, și clopote și clopoței, pe cari le sună vite și cai mișcându-și capetele.

Tovaroșii de drum, după ce atârnă de gâtul cailor trăistile cu grăunțe, se așază la o masă. Negustorul scoate din geanta lui un șip cu rachiu și cinstește pe tânărul... Bun rachiu!... O căldură plăcută cuprinde măruntaiele, și ce poftă de mâncare!... Mâncarea e bună și vinul și mai bun... Negustorul bea și-mbie pe tânăr, și tânărul voinic, se ține bine: pahar la pahar și dușcă la dușcă...

Încet-încet, tovaroșii s-au înfierbântat bine... Dar... le trebuie vin, și degeaba bat în masă și strigă: nimeni nu-i aude. E îmbulzeală mare înăuntru în prăvălie și afară subt umbrar. Pierzându-și răbdarea, negustorul se scoală de la masă și merge-n cârciumă. Tânărul stă foarte aprins la locul lui, se șterge de sudoare și suflă din adânc.

Celălalt se-ntoarce mânând înaintea o față voinică și frumoasă, care, cu mânele cămeșii sumese până la subțiori, aduce pe o tavă uscătură și udătură. Ajungând prin îmbulzeală la masă, șasiul se uită lung la tânăr, ba-i mai face și cu ochiul cătră față.

Fata lasă tava pe masă și pornește. Flăcăul vrea s-o apuce de braț; ea scapă și pleacă; el o cheamă-napoi; ea-și întoarce capul rîzând, dă din umeri, par-c-ar zice: „acu n-am vreme de jucării!“ și intră-n prăvălie. Șasiul se uită la flăcău și iar îi face cu ochiul: „după ea!“ Flăcăul se scoală hotărât drept în picioare și urmează calea ce i-o arată ochiul tovaroșului...

A trecut de mult de nămieț și încet-încet au plecat, unii câte unii, cărăuși, negustori și drumeți alții, care la deal, care la vale, și lăutarii au tăcut și s-a liniștit de tot și s-a limpezit locul.

La conac a mai rămas prea puțină lume... Într-o odaie, ațipesc așa după masă cei doi tovaroși, fiecare pe câte un pat... Fata le aduce cafele... Acu nu-i mai e degrabă; poate sta și de vorbă cu un drumeț. Negustorul se uită șasiu la față, se uită șasiu la băiat și merge să vază ce mai e pe dincolo, pân odaia unde s-au pus niște orzari să-nvârtească un ștosior...

Acu, ce mai una-alta? Multă vreme nu poate sta de vorbă o față care are atâta treabă... N-apucă să plece fata, și roșcodanul intră-napoi. Tânărul s-a culcat de-a binele... Aș!

E vreme de dormit acuma? Trebuie să meargă îndată după tovaroș în odaia d-alături, unde e pont mare de câștig: orzarii sunt și mai buni de iubit – joacă și prost și gros.

— Hai, scoală!

Între orzari, cine să fie? – Neica Dincă, unchiul, frate bun cu taica flăcăului nostru.

Nu stau mult la vorbă ca să înțeleagă unchiul de unde vine și unde se duce tânărul. Vine de acasă și se duce la oraș, să plătească boierului câștul întârziat, cincizeci de galbeni, pentru sfoara de moșie din Poenița, pe care o ține taică-său în arendă.

Și jocul pornește iar...

Tânărul se vâără și el... și joacă.

— Mă, țângăule, zice unchiul, ia-ți calul și mergi de-ți caută de treabă!... Ai auzit?...

Dar țângăul se uită în ochiul tovaroșului, care-i stă în față, și se face că n-aude. Merg nainte și bine merge; are un noroc nemaipomenit.

— Mă, secul! zice unchiul. Ți-e destul... Pleacă!...

Aș!... S-a-nserat de tot; nu se mai vede cartea: se aprind lumânări.

— Mă, băiete! a-nnoptat... Ce faci?...

— Lasă-mă, unchiule!

— ...Bine! răspunde omul bătrân și joacă nainte...

Dar jocul e joc și norocul noroc... Începe cartea flăcăului să se schimbe și să meargă tot d-a-ndăratele... Sudori peste sudori... Tânărul se oprește și stă la gânduri, uitându-se ca-n gol; dar întâlnește ochiul tovaroșului, care-i dă o povață mai tare decât cea mai tare poruncă... Pune mâna-n sân și scoate legătura... Înainte... Unchiul ridică ochii spre nepot, zâmbind cuminte, și, fără să mai zică o vorbă, îi apleacă cu luare-aminte asupra mesei.

E trei după miezul nopții... S-a dus arenda!... – și două inele și ceasul!... S-ar fi dus și calul și șaua, dacă unchiul și orzarii n-ar fi suflat în lumânări și n-ar fi mers să se odihnească... Cine a câștigat?... Cine a știut să joace, firește: unchiul și cu unul dintre orzari, tovaroșul lui; alți doi orzari au pierdut, nu tocmai cât nepotul, adică nu tot ce aveau; dar au pierdut și ei destul de frumos pe potriva unor negustori nu tocmai tari.

Acu, toți jucătorii dorm, fiecare la odaia lui. S-a-nnotat de pe la miezul nopții, și e întunerec adânc.

Flăcăul nostru stă pe prispă cu fruntea-ntr-o mână, pe când, în picioare, drept în față-i, stă tovaroșul său de drum. Încet de gânduri, tânărul ridică fruntea-n sus și-i pare că vede în întunerecul nopții strălucind ochiul ciudat care l-a stăpânit toată ziua.

— Ce-i de făcut? întrebă.

— Dorm toți butuc, șoptește cald șășul... Ușa e scoasă din țâțâna de jos... Dacă o ridici binișor, poți intra pe dedesubt; poți pe urmă s-o descui pe dinăuntru și să ieși frumos. Intră încetinel; lasă-te pe vine; mergi pe dibuite la paturi; ascultă bine unde resuflă, și trece-le cu basmaua asta pe la nas fiecăruia... Odată să tragă-n suflet din mirosul ăsta, și nu se mai deșteaptă până la ziuă, să-i tai cu fereastrăul.

Și zicând acestea, îi dă basmaua-n mână și-l împinge pe flăcău încet-încet spre ușe. Băiatul trece basmaua în mâna stângă și, ștergându-se de sudoare:

— Doamne! doamne! suspină el și cu dreapta-și face cruce.

Atunci un hohot strașnic se aude... Flăcăul se-ntoarce-n loc. E beznă împrejurii, și nicăieri ochiul luminos al tovaroșului. Tânărul se moleșește din toate-ncheieturile și se prăbușește pe prispă.

...Se face ziuă...

— Scoală, mă! aici ai adormit, procopsitul? zice un glas cunoscut.

Flăcăul se trezește buimăcit.

Unchiul îl cheamă în odaie; nepotul ascultă d-abia târându-se pe picioare.

— Cât ai pierdut, mă?

— ...Tot.

— Cât tot?

— Ce-am mai avut eu... și...

— Și ce mai?

— Și... arenda.

— Cincizeci de galbeni?

Nepotul dă din cap punând ochii-n pământ.

— Cine te-a pus să joci, dacă nu știi jocul?

— Dracul m-a pus!

— Nu ți-am spus de trei ori să pleci?

— Da.

— N-ai înțeles că te luam la sigur?

— Nu.

— Prostule!

Și unchiul trage din brâu un pungoci mare, scoate o mână de bani și numără pe masă.

— Numără-i și tu. Sunt cincizeci?

— ...Da.

După o tăcere, în timp ce băiatul a strâns banii, i-a legat și a vârât adânc legătura în sân:

— Cu mine să joci tu, mă! țângăule mucos?

Și-i arde părintește două palme strașnice.

— Altădată să nu te mai apuci să joci cu oameni bătrâni, dacă nu știi juca! Ia-ți acu banii și pleacă degrabă la boierul... Uite... mai ține doi lei de parale, să ai ce mânca pe drum.

— Sărut mâna!

În câteva clipe, băiatul e călare...

- Ei! ce stai? nu pleci?
— ...Unchiule, să-ți faci pomană, să nu spui taichii,
că mă omoară!
— Dacă te faci băiat de treabă, nu-i spui.
— Mă fac... sărut mâna!
Și flăcăul dă călcâie buiestrașului.
— Mă! strigă după el unchiul. Ia seama, că te ia dracul
dacă te mai iei după el, nătărăule!

Către seară, tânărul, flămând și-nsetat, trece pe dina-
intea conacului de la Sălcuța în buiestru-mbășicat. O fată
naltă și voinică cu mânecile sumese până la subțiori,
stând rezemată de un stâlp al prispei, se uită lung după
călăreț. El apleacă bărbia-n piept, strânge scurt zăbala și
îndeamnă calul la iuțeală. Vrea și el să se uite o dată îna-
poi, dar a apucat să cotească la dreapta pe după movila
bisericii, și prispa conacului nu se mai poate vedea.

Ajungând la cotul dealului, unde apucă drumul spre
Poenița, buiestrașul gâfâind își potolește puțin mersul la
urcuș.

Soarele, scăpătând la apus, se uită îndărăt cu stăruință
caldă la păduriștea de mesteacăni, unde atâtea pasări ale
primăverii se cheamă, se-ntreabă și-și răspund, se-ngână
și se-ntrec în fel de glasuri, întorcându-se fiecare pe la cui-
bul său.

Gazeta săteanului, 1900, 5 martie

REPORTAJ

Revolta națională apărea sub direcția mea acu vreo cinci-
sprezece ani, pe vremea cabinetului Brătianu. Era o ga-
zetă eminentemente combativă, făcând crâncenă opoziție.

Tăria noastră nu stetea atât în articole de fond sau
în polemice, cât în informațiuni de senzație țesute cu

observațiuni veninoase. Turbasem și pe public, și pe politicieni, și mai ales pe confrăți, cu descoperirile celor mai intime secrete ale culiselor politice, sociale și chiar familiale. Poliția înnebunea căutând în zadar să afle izvorul știrilor *Revoltei*.

Și ce simplu lucru! Toate le aflam de la o damă din societate, care le lua într-adins pentru noi de la un stâlp al puterii, un om foarte de sus. Cătrele părțile erau interesate să lucreze cu cea mai perfectă discrețiune: bărbatul de stat își exercita prin canalul nostru micile răutăți și marile intențiuni; dama câștiga frumos de la noi, iar noi țineam recordul gazetelor bine informate. Oricine ar fi citit însă cu destulă luare-aminte foaia noastră ar fi trebuit măcar să bănuiască: pe câtă vreme pe toți oamenii de la putere îi tratam cu ou și cu oțet, pe bărbatul nostru de stat îl maltratam cu zahar și cu apă de trandafir.

Dar, din nenorocire, izvorul informațiilor a trebuit să ne sece odată. Bărbatul de stat a căpătat misiunea pe care o vâna de mult și a părăsit capitala; astfel, am rămas – dama, dezolată fără bunul ei amic, iar noi, și mai dezolați, fără informații. A voit dama să ne servească cu știri din alte izvoare; dar au început să plouă dezmințirile, și confrății s-au pornit să-și verse focul asupra *Revoltei*, care, „fără nici un scrupul“... „mincinoși!... infami!... caraghioși!...“, în fine, toate grațiozitățile de cari sunt capabili niște confrăți geloși de un îndelungat succes.

Atunci, am luat un reporter special.

Câteva zile am scăpat de dezmințiri și de invectivele confrăților... Da! dar ce informații, Dumnezeuule! Judecați singuri:

„Azi s-a ținut un consiliu de miniștri, la Ministerul de Interne.“

„Primul-ministru va pleca mâne sâmbătă la Florica. Probabil că se va întoarce luni sau marți, dacă nu se va hotărî să rămână acolo mai multe zile.“

*

„D. ministru al Cultelor a lucrat ieri, miercuri, cu m. sa regele.“

*

„Aflăm cu plăcere logodna d-lui Alexandru Popescu, vechi funcționar, cu doamna Alexandrina Ionescu, mama tânărului poet Horațiu Ionescu, impiegat la biuroul de servitori de pe lângă Prefectura poliției Capitalei. Toate urările noastre de fericire, junei perechi.“

*

„După cererea doamnelor Tudorița Ștefănescu și Fani Teodorescu, s-au permutat, întâia în postul de moașe la plasa Z... în locul celei de-a doua, iar cea de-a doua în aceeași calitate la plasa X... în locul celei d-întâia.“

Când a intrat reporterul meu de dimineață, l-am întâmpinat spumând:

— Domnule Caracudi, nu merge așa! Cu informațiuni ca ale dumitale, dăm de mal gazeta. Informații sunt astea? Firește că s-a ținut azi un consiliu de miniștri, fiindcă acolo în fiecare joi se ține câte unul!... Firește că primul-ministru va pleca sâmbătă, după regulă, la Florica, ca în toate sâmbetele, și se va întoarce, iar după regulă, ori luni, ori marți, ori miercuri, ori în altă zi!... Firește că ministrul Cultelor a lucrat ieri la palat, fiindcă miercurea este ziua fixă de lucru a acestui secretar de stat cu regele!... Și pe urmă... Ce-mi pasă mie de logodna junei Alexandrina!... ce interes poate avea pentru cititorii noștri permutarea moașelor d-tale!... Ce? vrei să omori *Revolta*, nene?... spune!

— Ba nu!

— Atunci!... Mie îmi trebuiesc, domnule, informațiuni politice de senzație.

— Dacă nu sunt, domnule director...

— Trebuie să fie!... Altfel, cu regret, amice, nu ești bun de noi!

— Am înțeles, domnule director.

— Pleacă, aleargă! Vâră-te peste tot, în lume, în loca-luri publice și oficiale, în cercuri politice; scotocește, mi-roase, află, află, află!

D. Caracudi a plecat foarte hotărât. Peste câteva ceasuri, pe seară, se întorcea mândru. Avea de ce. Aflase lucruri cu deosebire interesante de la un personaj politic, al cărui nume nu vrea să-l spună. Între altele, iată:

1. O mare nențelegere în sânul Consiliului de Miniștri;

2. O criză ministerială iminentă;

3. Intenția guvernului de a spori efectivul armatei și anii de serviciu;

4. Zgomote despre un grav incident diplomatic;

5. Un divorț scandalos în lumea mare.

— Ei, ai văzut?... zic. Cine e amicul care ți-a comunicat toate astea?

— Asta nu se poate, răspunde Caracudi; am dat parola de onoare să nu-i spun numele. De aminteri, dacă ar afla că l-am trădat, nu mi-ar mai spune nimic aldată.

— Bravo, domnule Caracudi! frumoasă recoltă. Așa da! dă-i înainte! d-ta ai apucături americane; vei avea un frumos viitor ca ziarist român.

Și în adevăr, pe fiecă zi reporterul a mers progresând, așa încât, în scurt timp, *Revolta*, compromisă oarecum în ultimele două săptămâni, se ridică la vechiul ei nivel de popularitate, ba chiar mai sus. Niciodată atâta succes... Bravul meu Caracudi! De exemplu:

„Putem spune, din sorginte autorizată, că ieri s-a petrecut la palat o scenă, care caracterizează situațiunea întregă ca imposibilă de susținut. Guvernul e pe ducă. La ediția de seară amănunte.“

Apoi, la ediția de seară:

„Se știe că regele de mult își dă seama de starea nenorocită în care a ajuns țara, și nu pierde nici o ocazie pentru a-și manifesta nemulțumirea față cu guvernul vizirului¹. Regele pândea de mult momentul când să spună verde șefului colectivității² ce crede despre această politică descreierată. Astfel, ieri, când vizirul a mers la obicinuita audiență, regele s-a închis cu dânsul în cabinetul de lucru, luând cele mai stricte precauțiuni a nu fi auzit de nimeni, și i-a tras vizirului o săpuneală numărul unu, făcând critica amănunțită și foarte aspră a acestei politici, care consistă în a tolera «jafuri, asasinat și procese scandaloase», după propria expresie a vizirului.

Tot timpul, vizirul a tăcut cu ochii în pământ, galben la față ca un cadavru.

La sfârșit, regele, arătând că situația a devenit intolerabilă pentru țară și pentru coroană, a spus răspicat:

Nu mai merge, domnilor, nu mai merge!

S-a observat chiar de servitori aerul plouat al vizirului la ieșirea din palat.“

De prisos a mai spune ce succes a avut gazeta noastră seara. Ediția pentru capitală s-a epuizat în câteva momente, așa că am fost siliți să tragem încă o mie de exemplare (încă trei, am spus noi a doua zi).

„Al dracului Caracudi! gândeam eu. De unde le află? Trebuie numaidecât să știi de unde le află.“

---

1. I.C. Brătianu.

2. Liberalilor.

Toate stăruințele mele pe lângă el au rămas infructuoase; peste puțină să aflu sorgința de unde căpăta atâtea știri. Încăpățânarea lui m-a scos din răbdări. M-am hotărât să-i dejoc rezistența, smulgându-i secretul într-un mod fie chiar nedemn.

A doua zi, o zi încântătoare de toamnă, reporterul mi-a spus de dimineață:

— Mi se pare că pentru ediția de seară o să am o informație în legătură cu cea de ieri, cu scena dintre rege și vizir. Adineori când veneam încoace, am văzut pe vizirul intrând iar la palat... Să vedem... Mă duc... Mă-ntorc într-un ceas cu informația...

„De astă dată trebuie să te prinzi!“ am zis în gândul meu, și imediat mă luai pe urmele lui mai discret decât un bătrân detectiv.

Caracudi, fără a bănui cătuși de puțin, ieși pe bulevard în Calea Victoriei. Un moment, se opri la fereastra unei prăvălii de galanterie; apoi, urmă înainte cu pas potolit. Ajungând în colțul stradei Nouă, se opri la Capșa, așezându-se afară la o mesuță. Eu stam în colțul otelului *de Boulevard*. Vreo douăzeci de minute m-a ținut așa, el pe scaun și eu în picioare... S-a sculat și a apucat spre palat. După el... Dar, din nenorocire... în dreptul lui Oteteleșeanu, la deschizătura largă a Pieței Teatrului, l-am pierdut din ochi în mulțime... Caut în sus, caut în jos: nicăieri... S-a suit desigur în vreun otel, unde are întâlnire cu omul lui – vreun deputat, senator... ori știu eu? Când mă desperasem și porneam să mă-ntorc la redacție, cu gândul a rencepe jocul la prima ocazie, iată-l pe omul meu că iese din prăvălia de specialitate a Regiei cu un pachetel în mână... Și-a luat tutun!... Apucă tot în sus spre palat... După el... Dar, trecând pe dinaintea tutungeriei, mi-arunc ochii să văd dacă

nu e cineva acolo cu care să fi comunicat... În prăvălie, nimeni, afară de vânzătoarea și impiegatul. Trecând pe la palat, Caracudi taie drumul, salută pe cineva de la fereastră și urmează domol înainte. Ajungând și eu în fața palatului, trag cu ochiul și văd la geam un tânăr ofițer de roșiori... Caracudi își ia seama mai încoace de Episcopie; se întoarce în loc și pornește înapoi... Mă ascuz repede într-un gang. Trece la vale... Ies după el la potrivită distanță, ținând ochii la pălăria lui cenușie ca argintul. În dreptul palatului pălăria cenușie salută iar... Iar ofițerașul...

„Nu cumva?...“ gândesc eu.

Reporterul apucă la dreapta pe lângă grădinița palatului... în strada Sf. Ionică... După el... În intrarea Rosetti... În Cișmegiu... Trece puntea... Merge drept la bufet... Eu stau ascuns lângă movilă și nu-l iert din ochi... Bea cafea și fumează din tutunul cel proaspăt. Desigur aci are întâlnire cu omul de la care ia informațiile... Îl așteaptă... Îl aștept și eu... Reporterul scoate blocul din buzunar și scrie... E o vreme splendidă, și grădina, sub cerul limpede de toamnă, e mai frumoasă ca totdeauna. În aer liniște; ici și colo pică încetinel frunze galbene, învârtindu-se-n clipe largi până la pământ în jurul coadelor vestejite, și de departe s-aude glas de lebedă...

Dar omul meu a isprăvit de scris; plătește, se scoală și apucă spre locul unde mă aflu... Mă dau binișor pe după movilă. Pornește spre intrarea Rosetti înapoi... După el... Iese prin strada Brezoianu... Suie bulevardul... Acum grăbește pasul... și eu pe al meu... Unde mă duce?... Să vedem...

La redacție... Intră... Dau fuga. Când intru, Caracudi scoate blocul.

— Ei? întreb eu.

— Stăi să vezi! răspunde cu un zâmbet triumfător, și-mi pune îndată sub ochi, cu indicația caracterelor „compacte“ de întrebuițat, următoarea informație:

„Am dat aseară o informațiune relativă la scena petrecută ieri la palat între suveran și vizirul. Astăzi suntem în pozițiune a da, din același izvor autorizat, amănunte asupra urmării acelei scene, cari stau în legătură cu zgomotele înregistrate de noi despre o iminentă criză ministerială.

Astăzi, vizirul, cu aerul foarte abătut, a urcat treptele palatului pe la 9 dim. Regele l-a făcut s-aștepte mai mult de o jumătate de oră în anticameră. În vremea aceasta, servitorii și ofițerii de serviciu au observat că vizirul ofta adânc, gândindu-se la frumoasele zile de la Aranjuez, când tăia și spânzura, bucurându-se de încrederea fără margini a suveranului, care acuma, domirit – mieux vaut tard que jamais¹ –, îi întoarce spatele ca unui lacheu, de serviciile căruia stăpânul este absolut nemulțumit, și pe care vrea să-l dea afară, ca pe orice lacheu netrebnic.

În fine, suveranul, primind pe vizir în cabinetul de lucru, i-a repetat aceleași imputări asupra intolerabilei situațiunii. Vizirul, tremurând și cu glasul plin de lacrimi, a zis:

— Atunci, sire, nu mai rămâne alta de făcut decât...

— Decât? a întrebat suveranul.

— Decât...

Și neputând pronunța cuvintele: «...să-mi dau demisia și să mă retrag în viață privată...», s-a pornit pe plâns, ca o babă bătrână copleșită de parapon.

Precum se vede, zilele politice de jafuri, asasinat și procese scandaloase sunt numărate. Nu mai va fi vorba

---

1. Mai bine mai târziu decât niciodată (fr.).

de astă dată de o remaniere ministerială parțială, de o cârpeală după cunoscuta sistemă vizirială, ci de prăbușirea completă a șandramalei colectiviste.“

— Bravo, dragă Caracudi! am strigat eu. Ești mai tare decât puteam să-mi închipuiesc! Tu ești norocul *Revoltei naționale!*... Decât... să-mi dai voie să-ți spun că acuma știu...

— Ce?

— Izvorul de unde capeți informațiile... Îl cunosc...

— Aș!

— Pe ce te prinzi?

— Pe ce poftești.

— Pe un dejun la Iordache... Primești?

— Primesc, zise Caracudi, sigur că mă bea.

— Vrei să-ți spun de unde?

— De unde?

— Vino-ncoace...

Îl trăsei atunci la o parte, în cabinetul meu de director, închizând ușa cu mai multă precauție ca regele când vrea să vorbească vizirului, și-i șoptii răspicat, privindu-l diabolic până-n fundul ochilor:

— Din Ciș-me-giu!

Caracudi se făcu mai galben ca vizirul din informația lui. Dar... *si augur augurem* – strângându-i mâna cu efuziune, mă grăbii să-i adaog:

— Nu face nimic asta!... Sunt foarte mulțumit de serviciile tale... *Revolta* fără ele n-ar plăti o para chioară, cu toate articolele și foiletoanele noastre... Hai să dejunăm!

Am dejunat minunat. Caracudi clipea din ochi foarte mulțumit.

— Mă rog ție, l-am întrebat eu la cafea, după ce-i spuseseam itinerariul lui de dimineață în toate amănuntele, mă

rog ție, când e vreme bună ca astăzi, înțeleg; dar cum faci când e vreme rea?

— Când e vreme rea?... stau acasă.

— Mai bem o înfundată?... Asta o plătesc eu.

Știu c-am râs!... Am plătit, el dejunul și eu suplimentul, și ne-am întors foarte veseli la redacție.

— Trei ceasuri!... Caracudi! strig eu; repede după înformații! Caută-le cât mai „senzaționale“!

— La moment! răspunde bravul meu reporter și pleacă grabnic spre palat.

Eu rămân în odăița umbroasă a redacției să-mi scriu articolul de fond: *Ce gândește suveranul?*... Să vedem, ce poate gândi suveranul?...

Moi pana în călimări și, picotind cu capul plecat pe masă, mă gândesc... mă gândesc...

Ce vreme splendidă!... Ce frumoasă trebuie să fie grădina acum cătră seară sub cerul limpede de toamnă... Ce liniște în aer... Parcă văd cum pică încetinel ici și colo frunzele galbene, învârtindu-se în clipe largi până la pământ în jurul coadelor veștejite... și parcă de departe auz glas de lebădă...

Al dracului Caracudi!...

Ia să vedem acum: *ce gândește suveranul?*

România jună, 1899, 23 decembrie

ULTIMA ORĂ!...

Mă aflu, în toiul conflictului româno-bulgar, în parcul de la Sinaia. Vreme splendidă, deși prea călduroasă, și o mișcare neobicinuită: pe de o parte afluența trenurilor de plăcere, ale căror bilete, fiindcă luna cădea între două

sărbători, erau valabile până miercuri dimineața; astfel, se-ngrămădea lumea pentru bâlciul de a doua zi, marți, Sf. Maria, când e și hramul mănăstirii; pe de altă parte, era hotărâtă pentru după amiazi plecarea suveranilor noștri spre străinătate.

Fizionomia parcului era destul de caracteristică. Persoanele oficiale – curtea regală era în mare doliu – redingotă și mănuși negre, pălărie înaltă; generalii și ofițerii în uniformă de mare ținută; mult public de elită și lume de jos destulă. Unii steteau la mese în fața bufetului, pe când alții se plimbau în sus și-n jos.

Așteptând să-mi aducă o cafea, mă pomenesc bătut pe umăr cu multă discreție... Un amic, reporter de ziar. A venit să asiste la plecarea suveranilor, spre a face convenita dare de seamă în ziarul său, un ziar foarte belicos.

— Ai aflat?

— Ce? zic eu.

— Care va să zică, nu știi nimic?

— Ce, frate?

— Aseară s-au prins doi inși, un bulgar și un italian...

— Unde?

— Pe bulgar l-au prins la Valea Largă când se cobora din tren și pornea pe jos către Sinaia. Au găsit la el două revolve, două cuțite și mai multe scrisori iscălite de Sarafoff, de Dimitroff, de Trifanoff și de ăsta... cum îl cheamă, frate?... de...

— ...De Ciciu Penciu...

— Da, de Ciciu Penciu...

— Ei! și?

— Ei! și... a vrut el s-o întoarcă, s-o răsucescă; s-a contrazis și l-au arestat.

— Și acuma, unde e?

— E închis la cazarma vânătorilor în deal.

- Ei! dar italianul?
- Care italian?
- Italianul, pe care l-a prins.
- Nu, nene; nu-ți spui că e bulgar?
- Bine, ăsta pe care l-a-nchis la cazarma vânătorilor, da, e bulgar; dar ăla pe care spuseși că l-a prins la Bușteni... nu era italian?
- A! da! ala, da, ala era italian...
- Ei! cu ala cum stă lucru?
- Vine din America... S-a găsit la el un pachet de dinamită, cam de vreo patru kilograme, otravă și...
- Și mai multe scrisori...
- Da, mai multe scrisori... De unde știi?
- Ei, bravo! se putea fără scrisori?... Fac prinsoare că scrisorile sunt de la Bresci și de la Luccheni...
- Exact.
- Și, întreb eu, ce s-a făcut cu acest anarhist? Unde l-au închis? Tot la cazarma vânătorilor?
- Aș! asta e teribil... că le-a scăpat!
- Cum se poate?
- Da, le-a scăpat frumușel. Pe când voiau să-i ia dinamita și să-l lege, repede a dat brânci unuia dintre agenți, pe alt agent l-a răsturnat cu o lovitură de picior în pânțele, pe urmă a scos un pumnal și un revolver și amenințându-i s-a făcut nevăzut... Se crede că s-a ascuns în pădurile Peleșului... S-au luat cele mai strașnice măsuri ca să fie prins... Înțelegeți, ce primejdie!
- Bine, zic eu, astea trebuie să le dai la gazeta d-tale.
- Firește că le dau... Acu mă duc la telefon... Stai puțin, mă-ntorc îndată... îți aduc știri din București.
- Și a plecat amicul meu la telefon. Rămânând singur, iată văd un ofițer de vânători cunoscut.
- Iubite căpitane, iartă-mă că te rog un lucru; nu s-ar putea să văz și eu pe bulgarul...

— Care bulgar?

— Bulgarul prins la Valea Largă... care e arestat la dv. la cazarmă în deal?

— Un bulgar arestat la noi la cazarmă?... Poate de acum douăzeci de minute încoace... Acuma viu de acolo...

— Nu, frate, arestat de aseară... S-a găsit la el două revolverse, două cuțite și mai multe scrisori de la Sarafoff, de la Dimitroff, de la Trifanoff și de la Ciciu Penciu...

— Fugi, monșer! Cine ți-a spus gogoșile astea?... N-avem nici un bulgar arestat... Poți, dacă vrei, să mergi să te convingi. Salutare, mă grăbesc; e târziu, trebuie să dejunez mai devreme; escortăm pe maiestatețile-lor la gară.

Când căpitanul a făcut câțiva pași, iată se întoarce de la telefon reporterul meu foarte încruntat.

— Nu știi nimic...

— Ba știi, zic eu; știu că bulgarul dumitale nu există la cazarma vânătorilor: acum am vorbit cu căpitanul... (și i-l arăt pe căpitanul, care se depărtează prin mulțime) mi-a spus că sunt toate gogoși, că la cazarma lor nici pomeneală n-a fost despre vreun bulgar.

— Da?... bravo! În adevăr că acumă nu mai există nici un bulgar la cazarma dumnealor... Dar pentru ce?... Pentru că nu l-au păzit cumsecade și l-au lăsat să scape. Bine c-am aflat-o și pe asta!... Dar în sfârșit, asta n-are atâta importanță; asta e veche... Să-ți spui ce am aflat acumă la telefon din București... E lată rău! Războiul e declarat.

— Ce?! zic eu îngrozit.

— Douăzeci și trei de ofițeri români și treisprezece soldați, făcând exerciții pe malurile Dunării, între Călărași și Giurgiu, au fost înconjurați de echipajul unei șalupe bulgare, care debarcase pe teritoriul nostru, dezarmați, făcuți prizonieri, încărcăți în șalupă și trecuți pe malul bulgar.

— Cum se poate?

— Vezi dar că nu mai putem sta cu brațele încrucișate... Stai un moment... Mă duc la telefon, să dau amănunte despre evaziunea bulgarului...

— Care bulgar?

— Bulgarul care a evadat de la cazarma vânătorilor.

— Ce amănunte, domnule? De unde știi și amănuntele?

— Ce-ți pasă?

Și, zicând acestea, bravul meu aleargă la telefon.

Mă ridic înecat de vestea războiului... am nevoie să mă mișc, nu mai pot sta locului.

La câțiva pași, un grup de domni, între cari și un domn ministru, de care am deosebita onoare a fi cunoscut.

Mă apropii cu respectul cuvenit și salut... D. ministru îmi răspunde foarte politicos și îmi întinde mâna. Mă miră mult că d. ministru nu pare îndestul de emoționat de lovitura echipajului șalupei bulgare.

— Scuzați-mă, îndrăznesc eu, domnule ministru... E adevărat?

— Ce? întrebă d. ministru, zâmbind ca și cum ar înțelege ce sentimente mă muncesc.

— ...O șalupă...

— ...Bulgărească?... zice d. ministru accentuându-și mai bine zâmbetul.

— ...Da... zic eu.

— Liniștește-te... N-a făcut până acuma nici un prizonier român.

Apoi, către toți:

— Hotărât, oamenii aceștia vor să smintească lumea!

Pe urmă, către mine:

— Ei, cum îți vine dumitale să crezi așa baliverne?

— De! domnule ministru, zic eu, știu eu ce să mai crez și ce să nu mai crez? De exemplu, istoria cu evaziunea bulgarului.

— Care bulgar?

— Care a fost prins aseară la Valea Largă și închis la cazarma vânătorilor din deal... zice că a reușit să fugă.

Ministrul și toată lumea din grup încep să râză.

Dar eu urmez:

— Și anarhistul pe care l-au scăpat la Bușteni, care venea din America cu patru kilograme de dinamită...

— Nu v-am spus eu, zice d. ministru, că o să smin-tească lumea?... Uite-n ce stare l-au adus chiar pe un om ca dumnealui, care de! orișicât... om cu condei...

Zicând acestea, d. ministru ne salută frumos și după ce mai mă-mbărbătează încă o dată, asigurându-mă că războiul nici n-a început, nici n-are să-nceapă, se depărtează.

Amețit, mă rentorc la scaunul meu și șez la loc, să aștept pe d. reporter, care trebuie să se-ntoarcă de la telefon.

Nu aștept mult; iată-l.

— Ei? întreb eu. Mai ai ceva nou din București?

— Se vorbește cu stăruință despre asasinarea unui judecător de instrucție.

— Nu mă-nnebuni!... Dar știi ce am aflat eu?... Acu am vorbit cu ministrul X...

— Cu ministrul X?!

— Da.

— Ei?

— E mai lată decât toate!

— Ce?

— Podul de pe Dunăre...

— Ei? podul de pe Dunăre...

— Podul de la Cernavoda...

— Ei? podul de la Cernavoda...

— Nu-nțelegi?

— A sărit în aer?!!

— Da, zic eu; cum ai ghicit?

— Mi s-a spus ceva la telefon, dar nu credeam... Mă duc să dau confirmarea știrii!

Și pleacă glonț.

— Stăi! strig eu.

Mă iau după el, îl ajung și-l opresc:

— Nu uita să telefonezi că de trei zile escadra bulgară bombardează Constanța.

— Constanța?... Bine!

Universul, 1900, 18 august

BORIS SARAFOFF!...

Pe vremea conflictului româno-bulgar...

La cunoscuta ospătărie Enache, în compartimentul popular, unde unele feluri de bucate se servesc și cu jumătatea de porție, se află, cătră ora două după amiazi – oră la care toată lumea de rând a plecat de la dejun – o companie de patru tineri, urmând o dispută destul de animată.

Cine sunt acești tineri?

Asta puțin importă. Să zicem că-i cheamă A, B, C și D.

Ce sunt acești tineri?

Asta importă mai mult, și asta o s-o înțelegem, dacă vom urma cu atenție călduroasa lor dispută.

Să ascultăm:

A. (*cătră D.*): Poftim! două fără douăzeci și cinci! Unde e?...

D. (*foarte îngrijat*): Știu eu?... În orice caz, nu stric eu!

A. (*cătră D.*): Da' cine? eu?...

B. (*cătră D.*): Dumneata strici, firește! Dacă nu erai dumneata, nu-i pierdeam urma! nu ne scăpa așa!

C. (*cătră D.*): Dacă dumneata nu te simțai capabil să-l aduci negreșit, de ce te-ai băgat?

D.: Domnilor, eu vă spun că vine, mi-a zis că vine, dar că nu ne mai spune nimic. I-am promis pe parola de onoare că nu-l mai întreb nimic, și mi-a promis negreșit să dejuneze aci cu noi: trebuie să vie! peste puțină să nu vie!... Câte ceasuri sunt?

C.: Două fără douăzeci!... (*dezolat:*) Nu mai vine!

A. și B. (*dezolați*): Nu mai vine!

C. (*cătră D.*): Pentru ce n-ai stat la ușe, să-l iei în trăsură când a ieșit?

D. (*dezolat*): Am stat... la ușa dinspre Doamna Bălașa, pe unde iese totdeauna...

B.: Ei?

D.: Am stat până la unu... A-nceput ploaia... Am reintrat în palat, l-am căutat la biuroul lui... Plecase!...

A.: Ieșise pe ușa principală dinspre cheiul Dâmboviței!

B. (*către D.*): Vezi că ești zezzec?

D.: De ce, domnule?

B.: Fiindcă trebuia să bănuiești că-ți poate scăpa... De ce l-ai pândit la ușa palatului? Nu știai că palatul mai are și alte ieșiri? Trebuia să-l aștepți la ușa cabinetului când iese... Ai văzut cum ți-a tras chiulul?

Oricine înțelege, crez, din această fierbinte convorbire, că cei patru tineri nu pot fi decât niște infatigabili reporteri de ziar, și că persoana căreia i-au pierdut urma, fiindcă a știut să le scape cu atâta dibăcie, nu poate fi altul decât inteligentul jude de instrucție de pe lângă onor. trib. Ilfov, simpaticul meu amic J. Th. Florescu, care a mandat și ordonat tutulor agenților forței publice să-i aducă, de unde or ști, pe numiții Boris Sarafoff, Vladimir Kovaceff, D. Davidoff, D. Troleff, D. Iconomoff și Al. Burlacoff, pentru a fi ascultați asupra inculpărilor ce li se aduc pentru faptele prevăzute și penate de art. 47 combinat cu art. 226 și 332 din cod. pen.!

Dar până să execute agenții forței publice ordinul neobositului jude de instrucție, să urmăim a asculta disputa tinerilor reporteri...

C.: Domnilor, ora este două fără un sfert... Crez că e de prisos să mai așteptăm... (*cu ironie*): Să mulțumim amicului D. ...de inteligența cu care a știut să conducă urmărirea omului nostru și să mergem să ne vedem de treburi.

A. și B. (*cu mult sarcasm către D.*): Mersi, monșer...

D.: Dar...

Toți ceilalți trei: Mersi, monșer, și la revedere...

Zicând acestea, pornesc să iasă. Dar D., atins până-n suflet de malițiozitatea confrăților, li se pune în cale și, emoționat, după ce a făcut, încruntându-și fruntea, apel la o inspirație, le zice cu un ton suprem:

— Domnilor! un moment!... Știu unde este!... Câte ceasuri sunt?

— Două fără zece.

— Stați aci! Vă conjur să mă așteptați o jumătate de oră... Dacă la două și douăzeci nu sunt cu el aici, atunci... vă dau voie să nu mă mai stimați... Mă duc! Vi-l aduc!! Trebuie să vi-l aduc!!!

Și zicând acestea, omul rănit de sarcasmul confrăților, și iritat de chiulul fugarului urmărit, a pornit ca glonțul unui anarhist.

Deși sceptici în privința rezultatului promis cu atâta avânt, cei trei confrăți se hotărăsc să aștepte, și, pentru a scurta chinul așteptării, comandă o semi-baterie cu sifon. Dar n-apucă să vină băiatul, și o birjă, cu coșul ridicat și cu burduful tras, se oprește din goana mare dinaintea ospătăriei.

Un moment, birjarul, un muscal, vorbește cu mușteriu, apoi desprinde burduful. Mușteriu se dă jos și intră în compartimentul popular al ospătăriei. Muscalul a și plecat.

Mușteriu cel nou este un om înalt și bine făcut; ochi pătrunzători; fruntea mică, încadrată într-un păr aspru și des, de culoare castanie bătând în roșcat ruginiu; bărbia și buza încadrate asemenea în niște mustăți și o barbă de același fel și aceeași culoare. E îmbrăcat într-un chip neobișnuit în orașele europene – haine de dimie groasă, tivite cu șiret de lână, dar croite tot nemțește, însă cam nepotrivite pe trup; pe dasupra, un fel de ipingea de abă pentru vreme rea; în cap, o șapcă de plisă neagră cu cozoroc de piele, cum sunt șepcile birjerești; în picioare, cizme mari, răspândind mirosul caracteristic al iuftului rusesc îngrijit cu untură de pește.

Acest tip exotic, de o înfățișare foarte hotărâtă și energetică, atrage firește atenția de argus a celor trei tineri confrăți, cari-și schimbă, ca niște fulgere, priviri arzătoare de mirare și curiozitate. Tipul se duce la o masă mai departe de ei, lângă fereastră, trage cu precauție perdeluța – care, în compartimentul unde se servesc unele feluri de bucate și cu jumătatea de porție, stă totdeauna dată la o parte – și dă să se așeze pe scaun. În mișcarea ce face ca să-și ridice vingherca de la spate așezându-se, îi cade din buzunar, făcând mult zgomot, un revolver de calibru mare, ca revolverele militarești, împreună cu o cartă de vizită. Vădit contrariat de aceasta și neputându-și îneca o exclamație de necaz, s-apleacă, ia repede arma și o pune la loc în buzunar. Apoi, bate tare în masă.

Băiatul intră cu semi-bateria comandată de cei trei confrăți, le-o așează pe un scaun și trece la noul-sosit.

— Listî! zice tipul cu tonul aspru și cu un pronunțat accent străin.

Băiatul dă lista.

— Țuicî și ciorbî scombè și ārdei! comandă tipul.

Cei trei confrați privesc aiuriți, pe când tipul, ca și cum ar pricepe că este obiectul celei mai diabolice scrutați, își mută scaunul, întorcându-le spatele.

— Carta de vizită a rămas jos! șoptește unul dintre confrați. Uite, jos! între piciorul scaunului, la stânga, și-n-tre piciorul mesei, la piciorul lui..

În adevăr, tipul, grăbindu-se să-și ridice arma, a uitat jos carta de vizită.

— Ce-i de făcut, să punem mâna pe ea?

— Bine să-i fie lui d. judecător! Vezi? daca nu fugea de noi și venea să dejunăm împreună!... Vezi ce a pierdut!

— Și dobitocul de D. aleargă cine știe pe unde după dumnealui!

— Atât mai rău pentru ei! și atât mai bine pentru noi!

— Ce-i de făcut?

— Ce-i de făcut?

— Ce-i de făcut?

Toate aceste replici se urmează pe șoptite foarte repede, pe când tipul, care și-a mâncat ciorba de schembea, comandă:

— Vărzî! porții mare, mî! și ărdei și vin!

— Și pe urmă? întreabă băiatul.

— Pî urmă, fleică și ărdei!

Până să execute băiatul comanda, tipul se scoală de la masa lui și, cu mâinile la spate, se duce să se uite la reclama ilustrată, atârnată pe peretele dimpotrivă. Unul dintre confrați se scoală și se repede spre masa de la care s-a ridicat tipul; dar tipul iute se-ntoarce în loc, îl ajunge la masă, tocmai când vrea să s-apelece spre piciorul din stânga al scaunului, și-l împinge binișor, dar cu destulă putere, la o parte. N-a trebuit mai mult decât trei-patru secunde ca să se săvârșească această manoperă. Tipul se așază la loc pe scaunul lui, de astă dată cu mai multă precauție ca

întâia oară, iar tânărul ziarist merge să facă asemenea la masa lui. De astă dată carta de vizită nu se mai vede; a dispărut sub talpa ciubotei din stânga a stăpânului ei. Confrații își mușcă buzele.

— Să dăm de știre poliției!

— N-am făcut nimic!... Trebuie să știm noi mai întâi cine e tipul ăsta. Dacă este ce bănuiesc eu, apoi atunci captura lui s-o facem noi... Și atunci să poftescă iar d. judecător să ne mai facă fașoane!

— Unde dracul e dobitocul de D.?

— E două și jumătate...

— Crezi că mai vine?... I-e rușine să se-ntoarcă singur...

Pe când șoptesc acestea tinerii noștri, tipul se scoală și, trecând pe lângă ei, cu capu-ntors fără să-i privească, iese, cine știe pentru ce, pe uscioara care duce în dosul ospătăriei. A ieșit urmărit de privirile celor trei confrăți, și n-a apucat să se-nchiză bine uscioara după el, și toți trei au dat să se repeză la piciorul stâng al scaunului... Neno-rocire! Carta de vizită lipsește din locul știut.

— I s-a lipit de talpa cizmei! zice unul dezolat.

Și toți se-ntorc în loc, și toți dau un țipăt de triumf... În adevăr, carta s-a lipit de talpa cizmei; dar cizma trecând pragul uscioarei, carta s-a dezlipit. Este colo jos, murdărită de noroiul de pe talpă, dar sclipind totuși ca un soare strălucitor. O ridică și – ce citesc?

Boris Sarafoff, président de Comité macédo-andrinopolitain, Grand Maître etc. etc.

El! Boris Sarafoff! la București!! Boris Sarafoff!!

— Boris Sarafoff trebuie prins! prins de noi!

Cât e de scurtă viața omului, progresul n-ar fi fost posibil, dacă omul n-ar fi avut darul să învețe din pățeala altuia, să se folosească de experiența aproapelui său. Astfel,

o amintire trecu ca un fulger prin mintea celor trei tineri confrăți: cum scăpase judecătorul de instrucție din mâinile amicului lor D.? foarte simplu: pe când D. îl pândea, de bună-credință, la o ușe de ieșire a palatului, d. judecător ieșise pe alta. Dar dacă D. ar fi avut inspirația să-l pândească la ușa de ieșire a cabinetului, pe d. judecător, așa e că nu-i putea scăpa? Prin urmare: numai o ușe de ieșire are ospătăria Enache? Nu! are trei. Care va să zică, dacă, pe când dânsii îl așteaptă pe Sarafoff în compartimentul unde se servesc unele mâncări și cu jumătatea de porție, îi vine numitului Sarafoff inspirația să plece pe altă ieșire?

— Dar nu și-a terminat dejunul... A comandat fleică...

— Ce-are a face! A simțit că e bănuț și firește a renunțat la fleică.

— Dar cum să plece? nu și-a plătit socoteala...

— Ba ce! un asasin să mai aibă așa scrupuluri...

— Dar ipingeaua și-a lăsat-o-n cui... trebuie să vie să-și ia ipingeaua! mai ales că afară e o ploaie teribilă.

— Aș! un om așa de îndrăzneț ca Sarafoff are să se teamă de ploaie! vezi bine!

Se-nțelege că toate aceste raționamente, pentru cari mie-mi trebuiesc atâtea cuvinte greoaie, s-au săvârșit într-o clipă printr-o schimbare de priviri – tot așa, într-o noapte adâncă, la sclipirea fulgerului, se vede o cale limpede. Nu e vreme de gândit prea mult! Cei trei confrăți ies pe urmele lui Sarafoff, trec pe lângă bucătăria ospătăriei și merg spre fund, să se pună de-aproape la pândă. La zgomotul pașilor lor, răspunde o tuse înfundată: Sarafoff n-a scăpat! Sarafoff este acolo! Îl așteaptă...

— Dar dacă sparge zidul și iese prin curtea de-alături?... șoptește unul.

— Mai așteptăm câteva momente și, dacă nu iese, spargem ușa, intrăm după el și-l scoatem de urechi afară!

Sarafoff nici gând n-a avut să fugă... Apare foarte liniștit... Cu aceasta își susține totdeauna prestigiul un om reputat îndrăzneț – cu liniștea. La înfățișarea lui Sarafoff, care ține mâna dreaptă în buzunarul unde e revolverul, cei trei confrăți fac un pas înapoi; el înaintează un pas: ei fac doi înapoi; el doi, ei trei... Aceasta, nu doar de lașitate... E o tactică prudentă: vor să-l înconjure, să-i ia orice posibilitate de mișcare, să-i taie toate ieșirile. Astfel, unul merge la portița gangului de serviciu, altul la ușa compartimentului celui mare, și celălalt la ușa compartimentului unde Sarafoff s-a întors, s-a reșezat la masă și continuă să dejuneze cu liniștea celei mai nevinovate conștiințe. Al criminalul! Dar de data aceasta nu mai scapă! El va fi prins de cei trei bravi jurnaliști, cari-l vor da pe mâna justiției implacabile și incapabile a-l apuca fără ajutorul lor. Și cu această ocaziune, se va vedea o dată mai mult cât se poate câștiga când totul merge după principiul așa-numitului „schimb de bune proceduri“. Dacă în trista afacere bulgaro-macedo-română, justiția a făcut colosale servicii presei, apoi, în schimb, presa, prin cei trei valoroși membri ai ei, va fi făcut un serviciu imens justiției, dându-i în mână pe numitul Boris Sarafoff, creierul și sufletul infernalului complot bulgar, pentru a fi ascultat asupra inculpărilor ce i se aduc pentru faptele prevăzute și penate de art. 47 combinat cu art. 226 și 332 din cod. pen.

Sarafoff a terminat dejunul și a plătit socoteala. După reverențele ce i le face băiatul care a primit plata, se poate crede că Sarafoff a fost galantom și a dat un bun bacșiș. Tânărul reporter, care stă la pândă, simte un fior: Sarafoff s-a ridicat de pe scaun... Desigur vrea să plece... A sosit deci momentul suprem. Dacă asasinul, văzându-se în fața primejdiei de a fi prins, în desperarea lui, trage?... Un așa om e capabil de orice! Dar prima emoție trece: tânărul

vede că Sarafoff n-are deloc intenția să plece, și mai observă că bulgarul n-are câtuși de puțin aerul că ar lua seama la dânsul.

Sarafoff s-a ridicat de la masă și se plimbă de colo până colo, parcă ar aștepta pe cineva! Asta ar fi și mai frumos! Ar avea haz să fie aici, la Enache, convocat comitetul macedo-andrinopolitan.

„Să așteptăm dar!“ își zice tânărul.

Câteva momente se petrec fără ca să se schimbe ceva, material sau psihic, în situațiunea aceasta așa de încordată. Dar o birje se oprește dinaintea ospătăriei, și din birje se coboară tânărul D., care a alergat până acuma după judecătorul de instrucție. Confratele din ușe îl întâmpină, și cu tonul înecat:

— Ci, haide, nene, odată! pentru numele lui Dumnezeu! unde umbli? Așa e că nu l-ai găsit?

— Nu, monșer, am umblat ca un nebun peste tot; imposibil ca să-l găsești! parcă s-a ascuns în pământ!

— Puțin ne pasă acuma de dumnealui!... Uite-te bine la omul acesta!

Și, zicând asta, arată pe bulgarul care, cu mâinile la spate, se uită la reclama ilustrată din perete.

— Un bulgar, probabil!

— Da, un bulgar... Știi anume cine?

— Cine?

Drept răspuns, confratele arată foarte discret cartă de vizită plină de noroi. D. dă un țipăt... Bulgarul n-aude-n-a-vede. Se întoarce la loc și urmează să se plimbe cu mâinile la spate de colo până colo...

— Ce facem? întrebă D. uimit.

— Îl pândim aci.

— Îl denunțăm poliției.

— Peste puțință! Ai răbdare... Trebuie să avem răbdare... Sarafoff așteaptă aici pe Kovaceff, Davidoff, Troleff, Iconomoff și Burlacoff...

— De unde știi?

— Ce-ți pasă?! Aici e convocat comitetul macedo-andrinopolitan... Trebuie să-i prindem pe toți... Dacă dăm acum alarma, stricăm tot! Trebuie s-avem răbdare!

— Dar ceilalți unde sunt?

— Membrii comitetului?

— Nu! băieții noștri.

— Sunt la posturile lor... Noi nu suntem zevzeci ca dumneata, să lăsăm ieșirile neocupate.

Până să protesteze D. contra acestei răutăți, o altă birje se oprește în fața ospătăriei: este muscalul care l-a adus aci adineaori pe prezidentul comitetului macedo-andrinopolitan. Un tip absolut bulgăresc coboară și intră...

— Kovaceff! șoptește tânărul confrate către D.

Kovaceff se apropie cu mult respect de Sarafoff și-i spune foarte încet ceva la ureche.

— Trebuie să pice și ceilalți! șoptește tânărul jurnalist.

Dar Kovaceff ia ipingeaua din cuier și o ține lui Sarafoff, care o îmbracă pe mâneci.

— Vor să plece!

— Pleacă!

— Opriți-vă, asasinilor! strigă cei doi confracți tăindu-le drumul spre ușe.

Dar asinii îndrăzneți îi împing, făcându-și loc de trecere.

— Săriți! Asinii!! Sarafoff!! Kovaceff!!!

Ceilalți doi confracți aleargă la acest zgomot, urmași de toți băieții de la Enache. Însă, până să sosească toți, Sarafoff și Kovaceff au biruit și au reușit să ajungă la trăsura lor...

În luptă, Sarafoff și-a pierdut peruca și, punând un picior pe scărița trăsorii, când vor toți să-l înhațe, își smulge barba.

Toată lumea rămâne trăsniță.

Cine?... Cine?!... Cine e Sarafoff?!

...Este inteligentul judecător de instrucție, care știe să scape cu atâta dibăcie de urmărirea reporterilor! este simpaticul nostru amic J. Th. Florescu, care a mandat și ordonat etc. etc.

Dar Kovaceff?

Grefierul lui Sarafoff.

Profitând de aiurirea urmărilor săi, Sarafoff s-a suit cu Kovaceff în birjă și strigă muscalului:

— Mână iute, gaspadin!

Birja pornește în goană... Tânărul D. se acață ca ștregarii de la mahala dinapoia trăsorii.

— Dă cu biciul dindărăt! strigă Kovaceff.

Universul, 1900, 25 august și 1 septembrie

GROAZNICA SINUCIDERE DIN STRADA FIDELITĂȚII

Subt acest titlu, citim în Aurora, ediția de dimineață:

Azi-dimineață, întreagă strada Fidelității a fost viu emoționată de o senzațională dramă pasională. Pe la orele șapte a.m. vecinii fură alarmați de niște țipete sfâșietoare, cari porneau de la casa cu nr. 13. În această casă locuiesc de multă vreme doamna Zamfira Popescu, văduva răposatului veteran al corpului didactic Nerone Popescu, fost profesor de limba latină, împreună cu cei doi copii ai săi, Cicerone Popescu, elev de administrație, și domnișoara Porția Popescu.

La țipetele îngrozitoare, toți mahalagiii se adunară în grabă și îndată aflară ce era: o sinucidere!

Domnișoara Popescu de mai multe săptămâni căzuse într-o stare de melancolie și de abatere sufletească, încât nu mai mânca, nu mai bea, nu mai dormea deloc. Cu o zi înainte de a lua fatala hotărâre, arătase semne de mare neliniște; a cerut să mănânce și să bea. După ce a dejunat cu mare poftă și s-a săturat, a-nceput deodată să plângă, zicând către doamna Zamfira Popescu:

— Mamișo, eu nu mai pot să trăiesc! eu vreau să mor!

La aceste cuvinte, mama i-a răspuns:

— Mofturi! ia fii bună și te-astâmpără... Las' că o să-ți treacă!

Porția însă a adăogat:

— Ai să vezi!... Dar dacă mor, jură-mi, mamișo, jură-mi că o să-mi pui pe mormânt boboci de trandafir!

Bobocii erau florile ei favorite.

Doamna Zamfira Popescu schimbă vorba, fără să se teamă de vreun sfârșit fatal, deoarece Porția, care era foarte simțitoare, de multe ori, în momente de supărare, amenința că se va sinucide. Din nenorocire, de astă dată amenințarea fusese mai mult decât serioasă.

Ce se-ntâmplase?

Azi-noapte, pe când fratele său lipsea după obicei și mamișica dormea, Porția scoase gămăliile la o duzină de cutii mari cu chibrituri și le aruncă într-o cinzeacă de rachiu de drojdii. Așteptând să se dizolve fosforul, sărmana fată se așeză la masă și scrise cu toată limpezimea de minte o scrisoare către mamișă și către frățiorul ei, prin care le cere pardon de durerea ce le-o cauzează și le declară că moare deoarece este părăsită de tânărul Mișu Z..., până zilele trecute student în medicină și astăzi doctor de plasă. Într-un post-scriptum apoi, conjură încă o dată pe dezolata mamă să nu uite de boboci.

Când a terminat scrisoarea, gămăliile de chibrituri erau dizolvate. Porția înghiți păhăruțul, dându-l cu voluptate peste cap, și merse să se culce în patul ei, așteptând cu resemnare moartea. Aceasta nu întârziă să se anunțe prin niște oribile crampe de intestine. Nenorocita, covârșită de dureri, sări în sus și-ncepu să țipe spunând tot:

— Mor! mor!... ah! Mișule, fii fericit!... Scăpați-mă! scăpați-mă!... sunt încă tânără! Nu! nu! nu vreau să mor!

Atât putu să zică și căzu în convulsii. Într-o stare desperată a fost transportată iute la spitalul cel mai apropiat.

Cât despre d. Mișu Z..., cauza acestei nenorociri, iată ce am putut afla în pripă...

Acum vreo patru-cinci ani, un tânăr student sărac de vreo 21 de ani, prietinelui lui Cicerone Popescu, îndată ce dete bacalaureatul și se înrolă ca voluntar, se așază în pensiune, într-o odaie mobilată, la doamna Zamfira Popescu, cu casă, masă, îngrijire, în fine de toate. Tânărul Mișu Z..., foarte vioi și drăcos, limbut și caraghios, nu întârziă să inspire Porției una din acele pasiuni cari decid de viața unei femei. În curând o relațiune amoroasă nebună se contractă între ei. Această relațiune a durat până mai acum vreo două luni, când tânărul, care studia medicina și pe care toți îl numeau pentru aceasta „doftorașul“, își luă diploma, și imediat, având oarecare protecții – mama lui este jupăneasă-n casă la moșia unui înalt personaj –, căpătă un post de medic de plasă. Își poate oricine închipui lovitura ce „doftorașul“ i-o dete Porției, când îi spuse că el are s-o părasească și să meargă la post. Fata începu să-i facă niște scene, aci duioase, aci fieroase, așa încât el înțelese că pasiunea ei contrariată brusc ar fi primejdioasă, și astfel se hotărî să joace comedia. Pentru a adormi temerile victimei sale și a o asigura că și-a schimbat cu desăvârșire hotărârea de a o părăsi, el alergă la ajutorul unui prietinelui redactor, făcându-l să-i publice prin ziarul *Lumina* următoarea notiță:

„Aflăm că tânărul doctor Mișu Z..., care și-a susținut cu un succes strălucit teza sa despre Simptomele la diverse intoxicații violente, și care a fost numit doctor de plasă, refuză categoric a primi acest post. Era în adevăr absurd ca un așa distins elev al Facultății noastre de medicină să se înfunde într-o provincie. Tânărul doctor e hotărât a rămânea în București, unde va practica arta sa, așteptând să se prezente la primul concurs pentru obținerea unui post la vreunul din spitalele Eforiei. Nu ne îndoim de succesul simpaticului nostru amic.“

Ultima umbră de bănuială și de temere a d-rei Popescu fu risipită prin citirea acestor rânduri. Ba ceva mai mult, tânăra sentimentală, văzând rentoarcerea iubitului ei, deveni și mai pasionată. Ea nu știa că totul este o farsă. Nu-și putea închipui, în naiva ei sinceritate, ce surpriză îi pregătea acela pe care-l adora. „Doftorașul“ nostru, ca să poată pleca fără vorbă și să-și ia și bagajul, care consta într-un geamantan și câteva cărți, făcu un plan infernal. Obținând un bilet de lojă la Dacia – probabil un bilet de favoare, căci se va vedea că individul nu era decât un chilipirgiu – merse cu damele, mama și fata, la teatru. Peste câteva minute după ridicarea cortinei, pe când damele urmăreau cu cel mai viu interes desfășurarea comediei, el se sculă și, pretextând că merge la bufet să le aducă prăjituri și apă rece, plecă frumușel din lojă. Coborî, ieși din teatru, se aruncă într-o birje, merse acasă, își luă bagajul, se duse la gară și se sui în tren. Un moment femeile crezură că doftorașul s-a încurcat la bere în bufet, după obicei. Dar, trecând și actul al doilea, o idee trecu ca un fulger prin mintea tinerei abandonate. Repede alergă acasă. Intrară în odaia lui: bagajul și cărțile nu mai erau acolo. D-ra Popescu a avut o criză nervoasă îngrozitoare, din care nu și-a revenit decât tocmai a doua zi. De atunci, disperarea ei a mers tot crescând

până ieri, când durerea morală devenindu-i insuportabilă, s-a hotărât a pune capăt nenorocirii sale prin moarte.

Când oare se va face un exemplu cu acești domnișori, cari se introduc în familii oneste, sub pretext de prieteșug, spre a corupe copilele și a le arunca în ghearele desfrâului, sau în ghearele morții, ca în cazul de față? Mărturisim că nu-nțelegem deloc nepăsarea parchetului, care nu intervine, deși i s-a adus la cunoștință cazul, punându-i-se în vedere și documentul trist rămas de la nenorocita victimă.

La ediția de seară, alte amănunte.

*

Apoi, în ediția de seară:

Am alergat la spitalul unde fusese transportată d-ra P. Popescu, și am cerut să văz pe internul de serviciu. Am avut deocamdată noroc: eu cerusem unul și m-au întâmpinat doi – doi tineri destul de politicoși și foarte, prea veseli, pentru atmosfera tristă în care trăiesc. În adevăr, trebuie să aibă cineva o inimă de bronz sau de piatră ca să mai fie vesel în mijlocul atâtor suferințe și mizerii omenești. Am rugat pe domnii interni să-mi permită a vedea pe d-ra P. Popescu, de soarta căreia se interesează cititorii noștri. Au început amândoi să râză.

— Tânăra?... cu chibriturile? m-a întrebat unul, apăsând ironic pe fiecare vorbă... Ehe! dumneata să fii sănătos!

— A murit! am strigat eu.

— Ei, aș!

— Atunci?

— Nu mai este aici! i-a trecut și i-am dat drumul. Adi-neiori a plecat mititica cu mamițica!

Și-ncepură iar să râdă amândoi.

— Dacă n-a luat chibrituri destule! cine strică?

— Dar mi se pare, zisei eu, că o duzină de cutii mari...

— Ei, aș!... nici o duzină de gămălii... Pentru d-ra Porția a fost porția prea mică; cum e dumneai solidă, îi trebuie o porție mult mai zdravănă!

Deși am fost revoltat de modul cum cei doi tineri își râdeau de nenorocirea biete creaturi, făcând jocuri de cuvinte triviale și neroade asupra numelui ei clasic, am voit să profit de ocazie și să mai culeg câteva informațiuni asupra „doftorașului“. În adevăr, îl cunoșteau. La prima mea întrebare despre dânsul, au început iar râsul lor, care mă enerva:

— Se săturase bietul „doftorașul“... În sfârșit a scăpat! zise unul.

— Mare răbdare a avut! Închipuie-ți, atâția ani de-a rândul, tot o porție, și ce porție!

— Iar? am strigat eu indignat, și, fără să-i mai salut, am plecat.

Tot drumul până la redacție m-am gândit câtă prăpastie este între educațiunea spiritului și educațiunea inimii, și cum neglijând pe aceasta din urmă nu poți, cu toată învățătura, produce decât monștri sociali. Iată cazul celor doi tineri, cari mâne-poimâne, vor fi chemați în societate să exercite cea mai nobilă și mai umanitară profesiune. La ce altă profesiune se cere mai multă dragoste și milă de aproapele său, mai multă delicatețe de sentimente, mai fină pricepere a cutelor sufletului omenesc? Medicul!... Dar medicul este un duhovnic mângăietor; el trebuie să se apropie de nenorocitul suferind cu blândețea cu care Mântuitorul s-a apropiat de Lazar: numai astfel știința, ajutată de înălțarea sufletului, poate face miraculul!... Mâne, acești doi tineri vor fi medici, și astăzi rād și-și bat joc, într-un mod atât de vulgar, de suferința extremă care a determinat pe nefericita tânără să prefere luminii vieții bezna nimicului! Iată roadele înaltei noastre culturi universitare! Foarte mulțumim de așa cultură!

Dar, în fine, bine că a scăpat biata fată!... Asta desigur o s-o facă mai cuminte... Mai la urmă, cine știe ce noroc poate avea!

*

În aceeași seară, citim în Lumina:

Un confrate a publicat azi-dimineață o știre de senzație despre sinuciderea unei copile disperate din cauză că ar fi fost trădată de amantul ei, un doctor proaspăt – un întreg roman pasional *à la* Ponson du Terrail sau Jules Mary, o întregă melodramă *à la* d'Ennery.

Am fost și noi curioși să vedem ce este adevărat din toată comedia aceea și am mers după informațiuni.

Un amănunt caracteristic trebuie să-l dăm cititorilor dintru început: când noi ne-am transportat în localitate, sinucisa din strada Fidelității, d-ra Porția Popescu, se-n-torsese de la spital, unde, de aminteri, putem afirma cu siguranță, nici n-avusese nevoie să meargă. În adevăr, doza de chibrituri pe care o luase fusese cu totul nensemnată. Din aceasta și din cele ce vor urma, se va convinge oricine că n-a fost deloc vreo hotărâre serioasă de sinucidere, ci numai o demonstrație, cu scop a interesa pe infidelul „doftoraș“.

Trebuie mai întâi să spunem că tânăra amăgită, delăsată, abandonată, nenorocită, numără peste de două ori mai multe roze decât îi trebuiesc cuiva pentru a-și putea administra liber averea și răspunderea personală – adică o vârstă cam de 44-45 de ani. Sunt vecine în mahala care o estimează chiar la mai mult. Astfel, d-na X... moașe, una dintre primele eleve ale răposatului doctor Capșa, proprietară alături cu d-ra în chestiune, ne-a afirmat că-și aduce aminte exact de timpul când își clădea casele răposatul Nerone Popescu, pe care parcă-l vede încă în cămașe de

noapte și-n papuci, conducând lucrările zidăriei în persoană și înjurând ungurește pe salahori (era în vacanța mare), deoarece, în același an, d-sa, d-na X... moașa, s-a născut. Ei bine, pe atunci, Țica, adică Porția, era fetiță măricică; se juca cu păpușile.

Tânăra delăsată stă și în avere tot așa de binișor ca și-n vârstă. Are împreună cu mama sa, după legea veche, pensia veteranului profesor Nerone Popescu, de la care a mai moștenit casele din strada Fidelității, două prăvălii de cârciumă, cu pivniță, grădină și vie în strada Viișoara, producând net 1 200 lei anual; apoi se zice că avea și vreo 12 mii de lei în bonuri la casa de depuneri; dintre aceștia însă se presupune că ar fi atins ceva pentru cheltuielile de studii ale „doftorașului“.

Foarte romanțioasă, ea ținea mult la societatea tinerilor studenți, slăbiciune contractată de demult, de vreo douăzeci și cinci de ani, de pe când tatăl său Nerone ținea în mahala o mică fabrică de bacalaureat. De aminteri, toți mahalagiii zic: unde sare capra, sare și iada; se pare că și mamița a avut odinioară multă slăbiciune de „boboci“. De vreo trei-patru ani acuma, Porția primise în pensiuine pe tânărul Mișu Z..., student în medicină, și imediat contractase pentru el o pasiune nebună.

Medicinistul, băiat săracuț, găsind așa de călduros adăpost și culcuș, nu căutase deloc a contraria pasiunea gazdei sale, care era o binefacere cerească pentru el; din contra, o alimentase cu multă metodă. Această relațiune destul de nepotrivită dură până ce, după câțiva ani de studii, tânărul își susținu teza. De mult îi erau peste cap favorile d-rii Țica; se hotărî să scuture jugul când nu mai avea nevoie să-l poarte. Stăruî și, prin protecțiuni, căpătă un post de medic de plasă. Când voi să plece, pasionata Porția îi puse piciorul în prag: scene sfâșietoare, rugăciuni fierbinți, amenințări teribile

de sinucidere și chiar de asasinat. „Doftorașul“ plictisit, neputând pleca fără bagaj și voind să evite scandalul în mahala, se hotărăște să recurgă la un subterfugiu, la aceea ce – ierte-ni-se expresia tipică și consacrată – în argotul studențesc se numește un *chiul*.

Câteva zile se prefăcu apucat de o rentoarcere de pasiune turbată, apoi, când adormi bine orice prepus, conduse pe cele două dame la teatru; le lăasă în loje, și el cu bagajul se sui în tren pentru a se prezenta la post.

Urmarea acestui roman tragicomic îl știe publicul din darea de seamă lirică și senzațională a confracților noștri de la *Aurora*.

Și... iată cum se scrie istoria!

În momentul când așternem aceste rânduri, d-ra Porția Popescu este în afară de orice pericol, precum era de aminteri și-n momentele crampelor, prea puțin serioase ca să poată compromite o sănătate așa de robustă.

Un amănunt curios iarăși este faptul că d-ra, cu o zi înainte de demonstrațiunea ei romantică, suferea grozav de măsele. D-ra are dinții foarte stricați și suferă mult de asta când răcește; e probabil că această infirmitate, ca și cearcănele vinete de pe obraz, se datorește abuzului nemăsurat al gogoșilor de ristic. Din cauza durerilor prea frecvente de măsele, a și contractat de mult obiceiul fumatului. Ei bine, după crampele ce le-a suferit din pricina chibriturilor, i-a trecut cu desăvârșire durerea de măsele. Poate că fosforul!

*

A treia zi, Lumina, ediția întâia, scrie:

Aseară, în fața otelului Continental s-a petrecut un scandal nemaipomenit.

Primul nostru redactor, d. Mihail Constantinescu, se plimba pe dinaintea otelului, convorbind despre cestiuni politice cu d. deputat N...

Pe când nici nu gândea, doi indivizi, un ofițer de intenvență și un elev de administrație, i se pun în față.

Cel din urmă, cu un ton provocător, îl întreabă:

— Mă rog, d-ta ești d. Mihail Constantinescu, directorul pamfletului care se intitulează *Lumina*?

— Eu! răspunde amicul nostru.

— Ești un mișel! strigă individul cu un ton și mai provocător.

— Și cine ești d-ta, mă rog, care-mi spui aceasta? întreabă calm amicul nostru, retrăgându-se trei pași.

— Sunt Cicerone Popescu!... Ai atacat familia mea! ți-ai permis să ataci familia Popescu!

Și fără a mai da timp amicului nostru să facă încă un pas înapoi, se repezi și-l lovi în obraz cu pumnul, umplându-l de sânge.

Într-o clipă lumea se strânse. Mai mulți inși săriră în ajutorul primului nostru redactor, care se aruncă, după întâiul moment de surpriză, înhăță de piept pe agresor și, după ce-i dete o corecție meritată, îl duse urmat de atâția martori la secția apropiată, unde se încheiă cuvenitul proces-verbal.

Agresorul descreierat este fratele persoanei ridicule, pasionată de „boboci“, despre care am vorbit în numărul nostru de alaltăieri – domnișoara tinerică de 45 de ani trecuți, Porția, Țica Popescu, din care confrății de la *Aurora* au vrut să facă cu orice preț o eterică eroină de roman sentimental.

S-a *sezisat* parchetul și s-a reclamat Ministerului de Război.

Sperăm că atât justiția, cât și suprema autoritate militară își vor face datoria față cu acest tip și infam și ridicul de bătauș.

Vom reveni.

*

Apoi în Aurora de dimineață:

Ieri seara un atac infam a fost îndreptat în contra directorului nostru d. Constantin Mihăilescu, în Piața Teatrului.

Pe când d-sa voia să treacă drumul către fotografia Mandy, trei inși cari aveau aerul a fi într-o stare de ebrietate patentă, ridicându-se de pe scaune de dinaintea berăriei Gambrinus, i-au tăiat drumul. Unul dintre ei îl interpelează cu cuvintele:

— D-ta ești d. Constantin Mihăilescu, directorul *Aurorei*?

— Eu, și ce poftiți? cum vă numiți? cu cine avem onoarea? întrebă râzând amicul nostru și retrăgându-se câțiva pași.

— Sunt doctorul Mișu Zaharescu! Cum ți-ai permis să te atingi de numele de Zaharescu?!

Zicând acestea, bețivul aplică o lovitură puternică cu bastonul peste capul directorului nostru; din norocire însă, bastonul fu împiedicat de pălărie și nu atinse decât ușor sfârscul urechii amicului nostru. Mai multe persoane sărind, mizerabilii agresori, cari erau numitul erou și ridicul și infam al dramei din strada Fidelității și doi interni doctoranzi, s-au suit degrab' într-o birjă și au fugit de furia mulțimii indignate.

Parchetul a fost *sezisat*.

Denunțăm onor. consiliu sanitar faptul mișelesc al celor trei felceri, adoratorii lui Gambrinus, și cerem o pilduire severă.

Înțelegem ca un doctor să-șiucidă fără răspundere bolnavii cu clistirul și cu scalpelul; dar trei doctori să facă

un consult pentru a ucide cu parul pe stradă oameni să-năptoși, asta este prea mult!

Dacă d. director general al serviciului sanitar nu-și va spune cuvântul, vom reveni.

*

Peste câteva zile, citim în Universul:

Doctorul Mișu Zamfirescu a fost suspendat de către consiliul sanitar din postul de medic de plasă pentru neglijență în serviciu.

*

În fine, Aurora reproduce după Lumina:

Aflăm cu deosebită plăcere logodna gentilei domnișoare Porția Popescu, fiica doamnei Zamfira Popescu și a repausatului profesore, veteran al corpului didactic, Nerone Popescu, cu simpaticul dr. în medicină d. Mișu Zaharescu. Îndată după cununie, tânăra pereche va pleca la Montpellier, unde eminentul elev al facultății noastre merge a-și completa cercetările științifice.

Felicitările noastre călduroase tinerei și simpaticei perechi.

Epoca, 1897, 1 și 2 august

AMICUL X...

Un tip eminentemente simpatic este amicul meu X..., foarte bine cunoscut de noi toți bucureștenii. Cum să nu-l cunoaștem? Îl întâlnim așa de adesea, pretutindeni: în somptuoasele saloane de elită, în sindrofiile modeste de mahala, la Capșa, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey și

la cafeneaua Schreiber din Lipscani, în Orient-Express, în tramcar, în cupeu cu roate de cauciuc, pe jos în galoși – pretutindeni gata a te saluta cu toată afabilitatea și a-ți întinde cordial mâna lui, să fi mitropolit sau paracliser, general ori căprar, ministru ori comisionar de stradă, nobil, mojiș ș.cl.

Din cauza acestei mulțimi imense de varii cunoștințe, pe cari știe să le cultive cu o artă superioară, X... devine pentru fiecare din noi cel mai prețios prieten. Frecventând atâtea ș-atâtea cercuri diverse, cari-i sunt deopotrivă de familiare, se-nțelege câtă admirație trebuie să-mi inspire mie, care cunosc așa de puțină lume și care sunt așa de puțin introdus mai ales în cercuri de seamă, unde se-nvârtesc personaje ilustre.

El știe câtă admirație-mi inspiră, cât ascendent moral și intelectual exercită asupra-mi; de câte ori însă ne întâlnim amândoi, nu-mi arată nici un fel de mândrie care m-ar atinge; totdeauna modest, simplu și fără nici o pretenție, mă pune în curent cu tot ce se petrece în sferele înalte. Omul acesta pare că nu știe cât prețuiește pentru mine amiciția lui: nu-și face idee, desigur, ce fericit sunt eu când aflu de la dânsul importantele secrete ale zeilor.

Eu stau într-un local ieftin de consumațiune, într-o berărie populară, pierdut în mulțime, și mă gândesc: eu nu sunt un cine, eu sunt un ce; în masa omenirii, eu sunt un număr trecut la statistica populației, și poate chiar acolo trecut cu vederea, fiindcă, la ultimul recensământ al populației capitalei, mai la toți din mahalaua noastră au mers agenții cu catastifele, la mine n-au venit. Nu sunt vreun ambițios: dar gândul acesta mă mâhneste... Să te vezi, să te înțelegi așa de mic, așa de nensemnat! Sub povara acestei gândiri, oftez și-mi aplec în jos fruntea cu umilință. Dar simț îndată o mână pe umărul meu încovoiat:

ridic ochii; a! ce plăcere! este amicul meu X... Vine din cine știe ce sfere înalte, să-mi facă onoarea a sta într-o be-rărie populară alături cu mine. O strângere de mână cor-dială. Această strângere de mână îmi ridică imediat moralul.

Îl cunosc bine pe X..., știu că are să mă înnobileze, să mă facă să am o mai bună părere de mine, comunicându-mi lucruri ce nu le poate ști un om care nu frecventează decât lumea de jos, cum am zice care nici la picioarele Olimpului nu poate s-ajungă vrodată. Cu respect și cu dragoste mă ridic și-i fac loc la masa mea, și nu mă așez pe scaun decât după ce el s-a așezat mai întâi. Amicul meu răsuflă, scoate batista și se șterge de sudoare; desigur, a venit pe jos. Fața-i e radioasă; clipește foarte semnificativ din ochi; de câte ori clipește așa, cu privirile parcă ar fi întoarse de-a-ndăratele către fundul magaziei cu gânduri și idei, sunt sigur că e plin de informațiuni de mare însemnătate, de o importanță capitală. Eu încep să palpit de nerăbdare: vreau cât mai iute să-l pornesc a da drumul neprețuitului izvor.

— Uf! zice amicul meu; grozavă căldură azi!...

— Grozavă! zic eu.

— Ce mai nou?

— Ce să fie? zic... știu eu?... De unde să știu eu?...

Eu să te-ntreb pe dumneata, nu dumneata pe mine.

Amicul meu zâmbește cu acea satisfacție pe care o simte orice om când i se face dreptate.

— De unde vii? întreb eu.

— De la Take...

Citorul nu știe, firește, de la care Take vine amicul meu X... Eu însă știu. Amicul meu X..., care este în ter-meni familiari cu toată lumea, firește că nu va zice ca mine și ca dumneata, când am veni de la acel Take, că vine de la d. Take Ionescu, ci zice pur și simplu:

— De la Take.

— Ei?...

— Nu vrea să intre în combinație... Hotărât!... Când n-am stat de capul lui!... Nu vrea și pace!...

— !

— ...Când intram la el, ieșea șeful...

Noi, eu și dumneata, zicem d. Petre Carp, sau d. Carp, când ne e mai degrabă; amicul meu X... zice și mai simplu: șeful.

— Ei?

— Șeful era bine dispus... zice: „Mergi la Take?“ zic: „Da!“ zice: „Mai caută de-l convinge și tu, că pe mine m-a obosit!“ și a plecat râzând. Nu-l știi pe șeful?...

— Nu! zic eu.

— ...Zeflemist... Am râs alaltăieri cu el la „Continental“!...

— !!

— Era și Barbu...

— D. Delavrancea?

— Da... și Nicu...

— D. Filipescu?

— Ei, da! și Costică...

— ?...

— Costică Arion... Costică ar fi vrut mai bine Justiția; dar nu-l știi pe șeful? cu șeful nu se discută...

O pauză, în timp ce nu știu cum să admir mai mult pe acest om, care, stând la mijloc, pe când de o parte îi stau atâtea personaje strălucite, de altă parte îmi permite să stau eu. Iată cum te ridică prietenia unui așa bărbat!... Rup tăcerea, și, timid:

— Frate, e adevărat că or să scază lefurile?

— Nu se știe nimic pozitiv până acuma. Tocmai de asta vorbeam ieri cu Alexandru...

Amicul meu vede că-l privesc cu ochii unui om care nu-nțelege și:

— Cu Alexandru... cu Marghiloman. El nu e de părere să se-ntindă prea mult coarda economiilor; el crede că trebuiesc studiate mijloacele de a crea izvoare de producție. *Du reste*¹, asta este și părerea șefului și a lui Nicu, în fine a tuturilor.

O trăsură trece pe dinaintea berăriei unde ne aflăm la masă. În trăsură este un domn cu barbete... Parcă l-aș cunoaște... L-am văzut tot în trăsură, mi se pare, la o paradă, când s-au deschis Camerele... Amicul meu salută foarte familiar pe domnul din trăsură, care, uitându-se în altă parte, nu bagă de seamă și nu răspunde la salut.

— Aha! zice amicul meu. A venit și el... Azi-mâne, se isprăvește cu formarea cabinetului.

— Care el?

— Nu l-ai văzut când l-am salutat?... Costică.

— A! ăsta e Costică Arion? zic eu; îl credeam mai tânăr. Amicul meu râde cum se râde de un ignorant.

— Nu Costică Arion... Costică Ollănescu.

— A!... Ei cum s-aude că o să se combine, dacă nu intră și d. Take Ionescu?

— Apoi, dragă, dacă până la urmă nu l-om putea convinge pe Tăkiță, lucrul este hotărât așa: șeful, prezența și Finanțele; Maiorescu, Justiția; Alexandru, Externele; Costică, Instrucția.

— Care Costică?

— Arion... Costică, Internele.

— Ălălalt...

— Ollănescu... Nicu, Domenele, și Ionaș, Lucrările publice.

---

1. De altfel (fr.).

— La Război, cine?

— Jac. Jac și Ionaș rămân... Câte ceasuri sunt?...

— Cinci și zece.

— *Sapristi!*¹ zice amicul meu, sărind din loc. E târziu, te las. Am promis lui Nicu să merg cu el la Sinaia. Acceleratul pleacă la 5 și 40. Mai am numai o jumătate de ceas, și trebuie să trec și pe la Barbu, să-i spui să nu uite de ce-a vorbit cu Nababul. Am două halbe și un corn... plătește tu... Mă grăbesc... La revedere!...

A doua zi, duminică, la șase dimineața, mă sui într-un vagon de clasa a treia, în trenul de plăcere pentru Sinaia. Pe cine găsesc în vagon? pe amicul X... vorbind politică cu mai mulți negustori, cari îi sorb cu mult nesațiu vorbele prețioase. Cum mă vede:

— M-am încurcat aseară la vorbă cu Barbu și am scăpat trenul.

Apoi, urmând vorba începută, către negustori:

— Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi...

Universul, 1900, 14 iulie

CAUT CASĂ...

Caut casă cu chirie, caut și nu găsesc. E absurd ce se petrece la noi, în București! În fiecare an, se clădesc sute de binale, acareturi peste acareturi, și, în loc să scază, chirii cresc. Și ce construcții! tot cum nu-mi convin mie.

— Aide-nainte! strig eu samsarului, care mă poartă de azi dimineață. Înainte, jidove rătăcitor!

— A! iată încă una... Asta e a douăsprecea astăzi.

---

1. La dracu! (fr.)

— S-o vedem și p-asta.

E făcută parcă numai și numai să fie admirată de dinafară. Firește că în pragul iernei nu caut o casă cu chirie pentru a o admira din curte – adică din uliță, fiindcă n-are curte. Pe dinafară, șase ferestre mari, ciubuce și ornamente monumentale. Înăuntru, trei chichinețe, din cari una n-are lumină decât de la ușa coridorului, ce duce la atenanțe – cocoana, stăpâna casei, zice: independențe. Independențele! Deschid ușa să le văz și repede o-nchid la loc; m-a-necat! E foarte cald în odăițe – o căldură năbușitoare.

— Dar, întreb, a fost cineva bolnav aci?

— Nu!

— Parcă ați făcut foc.

— E tinicheaua de la acoperiș. Știți, când e soare...

Dar când plouă, se răcorește.

— Dar *à propos*, sobe nu văz.

— Sunt coșurile de zid... Puneți sobă cu cărbuni...

Așa am pus și noi: e mai iconomie.

— Și cât pe an?

— Două mii.

— Înainte, jidove rătăcitor!

Ahasverus răsuffă din greu; scoate o basma murdară cu care-și curăță fruntea de sudoare și pornește... Eu, după el.

Atunci, ca în fața beduinului călător prin pustiul de nisip, începe să mi se ridice la depărtată zare *fata morgana*. Iat-o cât e de luminoasă! Bun și neuitat adăpost! E casa lui Hagi Ilie lumânărarul, de la Sf. Gheorghe din Ploiești, unde am stat atâta vreme cu chirie până să-mi completez studiile și să-mi obțiu diploma de patru clase primare la școala domnească. Cu cât mijesc ochii mai tare, cu atât bătrâna mea prietină apare mai limpede între cei patru salcâmi venerabili... Iată și liliecii... Au înflorit a doua oară –

semn de toamnă lungă... Îmi trimet de departe florile albe mirosul lor onest. Să ne apropiăm binișor și să intrăm în grădina care parcă n-are fund. Grădina asta – s-o vezi noaptea pe lună! Atunci să-i mănânci discret prunele brumării. Iată ce frumusețe de prune. Dar gutuile... Și perele astea de iarnă... Astea se mănâncă tocma-n postul Paștelui. Și vița, uite ce încărcată e!

Uitați-vă departe până-n ulucile cari d-abia se zăresc colo jos. Toată câmpia aceasta plină de bălării uriașe e curtea caselor. Nu simțiți cum miroase a bălărie răscoptă de soare? Grădina de alături e vestită pentru vișinele ei turcești. Gardu-l poți sări ușor, dar trebuie mare băgare de seamă, nu cumva să simță stăpânul: aleargă foarte iute și are un bici, care arde ca focul; e mai rău dacă te ajunge cu sfârcul când vrei să sai gardu-napoi. Ia uitați-vă acuma la casă. Ce mândru se țuguiază acoperișul cu șindrilă, îmbrăcat spre miazănoapte cu mușchi verde moale și purtând în vârful-i un urcior smălțuit care sclipește în soare. Ce mare și stufoasă a crescut urechelnița! Iată dasupra gârliciului, din care izvorăște așa potrivită răcoare, pridvorul larg.

Dar ia să suiți numai, după mine, cele nouă trepte până-n pridvor. Vedeți cât de frumos se ține pe stâlpii lui bondoci de stejar cioplit! Ce cuminte adăpostește de bățiile arșiței și apelor cerului! Să trecem acum din pridvor în sală. Ce largă încăpere! Colea, la dreapta, două odăi; dincoace, la stânga, alte două. La deschizătura ferestrelor se vede cât de groase sunt zidurile. Pe firida uneia din ele, șed fără primedie șase borcane respectabile de murături. Ce ziceți de sobe? Cu ce dignitate magistrală stau, proaspăt văruite, la locurile lor, gata să prezideze o dezbatere, într-una din ședințele lungilor nopți de iarnă! Și iată cum, alătura de perete, protectorul nebiruit, departe de ferestre și de uși, se

odihnesc paturile copiilor, cu fața către lumina vetrei și cu căpătâiul sub icoane...

— Iacă alta! îmi strigă Ahasverus, stingând din ochii-mi arătarea cea albă. Iacă alta!

„De închiriat!“

...Iar monumentală! iar terra-cotta! iar ferestre ca la Palatul Justiției. S-o vedem și p-asta... a treisprezecea. Intrăm. Începem minunat... O *entrée* zugrăvită pompeian... Un motiv, în toată pictura, îmi atrage cu deosebire atenția: e un amoraș verde, fluturând pe fundul cărămiziu și purtând în mânușițe, dasupra capului, un ghiveci cu trandafiri albaștri. În stânga, salonul; e în trei colțuri... Locul este tăiat cu o foarte pronunțată oblică pe linia stradei, care se realiniază acuma toamna, căci alinierea de astă-primăvară a fost greșită. La mirarea mea că văz un salon în trei colțuri, stăpâna casei, care e marșandă, *robes et confections*¹, îmi deslușește că toate casele de pe strada aceasta sunt așa: adică au toate câte un salon în trei colțuri, fiindcă toate locurile sunt tăiate *en biais*². Sofrageria e luminată de sus, din tavan, prin pod.

— E cam strâmtă... îndrăznesc eu.

— Vai de mine! zice marșanda. Cum strâmtă? e destul de comodă: doi metri cinzeci pe trei treizeci.

Două odăi de dormit. Nici un perete neperforat. Doi au câte două ferestre; alții doi câte-o ușe... și răspund spre apus. Ce nopți plăcute de vară! Ce somn unsuros și ce cămăși de noapte lipicioase! Peste drum e o magherniță cu fel de fel de poame și mustărie... și muște...

— Dar eu am copii; paturile copiilor... nu știu unde le-aș putea pune la adăpost... știți, iarna...

1. Rochii și confecții (fr.).

2. De-a curmezișul (fr.).

— Iarna, puteți astupa o fereastră; bateți o saltea și pe deasupra o scoarță.

— E cam departe de centru.

— Aveți tramvaiul nou, la o distanță de zece minute de aici... și de acolo mai e nițel și dai în bulevard. Sobele le-ați văzut?... Sunt de porțalan, de la Bazalt.

— Și mă rog, cât costă pe an?

— Pe un an nu le putem da... cel puțin pe trei...

— Dar... cât pe an?

— Două mii cinsute...

— Pornește, strig eu aspru, jidove rătăcitor!

Ahasverus se supune poruncii seculare. Ieșim...

A-nserat; m-a răzbit foamea. Isaac e zdrobit de atâta umblet. Îi dau doi franci de cheltuială.

— În sfârșit, îmi zice rătăcitorul, plictisit de atâtea dificultăți din parte-mi; în sfârșit, ce fel de casă vrei? poate să ți-o găsec eu singur, fără să mai alergi și dumneata.

— Ce casă vreau? zic eu și mai plictisit. Uite ce casă vreau... Vreau o casă cu șase odăi mari, fiecare nu mai mult decât cu o fereastră și o ușă, cu sală de baie, cu bucătărie, două odăi pentru slugi, cu parchete, cu apă-n curte și-n odăi, cu *tout à l'égout*¹, cu seră, cu grădină de fructe și grădină de flori și un havuz mare, în mijlocul curții... Asta vreau!

— Pe unde să fie?

— În centru... pe linia tramvaiului.

— Și cât vrei să dai pe an?

— Între o mie și o mie o sută...

— Bine, zise Ahasverus oftând resemnat, și vrea să plece.

— Stai! zic eu. Ia seama, Isaac, să nu fie cu zidul la uliță, să-mi scârție cu cărbune pe zid când ies de la școală... M-ai înțeles?

Universul, 1899, 17 septembrie

---

1. Closet cu apă curgătoare (fr.).

DE ÎNCHIRIAT

O vorbă veche franțuzească zice că mai-binele e adesea vrăjmașul binelui. Este foarte adevărat; însă omului nu-i trebuiește binele, îi trebuiește mai-binele: aceasta e rațiunea întregului progres al omenirii. Priviți, la fiecare Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru, ce goană după mai-bine! Gândesc că nicăieri nu se mută mai mult și mai des lumea ca la București; e natural – capitala trebuie să dea tonul progresului. Cu trei luni înainte de termenul mutării, mai în fiecare familie începe regulat o interesantă dezbatere, având un vădit caracter de urgență:

— Nu-mi mai dă mâna, cucoană! leafa scăzută; criză; nu mai pot! trebuie să căutăm una mai ieftină...

— Iar să ne mutăm?

— Dacă trebuie...

— Uf! când mă gândesc, să plec iar cu troacele, să le mai hodorolesc iar! să mai paț iar ca-n rândul trecut, când s-a răsturnat căruța cu mobila și era să mă calce tramvaiul! – că mă mir ș-acuma cum am scăpat! – uf! parcă mai bine să mor!

— N-am ce-ți face! De ce nu ți-a dat părinții o pereche de case de zestre? și mie mi-ar fi plăcut să nu mai umblu la fiecare șase luni din mahala în mahala... Dar de!... asta e soarta noastră, a chiriașilor!

A treia zi de Sf. Gheorghe:

— Umbrela mea! șoșon-galoșii mei! mi i-ați pierdut pe drum!...

Și ține-te, pe urmă, înjurături...

Sau:

— Ei! noi... ce facem?

— Cum, ce facem?

— Da, ce facem? rămânem tot aici, ori ne mutăm?

— De! zice bărbatul, știi și eu ce să facem? eu zic să rămânem... Iar să ne mutăm?

— Dar dacă găsești una mai ieftină și mai bună? N-ai zis tot tu că aici ți-e departe de canțilerie?

— Da, decât... ce zor e să ne gândim de-acum? Mai avem încă trei luni în cap... Mai e vreme... Nici nu s-au pus biletele.

— Da! să facem ca în rândul trecut... să alergăm ca nebunii, cu două zile înainte de Sf. Dumitru, pân zloată și să luăm ce ne iese-nainte și să dăm cât ne cere... Nu-i mai bine să căutăm din vreme?

— Bine, să căutăm mai din vreme, zice omul cu glasul pe jumătate...

— Eu, să știi că de mâne pun samsar... Aicea n-o să fie de trăit la vară... o să ne coacem de soare.

— Bine, pune samsar... treaba dumitale! eu nu m-amestec...

— Firește! d-ta nu te amesteci... etc...

Și se isprăvește masa cu ceartă și cu lacrimi...

— Fir-ar a dracului și-afurisită de viață! etc...

Aceeași damă, a treia zi de Sf. Gheorghe, către Boris, servitoarea:

— Oglinda din salon! ce-ai făcut? trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească! lua-te-ar hengherul, șoangherița dracului! etc...

— Uf! mie-mi spui? așa e cu mutatul, soro! mie, țiganul, globul ăl de cleștar de la lampă!... Asta e soarta noastră, a chiriașilor!

„Soarta numai a chiriașilor? zic eu în gândul meu. Aș!...”

În toate părțile lumii se mută numai chiriașii; la București se mută și proprietarii. Dacă unui proprietar care

are două perechi de case, îi rămâne o pereche nenchiriate, desigur se mută din casa în care a șezut în casa goală...

— Probabil pentru ca să spargă ursuzlâcul, zici d-ta.

— Nu! răspund eu; pentru că omului îi trebuiește mai-binele. Era bine în casa unde sta până acuma; dar... în casa-n care se mută, o să fie mai bine.

Ba, ceva mai mult... Cunosc proprietari cari au o singură pereche de case tocmai potrivite pe mijloacele și nevoile lor: le dă cu chirie și ei se mută cu chirie în alte case. De la casele proprii ia chirie, să zicem, o mie de lei pe an; la casele în care se mută, plătește chirie o mie fără ceva, ori o mie și ceva.

Dar iată un caz și mai interesant.

Doi amici ai mei, dd. George Marinescu și Marin Georgescu, sunt proprietari fiecare a câte o pereche de case în aceeași stradă. Amândouă casele sunt absolut identice: același plan, aceleași încăperi zugrăvite la fel; în sfârșit, două case gemene, peste puțință de deosebit dacă una n-ar purta numărul 7 simplu și cealaltă 7-bis. Au fost începute și isprăvite de clădit tot odată. După ce le-au adus în stare de locuit, amândoi proprietarii s-au mutat fiecare în proprietatea respectivă, și au stat, ca buni vecini, fiecare la sine șase luni, de la Sf. Dumitru până la Sf. Gheorghe. De la Sf. Gheorghe, fiecare s-a hotărât să se mute și să-și dea casa cu chirie. De ce? De ce, de ne-ce, nu știu; dar știu că au pus fiecare bilet de închiriat. Ca buni vecini și vechi prietini, au făcut însă învoială, că n-au să scază din prețul hotărât pentru chirie – una mie două sute de lei anual. Astfel, orce concurență neleală era înlăturată și rămânea să joace rol numai norocul, după gustul mușterilor. Multă lume a venit rând pe rând să vază casele amândouă, și firește că, dacă chiar se învoiau din preț, fiecărui

mușteriu i-ar fi venit foarte greu pe care din două să o prefere, pe 7, ori pe 7-bis, deoarece nu era altă deosebire între cele două acareturi decât că, dacă veneai dintr-o parte a stradei, 7 venea mai aproape, dar dacă veneai din partea cealaltă, atunci venea mai aproape 7-bis. În sfârșit, ce să mai lungim vorba degeaba! casele plăceau la toată lumea, dar prețul nu convenea.

— Mai jos, nu putem! zicea d. Georgescu; mai bine rămânem noi în ele. Dv. poftiți și la vecin, alături, la d. Marinescu; să vedeți...

— Am fost și la vecin...

— Și cât v-a cerut?

— Tot cât ceri și d-ta.

— Apoi vedeți...

Tot așa și iar așa, au rămas și casele lui d. Georgescu și ale lui d. Marinescu nenchiriate până alaltăieri, după Sf. Gheorghe. Și madam Marinescu și madam Georgescu steteau la fereastră, ori în grădiniță, și se uitau cum trec pe dinaintea caselor dumnealor calabalâcuri peste calabalâcuri, și auzeau cum drăcuiesc cucoanele mergând, care cu o lampă, care cu o colivie, care cu un cățeluș în brațe, pe urma calabalâcului ei fiecare, și atunci un fel de mâhnire le cuprindea pe amândouă:

— Toți! toți se mută!

Iar seara, când veneau acasă d. Georgescu și d. Marinescu, găsea fiecare pe consoarta sa așa supărată, așa, cum să zic, fără chef, că nici bucățică nu punea femeia în gură. Amândoi bărbații au pătruns în taina sufletului consoartelor... Ce-i de făcut?... Nimic mai lesne! S-au învoit să se mute d. Georgescu de la 7 la 7-bis, în casele lui d. Marinescu, iar d. Marinescu de la 7-bis în casele lui d. Georgescu, la 7 simplu.

Și... bucuria cocoanelor! Și ridică, și asudă, și sparge, și ocărește, și drăcuiește, și blestemă-ți viața! Dar, în sfârșit, s-au mutat și dumnealor!

N-apuc să sfârșesc, și iacătă hamalii... Au sosit pentru mutat; adică, pentru mutat, vorba vine; căci, de data asta, nu știu cum făcurăm, n-am avut noroc să ne mutăm... Dar, în sfârșit, tot putem zice că e ca o jumătate de mutat, și poate chiar mai mult decât jumătate; fiindcă, după multe chibzuințe în familie, am văzut că nu eram destul de bine așezați și ne-am hotărât să ne așezăm mai bine; anume: în salon, odaie de dormit; în odaia de dormit, sufragerie; în biou, salonul; în sufragerie, odaia servitorilor; în odaia servitorilor, bucătărie, și-n bucătărie, biouul!... Ei! Cum putem face această operație fără încurcătură?... Foarte ușor... Le scoatem toate din casă în curte, și pe urmă le băgăm din curte în casă, după planul cel nou... Să-ncepem dar...

— Numai de-ar da Dumnezeu să nu ne-apuțe vreo ploaie!...

— Încet! încet, că spargeți!...

Universul, 1900, 28 aprilie

PROCES-VERBAL

Astăzi miercuri 27 oct. anul una mie nouă sute orele 1 p.m.

Noi comisarul secției 55 după reclamația părților și anume domnișoara Matilda Popescu de profesiune particulară menajeră împreună cu mama sa d-na Ghioala Popescu idem, domnișoara Lucreția Ionescu de profesiune rentieră împreună cu mătușa sa d-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră și d. Stavrache Stavrescu

de profesiune proprietar, după ce l-am eliberat adi dimineață de la secție, deoarece la prima cercetare ce am făcut-o aseară la fața locului pentru scandalul provenit, s-a pronunțat cu vociferări la adresa guvernului, care este un obicei al său cunoscut de toți concetățenii din această suburbie și în contra noastră chiar în eserciciul funcțiunii, transportându-ne în strada Grațiilor No. 13 bis unde se află imobilul în cestiune al sus-menționatului proprietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnișoarei Matilda Popescu cu mama sa pe șase luni, de la Sf. Dumitru corent până la Sf. Gheorghe următor și pe care nu-i permite a intra în posesiune numai cu arvuna fără a complecta chiria, iar domnișoara Lucreția Ionescu cu mătușa sa trebuie să se mute și pretinde că nu vrea, deși proprietarul susține că i-a rămas pe trecut datorae 22 de lei, lăsând și soba stricată, care d-sa contesteadă și nu lasă nici o mobilă amanet, constatând următoarele:

Având în vedere că d. Stavrache Stavrescu, proprietarul imobilului din strada Grațiilor No. 13 bis, lipit în dreapta cu imobilul aceluiași proprietar cu No. 13 simplu, iar în stânga un loc viran tot al aceluiași proprietar nengrădit depunându-se fel de fel de murdalăcuri de către vecini cum și de trecători, pentru care i s-a făcut în mai multe rânduri proces de contravențiune asupra salubrității publice, iar imobilul respectiv cu No. 13 bis fiind compus dintr-o cameră, o săliță și o bucătărie, toate de cărămidă și o magadie de scânduri de lemne de foc, pe care l-a închiriat cu contract în regulă încă de la Sf. Gheorghe trecut domnișoarei Lucreția Ionescu pe un an, iar acum sub felurite pretexte refudă, nevoind să considere absolut nimic.

Considerând că domnișoara Lucreția Ionescu pretinde că este în dreptul său deoarece în virtutea contractului cu timbru în regulă, când se știa că are domiciliu, neașteptându-se nicidecum, căci nu a avut măcar cea mai mică

somațiune iar biletul de închiriat a fost pus ilegal și de aceea nu i-a dat nici o importanță, credând că este numai o glumă fiindcă datoria de 22 de franci nu intră în socoteala chiriei pentru că este bani împrumutați din mână, fiind prin urmare altă chestiune, și soba nu se putea strica, fiindcă a fost vară, și astfel nu voiește a evacua, deși sus-disul proprietar i-a dat mobilele afară oprindu-i amanet un șifonel cu oglindă șlifuită în valoare de una sută douăzeci de lei și o lampă sistem cu două fitiluri de porțolon cu abajur pentru suma de 18 lei, contestând patru care pretinde proprietarul iar dânsul susține.

Având în vedere că d-șoara Matilda Popescu reclamă să intre imediat în casă neputând sta cu mobila d-sale expusă la intemperii, deoarece vremea amenință a se strica și începând să pice poate să i-o ude, și se păteadă fiind pluș de culoare delicată, și deoarece a părăsit orice alt domiciliu știind că a dat arvună de cincideci de lei și că poate conta cu siguranță iar proprietarul a încuiat imobilul și a luat cheia, prin urmare nu cedează să lase a intra măcar un lucru cât de mic până ce nu i se achită tot restul chiriei în valoare de alți 50 de lei în plus peste arvună, ca să nu mai plătească și cu domnișoara Matilda Popescu, căci s-a săturat, iar aceasta promite pe onoare cel mult peste cinci zile, adică la 1 noiembrie.

Considerând că din cercetarea ce am făcut-o aseară, când am fi putut pentru ca să facem proces-verbal de ultragiu adus guvernului și nouă ca agenți ai forței publice de către sus-numitul proprietar, dar am crezut de cuviință a nu mai continua nici un scandal, deoarece ne-am mărginit a duce la secție pe provocator până i va trece momentele de primă furie fiindcă pretindea că până la sosirea noastră ambele chiriase împreună cu mama și mătușa lor l-ar fi insultat și chiar l-ar fi lovit, încât de-abia a scăpat spre a

veni să reclame, care noi n-am constatat fiind dus la o altă chestiune de aceeași natură în strada Pacienții.

Având în vedere că după cum redută din declarațiile părților, aseară ar fi venit domnișoara Matilda Popescu în birjă singură fără mobilă numai cu mama sa d-na Ghioala Popescu ca să vadă când începe să se mute domnișoara Lucreția Ionescu și cu mătușa sa d-na Anica Ionescu, iar acestea au început să râdă spunând că parol, dumneavoastră ați luat casa! iar la întrebarea domnișoarei Matildii Popescu că de ce râde, vechile chiriașe au răspuns că dâsele o au casa până la Sf. Gheorghe, atunci a început noiele chiriașe să râdă, iar la întrebarea d-șoarei Lucreții Ionescu că de ce râde noiele chiriașe au răspuns că dâsele au dat arvună în regulă, și atunci au început să caute pe proprietar, căci era ascuns în casa sa de alături.

Considerând că la pretențiunile chiriașelor sus-numitul proprietar a amenințat cu dare afară din casă pe d-șoara Lucreția Ionescu și pe mătușa sa d-na Anica Ionescu, căci nu le mai dă casa, neplătind regulat chiria și având chiar pe trecut o datorie de 22 de lei și soba stricată, d-na Anica Ionescu exesperată a strigat să-i crape ochii cui minte, dacă datoria e de la chirie și soba nu era așa, pe câtă vreme d-șoara Matilda Popescu a dis că dacă se știe cu casa încurcată pentru ce face escrocherie și o mai dă și la alții! iar proprietarul i-a răspuns că cu dumneata nici nu vorbesc până nu văz toată chiria că n-am poftă și de alt bucluc, și atunci pretinde dânsul că toate chiriașele au sărit asupra-i caudându-i lediuni.

Având în vedere că după intervenția noastră pentru a împăca pe părți, am luat în cercetare și actele constatând că în chitanța dată de sus-numitul proprietar că a primit arvuna de 50 de lei pentru imobilul pe care l-a închiriat domnișoarei Matilda Popescu nu se specifică numărul 13

bis ci dice numai 13 simplu iar amândouă imobilele sunt la fel identice cu deosebire că amândouă au fața pusă altfel cătră răsărit și cătră apus lipite spate-n spate, pentru ocazie ca să poată sparge didul de la mijloc și să facă un singur corp dacă s-ar ivi un amator cu famelie pentru o încăpere mai mare.

Considerând că toate chiriașele promet ca în cel mai scurt termen să achite resturile de datorii, iar chiriașele vechi să plătească și chiria pe semestrul următor, care proprietarul se-nvoiește, iar d-șoara Matilda dice că sametegal¹ ori la No. 13 bis, ori la 13 simplu, căci a luat casa providoriu până la Sf. Gheorghe, iar proprietarul care e becher poate să se mute în alt imobil mai mic pe care-l are în aceeași stradă la No. 12 vidavi, unde a rămas nenchiriat pretindând amatorii că strada de curând construită nu are canal și tramvai.

Având în vedere că în fine s-a convins proprietarul că e mai bine cu o bună manieră pentru ca să rămâie prin urmare domnișoara Lucreția Ionescu cu mătușa sa d-na Aneta Ionescu la No. 13 bis, iar d-ra Matilda Popescu cu mama sa d-na Ghioala Popescu să se stabilede la No. 13 simplu, și nu rămâne nici cu imobilul de la No. 12 nenchiriat nemaivând speranță după Sf. Dumitru, deoarece fiind pe sedon de iarnă lumea s-a grăbit și a rămas foarte multe imobile goale, care se vede în fiecare stradă chiar mai la centru peste tot de închiriat.

Drept aceea am încheiat predentul proces-verbal spre a servi la trebuință părților.

Comisar secției 55
Mitică Pișculescu

Universul, 1899, 29 octombrie

---

1. *Ça m'est égal* (fr.) – mi-e totuna.

URGENT...

Școala de fete No. 1 din urbea Z... No. 654 – 15 noiembrie

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă

Domnule primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută octombrie cu No. 597 asupra necesității de lemne pe care o simte școala, vă rugăm ca de urgență să binevoiți a ne trimite cantitatea prevăzută, căci vremea se strică și amenință să nu mai putem urma cursurile fără combustibil.

Primiți, vă rog, domnule primar, etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Școala de fete No.1 din urbea Z... No. 683 – 1 decembrie

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă

Domnule primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută noiembrie 15 cu No. 654, avem onoare a vă repeta cu insistență rugăciunea ce v-am făcut în privința lemnelor de încălzit necesare școalei de fete No. 1 din această urbe, care se află în lipsă de căldură suficientă pentru studii pe timpul de iarnă, mai ales așa de aspră cum este cea actuală, încât elevele sunt incapabile a mai scrie cu mâinile înghețate, și chiar profesoarele sufăr neputându-se dezbrăca în clasă, fiindu-le temperatura așa de exagerată, încât, cum se poate ușor constata, este de nesuferit, amenințând cu maladii atât pe profesoare cât și pe eleve.

Vă rugăm dar să luați măsuri urgente pentru întâmpinarea acestei situațiuni anormale, contrariu va trebui să reclamăm onor. minister nemaiputând lua nici o răspundere.

Primiți, vă rog, domnule primar, etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Revizorul școlar al distr. X... No. 4599 – 15 decembre

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă

Domnule primar,

Astăzi 15 decembre făcând inspecțiunea reglementară la școala de fete No. 1 din urbea Z... am fost întâmpinat de doamna directoare Aglae Poppesco împreună cu doamnele profesoare Areti Ionesco, Sevasti Ionesco și Aristi Poppesco, care toate s-au plâns de starea de mizerie în care a ajuns școala din cauza lipsei de combustibil, pe care îl refuză onor. primărie locală, pe care în nenumărate rânduri au rugat-o prin adrese oficiale, care se văd la dosar, dar care n-au avut până în prezent nici un rezultat.

În adevăr, vizitând apoi clasele am găsit o temperatură incapabilă de a putea fi suferită mai ales de copii, din care cauză se pot chiar îmbolnăvi de vreo boală infecțioasă, ceea ce ar împiedica urmarea regulată a cursurilor reglementare, fiind silite a se întrerupe până la stingerea contagiunii epidemiei, precum s-a mai întâmplat pe căldurile cele mai mari, dar atunci nu din cauza focului, ci a apei, chiar cu câteva zile înainte de examenele anuale, ceea ce produce o enormă confuziune pedagogică.

Având dar acestea în vedere, vă rog, domnule primar, să binevoiți a dispoza ca să se satisfacă cât mai urgent nevoile școlai.

Primiți, vă rog, domnule primar, etc.

Revizor școlar,
Lazăr Ionescu-Lion

*

Școala de fete No. 1 din urbea Z... No. 13 – 8 ianuarie

D-sale d-lui ministru al Instr. Publice etc.

urgentă

Domnule ministru,

În repetite rânduri am cerut la onor. primărie locală să ne libereze combustibilul de care are școala noastră necesitate din cauza gerului aspru prin care trecem în acest anotimp fără nici un rezultat, așa încât tremurăm de viața noastră și a elevelor, cari nici nu mai vin la școală încă dinaintea vacanțelor, fiindcă părinții au aflat și temându-se nu le mai permit până ce nu vom putea da foc.

Însuși d. revizor școlar Lazăr Ionescu-Lion a vizitat școala, constatând lipsa noastră de căldură și a înaintat o adresă încă din anul trecut 15 decembrie cu No. 4599 către d. primar local, dar și aceasta a rămas tot literă moartă, căci școala se află în aceeași mizerie, încât nu se mai poate zice că aceasta este o umanitate, lăsând astfel să sufere elevele.

Așadar ne adresăm cu cel mai profund respect d-voastre spre a lua urgent orice măsuri veți crede de cuviință pentru a face să înceteze barbaria prezentă.

Binevoiți, d-le ministru, etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Ministerul Instr. Publice și Cultelor, 10.001 – 15 ianuarie

D-sale d-lui revizor școlar al distr. X...

urgentă

Domnule revizor,

Doamna Aglae Poppesco, directoarea școlii de fete No. 1 din urbea Z..., ni se plânge că primăria locală nu dă școlii lemnele necesare pentru încălzitul claselor.

Anexându-vă raportul doamnei directoare, vă invităm a face imediat o anchetă la școală și a ne raporta de urgență.

Primiți, etc.

p. Ministru,
indescifrabil

p. Director,
asemenea

*

Revizorul școlar al distr. X... No. 103 – 1 februarie

D-sale d-lui ministru al Instr. Publice și Cultelor

urgentă

Domnule ministru,

Imediat ce am primit ordinul dv. cu No. 10.001 din 15 ianuarie, m-am transportat la școala de fete No. 1 din urbea Z... și am constatat că raportul doamnei directoare respective este în totul adevărat.

În adevăr, am găsit din cauza frigului pe jumătate școala despopulată complet, iar restul tușind toate și dureri cu umflătură în gât, pentru care chemând pe d. medic al urbei, a constatat mai multe cazuri de amigdalită, adică gâlci, care poate degenera mai cu seamă la copiii anemici și limfatici, prin diferite complicațiuni foarte adesea contagioase.

De aceea, d. medic a opinat că ar fi mai bine dacă s-ar închide școala, spre a nu lua proporțiuni mai mari.

Cu cel mai profund respect viu dar a vă ruga, în interesul salubrității, să-mi dați de urgență un ordin în consecință, sau să interveniți pe lângă onor. primăria locală să libereze combustibilul de care simte nevoie cursurile.

Binevoiți, d-le ministru, etc.

Revizor școlar,
Lazăr Ionescu-Lion

*

Ministerul Instr. Publ. și Cultelor No. 20.002 – 15 februarie

D-sale d-lui primar al urbei Z...

urgentă

Doamna Aglae Poppesco, directoarea școlii No. 1 de fete din acea urbe, se plânge că onor. primărie, după repetite cereri, nu-i liberează lemnele necesare pentru încălzit, din care cauză sufăr cursurile.

Vă invit dar, domnule primar, ca de urgență, să satisfaceți, conform legii, justele reclamațiuni ale doamnei directoroare.

Primiți, domnule primar, etc.

p. Ministru,
nedescifrabil

p. Director,
asemenea

*

Camera Deputaților. Sesiunea prelungită. Ședința de la 1 martie.

D. AL. LINGOPOLU: Am cerut cuvântul ca să fac o întrebare d-lui ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice: știe oare d-sa în ce stare de mizerie s-a aflat iarna aceasta școala de fete No. 1 din urbea Z... lipsită de combustibilul necesar deoarece nu i l-a liberat primăria locală, bântuită de boale din această cauză și conform avizului medicului local chiar suprimarea cursurilor?

D. MINISTRU AL CULTELOR: Răspunz onor. deputat că, în urma raportului revizorului școlar local, ministerul a luat măsuri urgente ca primăria să libereze conform legii combustibilul necesar acelei școale.

*

Primăria urbei Z... No. 3712 – 15 martie

D-sale doamnei directoare a școalei de fete No. 1 din urbea Z...

urgentă

Doamnă!

Mâne veți primi la școala ce cu onoare o dirigiți 5 (cinci) care de lemne cer curat, prima calitate, și vă rugăm să binevoiți a ne răspunde urgent de primirea combustibilului.

Primiți, d-nă directoare, etc.

p. Primar,
Niță Neșulescu,
ajutor

Secretar,
Athanasiu Eleutherescu

Universul, 1899, 17 dec.

D-L GOE...

Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam' mare, mamița și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai.

Pușin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în capitală numai de hatărul fiului și nepoțelului lor. Destul că foarte de dimineață, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, așteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la București. Adevărul e

că, dacă se hotărăște cineva să asiste la o sărbătoare națională așa de importantă, trebuie s-o ia de dimineață. Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m. D. Goe este foarte impacient și, cu un ton de comandă, zice încruntat:

— Mam' mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

— Vine, vine acuma, puișorul mamei! răspunde cucoana.

Și sărută pe nepoțel; apoi îi potrivește pălăria.

Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică: *le Formidable*, și sub pamblică biletul de călătorie înfipț de tanti Mița, că „așa țin bărbații biletul“.

— Vezi ce bine-i șade lui, zice mam' mare, cu costumul de marinel?

— Mamișo, nu ți-am spus că nu se zice marinel?

— Da' cum?

— Marinal...

— Ei! ziceți voi cum știți; eu zic cum am apucat. Așa se zicea pe vremea mea, când a ieșit întâi moda asta la copii – marinel.

— Vezi, că sunteți proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel...

— Da' cum, procopsitul? întreabă tanti Mița cu un zâmbet simpatic.

— Mariner...

— Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta! zice mam' mare, și iar sărută pe nepoțel și iar îi potrivește pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuții filologice: sosește trenul – și nu stă mult.

Trenul este plin... Dar cu multă bunăvoință din partea unor tineri politicoși, cari merg până la o stație apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat... Mam' mare își

face cruce, apoi aprinde o țigară... Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să șadă în coridorul vagonului cu bărbații.

— Nu!... nu e voie să scoți capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, și-l trage puțin înapoi.

— Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul smucindu-se.

Și după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amândouă mâinile de vergeaua de alamă și scoate iar capul. Dar n-apucă să răspundă ceva urâtul, și mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și-ncepe să zbiere.

— Mamițoo! mam' maree! tantii!

— Ce e? ce e? sar cocoanele.

— Să oprească! zbiară și mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!!

Tot într-un timp, iacăță conductorul intră să vază cine s-a suit de la stația din urmă.

— Biletele, domnilor!

Cocoanele arată biletele dumnealor, explicând d-lui conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, și, dacă a zburat pălăria, firește c-a zburat cu pamblică și cu bilet cu tot. Dar avea bilet...

— Parol! chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Mița.

Conductorul însă nu înțelege, pretinde bilet; dacă nu, la stația apropiată, trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Așa scrie regulamentul: dacă un pasager n-are bilet și nu declară că n-are bilet, i se ia o amendă de 7 lei și 50 de bani, și-l dă jos din tren la orice stație.

— Dar noi n-am declaratără? strigă mamița.

— Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam' mare.

— De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.

— Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Mița urâtului...

— Uite ce e, cucoană, zice conductorul, trebuie să plătiți un bilet...

— Să mai plătim? n-am plătită ră o dată?

— Și pe dasupra un leu și 25 de bani.

— Și pe dasupra?...

— Vezi, daca nu te-astâmperi? zice mamița, și-l zguduie pe Goe de mână.

— Ce faci, soro? ești nebună? nu știi ce simțitor e? zice mam' mare.

Și, apucându-l de mâna cealaltă, îl smucește de la mamița lui, tocmai când trenul, clănțănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lu' mam' mare într-un sens, combinată cu clătinațura vagonului în alt sens, rezultă că Goe își pierde un moment centrul de gravitate și se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu. Goe începe să urle... În sfârșit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărăscă a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!... Ce-o să facă d. Goe la București cu capul gol? și toate prăvăliile închise!... s-ar întreba oricine, care nu știe câtă grije are mam' mare și câtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Daca se întâmplă să plouă, ori răcoare? Și mam' mare scoate din săculețul ei un beret tot din uniforma canonierii *le Formidable*.

— Te mai doare nasul, puișorule? întreabă mam' mare.

— Nu... răspunde Goe.

— Să moară mam' mare?

— Să moară!

— Ad', să-l pupe mam' mare, că trece!

Și-l pupă în vârful nasului; apoi, așezându-i frumos beretul:

— Parcă-i șade mai bine cu beretul!... zice mam' mare scuipându-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

— Cu ce nu-i șade lui bine? adaogă tanti Mița, și-l scuipe și dumneaei și-l sărută.

— Lasă-l încolo! că prea e nu știi cum!... Auzi d-ta! pălărie nouă și biletul! zice mamița, prefăcându-se foarte supărată.

— Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam' mare.

Dar mamița adaogă:

— Da' pe mamițica n-o pupi?

— Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.

— Așa? zice mamița. Lasă!... și-și acopere ochii cu mâinile și se face că plânge.

— Las' că știi eu că te prefaci! zice Goe.

— Ți-ai găsit pe cine să-nșeli! zice mam' mare.

Mamița începe să râză; scoate din săculeț ceva și zice:

— Cine mă pupă... uite!... ciucalată!

Mamița pupă pe Goe, Goe pe mamița și, luând bucata de ciucalată, iese iar în coridor.

— Puișorule, nu mai scoate capul pe fereastră!... E lucru mare, cât e de deștept! zice mam' mare.

— E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Mița.

Pe când Goe își mănâncă afară ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una, de alta... Trenul aleargă acuma de spre Crivina către Periș.

— Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamițo! zice mamița către mam' mare.

Mam' mare se ridică bătrânește și se duce în coridor:

— Goe! puișorule! Goe! Goe!

Goe nicăieri.

— Vai de mine! țipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băiatul!... s-a prăpădit băiatul!

Și toate cucoanele sar...

— A căzut din tren băiatul! Țațo, mor!

Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în ușa compartimentului unde nu intră decât o persoană.

— Goe! maică! acolo ești?

— Da!

— Aide! zice mam' mare, ieși odată! ne-ai speriat.

— Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.

— De ce? ...te doare la inimă?

— Nu! nu pot...

— E încuiat! zice mam' mare, vrând să deschidă pe dinafară.

— Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.

— Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfârșit, iacăta conductorul cu biletul: primește paralele și liberează pe captiv, pe care toate trei cocoanele îl sărută dulce, ca și cum l-ar revedea după o îndelungată absență. Și mam' mare se hotărăște să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întâmple ceva pușorului. Pușorul vede o linie de metal în colțul coridorului, care are la capătul de sus o mașină cu mâner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mâna pe mânerul mașinii și începe să-l tragă.

— Șezi binișor, pușorule! să nu strici ceva! zice mam' mare...

Trenul își urmează drumul de la Periș către Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul kilometrului 24, deodată s-aude un șuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, și trenul se oprește pe loc, producând o zguduitură puternică.

Ce e? ce e?... Toți pasagerii sar înspăimântați la ferestre, la uși, pe scări...

— Goe! pușorule! Goe! strigă tanti Mița și se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor... De ce s-a oprit trenul?

Cineva, nu se știe din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... Asta e ușor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decât rupându-se ața înnodată și cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota,

examinând roatele tamponate cu toată presiunea, așa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-și încarce iar pompa de aer comprimat și să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta, conductorii și șeful trenului aleargă din vagon în vagon și cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă ața plumbuită și răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineaori pălăria marinerului! Cine? cine a tras manivela? Mam' mare doarme în fundul cupeului cu puișorul în brațe. Nu se poate ști cine a tras manivela.

Trenul se pornește în sfârșit, și ajunge în București, cu o întârziere de câteva minute. Toată lumea coboară. Mam' mare așază frumușel beretul lui Goe, îl scuipe pe puișor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul și-l sărută dulce.

Apoi cocoanele se suie cu puișorul în trăsură și pornesc în oraș:

— La bulivar, birjar! la bulivar!...

Universul, 1900, 12 mai

VIZITĂ...

M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicite pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilăș foarte drăguț de vreo opt anișori. N-am voit să merg cu mâna goală și i-am dus băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele și mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de mare ținută. După formalitățile

de rigoare, am început să convorbim despre vreme, despre sorții agriculturii – d. Popescu tatăl este mare agricultor –, despre criză ș.cl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urăște chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

— Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți dv. bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:

— Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!

— Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama! Apoi, cătră mine încet:

— Nu știi ce ștregar se face... și deștept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

— Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!...

Astâmpără-te, că te arzi!

— Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

— Sări, coniță! varsă spirtul! s-aprinde!

— Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte marțială. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută...

— Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

— Dar, întrerup eu, pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

— Pentru dumneata.

— Da' de ce vă mai supărați?

— Da' ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipe, să nu-l deoache, și-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută militarmente și merge într-un colț al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiță și o tobă. Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbița la gură și, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână și să sufle-n trâmbiță. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul așa de aspru; ea n-aude nimica.

— Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbița și toba tac, adaog:

— Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.

— Maior! strigă mândrul militar.

— Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; și maiorul nu cântă cu trâmbița; cu trâmbița cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă și merge-n fruntea soldaților cu sabia scoasă.

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de după gât toba, pe care o trânteste cât colo; asemenea și trâmbița. Apoi începe să comande:

— Înainte! marș!

Și cu sabia scoasă, începe să atace strașnic tot ce-ntâlnește în cale. În momentul acesta, jupăneasa cea răgușită intră cu tava aducând dulceață și cafele. Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculegă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, și maiorul, dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare:

— Ține-l, conia, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudența să iasă din neutralitate și să interviev în război, primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

— Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoți ochiul... Ți-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă și să te iert!

Maiorul sare de gâtul mamei și o sărută... Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceața, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supăra fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

— Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... și... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Și zicând „dumnealui“, mama mi-arată râzând pe domnul maior.

— A! zic eu, și dumnealui?

— Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de râs... ca un om mare...

— A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu; tutunul este o otravă...

— Da' tu de ce tragi? mă-ntre rupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață...

— Ajunge, Ionel! destulă dulceață, mamă! iar te-apucă stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vreo trei-patru lingurițe; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

— Unde te duci? întreabă mama.

— Viu acu! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe o masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară

tabacherea cu țigarete regale, scoate una, o pune în gură, și mă salută militărește, ca orice soldat care cere unui țivil să-i împrumute foc. Eu nu știu ce trebuie să fac. Mama, râzând, îmi face cu ochiul, și mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind țigarea mea, militarul o aprinde pe a lui și, fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndeșt, pe când mama îl scui pă, să nu-l deoache, și-mi zice:

— Scui pă-l, să nu mi-l deochi!

Maiorul și-a fumat țigarea până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu și-ncepe s-o trântescă. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniștea ciucurilor de cristal.

— Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a-ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână: o trânteste cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceașca, dar, vorba francezului, *entre la coupe et les lèvres...*¹ mingea îmi zboară din mână ceașca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, culoarea oului de rață.

— Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ți-am spus să te-as-tâmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!... Aldată n-o să-ți mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

— Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu nițică apă caldă!...

Dar n-apucă să termine, și deodată o văd schimbându-se la față ca de o adâncă groază. Apoi dă un țipăt și, ridicându-se de pe scaun:

— Ionel! mamă! ce ai?

---

1. De la pahar la gură... (fr.).

Mă-ntorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu drăgălașa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! țipă mama. E rău copilului!... Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschii repede mondirul la gât și la piept.

— Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc bine, pe când mama pierdută își smulge părul.

— Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-și mai vine în fire; vezi? Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Aldată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă, și am ieșit. Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat. Când am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu cheseaua în vestibul – ca să-mi toarne dulceață în șoșoni.

TRIUMFUL TALENTULUI...

Au fost odată-ntr-o școală de provincie doi buni camarazi – Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. Amândoi erau potriviți la-nvățătură și la purtare. Niță însă se deosibea, și nu numai de Ghiță, dar chiar de toți copiii ceilalți, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvânt toată lumea. În anul al patrulea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos, încât, adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie, scris de mână; pe câtă vreme, Ghiță scria nu se poate mai urât; pe lângă că-i era mâna dreaptă șubredă, fiindcă-i degeraseră degetele de mic, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală. Așa,

isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi, ca să meargă fiecare după norocul lui. Ghiță s-a dus la țară pe lângă tată-său, care era negustor cu dare de mână; iar Niță, copil sărman, a apucat spre capitală, ascultând de sfatul dascălului său:

— Fătul meu, tu părinți n-ai, carte multă nu ți-e dat să-nveți, că nu prea ești deștept, slugă nu te poți face, că ești cam leneș... Ți-a dat și ție Dumnezeu un dar; ai icoană la scris; ție cu condeiu ți-e dat să te hrănești. Du-te la București, acolo ai să intri copist în vreo cântălerie și-n cet-încet, cum te știi că n-ai purtări prea rele, cu vremea ai să-naintezi.

Niță a ajuns în capitală și s-a pus să-și caute de lucru. A făcut cunoștință ba cu unul, ba cu altul, recomandându-și talentul și căpătând din toate părțile complimente și dovezi de admirațiune. Dar afară de acestea, n-a reușit deocamdată să capete nimic mai mult. Niță nu și-a pierdut speranța și bine a făcut; căci iată că-ntr-o seară o cunoștință i-a spus:

— Mâne dimineață, la ceasurile unsprezece, să te afli la Ministerul de Interne: se ține concurs pentru trei posturi de copişti; desigur ai să capeți unul.

Se-nțelege că Niță n-a lipsit a se înființa la vreme. Concurenții, în număr de vreo treizeci, au fost introduși într-o sală mare; aci, în fața comisiunii, compusă din directorul ministerului ca prezident, subdirectorul ca viceprezident și trei șefi de biuro ca membri, li s-a dictat de către unul dintre aceștia cu glas tare timp de cinci-șase minute. Apoi d. președinte a zis:

— Destul! acum fiecare să-și iscălească proba.

Deși dictarea mersese cam prea iute, Niță s-a uitat lung pe foaia lui, înainte de a o iscăli, a zâmbit mulțumit de sine, apoi, a iscălit și a înmănat-o cu mult respect unui

domn membru, care a strâns toate probele. Peste două zile, s-a dat rezultatul concursului... Numele Niță Ghițescu nu figura între cele trei numiri.

— Și ce frumos scrisesem, domnule! a zis Niță, mâhnit, cunoștinții sale.

— Un tânăr nu trebuie să despere de la întâia încercare, i-a răspuns cunoștința; mai sunt încă șapte ministere; or să se mai ivească locuri.

În adevăr, peste câteva luni, se ivesc două locuri la alt minister. Niță nu lipsește a se înființa. Și iar mulțime de concurenți, iar comisiune, iar dictare, iar formalitățile obișnuite, și a doua zi iar nu se află între cele două numiri numele Niță Ghițescu.

— Și ce frumos scrisesem, domnule! zise Niță cunoștinții lui.

— Răbdare, tânărule! n-a intrat vremea-n sac; o să-ți vie și rândul dumitale; mai sunt șase ministere; or să se mai ivească locuri.

A trecut câtva timp, și iată că s-au ivit câteva locuri la al treilea minister. Același rezultat pentru d. Niță Ghițescu. Firește însă că, oricât i-ar fi crescut mâhnirea, Niță n-avea de ce să despere: mai erau încă cinci ministere; trebuia să se mai ivească locuri. Și s-au ivit, pe rând, locuri încă la patru ministere, și s-au ținut concursuri, și d. Niță Ghițescu a luat parte la fiecare concurs, și, după fiecare rezultat de concurs, concurentul nostru a zis, din ce în ce mai mâhnit:

— Și ce frumos scrisesem, domnule!

Și cunoștința lui i-a răspuns:

— Nu despera, tânărule! a mai rămas încă un minister, tocmai acela unde se cere cu dinadinsul caligrafie pentru acte și documente; trebuie să se ivească acolo vreun loc.

Parcă a prorocit cunoștința lui Niță: n-a trecut o săptămână, și iată că s-a publicat concurs pentru un post de

perfect caligraf la acel ultim minister. S-a pus d. Niță pe brânci, în așteptarea concursului, să-și facă mâna, exercitându-se în fiecare zi, pe hârtie velină, la fel de fel de scriituri – engleze, italice, gotice, batarde, ronde, majuscule, minuscule ș.cl., în fel de fel de mărimi, de la doi centimetri până la un milimetru, și cu și fără transparent. Era acuma gata... Dar, în ajunul concursului, se-ntâmplă, cum se-ntâmplă în orice poveste, să se-ntâlnească – cu cine? cu o veche a lui cunoștință, cu bunul său camarad de odinioară, cu Ghiță Nițescu, băiatul cu degetele degerate.

— Ghiță!

— Niță!

Și din vorbă-n vorbă, află Niță că tata lui Ghiță, după ce a scăpătat, a murit, că Ghiță a venit la București cu o scrisoare de recomandare către ministrul la ministerul căruia se ține mâne concursul, că ministrul l-a primit foarte bine și i-a spus că a doua zi, la ceasul fix, să se prezente la minister, să ia parte negreșit la concurs.

— Tu? la concursul de mâne? a zis pufnind de râs Niță.

— Da, eu...

— La concursul de mâne?

— Ei! da... la concursul de mâne.

— Da' tu știi pentru ce loc e concurs, Ghiță?

— Nu...

— Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghițică!

— Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg... se poate?

— Apoi, mă prezent și eu, Ghiță.

— Bine, prezentă-te și tu.

— Cu mine! la caligrafie, Ghițică?

— Cu tine la caligrafie... Eu știu ce mi-a ordonat ministrul.

— Bine!

Cu așa ton a pronunțat Niță acest *bine!* încât Ghiță, după câteva momente de gândire tăcută, i-a zis:

— Niță... Eu am venit în București cu ceva părăluțe... tu zici că ești tinichea de tot... Eu... dacă vrei tu...

— Ce să vreau?

— Eu ți-aș da ție trei-patru poli... să...

— Să ce?

— Să mă lași, să nu vii la concurs...

— Eu!?

— Eu tot am recomandație...

— Să poftești la concurs cu recomandația dumitale!

Dar iată că în acest moment se apropie cineva de cei doi prieteni – este cunoștința lui Niță.

— Domnule Ghițescu, aș avea să-ți spun ceva...

Niță lasă pe Ghiță la o parte.

— Domnule Ghițescu, bucură-te; ai scăpat de concursuri prin ministere; ți-am găsit un loc la o litografie, un loc plătit mult mai bine ca unul de copist, și în care poți să-ți faci un mai frumos viitor. Primești?

— Primesc... Dar un moment...

Și Niță, după ce a gândit o clipă foarte adânc, face la dreapta-mprejur și se-ntoarce lângă Ghiță.

— Ghiță, tu vrei să-mi dai trei-patru poli să nu mă prezint la concurs... Eu am o combinație mai bună și pentru tine și pentru mine...

— Care?

— Din contra, să ne prezintăm amândoi la concurs; tu ai recomandație, eu caligrafie: să iscălesc eu cu numele tău proba mea, și tu să iscălești proba ta cu numele meu...

— Ei! dacă ai vrea...

— Vreau.

— Pe onoarea ta?

— Pe onoarea mea!... Să-mi dai cinci poli.

— Îți dau.

Și Ghiță se și execută. Niță ia hârtia de o sută, o pune-n buzunar, și cei doi camarazi se despart, amândoi foarte mulțumiți, dându-și întâlnire pe a doua zi la minister, fix la unsprezece. A doua zi, printr-o întâmplare neexplicabilă, nu s-au prezentat la concursul de perfect caligraf decât doi candidați: firește erau vechii camarazi. Niță s-a purtat foarte galant; pe câtă vreme mâna degerată a camaradului său tremura de emoție pe hârtia ministerială, Niță, cu toată siguranța, făcea pe coala lui adevărate *tours de force*. Au isprăvit și și-au iscalit probele, după învoiala din ajun, fiecare cu numele celuilalt. Ieșind de la concurs, în sala de așteptare, Ghiță a mulțumit cu efuziune camaradului său, iar acesta i-a zis:

— Numai doi am fost: recomandație ai, caligrafie am, slavă Domnului! să fie cât de ai dracului, pe cine o să numească?

N-apucă să termine vorba Niță, și ușa se deschise.

— Rezultatul concursului! strigă solemn prezidentul comisiei. S-au prezentat doi concurenți: dd. Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. A reușit domnul...

— Domnul?... întrebare într-un glas cei doi concurenți.

— Domnul Niță Ghițescu!

— Dați-mi voie, domnule director, zise Niță atins, pe când Ghiță nu știa ce să creadă; trebuie să fie o greșală! poate că n-ați văzut bine probele!

— Cum? întrebă aspru directorul, prezidentul comisiei.

— Slava Domnului! adaogă Niță... ne cunoaștem ce pu-tem... Trebuie să fie, nu Niță Ghițescu, ci Ghiță Nițescu.

— Domnule! nu-ți permit să fii rău crescut!... mă-nțelegi? Am zis bine: a reușit d. Niță Ghițescu!

Dar d. Niță Ghițescu nu s-a lăsat biruit de asprimea d-lui prezident al comisiei; foarte obraznic, a strigat și mai tare:

— Nu se poate, domnule director! v-ați înșelat! uitați-vă la probe!

Tonul cu care a zis „uitați-vă la probe!“ a făcut un efect straniu asupra superiorului: i-a impus, parcă; acest domn a răspuns:

— În fine, *errare humanum est...* Să vedem...

Și zicând acestea, a scos din buzunar un plic, pe care camaradul lui Niță-l cunoștea bine, și din plic a tras o scrisorică; s-a uitat pe ea cu băgare de seamă și, cu tonul mult mai blând, zâmbind:

— Știi că ai dreptate dumneata?... Așa e!... Vezi?... confundasem... În adevăr, a reușit d. Ghiță Nițescu.

— Așa da! a răspuns plin de satisfacție d. Niță Ghițescu. Și d. director, grav, se retrase-nchizând ușa.

Universul, 1900, 12 decembrie

ÎNTÂRZIERE

M-am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 și 8 minute spre a ajunge în București la 9 și 10.

Am găsit, din norocire, un vagon de clasa a doua la coada trenului. E adevărat că vagonul din urmă al unui tren se clatină mai mult; în schimb însă, nu e priveliște mai plăcută, într-o călătorie cu drumul-de-fier, decât la fereastra din spatele trenului, lucru de care un amator se poate bucura foarte rar, fiindcă orice tren trebuie să aibă la coadă un frânar de siguranță, și puține vagoane de călători sunt prevăzute cu frână de mână. Trenul a plecat din Sinaia la ora regulată, și a ținut strict mersul reglementar până la Ploiești. Am putut dar să mă bucur de o minunată priveliște: valea Prahovei, desfășurându-se în fuga

spre mieznoapte pe măsură ce trenul gonea spre miezăzi. De la Ploiești, trenul de Predeal ca să apuce spre București schimbă frontul și, ca și cum ar vrea să se-ntoarcă înapoi, locomotiva se pune acolo unde până aci era coada trenului. Am voit să găsesc un alt vagon la capătul celălalt, care acum rămăsese coadă; n-am mai avut noroc; cea din urmă trăsură era un furgon de bagaje. M-am resemnat și m-am suit în același vagon în care gustasem destulă plăcere; și am făcut bine. Vagonul nemaifiind în coadă, frânarul de siguranță îl părăsise, iar locul de la pavilionul de observație, unde e frâna, era acuma gol. M-am suit acolo și am putut vedea, pe deasupra vagonului înaintaș și a locomotivei, linia în depărtare.

Am pornit regulat din Ploiești la 8 și 8 și, menținând mersul reglementar, am intrat în stația Periș exact la 8 și 38. Trecând de la semnal spre stație, trenul și-a micșorat foarte simțitor viteza și în fața gării s-a oprit. Cui e obișnuit cu mersul trenurilor, o oprire în afară de cele prevăzute la itinerar îi dă de gândit... știu că trenul 14 nu se oprește la Periș... Mi-am închipuit numaidecât că un personaj important vrea să se urce de acolo. Dar trenul stă, și mi se pare că auz pe peron glasuri alarmate... Nu-mi închipuiesc ce poate fi; în orice caz, pentru trenul nostru, cum linia este dublă până-n Gara de Nord, și cum nu s-a oprit brusc, vreo primejdie nu-i probabilă.

Mă uit de la locul meu înainte. S-a cam înnoptat și nu se prea vede departe; dar semnalul luminos de la ieșire către București se vede închis – e lumină roșie. Mă cobor din vagon și împreună cu mine și alți pasajeri. Întrebăm pe impiegații de mișcare și aflăm cauza opririi trenului nostru: la ieșirea din Buftea, stația următoare, a deraiat un tren de marfă, care trecea de la București spre Ploiești.

Astfel, și linia noastră e închisă. Telegraful și telefonul lucrează între Buftea și Periș. Personalul mișcării mișună cu multă febrilitate. În sfârșit, aflăm cari sunt dispozițiile luate de inspecția respectivă. Trenul nostru așteaptă aci, în Periș, trenul 122, care, venind din Moldova pe urma noastră, va ajunge aci la 9 și 20. Pasajerii din ambele trenuri se vor sui într-unul singur; acesta va porni spre Buftea, se va opri în locul catastrofei, și vom transborda: toate trenurile de la București se opresc în Buftea ca să se-ntoarcă înapoi cu călătorii spre București, iar trenul nostru se va întoarce înapoi cu pasajerii de la trenurile spre Moldova și Brăila-Galați. Aproape un ceas trebuie să așteptăm trenul 122.

Pe când toată lumea se plimbă pe peron la răcoarea splendidei seri de vară, o cocoană scoate capul dintr-un vagon și strigă, cătră cine, nu se poate ști:

— Ce dracu, domnule! mult o să mai stăm aici?

Apoi, cu multă indignare:

— Ce dobitocie!

Personalul mișcării n-are vreme să răspundă cocoanii. Mă sui în vagonul unde se află acea damă și, după ce o salut frumos, încep să-i explic toată împrejurarea: cum a deraiat trenul de marfă, cum trebuie să se unească trenul 14 cu 122, cum o să transbordăm ș.cl.

— Să fie ai dracului! zice cocoana foarte supărată.

— Cine, coconiță? întreb eu.

— Dumnealor de la drumul-de-fier... De ce nu bagă de seamă!

— Ei! zic eu; nu se poate fără câte una de asta, dacă e odată drum-de-fier...

— Pentru că sunt dobitoci!... și cât o să întârziem?

— Apoi, zic eu, cu manopera de aici, cu transbordarea de la Buftea, poate să întârziem vreo două ceasuri...

— Două ceasuri?... Fir-ar ai dracului! Care va să zică, atunci, când ajungem în București?...

— Era să ajungem la 9 și 10... și acuma...

— Și acuma?

— Acuma o să ajungem pe la 11 trecute!

— Ce dobitocie!

— Și, dacă-mi dați voie, coconiță, de unde veniți dv.?

— De la Vălenii-de-Munte... Mă recomand: madam Sevastița Stănescu, născută Vasilescu.

— Sunteți din capitală?

— Da. Sunt măritată la Văleni, dar viu des la București, am părinți. Noi suntem din București... Dacă cunoști dumneata pe domnul Cristache...

— Nu, zic, n-am onoare...

— Domnul Cristache Vasilescu, casele ale frumoase din Popa Chițu... tata.

— N-am onoarea... Și... mergeți la București în plimbare...

— Nu; merg la dandist... am un dinte... Bine, frate, cât o să mai stăm aici?... că m-am plictisit... Fir-ar ai dracului!

— Iată, zic eu, sosește trenul de Moldova; acuma, numa să se aranjeze cu al nostru, și plecăm.

— Ce dobitocie!

După fel de fel de mișcări, cari durează încă aproape un ceas, iată că plecăm încetinel.

— Bodaproste! zice cocoana.

E o damă de vreo treizeci de ani, foarte frumoșică și bine făcută – afară de mâni, cari poate n-ar strica să fie mai micșoare, și, dacă trebuie să judec după botine, și despre picioare aș îndrăzni să zic același lucru. E destul de șic îmbrăcată: un corsaj de mătăsică roșie, fustă de mătase neagră și o pălăriuță de mult gust...

— Ce încet umblă!... fir-ar ai dracului!

— Pesemne vă supără dintele; d-aceea vă grăbiți...

— A! nu mă supără! Da' să-și bată joc de pasajeri așa!... Uite ce-ncet umblă!... Asta e mare dobitocie!

Am ajuns. Toți pasajerii ne dăm jos... Un hamal ia bagajul cocoanii; eu o ajut să se dea jos... E o priveliște destul de interesantă la locul catastrofei. Mormanul acela fantastic la lumina torțelor, activitatea personalului tehnic pentru curățirea liniei de cadavrele îngrozitor de mutilate ale vagoanelor, și restabilirea ei, forfoteala aceea, mișcările febrile ale luminilor de deosebite colori, toate astea fac un minunat efect pitoresc. Întorcând ochii de la atâtea lumini, din partea dreaptă spre stânga, pe poteca mai puțin luminată, pe unde trecem ca să ajungem dincolo la trenul de transbordare, văd că am pierdut pe cocoana... Îmi pare rău, însă nu multă vreme, fiindcă deodată o aud la câțiva pași înaintea mea:

— Fir-ați ai dracului, să fiți!

Se împiedicase cocoana în jurubița de sârme de pe marginea liniei și căzuse. Am alergat și am ajutat-o să se ridice...

— Fir-ar ai dracului, să fie!

Plecăm spre București... Linia e liberă de acum... A! sfântă lipsă a obstacolelor!

— De-acu, zic, conia mea, într-o jumătate de ceas suntem în Gara de Nord...

— Câte ceasuri să fie?

— 11 și 25.

— 11 și 25?... Fir-ar ai dracului!

— La 12 fără cinci, suntem în capitală.

— Ce dobitocie!

În adevăr, la ceasul spus coborâm. Cocoana se repede jos drăcuind și împingând pe hamal să meargă mai iute. Eu după dumneaei... Pe peron o întâmpină un tânăr și frumos ofițer de călărași, care o primește cu efuziune în

brațe. Într-o clipă perechea trece pe ușa de ieșire, se suie într-o trăsură și: mână degrabă, birjar!

„Așa? zic eu... Am înțeles... Bun dandist are cocoana!“

Mă sui și eu într-o birje... Mi-e foame... Birturile sunt închise acum. Merg la o berărie să mănânc ceva... Pe cine aflu la berărie? Pe madam Sevastița Stănescu cu dandistul dumneaei, locotenentul. Mă așez pe trotoar la o masă alături de tânăra pereche. Cum mă vede, grațioasa damă mă recunoaște și, întorcându-se către dandist:

— Lache, uite dumnealui este domnul din tren...

Pe urmă, către mine, cu multă afabilitate:

— Recomand pe frate-meu, locotenent Pandele Vasilescu...

— Mersi, domnule, c-ai ținut așa de bună companie sorii-mi, îmi zice locotenentul... Nu luați loc cu noi?

— Mă rog...

— Zău, zice cocoana, dacă nu era domnul așa de amabil ca să conversăm, ce mă făceam eu atâtea ceasuri de urât?... Ce dobitocie! Închipuiește-ți, Lache, la caracterul meu, trei ceasuri... Fir-ar ai dracului!!

Universul, 1900, 7 iulie

PETIȚIUNE...

E în toiul verii, când serviciile publice încep dimineața la 7 și sfârșesc la 2 d. am. Toată noaptea a băntuit căldură apă-sătoare și acuma, pe un cer senin, a răsărit soarele, amenințând cu groaznică dogoare. Ce are să fie peste zi?

Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineață. În biuroul registraturii generale a unei mari administrațiuni, impiegatul își pregătește registrul, așteptând să bată ceasul, ca

să ridice oblonul de la ferestruia pe unde i se-nmânează corespondența oficială și petițiile particulare. Pe când se șterge de sudoare, gândind la cine știe ce, aude ciocănituri la oblonul lăsat. Se uită la ceasul său, regulat adineaori după cel oficial: 7 fără 5 minute. Dă din umeri, se șterge iarăși și gândește mai departe... Ciocăniturile de afară au trecut; dar peste câteva momente iar încep cu mai multă tărie și insistență. Impiegatul dinăuntru se uită iar la ceas: 7 fără 2 minute. Dă din umeri, se șterge de sudoare și-și urmează gândirile intime... Ciocăniturile se-ndoiesc cu violență... În sfârșit, cele două minute au trecut: ceasul arată 7 punct. Impiegatul trage zăvorul și ridică oblonul, lăsând ferestruia închisă numai cu geamul. Se uită afară. La geam, e un domn, care așteaptă; probabil acela ciocănea. Impiegatul ridică și geamul.

— Dv. ciocăneați așa?

— Da.

— Dv. nu știți că biouroul se deschide la 7?

— Ba da.

Și zicând aceasta, domnul vâra adânc capul pe ferestruică înăuntru; impiegatul, surprins de această mișcare, se dă-napoi și lasă din mână geamul mobil, care pică peste gâtul domnului ca tăișul unei ghilotine. Domnul vrea să tragă afară capul, dar nu poate.

— Ridică! domnule! strigă domnul cu ochii mari.

Impiegatul ridică binișor ferestruica; domnul își retrage capul.

— Ce poftiți?

— Am o afacere de registrat...

Și domnul iar vrea să vâre capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul, care atinge vârful nasului domnului.

— Pofțiți pe ușă înăuntru, dacă aveți vreo afacere! strigă impiegatul, făcând aceluia domn semn cu mâna, pe unde poate intra în biuro.

Domnul ascultă, pleacă de la ferestruică și-ndată apare în ușă. Este un om nici prea tânăr, nici prea bătrân; pare foarte ostenit, și un ochi deprins ar pricepe îndată că domnul acesta n-a dormit noaptea. E asudat și prăfuit; mișcărilor sunt nesigure ca și articularea vorbelor. Apărând în pervazul ușii, ține într-o mână pălăria de paie, cam ghemuită; cu cealaltă mână se ține de nas.

— Era să-mi tai nasul!... știi ce teribil m-ai lovit?

— Pardon!... dar nu stric eu... Dacă vârați așa capul...

— Nu face nimic... N-aveți un scaun?

— Pofțiți.

Domnul șade alături de biuro.

— Teribil sunt de ostenit...

Zicând acestea, domnul se uită lung la un pahar ce stă pe masă aproape gol, și din care a băut impiegatul.

— Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă?

— Da.

— E rece?

— Potrivită.

— Nu-i puneți gheață?

— Ba da.

— Așa? îi puneți gheață?

— Firește.

— E flir... e fir...? ăsta...

— Da, avem filtru.

— Monșer! te superi dacă te-oi ruga pentru un pahar de apă?... Teribil mi-e de sete!

Impiegatul sună; un aprod se prezentă.

— Un pahar cu apă...

Apoi, după o pauză, către domnul:

— Ați zis că aveți o afacere...

— Da, am o afacere.

— Aici la noi?

— Da, la dv... o afacere... Pesemne că acum s-a dus s-o scoată din puț...

— Cum s-o scoată din puț?

— Apa... că văz că nu prea are amicul de gând să vie...

Aprodul intră. Domnul ia paharul și-l soarbe întreg pe nerăsuflăte, apoi, ridicând niște ochi foarte dulci și plini de mulțumire, către aprod:

— Mersi... Dacă nu te superi... mai îmi dai unul?

Aprodul pleacă. Domnul, după ce s-a căutat prin toate buzunarele, către impieगत:

— S-a dus dracului! am pierdut-o!

— Ce?

— Ce, nece... e vorba, am pierdut-o?

— A fost o petiție...

— Nu, frate, batista... Monșer, te superi dacă te-oi ruga să-mi dai batista d-tale?... numai un moment.

Zicând acestea, ia de pe masă batista impieगतului și, până când acesta să scoată măcar o exclamație, se șterge cu ea la gură de apă.

— Și dumneata nădușești ca mine.

Impieगतul dă să-și ia batista înapoi; domnul își trage mâna, se șterge de sudoare și pe urmă la nas; apoi înapoiază batista, punând-o iar la loc pe masă.

— Și eu nădușesc al dracului!

Impieगतul ia batista și o trântește departe în partea cealaltă a mesei; apoi se așează, ia condeiul și-ncepe a trece hârtii la registru. Aprodul intră, aducând al doilea pahar. Domnul ia paharul și-l dă pe gât; pe urmă, cu tonul dulceag, făcând semn să-i treacă batista:

— Dacă nu te superi...

Impiegatul se face că n-aude. Domnul se scoală, trece pe dinaintea mesei în partea cealaltă, se apleacă peste ea și ia batista. Impiegatul vrea să i-o apuce; dar domnul s-a șters pe frunte și la nas; pe urmă, aruncând batista la loc:

— Mersi!

— Domnule, zice impiegatul, zici că ai venit cu o afacere... Mă rog... Noi n-avem timp aici să stăm de vorbă... Nouă ne plătește statul leafă, să lucrăm... Mă rog, ce afacere?

— Stăi că-ți spun... E cald al dracului!

Se duce la butonul soneriei, pe care-l apasă. Soneria zbârnâie lung.

Impiegatul, impacientat:

— Destul, domnule! Ce poștești?

— Dacă nu te superi, încă un pahar... mi-e sete al dracului. Az-noapte am umblat forfota cu niște prietini... Nici n-am dormit... știi...

După o pauză:

— Nu-i așa că se cunoaște că n-am dormit?

— Ba bine că nu!

— Pe unde n-am fost!

Aprodul vine. Domnul, cu multă politețe:

— Drăguță, dacă nu te superi, m-aș ruga... încă un pahar cu apă...

Aprodul iese. Domnul, către impiegat, cu delicatețe:

— Aveți mult de lucru?

Impiegatul:

— Nici prea-prea, nici foarte-foarte... potrivit.

Aprodul aduce paharul. Domnul îl bea pe nerăsuflate; cătră aprod:

— Mersi.

Apoi cătră impiegat:

- Daca nu te superi, te-aș ruga... batista...
- Domnule! strigă impieगतul; înțelege odată că nouă nu ne plătește statul aici ca să stăm de vorbă; avem treabă; n-avem vreme de conversație... Spune: ce poștești? Aici n-are voie să intre nimeni fără afaceri. Ce afacere ai?
- Ce afacere?
- Da! ce afacere?
- Am dat o petițiune... Vreau să știi ce s-a făcut. Să-mi dați un număr.
- Nu ți s-a dat număr când ai dat petiția?
- Nu.
- De ce n-ai cerut?
- N-am dat-o eu.
- Da' cine?
- Am trimes-o prin cineva.
- Când? În ce zi?
- Acu vreo două luni...
- Nu știi cam când?
- Știu eu?
- Cum, nu știi? Cum te cheamă pe d-ta?
- Nae Ionescu.
- Ce cereai în petiție?
- Eu, nu ceream nimic.
- Cum?
- Nu era petiția mea.
- Da' a cui?
- A unui prietin.
- Care prietin?
- Unul Ghiță Vasilescu.
- Ce cerea în ea?
- El, nu cerea nimic.
- Cum, nu cerea nimic?
- Nu cerea nimic; nu era petiția lui.

- Da' a cui?
- A unei mătuși a lui... știa că viu la București și mi-a dat-o să o aduc eu.
- Cum o cheamă pe mătușa lui d. Ghiță?
- Nu știu.
- Nu știi nici ce cerea...
- Ba, mi se pare că cerea...
- Ce?
- Pensie.
- Impiegatul, ieșindu-și din caracter și zbierând:
- Domnule, aici este Regia monopolurilor! aici nu se primesc petiții pentru pensii! Du-te la pensii, acolo se primesc petiții pentru pensii!
- Așa? la pensii, care va să zică?
- Merge la sonerie, apasă butonul; soneria zbârnâie foarte lung.
- Destul, domnule!
- Uite ce e: dacă nu te superi, te-aș mai ruga pentru un pahar cu apă.
- Aprodul intră.
- Uite ce e, drăguță, dacă nu te superi, te-aș mai ruga pentru un pahar cu apă.
- Aprodul iese.
- Impiegatul bufnește și scrie cu ochii aplecați în registru.
- Așa?... care va să zică, la pensii?
- Aprodul vine. Domnul ia paharul.
- Impiegatul, după ce l-a lăsat să bea în tică, către aprod:
- Dă-l afară!
- Domnul, plecând, foarte politicos:
- Mersi... Mă duc... Așa? care va să zică, la pensii, care va să zică?!

LANȚUL SLĂBICIUNILOR

Am și eu o slăbiciune, și eu sunt om! dorințele grațioasei mele prietene domnișoara Mari Popescu sunt pentru mine porunci, la cari mă supun cu atât mai bucuros cu cât văd că prietena mea nu abuzează niciodată de influența nemărginită ce știe bine că exercită asupra-mi... De astă dată, ce mare lucru-mi cere?

„Stimate amice,

Știi ce prieten ești cu profesorul Costică Ionescu și cât nu e în stare să-ți refuze o rugămintă. Mă-ndatorezi până-n suflet dacă obții de la el pentru elevul Mitică Georgescu din clasa IV liceul X... la latină nota 7, fără de care, băiatul, care mi-e rudă de aproape, rămâne și anul acesta repetent, ceea ce ar fi o mare nenorocire pentru familia lui – o familie dintre cele mai bune – și pentru mine o mare mâhnire.

Cu cele mai afectuoase salutări, a duminică bună prietenă,

Mari Popescu.“

A! irezistibilă grație, cum știi de frumos să poruncești! și ce bine s-a nimerit! Ionescu are și el o slăbiciune, și el e om! ține la mine și nu e în stare să mă refuze. Repede mă arunc într-o birje și alerg la Ionescu, profesorul de latinește.

— Dragă Costică, viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoii un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune care mă interesează în așa grad, încât dacă n-aș fi pe deplin convins că tu, care mi-ai dovedit totdeauna, fără să dezminți niciodată o afecțiune, ce pot zice că la rândul meu... în fine...

— În fine, zice Ionescu, am înțeles... Nu trebuia să mă iei așa pe departe. Vii să mă rogi pentru vreo loază de elev de-ai mei.

— Nu e loază, Costică; e un băiat dintr-o familie dintre cele mai bune: mi-e rudă.

— Cine știe ce leneș, ce dobitoc!

— Nu-i adevărat, dragă Costică; este un băiat prea cumsecade... Să nu mă lași!... Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știi cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune...

— Ei, lasă astea! știi că ți-u la tine; ce mai încap între noi astfel de fraze banale?... Ce notă vrei să-i dau pârli-tului tău de protejat?

— 7, dragă Costică...

— Apoi, dacă n-o fi știind nimic animalul!

— Ei, acum și tu! zi că nu știe; parcă el o să fie cel dintâi și cel de pe urmă care să treacă fără să știe... Te rog, dragă Costică! dacă rămâne băiatul repetent încă un an, e o nenorocire pentru familia lui – o familie dintre cele mai bune – și pentru mine o mare mâhnire...

— A! irezistibilă milogeală prietenească! zice Costică; ce bine știi tu să poruncești! Aide! să-ți fac hatârul și de data asta... să-i dau nepricopsitului 7.

— *Merci*, dragă Costică, mare pomană-ți faci!

— Cum îl cheamă?

Eu caut repede-n buzunare scrisoarea d-rei Mari Popescu... Nu e... Zic lui Costică:

— Un moment!...

Și ies ca din pușcă, sar în birjă și alerg acasă... Acasă, scrisoarea nicăieri... Fuga la d-ra Popescu.

— Prea-grațioasa mea prietenă, lucrul merge bine; am obținut de la profesor nota dorită; decât, acum am nevoie

să știu numele protejatului matale... Cum îl cheamă pe tânărul?

— Ți-am scris numele în scrisoarea mea.

— Da, dar scrisoarea dumitale am rătăcit-o acasă printre alte hârtii, și lucrul este urgent: ca să nu pierd vremea căutând-o, am venit la d-ta... Cum îl cheamă?

— Zău, nu mai ții minte, zice drăgălașa mea amică; pentru că, drept să-ți spun, madam Preotescu, o bună prietină a mea, la care ții foarte mult – nu sunt în stare să-i refuz nimica – m-a rugat să-ți scriu, că știe că ții foarte mult la mine și nu mă refuzi niciodată, și ești prieten cu d. profesor Costică Ionescu, care ține foarte mult la d-ta și nu e-n stare să-ți refuze nimic.

— Atunci, ce e de făcut? zic.

— Du-te d-ta la madam Preotescu și întreb-o cum îl cheamă pe băiatul pe care mi l-a recomandat ca să ți-l recomand d-tale.

— Sărut mânușițele.

Și alerg la Preoteasca... Zic:

— Madam Preotescu, uite la ce am venit să vă deranjez: ați recomandat amicei mele d-rei Mari Popescu pe un tânăr, să mi-l recomande mie, să-l recomand amicului meu Costică Ionescu, profesorul...

— Da.

— Ei! cum îl cheamă?

— Nu ți-a scris Mari?

— Ba da, dar am rătăcit scrisoarea și d-ra Popescu a uitat cum îl cheamă și m-a trimis să-mi spuneți dv.

— Eu... drept să-ți spun... nu mai mi-aduc aminte, pentru că i-am avut numele pe o însemnărică, pe care am lăsat-o la Mari; dar putem afla de la Diaconeasca – șade aci aproape –, ea m-a rugat, că știe cât ține Mari la mine și d-ta nu refuzi nimic lui Mari și d. Costică Ionescu, profesorul, pe d-ta nu te refuză niciodată.

— Atunci, zic, cum facem?

— Stăi nițel, să trimiț să cheme pe Diaconasca; este aci alături.

N-aștept mult. Madam Diaconescu vine. Dar, fatalitate! și dumneaei se află în aceeași necunoștință despre numele junelui nostru protejat: însemnărica i-a dat-o amicei sale madam Preotescu.

— Ce-i de făcut?

— Aleargă la Iconomeasca!

Alerg la Iconomeasca... De acolo, la Sachelăreasca... Pe urmă la Piscupeasca... În sfârșit, am dat de izvor... Tânărlul este nepoțelul lu' madam Piscupescu, băiatul surioarei dumneaei, a lu' madam Dăscălescu: Mitică Dăscălescu.

Nimic nu refuzăm – madam Piscupescu lu' madam Dăscălescu, madam Sachelarescu lu' madam Piscupescu, madam Iconomescu lu' madam Sachelarescu, madam Diaconescu lu' madam Iconomescu, madam Preotescu lu' madam Diaconescu, d-ra Popescu lu' madam Preotescu, eu d-rii Popescu, și mie amicul Costică Ionescu... Alerg la Costică Ionescu.

— Dragă Costică, să nu mă lași... Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi, știu cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment...

— Lasă, omule, fleacurile...

— Să-i dai nota 7, cum mi-ai promis...

— Cui, frate?

— Lui Mitică Dăscălescu.

— Mitică Dăscălescu!... Nu ți-u minte să am vreun școlar cu așa nume.

— Nu se poate!

— Să vedem...

Și se uită în cataloage.

— Nu; n-am nici unul Mitică Dăscălescu, în cursul inferior; ai făcut confuzie; trebuie să fie în cursul superior.

Aleg... de astă dată drept la madam Piscupescu.

— Madam Piscupescu, de ce clasă dă examen nepoțelul matală?

— De clasa VI.

— A! zic eu... Bine.

Și dau fuga-napoi la Ionescu; zic:

— E în clasa VI Mitică Dăscălescu al meu.

— Atunci nu e la mine, e la Georgescu; îl cunoști pe Georgescu?

— Nu. Tu nu-l cunoști? ți-e coleg.

— Ba da, ține foarte mult la mine, nu e-n stare să-mi refuze nimic.

— Atunci, zic eu, mă rog ție, nu mă lăsa!... știu că pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit...

— Iar?... Ești cu birja... hai de mă du degrabă la Georgescu.

— Haide.

Ajungem... Aștept în birje pe Ionescu. Peste câteva momente iacăță-l.

— Ai avut mare noroc c-am venit tocmai la pont; dacă mai întârziam un sfert de ceas, până la două, mergea cu cataloagele la școală și trecea notele în matriculă: protejatul tău avea un 3.

— Și acuma?

— Are 7.

Uite-te, am gândit eu, ce va să zică o întârziere de câteva minute: cum poate nenoroci pe un tânăr! Rămânea Mitică Dăscălescu iar repetent, cu toate că ține la el atâta mamiță-sa Dăscăleasca, la care ține Piscupeasca, la care ține Sachelăreasca, la care ține Iconomeasca, la care ține Diaconiasca, la care ține Preoteasca, la care ține mult grațioasa Popeasca, la care ți-u foarte mult eu, la care...

Moftul român, 1901, 24 iunie

LA MOȘI...

Vagoane de tramvai galbene și albastre, tramcare, trăsurii boierești, căruțe mitocănești și biciclete și lume multă pe jos... De pe atâtea strade și căi, ca de pe atâtea brațe ale unui fluviu uriaș, se varsă, ca-ntr-o mare zgomotoasă, pe bariera de la capul podului Târgului de Afară, valuri peste valuri de omenire. Precum este greu să se mai întâlnească două picături de apă odată ce au apucat să intre fiecare după soarta ei în largul mării, așa ar fi și pentru două persoane să se mai găsească, rătăcite odată în învâlmășeala Moșilor, dacă n-ar fi cumiți să-și hotărască mai dinainte locul și momentul de întâlnire. De aceea, foarte cuminte au făcut madam Georgescu a lui d. Mitică ceaprazarul și madam Petrescu a lui d. Guță de la minister și cu tanti Lucșița, moașa diplomată, de și-au dat *rendez-vous*: la trei ceasuri fix în pavilionul central la berărie – cine vine întâi așteaptă pe ceilalți.

În interiorul unui vagon închis al tramvaiului vechi, stau înghesuite, pe banchete și-n picioare, treizeci și patru de persoane suferind foarte tare. Între toate acestea, una suferă mai grozav – e cucoana Lucșița; fiindcă toate celelalte sufăr numai de căldură și de sete, pe câtă vreme dumneaei suferă pe lângă astea și de foame. Când se oprește vagonul la Sf. Gheorghe, se face roșie, apoi galbenă și pe urmă simte o sudoare rece, și iar fierbințele și iar răcește, și răsuflă greu, ștergându-se pe sub bărbia grasă, și zice:

— Uff! dacă stiam, mai bine luam birze! (Că vorbește cam peltic.) Teribelă căldură! mor!

Vagonul pornește de la Sf. Gheorghe și intră în Calea Moșilor... Parcă umblând, tot e mai bine, tot se mai face nițel curent. Curentul astâmpără puțin căldura; dar foamea nu se poate astâmpăra cu o slabă suflare de vânt. A fost

desigur o mare imprudență din partea acestei dame să plece de-acasă așa, trei ceasuri după dejun, fără să guste ceva, mai cu seamă că, din cauză că se grăbea să nu scape ora de *rendez-vous* la pavilionul central, a dejunat așa de ușor: trei ouă răscoapte, o căpățână de miel cu borș, niște stufat, prune cu carne, friptură la tavă și salată de castreți, trei cinzecuri cu sifon și o cafeluță.

La Zece Mese, vagonul se oprește iar. Cicoana Lucșița se simte foarte rău. Pe trotuar, lângă ferestrele vagonului, se aude, acoperind tot zgomotul stradei, glasul unui bragagiu. Moașa se scoală cu o hotărâre supremă și, pardon în dreapta, pardon în stânga, își face loc până la ușă; împinge cu puterea desperării pe toți de pe platformă și dă să sară; vagonul se pune-n mișcare; moașa se aruncă jos făcând un pas fals. Bragagiu, de două ori salvator! Dacă nu-l apuca în brațe, cine știe ce se-ntâmpla cu cicoana Lucșița, cum e corpolentă și robustă!

Într-un colț e puțintică umbră. Acolo îl atrage ea pe salvatorul ei și bea una după alta două litre de bragă. Braga este, ca băutură, foarte răcoritoare și igienică; iar ca mâncare, cea mai ușoară și totdeodată cea mai reconfortantă. În câteva clipe, moașa Lucșița s-a simțit rentremată: sfârșeala și acel sentiment de pierzare, care-i vine omului când simte un gol de haos la lingurea, au dispărut cu desăvârșire. Dar este târziu: două ceasuri și trei sferuri... Vagoane după vagoane trec toate pline cu vârf: un locșor nu se mai găsește. La fiecare vagon, cicoana moașa face semne cu umbreluța, cu batista, strigă: „oprește!“

— Nu mai e loc!

Și vagoanele își urmează drumul cu indiferență. Dar iată că se aude prin toată uruiala un sunet de timbru: un vagon se oprește. Doi tineri eleganți de pe treapta platformei de dinainte se dau jos scuturându-și pantalonii și

pulpanele redingotelor de contactul cu mitocanii. Locuri goale! Cocoana moașa se aruncă cu toată bravura, apucă bara de fier, suie treapta, împinge, se vâără și ajunge pe platformă. Un tânăr, strivit sub presiunea cucoanei, zice:

— Pardon, doamnă! Nu vedeți că nu mai avem loc?

— Eu văz că este! răspunde cocoana Lucșița.

— Da; da' dumneavoastră sunteți corpolentă!

— Bine că esti dumneata subțire!... Pe mine așa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă!... Cui i plăte!... cui nu...

— Taxa, mă rog! strigă conductorul.

Coana Lucșița scoate din portofel biletul pe care-l avea din Piața Teatrului. Conductorul observă biletul.

— Țsta nu-i de la mine.

— Da' de la ține? întrebă cocoana.

— De la alt vagon.

— Da' țe? nu e tot vagonul vostru? Am plătit până la bareră... m-am dat zos...

— Dacă v-ați dat o dată jos, întrerupe conductorul, trebuie să plățiți a doua oară.

— A doua oară? Bravos! frumoasă sarlatanie!

Dar în sfârșit plătește și ia biletul nou. Vagonul sosește la barieră. Cocoana Lucșița coboară. Din amândouă colțurile vine profumul de mititei: e o senzație neplăcută pentru cine e sătul; dar cui i-e foame, profumul acesta-i pare mai bun decât odagaciul. Cocoana Lucșița se pornește cu nările umflate spre unul dintre colțuri, ca o panteră atrasă de mirosul țapului sălbatic.

— Băiete! doi mititei!

Reconfortată, o ia pe jos și intră în pavilionul central, unde o așteaptă cu nerăbdare compania.

— Mitică! zice cocoana moașa, după ce rupe o bucată de turtă dulce de la madam Georgescu; fați ținste?... Mă! băiete, o halbă!... da' să nu-mi pui guler de general!

Târgul e în toiul lui... Lume, lume, e ceva de speriat,
pe onoarea mea!

După ce plătește d. Mitică, zice madam Petrescu:

— Haideți întâi pe la oale, că am promis să cumpăr un
fluieraș pentru băiețelul lu' madam Ionescu, stăpâna casei.

— Haide.

Și au plecat spre oale.

Când să treacă drumul, coana moașa zice:

— Stați!

Gogoși prăjite în ulei! Sahanul clocotește... Una...
două... trei...

— Aide, țațo! lasă-le focului de gogoși! nu simți că
miroase a rânțed? Iar o să-ți strici stomacul.

— Ba, să mă ierți! nu miroase deloc a rânțed.

La oale... A cumpărat madam Petrescu fluierașul și au
pornit toți la grădină la Iliad. Când să intre, strigă co-
coana moașa la unul cu fes:

— Mă! dzeanabet¹, ăla cu sampanica! ad-o limonadă!...

Și după ce bea:

— E rețe, bravos! mai ado una.

Pe urmă trag toți planeta de la o italiancă cu papagalul.
D. Mitică a citit planeta cocoanii Lucșiții:

„Ai să pați multe după inima ta cea largă; dar să ai coraj,
căci vei trăi până la adânci bătrânețe în mare fericire.“

— Ei, ass! țe să mai paț; dacă n-am pățit eu cât am fost
zună! acuma, haber n-am!

Pe urmă d. Mitică a tratat-o pe tanti cu două bărdace
de floricele calde...

Lăutari cu țambalul, și flașnete, și claranete cu toba mare,
și trâmbicioare, și fluierașe, și hârâitori, și clește clănțănind
pe grătare, și strigăte, și zbierete, și chiote! — e o plăcere!... și

---

1. Afurisitul!

un miros de grătar încins! – e o bunătațe!... S-a așezat prin urmare compania noastră la o masă, și a comandat cărnați și fleici și două baterii cu sifon mare.

— Mă băiete! a strigat coana moașa... la fleiți să le pui țimbru, m-ai înțeles? si să le frețe bine cu țeapă, m-ai prițepuț?

Și trage-i pe urmă fălci!

— Ce cioar'le, țաթo! zice madam Georgescu; iar mănânci?

— Țe mănânc? țe-am mai măncaț?

Și s-a făcuț roșie ca sfecla și a băuț un macmahon pe nerăsuflate. Dar deodată, ca printr-un farmec, se opresc într-o clipă și lăutarii și cimpoierii și claranetele și toate glasurile, și în acea clipă se aude banca pe care stă coana Lucșița făcând ca o cadență de fagot; apoi, iar pornește cu mult brio grandioasa simfonie: muzici, jucării, clește, glasuri...

— Țe? țe rādeți? zice coana moașa roșie ca focul.

— Nu-i nimica! strigă d. Mitică. Sifonul meu a făcuț așa.

— Ce sifon? zice madam Petrescu. Nici n-ai pus mâna pe el!

— Parcă dumneata n-ai văzuț sifoane să scârțâie fără să le atingi! dacă răsufflă la mașină...

Dar până să explice d. Mitică, moașa s-a sculat repede și s-a pierduț în învălmășeală.

— Unde-i țաța? unde-i coana moașa?

— S-a dus în grădină, zice d. Mitică, să mai tragă o planetă!...

Al dracului d. Mitică!

TREN DE PLĂCERE

S-a hotărât, care va să zică...

Madam Georgescu – Mița Georgeasca – cu d. Georgescu – Mihalache – pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere. Însă, de mult madam Georgescu a promis „puiului“ să-l ducă odată și pe el la Sinaia; prin urmare, trebuie să-l ia și pe puiul; dar puiul nu merge nicăieri fără „gramamă“; prin urmare și pe gramamă trebuie s-o ia. Puiul este mititelul Ionel Georgescu, în etate de cinci anișori împliniți, unicul fruct până astăzi al amorului părinților săi; iar gramamă este cocoana Anica, mamița mamițichii puiului.

Trenul de plăcere pleacă din Gara de Nord sâmbătă după-amiază, la orele trei fără cinci. Sâmbătă, așadar, de la amiază, amândouă aceste doamne încep să se pregătească de plecare. Madam Georgescu este pe deplin stabilită asupra toaletei sale: bluza *vert-mousse*, jupa *fraise écrasée* și pălăria asortată; umbreluța a roșie, mănușile albe și demibotinele de lac cu cataramă; ciorapii de mătase vărğați, în lungul piciorului, o bandă galbenă și una neagră, despărțite cu câte un fir stacojiu. Cocoana Anica se-mbracă în negru, așa se-mbracă dumneei de când a pierdut pe răposatul Nicula; culoare deschisă n-a mai purtat, decât acuma, de curând, barej conabiu la cap. Cât despre puiul, nici nu mai încapă discuție – el va purta la Sinaia uniforma de ofițer de vânători ca prințul Carol. Până să potrivească mamița pe madam Georgescu, până să-mbrace pe puiul și să-i puie sabia, iată că s-a făcut ceasul două fără douăzeci. La ceasurile două fără un sfert, iată sosește și d. Georgescu cu un muscal cu cauciuc. Cum intră și dă cu ochii de gramamă, strigă:

— Cocoană! încă n-ai plecat? să știi c-ai pierdut trenul! Până s-ajungi la tramvai, cum umbli d-ta; până să-l apuci, că

poate n-ai noroc să-ți treacă tocmai atunci; până să ajungi la gară – s-a isprăvit! n-are să te-aștepte trenul pe dumneata...

Apoi, văzând pe gramamă că tândăleşte căutând niște chei:

— N-auzi, cocoană, că scapi trenul?

Cocoana Anica pornește, și madam Georgescu după ea:

— Mamișo, știi unde am vorbit să ne-ntâlnim: în salon de clasa-ntâi... Ai auzit?

Gramamă a plecat să caute tramvaiul. D. Georgescu cu familia și cu un coșuleț elegant de provizii – salam, opt ouă răsoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfârșit tot ce trebuiește – se urcă în birjă și:

— La gară, gaspadin!

De douăzeci și cinci minute, familia Georgescu stă în salon de clasa-ntâi, și gramamă nu mai sosește. Ceasornicul arată două și jumătate... Madam Georgescu începe să devie impacientă. Trei fără douăzeci și cinci... Mai sunt douăzeci de minute; la casă se dau bilete, și cocoana Anica nu mai vine. D. Georgescu începe a bănuși că n-are să trebuiască a mai lua patru bilete, poate că trei or s-ajungă, și pornește din salonul de așteptare să meargă la ghișet. Dar în ușă-ntâlnește piept în piept pe gramamă, care nu mai poate de gâfâială.

— Uf! nu mai poci! zice cocoana Anica.

Dar d. Georgescu îi numără parale potrivite pentru un bilet de dus și-ntors clasa III, și-i arată ghișetul respectiv.

Peste câteva minute, trenul zboară-nspre Carpați.

— Biletele, vă rog, domnilor, zice politicoș conductorul intrând în primul vagon de clasa-ntâia.

D. Georgescu arată două bilete.

— ...Mitițelul... al dv.? întrebă conductorul arătând pe ofițerașul de vânători, care s-a suit cu picioarele pe banca de catifea.

— Da! dar n-a-implinit patru ani... Nu trebuie să ne-ne-veți dumneata pe noi regula, zice madam Georgescu.

Conducatorul salută politicos și trece mai departe.

— I-ai spus mamiții (întrebă discret madam Georgescu pe consoartele dumneaei) să bage de seamă să nu-i fure cineva coșul?

D. Georgescu dă din cap și se mulțumește să zică numa:

— Hîhî!

Mai discret încă, întrebă d. Georgescu pe consoarta d-sale:

— I-ai dat ceva parale?

Madam Georgescu răspunde consoartelui tot așa de laconic cum i-a răspuns și dânsul.

— Cât?

Madam Georgescu arată mâna cu cele cinci degete răsfirate: cinci – adică, o băncuță.

Treizeci de bani tramvaiul de la Zece Mese până la gară: care va să zică gramamă are încă douăzeci de bani pentru ca să cumpere două legături de vișine la Comarnic. Și-n adevăr, le și cumpără și le și mănâncă pe jumătate până la Valea Largă, cu sâmburi cu tot. Trenul sosește la Sinaia regulat. Lume – destulă. Dar cu toată-mbulzeala, cine știe să-și facă un plan bine hotărât nu se rătăcește niciodată. Familia Georgescu știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută. Astfel, madam Georgescu, cu d. Georgescu și cu puiul se urcă-n birjă și merg drept la parc, unde muzica militară cântă cadrilul *Les petits cochons*, să se asigure de o odaie cu două paturi la Regal; iar gramamă cu coșul merge la Mazăre, să se asigure de o odaie cu un pat: e atât de aproape Mazăre de gară, că nu face pentru ca să mai dai parale la birjă. D. Georgescu însă dă unui băiat un ban, să ducă după gramamă coșul.

S-a întunecat... Lămpile electrice încep a sclipi. Puiului i-e foame. D. Georgescu lasă pe madam Georgescu pe o bancă în alea principală, unde e toiul promenadei de lume bună, și pleacă cu puiul la gramamă. Fatalitate! La otel Mazăre, i se spune că n-a fost odaie goală și că a trimes-o pe jupăneasa la otel Manolescu, devale. D. Georgescu coboară cu bravul ofițeraș de vânători, care este foarte obosit și flămând. La Manolescu, iar fatalitate! n-a fost odaie goală, și a trimis-o pe jupăneasa la otel Voinea, în Izvor. D. Georgescu suie cu bravul ofițeraș, după ce i-a cumpărat o franzelă și i-a dat să bea apă. Trecând spre Izvor, se abate prin parc să spuie lui madam Georgescu, nu cumva să-și piarză răbdarea așteptându-l... Fatalitate! Madam Georgescu lipsește de pe bancă. D. Georgescu lasă un moment pe puiul, care nu mai poate umbla, să se odihnească pe bancă, face câțiva pași în sus, apoi în jos, să găsească pe madam Georgescu. Madam Georgescu, nicăieri! Se-ntoarce să ia pe puiul, să-l ducă la Voinea și să se-ntoarcă apoi în parc, unde trebuie până-n fine să găsească pe madam Georgescu. Fatalitate! Puiul lipsește.

— Pardon, zice d. Georgescu către un domn care stă pe bancă, n-ați văzut un copilaș frumușel, îmbrăcat în uniformă ca prințul Carol?

— Ba da... Acu a plecat cu o damă...

— Cu o damă înaltă, cu o bluză verzuie și cu jupă...

— N-am băgat de seamă; dar am auzit că dama-i zicea „puiule“ și băiatul „mamițico“.

— Pardon, încotro a pornit?

— Încoace, răspunde domnul, arătând înspre Mazăre. Dama zicea că-l duce pe puiul la gramamă.

D. Georgescu pornește înapoi la Mazăre... Acolo i se spune – fatalitate! – că madam Georgescu a fost acum cu

puiul și, negăsind pe gramamă, a plecat devale la Manolescu. Degrab' la Manolescu...

— A fost o damă cu băiețelul cu care ați fost dv. și i-am spus tot cum v-am spus dv., că n-am avut odaie, și am mânat-o la Voinea.

D. Georgescu suie și pornește cu pas regulat cătră Izvor. Ajunge foarte obosit și asudat la Voinea... Fatalitate! La Voinea nu se află nici madam Georgescu, nici puiul, nici gramamă, nici coșul.

— Ce-i de făcut?

Cu toată inteligența lui, d. Georgescu stă câteva momente pe loc fără să poată răspunde la această-ntrebare... Va trebui să răspunză însă...

— Ce?

Pentru cine nu e deprins să se cațere pe munți, putând trece ca o capră din valea Prahovei în a Ialomiței, Sinaia nu se poate compara mai nemerit decât cu un stomac: o încăpere mai mult sau mai puțin largă, având două deschizături destul de strâmte. Te-a înghițit odată Sinaia, nu mai poți ieși decât ori pe sus, spre miazănoapte, către Predeal, ori pe jos, spre miazăzi, către Comarnic. Prin urmare, își face d. Georgescu următoarea judițioasă socoteală:

„Trebuie să fie în Sinaia, că n-au avut pe unde zbura.“

N-apucă să isprăvească această gândire, și cineva, venindu-i drept în față, sub lumina unei lămpi electrice, îi zice:

— Să-mi scrii, nene Georgescule!

— Adio, Mitică...

— Te așteaptă-n parc madam Georgescu cu familia Vasilescu și cu locotenent Mișu...

— În parc?... Să-mi scrii, Mitică!

— Adio și n-am cuvinte, nene Mialache!

D. Georgescu îndoiește pasul... intră în parc; caută peste tot... Madam Georgescu – fatalitate! – nicăieri.

Obosit, omul șade pe o bancă, să răsuflă, și, pentru prima oară, după o alergătură de cinci ceasuri, înjură în gând... Pe cine?... Pe coana Anica... Dumneei a făcut toată încurcătura, dumneei face toate încurcăturile... Dar... nu strică dumneei; el strică; nu trebuia s-o ia; trebuia s-o lase la București... șezând astfel pe bancă-n parc, în prada unor gândiri destul de nefavorabile cocoanei Anichii, d. Georgescu nu ia seama că muzica a plecat și că lumea încet-încet s-a strecurat mergând fiecare cătră culcușul său. A! e grozav să ai ființe iubite, rătăcite departe de tine, și să nu știi la un moment în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntâmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gândesc despre tine... le e lor dor de tine, cum ți-este ție de ele? etc. etc.

„Unde dracul s-a băgată?” zice d. Georgescu...

Și iar o înjurătură – de astă dată la adresa tuturilor celor trei ființe iubite pe cari le caută fără să le găsească. Dar iată că un glas simpatic îl trezește pe d. Georgescu din urâtele-i gânduri.

— Bravos! d-le Mialache! bravos!

Este cocoana Anica, mamița lui madam Georgescu.

— Cocoană! strigă ginerele, sărind drept în picioare... Unde umblați, cocoană?

— Bravos! tot dumneatale-ntrebi...

— Firește că eu, dacă nu știu... De cinci ceasuri de când umblu după dv.

— După noi!... Ce spui, frate?... Dar la Oppler nu puteai să vii?... A nemerit orbul Brăila... și d-ta...

— La Oppler te-am trimes eu pe d-ta? strigă d. Georgescu scos din pepene... La Oppler? Dracul era să știe că dv. sunteți la Oppler... Eu v-am căutat la Mazăre, la Manolescu, la Voinea, în parc...

— La Voinea?... Nu mi-a zis Mița că ne-a găsit loc la Vasileasca?...

— Când ți-a zis Mița că ți-a găsit loc la Vasileasca?
 — Când ne-am întâlnitără pe bulivar...
 — Când v-ați întâlnitără pe bulivar?
 — Când mergeam la Voinea... ne-am întâlnitără, că
 nu l-am găsit...

— Pe cine?

— Pe Voinea... Fincă ne-am întâlnitără cu Mândica...

— Care Mândica? zbiară d. Georgescu.

— Vasileasca, omule! și cu Mița...

— Ei! și unde e acuma Mița?

— Nu ți-am spus?

— Când mi-ai spus?

— Mialache! ești nebun? Nu ți-am spus că te-asteaptă
 la Oppler cu Vasileasca și cu fratele Vasileaschii, locotenent
 Mișu de la itidență?

— Dar puiul?

— L-am culcat.

— Unde?

— Nu ți-am spus?

— Cucoană! ești nebună? când mi-ai spus?

— Nu ți-am spus că am tras la Mândica?

— Ei?!

— Nu zbiera așa!... Ei! ne-a dat un pat pentru puiul
 în odaie la copiii ei, și Mișii i-a dat odaia lui Mișu, și el
 doarme pe canapea în antreluță...

Din vorbă-n vorbă, au ajuns la Oppler. La Oppler,
 fatalitate! toate luminile sunt stinse.

— S-a dusără la Vasileasca acasă.

D. Georgescu și coana Anica suie încet pe drumul pră-
 păstios către strada Furnica. E o noapte caldă, cu lună
 plină... Cu cât suie, cu atât se desfășură la picioarele dru-
 meșilor panorama mirifică a Sinaiei, cu simetricile ei con-
 stelații de lampioane electrice. Vederea aceasta o încântă pe

coana Anica... D. Georgescu e mai puțin simțitor față cu mărăța priveliște și înjură bombănind. Au ajuns în sfârșit la Villa Mândica. Puiul doarme cu copiii Vasileaschii; dar, fatalitate! madam Georgescu lipsește. A plecat.

— Unde?

— A plecată ră acușica toți, zice servitoarea somnoroasă, la Sfânta Ana.

— Și d. Mișu locotenentul? întrebă coana Anica.

— Și dumnealui, răspunde slujnica.

— Du-te și dumneatale repede, Mialache! zice cocoana.

Dar d. Mialache izbucnește:

— Ce? cocoană! ce? sunt nebun? dumneatale mă socotești cal de poște?

— Nu striga, că scoli copiii!

— De cinci ceasuri de când alerg după dv. ca un turbat, nu e destul? Nu mai mă duc.

— Du-te, Mialache mamă! zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere Mișii și la toți.

— Nu mai poci...

— O să te căiești, Mialache!

— De ce să mă căiesc?... Nu mă duc! n-o găsesc nici acolo... Mai bine, adu coșul.

Când zice d. Georgescu acestea, orologiul de la castelul Peleş se aude-n depărtare bătând noaptea jumătate. Cocoana scoate coșul de sub canapea, slujnica aduce o sticlă cu vin, și d. Mialache se pune să supeze cu coana Anica. La supeu, d. Mialache povestește cu de-amănuntul toate peripecțiile prin cari a trecut; iar cocoana Anica, cum s-a-ntâlănită cu madam Vasilescu și cu toată compania și cu locotenent Mișu, care e mucalit al dracului „și cântă teribel“. Apoi, după supeu, s-a culcat d. Georgescu în odaia locotenentului, rezervată pentru el și madam Georgescu; iar gramamă, în odaia copiilor, cu puiul.

Dormeau încă profund când, pe la cinci și jumătate dimineța, un zgomot strașnic, clopoței de trăsură, lăutari și chiote, i-a smuls din brațele lui Morfeu. Se-ntorcea compania de la Urlătoare, cu lăutari: madam Vasilescu, madam Costandinescu, nepoțica ei, domnișoara Popescu, și d. Vasilescu și madam Georgescu și locotenent Mișu... Fusese o partidă de plăcere improvizată, o fantazie a locotenentului.

— Vezi, cocoană? zice d. Mialache lui gramamă. Vezi? dacă mă luam după vorba d-tale și mă duceam și la Sfânta Ana!...

Ah! a fost o plăcere ce va rămânea neuitată... Pe lună, cu trăsurile la pas, și dasupra armoniei apelor de munte și șoaptelor pădurii, lăutarii acompaniând încetinel și d. Mișu cântând menuetul, pe care-l cântă regulat muzica în parc și care-i place atâta lui madam Georgescu!... De aceea, cu sufletul încărcat de fermecătoare amintiri, seara, la București, când își face toaleta de culcare, madam Georgescu zice oftând:

— Ah! mamițo! menuetul lui Pederaski¹... mă-nnebunesc!

Universul, 1900, 4 și 11 august

ATMOSFERĂ ÎNCĂRCATĂ

E o zi posomorâtă de primăvară; dar e zi de sărbătoare, mare repaus dominical... Ai observat și dumneata, cititorule, câte progrese a făcut opinia noastră publică de când avem legea repausului dominical?... E zi de sărbătoare. Pe stradele principale este o mișcare febrilă neobișnuită. Mulțimea circulă cu mare greutate; grupuri se

---

1. Paderewski, Ignacy, compozitor și pianist polonez (1860–1941).

aglomerează la răspântii, unde discută fierbinte; toată lumea e cuprinsă de nervozitate... Miroase în aer, nu, după expresia clasică, a iarbă de pușcă – din norocire, moravurile poporului nostru sunt mai blânde decât ale altor popoare, mai civilizate chiar – miroase a... ghiontială. Dar ce e? De ce fierbe lumea? Se face o manifestație populară monstră în contra guvernului, care vrea să treacă prin camere *à la vapeur*¹ legea pentru înființarea *monopolului băuturilor spirtoase!* De când ne bucurăm de binefacerile regimului parlamentar, n-a trecut această țară printr-o agitație mai grozavă.

Drept să spun: să merg la manifestație, n-am curaj, fiindcă am aflat că guvernul este hotărât să reprime cu toată energia mișcarea populară, și n-am poftă să-mi stric vreun os pentru o simplă curiozitate de gură-cască. Pe stradă să mă plimb, e foarte frig; și afară de asta, te pomenești că mă încurc în vreo discuție și-mi capăt beleaua... Cine știe dacă nemeresc să mă adresez în mulțume cuiva de aceeași părere cu mine; și-n astfel de împrejurări, un om ca mine, care nu înțelege mândria eroismului civic, trebuie ori să discute cu oameni de aceeași părere, ori și mai bine să n-aibă nici o părere. Dar dacă n-ai nici o părere, în astfel de împrejurări, când mai toată lumea are o părere, ești în primejdie să superi pe oricine are una. E mai bine așadar să mă retrag discret într-un colț și să tac. Intru într-o berărie și aștept să pice din moment în moment ediția de seară a ziarelor politice... Sunt tare nerăbdător să aflu ce a fost la manifestație.

E lume destulă și-n berărie. Un cunoscut mi se așază alături.

— Ei! ce zici?

— Ce să zic? răspund eu... Bine.

---

1. Sub presiune, în grabă (fr.).

— Cum bine? Asta e bine?

— De! zic; știi și eu?

— Cum, știi și eu? Dacă dumneata, cetățean care te pretinzi...

— Ba, zic, mă iartă, nu mă pretinz deloc.

— Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om, care va să zică, mai instruit, și ai datoria, mă-nțelegi; fiindcă, dacă unul ca dumneata stă indiferent și nu se interesează, atunci să-mi dai voie să-ți spui...

— Nene, zic eu...

— Ce, nene?... Aoleu! vai de biată țara asta! O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!! fiindcă nu mai este patriotism și totul se vinde, și sunt oameni, mă-nțelegi, cari ar merita...

Și omul meu ridică tonul așa de tare, încât toată lumea dimprejur își întoarce privirile cătră masa noastră... Eu aplec ochii și cu tonul foarte blajin:

— Să mă crezi că și pe mine...

El, ridicând tonul și mai sus:

— Ce, și pe dumneata?... Când vine, mă-nțelegi, un guvern ca bandiții, fiindcă n-are cine să-l oprească de a lovi în tot ce e mai scump, pentru care nu mai există nici o apărare, fiindcă tăcem toți, și eu și dumneata și dumnealor (arată pe cei de la mesele apropiate) ca niște lași, fără nimica sacru, mă-nțelegi! firește că are să-și bată joc de poporul întreg... Al dar nu mai merge! Poți dumneatale, mă-nțelegi, să zâmbești și să ridici din umeri, parc-ai fi străin, nu...

— Da' nu ridic din umeri, domnule! nu zâmbesc, domnule! mă iartă!

— Țal! strigă omul meu foarte supărat...

Chelnerul n-aude.

— Țal!!

— Lasă, zic, plătesc eu...

— Mersi! Las' că avem și noi cu ce plăti atâta lucru!...

Nu ne-a jupuit până acum de tot guvernul bandiților dv.!

— Al meu? guvernul meu?...

— Las' că știm noi... Țal! surdule!

Plătește și pleacă foarte necăjit.

Nu mai vin gazetele... N-apuc să-mi aduc aminte de gazete, și iată o altă cunoștință se apropie și-mi cere să-i permit a sta lângă mine.

— Ei?

— Ei? repet eu.

— Îți place ce fac mizerabilii?

— Cari mizerabili?

— Ei, cari mizerabili! derbedeii! bandiții, cari socotesc că, dacă se strâng două-trei sute, beți, gata pe scandal... Oameni desperați, domnule, cari pentru un pisoi omoară pe tat-său... Dar astă dată li s-a-nfundat... Auzi dumneata!... În carne vie are să tragă, în carne vie!

— De, nene! zic eu...

— Dar adicăte, ce poftiți dv.? adicăte, cum o ieși o ceată de dalcauci, de haimanale de-ale dv. în uliță cu rețeviu, guvernul...

— Iartă-mă, zic; înțeleg să combați pe haimanale, dar să susții că sunt ale mele...

— Ce să te iert!... Dv., oameni inteligenți, sunteți de vină, fiindcă stați indiferenți. Ia să fi mers dumneata cu mine și cu dumnealor toți (arată pe cei de la celelalte mese dimprejur) să fi mers, ca niște cetățeni convinși, să facem și noi o manifestație... Dar nu! Noi stăm ca blegii în cafenele, și-n berării, și-n cluburi, și lăsăm pe toți apelpisiții, cari ard să puie iar mâna pe slujbușoare, ca să-și facă de cap și să răstoarne sub felurite pretexte...

— Nene, zic, t-ei supăra, nu t-ei supăra, eu în politică, nu m-amestec, pentru că...

— Pentru că?

— Pentru că... mi-e frică...

— Frică?... bravo!

Și omul meu începe să râză:

— Atunci, dă-mi voie să-ți spun, adicăte, că ești o mangafa...

— Sunt funcționar, domnule...

— Tocmai de-aia, trebuie să aperi guvernul...

— Da' ce? zic eu, cam plictisit... guvernul n-are altă apărare decât pe un conțepist ca mine?...

Omul meu îmi dă cu tifla, se scoală și pleacă grăbit, fără să-și plătească halbele, pe cari le-a băut una după alta... Las' că i le plătesc eu! și nu-mi pare rău: mai puțin costă două halbe decât crudele-i lecțiuni de civism...

Dar iată sosește un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge. Iau și eu două: una guvernamentală și una opozantă. Sunt om care iubesc adevărul și, fiindcă-l iubesc, știu să-l caut. De mult mi-am făcut rețeta cu care, în materie politică, îl poți obține aproape exact. De exemplu, gazeta opoziției zice:

„...la această întrunire a noastră, alergaseră peste 6000 de cetățeni, tot ce are capitala mai distins ca profesiuni libere, comercianți, proprietari ș.cl...”

Gazeta guvernului zice:

„...la această întrunire a lor, d-abia se putuseră aduna în silă vreo 300 de destrăbălați, derbedei, haimanale...”

Atunci, zic eu, au fost la acea întrunire 3000 și ceva de oameni, fel de fel, și mai așa și mai așa.

Pe când deschid gazeta guvernamentală, să mă uit la ultimele informațiuni asupra scandalului, iată că, intrând

pe ușa din dos, vine la masa mea un domn ca de vreo treizeci și cinci de ani și mai bine, cu o barbă neagră foarte bogată, însoțit de un tinerel ca de vreo paisprezece ani – probabil fiu-său. Amândoi, tatăl și fiul, se așază *sans façon*¹ la masa mea, și tatăl, foarte răgușit, îmi zice cu ton de aspră imputare:

— Ce citești porcăria aia, domnule?

— Pardon, zic eu...

Dar până să-i mai zic ceva tatălui, fiul îmi smulge gazeta, o rupe și o azvârle sub picioare...

— Domnilor! vreau să zic eu...

— Ce, domnilor? țipă băiatul... Credeți că n-aveți să plătiți infamia?...

— Ce infamie, domnule?

— O să vă arătăm noi dv. tutulor, cari vă solidarizați cu regimul banditesc...

— Cu regimul monopolurilor! adaogă tatăl.

Înțelegând că un tată așa de răgușit n-ar putea fi niciodată pentru monopolul băuturilor spirtoase, zic:

— Mă iertați, domnilor, dar... cu cine am, mă rog, onoarea?

— Cu studenți! strigă băiatul.

— Bine, dumneata se vede... dar tata dumitale...

— Care tată?

— Dumnealui!

Și arăt pe omul cu barbă.

— Nu-i sunt tată, domnule, strigă omul răgușit...

— !?...

— ...Suntem camarazi...

Camarazi!! strig eu. Camarazi? și încep să râd...

---

1. În modul cel mai familiar (fr.).

— Domnule! strigă bărbosul, nu-ți permit să insulți tinerimea universitară!

Eu chem degrabă chelnerul, plătesc iute și plec, după ce salut frumos pe cei doi tineri camarazi.

Universul, 1900, 10 martie

TEMPORA...

Acum câțiva ani, unul dintre cei mai de seamă studenți ai Universității noastre era și tânărul Coriolan Drăgănescu. Avea inteligență vie, caracter de bronz, temperament de erou; pe lângă acestea, natura-l înzestrase cu un talent de orator de o putere irezistibilă. Se-nțelege că posedând astfel de calități, Coriolan trebuia să ajungă în fruntea camarazilor lui. El conducea toate mișcărilor studențimii. De câte ori generoasa tinerime universitară, nemaiputând sta indiferentă față cu împrejurările politice, se hotăra să-și spună și ea cuvântul ei, Coriolan îi strângea rândurile, o organiza, o îm-bărbăta, o înflăcăra și o ducea – la statua lui Mihai Viteazul. Până aci, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, la statua eroului de la Călugăreni, era prodigios. Cuvântarea lui era așa de zguduitoare, încât auzindu-l, te mirai de nepăsarea eroului de bronz: cum oare nu descalecă, precum odinioară comandorul lui Don Juan, spre a face și el o demonstrație?

De câte ori auzeam pe Coriolan înflăcărând tinerimea generoasă – și l-am auzit de multe ori – mă gândeam că tânărul acesta și-a întârziat intrarea în lumea terestră cel puțin cu două-trei sute de ani. Al el trebuia să se nască pe vremea când tirania sugruma popoarele, când nu erau încă proclamate drepturile omului, când lumea gemea cu gru-

majii striviți sub călcâiul despotismului. Aș fi vrut să văz pe tirani față-n față cu Coriolan Drăgănescu! Desigur, proclamarea drepturilor omului n-ar fi întârziat atâta. Dar astăzi? astăzi când ne bucurăm de atâtea libertăți, când nu se mai pomenește măcar de tiranie, când opera progresului nu mai are nici o piedică... și cu toate astea, chiar astăzi, sunt așa de dese împrejurările în cari ordinea publică ar fi turburată fără amestecul tinerimii generoase.

Spre a da o idee despre Coriolan Drăgănescu și despre activitatea lui de tribun al tinerimii, nu voi face fraze pompoase; mă voi mărgini a reproduce câteva pasaje din *Amicul poporului*, de pe vremea când acest tânăr mergea foarte des la statua lui Mihai... Să vedem.

„Tinerimea universitară, având ca totdeauna în fruntea ei pe distinsul student în drept, eminentul tânăr Coriolan Drăgănescu, a pornit din Cișmegeiu în corp compact, voind să meargă la statua lui Mihai Bravul, unde dorea să aducă, în aceste momente de doliu pentru țară, pentru popor, pentru națiune, prinosul ei marelui erou al naționalității noastre.

Deși studenții înaintau în cea mai perfectă ordine, la colțul bulevardului au fost oprîți de un cordon de sergenți, de agenți secreți și bătăuși.

În zadar tânărul Coriolan Drăgănescu, împreună cu toată tinerimea, a protestat în numele drepturilor înscrise în constituție. Mizerabilii polițiști nu i-au lăsat să treacă.

Atunci, bravul tânăr Coriolan Drăgănescu a strigat: «Fraților! la Mihai Bravul! după mine, la Mihai Bravul!» și a voit să înainteze.

Tinerimea entuziastă a voit să urmeze pe bravul ei tribun. Atunci zbirii au început să lovească în dreapta și-n stînga cu ciomegele și cu tesacele...“

Apoi:

„Tânărul Coriolan Drăgănescu, bravul student, care se afla în fruntea tinerimii universitare aseară pe bulevard, a fost arestat de către bandiții poliției. El se află ținut la secret, fără să poată comunica nici cu părinții. Se crede că a fost lovit grav și torturat în arest; pentru aceea, mizerabilul jude, rușinea magistraturii, al cărui nume ne facem o datorie de pudoare a nu-l mai pomeni în coloanele noastre, nu permite niminui a da ochi cu tânăra victimă a acestui regim de teroare!“

Și alta:

„Guvernul a nebunit! Mizerabilii își fac de cap!

Aseară, pe când studențimea, adunată la statua lui Mihai Bravul, asculta cu inima încordată, cu sufletul transportat, patrioticul și magistralul discurs al tânărului și eminentului student Coriolan Drăgănescu, asupra dreptului ce-l are poporul de a protesta contra guvernului banditesc, poliția a dat năvală asupra acelor cari vor fi mâne fala țării, și, lovind, zdrobind, zdrelind orbește, și-a făcut loc până la statua eroului de pe treapta căreia vorbea oratorul.

A fost o scenă de teroare de nedescris.

La vederea agenților avinați, cari voiau să pună mâna pe el, tânărul Coriolan s-a suit repede pe statuă, și-ntr-o clipă a fost în picioare pe coapsa calului, de unde a strigat: «Fie toată lumea martoră la această nouă infamie a celui mai infam dintre regimuri!»

Dar bandiții l-au apucat de picioare. Atunci bravul tânăr a luat pe la spate în brațe trupul lui Mihai Bravul și s-a încleștat de el cu putere. Bandiții îl trăgeau de picioare așa de tare, încât, dacă tânărul nu ceda și nu lăsa pe Mihai Bravul din brațe, atunci ori ar fi frânt trupul de bronz

al eroului, ori acele fiare sălbatice i-ar fi smuls picioarele din încheieturi.

Nu! nu! acest guvern a-nnebunit!...“

Acesta era Coriolan Drăgănescu... și cu toată prestigioasă lui activitate de tribun politic, el nu și-a neglijat studiile decât foarte puțin. A frecventat regulat cursurile la Universitate șapte-opt ani, și nu cu puțină bucurie părintii, rudele și numeroșii săi amici au citit într-o zi în *Amicul poporului* următoarea notiță la ultime informațiuni:

„Aflăm cu deosebită plăcere că tânărul Coriolan Drăgănescu, eminentul student al Universității noastre, și-a susținut cu succes teza de licență în drept, tratând cu talent despre Ordinea publică în statul modern. Eminentul tânăr a fost viu felicitat de membrii comisiei. Din parte-ne, ne facem o datorie a-l felicita asemenea, dorindu-i strălucita carieră pe care desigur cu talentele sale o merită.“

Licențiat în drept! tânăr eminent! irezistibil orator! caracter mare! idei generoase!... Desigur, mi-am zis eu, iată un cetățean de mare viitor. Frumoasă carieră!... Îl avusesem totdeauna în vedere pe eminentul tânăr. Isprăvile lui ca student erau așa de zgomotoase, încât mai în fiecare zi trebuia să auz, să citesc sau să pomenesc de acest frumos nume, Coriolan Drăgănescu! Parcă a fost însă un făcut... După ce am citit notița despre obținerea licenței lui în drept, încet-încet am început să uit de numele altădată atât de celebru, și era firesc lucru: îl uitam fiindcă nu mai mă-mpiedecam de el la tot pasul. De mult acum îl uitasem de tot. Era vreme turbure. Chestiuni politice acute; criză economică, agricolă, finanțiară; călcări mai mult sau mai puțin grave ale pactului fundamental – toate acestea iritaseră mult opinia publică. Studențimea era în fierbere și pusese de gând să manifesteze. Ce s-o fi

făcut astăzi la statua lui Mihai Viteazul? Ia să vedem. Am luat *Amicul poporului* și am citit:

„Au trecut de culmea infamiei! Săriți, cetățeni! Regimul a turbat!

Fapta de azi a acestor tâlhari a întrecut tot ce se putea închipui din partea unor așa lăpădați de lege și de Dumnezeu!

Studentii au fost schingiuiți, zdrobiți, măcelăriți!

Bandiții regimului au avut ordin să tragă-n carne vie și au tras!

A fost ceva și oribil și murdar!

Sângele generoasei tinerimi române a roșit marmora albă pe care se ridică statua celui mai mare erou român!

Să nu crează însă bandiții că nu va veni ceasul pedepsei!

Uciagașii tinerimii sunt notați și nu vor scăpa de răspundere măcar de s-ar ascunde în gaură de șarpe...

Îndeosebi, promitem nerușinatului inspector polițist, canaliei ordinare, mișelului fără rușine, sălbaticului zbîr și călău antropofag, care răspunde la dezgustătorul nume de Coriolan Drăg.....“

Universul, 1900, 17 martie

O LACUNĂ...

Lache Diaconescu și Mache Preotescu sunt impiegați în aceeași mare administrație și totodată sunt foarte buni prieteni. Pe lângă acestea, Mache s-a logodit zilele trecute cu sora d-nei Diaconescu, d-ra Cecilia Pavugadi, care-și termină la vară cursul de piano la conservator. Colegi, prieteni și cumnați... În această întreită calitate, cei doi camarazi ies de la cancelaria lor la șase ore seara și, sub aceeași umbrelă, pornesc pe Calea Victoriei la vale, să se abată pe la

o băcănie; trebuie să târguiască niște mezeluri pentru masă – Mache va prânzi la Diaconescu împreună cu d-ra Cecilia. În trecut, Mache ia, de la o cofetărie, bonboane și prăjituri, și dintr-o florărie două buchete. Pentru cine?... Ghiciți... Se-nțelege că dintre cei doi camarazi cel mai grăbit nu este Lache. De aceea Mache îi zice, de câte ori Lache vrea să se oprească la vreo vitrină:

— Lasă, monșer; ai mai repede, că e târziu; să nu ne aștepte damele!

La care, Lache răspunde:

— Lasă, monșer; știu eu; nu o să ne punem la masă de acum.

Dar Mache replică:

— Da, decât iar nu face să mergem tocmai la vremea mesii; să nu ne aștepte damele!

Mergând așa, ajung în Piața Teatrului...

Lache zice:

— Ai să bem câte o bere la Gambrinus...

— Întârziem, Lache...

— Lasă, monșer, știu eu... Numa câte o bere...

— Da, decât nu face pentru ca să ne aștepte damele...

Și amândoi intră în berărie... Aci, se-ntâmplă să găsească o sumă de colegi, cari le fac loc la masa lor strângându-se cât se poate. Colegii urmează o discuțiune foarte animată: ei comentează decizia Curții în procesul asasinatului și complotului bulgăresc; și dacă voim să fim drepti, trebuie să mărturisim că cea mai deplină armonie domnește în această dezbatere: toți sunt de părere că decizia este dreaptă și bine cumpănită. Dar cei doi prietini intervenind în dezbatere, Lache, „pentru prima oară în viața lui“, constată cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună, că „n-avem pedeapsa cu moarte“. El nu este un om crud – toată lumea care-l cunoaște știe foarte bine aceasta...

— Dar când vine, mă-nțelegi, un caz ca acesta, ca să nu mai aibă cineva siguranța vieții în țara lui...

— Țal! strigă Mache bătând în masă...

— ...Când orice asasin, mă-nțelegi, plătit de o mână criminală, poate pentru ca să vie, sub pretext de politică, și în țara ta, când ești liniștit și când ești cu conștiința împăcată că ți-ai împlinit până-n capăt datoria, și nu ești întru nimic vinovat, pentru ca să vie, mă-nțelegi...

— Țal! țal!! strigă Mache bătând foarte tare în masă.

— Ci stăi, monșer!

— E târziu, Lache!

— Ce târziu?

— Nu face pentru ca să ne-aștepte...

— Stăi un moment... Pentru ca să vie, mă-nțelegi...

— Țal!!!

— ... Aș!... Asta, nu! să mă ierți! Asta, trebuie pedeapsa cu moarte!

Opiniile sunt împărțite de acum încolo. Păreră lui Diaconescu găsește la câțiva camarazi aprobare, pe când alții o combat „în numele principiilor moderne“.

— Principiile moderne!? strigă Lache. Da' dumnealor, mă-nțelegi, moderni sunt?

— Țal!!! strigă desperat Mache.

— Ci stai! monșer; mă plictisești...

— E târziu, Lache... șapte trecute...

— Nu e nici șapte și jumătate.

— Era vorba la șapte.

— Las' că știi eu... Ce-ți pasă?

— Da, monșer; dar nu face pentru ca să lăsăm s-aștepte...

— N-așteaptă, n-ai grije, știi eu... Care va să zică, dacă vii și invoci principiile moderne, apoi, te rog, fă bunătațe și le aplică dumneata mai întâi, ca să ai dreptul pentru ca să zici „principiile moderne“. Dar pumnalul d-tale tot prin-

cipii moderne este?... Care va să zică toporul tot principii moderne, ai?

— Lache!

— Las' că nici noi nu suntem așa de proști, cum credeți dv., pentru ca să nu știm ce va să zică principiile moderne.

— Lache!!

— Ești teribil, monșer, când îți abate ție ceva; ești teribil, parol! Lasă-mă, domnule, să termin, și mergem... Ești teribil, parol!

— Șapte și jumătate, Lache!

— Ia să știe dumnealor că este aici o justiție, care pedepsește cu asprime orice tentativă, mă-nțelegi...

— Lache!

— Ia să știe că sunt judecători la Berlin!

— Lache!!

— Că în materie politică nu ți-este permis a mai întrebuința violența fără să mergi la ghilotină...

— Lache!!!

— Ești teribil, monșer, parol!

— Opt fără un sfert, Lache; dacă nu mergi, eu te las; mă duc singur...

— Cum, singur?

— Mă duc la un birt... Nu face să lăsăm damele pentru ca să ne aștepte... Țal! Țal!!

Plătesc în sfârșit, salută pe camarazi și pleacă. La ușe, Lache se oprește... I-a fulgerat prin minte încă „un argument“. Se-ntoarce și pornește-napoi spre masa camarazilor:

— Și-n definitiv, mă-nțelegi...

Dar Mache-l apucă, îl învârtește-n loc și-l scoate pe ușa.

— Ești teribil, monșer, parol! zice Lache. Hai la băcănie... Trebuie să luăm mezeluri.

În băcănie, alți camarazi... Iau țuici și comentează – ce? decizia Curții, firește.

— Lache! zice Mache cu groază... Haide-n altă parte!

Dar Lache a intrat deja în dezbateri și, „pentru prima oară în viața lui“, trebuie să constate cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună... De astă dată însă, Lache întâmpină o opoziție crâncenă. Mai cu seamă Sache Potropescu se ridică în contra teoriei barbare a lui Diaconescu cu un formidabil bagaj de argumente științifice. Dar Diaconescu zâmbește caracteristic: se vede bine că mestecă-n sine o replică zdrobitoare.

— Lache! zice dezolat Preotescu; lasă, Lache! Aide că am cumpărat mezelurile... Aide, Lache! lasă, Lache!

— Nu las, domnule!

— Aide, Lache! Opt trecute, Lache! Nu face pentru ca...

— Ești teribil, monșer, parol!

Atunci Preotescu, foarte rugător către Potropescu, care urmează cu argumentația lui:

— Lasă, Sache!... E târziu, Sache!

— Și-n definitiv... zice Lache.

Dar Mache îl împinge spre ușă, îl scoate afară și-l urcă-ntr-o trăsură.

— Înainte, birjar! și mână mai iute!

— Ești teribil, monșer, parol!

Trăsura merge în fuga...

— Opt și jumătate, Lache; ne-așteaptă damele; ne-am făcut de rușine; să vezi ce supărate o să fie!

— Ia lasă-mă, monșer! dumneata nu vezi ce absurdități susțin dumnealor... Cum?... Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspirații, cu comploturi și asasinaturi, și eu să stau cu mâinile în șolduri și, în loc să te iau de urechi ca pe un măgar, și să-ți zic: destul! pân-aci! nu-ți permit mai mult în țara mea! – eu, nu! eu să viu pentru ca să-ți zic: bravo! bine faci!

să mai poștești și aldată... Să mă ierți! astea să le spuie d. Potropopescu la alții, asta nici o umanitate nu poate pentru ca să fie!...

— Mână mai iute, nene! strigă Mache către birjar.

— Eu, orice-ar zice d. Potropopescu, eu să-mi dai voie pentru ca să zic că legea noastră penală prezintă o lacună.

Au ajuns... Mache sare repede jos, plătește birjarului și, încărcat în buzunare cu mezeluri, într-o mână cu pachetele de la cofetărie, în alta cu două buchete, sună destul de emoționat. Dinăuntru s-aud valuri de armonie. Dar clopoțelul zbârnâind, pianul amuțește ca prin farmec. Peste un moment, domnișoara Cecilia Pavugadi deschide... Scuzele d-lui Preotescu pentru întârziere sunt pe deplin primite de cele două dame: îl cunosc așa de bine pe d. Diaconescu... „Când vine dumnealui vreodată la vreme?...“ Doamnele sunt încântate de atenția d-lui Preotescu: așa frumoase buchete!... La masă...

— Domnule Preotescu, zice d-ra Pavugadi, și-am preparat o surpriză: am studiat o bucată...

— Sublimă! zice madam Diaconescu.

— A! domnișoară...

— Ți-a plăcut, zice Lache către Mache, și-a plăcut d. Potropopescu cu absurditățile dumnealui... Auzi dumneata!...

— Lasă, Lache! zice Mache.

— Ești teribil, monșer, parol!

— Și ce bucată, domnișoară?

— O bucată nouă... *Stella confidente*...

— Eu nu-i înțeleg, pe onoarea mea, zice d. Diaconescu; când vezi că și popoarele cele mai civilizate...

— Lasă, Lache... O s-o cântați, sper...

— Firește...

...Toată lumea se scoală de la masă. Cafeaua se servește în salon. D-ra Pavugadi se așază la clavir și-ncepe. Mache

în picioare, transportat, extaziat, se lasă dus de acele valuri de armonie... Dar Lache îl trage discret de mânecă și-i zice încet, ca să nu turbure liniștea artistei:

— E absurd, monșer, să intru în casa dumitale cu toporul... și dumneata, mă-nțelegi...

— Lasă, Lache!...

— Lacuna asta trebuie, monșer...

— Lasă, Lache... s-ascultăm, Lache!...

— Ești teribil, monșer, parol!...

Universul, 1900, 13 noiembrie

SITUAȚIUNEA

A fost o zi îngrozitor de fierbinte. Tocmai pe la unu după miezul nopții, parcă s-a mai potolit puțin cuptorul, parcă începe să mai poată respira omul... Să respirăm. Stau în fața unui local de noapte, o mică berărie, și fiindcă am poftă de vorbă, aștept, nu cumva o pica un alt bucureștean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: dacă o durere împărtășită e pe jumătate ușurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. Așteptând, miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe când un municipal își face cu măturoiul lui enorm datoria, stricând odihna prafului și făcând să se-mbrobodească în ceață din ce în ce mai deasă luminile felinarelor. Prin ceața aceea, mi se arată legănându-se o umbră... se apropie... Să fie un amic?... Da, e un amic; n-am așteptat degeaba – e amicul meu Nae; și lui i pare bine că m-a-tâlnit.

— Teribilă căldură a fost astăzi! zice Nae, ștergându-se de sudoare.

— Teribilă! răspunz eu.

— Dar acuma tot poți pentru ca să zici că respiri.

— Se-nțelege... De unde vii?

— Am fost pe la berării cu niște prietini.

— Ce mai nou?

— Prost, monșer... Este o criză, mă-nțelegi, care poți pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă... S-a isprăvit... E ceva care poți pentru ca...

— Lasă, Nae, că se mai și exagerează...

— Ce se exagerează, nene? Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu știți, care, mă-nțelegi, statul cum a devenit acum, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înțeleg și eu atâta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, când te gândești, te-apucă groaza, monșer, groaza!...

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere până-n fund, apoi, după ce oftează adânc:

— Eu pot pentru ca să-ți spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar știi?... foarte rău!! foarte rău!!! pentru ca să ajungem să vedem țara mea, care era peste puțină ca să prevadă cineva o situațiune foarte tristă, fiindcă le-am spus și dumnealor...

— Cari dumnealor?

— Dumnealor cu cari am fost; zic: pot pentru ca să spui că nu se poate ceva mai trist, ca să vie un moment orișicât ai zice, când vezi că bate falimentul la ușe și nu mai e nici un patriotism...

Nae face o figură foarte mâhnită; e așa de obidit, încât ai crede că vrea să plângă.

— Bine, Nae, zic eu, nu trebuie să fie omul așa de pesimist. Lucrurile or să se-ndrepte... este o recoltă admirabilă.

Nae, schimbând figura și zâmbind cu compătimire de ignoranța mea:

— Ce recoltă, nene, ce recoltă? Dumneata n-ai văzut rapița?

— N-am văzut-o, că n-am fost pe-afară.

— Apoi vezi!... Rapița, moft!

— Ei! moft.

— Firește că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patruzeci de milioane, și dumnealor, mă-nțelegi, lucru mare! parc-a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapița, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile la pogon... Ai văzut acuma? unde sunt o sută cinzeci de milioane, care se lăuda?

— Bine, da' numai rapița e?... da' grâul?... da' porumbul?... da' alelalte?

Nae, iritat, maimuțindu-mi tonul:

— Da' cuponul de iulie? da' cuponul de septembrie? da' cuponul de noiembrie? da' alelalte?

— O să le plătim.

Nae, încercând tonul:

— O să le plățiți! cu ce o să le plățiți? Nu te mai lipești de Disconto...

— Ce-i aia?

— Aia-i aia, care știi dumneata de câte ori am spus eu, că o să se-nfunde odată cu cheltuielile nebunești, care pot pentru ca să zic că nici o țară nu s-a mai întâmplat, pentru ca să vie și să zică la un moment: nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale! care atunci însemnează că nu mai ești independentă nici la tine acasă, după ce ți-ai vărsat sângele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificații și să poți zice la un moment dat: până aci! nu permit!

— În sfârșit, guvernul o să...

Nae mă-nterupe:

— Las' că și guvernul... Dumnezeu îl știe și pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, și numa intrigi și la conservatori și la liberali, în loc să facă un guvern de coaliție, cu toți bărbații de stat, care să le zică regele, mă-nțelegi, serios: vă ordon pentru ca să limpeziți situațiunea, fîncă așa nu poate

pentru ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo și dumnealui încoace, fiincă, niciodată nu s-a-ntâmpilat în alte țări, nici pe vremea fanarioților, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independență, în detrimentul prestigiului, care trebuie toți să lupte, dacă e vorba să aibă pretenții de oameni politici... Dumneata nu vezi, cu chestia economiilor...

— Ba văz!

— Apoi, dacă vezi, ce mai umbli cu mofturi?

— Ba nu umblu deloc cu mofturi; e o chestie destul de grea.

— Economii? Hm! Zice că face economii... mofturi! și cu bugetul încărcat cu treizeci și șase de milioane, care mă prinz cu dumneata pe ce poștești că nu poate pentru ca să fie o realitate...

— Dacă e vorba de economii, zic eu, pentru ce nu desfințăm armata, care...?

— Ce vorbești, domnule? se poate să spui astfel de absurdități?... tocmai acuma să desfințăm armata?

— De ce nu?

— Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poți pentru ca să știi de azi pe mâine cum poate pentru ca să devie o complicațiune... Dumneata nu vezi ce se petrece în China cu boxerii, și toată Europa nu poate pentru ca să se-nțeleagă; asta e o chestie mare, nu vorbi așa, îmi pare rău!

S-a răcorit binișor... Ceața s-a lăsat încet-încet peste capetele noastre, așezându-se iar la pământ. E târziu... Fanaragiul companiei de gaz a început să închidă becurile. Se face ziuă. Plătim și ne sculăm.

— Unde mergem? întrebă Nae.

— Eu, zic, mă duc spre casă.

— Ai la o simigerie, trebuie să scoață covrigi calzi.

— E târziu, Nae...

— Eu nu mă duc d-acu acasă, zice Nae... Mai umblu prin oraș... pân-o face.

— Cine să facă?

— Nevastă-mea.

— Ce?

— O apucase aseară durerile.

— !...

— Nu pot, monșer, pentru ca să stau când face... Mă plimb așa de colo până colo; mai beau o bere, un mac-mahon, un șvarț, mai vorbesc cu un prietin, trece vremea; și când mă-ntorc... gata.

— Face greu?

— Știi, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Ți-l din urmă, Costică, a fost mai greu: i l-a scos cu fiarele...

— !!

— Acu a venit doctorul, da' a zis că poate pentru ca să n-aibă trebuință de clește...

— !!

În momentul când deschiz ochii cât pot mai mari, trece o birjă cu o damă. La lumina zorilor, Nae recunoaște desigur pe acea damă, pentru că începe să strige, luându-se după trăsură:

— Madam Ionescu!... Coană moașă! Madam Ionescu!

Dama întoarce capul, recunoaște și ea pe Nae și oprește trăsura.

— A făcut? întrebă Nae.

— Da, răspunde moașa.

— Ușor? întreb eu.

— Foarte ușor.

— Ufl adaog. Ce?

— Băiat.

Și trăsura moașei pornește.

— Bravo, Nae! să-ți trăiască!

— Mersi, asemenea... Ei, acu nu mai am grijă... Ai la simigerie...

Și mă ia la braț.

— Știi ce-ar trebui la noi? zice Nae.

— Ce?

— O tiranie ca în Rusia... Nu mai merge, mă-nțelegi, constituția, care aceea ce vezi că se petrece, nu poți pentru ca...

Zic:

— Nae! scuză-mă: e așa de târziu, care nu pot pentru ca să mai merg...

— Îmi pare rău...

— Mi-e așa de somn, care trebuie negreșit pentru ca să mă culc. La revedere.

M-am suit într-o birjă și l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie.

Universul, 1900, 23 iunie

1 APRILE

Desigur, având cineva inspirație, poate minți și mistifica pe altul ori în ce zi peste an; dar la zi-ntâi de aprilie este un fel de datorie, pentru cine ține la tradițiuni, să mință și să mistifice, inspirat ori nu. Oricât s-ar părea de comună arta mințitului, artă pe care o profesază omenirea întregă cu atâta pasiune – prima artă frumoasă pe care a profesat-o speța noastră –, tot, ca orice artă, unii o fac cu mai puțin, alții cu mai mult talent, cu mai mult sau mai puțin succes. Izvorul ei stă în acea putere nepătrunsă a spiritului pe care o numim imaginațiune, și firește că oamenii nu sunt deopotrivă înzestrați cu acea putere. Apoi, imaginațiunea este și ea condiționată la fiecare individ de temperamentul și caracterul lui.

Astfel, sunt minciuni și mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar. De exemplu, tânărul Costică Petrăchescu, controlor al unei mari administrațiuni publice, este vestit printre camarazii lui, atât cei din serviciul central cât și cei din serviciul exterior, pentru talentul cu care știe să mistifice la 1 aprilie. Nu se poate o imaginație mai bogată. Nota caracteristică a invențiilor tânărului controlor este nota lugubră. Câteva specimene din celebrele-i mistificări vor da o idee exactă cititorului despre talentul lui d. Petrăchescu. Sunt din anul trecut, 1 aprilie 1900:

Domnului Teodor Ionescu, impieगत clasa III,
Direcția generală X... București

Dragă Tudorache,

Imediat ce vei primi scrisoarea mea, suie-te în tren și vino aci. Este neapărată nevoie de prezența ta. Unchiu-tău Panait este foarte greu bolnav; l-a lovit iar apoplexia și doctorii nu mai dau nici o speranță de scăpare; cel mult până mâine seară poate s-o mai ducă. Am vorbit cu madam Ionescu, mama ta, și mi-a spus să-ți scriu, fiindcă singură nu știe ce măsuri să ia în caz de nenorocire. Prăvălia lui unchiu-tău Panait a rămas pe mâna băieților și a lui Iordache, tejbhetarul, așa că, dacă n-ai fi tu aici la cazul fatal, cine știe cu ce vă alegeți la moștenire!

Fă-ți curaj! toți o să trecem prin asta! așa e viața noastră! toți suntem muritori!

Te aștept la sosirea trenului în gară.

Al tău fidel amic,
C. Petrăchescu

Domnului Panait Mistopolu, comerciant, Târgul Y...

Preastimate neică Panait,

Nepotului dumitale Tudorache Ionescu, impieगत clasa III la direcția noastră generală, i s-a întâmplat o mare

nenorocire. Dintr-o desperare de amor, pe care-l trata cu o fată de la mașinile de scris ale serviciului central, a nebulnit și a vrut aseară să-și spintece pânțele în canțilerie, cu niște foarfeci mari de la registratură. Au sărit mai mulți camarazi și, cu mare luptă, i le-au putut smulge din mână. Atunci, bietul Tudorache a-nceput să cânte și să joace, și pe urmă s-a repezit să strângă de gât pe unul dintre camarazi, crezându-l că este amanta lui care-l trădează.

Te rog, nu spune lui madam Ionescu, mama nenorocitului, și așteaptă-ne mâne dimineață în gară la sosirea trenului. Doctorii au spus că altă scăpare nu e decât liniștea în sânul familiei. Mâne-l aducem pe bietul Tudorache.

Fă-ți curaj, neică Panait; așa e viața omului, n-ai ce-i face! dar păcat de el, că era tânăr!

Încă o dată, nu cumva să lipsești din gară ca să-l iei în primire pe bolnav.

Al d-tale, cu tot respectul,

C. Petrăchescu

De prisos să mai spunem ce și-au spus a doua zi 1 aprilie dis-de-dimineață, d. Teodor Ionescu, impiegat clasa III din Direcția generală X... și respectabilul său unchi Panait, când s-au întâlnit, la sosirea trenului, pe peronul gării din Târgul Y...

Dar alta:

Telegramă

Mandache Smărăndescu, impiegat Direcția generală X...

București

*Casele voastre și prăvăliile aici piața mare în flacări.
Răspuns plătit 10 cuvinte.*

Petrăchescu

D. Costică Petrăchescu, controlorul, are strânse legături de prietenie cu reporterușul unei mari gazete bucureștene.

Îi dă, foarte emoționat, următoarea informație pentru ediția de dimineață:

„Aseară s-a-ntâmplat în gara N... un teribil accident.

Trenul de persoane sosind pe linia a doua, publicul a dat năvală către peron, trebuind să traverseze șinele liniei întâia.

O damă în vârstă, voind și ea să treacă mai la urmă, s-a-mpiedicat în rochie și a căzut pe șine. A voit să se scoale, când iată trenul accelerat, care intră în gară cu o viteză nenchipuită.

Nenorocita femeie se ridicase și ieșise de pe șine; dar, fiindcă bătea un vânt puternic și, poate, din pricina curentului provocat de iuțeala locomotivei, pulpana rotondei umflată a fost apucată de botul mașinei. Într-o clipă femeia a fost smulsă, învârtită în loc și apucată sub roți.

Toată lumea țipa. În zadar! Mecanicul n-a putut opri decât prea târziu, când nenorocita era cu desăvârșire zdrobită – o masă de carne informă.

Victima acestui teribil accident e doamna Tincuța Costandineasca, soacra d-lui Iancu Dimitrescu, impiegat clasa I în Direcția generală X...

Nenorocita lasă o frumoasă avere ficei sale, d-nei Dimitrescu.

Condoleanțele noastre neconsolatului ginere.“

Iarăși de prisos a spune că în aceeași zi chiar, la ediția de seară de 1 aprilie, ziarul, felicitând pe ginere, a anunțat cu bucurie că a fost indus în eroare de un mișel, că d-na Costandinescu nici nu se afla în ziua de 31 martie în tren.

A! Dar nu numai d. Costică Petrăchescu, controlorul, are imaginație! și, afară de asta, în fiecare an e câte un 1 aprilie!

Domnului Costică Petrăchescu, controlor
al Direcțiunii generale X... Târgul N...

Dragă Costică,

Am să-ți dau o veste foarte bună. Aseară în sfârșit am putut să punem mâna pe noul buget, pe care direcția l-a ținut foarte secret până acuma.

Ai avut mare noroc. Din posturile de controlori s-au suprimat două, și s-a înființat încă un subinspector, pe lângă ceilalți șapte, cari trebuie să controleze pe cei cinci controlori.

Ești înaintat în noul post.

Leafa noului subinspector este de 350 de lei pe lună, afară de diurnă; adică, vei căpăta încă 50 lei diurnă, peste ce aveai în calitate de controlor, și noi tot cu ce aveam rămânem.

Halal să-ți fie! se vede că ai bună protecție!

Dar, în orice caz, nu crede că suntem invidioși; suntem buni camarazi și te felicităm. Aseară am băut câte un pahar în sănătatea ta. La revedere! Amicii tăi sinceri,

*Teodor Ionescu, Iancu Dimitrescu,
Mandache Smărăndescu*

Alta:

D-lui Costică Petrăchescu, subinspector etc. etc.

Dragă Costică,

Am aflat de la nepotu-meu Tudorache că te-a înaintat. Foarte bine a făcut-o. Amploiat ca dumneata deștept și de treabă n-a mai avut-o ei. Să-ți spui drept că ne-am bucurat-o și eu și soră-mea, mama lui Tudorache, ca de copilul nostru. Să trăiești și la mai mare!

Al d-tale ca un părinte,
Panait Mistopolu

Telegramă

Subinspector Costică Petrăchescu etc. etc.

Ginerele spus înaintare. Felicitările noastre sincere.

Tincuța Costandineasca

Direcția generală X... Serviciul administrativ

No. 15245 – 31 martie 1901

Domnului Costică Petrăchescu, controlor etc. etc.

Domnule,

Prin noul buget 1900-1901, suprimându-se, pe motive de economie, postul de controlor în care funcționați, vi se aduce la cunoștință că rămâneți în disponibilitate până la alte dispozițiuni.

Primiți etc.

Director general N.N...

Universul, 1900, 31 martie

FIVE O'CLOCK

Five o'clock pe englezește însemnează *cinci ceasuri*. În lumea mare, fiecare damă-și hotărăște o zi pe săptămână (*jour fixe*), când primește, la ceasurile cinci după-amiază, vizite și face musafirilor tratație cu ceai; de aceea se mai zice și *five o'clock tea*, adică pe românește *ceaiul de la cinci ceasuri*. În genere, damele din lumea mare publică în carnetul lui Claymoor, spre știința numeroaselor lor cunoștințe, ziua lor de primire. De exemplu, citim în *l'Indépendance roumaine*:

„*Madame Esméralde Piscopesco, five o'clock tea tous les jeudis.*“¹

---

1. Doamna Esméralde Piscopesco primește la ceai la ora cinci în fiecare joi (fr.).

Azi e joi. Haide, zic eu, la *madame* Piscòpescò.

Feciorul în frac și cu mănuși albe mă introduce în salonul splendid al somptuosului *hôtel Piscopesco*. Dar nu văz pe nimeni... A! în fund! auz, în salonașul intim de cel mai pur stil Louis XV, ciripind pe-ntrecute, ca doi scatii, două glasuri de coconițe. Merg acolo. Madam Mândica Piscopesco cu surioara sa, madam Tincuța Popesco. Cocoana Mândica mă întâmpină cu grația-i obicinuită. Mărturisesc drept... Am mare slăbiciune de ceea ce francezul numește *la causerie*¹, și de aceea frecventez bucuroș cercurile *mondains*. Îmi place adică, pe românește, să stau de vorbă cu damele din lumea mare. Găsesc în conversația lor mult mai multă grație decât în conversația bărbaților. Femeile știu să spună o mie și o sută de nimicuri într-un mod mult mai interesant decât spun bărbații lucrurile cele mai serioase... O floare, o panglicuță, o deosebire d-abia simțită între două nuanțe, un nimic, distilate prin mintea subtilă a unei femei și exprimate prin acele dulci modulațiuni de voce și prin jocul acela încântător al luminilor ochilor, capătă, pentru mine cel puțin, un farmec indicibil. Iată-mă dar în elementul meu... Aci desigur am să petrec câteva momente delicioase.

EU: Madam Piscopesco, dați-mi voie...

MĂNDICA: Vii tocma la pont.

TINCUȚA: Ai fost...?

MĂNDICA: Taci tu!... Las' să-l întreb eu... ai fost aseară la circ?

EU: Am fost.

TINCUȚA: Cine mai...

MĂNDICA: Taci, soro! N-auzi? (*Către mine:*) Ai văzut pe Mița?

---

1. Conversația (fr.).

EU: Pe sora matale?

MĂNDICA: Nu... Pe Mița, pe Potropopeasca a tânără?

EU: Da; era într-o lojă în fața mea...

MĂNDICA (*Tincuții*): Ai văzut?

TINCUȚA (*mie*): Cu cin...

MĂNDICA: Taci!... (*Mie*) Cu ce pălărie era?

EU (*încurcat*): Cu...

(*Tincuța vrea să mă-ntrerupă.*)

MĂNDICA (*astupându-i gura cu mâna*): Cu o pălărie mare...

EU (*răsuflând*): Da...

MĂNDICA (*Tincuții*): Ai văzut? (*Mie*) *Bleu-gendarme*...

EU: Da...

MĂNDICA (*mie*): Cu pamblici *vieux-rose*...

(*Eu dau din cap afirmativ.*)

MĂNDICA (*Tincuții*): Te mai prinzi aldată?

TINCUȚA: Stăi, să vedem... (*Mie*) Era cu bărbatu-său?

MĂNDICA (*Tincuții*): Taci tu!

TINCUȚA: Apăi, lasă-mă și pe mine, soro!... Tot tu?

MĂNDICA (*mie*): Era cu Potropopescu?

EU (*încurcat*): Mi se pare că...

MĂNDICA: Nu era cu Haralâmbina?...

EU (*și mai încurcat*): Cu care Haralâmbina?...

TINCUȚA: Cu mă-sa.

EU: ...

MĂNDICA: ...O bătrână mică, urâtă, parcă-i o smochină uscată, și gătită-gătită...

EU (*răsuflând*): Da.

TINCUȚA: Cu părul roșu vopsit...

EU: Da, da...

TINCUȚA (*Măndichii*): Ai văzut?

MĂNDICA: Ce să văz?... parcă mă-sa nu știe! (*Mie*) A venit cineva în lojă la ele?

EU: ...

TINCUȚA: Mitică...

EU: Care Mitică?

MĂNDICA: Ei! care Mitică...

TINCUȚA: Lefterescu, locotenentul...

EU: Să mă credeți, cuconițelor, pe onoarea mea vă spun, că nu pot să zic, pentru că eu...

MĂNDICA: Pentru că dumneata ești cavaler și nu vrei să spui.

TINCUȚA: Da' pe Lefterescu l-ai văzut în circ?

EU: Mi se pare că era într-un stal, drept în fața mea.

MĂNDICA: Lângă loja ei!... (*Tincuții:*) Ai văzut? Ai înțeles acuma pontul?... Vezi, dacă ești proastă?

TINCUȚA: Peste poate!

EU (*aruncând o privire pe fereastră și văzând o trăsură închisă, care a tras la scară*): Vorbești de lup și madam Potropopesco la ușa.

TINCUȚA: Ea!

MĂNDICA: Vezi ce obraznică e!...

EU (*având un presentiment și luându-mi pălăria*): Doamnelor, dați-mi voie să vă salut... Îmi pare bine că vă găsesc totdeauna vesele și grațioase... Eu trebuie să mă retrag.

TINCUȚA (*tăindu-mi calea*): Așa degrab'?

EU: Vă asigur că... o afacere... urgentă...

MĂNDICA (*acoperindu-mi ușa*): Fără să iei măcar un ceai?

EU (*apăsând din ce în ce mai mult de negrul meu presentiment*): Parol...

MĂNDICA: Tocma acu?

TINCUȚA (*smulgându-mi pălăria*): Peste poate!

(*Eu, trebuind să cedez, cad zdrobit pe un puf.*)

FECIORUL: Madam Potropopesco.

(*Măndica se face roșie, Tincuța vânăță, eu galben. Madam Mița Potropopesco apare, uimitoare de frumusețe și de toaletă ca totdeauna, purtând pălăria bleu-gendarme. Cele trei dame se sărută foarte afectuos.*)

MIȚA: E un ger afară, mașer, că nu-ți poți face o idee...

Daca o ținea așa toată noaptea, se duce dracului rapita!

EU: Nu crez... Am vorbit cu arendași...

MIȚA: Aș! nu mi-a scris azi Potropopescu al meu?

MĂNDICA (*Miții*): Ai fost aseară...

TINCUȚA (*Măndichii*): Taci tu! Las' să-ntreb eu. (*Miții*):
Ai fost aseară la circ, madam Potropopesco?

MIȚA: Da.

MĂNDICA: Sin...

TINCUȚA: Taci!... (*Miții*) Singură?

MIȚA: Nu; cu maman.

TINCUȚA: Cu maman?... Bravo!

EU (*sculându-mă*): Doamnelor, eu...

MĂNDICA (*împiedicându-mă să-mi iau pălăria, și încet*):
Tocma la pont? (*Merge să apese nasturele soneriei.*)

TINCUȚA: Și... era multă lume la circ?

MIȚA: Foarte multă.

MĂNDICA (*sunând prelungit*): Ce slugi dobitoace!
(*Feciorul vine.*)

MĂNDICA: Nu te-am chemat pe dumneata; treaba dumitale e să stai la ușe; unde e dobitoaca de Roza? Ce face cu ceaiul?

(*Feciorul iese.*)

TINCUȚA (*Miții*): Era cineva dintre cunoscuți?

MIȚA: Mai nimeni... Era Costandineasca, Dumitreasca,
Vasileasca, Georgeasca, Ogretinencile...

(*Roza subreta apare.*)

MĂNDICA: Ce faci cu ceaiul ăla?

ROZA: E gata, conia.

MĂNDICA: Apăi, de ce dracu nu-l aduci odată?

ROZA: E gata, în salon.

MĂNDICA: Atunci, de ce nu spui, proasto!

(*Roza pleacă bombănind.*)

MĂNDICA: Să nu bombănești, obraznico!

(Toată vremea asta, madam Tincuța Popesco tace, bătându-se pe palma stângă cu un cuțit de sidef pentru tăiat corespondența; pe când madam Potropopesco se consideră în oglindă, drăcuindu-și un cârlionț rebel din frunte, care nu vrea să stea cum trebuie. Madam Piscopesco cu un gest degajat ne poștește în salonul cel mare la ceai. Un samovar și un serviciu de argint cu coroană de conte dasupra monogramei E.P. – Esméralde Piscopesco – de toată frumusețea.)

TINCUȚA (*Mișii*): Apropo, nu mi-ai spus cine mai era la circ.

MIȚA: Ba, ți-am spus... Ogretinencile...

TINCUȚA: Nu... Dintre bărbați...

MIȚA: Dintre bărbați?

(Eu trec repede din salonaș și-mi iau pălăria.)

MĂNDICA: Nu iei ceaiul?

EU (*ținându-mi în sus și bine pălăria*): Ba da.

TINCUȚA: Mitică... nu era?

MIȚA: Mitică? ...nu știu care Mitică...

TINCUȚA: Lefterescu!... sublocotenentul!

EU (*frigându-mă cu ceaiul, către Măndica*): Pardon, eu trebuie să...

MIȚA (*râzând foarte veselă, către Tincuța*): A! Lefterescu! Mitică al dumatiale...

TINCUȚA: Ba al dumatiale, obraznico!

MIȚA: Ba al tău, mojico!

(Eu, scăpând din mână paharul cu ceai, împing pe madam Piscopesco cât colo, dau în lături pe fecior și într-o clipă sunt în curte. În poartă întâlnesc pe bravul Lefterescu.)

EU: Un' te duci?

MITICĂ: La *five o'clock*, la madam Piscopesco.

EU: Fugi, nenorocitul!

Universul, 1900, 25 februarie

HIGH-LIFE

Tânărul Edgar Bostandaki este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă și religie de la gimnaziul clasic înființat de curând în urbea sa natală. Gimnaziul are până acuma numai clasa întâia și e întreținut de comună; se speră că la anul viitor se vor completa patru clase, trecând totul pe seama statului. Deși încărcat cu predarea a cinci cursuri importante de gradul secundar, tânărul suplinitor găsește destulă vreme să frecventeze societatea înaltă din localitate, unde trece drept un perfect gentilom. În adevăr, Edgar este un tânăr care are multe succese în saloanele din Târgul Mare. Vorbește franțuzește de când era mic și se pricepe foarte bine la mode și confecțiuni, așa că nu o dată este consultat asupra acestui capitol. Profesia de cronicar *high-life* nu este ușoară, fiindcă trebuie să scrii despre dame, și damele sunt dificile, pretențioase, caprițioase. Spui de una o vorbă bună, superi pe alta; spui rău de alta, atunci nu mai poți pretinde că ești un om galant; insiști cu deosebire asupra uneia, dai loc la bănuieli; neglijezi pe vreuna, îi inspiri o ură primejdioasă. Mai ales într-o societate foarte restrânsă și foarte aleasă ca societatea din Târgul Mare, un cronicar de salon trebuie să-și drămuiască atenția cu cea mai mare stricteță. Grea profesie, ce-i drept; însă tânărul Bostandaki, om de spirit și cu educațiune distinsă, a fost parcă născut a fi cronicar *high-life*. Cronicile lui, în formă de corespondență, le publică într-un ziar cotidian din cel mai apropiat oraș mare de provincie.

Dar, va zice cineva:

— Bine! Însă cronicarul este și el om, mai ales dacă e tânăr; trebuie să aibă și el simpatiile și preferințele, antipatiile și aversiunile sale. El stă într-un colț al salonului cu carnetul său în mână și privește la vârtejul valsului; în acest vârtej, ochii lui trebuiesc să deosibească între toate

pe câteva, mai grațioase, și, între aceste câteva mai grațioase, pe una, nentrecută, adorabilă.

— Ei, da, răspunz eu, înțeleg ce spuneți. Însă cronicarul de salon trebuie să-și calce pe inimă, să fie discret și imparțial. Și asta n-o poate oricine, cum o poate Turturel.

— Care Turturel?

— Edgar Bostandaki... Turturel este numele pe care i l-au dat în copilărie, alintându-l, papaia, mamaia și duduile, surorile mai mari... Turturel – așa-i că sună bine? – este pseudonimul destul de transparent cu care Edgar își semnează cronicale.

Ei! și totuși, cât de corect și de discret, cât de galant și de imparțial, însuși Turturel a greșit odată un *cahier mondain*.

Din inițiativa unui comitet compus de damele din înalta societate a Târgului Mare, reședința subprefecturii Plășii de Mijloc, s-a dat în saloanele otelului Regal de acolo „Un mare bal filantropic, al cărui venit se va împărți giumatate în folosul umanității suferinde și giumatate pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului clasic local, până la trecerea lui în bugetul statului“. Maiorul a oferit muzica militară, pe care a adus-o cu trenul de la reședința prefecturii.

A fost un bal cum nici într-o capitală de județ nu se poate mai splendid. Damele, pline de devotament pentru nobilul scop al petrecerii, s-au întrecut în toalete. Uniforma și fracul au fost minunat reprezentate, deși frac nu purtau decât subprefectul, primarul și Turturel; restul sexului urât purtau unii redingotă, alții jachetuță scurtă. Onorurile balului le-au făcut comitetul damelor, sub președința tinerei doamne Athenais Grégoraschko, soția subprefectului. S-a petrecut până la șapte dimineța, când aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la ușa orizontului și să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănțuitori că trebuie, cu regret, să se despartă.

A doua zi, d. Turturel pune la postă pentru gazetă un *carnet mondain*, cu notița: „Rog a se trimite, după obicei, 50 de exemplare pi adresa mē“. Seara, cronicarul citea în fața comitetului damelor, al cărui secretar era, darea de seamă asupra rezultatului operei de binefacere. De prisos să reproducem textul întreg al acestei lucrări de caracter oficial. Ne mărginim a-i da concluziunile: „Venit brut, 575 lei; cheltuieli, 368 lei; beneficiu net, 207 lei; 103 l. 50 b. pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului; 103 l. 50 b. pentru umanitatea suferindă“.

După ce au mulțumit comitetului de dame, d. Edgar Bostandaki în numele gimnaziului, iar d. primar în numele umanității suferinde, ședința oficială s-a ridicat. Apoi s-a-nvârtit un maus. Peste două zile, iată că mult așteptatele exemplare din *Voacea zimbrului* sosesc. Ele conțin cronica atât de dorită: *Cum se pitrece la noi...*

Extragem la întâmplare câteva rânduri:

„...*Sâmbătă sara s-a ținut în fine la noi strălucitul bal filantropic sub prezidenția grațioasei doamne Athenais Grégoraschko, născută Perjoiu...*

...*O enormă afluență de tot ce Târgul Mare are mai distins, fiecare ținând să mulțumească încântătoarei prezidente inițiatoare, preamabila doamnă Athenais Grégoraschko...*

...*În acordurile muzicii militare, care întonează cu destul brio un vals vaporos, perechile pornesc ca duse pe niște valuri, în cari se pierde conștiința, iar timpul pare că s-a oprit pe loc ca să admire cum trec în vârtej fierbinte, uimitor, nebunesc, atâtea ș-atâtea flori, parcă smulse de vântul aprig al pasiunii... Doamna Athenais Grégoraschko, regina adorabilă a valsului adorat...*

...*Dar, la un semnal, ușile din fund se deschid... Supeul! Un moment de odihnă pentru această zvăpăiată*

tinerete, un moment de odihnă și de reconfortare!... Doamna Athenais Grégoraschko face onorurile, luând loc în capul mesei, cu grația nespūsă care o caracterizează...

...Dopurile pocnesc, pare c-am fi la un atac de tiradori, care nu sparie deloc pe bravi convivi... șampania curge-n valuri. Doamna Athenais Grégoraschko dă semnalul și aci; ridicând în sus cupa plină de delicii, ca divina Hebe, atinge de buzele răci buzele sale calde, cu acea delicateță poetică cu care fluturelul atinge caliciul unui miozotis...

...Dar muzica ne cheamă. Trăiască valsul! Doamna Athenais Grégoraschko, infatigabilă silfidă...“

Aici o îngrozitoare greșală de tipar... A doua zi, duminică dimineața, la cafeneaua din centru, spiritualul cronicar *high-life* citea mai multor tineri din localitate *carnetul* lui: *Cum se pitrece la noi*. Tinerii îl ascultau cu multă admirație și poate cu mai multă invidie: e desigur fericit un tânăr care dispune, pe lângă talentul stilului, de o coloană de publicitate, ca să se facă, firește, atât de plăcut damelor! Pe când se comenta articolul și autorul căuta să explice amicilor săi ce înseamnă „divina Hebe“ și „calici“, iată că deodată intră d. subprefect, Raoul Grégoraschko, soțul „infatigabilei silfide“. D. subprefect salută în dreapta și în stânga cu gravitate, apoi, drept în fața lui Edgar Bostandaki și cu un ton neobicinuit de aspru:

— Domnule Turturel! Uite-te la mine... Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries*¹ pi conta doamnei Grégoraschko, soția mē!

Apoi face un ocol prin cafenea, bufnind:

— *A-t-on jamais vu pareille insolence!*²

1. Glume proaste (fr.).

2. Cine a mai pomenit asemenea obrăznicie! (fr.)

Edgar nu pricepe deloc... Însă Raoul se întoarce iar și, gesticulând cu cravașa, de care nu se desparte niciodată:

— Altă dată, dacă-ți mai permiți di aieste, îți rup urechile!

— Dar...

— Urechile! M-ai înțales? *Espèce d'imbécile!*¹

Și iese turbat, făcând să șuiere aerul sub jocul cravașei. Toată lumea rămâne uimită. Din ce pricină?... Hebe?... Calici?...

— Nu înțeleg deloc, zice Turturel, dând din umeri cu totul nedomirrit.

Pe când fiecare caută cu de-amănuntul să găsească în cronică motivul penibilei scene, iată că intră în cafenea d. maior Edmond Buzdrogovici, grație amabilității căruia opera filantropică avusese concursul grațios al muzicii militare. Fără să salute și vădit foarte supărat, Edmond se apropie de Edgar, cu așa pas și aer strașnic, încât Edgar se ridică drept în picioare în fața lui Edmond.

— Domnule! zice Edmond fierbând ca un samovar; dumneata ești acela care scrii porcăriile aieste?... Răspunde!

Și-i vără lui Edgar gazeta sub nas. Edgar, ferindu-se, răspunde hotărât:

— Da!

— N-o fost și madam Buzdrogovici, soția mè, la bal?

— Ba da!

— Atunce, di madam Buzdrogovici, soția mè, pentru ci n-ai pominit nimic?... nici chiar numele!... Să fi fost fără compliment – nu pretinde!... dar nici macar numele!?

— Domnule maior...

— Mișălule! strigă Edmond.

---

1. Imbecilule! (fr.)

Și, scurt mișcarea! Până să-i zică unul dintre amici „Ăra! da' stăi, bri omule!“ îi trage două palme vajnice și iese.

— Nu mai înțăleg nimic, pi onoarea mè! zice Edgar și iese și el.

Universul, 1899, 24 decembrie

CADOU...

„Iubite amice,

Astă seară, avem pom de Crăciun. Ne-ai promis că vii să prânzești cu noi. Te rog, nu uita. Te aștept până la șapte fără un sfert la berărie, ca să mergem împreună. În tot cazul, dacă nu ne-ntâlnim, vino direct la noi; dar vino negreșit: se supără Acrivița.

Stasache.“

Acrivița este soția lui nenea Stasache. La oamenii aceștia se petrece bine: mă duc să-ntâlnesc pe amicul meu la locul arătat. Sunt șapte fără un sfert, și omul meu lipsește; dar n-aștept mult, și iată-l.

— Gândeam că nu vii, îmi zice el.

— Se putea, nene Stasache, să supăr pe cocoana Acrivița?

— Bine ai făcut, că ș-așa e destul de supărată.

— De ce?

— Închipuiește-ți, monșer, că acum câteva zile nenea Andrei senatorul (știi cât ține el la familia noastră!) vine, ca după obicei, la noi și zice: „Eu, mă înțelegi, s-a închis Senatul și se duc toți p-acasă, și n-am să fiu de Crăciun cu voi și m-am gândit să v-aduc la fiștecare câte ceva ca cadou...“, și scoate, și scoate, și scoate și dă-i la cadouri: și mie și la copii și Acriviții... Acriviții i dă un inel cu un brîlăntel de toată frumusețea...

— Ei!

— Ei! Ieri dimineața, eu lipseam de acasă. Vine Mișu, profesorul – știi, Mișu al nostru, care dă meditație la băieți – vine pentru ca să le dea vacanță, și nevastă-mea pleacă să târguiască de-ale casei câte ceva, că știi, dacă le lași toate pe ajunul Crăciunului, nu le mai poți prîdidi... Mă-ntorc eu acasă... îmi spune fata că s-a dus cuconița pînă tîrg. Zic eu: „Bine!“ Mai trece ce mai trece, se fac douăsprece, iaca vine și Acrivița foarte supărată. Zic: „Ce ai?“ Zice: „Închipuiește-ți ce mi s-a întîmplat! am pierdut piatra de la inelul lui nenea Andrei“.

„Cînd?“

„Acuma.“

„Unde?“

„Pînă tîrg... Tocmai la băcănie am văzut că-mi lipsește.“

„Trebuie să căutăm pe unde ai mai fost.“

„Am căutat peste tot: nu e și nu e.“

„Trebuie să dăm un anunț la gazete!...“

Și isprăvind povestirea conversației sale cu consoarta, nenea Stasache îmi pune sub ochi o gazetă. Citesc:

„*O bună recompensă!*... S-a pierdut ieri vineri, 23 decembrie, înainte de amiază, între stradele Popa Tatu, Știrbeivodă și Calea Victoriei, o pietricică de briliant în valoare de 3-400 de lei. Cel ce o va găsi să o aducă la d. Stasache Pannaiotopolu, strada... numărul..., unde va primi o recompensă de 20 de lei.“

După ce citesc:

— Te pomenești că se găsește! zice omul meu.

— Tot ce se poate, zic eu, nene Stasache. Mergem?

— Da... haide!

Ne suim într-o sanie și pornim.

— Nu că-mi pare rău de piatră, pentru că-n definitiv nu-i vreo valoare grozavă; dar știi, nu face: un cadou de la nenea Andrei... știi cât ține el la noi...

— Firește...

— Sunt curios, să vedem: se găsește? Dar în sfârșit, zi că nu se găsește... Atâta pagubă!... Dar de unde știi? poate că se găsește!

Eu nu zic nimic. Dar el, văzând că tac:

— Ce zici?... se găsește?

— Știu eu? zic.

— Ei! vezi?... eu nu sunt om curios; dar am mare nerăbdare, să vedem: se găsește?

Eu iar tac; el, văzând că nu zic nimica:

— Adică dumneata zici că... nu se găsește.

— Ba nu! zic; din contra.

— Din contra? care va să zică, și dumneata ești de idee că se găsește?

În sfârșit, ajungem acasă la nenea Stasache. Madam Panaiotopolu, mai nostimă decât totdeauna, mă primește cu amabilitatea-i cunoscută:

— Dacă nu veneai, mă supăram foc pe d-ta.

— Se putea să nu vii, madam Panaiotopolu?... Pentru mine invitația unei dame așa de grațioase ca d-ta este o poruncă strașnică, la care peste puțină să mă gândesc măcar a nu mă supune.

— Mersi! zice doamna.

Dar adaog:

— Ce am aflat, madam Panaiotopolu?

— Ce?

— Pietricica de la...

— De la inelul care mi l-a făcut cadou nenea Andrei...

Cine ți-a spus?

— Nenea Stasache.

— Închipuiește-ți!

— Dar, zic eu, a publicat nenea Stasache în jurnale... poate că se găsește.

— Ei, aș!

— De unde știi d-ta că nu? întrebă bărbatul.

— Cum o să se mai găsească?

— Se poate, conia, zic eu.

— Fac prinsoare, zice râzând doamna, pe ce pofțiți, că nu se mai găsește.

— Ba eu fac prinsoare că se găsește! zice Stasache.

— Pe ce?

— Pe ce poftești.

— Pe alt inel la fel...

— Pe alt inel la fel!

Pe când discutăm astfel, se aude zbârnâind soneria. Slujnica iese în vestibul, deschide și se-ntoarce:

— D. Mișu.

— Bravo! zice nenea Stasache, bătându-se cu palma pe frunte. Vezi, cu istoria inelului, ce-am uitat?

— Ce?

— Lui Mișu nu i-am luat nici un cadou... O să se supere băiatul.

— Ei, aș! zice iar râzând madam Panaiotopolu.

D. Mișu intră; e foarte elegant... o fundă de cravată șic, și-n fundă, înfipt un ac cu o pietricică foarte strălucitoare.

— Mișule dragă, să mă ierți; pe tine te-am uitat, zice d. Panaiotopolu.

— Cum, nene Stasache?

— Nu ți-am cumpărat nici un cadou.

— Lasă, nene Stasache, zice Mișu, îmi cumperi la Anul Nou.

Dar Stasache se uită lung la Mișu, apoi, cu un aer foarte ciudat:

— Cel... ce ai la gât?... briliant?

- Da.
- Unde ai găsit-o?
- Ce să gălesc?
- Piatra.
- Care piatră?
- Briliantul, frate.
- Îl am cadou, nene Stasache.
- Da' de cadou!...
- Parol!
- De la cine?
- Ce-ți pasă?
- Ai citit anunțul meu?
- Da.
- ...Pe onoarea mea, Mișule, să nu te știi ce băiat de treabă ești și cât ții la noi...
- Nene, întrerupe madam Panaiotopolu, ai scris lui nenea Andrei?... i-ai promis că-i scrii.
- Îi scriu mâne... Pe onoarea mea, Mișule...
- Pofțiți la masă!...
- Iau brațul doamnei și ne-ndreptăm spre sofragerie. Îndărătul nostru vin alți musafiri, și-n urmă Mișu cu nenea Stasache, pe care-l aud bine:
- Ei! eu zic că se găsește...

Universul, 1900, 2 ianuarie

DIPLOMAȚIE

Mă-ntâlnesc cu amicul meu nenea Mandache pe trotuar, la berărie.

- Salutare, nene Mandache.
- Salutare, neică.
- Ce stai așa pe gânduri?

— Eu? pe gânduri?

— Nu cumva te-a suprimat și pe dumneata?

— Ei, aș!...

— Te văz așa... distrat și cam nervos.

— Nu, frate; aștept pe soția mea, și nu mai vine; am mare nerăbdare să văz dacă a reușit și acuma. Dacă reușește ș-acuma, halal să-i fie!... că ăla e un ciufut...

— Cine e ciufut?

— Nu-l cunoști! unul de la care vrem să cumpărăm niște case... *À propos*: de ce nu ne trimiți și nouă acasă *Moftul român?*

— Ba vi-l trimiț bucuros.

— Grozav îi place soției mele să-l citească...

— Vi-l trimiț, nene Mandache; îl vrei pe un an ori pe șase luni?

— Cum, pe un an ori pe șase luni?

— Da, abonament.

— Cum, abonament?

— Nu zici că vrei să te abonezi?

— Ce abonament, monșer? de la prieteni să ceri abonament?... Ce mare lucru! un număr mai mult ori mai puțin.

— Cum, nene Mandache, gratis? se poate?... îmi pare rău...

— Ce dracu nu mai vine, frate... Mare nerăbdare am... Haz ar avea să-l traducă și p-ăsta!... Dacă-l traduce și p-ăsta... nu mai am ce zice: mă-nchin... Ce bună treabă ar fi!

— Ce treabă?

— Nu-ți spusei, frate! Este un ciufut bătrân, care are o pereche de case, depuse la credit pe zece mii de lei, și vrea să se desfacă de ele, fiindcă și-a făcut altele mai mari... și cere peste credit șapte mii de lei. Eu i-am dat cincii... Nu vrea... De zece zile stăm la tocmeală și nu vrea să lase nici

o sută de lei; dar nici eu nu-i dau nici cizzeci de lei mai mult...

— Ei, și...?

— Ei! și am trimis-o acuma pe soția mea: să vedem e-n stare să-l traducă... Teribilă e, domnule! are o diplomație, domnule, e ceva de speriat... Curios sunt să vedem...

— Adică, nene Mandache, cum vine vorba asta de diplomație?

— Ei! uite, nene, este un secret, care nu poate să-l aibă orișicare... Se uită așa nu știu cum, și-l aduce pe om cu vorba, și iar se uită, și iar cu vorba, și iar se uită – e ceva de speriat, pe onoarea mea!... Dar aici e un caz mai greu: bătrânul e al dracului!...

— De unde știi? dacă a reușit până acuma diplomația dumneaei, de ce adică n-ar reuși și acuma?

— Ei! nu! bătrânul e ciufut al dracului!... Nu lasă el două mii de lei!...

— Zi că-ți lasă o mie, tot e bine.

— Apoi nu! șicul e să lase două. Aci s-o vedem cu diplomația dumneaei... Câte ceasuri să fie?

— Șapte fără un sfert.

— Ce dracu face, de nu mai vine!... s-a dus de la patru... Să știi că nu-l poate traduce!...

— Ori s-o fi abătut și prin altă parte... la câte v-ați dat *rendez-vous*?

— Imediat ce-o isprăvi, ori așa, ori așa.

— Apoi, trebuie să ai răbdare, nene Mandache; dacă e vorba de diplomație, unde trebuie mai multă răbdare decât în diplomație?

— Mi-e frică, monșer, că n-ar' să-l poată traduce... și-ți spui drept, mi-ar părea foarte rău... Nu știi ce căscioară drăguță...

— Să v-ajute Dumnezeu s-o stăpâniți!

— Ei! numa să reușească...

— Dacă întârziază, tocma asta este un semn că are speranțe să reușească; aminteri, n-ar sta dumneaei degeaba.

— Apoi, vezi că nu o cunoști... La ea nu merge așa agalea... merge iute... n-o cunoști... Să vezi... Zilele trecute – că tocmai mă-ntrebai adineaori dacă nu m-a suprimat și pe mine –, zilele trecute, mă cheamă directorul nostru și zice: „Domnule Mandache, cu regret trebuie să te anunț că postul dumitale are să fie suprimat pe ziua de 1 aprilie“. „Cum se poate, domnule director? am zis eu; tocmai pe mine, care am servit cu zel și activitate, să mă suprimați?“ „Trebuie economii, domnule Mandache. Sunteți în biurou trei șefi de masă; rămâne un șef la toate mesele și un șef de biurou, și-nțelegi bine, dumneata ca netitrat...“ Că hâr! că mâr! nu se poate și nu se poate! Ce fac eu? dau fuga acasă și-i spui nevastii. Aleargă nevasta degrabă, cere audiență la directorul, la secretarul general, la ministru, și cu diplomația ei, mă-nțelegi, îi traduce pe toți...

— Și nu te suprimă...

— Stăi, să vezi... A doua zi, mă cheamă directorul și zice: „Domnule Mandache, ai scăpat! ți s-a luat în considerație că ai servit cu zel și activitate – ești menținut în serviciu“. Dar eu întreb: „Cu leafa redusă, domnule director?“ „Ai răbdare, zice directorul; fiindcă s-a suprimat trei șefi de biurou, rămâi dumneata ca șef în biuroul dumitale cu leafa respectivă.“

— Care va să zică, înaintat!...

— Firește.

— Ei! ce-ai zis directorului?

— Să trăiți, domnule director! să trăiască domnul secretar general, domnul ministru, și...

— Și nevasta dumitale!

— Firește... Fără diplomația ei, era să dau acuma afară muștele din Cișmegiu... Câte ceasuri să fie?

— Șapte și cinci...

— Nu mai vine... Teribilă nerăbdare am...

— Trebuie să vie, nene Mandache, și eu, nu știu de ce, parcă m-aș prinde că vine cu veste bună; parcă m-aș prinde că a reușit.

— Să te-auză Dumnezeu!... Să știi că dacă reușim, fac cinste...

— Ascultă-mă pe mine, reușiți!

Nenea Mandache stă pe gânduri, bătăind din piciorul drept și scârțâind din vârful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării, câteva momente, după care se ridică drept în picioare:

— Ea este... Uite-o! vine!

Și-ncepe să facă semne cu pălăria, strigând:

— Mișo! Mișo!

În adevăr, o coconiță coboară din tramvaiul care a sosit în Piața Teatrului venind dinspre Sf. Gheorghe. E încântătoare! – tinerețe, grație, vioiciune, și un șic... un șic! A văzut semnele bărbatului și se apropie de masa noastră. După aerul ei radios, se vede că eminenta diplomată a repurtat un deplin triumf.

— L-ai tradus? întrebă nenea Mandache.

— Ei bravos! răspunde ea.

— Cu cinci mii!

— Cu.

— Nu ți-am spus eu, nene Mandache?

— Cu cine am onoarea? întrebă coconița pe consoartele său, arătându-mă pe mine.

Nenea Mandache mă recomandă.

— D-ta ești ăla care scoți *Moftul român*?

— Da! coniață... Vă place?

— Mă nebunesc... Bine, frate, tot spune Mandache că sunteți prietini... Nouă de ce nu ni-l trimiteți?

— Zi-i și tu să ni-l trimeță, că pe mine m-a refuzat, zice nenea Mandache.

— Să ne refuze? se poate? zice diplomata noastră, dându-se cu scaunul foarte aproape de mine și aruncându-mi niște priviri de acelea la cari nu se poate răspunde decât prin supunere.

— Atunci... să vi-l trimit; vă rog, doamnă, dați-mi adresa, zic eu biruit.

— Ai văzut? zice nenea Mandache triumfător. Ți-am spus eu, că are diplomația ei... Ai văzut cum te-a tradus?

Moftul român, 1901, 22 aprilie

MICI ECONOMII...

În ajunul lui Sf. Dumitru, amicul meu Iancu Verigopolu stă înfipt în colțul otelului Continental, privind la trecători. Ne salutăm și intrăm în vorbă. Are frumos caracter amicul meu Verigopolu: totdeauna egal, fără a se lăsa alterat măcar de orice împrejurare; și mărturisesc drept că nu-l pot admira îndestul pentru aceasta. Dumneata, bunioară, ori eu, sau un altul, n-am fi în stare să ne înfigem în colțul otelului Continental pentru a privi la mișcarea de pe stradă, cu sângele rece al unei persoane absolut lipsite de grija zilei de mâne – în ce momente?... în ajunul lui Sf. Dumitru... și când?... când am ști bine că a doua zi trebuie să părăsim casa unde am locuit, fără să știm deloc unde o fi casa-n care avem să ne transportăm calabalâcul. Dar pavajul de piatră rece ni s-ar părea desigur mai fierbinte decât smoala clocotită! ne-ar arde tălpile! am alerga nebunește, și nu ne-am putea astâmpăra până când nu am ști tot așa de bine unde vom ajunge mâne cu troacele noastre pe cât știm de

unde vom porni cu ele. Ei bine, amicul meu Iancu Verigopolu, știind bine că a doua zi se mută, fără a ști deloc unde se mută, stă înfipt în colțul otelului Continental, amuzându-se a privi la trecători.

— Bine, Iancule, întreb eu, fără să cred ce-mi spune; serios, omule, că nu știi unde vă mutați?

Zic *vă* mutați, fiindcă amicul meu e însurat.

— Ma parol, monșer!...

Și râde... Eu, fără să spun o vorbă, îl privesc uimit de admirație...

— Ce te uiți așa?

— Te admir, zic, monșer... Eu, în locul tău...

— Dar ce e mai frumos, e că n-am sfaņț, monșer!...

— !!...

— ...Adică, vorba vine că n-am sfaņț; așa, tot am câțiva franci... Aide să luăm un aperitiv... Câte ceasuri sunt?

— Șapte și zece.

— Tocma bine... Aide spre Episcopie; mi-am dat întâlnire cu nevastă-mea la Tripcovici, la șapte și jumătate.

Pornim la deal, și merg plin de respect alături cu acest filozof antic, pe care atât de puțin îl pot afecta micile mizerii ale vieții. Dumneata, ori eu sau altul, dacă ne-am afla în situația amicului Verigopolu, n-am putea desigur trece prin mulțimea care forfotește liniștită pe Podul Mogoșoaii, fără să vedem în fiecare dintre acele ființe un motiv mai mult de amărăciune pentru sufletul nostru destul de amărât. Și drept să spun, mergând alături cu filozoful meu, de mai multe ori mi-a trecut prin gând: ce aș face eu, dacă aș fi în situația lui, și el ar merge alături cu mine, fiind în situația mea?... L-aș maltrata, desigur... M-ar irita apropierea lui așa de mult, încât l-aș acuza d-a dreptul că el, ocrotit de stăpânul destinelor omenești, mi-a răpit partea mea de bine în această scurtă trecere pe sub lumina soarelui!... Ei

bine, el – nu!... el mă poftește la un aperitiv... Admirabil caracter!... Gândind astfel, pe când el salută în dreapta și-n stânga cu cea mai senină amabilitate pe trecătorii cunoscuți, ajungem la Episcopie, tăiem drumul și intrăm la Tripcovici.

— Două vermuturi franceze! comandă Iancu.

Scoate punga din buzunar, apoi, din pungă, două patace, și mi le arată. Le pune apoi la loc în pungă, și vără la loc punga-n buzunar.

— Asta e tot ce am pe sufletul meu... și încă și astea mi le-a dat nevasta din micile ei economii...

Apoi, schimbând brusc ordinea de idei:

— ...Pentru că dacă nu era canalie d. Georgescu, eu tot aș mai fi rămas în slujbă; nu demisionam... Dar pentru o mizerabilă leafă de trei sute de lei pe lună, adică, vorba vine, trei sute... în mână iei două sute cinzeci și șase și cinzeci de bani... să rabzi toate șicanele, toate aroganțele și toate lipsele de educațiune ale unui șef... Mai luăm câte unul?... Băietе! încă două!...

— Da, frate Iancule, zic; dar, oricum, în ziua de azi... atâta vreme fără leafă... cam greu.

— Greu, negreu, nu poți, dacă ai caracter... Mai luăm câte unul?... Băietе!...

— Mersi, frate Iancule, zic eu; două, destul...

— Nu se poate... Nu știi vorba neamțului?... *Alle guten Dinge...*

— ...*sind drei*¹...

— Păi, vezi!... Băietе! încă două...

— ...E și cam târziu...

— Câte?

---

1. Toate lucrurile bune... sunt trei (germ.).

— Șapte și jumătate trecute.

— Stăi încă un minut... acu trebuie să pice și nevas-tă-mea...

Eu, cu gândul în altă parte, întreb:

— În definitiv, n-ai putea dumneata, cu atâtea cunoștințe, să găsești altă slujbă?

— Să-ți spun drept, monșer, mi s-a propus să-mi dea cineva o recomandăție la primărie; dacă găsesc ceva serios, ca să am cel puțin siguri șapte-opt sute pe lună, înțeleg; dar ca să mai mă-ncurc, să-mi pierz independența pentru o mizerie, nu; asta n-o mai fac... Ce te uiți așa curios?

— Nene, zic, te admir din ce în ce mai mult!...

— ...Ca să mai am a face iar cu cine știe ce mațe-pes-trițe ca d. Georgescu... mai bine, lipsă! mai bine, sărac și curat!

Ce om! zic eu în gândul meu... când iată văd, la lu-mina lămpii electrice, că se oprește o trăsură, un muscal, în fața prăvăliei, și din trăsură coboară o damă elegantă, care intră repede la noi. A!... este încântătoarea soție a amicului meu, madam Aglae Verigopolu.

— M-aștepți de mult, cocoșelule? întrebă ea pe soțul ei, care-i sărută cu multă galanterie mânușa albă.

— De câteva minute, puică... răspunde el, pe când eu fac mânușii albe omajul pe care i l-a făcut și soțul.

— Știi că ne mutăm mâne?

— Unde? întrebă el fără cea mai mică turburare de surpriză.

— Ce-ți pasă!... Salon, patru odăi, baie, bucătărie, odaie de servitori, pimniță, singuri în curte, *tout à l'égout*, gră-diniță.

— Scumpă?

— Două mii patru sute...

— În patru rate...

— Nu... i-am dat pe șase luni înainte...

Și zicând aceasta, doamna trage din manșon punguța, din care scoate o hârtiuță, chitanța proprietarului.

— Contractul îl facem după ce ne mutăm; am luat-o pe trei ani.

La toate astea, eu fac o figură așa de imbecilă, încât amicul Verigopolum ă-ntreabă:

— Ce te uiți așa curios?...

Zic:

— Nu... dar... vezi... adineaori... și acu... noroc!...

— Ei! monșer, dacă n-ar fi ea cu micile ei economii!...

Închipuiește-ți că astă-vară la Sinaia...

Dar doamna ne-ntrerupe:

— Dv. aveți poftă de vorbă, mie mi-e foame... Bine, cocoșelule, mie nu-mi dai un aperitiv?

— Băietele! încă trei.

— Mersi, zic...

— Nu se poate... Vorba neamțului... *Alle guten drei Dinge sind vier*¹.

Trebuie să cedez insistențelor doamnei Verigopolu și să primesc a prânzi la dâșșii. Deși a fost vorba că merg *à la fortune du pot* (adică, pe românește, să te mulțumești cu ce s-o găsi), amica mea cumpără fel de fel de mezeluri și o sticlă de marsala. Doamna scoate punguța și plătește socoteala toată. Ne suim toți trei în birje și *paidiom, gaspadin!* E un deliciu să mergi pe asfalt cu roate de cauciuc. Oprim la altă băcănie: nu-i încă vremea stridiilor; atunci – trei sute grame icre moi.

---

1. Toate cele trei lucruri bune sunt patru (germ.).

— *Paidiom, gaspadin! na leva, na prava... na prava, na leva!*¹

Am sosit... coborâm iute, Iancu și eu, și dăm doamnei Verigopolu mâna. Femeia sare jos ca o căprioară:

— 'erssi!

Apoi, cătră muscal:

— La unsprece fix, Ivanușca!

Intrăm... Minunată mâncare și mai ales veselă petrecere!... Păcat că trec așa de repede ceasurile de mulțumire!... Când au trecut trei ceasuri?

— Coconiță, zice servitoarea, a venit Ivanușca.

Doamna trebuie să meargă negreșit la o mătușică a ei. Înainte de a pleca, doamna cheamă dincolo pe cocoșelul ei, să-i spună cine știe ce. Apoi, ne suim cu toții în birje. Noi, bărbații, ne coborâm în Piața Teatrului; doamna merge înainte la tanti.

— Luăm câte-o tizănă? îmi zice Verigopolu.

— Mersi, dragă Iancule; nu pot bea șampanie; îmi face arsuri...

— Atunci, ce?

— O bere...

— Bine... eu iau tizănă, tu ia bere.

Intrăm la Cooperativa...

... Sunt douăsprezece trecute...

— Țal! strigă Iancu.

Și aruncă pe masa de marmoră o hârtie de o sută. Eu mă uit iar ca un imbecil...

— Ei! monșer, dacă n-ar fi micile ei economii!

Universul, 1900, 27 octombrie

---

1. Să mergem, jupâne! la stânga, la dreapta... la dreapta, la stânga! (rus.)

INSPECȚIUNE

Mai mulți prietini – impiegați în diferite administrații publice – stau de vorbă, la masa lor obicinuită într-o berărie, despre chestiunile la ordinea zilei. Firesc lucru ca, dintre toate, să-i intereseze una mai cu seamă: e vorba de nenorocirea unui coleg, vechi impieगत, reputat până mai zilele trecute ca un funcționar model, ca om de o probitate mai presus de orice bănuială, și care fuge din țară lăsând în casa publică o foarte însemnată lipsă de bani. Fiecare dintre camarazi comentează în felul său această tristă aventură: unul înfierează cu toată asprimea fapta, altul nu și-o poate explica îndestul, altul încearcă să găsească o scuză pentru fugar; în fine, d. Anghelache deplânge pe nenorocitul acela, „care nu e decât o victimă a neglijenței altora!”. La această părere, aruncată cu toată seriozitatea de d. Anghelache, toți ceilalți fac niște ochi mari; din aceasta, vede d. Anghelache că amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele, și astfel se simte obligat a le da explicațiunile necesare. Și nu trebuie să uităm a spune că dintre toți cel mai competent în materie este d. Anghelache: d-sa este mânduitor de bani publici într-o mare administrație.

— Firește că nu este el de vină, zice d. Anghelache. El este o victimă a neglijenței altora!

— !?

— De câtă vreme nu a fost controlat? De câți ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa?... Mizerabilii!

— Dă-mi voie! care va să zică, dacă mânuiește cineva bani publici și nu este controlat la vreme, asta însemnează că delapidarea, că necinstea lui ar fi scuzabile?... Să mă ierți!

— Ba nu te iert deloc! strigă foarte tare d. Anghelache, bătând cu pumnul în masă. Nu te iert deloc, pentru că d-ta nu-nțelegi, n-ai idee de ce vorbești!

Cine n-ar cunoaște bine pe d. Anghelache și-ar explica tonul și manierele acestea violente prin numărul paharelor de bere consumate; însă camarazii îl cunosc destul ca să caute o altă explicație; pe când o caută în zadar, d. Anghelache înghite pe nerăsuflăte încă un pahar și urmează din ce în ce mai cu căldură:

— Dumnealor să-i tragă păcatele nenorocitului! Dumnealor l-au mâncat! Dacă la cea dintâi ciupeală, ar fi venit un domn inspector și i-ar fi făcut casa, ar fi găsit lipsă mai nimic... Așa e?

— Așa e!

— Și dacă i-ar fi zis: „Amice, îți lipsesc patru-cinci sute de lei din casă; ia fii bun d-ta și-i pune imediat la loc, și aldată socotește mai bine; că foarte curând am să viu iar să te vizitez, și-ți declar că nu-ți voi mai vorbi tot astfel: imediat voi raporta cui de drept!“ Așa e că nu se nenorocea omul?

— Așa e!

— Apoi dacă e așa, strigă d. Anghelache foarte tare, trântind cu paharul în masă, dacă e așa, de ce vă faceți că nu-nțelegeți? ori sunteți idiști?

Idiști! Cuvântul acesta face pe camarazi să nu mai înțealăgă nimica. Ca să pronunțe d. Anghelache, care este un tip de urbanitate, astfel de cuvânt, desigur trebuie să fie scos din țâțâni. Însă ce?... ce l-a putut scoate astfel din țâțâni pe d. Anghelache? Iată ce nu pot înțelege camarazii. Dar d. Anghelache bea încă un pahar și foarte enervat urmează:

— Știți dv. câți bani îmi trec mie pân mână?

— Mii!

— Vezi că ești prost?...

— Nene Anghelache!

— Mii, ai?... Sute de mii, boule!

— Nene Anghelache!

— Ce, nene Anghelache? ce, nene Anghelache?... Țal!
Țal!! Țal!!!

— Nene Anghelache, spargi paharul!

— Nu vezi că bat de un ceas, și nu vrea să vie mizerabilul!... Țal!!!

În sfârșit, mizerabilul vine... D. Anghelache își plătește consumația plus un pahar, care trebuie să vie.

— Milioane, neghiobule! strigă d. Anghelache. De când crezi d-ta că n-a mai dat pe la mine cineva, să-mi verifice casa?

— De când?...

— De acum unsprezece ani, de când am luat-o în primire... Mișeii!

— Pentru că te cunosc toți că ești un funcționar corect.

— Corect! strigă d. Anghelache fierbând... Corect! De unde știi dumnealor că sunt corect?... Canaliile!

Și aduce paharul la gură.

— Cine poate crede de dumneata că nu ești om cinstit?...

— Cinstit!... Când aude acest cuvânt, d. Anghelache se scoală drept în picioare cu paharul ridicat în sus, și, în culmea furiei:

— Nu vă permit să faceți glume proaste pe socoteala mea, măgarilor! că vă sparg capul!

Trânțește paharul de masa de marmură, prefăcându-l în țăndări, și iese turbat pe ușă. Lumea toată din berărie își întoarce privirile spre masa camarazilor, cari au rămas consternați. Câteva minute, în timp ce chelnerul șterge urmele accesului de violență al d-lui Anghelache, tac toți, căutând fiecare în ochii celorlalți o lămurire...

— Am înțeles! zice unul.

— Să știi c-a făcut-o! adaogă altul.

— E pierdut, nenorocitul!

În momentul acesta, iată că intră în berărie un domn matur. Camarazii de la masă îl salută respectuos. El se apropie cu bunăvoință de dânsii și le întinde mâna cu un aer de vădită superioritate.

— Bună seara, băieți.

— Bună seara, d-le inspector.

— Îmi dați voie?

Mai încape vorbă!... și d. inspector se așază în locul unde cu câteva minute mai-nainte a șezut d. Anghelache.

— Ce mai nou? întrebă noul venit.

— Mai nimica, d-le inspector... S-au dat lefurile astăzi.

— Da?... Eu n-am fost astăzi la minister, am dormit toată ziua; ieri noapte în tren n-am putut închide ochii; era plin de deputați și de senatori... M-a chemat telegrafic ministrul să viu de la gară drept la dânsul acasă... De mâne începem să călcăm rând pe rând toate casele... Istoria nenorocitului celuia care a fugit în America a pus pe gânduri pe d. ministru.

Cuvintele inspectorului finanțiar produc asupra camarazilor o așa de puternică zguduitură, încât unul, fără să vrea și fără să știe pentru ce, zice: „An-ghe-la-che...”

— Cum ți-a dat prin cap de Anghelache? întrebă inspectorul... Cu Anghelache vreau să încep mâne... tocmai pentru că știu că la el merge lucrul mai ușor... Ei! dacă ar fi toți mânduitorii de bani publici ca Anghelache...

— An-ghe-la-che...

— ...n-ar mai trebui inspectori finanțari! Tot vrea guvernul să facă economii – ne-ar putea suprima pe toți... Ei! ca Anghelache, mai rar, așa corect și serios.

— An-ghe-la-che!... șoptește aiurit impieगतul, pe când ceilalți tac zdrobiți.

Dar d. inspector nu observă cât e de curioasă înfățișarea camarazilor, sau, dacă o observă, o atribuie naturalei

constrângeri pe care trebuie s-o simtă niște inferiori având plăcerea și onoarea să stea la aceeași masă într-un loc public cu un superior. D. inspector are să se scoale de dimineată a doua zi pentru ca să pornească a face surprize mânuitorilor de bani publici. A băut un pahar mare, îl plătește, apoi întinde cu multă bunăvoință mâna tuturilor inferiorilor și se retrage. Un moment, camarazii rămân în picioare, ca țin-tuiți, fără a se hotărî să mai șează jos ori să plece, când unul din ei rupe tăcerea:

— Ce-i de făcut?

— Nenorocitul!

— Trebuie să-i dăm numaidecât de știre... Imposibil să-l lăsăm așa... Când l-o vedea pe inspector mâne, îi cade dambla.

— Trebuie să-l găsim... să-l luăm cu binișorul!

— Anghelache?... Se-mpușcă!

— Nu l-ai văzut ce iritat era?

— Îi lipsește mult!...

— Încai să se facă nevăzut!...

Repede camarazii plătesc consumațiile, ies, se suie toți trei într-o birje și pornesc către locuința nenorocitului lor camarad. Anghelache e flăcău, stă cu soră-sa și cu mama lor, în Dobroteasa. E aproape unu după miezul nopții...

— Trebuie să doarmă nenorocitul fără grijă...

— Aș! fără grijă! nu l-ați văzut în ce hal era?

— Eu gândesc că-și face bagajele...

— Să-l luăm cu binișorul...

Au ajuns... În casă nu e nici o lumină. La fereastra odăii de la pod unde doarme Anghelache, perdeaua este ridicată.

Mahalaua e cufundată în deplină tăcere; nici o mișcare alta decât pâlăiala rarelor becuri de gaz. Unul dintre camarazi bate discret la geam: nici un răspuns. Mai bate o dată: același rezultat.

- Doarme dus!
- Bate mai tare!
- Cine e? întrebă un glas tânăr dinăuntru.
- Bate mereu!
- Cine e?

Și la fereastră apare o icoană albă cu mâinile încrucișate pe piept... E domnișoara Eliza, sora lui Anghelache. Camaradul care a bătut zice foarte emoționat:

- Dormeați, domnișoară Elizo?
- Da, d-le Costică... Ce e?

— Mă scuzați că v-am deranjat somnul... nenea Anghelache n-a venit?

- Nu!
- Ne dați voie să-l așteptăm...

— Îl așteptați degeaba... a trimis vorbă aseară pe la zece cu un comisionar, să stingem și să-ncuiem, că nu vine la noapte acasă... E poftit la o petrecere cu niște prietini și nu crede să scape până la ziuă...

- Nenorocitul!... Noapte bună, domnișoară Elizo!
- Mersi!

Și icoana cea albă se retrage de la fereastră stingându-se-n întunec.

- Ce e de făcut?
- După el!... Trebuie să-l găsim undeva.
- Mână, birjar!
- Nenorocitul!

Unde?... unde să fie nenea Anghelache?... De atâtea ceasuri acuma, bunii camarazi îl caută, alergând prin întunericul nopții de colo până colo, când în birje, când pe jos – degeaba! Au fost de-a rândul peste tot, de câte două și trei ori, prin toate localurile de noapte, pe unde și-au putut închipui că s-o fi încurcat, după cunoscutu-i obicei la luarea lefi... Au mers mai departe: l-au căutat și pe

unde nu trebuia să-l caute... Anghelache nicăieri! Biruiți de osteneală, demoralizați de atâta nesucces, au intrat încă o dată într-o cafeneluță, unde gazul apune după ce a rășărit soarele. În odăița din fund, un alt camarad... La lumina spălăcită a becului Auer, chipul camaradului seamănă cu icoana unui martir în urma chinurilor: e alb ca varul, cu umbre albastre; fălcile-i sunt încleștate; nasul tras; ochii pierduți în extaz. În mâna-i asemenea albă, ca și cum pe sub piele n-ar mai curge un pic de sânge, ține o linguriță, cu care amestecă, încet, încet de tot, zaharul într-o ceașcă plină cu șvart. Din când în când oftează din adânc pe nas, umflându-și nările. Cum îl văd, camarazii se apropie de el și-l salută. El le zâmbește – zâmbetul sfânt al martirului, care-ntreveđe, prin deschizătura regiunilor cerești, lumina vieții eterne – și urmează să amestece în ceașcă fără a schimba câtuși de puțin măsura mișcării. Camarazii, înțelegând starea sufletească a camaradului, s-așează discreți la o masă alături și comandă cafele... Dar unul are o inspirație și, mai puțin discret decât ceilalți, se adresează către omul care amestecă-n ceașcă:

— Mitică... nu cumva ai văzut tu astă-seară pe un-deva pe nenea Anghelache?

Mitică zâmbește și face semn din cap că da. Toți trei camarazii se ridică drept în picioare:

— Unde?

Mitică face semn cu palma stângă pe masă, adică: *aici*.

— Când?

Mitică face din buze un semn și ridică din umeri, adică: *n-aș putea spune precis când...*

— Spune, nene, păcatele mele! strigă unul scos din răbdare!... Când a plecat?

Mitică amestecă cu mâna dreaptă și arată cu cea stângă spre ușă, adică: *acușic-a plecat*.

— Ci vorbește, domnule! ești mut? ce dracu! Unde a plecat?

Mitică lasă lingurița și zice cu o sforțare supremă:

— 'A... 'ăp... 'ăpt...

Și caută să prinză iar lingurița.

— Unde?

— ... 'ptăiie!

Și prinde lingurița și-ncepe iar s-amestece.

— Băietе! strigă unul dintre camarazi.

Chelnerul vine...

— A fost în urma noastră pe aici nenea Anghelache?

— Da!

— A fost pe aici!... Când?

— Adineaori...

— Nu i-ai spus că l-am căutat? că avem o afacere foarte importantă și să ne aștepte?

— Ba da.

— Și ce-a zis?

— A zis: „Ce afacere importantă? să mă slăbească!“

— Nenorocitul!

— Și nu știi unde a plecat?

— ... 'ptăiie!

— Cum?

— La lăptărie, tălmăcește chelnerul, care e deprins cu vorba lui d. Mitică.

Peste câteva momente, o birje iese în goană pe la capul podului către Șosea...

La lăptărie, întuneric beznă.

— Ce-i de făcut?

— Înapoi, birjar!

— Haiđ' iar acasă. Trebuie să se fi întors.

— Ești nebun? Tocma-n Dobroteasa? ne-apucă ziua pe drum...

— Dar putem să-l lăsăm așa?... Dacă nu știe nimica, se duce la canțilerie, și-l prinde acolo inspectorul... Trebuie să știe ce-l așteaptă...

Se face în adevăr ziuă când camarazii ajung în Dobroteasa... nenea Anghelache n-a venit acasă. Sunt șapte ceasuri... Peste două ceasuri, fiecare trebuie să fie la postul său. În definitiv, au conștiința împăcată că și-au dat toată osteneala să-l scape, ca buni camarazi și amici. Oamenii au făcut tot ce puteau face; de acuma, aibă Dumnezeu grijă de Anghelache! Cei trei camarazi se despart, să meargă fiecare la treaba lui. Unul dintre dânșii, care lucrează în aceeași administrație cu Anghelache, ia însărcinarea să comunice la dejun ce s-a mai întâmplat. Și, în adevăr, peste câteva ceasuri, la douăsprece trecute ceilalți doi camarazi se-ntâlnesc la birtul lor, unde al treilea vine tocmai la unu să le comunice lucruri de o extremă gravitate.

Pe la unsprezece ceasuri, când trebuia să se deschiză casa, a venit inspectorul financiar, și, așteptând pe Anghelache, s-a pus să cerceteze registrele. Pe la unsprezece și jumătate, s-a trimis un aprod cu birja acasă la Anghelache să-l cheme, că-l așteaptă inspectorul. Aprodul s-a-ntors după douăsprezece cu răspuns că d. Anghelache n-a mai dat p-acasă de ieri dimineață, că noaptea a trimis vorbă să nu-l aștepte cucoanele, că nu vine. La vorbele aprodului, inspectorul a-nceput să răză... pe urmă a cerut lumânare și ceară, a pecetluit casa și a plecat spunând că se-ntoarce la trei.

— Nenorocitul de Anghelache!

Imediat după dejun, camarazii se reped în Dobroteasa. Dar și acuma același rezultat – Anghelache nu se află. Din Dobroteasa apucă la stânga, să iasă pe chei spre Piața Mare. Trecând prin fața morgei, văd căruța funebră: un nou oaspete a venit, sătul de căldurile vieții, să coboare în răcorosul otel. Camarazii își fac cruce și, privindu-se unul pe

altul, se-ncruntă, ca și cum ar voi să gonească unul din mintea altuia un gând, același, pe care unul altuia și l-au ghicit.

— Sărmanul Anghelache!... Unde-o fi Anghelache?

La șase seara, la Gambrinus, tânărul comunică celorlalți doi urmarea inspecțiunii. La trei fără un sfert, inspectorul s-a înființat la casă, și iar a mai cercetat registrele, și iar a trimis zadarnic pe aproad în Dobroteasa. Apoi a încheiat un proces-verbal, dispunând că, dacă și a doua zi casierul nu se va prezenta la post, să se cheme lăcătușul. Pe când povestește camaradul, iată că vine un băiat cu gazete; fiecare dintre cei trei prieteni ia câte una și-și aruncă ochii pe ultimele informațiuni. Unul dă un țipăt și încremenește cu gazeta-n mână.

— Anghelache!

Atât poate zice și întinde gazeta, în care fiecare citește:

„Azi dimineață s-a găsit la Șosea spânzurat un om bine îmbrăcat în vârstă ca de 40-45 de ani. Din ordinul procurorului, cadavrul, asupra căruia nu s-a găsit nimic alta decât un plic cu adresa Anghelache M., mărunțiș în monede nouă de nichel ca de șaptezeci de bani și un ceasornic de argint cu monograma A.M., a fost transportat la morgă.“

— Bravo! nene Anghelache!...

— Da! mai bine moartea decât dezonoarea!

— Sărmanul nenea Anghelache!

Și toți trei camarazii se despart cu inima zdrobită.

A doua zi, la dejun...

— S-a deschis casa...

— Îi lipsește mult?

— Nimic nu lipsește!

— !?

— S-a găsit în plus un pol de aur românesc din '70, învălit într-o foiță de țigară.

— !!

— Trebuie să mergem la morgă să-l vedem! eu nu m-as-tâmpăr până nu-l văd!

Și pornesc iară toți trei. La morgă se pregătesc servanții a-l preda pe Anghelache să-l ducă acasă, fiindcă i s-a stabilit complet identitatea și l-a reclamat familia. Camarazii s-au apropiat de masa pe care stă camaradul lor.

— De ce?... de ce, nene Anghelache? a întrebat plângând ca un prost cel mai tânăr.

Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspundă.

Universul, 1900, 24 noiembrie și 1 decembrie

ULTIMA EMISIUNE...

La răspântia unei mahalale mărginașe, strălucește de departe în fel de fel de fețe geamlâcul unei cârciume, razele lămpii din tavan trecând afară prin clondire pline cu deosebite vopseli străvezii. Afară e o vreme câinească; plouă ca prin sită și bate vânt rece. Începe iarna. A-nnoptat bine. Prin dâra de lumină, se vede o umbră înaintând cu pași grăbiți. Umbra urmează calea luminată, ferindu-se de băltoace, se apropie și intră în cârciumă.

— Bună seara.

— Bună seara, d-le Iancule, răspunde negustorul de la tarabă.

— E cineva d-ai noștri p-aci?

— Încă n-a venit nimeni.

— Nici d. Tomița?

— Nu... pesemne s-a mai abătut pe undeva; dar trebuie să pice acuma.

Persoana care a intrat și întreabă de domnul Tomița este domnul Iancu Bucătarul. E un om ca de șaizeci de ani;

dar cam prea trecut pentru vârsta lui. A și pătimit multe. De mic, fiind copilul unui rob, bucătar vestit pe vremea lui, a învățat arta culinară de la tată-său, pe care l-a moștenit întrecându-l în talente. De aceea, a fost un moment când casele boierești se băteau care mai de care să-l aibă pe domnul Iancu. Dar arta culinară uzează grozav pe om; încet-încet, focul i-a stricat vederile acestui artist; apoi s-au întâmplat și niște purdalnice de friguri: a trebuit să facă omul multă vreme o cură serioasă de rachiu de drojdii cu picături de pelin; azi așa, mâne așa, purdalnicele de friguri nu-l lăsau; a-ndoit, a-ntreit dozele... degeaba! În sfârșit, odată, ce să te pomenești, a-nceput să aibă tremurături la mâni și așa, un fel de amețeli, și noaptea să viseze urât. Odată a căzut pe mașina de bucate și s-a ars la obraz. A trebuit în cele din urmă să renunțe la arta lui, căci oriunde intra, i se întâmpla să-i vie amețea pe mașină... Acuma, de vreo câțiva ani, ce să facă?... Cere... și nu-l slăbesc purdalnicele de friguri!

D. Iancu își comandă doza de rachiu de drojdii cu picături de pelin, trece în odăița din dos și se așază la o masă în colț. Aci e locul de întâlnire a trei buni camarazi și prieteni: domnul Iancu Bucătarul, coana Zamfira Muscalagioaica și domnul Tomița Barabanciu. Pe când d. Iancu gustă doftoria, să vază dacă este potrivită din amărăciune, iată că intră și cocoana Zamfira, o persoană de vreo cinezeci de ani trecuți.

Această persoană, care a pierdut de mult un ochi și uzul comod al mâinii drepte și al piciorului drept, are o istorie poate și mai interesantă decât amicii și camarazii ei. A iubit!... De la o fragedă vârstă s-a furat din casa părintească – tatăl ei era cel mai vestit ghitarist fără perdea de pe vremuri. Complicele acestui furt era un tânăr viorist plin de talent. Peste un an, s-a furat de la primul ei complice; al doilea

complice era un foarte distins cobzar; peste doi ani, alt complice și, în sfârșit, așa din doi ani în doi ani, uneori chiar mai des, din complice în complice, a avut nenorocirea să dea peste unul care a pretins cununie în regulă, și care, îndată ce s-a văzut furat, n-a înțeles, ca toți ceilalți, că regulile cele mai elementare ale galanteriei îl obligau să renunțe la orice scandal: acesta era celebrul Mitache Muscalagiul, un piept și o forță erculeane. A pândit-o, a prins-o la un chef cu ultimul ei complice, cântând bucăți alese din repertoriul părintelui ei, s-a năpustit asupra-i, a lovit-o, a sucit-o, a tăvălit-o, a zdrobit-o... Celălalt fugise ca un laș... Când a lăsat-o Muscalagiul din mâni, juna Zamfira era o masă inertă. Iată cauza întreitii ei betegeli. Curând, după această scenă atât de dramatică, a murit și Muscalagiul de o violentă afecțiune de piept. Ce-i mai rămânea de făcut unei nenorocite văduve, săracă, beteagă de un ochi, de mâna dreaptă și de piciorul drept?... Acuma, cere.

Cocoana Zamfira salută grațios pe camaradul ei, îi întinde mâna stângă și se așază alături, pe când băiatul din prăvălie i aduce o țuiculiță.

— D. Tomița n-a venit? întrebă coana Zamfira.

— Nu, răspunde d. Iancu.

— Unde-o fi umblând?...

Zicând astea, scoate din sân o legăturică, o pune pe masă, o ține cu mâna dreaptă și cu stânga o dezleagă. Din legăturică scoate un pumn de mărunțiș, dintre care alege cu băgare de seamă câteva bucăți, să le arate camaradului.

— Le-ai văzut sărăciile astea noile, domnule Iancule?

— Le-am văzut... procopseală! semn de calicie, coană Zamfiro!

— S-a stricat țara asta, domnule Iancule! Care cum trece: „Crede, babo, că e criză!...”

— Nu vezi dumneata, coană Zamfiro, dacă a ajuns visteria să facă bani de tinichea!...

Pe când vorbesc cei doi camarazi, iată că intră și d. Tomița Barabanciu. Îl cheamă astfel, fiindcă, din tinerețe și până acum câțiva ani, a fost toboșar municipal. Umblând, cu toba lui, de colo până colo, pe vreme bună și pe zloată, vara pe arșiță, iarna pe ger, a contractat un reumatism articular acut, pe care nu l-a putut combate decât cu rachiul de izmă fiert cu piper. Oricând îl încearcă la încheieturi, cu nimic altceva nu i se poate alina. Obosit de atâta carieră, s-a retras cu o pensioară de treizeci de lei, ca infirm din cauză de serviciu, și ca să nu stea degeaba toată ziua, să-și mai facă de lucru – acuma, cere. D. Tomița intră având aerul foarte contrariat. Se vede că-l încearcă la încheieturi. Băiatul din prăvălie a înțeles aceasta și aduce numaidecât, fără comandă, rachiul de izmă cu piper. D. Tomița salută politicos pe camarazi, se așază lângă ei tăcut și dă repede pe gât o doză; apoi se scutură din umeri: parcă s-au mai alinat înțepăturile reumatismului. De aceea, pacientul se mai înseninează la față și intră în conversație:

— Ați văzut banii ăi noi?

— Sărăciile de tinichea?... Uite-le, zice cucoana.

— Coană Zamfiro, să nu zici vorba asta... Dumneata nu-nțelegi cum e chestia...

— Cum e?

— Peste câteva zile scoate visteria tot d-ăștia de câte douăzeci de parale. Care va să zică...

— Care va să zică... zice d. Iancu.

— Care va să zică... zice coana Zamfira.

— Care va să zică, zice d. Tomița, din câți ne dă câte un ban pe zi, dacă doi-trei s-or întâmpla să n-aibă alte mărunțele decât d-ăi de câte douăzeci, atunci asta face un condei de câțiva frânțuți pe lună... Ați înțeles?...

N-apucă să răspundă camarazii dacă au înțeles sau nu teoria financiară a lui d. Tomița, și s-aude dincolo în

cârciumă înjurând cineva, foarte supărat cine știe de ce; apoi, îndată, ușa odăiții se deschide de perete, și intră părintele Matache, urmat de paracliserul lui, urmat de băiat, care aduce pe tavă o jumătate de pelin tulburel cu două pahare curate. Cei trei camarazi salută pe părintele, care-i blagoslovește, așezându-se cu paracliserul la masa din potrivă. Coana Zamfira, care de vreo câteva momente s-a încălzit bine, zice:

— Părinte Matache, săru' mâna, sfinția-ta ai văzut pe ăștia noii?

Și merge șotânc-șotânc la masa părintelui să-i arate bănușii de nichel.

— I-am văzut!... răspunde părintele cu humor.

— Da'... părinte Matache, săru' mâna, o să scoață și de douăzeci de parale?... Dom' Tomița zice... Barabanciu...

— O să scoață!... O să vedeți voi ce-o să scoață!

— Ce?

— Pe dracu o să-l scoață, vai de capul vostru!

— Ce-o să scoață, părinte? întrebă d. Iancu.

— Ce?... lasă că o să vedeți voi, pârlișilor, ce!

— Ce-o să scoață, părinte Matache, săru' mâna?

— O să scoață de câte două parale...

— Ce?!

— Și de câte-o para!

— Când?!

— Acu, zilele astea...

— De câte două parale?

— Și de câte-o para!

— De câte-o para!!

— Trăsni-i-ar Maica Domnului!!!

Universul, 1900, 6 noiembrie

AMICI

Domnul Mache șade la o masă în berărie și așteaptă să pice vreun amic; e vesel și are poftă de conversație. N-așteaptă mult. Peste câteva momente, iată că-i sosește unul dintre cei mai buni amici, d. Lache. D. Lache e fără chef. S-apropie și șade și el la masă. Cititorul mă va ierta că nu dau nici o indicație de ton, de acțiune și de gamă temperamentală în tot decursul dialogului – indicație atât de necesară pentru citire caldă – și va suplini însuși cu imaginația această lipsă.

LACHE: Bonsoar, Mache.

MACHE: Bonsoar, Lache.

L.: Ai venit de mult?

M.: Nu... De vreo zece minute... Iei o bere?

L.: Iau.

M.: Băietel! două mari... (*Către Lache:*) Da'... ce ai? te văz cam...

L.: Nu prea am chef... Sunt obosit... Am stat azi noapte târziu la Cosman, până la ziuă.

M.: Cu cine?

L.: Cu niște amici... Am vorbit foarte mult de tine.

M.: Da?... Ce?

L.: E!... mai nimic... fleacuri! Nu știi cum sunt oamenii noștri?

M.: Adică... cum? mă vorbea de rău... mă-njura...

L.: Uite, vezi! ăsta e cusurul tău – exagerezi.

M.: N-ai spus tu?

L.: Ce-am spus eu? nu ți-am spus nimica... Ți-am spus că așa sunt oamenii... Tu vrei numaidecât să te laude toată lumea, și să nu-ndrăznească nimeni să-ți facă o critică, fie cât de mică. Vezi, ăsta e cusurul tău – prea te crezi.

M.: Ba nu mă crez deloc, să mă ierți; da' mă mir că nu găsiți alt subiect de conversație decât pe mine...

L.: Dacă a venit vorba... Mai la urmă, nu te-a vorbit nimeni de rău pe față... firește că n-ar fi îndrăznit: știe ce buni amici suntem... Da' știi, așa, ciupeli.

M.: Cam ce?

L.: Secături... Mai ales unul dintre ei nu te poate suferi, și ți-e amic.

M.: Cine-i ala?

L.: Ei! asta e!... Ce-ți pasă?

M.: Aș vrea să-l știu.

L.: Nu se poate.

M.: Parolă de onoare că nu-i cer nici o socoteală; n-am să-l fac niciodată să-nțeleagă că am aflat ce-a spus...

L.: Mai întâi, nici nu știi ce a spus...

M.: Ce-a spus?...

L.: Uite, asta e cusurul tău – ești curios.

M.: Bine, frate, firește că sunt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ca să știu cui să mă încrez, cum să mă apăr.

L.: Mai luăm câte una mică?

M.: Da.

L.: Băietate, două mici...

(*Pauză. Chelnerul aduce paharele cu bere.*)

M.: Ei?

L.: Ei!...

M.: Ei! ce spunea amicul?

L.: Nu te poate suferi... Nu știi cum venise vorba de oameni deștepți, și zic eu: „Uite, Mache e băiat deștept“... că tu știi că eu te-am considerat totdeauna ca foarte deștept, nu că-mi ești amic, fiindcă mai la urmă, să-mi dai voie să-ți spun, n-am nici un interes să-ți fac curte... Acu, ce să mai vorbim?... te cunosc și mă cunoști, slavă Dom-

nului! toate defectele le pot avea; dar trebuie să mărturisiiți toți că am și eu o calitate – sinceritatea; și-ți spun sincer că mi-ar părea foarte rău să vie tocmai amici și să zică, mă-nțelegi...

M.: Bine, monșer, cine zice?

L.: Tu.

M.: Eu?

L.: Văz că te uiți la mine așa, cu un aer care de! parcă vrei să-mi zici că nu crezi.

M.: Da' mai întâi ce să crez? că nu mi-ai spus nimic. Mi-ai spus că unul dintre amicii cu cari erai aseară nu mă poate suferi, și că tu ai susținut că eu sunt deștept.

L.: Am susținut, firește.

M.: Dar amicul meu, care nu mă poate suferi?

L.: Apoi tocmai la asta vream s-ajung; dar dacă mă întrerupi mereu! Uite, vezi! ăsta e cusurul tău – întrerupi!

M.: Ei! iaca nu mai întrerup; spune, ascult.

L.: Când am zis eu că ești deștept, întâi a zâmbit așa, adică: „Prost ești!“ mie, și pe urmă zice: „O fi deștept, nu zic; dar e cam... zevzec“.

M.: Zevzec!

L.: Zevzec.

M.: Ei! după ce mă judecă dumnealui pe mine că sunt zevzec?

L.: După multe, cari le spunea el...

M.: Cam ce?

L.: Că ți-ai neglijat totdeauna slujba...

M.: Nu-i adevărat!

L.: Că era să te dea afară până acum de vreo trei ori...

M.: Minte!

L.: Că joci cărți, și râd toți de tine ca de o mazetă!

M.: Eu, mazetă!

L.: Că bei...

M.: Că beau?... două-trei pahare de bere pe zi.

L.: Că te-ai însurat fără zestre.

M.: Treaba mea!... Ce măgar!... Mă rog ție, cine e măgarul ăsta, aș vrea să-l știu...

L.: Ți-am zis de la-nceput că nu ți-l spui.

M.: De ce să nu mi-l spui dacă zici că-mi ești amic sincer.

L.: Ca să mă pui de față?... N-am poftă.

M.: Pe onoarea mea că nu... Îți jur pe ce am mai scump că nici n-am să-i pomenesc vreodată. Vreau să-l știu numai, ca să mă feresc de el și să-l desprețuiesc.

L.: Nu se poate, Mache.

M.: Pe onoarea mea! Mă rog ție, spune-mi-l.

L.: Uite, vezi, ăsta e cusurul tău – ești indiscret. Înțelege românește că nu ți-l spui. Eu am toate defectele câte poft-tești; da' trebuie să mărturisiți toți că am și eu o calitate – eu sunt discret... nu-mi place să umblu cu plosca.

M.: Atunci, dă-mi voie să-ți spun că nu-mi ești amic cum te credeam.

L.: Eu! nu-ți sunt amic ție? eu? Bravo! mersi...

M.: În sfârșit, un amic...

L.: Dacă sunt eu prost... și-ți spun... Da' iacă tac... și al'dată să-mi dai cu tifla dacă ți-oi mai spune ceva...
(*Către chelner:*) Băietе, încă două mici...

M.: Și... numa atâta a zis amicul de mine?

L.: A zis mai multe... Da-n sfârșit, ce-ți pasă?

M.: Nu-mi pasă nimic... dar sunt curios să văz până unde merge mișelia omului... Zici că mi-e amic.

L.: Bun.

M.: Amic de-aproape?

L.: Da.

M.: Și ce mai zicea?

L.: Nu-ți mai spui, că te superi... Că asta trebuie să mărturisești și tu că e cusurul tău – te superi.

M.: Pe onoarea mea, nu mă supăr...

L.: Zicea de nevastă-ta... că...

M.: Că ce?

L.: Că... În fine, prostii! ce să-ți mai spui?... Da! dar i-am tăiat nasul. Nu-ți permit, zic, să te atingi, mă-nțelegi, de onoarea femeii amicului meu!

M.: Cum! de onoarea nevestii mele?

L.: Că e prea frumoșică și prea tânără pe lângă tine; că te-a luat fiindcă era săracă, dar...

M.: Dar ce?

L.: Că la teatru mereu... Zic: „Are lojă gratis!“ „Da’, zice el, la Șosea cu bicicleta de două ori pe zi, dimineața și seara?“ „Tot gratis!“ zic eu. „Da’ vara la Sinaia, tot gratis? zice el; de unde atâta lux?“

M.: Mare canalie!

L.: Și pe urmă a făcut aluzie aproape pe față la un alt amic...

M.: La cine?

L.: Nu-ți spun...

M.: Ascultă-mă, Lache! să știi că mă supăr serios!... Trebuie numaidecât să-mi spui...

L.: Dacă nu vreau.

M.: Trebuie să vrei! auzi! fiindcă-ți trag palme, mă-nțelegi!

L.: Ei, uite, vezi? ăsta e cusurul tău – ești violent.

M.: Cusur, necusur, numaidecât să-mi spui la cine a făcut infamul aluzie?

L.: Vrei numaidecât să știi?

M.: Da!

L.: La Fănică.

M.: La bărbatul sorii nevestii-mii! la cumnatu-meu?

L.: La Fănică, la cumnatu-tău.

M.: Mizerabilul! canalia! Cine e? trebuie să-mi spui numele lui!

L.: Uite, vezi? ăsta e...

M.: Nu vreau să știu nimic!... Trebuie să mi-l spui!...

L.: Nu-ți spun!...

M.: Îți trag palme, mă-nțelegi!

L.: Ia poftim!... Ei! apoi nu mă lua așa repede, că... Auzi dumneata! Dar nu strici tu; eu stric... Viu și-ți dau de știre să te păzești de amici, să nu te-ncrezi în oricine ca un zevzec, și-ți atrag atenția asupra ce spune lumea despre onoarea ta și a nevestii, și tu, în loc să-mi mulțumești, te rățoiești la mine... O să mă faci să te evit altă dată...

M.: Care va să zică, nu vrei să-mi spui?

L.: Nu.

M.: Mersi.

(Cheamă pe chelner și plătește. Pauză lungă, în timp ce Mache bate toba cu degetele pe masă, având aerul că plănuiește ceva adânc. Un mușteriu nou venit, anume Tache, se apropie de masa celor doi amici.)

TACHE: Bună seara.

LACHE și MACHE: Bună seara.

T.: Mare secătură ești, amice Lache... Mă faci să-mi pierz noaptea până despre ziuă, să te aștept ca un caraghios la Cosman.

L.: Mă rog ție, scuză-mă... Eram zdrobit de oboseală; nu mai puteam; am stat să mă odihnesc și eu o noapte ca oamenii; m-am culcat de la opt aseară.

M. *(drept în picioare, izbucnind furtunos)*: A! care va să zică te-ai culcat devreme! n-ai fost az' noapte la Cosman?... Acu știu cine e amicul... Poftim! *(Două palme strașnice și pleacă.)*

LA.: Uite, vezi! ăsta e cusurul lui – e măgar!... și violent!... și n-are manieră!

Universul, 1900, 11 februarie

TELEGRAME

Onor. prim-ministru

București

Directoru prefecturi locale Raul Grigorașcu insultat grav dumnezeu mami și palme cafine* central. Amenințat moarte. Viața onorul nesigure. Rugăm anchetaț urgent faptu.

Costăchel Gudurău

avocat, aleg. coleg. I, fost deputat

*

Onor. prim-ministru

București

Repet reclama telegrama No... Petiționat parchetului. Procoror lipsește oraș mănăstire maici chef. Substitut refudat pă ră vini procoror. Tremur viața me, nu mai putem merge cafine. Facem responsabil guvern.

Costăchel Gudurău

avocat, aleg. coleg. I, fost deputat

*

Procuror tribunal X...

Anchetați urgent scandalul Costăchel Gudurău cu directorul prefecturii și raportați imediat.

Ministrul Justiției

*

Ziarului Aurora română

București

Az pitrecut scenă nostimă piața noastră. Madam Ate-naisa P. al cărui nume trecem sub tăcere, care părăsit soțul

---

* Lucrul se petrece, după toate probabilitățile, într-un oraș moldovinesc; citiți prin urmare moldovinește: *cafinè* (n. a.).

cetățean onorabil, pentru romanse cu individ infam localitate, întâlnind nefericitul soț, capatat bună lecție moralitate în public, care aprobat. Această fimee fără inimă neroșind amenințat cu sbiri puteri, deoarece complicele directoru prefecturi.

Corespondent

*

Onor. prim-ministru

București

A doua oară atacat palme picioare piața endependenți acelaș bandit director scandalos însoțit sbiri. Situația devenit insuportabilă. Oraș stare asediu. Panica domnește cetățeni.

Costăchel Gudurău

avocat ecțetera

*

Procuror trib. X...

Repet ordinul telegrafic. Cercetați imediat incidentul directorului prefecturii cu Costăchel Gudurău la cafenea centrală și în Piața Independenței și raportați urgent.

Ministrul Justiției

*

Onor. prim-ministru

București

Faceți înceta atacuri contra fratemeu Costăchel bandă infamă talari ziua meaza mare sub conducerea personală directorului Raul Grigorașcu. Reclamat tronului.

Iordăchel Gudurău

mari proprietar, aleg. col. I,

fost senator

*

M. sale regelui

Sinaia

Bandiți regimului acest secol lumină bagiucurind constituția ce ați giurat, voit ucidi di două ori cafine central și piața endependenți fratemeu fost reprezentant națiuni. Victima frică merge telegraf sigur al treilea atentat bandiți. Implorăm garanția vieți onorului contrar siliți face justiție singuri. Trăiască Dinastia.

Iordăchel Gudurău
mari proprietar, aleg. col. I,
fost senator

*

Procuror trib. X...

Pentru ultima oară repetăm ordinul privitor scandalul Costăchel Gudurău. Dacă până mâne dimineață n-avem raportul dv., veți fi considerat ca demisionat.

Ministrul Justiției

*

Ecs. sale ministru Justiției

București

Raport.

Cercetat imediat cazul și cu respect raportez urgent.

Acu cinci zile duminică, fiind absent anchetă județ, orele 2 p.m. directorul prefecturi Raul Grigorașcu afla cafine central jucând table cu căpitan Pavlache intendență. Mare devenă foarte iritat pronunțat Dumnezeu mami, nu personal cineva, ci ghinion. Atunci Costăchel Gudurău care sta altă masă criticând guvernul gura mare, sculat și apostrofând directoru strigat *ba pe al măti* și ridicat bastonul. Directoru parând rapide lovitura aplicat agresorului palme și promițând cavalierește duel. Agrisorul plecat înjurând amenințând guvern de bandiți, propriile cuvinte.

Cu respect adaog spre cunoștința dv. între ambi suscitați ură veche cauză politica și familie. Fimeea nepotului lui Costăchel Gudurău, anume Albert Gudurău, unul din capii înverșunați opoziție locală, divorsată, iar ei bănuiesc Raul directoru cauza divorsului, acuzând trăiește cu menționatu concubinagiu, dar vrând s-o iee socie legitimă, care reclamat restituțiunea dotei și parafernei¹ di 2 mii lei obținând titlu executoriu, iar opoziția promis răzbunare preținzând paraferna cheltuită cu luxul di notoritate publică.

În consecință alaltaieri nepotul lor însoțit de moșii lui pândind piață fosta socie insultato public foarte grav. Dama chemat sergent stradă care nefiind nici unul urcat birje un cal plecând degrab huiduită di toți trii și cu vorbe triviale incapabile a vi le reproduce. Sosit imediat directoru prefecturi ofensat polițai ipistați cerut cont. Dar agrisori fugind, directoru prins Costăchel și întrebat *pentru ce insultți dame mișălule* și apucat de pept, dar el răspuns, *să nu mai dai mizerabile canalie*, încât directoru apărându-se tras două palme, atunci agrisorul smucind voit fugi și directoru prima furie lovindul piciorul spate gios.

Cred nu trebuie dăm altă urmare, păra parchetul nu sezisat în regulă.

Binevoiți, d-le ministru etc.

Procuror trib. X...

*

Directorul prefecturii X...

Vă invit căutați aplanarea diferendului cu familia Gudurăilor. Contrariu, puneți guvernul în situațiune prea delicată. Nu convine acum, în așteptarea campaniei electorale,

---

1. Avere asupra căreia soția își păstrează drepturile de administrare și de folosință.

ca agenți superiori ai autorității să dea loc la scandaluri, din toate punctele de vedere regretabile.

Ministrul de Interne

*

D-lui ministru de Interne

București

Interese familie obligă părăsi funcțiune. Rog dar respectuos primi demisia me postul director prefecturii pe ziua di poimâne când prefect întoarce concediu.

Raoul Grégoraschco

*

Onor. prim-ministru

București

Fratemeu Costăchel Gudurău avocat, alegător col. I, fost reprezentat națiuni legitimă apărare contra treilea atac mișelesc bandiți amenințând viața, fost az arestat procoror. Victima arest torturată ca inchiziță. Cuțitul os.

Iordăchel Gudurău

mari proprietar, aleg. col. I,
fost senat

*

Ministre intérieur

Bucarest

Nacceptez point démission cousin Raoul. Pauvre jeune homme, embêté par cochons opposition, veut faire coup de tête. Ne point se fier aux criaileries de ces canailles. Si Raoul se retire, ce crétin de préfet capable de tout compromettre. Pourrais plus garantir situation locale. Se duce dracului giudețul*.

Ami

Général Grégoraschco

---

* Nu primiți cumva demisia vărului Raul. Bietul băiet, plictisit de porcii opoziției, vrea să-și facă de cap. Nu trebuie dat crezământ

*

Procuror trib. X...

Raportați imediat cauza arestării lui Costăchel Gudurău. Ar fi bine să înceteze odată scandalurile de acolo. Purtarea parchetului dv. lasă de dorit. Cercetați dacă arestatul suferit maltratări arest. Avem denunțări că ar fi fost torturat poliție. Răspundeți telegrafic.

Ministrul Justiției

*

Directorul prefecturii jud. X...

În interesul serviciului, demisia respinsă. Rămâneți la post.

*p. Ministru de Interne**secretar general Z...*

*

Ecs. sale ministru Justiției

București

Bandă desperată opozanți îndârjiți sub conducerea Costăchel Gudurău, Iordăchel Gudurău și nepot Gudurău, Albert divorsat Atenaisa Perjoiu, atacat directoru prefecturii față grădina primăriei. Acesta aparat bastonu, lovit cap Iordăchel, Costăchel tras revolver spart glob lampa centrul grădini electrică. Panică, asasin arestat. Luăm prim interogatoriu. Garantăm invențiuni fictive torturile.

Procuror trib. X...

*

---

chelălăiturilor acestor canalii. Dacă Raul se retrage, tâmpitul de prefect capabil să compromită tot. N-aș mai putea garanta situația locală. Se duce etc. (n. a.)

M. sale regelui

Sinaia

Fratemeu Costăchel omorât torturi secret beciurile poliției locale. Familia orfană cerem liberarea cadavrului reclamând satisfacție la picioarele tronului. Trăiască Dinastia.

Iordăchel Gudurău
mari ecțetera. ecț.

*

Procuror trib. X...

Aci denunțare Costăchel Gudurău mort arest în urma torturilor. Vă facem răspunzător. Răspundeți la moment, dacă nu vreți să fiți telegrafic destituit.

Ministru Justiției

*

Ecs. sale ministru Justiției

București

Costăchel Gudurău liberat az dimineață lipsă probe intenție asasinat. Împacat cu directoru. Papat toți piața endependenți. Mâne sară logodna Raul madam Atenaisa Perjoiu. Dânsa renunțat orce pretenție revandicare parafernă de la Albert Gudurău, dând înscris primit toată suma.

Adineaori ora două post meridiane avocatul statului Pamfil mort subit cafne central. Medic primar constatat caz apoplepsie cerebrală.

În considerația vechimii mele di magistrat procuror de aproape douăzeci și trii di ani, fiind înaintat în vrăstă și o familie numeroasă devenind misiunea de minister public pre gră pentru mini, vă rog respectos a mi se acorda mie postul de avocatul statului, pe care o voiu îndeplini cu zel și activitate.

Binevoiți etc.

Vechi procuror trib. X...

*

D. președinte al Consiliului

București

Avocat public Pamfil mort subit. Raportându-mă la depeșa confidențială de azi noapte, cu respect stăruiesc a se numi în postul rămas vacant persoana știută, de care acuma garantez.

p. Prefectul de X...

Directorul Raoul Grégoraschco

*

X...

*D-lui Costăchel Gudurău, avocat,
fost deputat etc.*

București

În urma bunelor recomandății din localitate și în considerația titlurilor dv., d. ministru al domnelor v-a numit avocat al statului în locul decedatului Antonache Pamfil. Cu poșta de mâne primiți decretul oficial.

Șeful de cabinet
al Ministerului Domenelor

Universul, 1899, 15 octombrie

O ZI SOLEMNĂ

Zi-ntâi de mai stil nou 1900, zi de redeșteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii, a fost ziua și a unui alt mare triumf – triumful unei idei mari! ziua-n care s-a realizat în fine un ideal de multă vreme hrănit cu pasiune în sufletul celui mai neobosit dintre primarii urbani ai regatului, în sufletul bravului meu amic Leonida Condeescu, primar al urbei Mizil. Numai acela care a luptat în viața lui pentru o idee mare, numai acela care și-a jertfit liniștea,

odihna, totul, pentru o cauză publică, numai acela poate înțelege importanța zilei de 1 mai 1900.

Mizilul!... Așezată la poalele Tohanilor, celebre podgorii, această urbe – o grădină – se răsfață cu multă cochetărie pe o pajiște plană, asupra căreia bate soarele în plin de cum răsare și până apune, iarna și vara. Rar se găsește o panoramă așa de plăcută și atât de luminată: la mieznoapte, trâmba podgoriilor aci aproape, și mai sus, în depărtare, treptele din ce în ce mai azurii ale Carpaților; la miezăzi, câmpia vastă care se-ntinde, ușor povârnită, până departe-n Dunăre. La spate, cea din urmă treaptă a munților; în față, nețărurita zare a câmpiei. Se poate zice că Mizilul este poarta Bărăganului. Alături se află Fefeieul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocrației de pe albia Buzăului; se mai află apoi aci aproape Inoteștii și mai încolo Lipia, amândouă vestite pentru cultura pasionată a rasei cavaline și pentru cursele de cai pe deșelate și pe distanțe de sute de kilometri...

Se întinde o câmpie
Pe sub poale de Carpați,
Câmp deschis de... călărie
etc.

Mizilul strălucește în mijlocul tuturilor, până acuma ca reședință de suprefectură și ca una din cele mai importante centre politice ale țării. El datorește însă în mare parte importanța sa activității, energiei și devotamentului lui Leonida Condeescu. Se poate oare zice Termopile fără a zice Leonida? Nu, desigur. Ei! tot astfel, cine zice Leonida zice Mizil. Mizilul nu se poate concepe altfel; dar nici Leonida.

Ce a făcut Leonida Condeescu pentru urbea lui este imposibil de descris pe larg într-un cadru așa de strâmt. Mă voi mărgini prin urmare a consemna, în lineamentele

lor generale, unele din faptele sale cele mai importante, al căror mobil a fost totdeauna dorința fierbinte de a afirma importanța Mizilului, de a grăbi ridicarea Mizilului, de a realiza înflorirea Mizilului. Este Leonida un ambițios? Da, fără îndoială! zic eu; dar când ambițiunea nu este egoistă, ci altruistă; când ea s-aprinde pentru binele public, este nobilă și mai presus de orice laudă. Din frageda lui tinerețe, Leonida a visat un Mizil mare, un Mizil cel puțin capitală de district deocamdată... Astfel, odată l-a-ntrebat profesorul la lecția de geografie:

— Leonido, care e capitala județului Buzău?

— Mizilul, domnule! a răspuns cu mândrie tânărul Leonida, viitor primar al urbei sale natale.

— Nu-i adevărat, Leonido, a zis profesorul; e Buzăul...

Dar capitala județului Prahova?

— Mizilul, domnule! a răspuns hotărât junele.

— Nu-i adevărat, Leonido; este Ploiești. Dar a județului Ia lomița?

— Mizilul, domnule! a răspuns desperat băiatul.

— Nu-i Mizilul; e Călărașii... Treci la loc!

Leonida a tăcut, încruntându-și sprâncenele – e foarte sprâncenat – și a trecut la loc. Dar dacă a tăcut, asta nu înseamnă că n-a gândit...

„A! și-a zis el în gândul lui. A! care va să zică, Mizilul nu e capitală de județ!“

De atunci tânărul nu a mai avut astâmpăr, și, înainte chiar de vârsta legiuită, s-a aruncat cu pasiune în luptele politice, și – orice glumă deoparte – trebuie să mărturisească fiecine că puțini dintre bărbații noștri politici mari și mici au fost așa de consecvenți ca Leonida: soldat credincios al partidului conservator, încă de pe vremea când nu se-ndura să creadă că Mizilul ar putea fi ceva mai puțin decât capitala Ialomiței, dacă nu a Buzăului sau a Prahovei, a

rămas până astăzi același – partidul său n-are un membru mai nestrămutat și mai devotat.

Toate stăruințele lui Leonida pentru a face din Mizil capitala unuia dintre cele trei județe limitrofe au rămas infructuoase: era peste puțină a se degrada, fără nici un motiv plauzibil, Ploieștii, Buzăul ori Călărașii. În privința Ploieștilor, Leonida găsisese motivul, un motiv destul de puternic: Ploieștii se făcuseră vinovați de o crimă contra unității statului; acest oraș se proclamase odată ca republică independentă; statul avea tot dreptul să pedepsească Ploieștii și să declare Mizilul capitală a Prahovei. La această argumentare zdrobitoare a lui Leonida, i s-a răspuns că un caz identic se petrecuse cu sora noastră de ginte latină, Franța: Parisul se declarase și el comună independentă; cu toate astea, nimeni nu s-a gândit să-l pedepsească prin degradare mutând capitala districtului în altă parte, la Versailles, de exemplu.

Atunci, Leonida a propus guvernului o altă soluțiune: să se ia câte o bucată din cele trei județe limitrofe, să se facă un trup, care să se declare județ de sine stătător cu capitala Mizil. Soluțiunea era neadmisibilă din cauza crizei de care suferea tezaurul public.

Fără să renunțe a gândi la realizarea visului său într-un timp mai oportun, Leonida a început să stăruie ca barem să se strămute la Mizil episcopia de Buzău. Fatalitatea însă! S-a opus sinodul.

— Atunci, dacă nu se poate episcopia, strămuțați la Mizil măcar regimentul 32!

La aceasta s-a opus comenduirea corpului respectiv de armată.

— Atunci, dacă nu se poate regimentul 32, înființați-ne un liceu clasic și muțați la Mizil Facultatea de medicină din Iași!

La aceasta s-a opus Ministerul Cultelor.

— Sau clădiți-ne un teatru național cu o subvenție din partea statului!

La aceasta s-a opus Direcția generală a teatrelor.

„Mulți vrăjmași are Mizilul!“ a gândit cu amărăciune Leonida, și la acest gând și-a îndoit energia. A cerut o audiență la rege. La această audiență, Leonida și-a așternut tot programul său de dezvoltare a Mizilului, arătând în culori vii suveranului perspectiva unui măreț oraș, care să fie cu vremea fala regatului.

— Sire, tot s-a făcut pentru alte orașe; pentru Mizil, nimic! Noi n-avem reședință de județ, n-avem tribunal, n-avem episcopie, n-avem regimentul 32, n-avem liceu, n-avem facultate de medicină, n-avem teatru național, n-avem pod peste Dunăre – n-avem nimic, nimic, sire!... Rugăm pe maiestatea-voastră să ni se dea și nouă ceva din toate astea. Să nu se uite că Mizilul este un oraș care a luat totdeauna parte cu entuziasm la cele mai mari acte ale istoriei naționale; este păcat, sire, ca Mizilul să fie astfel persecutat! căci nu putem pentru ca să zicem alt decât că este o persecuțiune!

Suveranul a promis că va recomanda atențiunii guvernului stăruințele energicului primar, și-n adevăr, cum a văzut pe președintele consiliului, i-a vorbit despre Mizil și despre Leonida. Președintele consiliului a surâs cu bună-tate și a spus regelui:

— Sire, primarul Mizilului este un tânăr foarte meritos; însă are... are... nu un cusur, ci un exces de calitate: ține să facă, cu orice preț și cât se poate mai iute, din urbea sa măcar un port de mare...

Pe când Leonida medita asupra chestiunii arzătoare: „ce s-ar putea cere guvernului în favoarea dezvoltării Mizilului?“, iată că Direcția generală C.F.R. înființează expresul București-Berlin, via Breslau. Leonida ia itinerarul oficial și

vede... o scăpare din vedere, probabil! o greșală de tipar, desigur!! În dreptul Mizilului nu se indică ora – o linie dreaptă, ca la Inotești și la Vintileanca! Aleargă la gară... Cercetează... Nenorocire! Nu e scăpare din vedere, nu e greșală de tipar! Este exact: expresul trece pe la Mizil fără se se oprească, nici la dus, nici la întors!

A! asta e prea mult!

Un an! un an întreg de alergături, de stăruințe, de protestări, de amenințări! un an de neliniște, de neodihnă, de luptă eroică! Atâta luptă trebuia să fie-n sfârșit încoronată de succes. În sfârșit, de la 1 mai stil nou, trenul numărul 5 Bucurest-Berlin și trenul numărul 6 Berlin-Bucarest se opresc în gara Mizil. Cel dintâi sosește în gară la 10 și 12 minute și pleacă la 10 și 13 antemeridiane; cel d-al doilea sosește la 6 și 37 și pleacă la 6 și 38 postmeridiane. La trecerea primului tren, simpaticul primar al Mizilului, în culmea emoțiunii, emoțiune legitimă a unui triumf atât de greu reputat, a expediat colegului său, primarului de la Breslau, următoarea telegramă:

Maire Bürgermeister,

Breslau

Aujourd'hui jour solennel matin précises 10 h. 12 min. express Bucarest-Berlin arrêté gare notre Midil pavoisée foule énorme presque dix mille personnes applaudissements frénétiques enthousiasme comble commission trois citoyens notables montés aller Buzeo banquet rentrer soir précises 6 h. 37 min. Midil express Berlin-Bucarest. Vive Allemagne! Vive Roumanie! Vive Breslau! Vive Midil! Salutations fraternelles!

Maire Bürgermeister Midil

Léonida Condeescu*

---

* *Primar Bürgermaistru, Breslau – Azi dimineață zi solemnă precis 10 și 12 min. expres Bucarest-Berlin oprit gară la Midilul*

Înainte de înapoierea comisiei de trei de la Buzău, Leonida primește următoarea telegramă:

Maire Bürgermeister, Midil

Breslau touché profondément sentiments Midil! Vive énergique maire Léonida Condeescu!*

*Maire Bürgermeister Breslau
Nedescifrabil*

A! Dar nu e totul sfârșit! zice Leonida, și se suie în expresul numărul 6.

— Unde merge acest primar, care nu obosește niciodată?

— La București.

— Ce treabă are la București?

— Merge să stăruiască la C.F.R. ca, pe tăblița albă cu litere roșii, care indică direcția celor două exprese, să se scrie de acum: *Berlin-Bucarest via Breslau-Midil* și, vice-versa: *Bucarest-Berlin via Midil-Breslau*.

Universul, 1900, 21 aprilie

---

nostru pavoazată mulțime enormă aproape zece mii persoane aplauze frenetice entuziasm la culme comisiune trei cetățeni notabili suit merge Buzău banchet se-ntorc seara acasă Midil precis 6 și 37 min. cu expres Berlin-Bucarest. Trăiască Germania! Trăiască România! Trăiască Bresloul! Trăiască Midilul! Salutări fraterne etc. (trad. a.).

* *Primar Bürgermeister, Midil* – Bresloul adânc atins de sentimentele Midilului! Trăiască energicul primar Leonida Condeescu! (trad. a.).

BOBORUL!

În secolul nostru s-a născut și s-a sfârșit un stat foarte interesant, pe care nu-i este permis unui istoric conștiincios să-l piarză din vedere. Voi să vorbesc despre Republica de la Ploiești, un stat care, deși a durat numai vreo cincisprezece ore, a marcat desigur o pagină celebră în istoria contemporană. Născută din, prin și pentru popor, pe la două ceasuri în dimineața zilei de 8 august 1870, tână republică a fost sugrumată în aceeași zi pe la ceasurile patru după-amiazi. Nu face nimica! Mărirea și importanța statelor nu se judecă după extensiunea și durata lor, ci după rolul mai mult sau mai puțin strălucit pe care l-au jucat în complexul universal.

Cadrul meu e prea strâmt ca să pot închide într-însul istoria generală a veselei republice podgorene. Voiesc numai să contribuiesc și eu la consemnarea materialului necesar unui viitor istoric; și sunt autorizat a o face – eu am fost cetățean al acelei republice. Am asistat la mărirea și decadența ei, și nu în calitate de gură-cască, ci în calitate oficială. Când poporul a călcat poliția, eu m-am repezit și am dezarmat pe un subcomisar de serviciu, luându-i sabia din cui. M-am încins cu ea și am avut norocul să treacă atunci pe lângă mine Președintele Republicei. Eram de șaptesprece ani; înfățișarea mea hotărâtă atrase privirile Preșidentului – mă numi subcomisar în locul zbirului pe care-l dezarmasem.

Astăzi, când sper că s-a prescris vina mea contra monarhiei, am curajul s-o spun cu mândrie. Da, am fost unul dintre cei mai aprigi susținători ai ordinii în Republica Ploieștilor. Ceasuri glorioase, n-am să vă uit! Șeful meu, polițaiul, era simpaticul și bravul Stan Popescu, unul dintre cei 1 000 ai lui Giuseppe Garibaldi – volintir în Italia,

volintir într-o revoluție polonă, vrăjmaș jurat al tiranilor și frate pasionat al poporului. Cu astfel de șef, mergi în foc bucuros pentru o idee mare.

De cu seară din ajun, 7 august, mai mulți conspiratori, între cari și Stan Popescu, așteptând vești (de unde? istoria nu poate încă spune), jucaseră, în salonul de la otel „Moldova“, *la chilometru*. Ce însemnează *la chilometru*? E un joc inocent, foarte puțin complicat – iată. Jucătorii, indiferent de numărul lor, se așează la o masă în colțul unui salon. Se aduce fiecăruia câte o sticluță de vin. Încep să bea. Când unul și-a isprăvit porția, așază sticla goală pe jos, lângă zid, în lungul salonului. A doua sticlă golită, o așază cu fundul în gâtul celei dintâia, și așa mai departe, până când șirul sticlelor ajunge la zidul din potrivă – *la chilometru*. Cel ce a ajuns mai întâi la chilometru a câștigat partida – ceilalți trebuie să-i plătească sticlele băute, în proporție dreaptă cu numărul de sticle ce le lipsește lor până la țintă. Se înțelege, când jucătorii sunt toți de talie, se-ntâmplă să se joace o contra și adesea partida să fie remisă. În seara aceea, Stan câștigase cu mare avans partida-ntâia.

Pe la unu trecute după miezul nopții, când era să se-nceapă o nouă partidă, se aud trei lovituri rare în geam. Toți jucătorii, uitând de petrecerea lor inocentă, se ridică încrunțați. Tocsinul¹ sunase. Cauza sfântă a poporului îi chema pe câmpul de onoare. Era ceasul acțiunii... Toți pornesc tăcuți și hotărâți în grămadă. Ies pe gangul otelului și apucă spre obor. Pălcuri-pălcuri vin din părțile; se contopesc toate grămadă; cu cât înaintează acest brav popor, cu atât numărul sporește.

La 2 și jum. despre ziuă, telegraful e în mâna republicanilor; toate firele rupte și mai ales casa confiscată.

---

1. Clopot de alarmă.

La 4, ușile temniței de pe drumul Rudului se deschid pentru câțiva republicani închiși în prevenție.

La 5, batalionul de linie din cazarma de la Sf. Nicolae face act de supunere în mâinile Prezidentului.

La 5 și jum., poliția republicană este organizată; poporul, ca gardă civică a Republicei, e înarmat cu săbii confiscate de la pompieri și de la ipistați, cu puști de vânat, cu pistoale și reteveie.

La 6, în Piața Unirii plină de popor – tocmai pe locul unde se ridică astăzi mândră statua Libertății (cetățenilor ploieșteni, Națiunea recunoscătoare!) – Prezidentul, urcat pe un scaun de tocat cârnați, citește actul solemn al întemeierii Republicii.

La 7, se desfundă în toate răspântiile boloboace, în sunetele marșului eroic de la '48.

La 8, o parte din popor, cu polițaiul și un taraf de lăutari, mergem la grădina Lipănescului.

Aci, pe iarbă, se-ncinge un ziafet nepomenit în analele celor mai bătrâne republice. Grătarele sfârâie aruncând în aer valuri de miros fierbinte și gras, ca niște altare antice pe cari se ard ofrande unui zeu tutelar. Canalele odată deschise nu se mai închid. Boloboacele golite se rostogolesc hodorogind departe, ca niște ruginite instituțiuni ce nu mai corespund exigențelor moderne, și, în locul lor, se-mping cu greutate alte boloboace pline, ca niște reforme pe cari le reclamă spiritul progresist al timpului și interesele vitale ale societății. Ce veselie! ce avânt! ce entuziasm!... A! sunt sublime momentele când un popor martir sfarmă obedele și cătușele tiraniei și, aruncându-le departe, tare de dreptul său, fără ură, uitând trecutul odios, închină des, dar sincer, pentru sfânta Libertate și – te pupă! O!

Eram la Lipănescu-n grădină de vreo câteva ceasuri. Urganul entuziasmului creștea mereu, când o onoare

nenchipuită veni să-l ridice la paroxism. Președintele – el, în persoană! –, urmat de un adiutant, veni să viziteze petrecerea noastră populară și să spargă o oală cu poporul lui. Marele om ne zise câteva cuvinte. Era încântat de purtarea bravilor săi ploieșteni, cari au știut ca totdeauna să se sacrifice pentru libertate. A fost un fanatism, o furie! Oalele toate de pământ, căciulile-n sus și „Ura! Vivat Republica!”. Președintele a plecat, luând cu dânsul pe Stan Popescu, polițaiul... Încet-încet, cu ultimii cărnați, cu ultimele fleici și oale, se strecură și poporul martir... Probabil cheltuiala frugalei gustări populare rămase să fie trecută în viitorul buget al Republicei.

Mi-adusei aminte că am părinți, cari m-așteptau, și mă dusei degrab' acasă încins cu sabia mea peste jiletcă. Răposata mama era foarte bună, dar o femeie de modă veche, un spirit reacționar; era departe de a-nțelege importanța politică a formelor democratice. Aflase tot ce se petrecea în oraș și tremura de grija mea văzând că nu viu la dejun. Mi-a făcut o scenă grozavă – că de ce m-am amestecat cu derbedeii, că doresc s-o fac de răs în mahala, că vreau să grăbesc, poate, sfârșitul lui tata, care era greu bolnav; pe urmă mi-a poruncit aspru să rămân acasă. În zadar am protestat; în zadar i-am spus, arătându-i arma, că am o funcțiune publică de îndeplinit: mi-a luat sabia, pe care a aruncat-o, unde? nu știu, și mi-a încuiat ghetele și pălăria în scrin. O săptămână m-a ținut astfel captiv, până s-a potolit primejdia. Atât mai bine! Când eu plângeam acasă de ciudă soarta rușinoasă a săbii mele, ce se-ntâmpla în inima Republicei?

Pe la trei și jumătate după-amiază, în vagoanele de material ale liniei ferate București-Ploiești, atunci încă-n construcție, sosea grabnic în Republică un grozav oaspete. Ce era? Era Reacțiunea, Reacțiunea cu tot ce are ea mai oribil și

mai hidos – un batalion complet de vânători sub comanda maiorului Gorjan. Cum puseră piciorul pe pământul sacru, începură vânătoarea după republicani. Reacțiunea căuta însă mai cu seamă pe Prezident; dar acesta, printr-o inexplicabilă coincidență, ieșise prin granița de răsărit a Republicei, bariera Bucovului, pe când Reacțiunea intrase pe granița de apus, bariera Rudului. În trei ceasuri de goană, vânătorii arestară mai bine de șase sute de copii ai poporului. Pușcări și patru hanuri, prefăcute în pușcării, gemeau de republicani. Cuminte mama! Dumnezeu s-o odihnească! Era o femeie fără multă învățătură, dar ce prevedere politică! Dacă mă prindea Reacțiunea cu sabia la brâu!

Reacțiunea restabili cu brutalitate *statu quo ante*¹. Pe Prezident l-au prins călăreții prefecturii către seară de tot, pe drumul Buzăului, dincolo de Lipia, la vreo două poști departe de granițele răsăritene ale Statului său. Când i-au strigat călăreții din goană: „Stăi!“, el, care era pe jos, a avut curajul să stea. Iar când l-au întrebat: „Ce făceai aici?“, el a răspuns scurt: „Mă plimbam“. Și fiindcă este indiferent, când te plimbi, dacă te plimbi așa ori așa, l-au pus mizerabilii să se plimbe-napoi. Tot înapoi și iar înapoi! niciodată înainte! iată deviza Reacțiunii.

Dar polițaiul?... Ce se făcuse Stan Popescu? Se dusese să ia în posesiune jețul lui de mușama în cancelaria poliției. De două zile nu dormise... Partida *la chilometru*... apoi alergăturile cu poporul... pe urmă festivitatea de dimineață la Lipănescu... entuziasmul... Se simțea zdrobit, și era atât de plăcută răcoarea în cancelarie. O dulce aromă, foarte naturală după atâtea emoțiuni, după atâtea triumf, îi apăsa cu putere brava cerbice. Omul își încrucișă

---

1. Starea de dinainte (lat.).

mânile pe biouroul său, își așeză bine capul și, gândind cu drag la viitorul tinerei Republice, adormi butuc.

Pe dânsul îl căutau mai întâi după Prezident – a cărui urmă o aflaseră și în goana căruia porniseră călăreții – și l-au și găsit. Maiorul Gorjan, dând ușa de părete, intră cu zbirii săi în cancelarie. Polițaiul horcăie cu capul pe masă. Maiorul face patru pași mari și trage o puternică lovitură cu palma pe masă. Stan Popescu tresare cu ochii cârpiți.

— Cine te-a pus pe tine aici? răcnește strașnic reacționarul.

— Boborul! răspunde foarte răgușit republicanul.

Atâta i-a trebuit Reacțiunii! Când a auzit de bobor, a turbat: l-a și-nhățat pe Stan și, val-vârtej cu el, drept la hanul Călugărului!

Așa s-a sfârșit cu Republica noastră! Așa Reacțiunea a sfâșiat cea mai eroică pagină a liberalismului român!

Epoca, 1896, 21 noiembrie

BAIONETA INTELIGENTĂ [GARDA CIVICĂ]

De câte ori auz zgomote de război, îmi amintesc cu pietate și cu mândrie de acum atâția ani trecuți, când eram unul dintre aprigii apărători ai Independenței. Pe vremea ultimei conflagrațiuni orientale, am servit în garda civică – „baioneta inteligentă“ – în compania din mahalaua armenască. Timpuri eroice! am de la voi frumoase amintiri! Căpitanul meu, d. Guță Cotoi, odinioară sergent în pompieri, era un tip de haidamac, care fusese apoi, pe rând, birjar, cârciumar, binagiu, samsar de slugi, spion de poliție, bătăuș, ș-acum, în sfârșit, urmând unei vocațiuni irezistibile pentru viața politică, se declarase pe față pentru guvern.

Era un agent propagandist rabiatic – groaza cârciumarilor și altor case publice, spaima birjarilor, lăutarilor, flașnetarilor, alunarilor, salipgiilor și a tuturor câți îi picau înainte în momentele de arșag contra ciocoilor. Dar, aminteri, om plăcut, deștept și vesel. Când a venit pentru prima oară să mă cheme-n serviciu, era tămâiat. Îl cunoșteam de mult – cine nu-l cunoștea în mahala pe d. Cotoi? – zic:

— Frate Guță, te rog, pe mine să mă scutești; sunt slab de constituție.

— Ei, aș! zice. Ofitică rusească!... Nu se poate, d-le Iancule... adică... se poate, dacă pui om în loc.

— Atunci, pui om în loc.

— Atunci, scoate rubla.

I-am dat-o, și d. Guță a plecat legănându-se și strigând:

— Trăiască ai noștri, d-le Iancule!

Apoi o teribilă înjurătură: ...de ciocoi! Peste vreo opt zile, m-a călcat d. Guță iar, și iar mi-a șters carboava, și iar: „Trăiască ș.cl.“ Peste vreo cinci zile, altă rublă; pe urmă, din patru-n patru zile, regulat. Dar toate tiraniile trebuie să aibă un capăt. Am hotărât să mă revolt. Când vine d. căpitanul tun și zice:

— Mâine ai servici...

— Neică Guță, zic, oi avea, n-oi avea servici, nu știu, da' rublă știu că n-am, și nici n-o să mai am de aici înainte. Scurt!

— Atunci... cum?

— Iac-așa.

— Atunci te bag la arest.

— Să poftești!

— Car' va s' zică nu dai rubla?

— Nu pot.

— Bine...

Și a plecat supărat, înjurând strajnic pe ciocoi. A doua zi, dis-de-dimineață, am auzit goarna, m-am îmbrăcat repede și m-am dus la companie: am luat o pușcă bătrână, care clănțănea din toate încheieturile când umblam; mi-am încins centuronul cu patronțașul peste palton, și am plecat prin lapoviță cu cârdul companiei. Un comisar de poliție ne-a dus în șireag pe Podul Mogoșoaii – era parada Bobotezii. Mai târziu când a venit și căpitanul și m-a văzut, el, care mă credea un laș incapabil de a purta o armă, a rămas încremenit:

— Bravos, d-le Iancule! mă lucași car'va s' zică?... Da' nu face nimica! Trăiască ai noștri! ... de ciocoi!

După ce a dat câteva târcoale în fața companiei, a venit iar la mine, m-a tras la o parte și, foarte discret, mi-a duhnit la ureche:

— D-le Iancule, nu face pentru d-ta să stai între boccii... Dă-mi o jumat' de rublă și du-te acasă.

— N-am nici sfaņ, nene Guță, zic eu tare, ca să m-uză cocoanele înghesuite pe trotoar la spatele șireagului nostru.

Dar d. căpitan se-nțepenește-n călcăie și, ca să-mi acovere glasul, strigă răgușit din fundul bojocilor:

— Cumpanie... drepți!

În același moment, s-aud venind din susul stradei niște huiduituri zguduitoare... Ce era? Cine știe cine prinsese un câne jigărit de mahala, îi legase o tinichea de coadă și-l aruncase în mijlocul stradei, să-l dea garda-n târbacă, după o vechi datină consacrată a acestei instituțiuni urbane. Apucat între cele două șiruri de bravi, cari aveau la spate câte un zid de lume; aiurit de huiduituri, de amenințările puștilor și de loviturile tinichelii, nenorocitul animal fugea făcând niște salturi nebunești și chelălăind într-un chip infernal,

pe când garda și publicul făceau un haz nespus. A trecut pe dinaintea noastră ca o vedenie himerică. Încă târziu se auzeau în depărtare huiduituri tocmai pe la Piața Teatrului.

Noi eram companie de elită. Eu stam postat peste drum de Crețulescu, aproape de palat, între doi armeni foarte borțoși, unul basmangiu pe podul Târgului-de-afară, și altul fabricant de cafea măcinată și alte mirodenii în Caimata. Acesta-și pusese de grabă paltonul peste șorțul cu care se acoperea când măcina martinică, și șorțul era cu o palmă mai lung decât poalele paltonului, care se mai scurtase o șchioapă din pricina centuronului încheiat sub burtă. Cafegiului, răzbit de frig, îi curgea nasul enorm plin de guturai, și, om curat ca toți armenii, mă ruga din când în când să-i ții pușca: s-apleca din greu, își ridica șorțul și se ștergea la nas. După aceea, când își lua pușca-napoi, foarte politicos:

— Mersâm... Am aut noroc; dacă nu am uitat șorțu pe mine, cu ce m-am șters la nas?

De-atunci, n-am mai băut cafea cu caimac! În sfârșit, iată că se-ntorc înapoi spre palat trăsurile oficiale... Strigam încă ura, când trecea pe dinaintea noastră escadronul de suită. Jandarmii mândri, cu săbiile scoase, se uitau, pe sub cozorocul chiverelor, la compania noastră, mai ales la mine și la armenii mei, cu un zâmbet așa de ciudat, încât am aplecat ochii-n pământ și, din ceasul acela, mi-am promis să fac toate sacrificiile pentru a mă scuti pe viitor de o așa penibilă situație. Am alergat la d. Cotoi și, după multă tocmeală, ne-am ajuns: două ruble pe lună și să mă lase-n pace. I-am dat una înainte și apoi câte una la fiecare cinsprece zile. Am servit regulat patriei, spre deplina mulțumire a comandantului meu, până la desființarea gardei. Și o dovadă că am fost un brav e că d. căpitan a venit odată la mine foarte bine dispus și mi-a zis:

— D-le Iancule, să știi că acuma ne-mparte și nouă, la garda națională, dicorății pentru apărarea Independenței; să știi că te pui pe listă.

Eu, înțelegând unde vrea să m-aducă d. Guță, i-am răspuns că eu n-am pretenție... am luptat așa, de dragul liberalilor. Dar d. Guță:

— Trăiască ai noștri, d-le Iancule! ...de cioci! Da' nu se poate! să dau la toți bocciiii și mitocanii dicorății și tocmai d-tale să nu-ți dau! nu face! Eu știu că te trec pe listă.

— Nu mă trece, că cine știe cât costă... acu sunt cam tinichea.

— Ce să coste? un moft... Facem noi pentru d-ta.

Pe urmă mi-a cerut o jumătate de pol, pe urmă i-am dat o rublă și pe urmă ne-am ajuns cu o rublă și jumătate. M-a încasat și m-a trecut la portofel. Peste vreo câteva zile după desființarea gărzii, m-am întâlnit cu d. Guță – îl făcuseră perceptor, și era foarte vesel! L-am întrebat în glumă:

— Nene Guță, ce se mai aude cu decorația mea?

— ... Care decorație...?

— Aia... nu ții minte?... o rublă și jumătate...

— Dracu să-i știe, d-le Iancule, ce-a făcutură ăia de la comenduire, că eu le-am trimes de atunci listele; dar acolo e acuma un balamuc cu predarea armelor! Cică s-a furată ră sumedenie...

— Se prea poate, nene Guță; în vreme de război câte arme nu se prăpădesc!

— Poate la alte cumpănii să se fi făcut vreun abuz; dar la noi, nu-mi vine să crez... Ei! da' nu face nimica... Trăiască ai noștri, d-le Iancule! ...de cioci!

Astfel, din pricina unei neglijențe a comendurii am rămas nedecorat, după ce am luptat atâta! Asta nu e drept! mi-am zis. Sunt sigur că lui Sarchiz cafegiul i-a dat. M-am dus să-l văz. L-am găsit tot cu șorțul cunoscut și cu

guturaiul cel vechi; amesteca martinică cu rio ca să facă moca. Din vorbă-n vorbă, zic eu, ascunzând cât puteam mai bine sentimentul de invidie:

— Dumitale cum ți-a dat decorație, frate Sarchiz, și mie nu? că eu încai am plătit înainte.

— Așa am aut orbă... Când ne-a aduce dicorație, platinim... Ne-a adus dicorație, am platit.

— Așa...? zic eu domirit.

— Bei un café proaspăt?... să-ți fac un gingirle...

— Nu, nene Sarchiz, mersâm; nu mai metahirisesc¹ de mult cafea cu caimac!

Epoca, 1897, 19 februarie

25 DE MINUTE...

„...*Fiți toți joi în gară la-nălțimea patriotismului vostru, care nu s-a dezmințit niciodată, mai ales în așa plăcute, putem zice chiar fericite ocaziuni!*

Cetățeni!!

Săptămâna viitoare este o zi solemnă pentru orașul nostru!!!“

Astfel se-ncheia proclamația adresată de câteva zile de părintele orașelului Z... către administrația săi, afișată pe cale publică și reprodusă în capul ziarului oficios *Sentinela Ordinii* cu acest frumos motto:

„*Evenimentele mari fac totdeauna să tacă micile pasiuni!*“

Toată lumea era în adevăr plină de entuziasm, deși *Drapelul Libertății*, dirijat de decanul avocaților, își termina articolul său de fond cu cuvintele:

---

1. Obişnuiesc, poftesc (ngr.).

„...*Vom căuta să fim cât se poate mai parlamentari. În zadar mișeii de la primărie convoacă lumea la gară! Declaram sus și tare că joi nu va fi entuziasm, ci numai o meschină și dezgustătoare paradă oficială. Să înceteze dar cu infamele lor mistificațiuni!... Săptămâna viitoare nu poate fi o zi solemnă; ea nu va fi decât un moment trist pentru concetățenii noștri!*“

Directorul, care era însărcinat a gera afacerile prefecturii – districtul neavând deocamdată titular –, la citirea acestor știri răutăcioase, a șoptit cu zâmbetul său diplomatic:

— Om vedea!

Joia mult așteptată a sosit. Vodă și doamna, plecând în străinătate, trebuie să se oprească douăzeci și cinci de minute în gara din marginea orașelului Z... De dimineață, peronul gării, decorat cu împletitură de brad, cu marca județului, stegulețe tricolore și covorul cel roșu al primăriei, este înșesat de lume – garnizoana, garda civică, școalele, autoritățile, notabilii și cât public a mai putut încăpea.

Directorul a plecat de la șapte de-acasă spre a lua, împreună cu primarul, cele din urmă dispozițiuni la fața locului. Nevasta lui a rămas să se gătească și să vie mai târziu la gară cu copiii și cu amicul. Amicul este un profesor foarte tânăr, care locuiește la directorul de un an de zile; el dă și lecții la copii și redijează *Sentinela Ordinii*; e băiat bun și scrie minunat: se dă ca aproape pozitiv că tot el a scris proclamația.

Acum tot e gata... Directorul se duce la o extremitate a peronului și-și aruncă privirile la mulțimea adunată până în cealaltă extremitate... Atunci îi clipesc de departe în minte cuvintele *Drapelului*, și-și mângâie favoritele cu mulțumire...

Dar sunt zece fără zece... și cocoana nu mai vine... Ce să fie? Trenul domnesc s-a anunțat de la stația apropiată...

În patru minute trebuie să fie aici... Toți ochii joacă între ceasornic și capătul liniei... încă trei minute... Două... Un minut... S-aude șuierul cald...

— La o parte, domnilor! zice grav șeful gării potrivit-
du-și bine șapca roșie.

Îată-l! Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei. Arătarea crește, crește mereu, sforăind semeț și alunecând cu eleganță maiestooasă către peron. Cazanul fierbe, fanfara țipă, școlarii intonează imnul – un concert monstru... Vagonul domnesc intră la peron. Un freamăt furnică de colo până colo prin mulțime. Deodată, și glasurile copiilor și țipetele trâmbițelor și clocotitura norului fierbinte care se smacină captiv în pânțele mașinii sunt acoperite de urale zguduitoare... Trenul se oprește, conform programei oficiale, la zece ore precise; suveranii cobor din vagon cu suita, iar consoarta directorului n-a sosit încă!

Se face prezentarea autorităților și notabililor, după care vodă trece între bărbați, iar doamna între dame.

Întâiul clopot! Directorul, foarte nervos, mână un vătășel călare s-aducă numaidecât pe cocoana, pe copii și pe domnul profesor.

Măria-sa doamna e foarte veselă de conversația damelor; dar dumnealor o iau repede și se-ntind la vorbă... Una o povățuiește pe doamna să se păzească pe drum de răceală:

— Nu te juca, soro! boala n-alege.

Doamna mulțumește de binevoitoarea povață și asigură că s-a-ngrijit bine, a luat haine d-acasă... În acest timp, directorul tremură de neastâmpăr.

Al doilea clopot! Măriile-lor fac un pas înapoi pregătindu-se să se suie... Directorul, asudat și înecat de emoție, s-apropie să ție un discurs. Lui vodă:

— Măria-ta!... nu plecați!... nu trebuie să plecați!... D-abia al doilea clopot a sunat; n-a sunat nici măcar al treilea!... A!

dacă ar fi sunat al treilea, atunci aş înţelege să vă grăbiţi... Dar nu! şi chiar să fi sunat al treilea... să zicem!... n-aveţi grije: nu pleacă trenul fără măriile-voastre... s-a dat ordin în consecinţă!... Aşadar, având aceasta în vedere, cu onoare sunteţi invitaţi să binevoiţi a lua în consideraţiune... că acest district, acest oraş, în fine, toţi concetăţenii noştri v-au iubit atât şi au făcut sacrificii!...

Apoi, cu mai multă căldură, doamnii:

— Să nu plecaţi măcar măria-voastră!... N-a venit încă toată lumea!... mai sunt dame, mai sunt copii, mai sunt amici, cari ar dori să vă vază ca pe o mamă!

Vodă, zâmbind foarte bucuros, zice:

— Mai stăm, mai stăm, domnule director.

— Mersi! răspunde acesta în culmea emoţiei.

Şi, lăsând pe suverani, aleargă la capătul peronului, se suie în picioare pe o bancă şi se-nalţă în vârful deştelor, făcând către şoseaua dinspre oraş semne violente cu batista. În adevăr, pe şosea vine o trăsură în goană, urmată de un vătăşel călare.

— Aide, soro! aide, nene, pentru numele lui Dumnezeu! că m-aţi omorât!

— Vezi! nu-ţi spuneam eu că-i târziu! zice palpitând cocoana către profesor.

Directorul îşi introduce pe peron familia şi strigă sever către macagiul care stă drept, cu mâna gata pe cureaua clopotului:

— Să nu tragi!... Nu e voie să suni! Măriile-lor n-au isprăvit încă; mai au treabă aici!

Apoi către suverani:

— Măriile-voastre, am onoare pentru ca să vă recomand familia mea: consoarta mea, copiii mei, amicul meu!

Şi pe urmă către copii:

— Sărutaţi mâna!

Copiii se aruncă și execută ordinul. Măriile-lor sunt din ce în ce mai veseli.

— Am auzit, dragă, zice doamnei nevasta directorului, că ați fostără cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău... Încă-i ziceam lui dom' profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prințesă și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu; dar noi ăștia!... Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie, că frumoasă ești! să nu-ți fie de deochi! să trăiești!...

Totdeauna unul dintre copiii domnului director, cari privesc foarte curioși pe suverani, își scobește o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână.

— Nu ți-e rușine să bagi mâna-n nas!... șezi frumos! te vede madam Carol!

Copilul plânge. Domnul profesor îl smucește de mână și-l bagă la arest în sala de așteptare clasa a doua. Măria-sa doamna intervine pe lângă domnul director în favoarea micului vinovat, care urlă tare în arest. Tatăl cedează înaltei influențe și dă drumul băiatului:

— Taci din gură, măgarule! și sărută mâna măriei-sale: dumneai s-a rugat să te iert!

Suveranii s-au urcat și se arată plini de veselie la fe-reastra vagonului. Directorul se hotărăște în sfârșit, după stăruința șefului gării, să permită a se suna al treilea. Trenul se pune în mișcare. Urale și muzică. Bărbații fac semne de adio cu pălăriile, damele *bezele* călduroase; directorul se șterge de sudoare obosit, iar nevasta lui strigă cât se poate către doamna:

— La revedere! *bon amusement!* Nu ne uitați p-acolo! la revedere!

Când trenul a pornit bine, o altă trăsură sosește în goană mai turbată. Decanul avocaților coboară trăgându-și după dânsul cocoana, care trage după dânsa o interminabilă rochie

de catifea verde cu funde bogate de *satin rose*. Amândoi își fac loc cu furie prin mulțime, care acum a rupt rândurile și iese în dezordine.

— A plecat? zice dezolată cocoana.

— Da, a plecat, i se răspunde.

— Cum se poate? trenul stă totdeauna treizeci și cinci de minute!

— Țsta era tren domnesc, *ma chère*, zice nevasta directorului.

— Ce? era să v-aștepte vodă și doamna pe dv.? adaoga profesorul cu un zâmbet răutăcios de superioritate.

— Așa? vociferează decanul. Am înțeles!... Astea sunt iar intrigile lui dom' director: care va să zică numai dumnealui și familia și... amicul dumnealui să vază pe măriile-lor!

Pe urmă, întorcându-se la lumea care se duce:

— Iată, fraților, o probă mai mult că astăzi opozițiunea este considerată ca afară din națiune... Foarte bine... Vom lua act și de aceasta și vom protesta!

Decanul și familia sa au fost multă vreme la cuțite cu directorul și cu familia acestuia, deși damele erau surori. Chiar o polemică, „cât s-a putut mai parlamentară“, s-a urmat cu privire la aceasta, între cele două ebdomadare locale, *Drapelul* decanului și *Sentinela* amicului.

Tocmai la niște alegeri, o persoană de-naltă influență, aflând despre vrajba celor doi cumnați, a stăruit de i-a împăcat, promițând serios că și anul viitor va fi o zi solemnă pentru orașelul Z... și atunci trenul domnesc o să se oprească acolo un ceas... și douăzeci și cinci de minute.

Convorbiri literare, 1890, 1 martie

GRAND HÔTEL „VICTORIA ROMÂNĂ“

Eram așa indispus de neodihnă. Toată noaptea trecută moșaisem ghemuit în unghiul unui vagon de clasa a doua, înghesuit de o companie veselă de bucureșteni cari se-ntorceau de la expoziție – un potop de impresii și amintiri... Mă despărțisem de ei de dimineață, și-acu pe-nserate intram în orașelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil... Trebuie să mărturisesc că n-am simțit „acele palpitări“ cari se simt la orice revedere de acest fel; ce-i drept, nici pomii și altele n-au manifestat față cu „vechiul lor prietin“ vreo deosebită emoție. De la gară trec prin niște ulițe triste: miroase a scăpătate și părăginire. Asta mă indispuie și mai mult. Să plec cu trăsura-nainte, pe-ntunerice și pe un drum necunoscut? Nu! mai bine să rămân aici o noapte; am nevoie de repaos; să dorm fără cletinătură, fluiere, clopote și mai ales fără impresii mirifice de la Paris. Tocmesc trăsura pe a doua zi la patru și trag la „Grand Hôtel «Victoria Română»“, în centrul orașului.

Otelul meu are două caturi. Jos e la mijloc gangul, de o parte „Restaurant et Berărie“; de alta „Cafenea et Confiserie“. Dinaintea „confiseriei“ sunt așezate mese și scaune până în mijlocul stradei; aci se strânge seara societatea aleasă. Acum e plin de lume. Sosirea mea produce senzație. Toți ochii se pironesc asupra-mi. Opresc o cameră și stau la o masă în partea restaurantului să beau o bere... Privirile mă săgetează; pe lângă cei de la mese, ies acuma să se uite la mine și cei din cafenea... Un băiețel ca de vreo cinci ani se scoală de la locul lui, vine binișor la masa mea și se pune, mâncând dintr-o prăjitură, să mă studieze de aproape. „Nicule! vin' la mama!“ strigă o damă. În zadar; copilul, numai ochi, n-aude. Am rezistat până aci, înfruntând ploaia de săgeți; privirile copilului mă biruiesc.

Mă gândesc la bestiile din menajerii; ele, afară de chinul dureros al captivității, mai sufăr unul, care acuma văd eu cât e de neplăcut – să rabzi, fără să le fi solicitat, privirile persistente ale unei mulțimi curioase. Dar dacă ar fi numai privirile! Exemplarele din menagerie, publicul este rugat să nu le atingă; pe mine, băiatul, cu mâna plină de spumă de zahar, mă și pipăie! Imposibil de răbdat... O sforțare... Mă scol în sfârșit, evitând privirile copilului, plătesc și intru pe gang... Băiețelul se ține după mine până la scară și stă locului să se uite cum mă sui, până când, făcând cotul scării, îi ies din bătaia ochilor. Am scăpat, dar m-a apucat capul...

...Numărul 9 – odaia mea... E o căldură năbușitoare înăuntru și miroase a vopsea cu terebentină proaspătă... Să deschiz... Ferestrele dau în uliță. În față e o răspântie. În fund se vede foișorul de foc dasupra casei orașului. Pe sub ferestre trece strada „Independenții“, care la dreapta dă în strada „Regală“, strada principală din fața otelului. Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriții, care, manifest indispusă c-am deranjat-o, mi le dă scurt, îmi aprinde lumânarea și pleacă bufnind ușa. De-abia acuma încep să recunosc locul. „Grand Hôtel“ stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Parcă văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă, pe care o săptămână a stat zi și noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 februarie. De câte ori ieșeam de la școală, iscăleam toți *da*, și fiecare de mai multe ori... De mici aveam sentimente civice în orașul meu natal!

Ulițele din dosul „Victoriei Române“ au rămas cum le știam odinioară. În cele două colțuri ale răspântiei din față, este de o parte un birt și de alta o cafenea mică. De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum. În cafenea, un individ, aplecat cu pieptul pe biliard, citește o

gazetă deschisă mare pe postavul verde; într-un colț, doarme altul cu capul pe masă. Dincolo, în birt, sunt două femei și doi tineri; beau și râd; lângă ei pe o laviță, cântă doi lăutari. După gesturile și grimasele cobzarului, după mișcările ce le face cu pânțele, pare a fi un cântec obscen. Dacă n-ar fi trăsurile, cari se-nvârtesc mereu pe dina-intea otelului, aș auzi tot...

Zece ceasuri... Să mă culc... Las ferestrele deschise și lumânarea aprinsă și mă așez în pat... Mă doare capul... Băiatul cu prăjitura... Ce ochi!... Oare să fi existând deochiul?... Un neastâmpăr nesuferit îmi furnică din talpă până-n creștet... Insecte!... Iute jos din pat!... Iau lumânarea să văd de aproape... E grozav!... Un popor întreg, ca la un plebiscit... și umblă și aleargă pe cearșaful alb încoace și-ncolo uimite de lumină! Ce să fac? Trebuie să dorm!... În pat, imposibil... Trag cearșaful, îl scutur bine pe fereastră și-l întind pe covor în mijlocul odăii; desfac un pachet de tutun, presăr pe cearșaf și mă culc pe jos... Îmi arde toată pielea; nu pot adormi; sunt amețit, nervii iritați – simt enorm și văz monstruos. Lumânarea îmi dă drept în ochi... Mă scol s-o mut și apoi m-așez la loc.

...Deodată sar în picioare... zgomot mare în uliță! Merg degrab la fereastră... O suflare răcoroasă de afară mă înviează... Cadranul transparent de pe foisorul de foc arată unu ș-un sfert... Când au trecut trei ceasuri?... Am ațipit, prin urmare?... Ce e în stradă?... Măturătorii orașului... Au prins un câne la mijloc. Știu... Asta e o petrecere populară la noi; am văzut-o de atâtea ori...

Cățiva inși se pun la pândă de-o parte și de alta a uliții. Un câne flămând rătăcește căutând dosurile bucătăriilor și unghiurile unde se aruncă gunoaietele. La un semnal, toți se ridică și-l împresoară din toate părțile. O clipă, animalul se oprește înghețat; sângele-i dă năvală la inimă,

care-ncepe să zvâcnească de coaste... E pierdut!... Părul i se zbârleşte pe coamă. Un fior îi fulgeră d-a lungul prin șira spinării și-i încovrigă coada d-a-ndăratele, până-i înfinge vârful în pânțece... Ochii turburi caută încotrova un punct de scăpare; dar abia se pune problema în mintea aiurită, și o piatră l-a izbit peste bot, alta la o încheietură, un lemn peste șale și altele plouă... El își iese acum din sine: mașina cea vie dă drumul rezervei de energie – pentru așa moment o păstra – nici un gând de economie... trebuie cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărunchilor, animalul s-avântă orbește în fața loviturilor... Un răcnet suprem! sparge rândurile vrăjmașilor, le scapă pîn-tre picioare și fuge uitându-se drept și numa-nainte, fuge mereu până dă de un loc singuratic. Aci s-așează, stins de oboseală, să-și liniștească cutremurul membrelor, să-și lingă rănile și să se vaite discret de durere. Somnul se capătă mai ieftin decât hrana și deocamdată i-e mai trebuincios: truditul trup se încolăcește binișor, închide ochii triști și adoarme oftând greu din afund.

Toată intervenirea mea acum în favoarea animalului este zadarnică. Degeaba raționez eu de sus de la fereastră că nu le e permis unor oameni ai autorității să turbure liniștea nopții și somnul contribuabililor. Pot eu striga mult și bine: cine m-aude? Huiduiturile și râsetele acopăr chiar glasul celui mai interesat, chelălăiturile animalului. Îl mai văd doar cum se zbate sub loviturile măturoaielor, ridicând cu contorsiunile lui un nor gros de praf... Sunt nervos; nu mai pot privi; dar tot ascult... De mirare... cânele nu mai țipă deloc. A fugit!... Urmează râsete... Mă uit iar. Măturătorii stau tolăniți pe trotoar; iar la lumina felinarelor din colțuri se vede în mijlocul stradei victima lungită – e un cățel mic, alb și lățos... Mă culc supărat la loc. Mai am două ceasuri și scap... Bietul dobitoc!... Acu încep vâjăiturile

măturoaielor... Dacă ar fi cățelul favorit al vreunei dame – parc-am văzut una adineaori la „confiserie“ cu un cățel în brațe – și ea ar fi amica vreunui om influent din localitate, atunci măturătorii...

Ceartă jos în cafenea... S-a spart ceva... parcă o ușă cu geamuri trântită cu violență... Țipete de femei, strigăte de bărbați, fluierături febrile de gardiști... Aha! a venit stăpâna cățelului. Alerg la fereastră. Nu se mai văd ceasurile la foșorul de foc; lumina de-ndărătul cadranului s-a stins; dar mai sus de foșor, arde clipind în cadență steaua dimineții – se face ziuă... E o grămadire dinaintea birtului din colț... Precupeți, cari merg cu coșurile încărcate la piață... Ce să fie?... O femeie numa-n cămașe, cu picioarele goale, cu părul desprins, ține strâns de piept pe un om îmbrăcat în uniformă de poliție. El luptă să scape – ea nu-l lasă. Femeia începe să zbiere răgușit făcând gesturi extravagante:

— Ce, domnule! care va să zică, dacă sunt o nenorocită, să-și bată joc de mine dumnealui, pentru că e de la poliție?... și mai întâi, cine ce treabă are? dumnealui a fost amantul meu?

Comisarul, îndreptându-și mondirul boțit la piept:

— Sergent! e beată... la arest!

Doi inși o înhață; ea se smucește și dă să se repează iar; dar un sergent voinic o apucă de braț și o-nvârtește-n loc:

— Nu zbiera și mergi! strigă el scrâșnind și lovind-o greu cu palma peste gură.

Aud atunci o horcăială-necată și, în cadrul luminat al birtului, văd silueta albă a femeii ridicând în sus brațele goale cu pumnii încleștați și dând capul cu părul despletit pe spate, ca și cum i s-ar fi frânt gâtul. Un moment se răsucește de mijloc, apoi cade țeapănă pe spate în prag... Pun mâinile la ochi și mă dau înapoi...

Lumânarea arde-n fundul sfeșnicului cu flacăra din urmă. Cobor iute, scol pe portar și plătesc. Patru ceasuri...

Luceafărul se stinge și el încet-încet: vine soarele... Trăsura m-așteaptă. În câteva minute sunt afară la câmp. Ce dimineață! ce răcoare! și ce singurătate!

Uf... Niciodată n-am să uit ce bine m-am odihnit o noapte în orașul meu natal, la nr. 9, „Grand Hôtel «Victoria Română»”!

Convorbiri literare, 1890, 1 februarie

JUSTIȚIE

JUDELE DE OCOL: Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase...

LEANCA: La Hanu Dracului...

JUD.: Știu... Lasă-mă să-ntreb.

LEANCA: Plătim licența, domn' judecător...

PREVENITUL: Oleo!

JUD.: Tăcere!

LEANCA: ...E păcat pentru mine, domn' judecător...

JUD.: Lasă-mă să te-ntreb...

LEANCA: Te las...

JUD.: Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ce reclami de la prevenitul Iancu Zugravu?

LEANCA (*cu emoțiune treptată*): Eu, să trăiți, sǎru' mâna, domn' judecător, eu sunt o fomeie sǎrmană, Dumnezeuu mă știe cum mă chinuiesc pentru o pâine... De-aia și puseseam de gând de la Sfântu Gheorghe să las prăvălia, care nu mai poate omul de atâtea angarale pentru ca să mai mănânce o bucățică de pâine, și nu ne mai dă mâna să plătim licența.

PREVENITUL: Licența o plătește domn' Mitică.

LEANCA: Domn' Mitică?... să fie al dracului care minte?

JUD.: Tăcere! Nimini n-are voie să vorbească până nu-l întreb eu.

LEANCA: Dacă zice dumnealui că domn' Mitică!... Eu, domn' judecător, săru' mâna, poci să jur că sunt curată la sufletul meu!

JUD.: Nu e vorba de asta!... Spune cum s-au petrecut lucrurile și ce reclami de la prevenit?

LEANCA: Eu, domn' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, și clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tomn-atunci cu birja de la domn' Marinescu Bragadiru din piață, încă chiar domn' Tomița zicea să-l iau în birje...

JUD.: Pe cine să iei în birje?

LEANCA: Clondirul... că zicea...

JUD.: Cine zicea?

LEANCA: Domn' Toma... se sparge...

JUD.: Cine se sparge?

LEANCA: Clondirul, domn' judecător!

JUD. (*impacientat*): Femeie, ce tot bârâi?... Răspunde odată lămurit la ce te-ntreb eu! Ce pretinzi d-ta acuma de la prevenit?

LEANCA (*cu volubilitate*): Onoarea mea, domn' judecător, care m-a-njurat dumnealui, pardon facu-ți și dregu-ți, și mi-a spart clondirul, că nu vrea să-mi plătească... (*Cu obidă*): Că eu sunt o femeie sărmană, și e păcat! vine dumnealui gol pușcă și bea până se face tun, și pe urmă, dacă am vrut să chem vardistul, dumnealui zice că mă sulemeneste cu chinoroz și vrea s-o tulsească, ș-a căzut peste tarabă și s-a făcut praf.

JUD.: Ce s-a făcut praf?

LEANCA: Clondirul cu mastică; și pe urmă vrea să fugă.

JUD.: Cine?

LEANCA: Dumnealui.

JUD.: Ei, ce pretinzi?

LEANCA: Onoarea mea și trei chile de mastică prima...

JUD.: Bine; șezi și taci.

LEANCA: Care vine dumnealui...

JUD.: Taci!

LEANCA: Tac, da'...

JUD.: Taci odată!

LEANCA: Am tăcut.

JUD.: Iancu Zugravu! Ce ai d-ta să răspunzi la pretențiile reclamantei?

PREVENITUL (*e afumat și pronunță foarte îngălat*): Eu, domnule judecător, dumneaei zice, pardon, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de mușterii. Eu zic... dacă domn' Mitică...

JUD.: Cine-i domn' Mitică?

LEANCA: Domn' judecător, uite, săru' mâna, ș-acuma e beat...

JUD.: Taci! nu te-ntreb pe d-ta. (*Către prevenit:*) Cine-i domn' Mitică?

PREV.: Domn' Mitică?... nu-l cunoști pe domn' Mitică? (*Râzând ironic.*) Al dracului domn' Mitică!

JUD.: Vorbește serios! Cine-i domn' Mitică?

PREV.: Care va să zică, domn' Mitică de la pricepție. (*Cu un zâmbet de fină intenție.*) Pricepi dumneatale acușica cum vine vorba noastră. (*Face cu ochiul.*)

JUD.: Ce-are-a face domn' Mitică?

PREV.: Dacă i-a plătit licența.

LEANCA: Să fie-al drac...

JUD.: Taci! (*Prevenitului:*) Nu e vorba de licență, e vorba de clondirul cu mastică.

PREV.: A căzut de pe tejghea, domn' judecător; era pe margine.

JUD.: Cine l-a-mpins?

PREV.: Piaza rea, fîncă zicea că cheamă vardistul... Eu nu vream, că sunt comersant...

LEANCA (*dându-i cu tifla*): Comersant de piei de cloșcă.

JUD.: Te invit să fii cuviincioasă aici! aici nu-i permis să dai cu tifla!

PREV. (*vesel*): Bravos, domn' judecător! ai văzut și dumneatale acușica ce pramatie e dumneei?

JUD.: Nu-ți permit să fii necuviincios aici!... (*aspru*) m-ai înțeles?

LEANCA (*veselă*): Hahahà! bravos, domn' judecător!... să spuie ce comerț învârtește...

JUD. (*mai aspru*): Taci, că te dau afară!

PREV.: Hahahahà! Brav...

JUD. (*foarte aspru*): Răspunde! ce comerț faci d-ta?

PREV.: Am fost zugrav de case român, domn' judecător... Dac-am văzut că mă omoară concurența străinilor, am deschis tombolă cu obiecte la Moși.

JUD.: Da' de chinoroz cum a venit vorba?

PREV.: Am vrut numai s-o speriu c-o stric (*face cu ochiul*), pardon, la ficsonomia obrazului...

LEANCA: Să mă sperii? N-ai venit odată cu căciula umplută cu chinoroz...?

PREV.: Las-o p-aia! aia-i altă căciulă! (*Judelui:*) Aia a fost la politică... nu-nțelege dumneei... fomeie...

JUD.: Bine, toate bune, dar de ce vii beat la judecătorie?

PREV. (*obidit*): Daca n-am aminteri coraj, domn' judecător!...

JUD.: Destul.

(*Condamnă pe prevenitul Iancu Zugravu la șapte lei despăgubire civilă și doi lei cheltuieli de judecată.*)

LEANCA: Da', domn' judecător, onoarea mea, sãru' mîna, nereperată, cum rămâne?

PREV. (*malîțios*): Las' că ți-o reperează domn' Mitică!

ART. 214

I

Un biou de avocat. Ora 9 dimineața.

Avocatul, un licențiat începător, stă la biouul său, studiând niște hârtii.

O cocoană intră urmată de un tânăr.

Cocoana este îmbrăcată, cum purtau înainte vreme mahalagioaicele, cu barej havai legată la cap, rochie și pieptar de lână de aceeași culoare, și un tărănaș conabiu, făcut cu iglița; în mâni, mănuși de imitație de mătase fără dește. E o femeie de vreo cinzeci de ani destul de bine ținută; cam prea dreașă la obraz; sprâncenele ca niște lipitori; dinții cam negriți de ristic și de tutun; foarte veselă și vioaie, vorbește și gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate și cu o figură plină de expresie. Tânărul are aerul unui impiegat de minister; redingotă de camgarn la trei butoni, cravată strigătoare, pantaloni de culoarea oului de rață leșească și pălărie cilindru. El urmează cu încredere pe femeie, care intră cu pasul hotărât.

COCOANA: Las' că-i spui eu tot lu' domnu avocatu. (*Înaintează spre biou.*) Bonjour... Mă recomand Tarsița Popeasca, văduva lu' priotul Sava de la Caimata, care a dărâmat-o Pache, când a făcut bulivardu ăl nou, și fiu-meu, Lae Popescu.

AVOCATUL: Poftiți, luați loc.

COCOANA: Mersi!

TÂNĂRUL: Mersi! (*Șed.*)

COCOANA (*scoate o tabachere, din aceasta o țigaretă militară, pe care o pune în gură. Avocatul îi oferă chibrituri; ea aprinde țigareta; trage de două-trei ori, și, dând fumul pe nas*): Uite la ce-am venitără noi la dumneata, care ne-a

recomandat o prietină a noastră, fînc-a avut și dumneei o chestie (*face cu ochiul rîzînd și arătînd pe Lae, care se uită la lucrurile din biuroul avocatului, de jur împrejur și-n tavan la policandru*), tot într-o pricină, de par egzemplu acuma, vine vorba; și zice: du-te negreșit la dumnealui, că-ți face dumnealui treaba.

AVOCATUL: Care cocoană, mă rog?

COCOANA: Mița...

AVOCATUL: Care Mița...?

COCOANA (*rîzînd, dînd fum pe nas și făcînd cu ochiul*): Ei! nu te mai face acu... Mița, de! care ai devorțat-o dumneata...

AVOCATUL: ...?

COCOANA: Care ai devorțat-o dumneata de Pricopoiu de la Ciulnița.

AVOCATUL (*după o prefăcută sforțare a memoriei*): A! madam Zaharidi...

COCOANA: Ei, da! așa te-nvață... Zaharidina... (*Se apleacă la urechea avocatului și-i șoptește ceva rîzînd cu multă intenție. Avocatul zîmbește cam sfîindu-se de atîta apropiere. Cocoana se trage repede de la urechea lui și pune grațios trei dește de la mîna stîngă peste buze.*) U! pardon... oi fi mirosind!... am gustat de dimineață niște anghelică de casă... Nu știu ce purdalnicu îmi venea de cum m-am sculat, pardon, de la stomac!... (*Cu aceeași mișcare grațioasă, se apasă cu cele trei dește la lingurea făcînd ceea ce se zice pe franțuzește une petite moue dégoûtée*¹.)

AVOCATUL: Ei! și afacerea dv...!

TÂNĂRUL (*aplecînd ochii din tavan*): E pentru...

COCOANA (*după ce și-a aprins o țigaretă*): Las' să spui eu. (*Către avocat*.) Eu i-am spus: Lae, nu face pentru tine;

---

1. O mică strîmbătură (fr.).

dar el, amurezat... n-ai ce-i face! nu și nu! că se omoară, dacă nu-l las. (*Către Lae.*) Ai văzut acu, mangafache? (*Cătră avocat, cu blândă filozofie.*) Furia tineretii... n-ai ce-i face! asta e al tinerilor dat. (*Iar s-ableacă la urechea avocatului și-i șoptește cu multă intenție și sclipind din ochi. Avocatul iar evită contactul. Cocoana iar face mișcarea-i grațioasă.*) U! Anghelica, bat-o focu! (*Apoi iar s-apasă la lingurea.*)

AVOCATUL: În sfârșit... în sfârșit, cum stă chestia?

COCOANA: El... Lae...

TÂNĂRUL: Lasă-mă, mamițo, să spui eu.

COCOANA: Ei! poftim, spune. (*Fumează și se uită și ea la policandru.*)

TÂNĂRUL: Eu vreau să dau divorț...

AVOCATUL: Ești însurat de curând...

COCOANA: De...

TÂNĂRUL: Lasă-mă, mamițo! ce? eu sunt prost? (*Cătră avocat.*) De trei ani.

AVOCATUL: Copii aveți?

COCOANA: Ei, aș! unde poate aia să facă? (*Se dă la urechea avocatului.*)

AVOCATUL *se scoală repede-n picioare și se duce-ntr-un colț al biuroului, unde s-ableacă puțin asupra unui castronaș cu nisip.*

COCOANA (*care i-a urmărit mișcarea*): Ai și d-ta de dimineață arsuri la stomac; să-mi dai o sticlucă, să-ți aduc și dumitale nițică anghelică... de casă.

AVOCATUL (*coborând înapoi la biuro, ștergându-se la gură cu batista; către tânărul client*): Și ce motive putem invoca?

TÂNĂRUL: Nu-mi mai convine, domnule, pentru ca să trăiesc cu dumneei...

AVOCATUL: Apoi asta nu-i un motiv... Trebuie să motive...

COCOANA: Parcă dumneatale ce treabă ai? să le găsești! Nu mai vrea să trăiască cu ea și pace bună! bărbat! de unde nu, își ia căciula și pleacă... Iaca.

AVOCATUL: Bine, pleacă; dar femeia îl urmează, trebuie, are chiar datoria să-l urmeze.

COCOANA: Să poftească!... Iacă-i vine lui pofta să meargă unde a-nțarcat mutu iapa, tocma colo unde tot spune la *Universul* că se bate, zice, cu englezii... boierii¹ ăia (*râzând*), ce fel de boieri ai dracului or fi și ăia! încinși cu tei ca la Fefelei! (*Râzând crescendo.*) Să meargă după el!... să vază ea pe dracu!... război e ala, ce? te joci, țațo? nu-i caută că e fata lui popa Petcu! (*Râde cu multă poftă; s-apleacă s-apuce de gât pe avocat și să-l tragă cu urechea la gura ei. Avocatul face la vreme o mișcare inteligentă și scapă. Ea face mișcarea ei grațioasă cu cele trei dește, întâi pe buze, apoi la stomac.*) Ei! da, uitasem!... Anghelica!... Da' (*închide ochiul stâng și cu un zâmbet plin de intenție*) ai înțelegut unde bate vorba Tarsiții priotesii! (*Face mare haz și fumează cu multă poftă.*)

AVOCATUL: Lasă, te rog, cocoană; lasă-l pe dumnealui să răspundă la întrebări; altfel nu pot sezisa speța. (*Cătră tânărul:*) Mă rog, să vedem... Ce plângeri pozitive și întemeiate pe probe putem s-aducem contra soției noastre?

COCOANA: Berechet!

AVOCATUL: Cum?

COCOANA: Cu martori.

AVOCATUL: Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

COCOANA: Ei, bravos! dumneata ce treabă ai? să-i înveți ce să spuie... Martori găsim noi.

TÂNĂRUL: Mai întâi, domnule avocat, eu vreau să dau divorț, fiindcă n-o mai iubesc pe dumneei...

---

1. Burii.

AVOCATUL: Dar dacă dumneei te iubește pe dumneata?

COCOANA (*pufnind*): Em... p'! (*Face din buze un zgomoto nomatopeic.*)

TÂNĂRUL: Și este luxoasă... și...

AVOCATUL: Da, amice, te cred; dar astea nu sunt motive...

COCOANA: Jur eu ca mama lui!

AVOCATUL: Em... p'! (*Face același zgomot din buze ca proteasa mai sus; apoi către tânărul:*) Putem să dovedim un adulteriu? Înțelegeți ce va să zică un adulteriu...

COCOANA: Știi că mi-ai plăcut aici?

AVOCATUL: Apoi nu e așa, cocoană. Știi cât e de greu să stabilești elementele pentru proba legală a adulterului?

COCOANA: Ei, bravos! (*Se repede răsând la urechea avocatului; acesta se dă degrabă într-o parte. Mișcarea grațioasă a cocoanii.*)

TÂNĂRUL: Dumneei, domnule avocat, am martori, umblă toată ziulica pe la tanti ale dumneei; știu eu ce face dumneei pe la tanti ale dumneei? că dumneei are vreo patru tanti.

COCOANA: Olio! ce spui, țațo? nu zici cinci?... ba încă șase! (*volubil*) pe Răduleasca, pe Popeasca, pe Ioneasca, pe Otopeanca, pe Hurdubiloaia, pe Popeasca ailaltă a lui Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice și Ampotrofagu, că a băgat spaima în maală! uite așa umbla cu patacele și cu basamacu-n cap, când fu la alegeri, de-a spart capu l' bietu Guță Băncuță (*cu volubilitate crescândă*), fiincă nu vrea să fie cu oșii ăștia, de-a venitără la putere, fi-s-ar fi stârpit sămânța de liberali! auzi liberali! să nenorocească o lume de se hrănea...

AVOCATUL (*plictisit*): Țț!... Ce-are a face acuma politica?

TÂNĂRUL (*rugător*): Lasă, mamă!

AVOCATUL: Lasă, cocoană!

COCOANA (*cu forță*): Nu las! nu vreau să las! (*trântind țigareta în scrumieră și, foarte sentimentală, obidindu-se treptat până la lacrimi*) că dacă nu am mai avut alți copii, și să-l văz nenorocit, care numa pe el îl am!... (*Își suflă foarte zgomotos nasul, apoi își șterge ochii și aprinde țigareta.*)

AVOCATUL: E vorba dar de a proba că lipsește de la cea mai sacră datorie conjugală, dacă...

COCOANA: Apoi ai cunoscut-o dumneata pe mă-sa ce pramatie, ce catifea? (*Se dă la ureche fără succes; apoi, pufnind de râs:*) M-ai înțelegut, care va să zică? (*Taie cu mâna dreaptă de două-trei ori aerul în mișcări scurte și dese, bleojdind buzele, pufnind din nări și ținând închis ochiul stâng – semnul unei idei superlative.*)

AVOCATUL: Mai rămâne să găsim altceva... Te insultă vreodată?

TÂNĂRUL: Aplică, domnule, totdeauna așa vorbe triveale, care nu aș putea pentru ca să vi le zic în persoană în prezența mamiții.

COCOANA (*se repede la ureche iar fără mult succes; apoi, râzând, către avocat*): Destul!

TÂNĂRUL: Și, pe urmă, să vă spun drept... nu-mi mai dă nici mâna pentru ca să știu o nevastă fără zestre...

AVOCATUL: N-ai luat zestre?

COCOANA: Zestre? de la cine? de la popa Petcu?... să-i rămâie clironomie, când o muri bețivul, căldărușa și datoriile de la „Moartea vânătorului“, unde bea toată ziua și toată noaptea pe catastif și joacă tabinet cu ginere-său și cu alți spânzurați... cu ginere-său, de! cu Tache Hengheru, care are antipriză de flașnete în Popa Tatu și iarna viclemuri cu olteni!

TÂNĂRUL: Lasă, mamițo!... Nu-mi mai dă mâna pentru ca să ții nevastă fără zestre; mai ales că a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe în-tâi aprilie.

AVOCATUL: Și ce salariu aveai?

COCOANA: Marea cu sarea! Avea și el o sută cinzeci de lei pe lună... și l-a suplimată; cu o sută cinzeci de lei a lui o să se procopsească statul! În mațe să le stea ai o sută cinzeci de franci! l-a suplimată, că l-a-nsemnat Ampotrofagu, suplima-le-ar Dumnezeu luminițele ochișorilor din cap, s-ajung să-i văz orbeți pe toți, cu mânușița întinsă pe strada Clemenții la colțul lu' Butculescu! L-a supl...

UN FECIOR (*intră și, întrerupând imprecățiunea mamei*): Conașule, poftiți la dejun.

AVOCATUL (*se scoală*): În sfârșit, mai veniți în zilele astea pe la mine; ne vom mai consulta; poate să găsim ceva... A! nu cumva ai vreo scrisoare de la soția dumitale?...

COCOANA: Hehei! câte! de când trata amor. (*Iar la ureche; dar avocatul e prea nalt și cocoana nu-l ajunge din picioare.*)

TÂNĂRUL: Ba, am vreo trei, de când eram astă-toamnă cu domnul inspector trimis în anchetă în Dobrogea... Am stat vreo trei săptămâni, și dumneei era strașnic de supărată că nu-i trimeteam mereu parale...

AVOCATUL (*ca având o idee luminoasă*): Bravo! vino mâne-poimâne dimineața cu scrisorile... poate să avem șansă... cine știe? poate să avem mare șansă!

FECIORUL (*intrând iar*): Conașule, se răcește.

(*Avocatul, mânănd pe cei doi clienți cu binișorul până la ușe, i scoate afară din biuro; în vestibul, cocoana, râzând, vrea să-i spuie ceva la ureche; avocatul o depărtează și apucă spre sufragerie. Cocoana pleacă făcând cu ochiul.*)

TÂNĂRUL (*urmând-o și netezindu-și jobenul cu mâneca*): Stai, mamițo, nu așa iute!

II

Același biou de avocat. În aceeași zi, orele patru d.a. Avocatul intră cu servieta subsuoară, urmat de fecior.

AVOCATUL: Afară de ăștia nu m-a mai căutat nimeni?

FECIORUL (*gândindu-se mai bine*): Ba da, conașule, un popă și o damă tânără; a zis popa că vine mai târziu.

(*S-aude soneria zbârnâind cu insistență.*)

AVOCATUL: Vezi cine e.

(*Feciorul aleargă. Avocatul s-așază la biou, își desface servieta și deschide un dosar.*)

Un popă venerabil intră. E un om de vreo șaizeci și cinci de ani; barbă și păr mai mult albe; fața foarte roșie mai ales la pomete și alte proeminente; ochii spălăciți, albaștri, dulci și lăcrimoși. Poartă în mâna dreaptă baston înalt negru cu măciulie de os alb; mâna stângă o ține în buzunarul giubelii; cu toate că părintele pășeste cu multă metodă aplecându-se-ntr-o parte, tot se denunță aproape sigur unui ochi deprins că mâna stângă a părintelui, disimulată sub giubea, duce o greutate considerabilă.

În urma părintelui, o tânără persoană, ca de vreo optsprezece ani: o frumusețe de fată; ochi verzui mari, sub gene și sprâncene negre ca și părul buclat al capului; naltă și mlădioasă, mergând, pare că plutește – la grăce plus belle encore que la beauté!¹ E foarte cochet îmbrăcată: o pălărie de păsă în tricorn, de culoare gris-fer, tivită pe margini cu șiret de fir, ca și manteluța de aceeași culoare – șic de tot.)

AVOCATUL: Blagoslovește, părințele.

POPA: Domnul, taică!

AVOCATUL: Ia poftiți, luați loc.

TÂNĂRA: Mersi.

---

1. Grația mai frumoasă decât frumusețea! (fr.).

(*Părintele și tânăra se așază lângă biourou în fața avocatului. Părintele se așază, cu metoadă, așa că ajunge cu mâna stângă la potrivită distanță ca să poată lăsa binișor jos pe covor sarcina purtată pe sub giubea. Șezând jos părintele, poalele giubelii se dau într-o parte, așa că jos lângă scaun se vede acum bine ce ținuse părintele-n mână: o legătură de basma roșie cadrilată în stil scoțian. Legătura stă țapănă-n picioare într-o formă cono-piramidală prelungă și coronată cu două funde-nodate-n cruciș – o siluetă foarte zveltă.*)

AVOCATUL (*care privește adânc și foarte distrat la tânăra persoană*): Dv. sunteți fiica părintelui, domnișoară?

TÂNĂRA: Nu sunt domnișoară, domnule...

POPA (*cu duios regret patern și foarte răgușit*): Nu mai e de trei ani domnișoară, biata fată!... s-a dus de mult bunul ei!... Acu încă, gândim, dacă o vrea Maica Precista, să devorțăm...

AVOCATUL (*care privește cu multă stăruință la tânăra clientă, fără s-asculte îndestul vorbele părintelui*): Damă, care va să zică?... damă?

TÂNĂRA: Da, domnule, damă...

(*Părintele se uită la legătură, să vază dacă șade bine; legătura își ține mândră fundele-n sus.*)

AVOCATUL: Așa tânără!... De câți ani, doamna mea?

TÂNĂRA: Am împlinit optsprezece ani la două dechemvrie trecute.

AVOCATUL (*din ce în ce mai dus*): La două dechemvrie!... Așa tânără!

POPA: La sfântul prooroc Avacum...

AVOCATUL (*și mai dus*): Avacum!... așa tânără!

TÂNĂRA (*tristă*): ... și fără noroc!

AVOCATUL: Fără noroc! dumneata?...

POPA: Uite, ea! Dacă n-a vrut Maica Domnului!

TÂNĂRA: De-aia am venitără la dumneatale. (*Roșește.*)

AVOCATUL (*fericit*): La mine...

POPA: Pentru ca s-o divorțezi.

AVOCATUL: O divorțez.

POPA: Și helbet! cunoaștem și noi filotimia obrazului...
Al dracului am răgușit... sfintele sărbători!...

AVOCATUL: Slujbă multă...

POPA: Al dracului... și lumânările proaste... fac fum...

AVOCATUL: Părinte, nu luați o cafea?... Doamna nu
ia o dulceață, bonboane?

TÂNĂRA: Mersi... (*Roșește.*)

POPA: Ba, dacă-i fi bun, mai bine un pahar de vinișor;
mâncai niște afurisiți de țări.

(*Avocatul sună. Feciorul intră; apoi, după ce a primit de
la stăpân un ordin discret, iese.*)

AVOCATUL: Dar, pardon, am uitat să întreb cum se
numește doamna...

TÂNĂRA: Acrivița Popescu (*Roșește.*)

AVOCATUL: Acrivița?! Frumos nume!... Acrivița!

(*Feciorul intră cu o tavă, pe care poartă o sticlă de vin,
pahare, apă și dulceață. Avocatul se scoală, apropie un ghe-
ridon lângă biurou între părinte și tânăra clientă. Feciorul
așază pe gheridon tava și, la un semn al stăpânului, se duce.
Avocatul servește părintelui un pahar de vin și damei dulceață.*)

PĂRINTELE (*punând mâna pe pahar*): Nu-i vorba, am
mai băut un păhărel; fusei adineaori pe la Hanu Roșu, de
gustai un pelin (*se uită iar la legătură*) la Bărăție... la
Andrei, de!

AVOCATUL: A!... la Andrei...

POPA: Luai de probă pentru casă vreo trei chile. (*Iar se
uită la legătură.*)

TÂNĂRA (*după ce a luat dulceață și băut puțină apă, se
caută să-și găsească batista*): A! mi-am uitat batista... (*Roșește.*)

AVOCATUL (*scoate pe a lui neatinsă din buzunarul redingotei și o dă clienței*): Pofțiți, doamnă...

TÂNĂRA (*ia batista, se șterge la guriță; apoi dându-o înapoi*): Opoponax?

AVOCATUL: Da, parfumul meu favorit.

TÂNĂRA: Ș-al meu! (*Roșește.*)

AVOCATUL (*încântat*): Ș-al dumitale!... (*Se apropie mai tare de ea și o privește adânc, punând apăsător batista pe buzele lui.*)

PĂRINTELE (*care a băut paharul*): Strașnic vinișor, taică! (*Își mai toarnă un pahar.*)

(*Pe când avocatul pledează cu multă volubilitate foarte încet și de aproape Acriviții, și dânsa se face din ce în ce mai roșie la obraz fără să răspundă, părintele scoate din buzunar un țâr; pe urmă ia de pe masă un presse-papier, care reprezintă bustul lui Ciceron în bronz; ține țârul de coadă, culcat pe marginea biuroului și-l bate bine cu capul bustului, să-l frăgezească.*)

AVOCATUL (*mai tare, așa încât se aude*): ...care merită a fi fericită!

TÂNĂRA: Eu fericită? (*Roșește.*)

PĂRINTELE (*la al treilea pahar*): Strașnic vinișor!

AVOCATUL: Așadar, să vedem ce motive putem invoca.

PĂRINTELE: Ce motive? ce motive? Iacă, o despart eu, că-i sunt tată, și pace bună! nu mai vreau s-o las să trăiască cu un pârlit (*golește paharul*), cu un fecior de...

AVOCATUL (*turnându-i încă un pahar*): Apoi, nu merge așa, părințele. Trebuie să găsim motive și (*cu hotărâre*) le vom găsi! trebuie să le găsim!

PĂRINTELE: Găsește-le, taică! de ce ești dumneata avocat?

AVOCATUL (*sună nervos; feciorul intră*): Stăi la uşe; să nu intre nimeni fără să m-anunţi... (*şi mai nervos*): Ai înţeles?

FECIORUL: Am înţeles. (*Iese*.)

AVOCATUL (*către tânăra*): Să vedem... (*ia un scaun şi se aşază, cam cu spatele la părintele, şi cât permit genunchii mai aproape, faţă-n faţă de clientă, care roşeşte tare. Părintele bate cu bustul oratorului alt ţâr*.) Să vedem... Se poartă nedelicat cu d-ta?

TÂNĂRA: Prea nedelicat...

AVOCATUL: Te insultă vreodată?

TÂNĂRA: Numa o dată?...

POPA: O-njură de părinţi...

AVOCATUL: Mizerabilul! Faţă cu martori?

POPA: Nu! În particular... zice că e-n glumă... ce fel de glumă?... vorba aia: glumă-glumă... (*Goleşte paharul*.)

AVOCATUL: A părăsit vreodată domiciliul conjugal?

TÂNĂRA: De câte ori!... Mergea p-afară... zicea că cu inspectorul... când era în slujbă...

AVOCATUL: Când era în slujbă?... Acuma nu mai e?...

POPA: Acum l-a luat dracul! l-a suplimată... de la Paşti!

TÂNĂRA: Odată, astă-toamnă, m-a lăsat fără un santim acasă şi a stat vreo trei săptămâni în Dobrogea; i-am scris de zece ori, şi nici nu mi-a răspuns.

AVOCATUL: ...În Dobrogea?

TÂNĂRA: Şi, toată ziua şi toată noaptea, la Berăria Cooperativă, cu actori şi... cu actriţe!

AVOCATUL: ...Şi... am uitat... cum îl cheamă pe bărbatul dumitale?

TÂNĂRA: Lae Popescu.

AVOCATUL: Lae Popescu!

POPA: Feciorul Tarsiţii Popeaschii, văduva lui popa Sava de la Caimata, care a dărmătat-o răposatul Pache, Dumnezeu să-l ierte! când a făcut bulivardu ăl nou.

AVOCATUL (*foarte vesel*): Doamnă, afacerea dumitale e ca și terminată; motivul este găsit! ești ca și divorțată; îți dau parola mea de onoare... (*Se apropie și-i spune ceva foarte încet, cu multă căldură.*)

CLIENTA (*roșind grozav, șoptește*): Mersi!

(*Se aude un zgomot afară și râsete. Feciorul intră și spune o vorbă stăpânului.*)

AVOCATUL (*repede către părintele și către tânăra clientă*): Părinte, doamnă, vă rog, iute treceți dincoace în salon! iute, vă rog! e cineva care are o afacere...

(*Părintele s-upleacă, își ia legătura, se ridică de pe scaun; asemenea și tânăra; părintele trece întâi, apoi tânăra condusă la braț foarte strâns de avocatul. Când acesta închide după ei ușa salonului, se deschide ușa biuroului și apare coana Tarsița, urmată de fiu-său, Lae. Cocoana e și mai veselă ca dimineața.*)

III

COCOANA: Eu sunt și cu mine, țațo! Bonjour!

LAE: Bonjour.

AVOCATUL: Bine c-ați venit! vă așteptam; chiar acu am pomenit de dv.

COCOANA: Să mă-ngropi!... De-aia sughițam eu adineori! (*S-upleacă la urechea avocatului, îi șoptește ceva și râde; după ce i-a vorbit, îi duhnește în față.*) Așa-i că acu nu mai miroș?... Vezi... de dimineață, pe stomacul gol... se simte... Ei! ce ne facem? Băiatul n-a găsit scrisorile alea... pesemne că i le-a furat dumneei...

(*Se aud în salon bufnituri înfundate parc-ar pisăgi cineva ceva, pe o masă.*)

LAE: E capabelă!

AVOCATUL: Coccoană, nu mai este nici o nevoie de scrisori, am găsit eu alt motiv mai puternic decât toate... Afacerea fiului d-tale este ca și terminată; e ca și divorțat, pot să-ți dau parola mea de onoare... (*Râzând.*) Ce-mi dai?

COCOANA (*s-apleacă la ureche; avocatul se ferește*): Parol! să mor! (*Râde tare, își udă pe buză buricul degetului mare de la mâna dreaptă și-l arată-n sus.*)

AVOCATUL (*cătră Lae*): Mă rog, d-ta ești un caraghios? (*Coccoana râde.*)

LAE: Cum, domnule?

AVOCATUL: Lasă-mă să isprăvesc!... ești un caraghios, ori ești serios hotărât să te desparți?

LAE: Serios, domnule!

(*Se aud bufnituri pe masă în salon.*)

AVOCATUL (*foarte nervos*): Bine... Stați puțin. (*Trece din biurou în salon.*)

COCOANA (*căutând chibrituri pe masă, dă de pieile și șira țărului*): A mâncat cineva țări...

(*Lae își netezește pălăria cu mâneca.*)

AVOCATUL (*se-ntoarce*): Uite ce e!... Dacă eu aș putea convinge pe soția și pe socrul dumitale să vă desparțiți de bunăvoie, ce ai avea de zis?

COCOANA: Bucuros!

AVOCATUL (*cătră Lae*): D-ta... d-ta ce zici? că d-ta ești interesat în cauză!

COCOANA: Ce să zică el? el zice ce zic eu...

LAE: Eu zic ce zice mămița.

AVOCATUL: Atunci... (*Se gândește o clipă.*) Atunci... (*Merge la ușa salonului.*) Poftim, doamnă; poftim, părințele.

(*Tânăra apare urmată de popă. Dând unii cu ochii de ceilalți, de o parte și de alta, exclamație de surpriză. Tablou.*)

COCOANA: Ehe! sabalaerosu, taică părinte!

POPA: Cocoana prioteasa! Ptiu! bată-te mama Ana!

COCOANA (*cu humor*): Care va să zică v-ați hotărâtă și dv.?

POPA (*asemenea*): Slobod!

COCOANA: Lac să fie, că broaște...!

POPA: Lasă, că-ți cunoaștem gurița...

COCOANA: Ce spui, țafțo?

LAE: Lasă acu, mamițo!...

COCOANA (*tânărului*): Taci, prostule!... (*Popii*) Gurița mea, ai?

POPA: Gurița d-tale.

AVOCATUL: Ei, acum ne-am înțeles! lăsați mofturile. (*Cocoana, privind lung la popa, face semn avocatului ca de tras la măsea; popa, privind la ea, face același semn avocatului; Lae își netezește pălăria; Acrivița roșește.*) Care va să zică, este hotărât: fiecare soț dorind deopotrivă să se despartă, vom face cererea împreună, întemeiată pe art. 214..., consimțământ mutual. Pofțiți, ședeți.

(*Toți șed. Popa își toarnă un pahar; cocoana fumează; Lae își netezește pălăria și Acrivița roșește.*)

AVOCATUL (*cătră Lae*): D-ta șezi coala și scrie. Să facem petiția. (*Lae se așează la biuroa cu pana-n mână. Avocatul cătră prioteasa Tarsița, prezintându-i un chibrit aprins pentru țigară.*) Ai văzut? (*Încet și serios*): Ei! ce-mi dați?

COCOANA (*râzând și aruncându-i fum în obraz*): Bravos! Tot noi să-ți dăm?... Să-ți dea... (*Face cu ochiul arătând pe tânăra; apoi vrea să s-apele la ureche, dar se oprește, aducându-și aminte de ceva.*) ... U! Bată-te norocul! uitasem! (*Scoate*

din buzunar o sticlă de spițarie și o dă avocatului.) Anghelica! teribelă pentru stomac și... (Râzând, s-apropie de urechea avocatului și, făcându-i cu ochiul, îi șoptește o vorbă, apoi iar cu degetul ud.) Parol! Să mor! e lucru mare!

AVOCATUL (*cătră Lae*): „Domnule Președinte, subsemnații...” numele d-tale întreg...

(Avocatul șade, la spatele scriitorului, aproape de tot de tânăra clientă, și dictează petiția, pe când părintele Petcu bate un țâr, iar cocoana Tarsița aprinde o țigaretă militară.)

Moftul român, 1901, 8 și 15 aprilie

CĂLDURĂ MARE

Termometrul spune la umbră 33° Celsius... Subt arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienței, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiază. Un domn se dă jos din trăsură și cu pas moleșit s-apropie de ușa marchizei, unde pune degetul pe butonul soneriei. Sună o dată... nimic; de două, de trei... iar nimic; se razimă în buton cu degetul, pe care nu-l mai ridică... În sfârșit, un fecior vine să deschidă.

În tot ce urmează, persoanele toate păstrează un calm imperturbabil, egal și plin de dignitate.

DOMNUL: Domnu-i acasă?

FECIORUL: Da; dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.

D.: Dumneata spune-i c-am venit eu.

F.: Nu pot, domnule.

D.: De ce?

F.: E încuiată odaia.

D.: Bate-i, să deschidă.

F.: Apoi, a luat cheia la dumnealui când a plecat.

D.: Care va să zică, a plecat?

F.: Nu, domnule, n-a plecat.

D.: Amice, ești... idiot!

F.: Ba nu, domnule.

D.: Zici că nu-i acasă.

F.: Ba-i acasă, domnule.

D.: Apoi, nu ziseși c-a plecat?

F.: Nu, domnule, n-a plecat.

D.: Atunci e acasă.

F.: Ba nu, da' n-a plecat la țară, a ieșit așa.

D.: Unde?

F.: În oraș.

D.: Unde!?

F.: În București.

D.: Atunci să-i spui c-am venit eu.

F.: Cum vă cheamă pe dv.?

D.: Ce-ți pasă?

F.: Ca să-i spui.

D.: Ce să-i spui? de unde știi ce să-i spui, daca nu ți-am spus ce să-i spui? Stăi, întâi să-ți spui; nu te repezi... Să-i spui când s-o-ntoarce că l-a căutat...

F.: Cine?

D.: Eu.

F.: Numele dv...?

D.: Destul atâta! mă cunoaște dumnealui... suntem prieteni...

F.: Bine, domnule.

D.: Ai înțeles?

F.: Am înțeles.

D.: A!... Spune-i că să ne-ntâlnim negreșit.

F.: Unde?

D.: Știe dumnealui... Da' să vie neapărat.

E: Când?

D.: Când o putea.

E: Prea bine.

D.: Ai înțeles?

E: Am înțeles.

D.: A!... și dacă vede pe amicul nostru...

E: Care amic?

D.: Știe dumnealui!... să-i spuie că nu s-a putut reuși cu afacerea știută nimic, fiindcă am vorbit cu persoana... Nu uita!

E: Se poate să uit?

D.: ...și zice că acuma e prea târziu, dacă n-a venit la vreme; căci daca venea măcar cu câteva zile înainte, altă vorbă! poate că s-ar fi putut... Ține minte!

E: Țiu, domnule...

D.: ... deoarece nu plecase încă mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă avocatul, fiindcă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe puncte de vedere, care le știe dumnealui... Așa să-i spui.

E: Bine, domnule.

Domnul pleacă... Feciorul dă să-nchiză... Domnul se-ntoarce.

D.: A!... știi ce? nu-i spune nimic, fiindcă poate nu ții minte exact persoanele. Trec eu mai bine deseară să-i spui... La câte vine d. Costică seara la masă?

E: Care d. Costică?

D.: Stăpănu-tău.

E: Care stăpân, domnule?

D.: Al tău... d. Costică.

E: Pe stăpănu-meu nu-l cheamă d. Costică; e propitar...

D.: Ei! și dacă-i propitar?

E: Îl cheamă d. Popescu.

D.: Și mai cum?

E: Cum, mai cum?

D.: Firește... Popescu, propitar... bine... și mai cum?

E: Nu pot să știu.

D.: Nu-l cheamă Costică Popescu?

E: Nu.

D.: Nu se poate.

E: Ba da, domnule.

D.: Apoi vezi?

E: Ce să văz?

D.: Îl cheamă Costică?

E: Ba, Mitică.

D.: Mitică?... peste poate!... Ce stradă e aici?

E: Numărul 11 bis...

D.: Nu e vorba de 11 bis.

E: A zis domnul că nu vrea să puie 13, că e fatal.

D.: N-are a face 13... Eu te-ntreb de stradă. Ce stradă e asta?

E: Strada Pacienții...

D.: Strada Pacienții?... imposibil!

E: Nu, domnule, e strada Pacienții.

D.: Atunci, nu e asta.

E: Ba-i asta.

D.: Nu.

E: Ba da.

D.: Eu caut din contra strada Sapienții, 11 bis, strada Sapienții, d. Costică Popescu.

E: Așa?

D.: Așa.

E: Atunci, nu e aici.

D.: Foarte bine.

Domnul pleacă și merge la birje. Birjarul doarme pe capră. Căii dorm la oiște.

DOMNUL: Haide, birjar!

BIRJARUL: Nu slobod... este muștiritiu, mo roc...

D.: Care muștiritiu?

B.: Nu știi la mine, mo roc...

D.: De unde l-ai luat?

B.: Ghe acolò, mo roc.

D.: Apoi, nu sunt eu?

B.: Iè! la domnu este, mo roc.

Domnul suie... Birjarul trage bice... Căii se deșteaptă și pornesc. Domnul se ridică-n picioare, la ceața birjarului.

D.: Ascultă-mă; știi dumneata unde e strada Pacienții?

B.: Ala nu știi, mo roc.

O babă trece. Domnul oprește birja.

DOMNUL: Mă rog, jupăneasă, știi dumneata unde e strada Pacienții?

BABA: Asta e, măicuțiță.

D.: Ei, aș!... Teribil e de ramolită!... Mână-nainte, birjar!

Birja pornește. Domnul face semn să oprească la o băcănioară în colț, unde pe prag moțăie la umbră un băiat cu șorțul verde.

DOMNUL: Tânărule, ce stradă e asta?

BĂIATUL: Strada Pacienții...

D.: Ești un prost!... Înainte, birjar!

Birja merge încă o bucată bună... Un sergent de stradă stă pe o bancă la poarta unei curți mari. S-a descălțat de cizme, să-și mai răcorească picioarele. Domnul face semn, birja oprește.

DOMNUL: Sergent!

SERGEANTUL: Ordonați!

D.: Mă rog, nu știi dumneata unde e strada Pacienții?

S.: Chiar asta e.

D.: Imposibil.

S.: Da, domnule, asta e.

D.: ...la d. Popescu, numărul 11 bis...

S.: Ei, da, mai sus, pe mâna stângă, niște case galbene-n curte, cu marchiză...

D.: A! ...Atunci feciorul e un stupid!... Mersi!... În-
toarce, birjar!

Moftul român, 1901, 18 mai

BÛBICO...

Nouă ceasuri și nouă minute... Peste șase minute pleacă trenul. Un minut încă și se-nchide casa. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon... Trec de colo până colo prin coridor, să văz în care compartiment aș găsi un loc mai comod... Aci. O damă singură, și fumează, atât mai bine! Intru și salut, când auz o mârâitură și văz apărând dintr-un paneraș de lângă coana capul unui cățel lățos, plin de funde de panglici

roșii și albastre, care-ncepe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în iatacul stăpânii-sii.

— Bùbico! zice cocoana... șezi mumos, mamă!

„Norocul meu, gândesc eu, să trăiesc bine!... Lua-te-ar dracul de javră!“

Bùbico se liniștește puțin; nu mai latră; își retrace capul în paneraș, unde i-l acopere iar cocoana cu un tãrtãnaș de lãnã roșie; dar tot mârâie înfundat... Eu, foarte plictisit, mă lungesc pe canapeaua din fața cocoanii și-nchiz ochii. Trenul a pornit... Prin coridor umblă pasajeri și vorbesc. Bùbico mârâie arțăgos.

— Biletele, domnilor! zice conductorul, intrând cu zgomot în compartimentul nostru.

Acum Bùbico scoate capul foarte sus și, vrând să sară afară de la locul lui, începe să latre și mai grozav ca adineaori. Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează. Conductorul face un pas către cocoana, care-și caută biletul ei în săculețul de mână, pe când Bùbico latră și chelălăie desperat, smucindu-se să iasă din paner.

— Bùbico, zice cocoana, șezi mumos, mamițo!

Și-ntinde biletul. Când mâna conductorului s-a atins de mâna cocoanei, Bùbico parc-a-nnebunit. Dar conductorul și-a terminat treaba și iese. Cocoana își învește favoritul mângâindu-l „mumos“; eu mă lungesc la loc închizând ochii, pe când Bùbico mârâie înfundat, ca tunetul care se tot depărtează după trecerea unei grozave furtuni. Acum nu se mai aude deloc. Dar auz hârșăitul unui chibrit: cocoana își aprinde o țigaretă... Încă nu mi-e somn. De ce n-aș aprinde și eu una? A! de degrabă să nu pierz trenul, am uitat să-mi iau chibrituri. Dar nu face nimic... S-o rog pe mamița lui Bùbico... Scot o țigaretă, mă ridic și dau să m-apropiu de cocoana. Dar n-apuc să fac bine o mișcare, și Bùbico scoate capul lãtrându-mă mai furios decât pe conductor; latră și chelălăie și tușește și...

— Bùbico, zice cocoana, șezi mumos, mamițico!

„Lovi-te-ar jigodia, potaia dracului!“ zic în gândul meu. N-am văzut de când sunt o javră mai antipatică și mai scârboasă... Daca aș putea, i-aș rupe gâtul.

În zbieretele desperate ale lui Bùbico, mamițica îmi dă s-aprind. Îi mulțumesc și m-așez în locul cel mai depărtat din compartiment, de teamă că n-am să mai pot rezista pornirii și am să-i trag la cap când și l-o mai scoate din paner.

— Frumușel cățel aveți, zic eu cocoanii după câteva momente de tăcere; da' rău!

— Aș! nu e rău, zice cocoana; până se-nvață cu omul; dar nu știți ce cuminte și fidel este, și deștept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbește...

Apoi către paner, cu multă dragoste:

— Unde-i Bùbico?... Nu e Bùbico!...

Din paner se aude un miolăit sentimental.

— Să-i dea mama băiețelului zăhărel?... Bùbico! Bùbi!!

Băiețelul scoate capul cu panglicuțe... Mamița-l degajează din țoalele în cari dospește-nfășurat și-l scoate afară. Bùbico se uită la mine și mârâie-n surdină. Eu, apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace, zic cocoanei:

— Madam! pentru Dumnezeu, țineți-l să nu se dea la mine! eu sunt nevrinos, și nu știu ce-aș fi în stare... de frică...

Dar cocoana, luând în brațe pe favorit și mângâindu-l cu toată duiosia:

— Vai de mine! cum crezi d-ta?... Noi suntem băieți cumiți și binecreștuți... Noi nu suntem mojici ca Bismarck...

— Ha? zic eu.

— Bismarck al ofițerului Papadopolinii.

Dându-mi această explicație, cocoana scoate din săculețul de mână o bucățică de zahar:

— Cui i place zăhărelul?...

Bùbico (*făcând pe bancă sluj frumos, cu toată cletinătura vagonului*): Ham!

— Să-i dea mamițica băiatului zăhărel?

Bùbico: Ham! Ham!

Și apucă bucățica de zahar și-ncepe s-o ronțăie... Cocoana scoate din alt săculeț o sticlă cu lapte, din care toarnă într-un pahar; apoi:

— Cui i place lăptic?

Bùbico (*lingându-se pe bot*): Ham!

— Să-i dea mamițica lăptic băiatului?

Bùbico (*impacient*): Ham! Ham!

„Ah! suspin eu în adânc; lua-te-ar hengherul, Bùbico!“

Dar cocoana apropie paharul aplecat de botul favoritului, care-ncepe să lăpăie, și lăpăie, și lăpăie, până când un pasajer se arată la ușa compartimentului nostru, uitându-se-năuntru. Bùbico se oprește din lăpăit și se pornește să latre ca o fiară, cu ochii holbați și mușcând în sec și clănțănind din dinți, și tușind și...

„Vedea-te-aș la Babeș, jigăraie îndrăcită!“ gândesc eu, și prin mintea mea încep să treacă fel de fel de idei, care de care mai crudă și mai infamă.

Pasajerul s-a retras de la geam. Bùbico s-a potolit. Cocoana toarnă iar lapte-n pahar și bea și dumneei. Eu simț cum mă năvălesc, din ce în ce mai irezistibile, ideile negre.

— *À propos*, zic eu, madam, vorbeați adineaori de Bismarck... al...

— Al ofițerului Papadopolinii...

— Ei! ce e Bismarck?

— Un dulău de curte... Era să mi-l omoare pe Bùbico... Papadopolina are o cățelușă, Zambilica, foarte frumușică! șade alături de mine; suntem prietene; și dumnealui (*arată*

pe Bùbico), curte teribilă! (*Către Bùbico:*) Craiule!... (*Către mine:*) Mizerabila de servitoare, o dobitoacă! i-am spus, când l-a dus afară de dimineață – că nu știi ce curat el –, zic: „Bagă de seamă să nu scape, să se ducă iar la Papadopolina, că-l rupe Bismarck...” dulăul ofițerului, care șade cu chirie la ea. (*Tușește cu mult înțeleș.*) Eu nu știu ce făceam pân casă, când auz afară chelălăituri și țipete... Strig: „Bùbico! Bùbico! unde e băiatul?!“ Alerg... Mi-l aducea dobitoaca pe brațe; d-abia-l scosese ea și Papadopolina și soldatul ofițerului din gura dulăului. Ce să-l vezi?... tăvălit, leșinat și moale ca o cârpă. Zic: „Vai de mine! moare băiatul!“ Stropește-l cu apă! dă-i cu odicolon la nas!... Ce-am pătitit, numai eu știu... Două săptămâni a zăcut... Am adus și doftor. Da-n sfârșit, slava Domnului! a scăpat... (*Către Bùbico:*) Mai merge la Zambilica băiatul?

Bùbico: Ham!

— Să te mănânce Bismarck... craiule!

— Ham! ham!

Și sare de pe bancă jos în vagon și apucă spre mine.

— Cocioană! strig eu, ridicându-mi picioarele; eu sunt nevricos, să nu se dea la mine, că...

— Nu, frate! zice cocioana, nu vezi că vrea să se-mprietenească? Așa e el: numaidecât simte pe cine-l iubește...

— A! zic eu, având o inspirație infernală; a! simte pe cine-l iubește... vrea să ne-mprietenim?... Bravo!

Și pe când cățelul se apropie să mă miroasă, iau un pachetel de bonboane, pe cari le duc în provincie la un prietin; îl deschid, scot un bonbon și, întinzându-l în jos, cu multă blândețe:

— Cuțu, cuțu! Bùbico băiatul! Bùbi!

Bùbico, dând din coadă, se apropie mai întâi cu oarecare sfială și îndoință, apoi, încurajat de blândețea mea, apucă frumos bonbonul și-ncepe să-l clefăie.

— Vezi că v-ați împrietinit! zice cocoana cu multă satisfacție de această apropiere.

Apoi îmi spune genealogia favoritului... Bùbico este copilul lui Garson și al Gigichii, care era soră cu Zambilica a Papadopolinii, ceea ce, care va să zică, însemnează că Zambilica este mătușa lui Bùbico după mamă... În timp ce cocoana-mi povestește, eu, înfrânându-mi aversiunea și dezgustul în favoarea unui scop înalt, întrebuițez cele mai înjositoare mijloace spre a intra în bunele grații ale nepotului Zambilichii. Și-n adevăr, Bùbico se tot apropie de mine, până se lasă să-l iau în brațe. Simț că mi se bate inima de teamă ca nu cumva, printr-o mișcare, ori privire, să trădez un plan mare ce l-am croit în adâncul conștiinței mele. Cocoana nu se poate mira îndestul de prietenia ce-mi arată Bùbico, pe când eu cultiv cu stăruință această prietenie atât de scumpă mie, prin mângâieri și bonboane.

— Ei vezi! cum v-ați împrietinit... Ce e, Bùbico? ce e, mamă? iubești pe domnul? da?

Și Bùbico răspunde, gudurându-se-n brațele mele:

— Ham!

— Așa? ai trădat-o care va să zică pe mamițița?... craiule!

Bùbico: Ham! ham!

— Trebuie să fii om bun! Nu trage el la fitecine...

— Firește, coconiță; simte cănele; are instinct.

Când zic acestea, iată că trenul se oprește în Crivina. Pe peron se aud lătrături și ceartă de câni. Bùbico dă să se smucească din brațele mele; eu îl țin bine; el începe să latre îndârjit către fereastra vagonului. Trenul pornește iar, și Bùbico, întorcând capul către partea de unde s-aude depărându-se cearta semenilor lui, latră mereu; eu îl mângâi, să-l potolesc; el, când nu se mai aude nimic, ridică botul spre tavan și începe, în brațele mele, să urle... în brațele mele!

„Ah! Bùbico, zic eu în sine-mi, mângâindu-l frumos, de capu-ți!... vedea-te-aș mănuși!“

Dar Bùbico urlă mereu.

— Doamnă, zic eu, rău faceți că-l țineți așa de aproape pe Bùbico și acoperit așa în căldură, poate să turbeze... Chiar așa, aici e prea cald.

Și zicând acestea, mă scol cu Bùbico-n brațe și m-apropiu de fereastra vagonului. Pun pe Bùbico binișor jos lângă mamașă lui, și cobor geamul, aplecându-mă să respir. Afară, noapte neagră ca și ideile mele.

— Bine faci! să mai iasă fumul de țigară, zice cocoana.

Intrăm pe podul Prahovii... Mă-ntorc, iau o bonboană, i-o arăt lui Bùbico, care s-apropie de mine bătând frumușel din coadă.

„Pe memoria lui Plutone și a fidelului său Cerber! zic eu în gând; jur că au mințit acei cari au cântat instinctul cânilor! E o minciună! Nu există!“

Bùbico îmi ia bonboana; îl iau iar în brațe și mă dau lângă fereastră, ridicându-l în dreptul deschizăturii. Aerul răcoros, trecându-i pe la bot, face mare plăcere lui Bùbico. Scoate limba și respiră din adânc.

— Să nu-l scapi pe fereastră!... pentru Dumn...

Dar n-apucă mamașă să rostească-ntreg sfântul nume al Creatorului, și Bùbico dispăre ca un porumbel alb în neagra noapte, înapoi spre București, zburând – la Zambilica, probabil. Mă-ntorc cu fața spre cocoana și, prezentându-i mâinile goale, strig exasperat:

— Doamnă!

Un răcnet!... A-nnebunit cocoana!

— Repede, doamnă, semnalul de alarmă!

O duc la semnal și o-nvăț cum să-l tragă. Pierdută de durere, execută mișcarea cu o supremă energie. Trenul, stop! pe loc. Cletinătură colosală. Emoție generală-ntre pasajeri.

— Cine? cine a dat alarma?

— Dumneaei! zic cu către personalul trenului, arătând pe cocoana leșinată.

Trenul se pune din nou în mișcare. La Ploiești, coana s-a deșteptat din leșin; zdrobită de nenorocire, trebuie să răspundă la procesul-verbal ce i se dresează pentru întrebuițarea semnalului. Pe când, în mijlocul pasajerilor grămădiți, cocoana se jelește, eu m-apropiu de urechea ei și, cu un rânjet diabolic, îi șoptesc răspicat:

— Cocoană! eu l-am aruncat, mânca-i-ai coada!

Ea leșină iar... Eu trec ca un demon prin mulțime și dispar în noaptea neagră...

Moftul român, 1901, 29 aprilie

C.F.R.

Doi amici, Niță și Ghiță, șed la o masă în berărie și vorbesc încet despre cine știe ce. Ușa stabilimentului se deschide cu zgomot, și intră foarte vesel un mușteriu nou, un om mai mult tânăr ca bătrân. După toate aparențele, sosește dintr-un alt stabiliment similar, unde trebuie să fi stăruit mult. Noul sosit se uită la mesele ocupate, pare c-ar căuta o cunoștință, și-și oprește în sfârșit privirile asupra celor doi amici. Cu pas mai mult hotărât decât sigur, vine drept la masa lor.

Mușteriu cel nou îngălează silabele, pe unele prea slabe neglijându-le chiar de tot.

MUȘTERIUL: Salutare, neică.

NIȚĂ și GHIȚĂ: Salutare.

M.: Îmi dați voie?

N.: ...Poftim.

M.: Nu vă deranjez, ca' va s' zică.

G.: ...Nu.

M.: Vorbeați ceva secret?

G.: ...Aș!

(*Tăcere.*)

M.: Frate... o fi târziu?... că pe-al meu l-am dat să-l dreagă...

N.: Unu fără un sfert.

M.: Umbli regulat?

N.: După gară.

M.: ...Mița acu trebuie să fie... Cât ai zis că e?

G.: Unu fără un sfert.

M.: ...între Ghergani și Conțești... Am lăsat-o să plece cu șefu... (*Bate tare-n masă.*) Bine, frate, eu nu beau nimic, ca' va s' zică?... Dă-mi o halbă...

(*Niță și Ghiță se uită unul la altul, întrebându-se reciproc din ochi cine este amicul.*)

AMICUL (*ciocnește halba cu paharele amicilor și bea*): Pardon... un moment. (*Pleacă.*)

G.: Cine e amicul? îl cunoști?

N.: Nu.

G.: E cam trecut...

N.: Ce cam! e bine de tot.

AMICUL (*se-ntoarce la loc*): Frate, e târziu? Câte să fie?

N.: Unu și zece.

A.: Acuma sunt în gară la Titu: mănâncă gogoși la madam Mari, ca' va s' zică.

G.: Cine, nene?

A.: Mița, nu ți-am spus?... Băiete, o halbă.

N.: Frate, cine e Mița asta? Fă-mă să-nțeleg.

A.: Cum? nu știi?

N.: Nu.

A.: Nevastă-mea, frate.

G.: Bine, nene, nu ți-e frică s-o lași singură noaptea pe drum?

A.: Păi nu ți-am spus că nu e singură?... e cu șeful...

N.: Bine-bine, înțelegem noi, dar... în sfârșit, tocmai d-aia... parcă... de... o femeie singură...

A.: N-ai grije! Cupeu separat... Intri, închizi lumina, tragi perdelele și te-ncui pe dinăuntru: cupeu de servicii, că va s' zică – sepa'at! (*Face cu ochiul.*) Poți să dormi până dincolo de Filiași... Trenul 163... ă! mai bun pentru noi așa e: trenul 163... (*Cei doi amici râd.*) Câte sunt acum?

N.: Unu și jumătate trecute.

A.: A plecat din Titu... A trecut și de Mătăсарu. Mița acu trebuie să-i tragă la soamne...

G.: Da' șeful?

A.: Și șeful... Pardon... un moment. (*Pleacă.*)

N.: E dulce.

G.: Bărbat de zahar.

N.: Stăi, să vedem ce fel de persoană e Mița.

A. (*se-ntoarce la loc*): Singură, n-aș lăsa-o eu! știi! femeie tânără, nu face să umble singură... sunt măgari cari n-au manieră și...

G.: ...Dacă o fi și curățică.

A. (*pufnește de râs*): Curățică!... Mița, curățică!... Ce vorbești, dom'le? Îmi pare rău... Frumoasă, dom'le! îngheață puțul... Stăi, să vezi... (*Se caută în buzunar, scoate portofelul și din portofel o poză, pe care o trece amicilor. Amicii privesc lung poza cu niște ochi plini de admirație.*) Ei? așa e?

N.: Strașnică, domnule!

G.: Minune!

A. (*mândru*): Aș! poza e moft! s-o vezi în natură, dom'le... e ceva, ca' va s' zică... Mă rog, destul! s-o vezi în natură!

N.: E naltă?

A. (*cu siguranță*): Potrivită.

N.: Blondă?

A.: Aur, nu altceva. Uite păr! Crezi că-l face cu fierul? Aș! natur... S-o vezi dimineața, cum drăcuiește, că nu și-l poate descurca... E lucru mare!

N.: De câți ani e?

A.: Cam de câți zici d-ta, după poză?

N.: De vreo douăzeci și cincî.

A.: Vezi?... și mai zici că-n poză te fletează... N-a-mplinit nici douășunu.

G.: Fie, nene, să vă trăiască! ați știut ce-ați ales... și o iubești?

A.: Ei, bravos!... Cum să n-o iubești!... E lucru mare, domnule, când îți spui. Apoi în gară la noi, e comedie! Toți pasajerii, când trece trenul ziua, toată lumea, uite așa întoarce capul și se uită la ea, la fereastră – că stăm sus în gară.

N.: Da'... șeful unde șade?

A.: Tot sus.

G.: E familist?

A.: Aș! Nu vrea să se-nsoare; zice că nu ține la femei. Ce mai râde Mița de el, e lucru mare! Mereu îl tachinează, și să vezi ce e frumos, că el se supără! Odată, nu știu cum l-a tachinat, că s-a certatăra strașnic – n-a vorbităra... o zi-ntreagă...

N.: Și pe urmă?

A.: Pe urmă s-a-mpăcatăra; trebuia să se-mpece, n-avea-n-cotro! dacă mîncăm împreună, ca' va s' zică! știi, vine de

stă cineva vizavi la masă... nu se poate! A stat ei serioși cât a stat, și mă făceam și eu serios, și zice șeful: „Pardon, mașer, v-am călcat!“ și pe urmă ne-a pufnit pe toți răsul...

G.: Da' șeful ce fel de om e?

A.: Foarte bun băiat...

N.: Nu adică de bun; dar ce fel de om e? în vârstă?

A.: Ei așa?... nici de treizeci de ani... Să vezi, dom'le, frumusețe de băiat! Stăi, că am uitat să vi-l arăt. (*Scoate iar portofelul și din portofel o altă poză.*) Uite. (*Amicii iau poza și o privesc cu oarecare gelozie.*) Așa e?

G.: Voinic bărbat!

A.: Aș! să-l vezi în natură. Mai nalt ca d-ta! și încă în poză nu iese roșu!... Să-l vezi când își pune șapca roșie, așa cam la o parte... Strașnic, dom'le! mustățile alea negre ca abanosul și niște sprâncene! Când trece trenul, toate cocoanele cu ochii la el, să-l soarbă și mai multe nu! Dacă n-ar avea șapcă roșie, l-ar deochea diavolițele!

N.: Da', scuză-mă, să te-ntreb, copii aveți?

A. (*râzând foarte tare*): Ce vorbești, nene?... sunt înșurat numa de cinci luni...

N.: Așa?... apoi atunci, nu e vremea pierdută; o să aveți...

A.: Așa nădăjduim și noi... câte ceasuri sunt?... ia vezi.

G.: Două ș-un sfert.

A.: Acuma intră în Leordeni.

N.: Mă rog, da' dumneata ce ești acolo la gară?

A.: Eu?... Magazioner... Mai luăm un rând?

G.: E cam târziu; mâne am canțilerie de dimineață...

A.: Numa un rând... Băietel! trei...

N.: Și acuma ești în concediu?

A.: Ce conged!... Ce să mai cer conged! Mă-nvoiește șeful când vreau să plec. Pot să lipsesc și câte trei zile; mai ales acuma, cu criza asta, nu prea e atâta lucru!

G.: Nene, dă-mi voie să-nchin în sănătatea soției d-uitale... Să vă trăiască!

A.: Mersi!

N.: Și eu închin în sănătatea șefului d-tale... Să vă trăiască!

A.: Mersi!

G. (*dă să bea, îi răsare și pufnește*): Nene! (*Cu multă căldură*;) Nene! lasă-mă să te pup! (*Se pupă cu magazinierul.*) Ești mai dulce ca mierea! (*Râd toți.*) Mult aș vrea să cunosc pe șeful și pe soția d-tale! (*Cu duioșie*;) Ce-or fi făcând ei acum?

A.: Dorm tun... Câte ceasuri ai?

N.: Trei fix.

A.: A intrat în Pitești... La Pitești stă treiștrei de minute...

(*Cei doi amici îl îmbrățișează pe rând și-l pupă cu multă căldură.*)

G.: Nene! ești un om fericit!... să trăiești!

A.: Asta, ce-i drept, așa e... sunt fericit, slava Domnului! Nevastă frumoasă am, să-mi trăiască! slujbușoară bunicică am – de! orișicât să zici, magazinier... dacă nu curge, pică! de șef încai, ce să mai zicem! ți-este ca și un frate, odată ce ți-e cumnat, ca' va s' zică!

(*Amândoi amicii, după ce au râs tare, rămân foarte nedomiriți.*)

N.: Cum, cumnat?

A.: Dacă-i fratele Miții!... Da' ce credeai?

G.: Atunci, n-am făcut nimic...

A.: Cum, n-am făcut nimic?

N.: Noi gândeam...

A.: Cum, nene? Apăi dacă nu era frate bun, se putea?

Cum, adică? era să las așa mândrețe de femeie... noaptea... cu așa frumusețe de bărbat?... în cupeu de servici!... (*face cu ochiul*) sepa'at, ca' va s' zică!... (*râde cu multă poftă*) știi că-mi place!... Câte ceasuri ai?

N.: Ce-ți pasă?

A.: Vorba e, vreau să știu unde e Mița acuma.

N. (*plictisit*): Trei și jumătate trecute.

A.: A plecat din Pitești... Ai să mergem undeva, să bem câte un șvarț.

G.: Nu mai mergem.

A.: De ce?

N.: Nu mai ai nici un haz!

Universul, 1899, 26 noiembrie

„MITICĂ“
(1902)

MITICĂ

— Mitică... și mai cum?

— E destul atâta: Mitică – de vreme ce și dumneata îl cunoști tot așa de bine ca și mine. Firește că trebuie să-l cunoaștem: îl întâlnim atât de des – în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la „Gambrinus“ – în fine pretutindeni.

Mitică este bucureșteanul *par excellence*¹. Și fiindcă Bucureștii sunt un mic Paris, și Mitică, se-nțelege, este un mic parizian.

El nu e nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate; dar ceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcat este spiritul lui original și inventiv.

Mitică este omul care pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un cuvânt de spirit la moment, și pentru asta simpaticul parizian al Orientului este foarte căutat și plăcut în societate.

Mitică are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, cari fac deliciile celor ce au fericirea să-l cunoască.

---

1. Prin excelență (fr.).

Mai cu seamă pe provinciali, micul nostru parizian îi *epatează* cu verva lui scânteietoare.

El, de exemplu, inventează pe negândite vorbe ca:

„Cea mai frumoasă fată din lume nu poate da decât ce are!“

sau:

„Viața este un vis, moartea o deșteptare!“

ori:

„Ei! madam Popescu, nu există roză fără spini!“

Închipuiți-vă ce efect fac toate astea asupra spiritului doamnei Popescu!

Dar toate astea sunt vorbe sentimentale, lirice, melancolice, și deși și-n genul acesta Mitică este destul de tare, e încă și mai tare în genul ușor, picant și ironic.

„În genul acesta, cel puțin, pot pentru ca să zic că n-am rival!“ zice Mitică – și cu drept cuvânt.

Exemple...

*

Când n-are tutun, îți cere „o țigară... suvenir“.

*

Când merge să se-mprumute cu bani:

— Unde ai plecat, Mitică?

— La vânătoare de lei.

*

Îi zici:

— Mitică, faci cinste?

— Nu pot, monșer, că mă strânge un ciorap.

*

Până în anul 1900, când mă-ntâlnea la Sf. Vasile, îmi zicea:

— De un an nu ne-am văzut!

Dar în anul acela l-am găsit în seara de 31 decembrie la „Gambrinus“, tot acolo l-am întâlnit a doua seară, la 1 ianuarie.

L-am salutat; s-a făcut că nu mă cunoaște. După multă stăruință, și-a adus în fine aminte cine sunt:

— Scuză-mă, neică, a zis Mitică, te uitasem: e un secol de când nu ne-am mai văzut!

*

Ceri într-o băcănie:

— Băiete, o țuică!

— Nu-i da, domnule, c-o bea! zice Mitică.

*

— Am deseară lojă la operă; mergi cu mine? zice Mitică.

— Merg... Ce se cântă?

— Relaș, în cinci acte!

*

Intri la „Gambrinus“; te apropii de Mitică și-l saluți; el îți răspunde amabil:

— Adio!

Îl saluți la plecare; el îți răspunde:

— Să-mi scrii!

*

— Ai parale, Mitică?

— Nu umblu cu metal; mi-e frică de trăznet.

*

— Birjar! slobod? întrebă amicul nostru.

— Da, conașule!...

— Atunci, du-te-acasă.

*

— Dă-mi cusurul!¹ zic negustorului.

— Nu-i da, domnule, întrerupe Mitică; dumnealui n-are nici un cusur.

*

Un prieten ghindoc se-ntinde să-și ia pălăria dintr-un cuier prea-nalt. Mitică îi strigă:

— Pune o coală de hârtie sub picioare!

*

Mitică zice despre un prietin destituit:

— L-a înaintat...

— ?...

— L-a făcut inginer de poduri...

Și când e în culmea vervei adaogă:

— ...detașat cu serviciul în Cișmegiu: dă muștele afară!

*

Te plângi lui Mitică de cine știe ce; el nu vrea să asculte, fiindcă „petiție fără timbru nu se primește“.

*

La restaurant:

— Iaurt ai? întrebă el.

— Este...

— Dă-mi vreo câțiva centimetri.

*

În loc de „usturoi“, zice „vanilie sârbească“, în loc de „vin“, zice „flanelă de Drăgășani“, și-n loc de „bilet de bancă“, „poza lui Traian“.

---

1. Restul.

*

Când pleacă pe jos, te invită:
— Hai, că te iau în dreapta.

*

Mitică se urcă pe platforma dinaintea tramvaiului electric; vagonul pornește; în culmea vitezei, deodată amicul nostru strigă manipulantului:
— Oprește! Ți-a căzut biciul!

*

Mitică stă cu mai mulți prietini în colț la Continental, pe Piața Teatrului. Un prieten salută și sare pe platforma din urmă a tramvaiului, care merge către Sf. Gheorghe:
— Arde-l, birjar! strigă Mitică.

*

— În toiul alegerilor, unde-și pune Mitică al meu candidatura?
— La Bucureștii-Noi.
— La ce colegiu?
— La colegiul al patrulea¹.

*

Te doare măseaua. Ce doctorie îți recomandă Mitică?
— Rădăcină de clește.

*

Ai cerut o bere și o lași să-i treacă puțin spuma; Mitică zice:
— Bea-ți berea, că se răcește.

*

---

1. În vechiul sistem electoral nu erau decât trei colegii.

La „Gambrinus“:

Mitică, la plecarea, către băiatul care a servit:

— Băiete, mi se pare că mi-a picat o băncuță; vezi, dacă o găsești, mi-o dai înapoi deseară; dacă nu, ia-o tu bacșiș.

*

— Câte ceasuri sunt, Mitică?

— Câte a fost ieri pe vremea asta.

*

— Apropo, zice Mitică, de câți ani ești?

— De... atâția.

— Tocmai cât măgarul mitropolitului!

*

Ți-ai cumpărat o blană nouă. Te întâlnești cu Mitică. În loc de „s-o porți sănătos!“ îți zice:

— Bravos! blană ai; acuma, junghi îți mai trebuie!

*

— Ți-aș face curte, domnișoară, zice Mitică unei tinere telegrafiste, dar vai! n-am curaj; ah! știu cât ești de crudelă!

— Cum, domnule Mitică? de unde știi?

— Parcă eu n-am aflat cum bați depeșile!

*

Mitică te roagă să pui o vorbă bună la Ministerul de Război, dacă ai vreun prieten, ca s-o numească pe soacră-sa „moașă militară“.

*

Trenul de plăcere merge-ncet; Mitică zice:

— A ostenit caii.

Ori, mai bine:

— A uitat să dea grăunțe la cai!

Trenul se oprește la o stație; Mitică:

— A oprit, să le dea apă.

*

E polei.

Cade un domn. Mitică strigă:

— Chegle-carambol!

Cade o damă:

— S-a rupt gazometrul!

Ș.cl., ș.cl., ș.cl.

Al dracului Mitică!

Mitică (1902)

DIN
„SCHIȚE NOUĂ“
(1910)

DUMINICA TOMII

M-am dus să fac o vizită confratelui și amicului meu Tomița de ziua lui. L-am găsit într-o stare foarte proastă, plimbându-se de colo până colo ca o hienă în cușca ei și văitându-se de durere; toată noaptea nu putuse închide ochii din pricina unei măsele.

L-am povățuit să meargă la un dentist.

— Nu pot, *mon cher*.

— De ce nu poți? Ți-e frică?... Cu metodele de astăzi, nu simți nici cât o pișcătură de purece.

— Nu de frică; nu pot, că am de lucru; trebuie să dau până-n două ceasuri cronica mea la gazetă. La trei, vine băiatul de la tipografie să mă execute... și cu durerea asta sunt incapabil să scriu un rând măcar. De o sută de ori de aseară m-am așezat pe scaun, am pus mâna pe condei; dar nu e chip să m-astâmpăr... o clipă nu-mi dă pace...

Și iar începe bietul om să se vaite și să se plimbe ca o hienă. La un moment, se oprește răcnind:

— E de nesuferit!... mă-mpușc!

— Omule, zic eu, du-te la dentist!

— Ei! dar cronica mea cine o scrie?

— Știi ce? zic; tu du-te fără frică, să-ți scoți măseaua; eu rămân aci; până te-ntorci, îți scriu eu o cronică...

Ai vreun subiect anume, or pot scrie despre ce mi-o da pân gând?

— Ba, chip, aveam un subiect...

— Despre ce?

— Despre credință și știință... cum adică știința distruge credința și nu o poate înlocui. Știi, *à propos* de sărbători...

— Ceva nou de tot... Am înțeles, zic; du-te și n-ai grije; aibi curaj!... cu metodele moderne...

Și pe când Tomița pleacă aiurit de durere, mă și așez liniștit la masă și, pe nerăsuflăte, torn următoarele:

Cronică

Sună clopotele... E primăvară... Sună clopotele.

Duminica Tomii... Cu această duminică se-ncheie săp-tămâna luminată și prima serie a celor mai mari sărbători creștine. Ce sublimă, ce providențială ordonare în mersul divinei tragedii a Fiului!

Umilirea, suferința, patimile Tatălui întrupat în Fiul; pe urmă, supliciul infamant între doi tălhari și Moartea; apoi, triumful asupra Morții, învierea... În fine spulberarea ultimei umbre de îndoială a nenorocitului, care nu poate crede minunea până nu pipăie.

„Iară Toma, unul din cei doisprezece, carele se chema geamăn, nu era cu dânșii când a venit Isus.

Deci, zicea lui ceilalți ucenici: «Am văzut pe Domnul»; iar el a zis lor: «De nu voi vedea în mânilor lui semnul cu-ielor, și de nu voi pune mâna mea în coasta lui, nu voi crede».

Și după opt zile, iar erau înlăuntru ucenicii lui, și Toma cu ei. Venit-a Isus, fiind ușile încuiate, și a stat în mijloc și a zis: «Pace vouă!»

După aceea a zis Tomii: «Adu-ți degetul tău încoace și vezi mânil mele; și adu mâna ta și o pune în coasta mea, și nu fi necredincios, ci crede».

Răspuns-a Toma și a zis: «Domnul meu și Dumnezeuul meu!»

Zis-a Isus lui: «Dacă mă văzuși, Tomo, crezuși; fericiți cari nu au văzut și au crezut...»

Da, fericiți; și așa fericit eram eu în copilărie! și așa era toată lumea împrejurul meu!

Cu adâncă pietate mi-aduc aminte de biseriçuța albă din mahalaua noastră! Ce limpede suna toaca de fier subt atingerea ciocanelor măiestre ale dascălului Haralambie! ce vuiet armonic făceau cele două clopote, pe care le trăgeam de fringhii, noi, copiii, pe când, de jos, de la toaca de fier, fără să se-nterupă, el ne striga: „Mai încet, mă! că mi le dogiți!“ și ne-njura de feștila moașe-ni, după ce ne luase la ficcare câte doi gologani de trei parale și ouă roșii, ca să ne lase sus în clopotniță...

Dar venerabilul nostru preot, cuvioșia-sa părintele Marinache! Îl am aci încă, dinaintea ochilor. Ce înfațișare frumoasă! Barba lui strălucește mândră ca un fuior de borangic alb pe patrahirul roșu. Și ce glas! îl auz încă: „Veniți de luați lumina!“ Și când năvăleau mahalagioaicele credincioase să ia, care mai de care, lumina, cu ce ton demn de autoritate le striga: „Ho! că nu sunteți la cocină!“

Pe urmă, evlavia aceea adâncă și caldă, de care erau pătrunse sufletele tuturilor enoriașilor noștri, de la cel mai bătrân fără un dinte-n gură, până la cel mai tânăr încă fără dinți!...

Ce frumos erau împodobite sfeșnicile, de la cele de aur până la cele de pacfon, cu zambile în feluri de fețe... și un miros!... Țiu minte cum un nepoțel al mamei Zamfirei, văduva lui Papaiani, arnăut domnesc la pensie, a greșit odată, și, în locul sfeșnicelor umile ale bunică-si, a luat

sâmbătă, de la epitaf, niște sfeșnice mari de argint masiv ale lui jupân Sfetcu lumânărarul, ctitorul bisericii. Când a băgat de seamă această confuziune, dascălul Haralambie i-a tras băiețelului o feștilă și două palme; după care, băiețelul a explicat dascălului cauza confuziunii: la amândouă perechile de sfeșnice, zambilele erau pembè... Chiar un om în vârstă putea greși; darmita un copil nevinovat!

Dar apoi cozonacii și plăcinta de drob, și căpățânile de miel la tavă pe orez, cu iaurt cu caimac, după opt săptămâni de fasole sleită și de varză acră!

Și părintele Marinache cu dascălul Haralambie cărând în curtea bisericii toată ziua, în niște basmale mari cadriate, recolta de ouă roșii și de pască!

Sărmanul nostru bun protector, dascălul Haralambie! i s-a stins și lui feștila chiar într-o săptămână luminată, din cauza unei excesiv de bogate recolte de ouă răscoapte! El trebuie să fie acuma, acolo, sus, alături cu dreptii, și, desigur, când micii cheruvimi fac prea multe nebunii... „feștila!“.

Și, pe deasupra tuturilor acestor duioase amintiri, primăverile acelea dulci, pline de speranțe-n viitor, când, precum zice așa de frumos poetul, „natura, ca o mireasă răpită, care a dormit, vrăjită în lanțurile de gheață ale unui crud uriaș răpitor, se deșteaptă fericită, grațioasă, mândră, la mângâierile dulci, duioase, molcome ale tânărului și fierbintelui său mire, care o căuta de mult, și care vine de departe să dezlege vraja de gheață cu farmecul unei sărutări de foc... el, tânărul și zburdalnicul copil al lui Paște-împărat; el, minunatul făt-frumos April, cu părul auriu, care o ia în brațe pe adormita fecioară, o alintă, o leagănă, o mângâie și, cu mii și mii de sărutări, una mai înflăcărată decât alta, o recheamă la o nouă și strălucitoare viață!“.

Și-ntr-un rând, când am ieșit de la-nviere dimineața, un vânt și o ploaie!... n-a fost chip să ne-ntoarcem cu

lumânărelele aprinse acasă; ne-a făcut learcă pe toți; încă dascălul Haralambie – asta era înainte de recolta prodi-gioasă – zice: „Maica ta Christache! ce vreme!... feștila!“ ba, pare-mi-se c-am auzit și „anafura!“ Da’ nu pot să jur, că e foarte de mult de atunci.

Unde sunteți, voi, sfinte vremuri ale copilăriei, când credeam? când totul mă făcea să cred?

„Cred tocmai că e absurd!“ așa a zis ilustrul fiu al sfin-tei Monica, el însuși sfânt, stâlp neclintit al bisericii, sfântul Augustin... *Asta va să zică a crede*; ... nu ca Toma geamă-nul, numai după ce pipăi și pui degetul.

Da, credeam... și eram fericit.

Astăzi? O! astăzi...

Ați venit voi, oameni noi, cu știința, să smulgeți din rădăcini acea plantă divină, ce-și trăgea seva din fundul inimii noastre! și nu v-ați mulțumit cu atâta! peste rană, în adâncul inimilor, de teamă să nu mai fi rămas acolo un germene cât de infim, din care să poată rencolți, ați turnat leșia caustică, otrăvitoare, distrugătoare, otrava scepticismului, pesimismului, ateismului!...

Onoare vouă, distrugători ai fericirii umane!

Dors-tu content, Voltaire...?¹ întreb și eu, împreună cu gingașul, duiosul poet de zahar al Namunei², el, care a dat cel dintâi strigătul de durere când a simțit că se smulge cu atâta cruzime rădăcinile credinței din sufletele oamenilor. Și cu multă dreptate zice nemuritorul academician francez Ernest Legouvé, în nepieritoarele sale *Soixante ans de souvenirs*³:

„Victor Hugo și Lamartine sunt, în câmpul poeziei, glasul epocii lor; Alfred de Musset i-a fost țipătul!“

1. Dormi mulțumit, Voltaire? (fr.)

2. Alfred de Musset.

3. *Șaizeci de ani de amintiri* (fr.).

Da! da! în noianul de necredință în care ne afundăm, când mi-ați luat credința mângâietoare, fără să-mi dați nimic alt în schimb decât scepticismul deprimant, îndoiala distrugătoare, țipă și sufletul meu ca al lumii întregi, împreună cu poetul... împreună cu poetul... țipă.....

.....
Aci, sunt întrerupt: iată confratele Tomița; se-ntoarce radios de la dentist... cu o măsea în mână.

— Triumf! trăiască știința modernă!

Încordat asupra lucrului meu, țip:

— Nu mă-nterupe, Tomițe!

Și urmez a scrie mai departe încheierea:

„... Mi-ați luat cu știința voastră măseaua!... ce mi-ați dat în schimb?... redați-mi măseaua!... îmi trebuie!...”

Pun puncturile și linie de sfârșit și, după ce Tomița, vesel, m-asigură că n-a simțit nici ca o pișcătură de purice, îi citesc cronică. Confratele meu îmi mulțumește încântat; decât – pretinde să facem numai o foarte mică modificare la încheiere: în locul măselei, să punem credința.

Convii bucuroși, și cronică noastră e trimisă la tipografie.

Universul, 1909, 6 aprilie

MONOPOL...

În vara anului 1907, aflându-mă în străinătate și având în țară daraveri, m-așez în trenul Berlin-București, cu gândul să m-abat o zi-două pe la Iași, unde să vizitez pe niște vechi și buni prieteni, familia Ronetti Roman.

A doua zi, mă cobor în gara Pașcani la 12.30 p.m. Numai decît întreb cu respect pe un domn impiecat de mișcare

foarte tânăr, care poartă o șapcă prea matură, odinioară desigur stacojie, „pe ce linie este tras trenul ce trebuie să plece peste câteva minute spre Iași“... Domnul impieगत îmi răspunde politicos că, „în legătură cu Berlin-București, pleacă din Pașcani spre Iași numai un tren, la 4,10, cu sosirea la 6,5 p.m.“.

— Dar...

— Știu, mă-nterupe ghicindu-mi gândul; este și un tren cum vrei dumneata; dar acela nu umblă...

— Este, dar nu umblă?

— ... nu umblă decât pe *zezonul* băilor.

— Am înțeles, răspund eu pe jumătate domirit.

Firește, e prea de timpuriu, înainte de sfârșitul lui mai, să-nceapă băile... Dar nu știam să fie acuma și-n Berlin pătimași cari vin să se caute la băile din Iași.

Trei ceasuri și jumătate în Pașcani – cam prea mult!... Dar ce pitoresc!

Ce glodăraie și colbăraie!... Ce abdomene de copii malarici! și se joacă și râd – cam trist, dar tot râd!... Ce grav municipalul care ține ordinea la fântâna din piața gării, unde se-mbulzesc multe vite însetate!... Ce jigăraie de câni costelivi cu ochii rătăciți și coada-ncârligată înspre pânțele, furnizori ai amicului meu doctorul Lebel!... Și, cu tot regimul nostru protecționist, nici o fabrică de mănuși în tot ținutul!... Ai de ce să ți se rupă inima – de mila oamenilor, firește, după a vitelor și a câinilor. Bine că avem o S.P.A.¹; să sperăm că încet-încet, cu vremea, vom ajunge s-avem și o S.P.O.²

4.10... Am pornit. Mergem și înaintăm domol în sus spre Ruginoasa, și ne apropiem de culme.

---

1. Societatea pentru protecția animalelor.

2. Societatea pentru protecția oamenilor.

Soarele, aplecându-se către piscurile Ceahlăului, se ascunde după grămezi uriașe de nouri, cari se tot ridică una peste alta venind dimpotrivă, pe când largile adâncături din dreapta urcușului nostru se-nvăluiesc treptat în umbră.

Blânda melancolie a țarinelor moldovenești – un cântec de neam mâhnit, din glas copilăresc, ajungând la mine limpede din dede parte vale – închipuirea marelui sinistru de acum două luni – apropierea de Iași... Apoi dulci amintiri din zilele primei nesocotite tinereți – gândiri amare din pragul cu deșarte regrete al bătrâneții... Toate mă-mpresoară, și care de care luptă să mă-ngenunche și să mă copleșească... Pe lângă astea, suflarea de monstru astmatic a locomotivei și țăcănitul din ce în ce mai obosit al roatelor... E penibilă mișcarea în alt *tempo* decât al sufletului!

În sfârșit, tica-taca, încetinel, ajung cu voia lui Dumnezeu joi seara, 24 mai, în gara Iași, unde sunt întâmpinat nu se poate mai frățeste, de prietenii mei.

Mă gândesc, cum sunt obosit de drum și de atâtea impresiuni, să mă duc repede la baie; dar îndată mi-aduc aminte de șapca odinioară stacojie: nu s-a deschis încă „zezonul“. Mă mulțumesc să mă spăl la bunele mele gazde cu apă de Vichy-Célestins; apa comună de Iași e mult mai gustoasă și mai hrănitoare, dar costă mai scump și cam irită pielea, mai ales vara.

E, cum spusei, la sfârșitul lui mai. Găsesc iubitul meu Iași în tremurul alegerilor generale... Ce febră! peste 43 de grade; aproape să se coaguleze albumina!

Fierbe lumea de grija cea mai mare ce poate – cum să zic? – posedă pe un adevărat român – așa-numita despuiare a scrutinului... Scrutinul este pentru noi, modernii, adică

românii moderni, un fel de zeu, care s-arată în toată maiestatea lui despuiat: *Apollo resplendescens*¹...

Ziua de vineri, 25 mai, mi-o consacru deci de dimineață să vizitez redacția *Opinieii* (o instalație în adevăr europeană; chiar un telefon; cam năzuros – e încă june), unde, în calitatea mea de confrate mai în vârstă, sunt primit cu destulă considerație. De aci, voi să contemplu apariția zeului – pe un potop de ploaie, să crezi că s-au rupt băierile firmamentului.

De cu noaptea a-nceput a turna, și toarnă... Piețele, ogrăzile, locurile virane sunt mări și lacuri; ulițele, fluviuri și niagare... Căii înoată; birjile plutesc; tramvaiele par niște vapoare de curse intraurbane, ca la Hamburg.

Mă plâng unui amic, impiegat superior, om cu carte, de furia elementului.

— Las', coane Iancule, îmi zice, ploaia aiasta-i bună după atâtea călduri *dropicale*!

Și mă conving că are omul toată dreptatea... De trei ori binecuvântat, diluviu!

1) *ad rem*²: căldurile au fost, ce-i drept, foarte tari și înainte de vreme;

2) *ad locum*³: se spală Iașii; nu-i vorbă, Iașii sunt un târg tare curat; dar orșicât, cineva, cât de curat să fie, tot nu strică să se și spele din când în când; măcar dacă nu se spală singur, să se lase spălat, și

3) *ad personam*⁴: servitoarea bunelor mele gazde a avut ingenioasa inspirație să pună la gurile zgheburilor toate cofele și puținile din casă... Las să se premenească umplutura

---

1. Apollo strălucitorul (lat.).

2. Cât privește faptele (lat.).

3. Cât privește locul (lat.).

4. Cât privește persoana (lat.).

de mai multe ori până curge limpede de tot, și mă spăl bine cu apă de ploaie – excelentă pentru pieleță.

Din adâncul sufletului zic: Domnul fie laudat! el, care ne trimite răcoare după călduri tropicale; care ne spală câteodată cu d-a sila; care ne dă apă așa de ieftină, mult mai ieftină decât cea de Vichy – o bagatelă.

Mă aflu, cum zisei, la *Opinia* înainte de amiazi. După ce, ca musafir, îmi fac datoria să țin pe tinerii confrăți, vreo trei sferturi de ceas, cu palavre, încep a pricepe că le cam stau pe suflet... Eu n-am treabă; toată ziua mi-e de petrecere; pe când ei ard în toiul bucătăriei, unii cu condeiele-n mână, altul cu telefonul la ureche, celălalt cu nasul în listele electorale... în trei-patru ceasuri trebuie s-apară foaia.

— Domnilor, zic, de-acu vă las.

— Dar de ce te grăbești, coane Iancule?... de ce nu mai stai oleacă, olecuță?

Olecuță! diminutivul acesta îmi pare un categoric superlativ.

Tineri politicoși! nu-mi ascund pălăria, nici umbrela, nu-mi fac nici o violență... Mă lasă să plec... E și vremea. În față, la Mitropolie, sună 5 antemeridiane... La 12 fix ziua, sună în față la Mitropolie 5 antemeridiane; la 12 fix noaptea, 5 postmeridiane – dar foarte regulat.

Am plecat, spre marele regret al confrăților, pe când potopul se-ntețește din ce în ce. Mă urc în luntrea mea cu un triton bătrân care tușește strașnic și strănută... Simptome alarmante la așa vârstă... Se vede bine că, în atribuțiunile amicului nostru doctorul Jocu, nu intră și inspectarea animalelor marine.

— *Avanti, gondoliere!* strig.

Bravul gondolier îi trage câteva tritonului cu coada lopeții. Bălăcind contra torentului, navigăm încet-încet la deal.

Unde să merg? La Smirnov, or la Ermacov? Sunt amândoi imperfecti; dar la primul merge colegiul I; eu merg la colegiul II, cu intelectualii. Oprim la Ermacov. Debarc. Am călcat pe pământ ferm.

Sui scâricica, intru, când... simt că-mi fuge pământul de sub picioare și, cât p-aci, dacă nu sare cineva repede să m-apuce, dau să cad pe spate înapoi afară, în valuri. Ca fulgerul mă săgeată un gând sinistru: un atac de dambla!... Sunt pierdut!... Dumnezeule! aibi milă de familia mea rămasă departe în străine locuri... Ce bucurie pe mine când, cu toată supărarea gleznei din pricina alunecării, aflu, după primul moment de groază, că damblaua mea a fost numai niște sâmburi de masline risipiți – pi gios!

Dugheana e plină de amici, toți funcționari publici și profesioni liberali¹. Așteaptă aci de mult să se oprească potopul, și, așteptând, ca să le pară timpul mai scurt, iau aperitive, țuică, mastică, pelin, mișmaș, și gustă mezeluri, salam, ghiudem, cașcaval, masline...

Firește, mai cu seamă cum sunt vesel că n-am avut dambla, intru și eu în combinație.

...Și aperitive, și mezeluri, și vorbă, și discuție asupra „situațiunii dificile în care se găsește țara în urma tristelor evenimente, ca să zicem așa, și-n fața atâtor reforme ce această situațiune le reclamă imperios, dacă ne putem pronunța astfel“ și apoi „asupra trecutului, prezentului și viitorului, ideilor și programului fiecărui ales și fiecărui candidat“ – și dezbateri, și vorbă, și aperitive, și mezeluri, și aruncăm sâmburii – pi gios!...

Dar e unu și jumătate; m-așteaptă la dejun. Am stat aci un ceas și mai bine! Vezi cum trece de ușor vremea vorbind despre chestii grele!... Cu multă prudență, de

---

1. Profesioni libere.

teama unui al doilea atac, mă mișc și vreau să-mi plătesc consumația. Dar amicii protestează: astăzi este rândul de plată al amicului X..., care a repurtat, ca orator la o întrunire electorală, un fenomenal succes...

Încă un rând de aperitive și masline, și aruncăm sâmburii... Eu mă lipesc bine cu talpa de dușumea... și încă un rând... cel din urmă! și masline, și aruncăm...

— Socoteala! în total!

Nu-i mult! Mezeluri și masline, 3.15; băuturi, 17.05; total 20.20.

Amicul X..., după ce plătește galant, se suie în gondolă cu mine; locuiește în drumul meu, pe un *canaletto* – să-l las acasă.

Pornim.

— Coane Iancule, îmi zice, 'm par' rău amu, după su'cesul meu, c-am cedat și nu mi-am pus cand'atura!

Face economie de silabe, probabil fiindcă mai avem puține momente de petrecut împreună; vrea omul cât mai scurt să-mi spună cât mai multe. Și, cum se clatină gondola pe valuri, amicul adaogă:

— Aveam o ide' de refo'mă... Nu mai me'ge, monșar, cu țaranii. S' bețivi!... Teb'e un mo'opol al... ac'... (gondola se clatină) al ... *ac'cololului!*...

Ne-am oprit. Ne pupăm în gondolă ca doi patricieni de pe timpul ilustrului doge Francesco Morosini. Se dà jos încetinel pe trotuarul plin de apă și intră, learcă de ploaie, pe portalul bătrânului său *palazzaccio*¹.

— Ia sama (ii strig), pe *San Giovanni, padrone mio!*² nobilul meu senior, să nu-ți fi rămas vreun sâmbure de maslină pe talpă!

---

1. Mic palat (it.).

2. Sfântul Ion, patronul meu! (it.)

El se-ntoarce-n loc, smulge cu vârful degetelor o sărutare unsuroasă de pe buze și mi-o aruncă magnific din depărtare.

Sunt opt ceasuri și trei sferturi... Gondola așteaptă...
Îmi iau rămas bun de la grațioasa mea gazdă și plec cu Ronetti Roman la gară.

După ce-i mulțumesc de afectuoasa primire, urc în vagon.

— Amice, zic, știi d-ta cu ce mă duc eu de la Iași la București?

— ...Cu trenul.

— Da, cu trenul, firește; dar nu numai cu trenul, merg și cu o idee...

— ?...

— ...O idee de reformă!

— !?...

— Trebuie de înființat numaidecât un monopol al *ac'colului*...

Trenul s-a pus în mișcare... M-aplec pe ușa vagonului:

— ...la sate! ...pentru rurali!

Opinia, 1907, 16 noiembrie

O CRONICĂ DE CRĂCIUN...

Într-o urâtă dimineață, pe la sfârșitul lui noiembrie – ploaie, ninsoare, vifor, să nu scoți un câne afară din bordei – chem pe cel mai încercat colaborator al *Revoltei naționale* și-i zic:

— Stimate domnule Caracudi, dumneata, care de atâta timp ne-ai dat ca reporter dovezi de strălucită imaginație, ești designat să faci ziarului nostru un important serviciu.

— Care, domnule director?

— Scoatem de Crăciun un număr „literar, științific și artistic“. Avem în sertare destulă materie; vom face o frumoasă selecțiune. Ne lipsește numai cronica specială pentru sărbătoarea Nașterii... Ce zici?

— Cu plăcere...

— Crăciunul cade luni; trebuie să apărem cel mai târziu joi la 21 de dimineață... un număr de lux, îngrijit, nu rasolit ca numerele cotidiene; bine aranjat, tipărit frumos și nu ciuruit de greșeli...

— Binențeles; ...dar...

— Dar ce?

— ...Ia priviți afară, ce vreme!

În adevăr, e un vifor strajnic.

— Ce are a face vremea, zic eu, cu cronica noastră?

— Nu prea are; dar... mă cheamă părintele la masă; mereu îmi face semne: i-e foame – s-a sculat de dimineață.

Părintele este socrul confratelui. Domiciliază împreună, tocma peste drum de redacția noastră, în curtea bisericii Sf. Ion. De pe prispa caselor se vede drept în redacția noastră, și viceversa, firește. Vara, când ține ferestrele deschise, îl cheamă reverendul pe ginere-său din gură: „Ignate, gata!“ Iarna, îi face semne. De aceea, Caracudi lucrează totdeauna la masa de la fereastră.

— Prin urmare, zic, nu te mai țiu... ne-am înțeles: o cronică de Crăciun – „Betleemul, staulul, ieslea, steaua, magii ș.c.“ – nici mai lungă de trei, nici mai scurtă ca două coloane... Mi-ai luat măsura, ca un bun ciubotar ce ești, calapodul mi-l cunoști... Încalță-mă, iubite confrate, încalță-mă frumos!

Drept orce răspuns, iubitul confrate deschide fereastra, pe unde dă năvală-năuntru ca un vrăjmaș viforul d-afară, și strigă tare peste drum:

— La moment! să puie ciorba!

Apoi mă salută și iese.

De prisos să fac istoricul căsniciei excelentului nostru colaborator. Mă mărginesc a reproduce câteva documente, după *Revolta națională*, în ordinea lor cronologică; sunt ieșite toate din pana interesatului, prin urmare mai presus de orice bănuială de parțialitate:

„Aflăm cu deosebită plăcere că aseară, 11 ianuarie, s-a celebrat, în biserica Sf. Ion, căsătoria valorosului nostru colaborator Ig. Caracudi cu gentila domnișoară Florica, eminenta profesoară de istorie, fiica sf.-sale părintelui stavroforul Pantelie Bârzescu.

Nuni au fost simpaticul și iubitul nostru maestru, directorul Revoltei naționale, cu grațioasa sa consoartă.

Felicitările noastre cele mai călduroase.“

Cătră finele aceluiași an, la 21 dechembrie, a doua zi de sf. Ignat, *Revolta* inserează în fruntea informațiilor:

„Aflăm cu deosebită plăcere că gentila doamnă Florica Ig. Caracudi, eminenta profesoară de istorie, a dat aseară naștere unui drăgălaș băiețel Traian.

Fericită coincidență! În aceeași zi, norocosul tată, valorosul nostru colaborator, d. Ig. Caracudi, a împlinit 35 de ani.

Felicitările noastre cele mai călduroase.“

Peste un an și două luni, iar „aflăm cu deosebită plăcere“, minus „fericita coincidență“, și-n loc de Traian, *Decebal*.

După un an și o lună, întocmai; dar, în loc de Decebal, *Aurelian*.

La anul în cap, asemenea; însă, în loc de Aurelian, *Mircea*.

Nu trec bine unsprezece luni, și iar „aflăm“; numai, în loc de Mircea, *Dan*.

Pe toți, de la Traian până la Dan inclusiv, eu i-am botezat. Care va să zică, vine că suntem rude prin alianță cu familia Caracudi și cu părintele stavroforul; de aceea, sf.-sa îmi zice: „n’ne lancule!“

*

După plecarea valorosului, caut să-mi aranjez materiile din sertare pentru numărul de lux... Ia să vedem ce putem stoarce cu foarfeca, această presă idraulică a redacției.

Artă fără tendință și tendință cu artă sau Artă cu tendință și tendință fără artă – 65 de file, cu *va urma* – studiu estetic de palpitantă actualitate!

Rolul presei ca a patra putere în statul constituțional modern (sfinte Ignate!) – 77 de file, și firește cu *va...*

În pustiul lumii mari, novelă – o sută de file, format ministerial, foarte mărunț și clar scrise, fără cea mai mică ștersătură sau îndreptare... Asta nu poate fi supusă presei idraulice: totul, silabă după silabă, trebuiește cu scumpătate respectat... vom da numai începutul în numărul special, și *va urma* în numerele cotidiene, vreo treizeci de foiletoane duble – un noroc pentru *Revolta!*... Admirabilă povestire!

În pustiul lumii mari este istoria unui băiat de la țară, care, după ce face studii înalte, la noi și-n Europa, ajunge profesor în mare vază la București. Suflet curat, plin de avânt, de iluziuni și de ideal, ca orice copil sănătos din popor, caută în lumea mare, unde este introdus de un coleg sceptic – lume putredă de corupție – un suflet, să-l înțeleagă... În zadar!... Măști pe obrazuri; în inimi, perfidie! fard și minciună! chloroză și parfum! putrigai în poleială!

Dezgustat de acest „pustiu“, se duce-n vacanța mare acasă, la țară, de unde a plecat așa de demult. Acolo, i se redeșteaptă toate amintirile sfinteii copilării: i le povestesc cu drag și pe rând, fiecare cu glasul-i particular, căsuța pă-

rintească, hanul, aria, pătulul, moara, pârlăiașul, clopotele de la biserică și de la gâtul vitelor ce se-ntorc seara-n sat; apoi, potecuțele, păduricea, dealul, valea, soarele, luna, stelele, cântecul pasărilor sălbatice și domestice; în fine, picăturile de ploaie, adierea vântului, miresmele fânețelor ș.c.

Încântat de atâtea tainice povestiri, el se-ntâlnește la horă, într-o duminică, cu Neacșa, fată vânjoasă, roșie ca un bujor, și „nefardată“, care nu știe franțuzește, nici nu dansează bostonul și cake-walk; dar care vorbește o românească pură, plină de farmecul originalității folclorice, și joacă hora și bătuta, brăul și chindia, de dărdăie pământul, până dă de mal pe toți flăcăii satului, ba și pe alții, veniți de prin satele vecine de dor să joace cu dânsa...

El, transportat, supunându-se unei mișcări „lăuntrice“, îi face un compliment – ea, asudată, îi arde o palmă; el se vâra s-o ia-n brațe – ea îi trage un pumn în falcă; el se-ndeasă mereu s-o sărute – ea îi zice: „O! călca-te-ar!“ și-i dă un brânci de-l aruncă grămadă în șanțul drumului... El se scoală d-acolo zdruncinat, oftează din adânc, se scutură frumos, merge drept la tatăl Neacșei – moș Oancea Tureacă, un bătrân român neaoș, cuminte și vesel, vestit pentru păcăliturile și glumele lui, șapte poștii de jur împrejur – și... cere mâna bujorului de fată.

E estetic, fiind natural și logic... Ceea ce se numește *le coup de foudre* (dragoste ca trăsnetul) se explică mai mult decât la orașe la țară, unde nu se pomenește încă de paratonere... Mâna cerută este, după nazurile de rigoare ale copilei, acordată... Nuntă mare cu descripția amănunțită a tuturilor străvechilor datine române, atât de originale și de pitorești... și eroul e fericit.

„Uf! am scăpat de pustiul lumii!“

Zicând acestea, dă să-și îmbrățișeze nevasta, de față cu atâția veseli nuntași.

„Astâmpăr’te, mă! loi-te-ar!...” zice pudică Neacșa, ferindu-se de indiscreta pornire a legitimului și repezindu-l cât colo...

Toți nuntașii fac mare haz, iar înțeleptul bătrân, moș Oancea Tureatcă, un fel de „povestea vorbeii” în carne și-n oase, zâmbind cu adânc înțeleș, șoptește:

„Vezi ce face pustia de dragoste, vere?... Aolică, ce-am ajuns, să iubim pe subt ascuns!”

Și așa se sfârșește frumoasa povestire la fila o sută – prea degrabă!... păcat!

Desigur, nu sunt un om mulțumit de sine însuși... Înțeleg destul de bine cu cât de nesuficiente mijloace m-au înzestrat zânele ursindu-mă carierii pline de-nalte răspunderi, nobilei misiuni de publicist român. Cu toate astea, niciodată n-am simțit sub coastele din stânga dureroasa (după cât văd la alții) rozătură a viermelui invidiei. Slavă ție, Doamne! în inima mea destule rele au putut încăpea; dar n-a fost locșor într-însa și pentru groaznicul parazit verde!... Și totuși, simt nespusă mâhnire la vederea unui pachet de atâtea file format ministerial, curat și mărunț scris... A! de ce nu poate și pana mea, alergând fără-a se poticni, străbate întinsele albe câmpii?... Cum nu știi și eu birui pe nerăsuflete candoarea câtorva teste de hârtie?... Pentru ce, crude ursitoare, nu e-n stare și mâna mea seacă să toarne atâtea generoase torente și cascade de proză?

Pe când fac tristele mele reflexiuni, intră, plouat ca un cățeluș lățos, tânărul și simpaticul nostru colaborator literar, pseudonimul Piccolino – un copil care a primit de mic o distinsă educație literară franceză în casa părintească; la anul, termină liceul; e încă minor; dar ce talent! cu ce facilități și personală apucătură îți aruncă rima!

L-am întrebat, când, sfios, mi-a adus întâia oară câteva poezioare, niște adevărate perle: „*Enseigne-moi, jeune homme, où trouves-tu la rime?*“¹. El mi-a răspuns îndată, modest, dar sigur: „*La rime, cher patron, est mon souci minime*“².

— Piccolino drăguță, tocmai la dumneata mă gândeam... Un număr special de Crăciun numai cu proză e ca un cozonac fără stafide. Poți, te rog, să-mi dai curând două-trei poezioare?

— Vi le aranjez îndată, maestre; le am aproape gata.

Și mititelul bard, după ce-și atârnă pălăria și paltonașul, își suflă în degetele-i delicate, se ghemuiește la un colț de masă cu spatele spre sobă, și-ncepe să lucreze... I-auz pana scârțâind ca un șoricel care ronțăie pripit în taină.

În mai puțin de o jumătate de ceas, minorul îmi prezintă trei pumni de stafide școală-modernă, pline de savoare.

— Bravo, tinere favorit al grațioasei Erato! Versurile dumitale sunt delicioase. Sper să scoatem un cozonac *hors concours*.*

1. Învață-mă, tinere, unde găsești rima? (fr.)

2. Rima, dragă patroane, e grija mea cea mai neînsemnată (fr.).

* Puțini desigur dintre cititorii acestor rânduri vor fi apucat pe vremuri *Revolta națională*, de mult acuma dispărută. De aceea, nu credem nepotrivit a da aci o probă de talentul precocelui nostru colaboratorli terar:

Abis

Da, mă iubești; dar simt prea bine,
Cu cât te strâng la pieptul meu,
Că-i un abis până la tine...
Eu nu sunt tu – tu nu ești eu.

Și dragostea ce am simțit-o
Să umple-abisul, nu putu...
De te-aș iubi, orcât, iubito,
Tu nu ești eu – eu nu sunt tu.

Piccolino (n. a.)

*

Au trecut peste două săptămâni de la acestea: vine Crăciunul. În fiecare zi, îl întreb pe amicul Caracudi:

— Dar cronica?

— E ca și gata.

— Când mi-o aduci?

— Mâine.

Tot așa de azi pe mâine, am ajuns marți în ajunul lui Ignat: poimâine dimineața trebuie să apară numărul... Materia cealaltă e gata.

Aștept toată ziua – degeaba.

Îi trimit vorbă acasă peste drum – îmi dă răspuns să n-am grije.

Deschid fereastra; îl strig – nimic.

Se-nșerează bine... Un gând neplăcut îmi flutură prin cap la amintirea proastei glume ce i-am făcut-o; să știi că am rămas fără cronică de Crăciun – m-a-ncălțat!... Câr-paciul tot cârpaci!

D-abia a zburat gândul meu, și iată d. Caracudi... Cum îl văd:

— Cronica! unde e cronica, nene?

— E dată la tipografie.

— Adevărat?

— Pe onoarea mea!...

Și zicând acestea, mă privește cu acel zâmbet și acea clipire din ochi caracteristice, cari, de câte ori le întâmpini, te fac să gândești: dacă ăsta nu este imbecil, atunci mă crede pe mine că sunt.

De vreo câteva zile se-ndreptase vremea; se zbicise bine; speram, după semne, s-avem zile frumoase de sărbători – când colo, peste noapte spre Ignat, se schimbă deodată

vântul, și țin' te iar!!... Plouă, ninge, îngheață, se topește; vi-
for orb; o vreme – să nu scoți un reporter afară din redacție.

Mă scol dis-de-diminează cu grije. Cum mă deștept,
îmi dă servitoarea o scrisoare; e de la d. Costică, pagina-
torul ziarului:

*„Domnule Iancule, cronica dată de d. Caracudi am oprit
s-o culeagă; acuma nu merge; trebuie amânată pân' la pri-
măvară. Stăm pe loc cu numărul. Ce e de făcut? Vă ru-
găm, veniți cât se poate mai curând.“*

Nu înțeleg... Ce să fie?

Iute, mă sui într-o birje... Ce vreme, Dumnezeu!...

Am ajuns.

— Ce e, domnule Costică?

— Uite, domnule Iancule.

Citesc, ca dus de pe lume:

„Christos a-nviat!!

*De la un capăt al globului la cellalt, din răsărit până-n
apus, de la miazănoapte pân' la miazăzi, pe când natura
se-mpodobește în strălucitele vestminte ale primăverii, în
sunetele triumfale a mii și milioane de clopote de la mân-
drenele catedrale ale celor mai splendide capitale de imperie,
până la umilele bisericuțe din cele mai sârmane cătune,
popoarele creștine se salută vesele cu magicele cuvinte:
Christos a-nviat!“*

— A! infamul! asasinul! strig eu. M-a omorât Caracudi,
frate Costică!... ce e de făcut?

— Faceți dv. ceva la iuțea!

Fuga, la redacție... nu voi nici să-mi arunc ochii peste
drum... Scriu și șterg, și iar încep și iar șterg... tremur și
m-apucă un cârcel la deget... nu mai pot ținea condeiul...
și ceasurile sunt aproape zece!... și iar îmi blestem ursitoarele!...

când – apare pe uşe, cine!... cine? – asasinul! D-abia pot ridica privirea şi, cu glasul leşinat ca de lehuză după grea fcare, îi zic:

— Mersi, nene Caracudi!... Bine şi-ai bătut joc de mine, drăguţele!

— Cum joc, domnule director?

— Poftim.

Şi-i întind filele mototolite. Le priveşte şi-ncepe să râză.

— Scuzaţi; a fost o mică eroare... Eu le am cronicile astea gata... Dar, prin ce am trecut de ieri până adineaori – dac-aţi şti! – am greşit; n-am luat seama când am scos-o din sertar... (şi cât îmi vorbeşte foarte volubil, mereu se uită pe fereastră). Merg să v-aduc una de Crăciun... ştiu sigur că am şi una de Crăciun... trebuie să am şi una de Crăciun... Numa s-o gălesc... fiindcă acuma e un deranj la noi... Nu v-am spus... A născut Florica...

Eu, din ce în ce mai leşinat:

— Când?

— Adineaori, pe la şapte dimineaţa...

— ...Cum?

— E fată... dar are încă dureri.

— Atunci, nu mai trebuie să te duci, frate Caracudi. Tot ce te rog e să iei un condei, că eu nu pot scrie, am un cârnel la degete...

Scot din raft tomul 11 din *Larousse*, îl deschid şi zic blând valorosului tată:

— Scrie, te rog.

El s-aşează la locu-i lângă fereastră, pe care o şterge bine de abureală cu căciula. Eu dictez:

„Sărbătoarea Crăciunului este una dintre cele mai vechi ale creştinătăţii. Ca să ajungem la epoca instituirii ei, trebuie să suim până aproape de leagănul bisericii. După unii autori, această sărbătoare a fost statornicită, la anul 138 al erei noastre, de către episcopul Telesfor...”

Văd pe Caracudi scriind cu ochii pe fereastră, fără să se uite la condei.

— Ce-am zis? îl întreb.

— „...anul 1883 al erei noastre de către episcopul Telefon...“

Și până să-i strig eu „ieși afară!“, trântește condeiul, pune mâna pe căciulă și iese ca din tun, bufnind ușa.

Peste un moment, Piccolino... Îi dictez articolul. Dup-amiazi tirajul a patru pagini e aproape gata...

Și iată iar d. Caracudi – foarte radios.

— Domnule director, am o informațiune care trebuie să treacă neapărat în numărul de lux. Știu că o să vă facă mare plăcere...

Și-mi citește:

„Aflăm cu deosebită plăcere că gentila doamnă Florica Ig. Caracudi, eminenta profesoară de istorie, a dat azi dimineață, 20 decembrie, naștere la două fetițe, Despina și Kiajna.

Fericită coincidență! În aceeași zi, norocosul tată, valorosul nostru colaborator, d. Ig. Caracudi, a împlinit 40 de ani.

Felicitările noastre cele mai călduroase.“

Numărul nostru a ieșit tare frumos. Au făcut mult efect și articolele științifice și poeziile și începutul nuvelei; dar mai ales au impus un vădit respect confrăților informația cu „fericita coincidență“ și savantul meu articol despre instituția sfântului episcop Telefon.

Duminică, în ajunul Crăciunului, primim la redacție vizita părintelui stavroforul Pantelie Bârzescu, care vine să ne heretisească cu Nașterea, însoțit de valorosul nostru colaborator – strașnic de veseli amândoi.

— Nașterea ta, Christoase, Dumnezeu nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței... ș.cl.

Și după ce isprăvește cântarea:

— La mulți ani, n'ne Iancule!

Eu mă închin smerit, sărut icoana și, aruncând ginere-
lui o privire dulceagă, răspund socrului:

— Adevărat a-nviat, taică părinte!

Ș-afară-i grozav... și plouă și ninge, și pică și-n-
gheață... o zloată cumplită... un vifor nebun... o vreme,
prăpăd! să nu iasă un popă afară din casă.

Opinia, Iași, 1907, 25 decembrie

GREU, DE AZI PE MÂINE...
SAU UNCHIUL ȘI NEPOTUL

„Nu trebuie, domnul meu, să aibă omul judecăți ex-
treme, fiindcă lumea trăiește din pornire, nu prin judecată.
Omul cuminte, mai cu seamă având norocul să fie sus-pus,
este totdeauna îngăduitor cu lumea lui; de aceea avem și
vorba veche foarte înțeleaptă: lumea n-o putem îndrepta
cu umărul. Fiecare dintre noi vede lipsurile și cusururile
societății noastre; fiecare este dator a căuta să le constate,
să acopere lipsurile și să depărteze cusururile, și-ncet-
încet, fiecare luptând în sfera lui de acțiune, să realizăm
cu toții, dacă nu idealul unei societăți, măcar o societate
mai cioplită, mai cuminte și mai morală. Firește, când ve-
dem atâtea nedreptăți, atâtea prostii și greșeli, atâtea fapte
urâte, unele deplorabile, altele ridicule, se revoltă în noi
dreapta judecată, și fiecare dintre noi, după putere, pro-
testează și-ncearcă să-nfiereze răul. Dar să nu credem vre-
dată că protestările și opintirile noastre vor face să sară
lumea din fâgaș deodată, și, de unde se zbătea-n mocirlă,
să iasă curată și să pornească pe calea cea bună și dreaptă.

Greu și foarte-ncet, stimatul meu domn, se dezrădăcinează obiceiurile și năravurile vechi... Cu toporul, se curăță pădurea; lumea se curăță cu vremea și cu răbdare... nu așa, de azi pe mâine!...”

Cam astfel de predică am ținut eu odată între patru ochi unui bărbat foarte sus-pus, și – deși, în naivitatea mea, credeam că am să-l ating și să obțiu de la el, nu vreo nedreptate, ci dreptate – mi-am răcit gura degeaba...

Un bărbat excesiv de scrupulos – o adevărată anomalie într-o vreme și într-o societate care, dacă ne putem exprima astfel... – în fine, scrupulos prea din cale afară!

Și ce așa de mare hatâr îi ceream?... Judece orcine.

Săptămâna trecută, venise la mine o vară bună a ilustrului meu... E o femeie foarte de ispravă; a rămas văduvă de tânără cu o pensioară de la bărbat, și n-a mai vrut să se mărite, ca să-și poată îngriji de copil, un băiat. A muncit, l-a crescut și, după atâta necaz, l-a văzut flăcău mare cu... cariera lui. Ceea ce e ciudat e că femeia asta are toate calitățile de inimă (cum ar zice un autor de romane, iubitor de amănunte psihice), toate calitățile morale; dar despre cele intelectuale, dacă vrem să fim drepți, trebuie să spunem că natura a fost foarte vitregă în privința-i... Și cu toate acestea, femeia și-a crescut băiatul foarte bine; e un tânăr model: aplicat la-nvățătură; examene strălucite – cam timid – asta nu face nimica: puțină timiditate nu șade rău unui tânăr când face în lume cei dintâi pași.

Cum spusei, cucoana a venit să mă roage să merg la vărul-său, bărbatul cel sus-pus, să-l rog a proteja pe băiatul ei, care de șase luni s-a întors din străinătate cu diploma de doctor în drept și... nu poate căpăta o slujbă cât de mică.

— Bine, zic, de ce nu te duci d-ta în persoană? Îți este văr bun, și știi cât datorește părinților d-tale care l-au ajutat pe vremuri să ajungă așa de sus.

— M-am dus de trei-patru ori; dar mă tot amână; și, drept să-ți spun, o dată... nici n-a vrut să mă primească; nu mai îndrăznesc.

— De ce nu se duce tânărul? ca nepot.

— S-a dus o dată; dar l-a primit foarte brusc... și cum e el timid, nu mai are curaj să meargă...

— Atunci lasă, zic, mă duc eu...

Și m-am dus.

Ilustrul, care mă primește totdeauna bucuros, ca să mă bată pe umăr cu multă bunăvoință protectoare, de la primele mele cuvinte în favoarea nepotului său, mi-a răspuns:

— *Mon cher*, trebuie să isprăvim odată cu sistema asta nenorocită: care cum vine din școală cu un petec de hârtie, nici nu știe să se șteargă bine la nas, și pretinde a-nvăța bărbieria pe capul statului, cu leafă și diurnă din buget! Să meargă tânărul să muncească; să se lupte cu lumea! Până când, orce tânăr, cum iese de la țâța mamei, să treacă la țâța școalei, și pe urmă, de la țâța școalei, la țâța bugetului? D-ta înțelege că nu mai merge cu vechea sistemă: românul să se nască bursier, să trăiască funcționar și să moară pensionar... E vreme să isprăvim odată...

— Dar, în fine, zic, un băiat așa de distins... și nepotul dumitale...

— A! mă-nterupe ilustrul meu; un cuvânt mai mult... Trebuie să isprăvim odată și cu nepotismul!... Am fost și voi fi totdeauna contra nepotismului – este iar o bubă înveterată a societății noastre, o gangrenă a statului nostru, un dar funest pe care ni l-a lăsat epoca de neagră și infamă memorie a fanarioților!... Nu pot face nimic pentru protejatul d-tale, tocmai că mi-e nepot... Iartă-mă, am scrupurile mele de conștiință...

— O, Doamne! am exclamat.

Și i-am ținut predica arătată mai sus. Pe urmă nu m-am lăsat și i-am adăogat:

— În fine, și eu sunt contra nepotismului, contra acestui nărav străvechi, de care este atât de bolnavă societatea noastră; și nu pot decât aplauda pe un bărbat de stat, care are, ca d-ta, în programul său, stârpirea acestui dar funest pe care ni l-a lăsat mizerabila epocă a infamelor domnii fanariote; dar dacă trebuie să fim cu toții contra nepotismului, asta nu însemnează, cred eu, că trebuie să fim și contra nepoților. Înțeleg, pe nepoți să nu-i protejăm îndeosebi; dar să-i persecutăm fiindcă ne sunt nepoți!... Atunci, la nașterea fiecărui român, părinții ar trebui să se roage lui Dumnezeu: „Ferește, Doamne, pe acest copil al nostru să n-ajungă vreun unchi al lui la putere!“

— Nu zic asta! mi-a răspuns ilustrul.

— Apoi, atunci, poate că are acest nepot vreun cusur ca om; căci, din faptul că întâmplarea l-a făcut nepotul d-tale, nu-i poate face nimini vreo vină... și firește, dacă are protejatul meu vreun cusur, atunci altă vorbă... Aș dori însă să știi...

— Nu! zise cam nehotărât ilustrul; nu pot spune că are vreun cusur... dar... dar... oarecare veleități și pretențiuni de personalitate... de independență... de autoritate... cum am zice, fumuri juvenile... fiindcă așa sunt toți tinerii din ziua de azi... își închipuiesc că-n fața unei diplome, cu care vin de pe băncile școalei, are să le cază toată lumea-n genunchi și să-i urce-n cap... Asta nu merge!... Un tânăr trebuie să fie modest... În fine, deocamdată nu sunt locuri... Mai e vreme... e tânăr, poate să mai aibă răbdare... om mai vedea... să ne mai gândim...

„A! zic eu în gândul meu... atunci, partida nu-i pierdută!...“

Și, prezentându-mi umărul să mi-l bată cu bunăvoință protectoare, am salutat cuviincios pe ilustrul meu, și imediat m-am dus drept la nepotu-său.

— Tânărule, i-am zis, viu acuma de la unchiul d-tale, pe care desigur d-ta l-ai cam supărat...

— Eu? cu ce?

— Cu ce? cu ce? știi eu?... poate cu... oarecare veleități, or pretențiuni de personalitate... de independență... de autoritate... cum am zice, iartă-mă, fumuri juvenile... căci așa sunteți toți tinerii din ziua de astăzi... vă-nchipuiți că-n fața unei diplome, cu care veniți de pe băncile școlii, are să vă cază toată lumea-n genunchi și să vă urce în cap... Asta nu merge!... Un tânăr trebuie să fie, cum să zic?... modest...

— A! zice tânărul; am înțeles... Da! dumnealui, fiindcă dispune de putere și este unchiul meu, ar voi să renunț la scrupurile mele de conștiință, să mă fac unealta oarbă a unor rancune de partid! În schimbul unui mizerabil salariu de magistrat inferior, să mă pretez la o infamie... la o înscenare contra unui adversar politic al regimului dumisale! Dar până când cu sistema asta a persecuțiunii? până când cu această bubă înveterată a societății noastre? cu această gangrenă a statului nostru? cu acest dar funest...

— ...pe care (îl întrerup eu) ni l-a lăsat epoca de neagră și infamă memorie a fanarioților!...

— Neapărat!...

— Ia ascultă-mă, tânărule, zic eu... știi cât am ținut la răposatul d-tale tată, bunul meu prieten, știi cât țiu la mama d-tale și la d-ta, ascultă-mă...

Și-i repet, cu mici modificări de circumstanță, predica neroadă pe care am ținut-o adineaori și lui unchiu-său, începând cu: „Nu trebuie să aibă omul judecăți extreme, fiindcă lumea trăiește din pornire, iar nu prin judecată... lumea n-o putem îndrepta cu umărul... etc.“ și sfârșind

cu: „Greu și foarte-ncet, tânărul meu amic, se dezrădăcinează obiceiurile și năravurile vechi... Cu toporul, se curăță pădurea... lumea se curăță cu vremea și cu răbdare, nu așa, de azi pe mâine!...”

— În sfârșit, i-am adăogat, eu te povățuiesc părintește să mai mergi pe la unchiul d-tale, care am înțeles că te iubește mult...

— Eu? la el?

— Da, d-ta, la dumnealui, firește; că așa se cuvine: ăl mai mic la ăl mai mare... și... să nu-l mai iei așa de sus... cu darul funest de pe vremurile de neagră memorie... Să-i dăm o dată dracului pe fanarioți, să nu mai pomenim de ei! Acu, slavă Domnului! suntem regat independent!...

— Niciodată, domnul meu!... sunt scrupuluri de conștiință peste care nu se calcă! Im-po-si-bil!

Care va să zică, și cu nepotul, mi-am răcit gura degeaba, ca și cu unchiul...

Un tânăr excesiv de scrupulos – o adevărată anomalie într-o vreme și într-o societate care, dacă ne putem exprima astfel... în fine, scrupulos prea din cale afară!

Am renunțat dar, cu părere de rău, a mă mai amesteca în această delicată afacere de familie... Cu oameni așa de căpățânoși în privința scrupulurilor de conștiință, nu e nimic de făcut...

A trecut câțeva vreme după nereușita tentativelor mele diplomatice, pe care aproape le uitasem – când...

Citim în micul *Ecoul patriei*, ebdomadur din urbea X..., titlu mare pe prima pagină:

„*Panamaua de la noi!... Potlogăriile foastei administrații!... Mișeliile se dau la lumină!... Jaf în avutul public!... În sfârșit!... Jos masca!... Hoții la pușcărie!...*”

Citim apoi în *Glusul țării*, tot mic, tot ebdomadard, tot din urbea X..., titlu tot mare și tot pe prima pagină:

„*Mișleasca înscenare!... Goana infamă contra cetățenilor onorabili!... Regimul proscricțiunilor și al terorii!... Cetățeni fruntași închiși ca tâlhari în ajunul alegerilor!... Ministrul fără de lege!... Procurorul zbir!... Nedemnul nepot demn de unchiul nedemn!... vom vedea!... Sunt judecători la Berlin!...*“

N-am avut curiozitatea să văd cine or fi potlogarii, nici ministrul, nici procurorul...

Mai la urmă, ce-mi pasă mie!... dacă sunt judecători la Berlin!...

Universul, 1909, 20 martie

METEAHNĂ...

În general, o stațiune de aer curat este un loc mai mult sau mai puțin pitoresc, unde te plectisești, până la înecăciune, dacă nu știi danța, ca să poți respira seara praful din salonul de bal de la Kurhaus. Însă astă-vară, fiind osândit să respir o lună aer curat, chiar dacă nu știu danța, am avut norocul să petrec împreună cu un tip de om foarte ciudat, un fel de maniac, și aș fi nedrept dacă aș zice că am petrecut prost. E adevărat că până la urmă, cu câteva zile înainte de a ne despărți, începuse să mă cam obosească cu atâtea – cum să zic? – cu atâtea prostii; dar cele două-trei săptămâni de la-nceput nici nu știui când trecură, atât mi se părea tipul de interesant.

Mai întâi era un om foarte cumsecade – ungur. Pentru un român ordinar ca mine, adică nu un extraordinar român, se găsesc și printre unguri foarte cumsecade oameni; vreau adică să spun că un român cât de ordinar se deosi-

bește în aceasta mult de ungurii imbecili – sunt mulți de aceștia și la unguri – care nu ar fi-n stare să admită că se pot găsi și printre români oameni cumsecade afară de românii renegați din regatul maghiar, care acolo sunt considerați ca oamenii cei mai cumsecade.

Deși eram cu ungurul meu totdeauna alături la *tòplito* (așa se zice pe ungurește *table d'hôte*¹), deși în cursul zilei ne întâlneam mereu la *pròmonat* (promenadă, pe ungurește), și deși din parte-mi, comunicativ ca orice român ordinar, îi dedeam întruna ghes să-i fac cunoștința, nu era chip să mi-l apropiu. Instinctiv, mi-am dat seama că mi-l depărtasem: făcusem greșala să-i adresez la masă cuvântul în românește; el, om politicos, mi-a răspuns destul de aspru: „*Nem értek kérem szépen!*“ (adică: nu-nțeleg, mă rog, frumos).

Înțelegând ce greșală făcusem și dorind neapărat a-i face cunoștința, pe de altă parte, pricepând de ce slăbiciune sufere omul meu, m-am gândit la o stratagemă, care mi-a reușit. Într-o dimineață, când ne-am așezat alături la cafea, după ce l-am salutat frumos, i-am zis pe ungurește: „Bună dimineața poftesc!“ Auzindu-mă, omul s-a transfigurat; de unde ieri sta posomorât cu ochii-n taler, acu deodată, radiând prieteșug din ochi, cu un zâmbet afabil, m-a întrebat în limba lui: „Dar domnul știe ungurește?“ I-am răspuns că am știut puțin când eram copil, că acuma mai înțeleg ceva, dar am uitat aproape de tot să vorbesc... Pe urmă (la noroc, am încercat) am urmat să-i spun pe franțuzește cât îmi pare rău că, neputând trăi printre maghiari, am uitat o limbă așa de frumoasă, care-mi amintește de copilărie și-mi face atâta plăcere când o aud vorbită mai ales de societatea cultă, sau de pe amvon, sau pe teatru.

---

1. Pensiuine (fr.).

Omul meu s-a găsit că știe franțuzește mai bine decât mine, și, din momentul acela, am fost o lună nedespărțiți. Stratagema mea a prins; ce e drept, nu era decât pe jumătate infamă: numai în privința regretului că n-am putut trăi printre maghiari; în privința limbii însă, era numai puțin cam exagerată; și cunosc mulți români ardeleni culți de aceeași părere cu mine și care vorbesc limba maghiară frumos cum mulți maghiari culți ar dori s-o vorbească.

Așadar, ne-am apropiat și ne-am împrietenit, și nu-mi pare rău: am putut studia de aproape fenomenul ciudat al maximului de tensiune sufletească, cum adică o apucătură bună a omului, trecând măsura, poate deveni pernicioasă, cum o virtute împinsă peste o anumită limită începe a fi o curată meteahnă.

Ungurul meu, așa om cumsecade, și inteligent, și cult, era în cazul acesta din urmă: întindea coarda patriotismului peste maximul de elasticitate; când vorbea inima lui de maghiar, judecata lui de om trebuia să meargă să se culce, nu mai avea de ce să mai stea de vorbă.

Câte minuni n-am auzit în patru săptămâni, pornite din inima patriotului maghiar! Le-aș mai putea ține minte pe toate? Câteva însă vor fi de ajuns să le rezum aici pentru a da o idee cititorului de meteahna mentală a tovarășului meu de cură la aer curat. Iată...

Mai întâi, maghiarul nu are nevoie de altă cultură decât de cultura maghiară; ceva mai mult: orice influență a vreunei culturi străine, mai ales europeană, este de-a dreptul păgubitoare maghiarismului; de aceea trebuie scurajate, condamnate, persecutate chiar (la nevoie, cu mijloace violente) toate apucăturile de contact, fie pe cale publică, fie pe cale privată, cu vreun curent de civilizație nemaghiară.

Limbă?... numai cea națională maghiară!

Literatură?... numai cea națională maghiară!

Artă?... numai cea națională maghiară!

Știință?... tot așa.

În fine, idee, muncă, invenție, spirit, judecată, rachiu, vin, brânză, ardei, danțuri, costume, vite, capital, oameni, sfinți, Dumnezeu ș.cl. ș.cl. ... toate, tot – tot așa!

Apoi...

Maghiarul nu se teme de nimini pe pământ; contra lumii întregi, maghiarul luptă nepăsător, sigur de victorie... fiindcă... are-ncredere în Dumnezeul străbunilor săi... căci... maghiarul în veci nu pier!

Dar... este un însă... Însă: maghiarul este, din nenorocire, mâncat de străini! de nemți, de jidani, de slavi, de țigani, de levantini, de germanism, de franțuzism, de pesimism, în fine de fel de fel de vrăjmași care pot să-l... distrugă!

Și, se-nțelege, odată ce va fi maghiarismul distrus, firește nu va mai exista, și dacă nu va mai exista maghiarismul, atunci lumea are să stea pe loc, n-o să se mai învâртеască pământul, soarele o să se stingă – cataclism universal! s-a isprăvit cu omenirea!

Până la *dar însă*, maghiarul meu avea aerul feroce și tonul tunător; dar de la *dar însă* încolo, lua aerul dulceag și tonul duios.

Așa m-a făcut să-mi petrec luna de vilegiatură într-un mod foarte plăcut.

Cu câteva seri înainte de a ne despărți, când începuse să mă cam plictisească, mi-a vorbit despre tricolorul maghiar cu un avânt într-adevăr „înălțător“. Mi-a spus că el mănâncă mai bucuros, și mai cu poftă chiar, săpun învelit într-o etichetă tricoloră maghiară decât cașcaval învelit în hârtie simplă albă.

Și, aminteri, om foarte cumsecade... inteligent și cult...

M-am gândit: „Doamne, un om așa de cumsecade, așa de inteligent și de cult, cu așa meteahnă... ce ușor i-ar fi

unui șarlatan, prost și incult, să-l ducă de nas și să-și bată joc de el!“

Și după ce m-am despărțit de bunul meu maghiar, mi-am zis:

„Nu! patriotismul lui e o meteahnă; nu mai e o virtute. Bine că ne-a ferit Dumnezeu pe noi, românii, de așa meteahnă!“

Universul, 1909, 24 aprilie

IDENTITATE...

Stetesem două luni la țară, în Franța – zic la țară, cum zic francezii, fiindcă vila și mica proprietate unde mă găzduise prietenul meu Legrand se aflau la marginea unui oraș mare industrial și comercial; într-un ceas mergeam pe jos până-n centrul târgului, la Café Gambetta... Așteptam acum bani, ca să mă-ntorc în patrie. Într-o seară, iată primesc un cec de 350 de franci. A doua zi dimineața, merg în oraș, la sucursala locală a unei mari bănci din Paris, și mă prezint la *guichet* cu cecul meu. Impiegatul se uită bine la cec, apoi lung la mine, și zice:

— Hârtiile dv., domnule...

— Ce hârtii? întreb eu.

— Hârtiile dv. de identitate...

Mă caut în buzunar, să scot portofelul cu pasaportul și cu alte hârtii... Caut... caut... Am uitat portofelul acasă la țară. Zic:

— Domnule, iată, poftim scrisoarea prin care mi se notifică trimiterea cecului la adresa d-lui Legrand, unde locuiesc de două luni, aci, afară din oraș... Portofelul cu hârtiile mele l-am uitat acasă; în orice caz, nu gândeam că or să-mi trebuiască din momentul ce prezint un cec...

Dar impiegatul mă-nterupe:

— Cu toate astea, vă trebuiesc... fără hârtii...

Și iar se uită, cu parcă un fel de bănuială, la cecul meu.

— Domnule, zic eu îngrijat, nu cumva, poate, bănuieți că este un cec fals?

— A! nu, domnule; cecul este foarte bun... decât fără hârtiile dv... Vă trebuiesc neapărat hârtiile dv. de identitate...

— Dar sunt cinci kilometri, domnule, până acasă, și-n-țelegeți bine că, o dată cinci la dus, și-nc-o dată cinci la-tors, fac zece... pe căldura asta...

Pe câtă vreme stăruiesc eu pe lângă impiegatul nenduplecat, se tot îndeasă-n mine un englez, un roșcovan cu haine cadrilate, tipul desăvârșit al gentlemanului cu stare, care nu mai știe încotro, în ce parte a pământului să fugă ca să scape de *spleen* – de plictiseala ceței britanice.

Mă dau la o parte și-i fac loc la *guichet*.

Gentlemanul scoate din buzunar un portofel mare de piele de crocodil cu o monogramă de argint la colț; deschide încet portofelul și trage dinăuntru mai multe hârtii, între care și un cec, și le dă impiegatului. Acesta le ia; înapoiază gentlemanului celelalte hârtii, oprește cecul și zice, cu un oarecare aer de considerație:

— 50 000 de franci?

Gentlemanul, rece, dă din cap în semn de afirmare... Impiegatul îi dă un peticel de hârtie cu un număr și-i arată la ce *guichet* se face plata cecurilor... Eu stau alături și mă uit la ei.

Gentlemanul se duce la *guichet*, ridică un pachet de hârtii de bancă; le vără pe nendoitele în portofelul lui larg; pune portofelul în buzunarul din partea inimii; se încheie la piept frumos și iese cu pasul demn și măsurat, ca orce gentleman care caută metodic, pe-ndelete, locul din lume unde să-și poată arunca din cârcă povara nesuferitului *spleen*.

După ce, cu oarecare invidie – mărturisesc – privesc pe englez ieșind cu portofelul plin, mă vâr iar la *guichet* și încerc încă o dată să conving pe impiegatul băncii... Zadar-nic, orce încercare...

— Regret, domnule, îmi zice; peste puțină! v-am spus... Fără hârtiile dv... peste puțină!

Văzând că-mi răcesc gura degeaba, rămân foarte vexat. Mă hotărâsc a mă-ntoarce acasă, s-aduc pasaportul, hârtiile, geamantanul, tot; la rigoare să aduc și pe gazda mea, pe amicul Legrand, om cunoscut în localitate, să garanteze că eu sunt eu, nu sunt altul.

A doua zi, mă prezint cu pasaportul, cu hârtiile toate, corespondență din țară și din străinătate (un dosar întreg), cu prietinel și gazda mea, d. Legrand, și cu o duzină de fotografii, care reprezintă pe amicul meu Legrand, pe soția sa, madam Legrand, pe cei doi copilași ai lor și pe mine, la masă toți, pe veranda vilei; madam Legrand, în fund, ține pe câte un genunchi pe copilași; eu și cu Legrand stăm în picioare și ciocnim, peste masa rotundă, paharele, închinând, eu: pentru prosperitatea bătrânei Republice Franceze! el: pentru progresul tânărului Regat Român!

După fotografie, putea impiegatul cu drept cuvânt să mă dea iar afară; însă, examinând cu mare atenție celelalte documente, binevoiește în sfârșit să-mi dea fițuica pentru achitare. Îmi iau banii și fotografiile, și mergem cu amicul Legrand în centru, la Café Gambetta, să luăm câte un aperitiv, după obiceiul locului.

Acolo – ce aflăm?

În ajun, banca locală a plătit un cec fals de 50 000 de franci unui cavalier de industrie; semnalmentele: gentleman englez; roșcovan; costum cadrilat; portofel enorm, crocodil veritabil etc. etc...

Nu! – pot mărturisi despre asta atâția prieteni ai mei socialiști, și liberali, și conservatori, și, pușinii, rămași sadea pe dinafară – nu! n-am fost niciodată socialist; n-am dușmănit cândva capitalul... Dar, când am auzit că infama întreprindere burgheză, care m-a necăjit și m-a vexat pe mine atâta, fermecată numaidecât de un milord cadrilat și de o piele de crocodil, a fost pârlită cu o așa de frumoasă sumă rotundă... drept să spun, am jubilat...

Peste trei zile am plecat din Franța către patrie.

În drumul-de-fier, a doua zi, am avut norocul (să vedeți mai jos pentru ce zic „norocul“) să mă-ntâlnesc cu un rus, un vechi cunoscut, foarte simpatic, pe care de mult îl știam că înoată în apele anarhismului terorist – un tip de om excelent, bun, onest și moral; dar... apostol... infatigabil și incurabil. Cum m-a văzut, rus comunicativ, m-a strâns de gât, să mă sărute. Ne aflam singuri într-o cabină mică a vagonului. Eu, cam în glumă, cam în serios, i-am zis:

— Ascultă-mă, maladețule, spune drept: ai în geaman-tan vreo cutiuță cu bomboane destinată vreunui tiran?... să nu se deschiză cutiuța singură pe drum, să-și verse asupra mea bunătățile, că m-ai nenorocit: am treabă acasă; m-aș-teaptă familia!

Maladețul meu a-nceput să râză și iar m-a strâns de gât și m-a pupat; pe urmă m-a asigurat că n-are la el nici un explozibil altul decât ura lui nempăcată contra intolerabilei de absurde organizațiuni actuale a societății. Eu, din parte-mi, i-am declarat că n-am nici un cuvânt spre a susținea o organizație care, dacă n-o cred totdeuna intolerabil de absurdă, adesea mi se pare stupid de intolerabilă.

Asupra acestora, ne-am pupat iar muscălește și, după ce am dat un bacșiș conductorului să ne lase singuri în compartiment, ne-am culcat... Am dormit bine până la ziuă, când am ajuns la graniță.

Anarhistul meu, mai deștept ca mine, s-a coborât întâi din vagon. Eu, puțin mai târziu, somnoros, dau să trec pe urmele lui... Un polițist, cu o voce foarte aspră, îmi zice, ținându-mi calea:

— Treceți întâi la revizia pașapoartelor!

Caut în buzunar... caut în săculețul meu de drum... Nu e... Afurisit pasaport!... iar pasaportul!... Zic:

— Domnule, nu-l găsec; probabil l-am pierdut pe drum; dar sunt român, domnule!...

Și voi să trec; dar el, și mai aspru:

— Nu se poate, domnule, fără pașaport! n-auzi?

— Dar am hârtii, altele, care probează că sunt român, domnule! cetățean român!...

Și iar dau să mă vâr. Aș!... Polițistul îmi dă un brânci în piept, și mă aruncă-napoi, cam departe, pe teritoriul străin, în brațele unui hamal, care, din spate, cu același procedeu, mă restabilește în poziția verticală.

„Ei! zic în gândul meu; de acum sunt pierdut! pierdut la pragul patriei mele!... Ce e de făcut?...“

Intru, foarte abătut, în restaurantul gării pe teritoriul neutru... Beau o cafea... amară cafeaua în țară străină... prea puțin zahăr și prea multă *frank-caffe!*... Gustând, foarte dezgustat, din cafeaua exilului, aud că afară se pregătește trenul de plecare către interiorul patriei mele... Mă uit la ceas; mai sunt douăsprezece minute... și pleacă fără mine, și eu rămâi în exil, și nu mai am parale nici de *frank-caffe!*

Desperat, mă-ntorc la polițistul meu și, cu lacrimi în gușe:

— Domnule! te rog, domnule... sunt cetățean român!... scap trenul!... nu mă nenoroci!

Dar el răcnește:

— Nu se poate fără pașaport! nu-nțelegi? idiotule!

Profund vexat de acest refuz astfel formulat, mă întorc demoralizat cu desăvârșire în restaurant... Ce să fac?... Să

telegrafiez cu 50 de cuvinte răspuns-plătit și cu timbru de 30 de bani la poliția locului meu. Dar, până să-mi vie răspunsul, pot pieri printre străini; în cel mai bun caz, alt tren de coincidență n-am decât peste 18 ore!... Orcum, tot bine!...

Fulgerându-mi acestea prin minte, intru în restaurant, unde găsesc pe maladețul meu bând ceai, fără zahar, numa cu rom. Foarte supărat îi povestesc nenorocita mea aventură... El începe să râză ca un sec; scoate din buzunar un pachet de documente; se uită la mine lung, parcă mi-ar lua semnalmamentele, ca la un biurou de servitori pentru conducută; alege unul dintre documente; mi-l dă discret pe sub masă, și-mi șoptește:

— Na pasaport! mergi degrab' la revizie!

Mă uit la hârtie...

Mă cheamă Bob Schmecker; sunt cetățean american; prezidentul U.S.A. „roagă pe toate autoritățile civile și militare de pe globul terestru să mă lase să trec și să-mi dea ajutor și protecție în caz de nevoie“.

Hahà! strig eu, și trec repede la domnul polițistul meu:

— Am găsit, în sfârșit, pasaportul meu, domnule!...
poftim!

— Așa da! zice el.

Și mi-l vizează... Mă sui repede-n tren cu muscalul meu salvator. Ne pupăm... Trenul a plecat... Am intrat în patrie!...

Nu! – să mărturisească toți amicii mei anarhiști, fie liberali, fie conservatori – nu! nu sunt pentru răsturnarea societății actuale, mai ales prin mijloace violente... Dar, drept să spun, reintrând, după atâta necaz, cu așa succes, în patrie... am gândit... nu mai țiu minte ce... prostii, desigur.

Ajungând seara acasă, am fost întâmpinat de ai mei... Înainte de a mă apropia de ei, le-am strigat din poartă:

— Mă rog vouă, să nu-mi cereți hârtii de identitate, că n-am altceva decât un pasaport american, și sper că n-ăți fi inteligenți ca unul care m-a făcut idiot az-dimineăță, numai pentru atâta să mă lăsați să intru.

Și-mpreună cu toată familia, care știe ciat-pat englezește, am cântat, de bucurie că ne-am revăzut sănătoși, mândrul cântec american: *Yankee doodle...*

Universul, 1909, 27 aprilie

REPAUSUL DOMINICAL

Petrecerile cu mult înainte pregătite rar se întâmplă să iasă bine; câtă vreme, cele încinse așa din întâmplare, pe negândite, aproape totdeauna izbutesc frumos...

De ce oare? – De ce, de nece – nu trebuie să ne batem mereu capul să filozofăm, să tot căutăm cauza la orșice... Destul să constatăm cum se petrec lucrurile, și din constatarea asta să tragem învățătura că: nici la petreceri de mult puse la cale să nu mergem cu prea mari închipuiri de veselie, și nici să stăm la îndoială când, pe negândite, ni se ivește prilej de petrecere; să mergem cu voie bună, dacă n-avem altă treabă mai serioasă de făcut – zic *mai* serioasă, fiindcă, în viața noastră scurtă și trudită, nici petrecerea nu e ceva atât de nesperios cum spun câțiva înțelepți, unii ursuji și alții fățarnici.

Așa cel puțin gândesc eu, și de aceea am petrecut așa de frumos alaltăieri noaptea.

Joiă trecută, 21 mai, neavând treabă, mă plimbam încet pe Calea Victoriei, pe la șapte seara, privind la forfoteala aceea de calești, birji, automobile – ce mulțime! ce eleganță! ce belșug!... cum rar se vede chiar în orașele cele mai

prosperă – și mă gândeam: cine or fi aceia care au scornit de la o vreme că-n țară e sărăcie, că s-a scumpit traiul și că suntem amenințați de o criză agricolă? ce moftangii!

Pe când gândeam așa, iacătă, dau piept în piept cu amicul meu Costică Parigoridi – care, contrariu felului său cunoscut de toți, are acum aerul unui om prea puțin vesel.

— Monșer, îmi zice, nevastă-mea s-a dus la țară cu copiii, la neamurile ei, tocmai în Muscel... Eu n-am vrut să merg... mai întâi, mi-a fost lene să mă scol așa de dimineață; și pe urmă, drept să-ți spun, nu-mi plac petrecerile patriarhale; eu sunt orășean; mie-mi place orașul... dar... nu duminicile și sărbătorile... N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraș mare în zilele de repaus dominical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn... Ce somn!... Peste tot închis!... Să vrei să te spânzuri, n-ai de unde să-ți cumperi un ștreang... Lipsa asta de activitate, de viață, de mișcare comercială mă apasă pe umeri, mă trage și pe mine la somn; și nu pot dormi măcar – parcă sunt în stare de insomnie... și când mai văd și toată mitocănimia asta parvenită, prostimea asta elegantă, învârtindu-și roatele cu cauciuc în neștire, îmi vin fel de fel de idei... primejdioase... De un ceas umblu să dau de un prieten... parcă toți au intrat în pământ!

— Iată, m-ai găsit pe mine, îi zic eu.

— Bine că te-am găsit, nene Iancule! Afurisit să fie repausul dominical!

— Dragă Costică, recunosc, în adevăr, că un oraș mare în repaus dominical nu este așa de frumos ca în plină activitate; și mie-mi face aceeași penibilă impresie ca și ție... Decât, ia să ne gândim și la oamenii care muncesc, o săptămână întreagă, de dimineață până seara târziu... Nu le trebuie și lor o zi de odihnă?

— Da, răspunde amicul meu; dar în loc să se odihneas-
că, își fac bășici pe tălpi umblând toată ziua gură-cască, și
seara cad morți de oboseală.

— Bine; dar s-au recreat... au petrecut...

— Da! s-au îmbătat!

— Dar ce să facă?... să citească psalmii proorocului
David? și pe urmă, dă-mi voie să-ți spun că-mi pare rău să
te aud pe tine, spirit modern, suflet așa de uman, vorbind
astfel despre lumea muncitoare... și asta numai de necazul
urâtului... Să presupunem că se-mbată și poporul... Ei!
și?... parcă...

— Înțeleg ce vrei să zici!

— ...Ei! apoi?

— Nu știi, monșer; dar sunt plictisit ca un cățel pe
care stăpânul l-a uitat încuiat în casă... Îmi vine să urlu
de urât... Ai treabă?

— Deloc.

— Unde mănânci astă seară?

— Indiferent.

— Vrei să mâncăm împreună?

— Mai ales.

— Unde, zici?

— Unde poftești.

Pornim amândoi la vale. Pe drum, Costică, privind la
obloanele prăvăliilor, bombănește mereu... În dreptul lui
Capșa, întâlnim pe alt prietin; îl luăm, fără vorbă multă, ca
de rechiziție; la răspântia bulevardului, încă doi; îi înhă-
țăm; în dreptul legațiunii rusești, încă unul; e prizonier...
Curios lucru! toți foarte plictisiți de repausul dominical; și
cu cât banda sporește, cu atât dispăre plictiseala! Toți șase –
oameni de condiție frumoasă în societate – ajungem,
aproape bine dispuși, la Iordache, în Covaci.

Sus, pe terasă...

— Domnilor, zice Costică, trebuie să știți că, grație întâmplării fericite că v-am întâlnit, mi-au fugit din minte niște idei foarte negre... Dacă, adineaori, nu-ntâlneam pe nenea Iancu, mergeam, cum eram de plictisit, drept la gară, să mă arunc sub roatele primului tren la-ndemână. Vă mulțumesc... Sunteți salvatorii vieții părintelui copiilor soției mele, care era să citească mâine, la Câmpulung, în *Universul*, încă o nouă tragică sinucidere la stația B.M.!... Ei bine, faptul acesta, că, din fericire, v-am întâlnit, combinat cu faptul, nu mai puțin fericit, că astăzi este ziua mea onomastică, sf. împărați Constantin și Elena, ne obligă: pe mine să vă rog, iar pe dv. să primiți, a face eu cinste astă seară.

Îl sărutăm cu toții și, care mai de care, îi urăm:

— La mulți ani, Costică! cu noroc, sănătate și veselie!... Și cinstit socru, dragă Costică!

Pe urmă, din parte-mi, îi cer scuze că am uitat să-l felicit, fiindcă, necăzând sub prescripțiile legii repausului dominical, nu țin niciodată socoteala sfinților.

Costică se-ntoarce-n loc și deodată, vesel ca totdeauna, strigă:

— Băietele! aperitive, lista și răcitori în lege! să vie!

Știu c-am petrecut!...

Ce chef!... și, dacă trebuie să fim dreți, Costică a plătit de două ori petrecerea improvizată – și cu bani și cu spirit – ce vervă!... Din când în când, constatând că lăsăm „să se răcească“ paharele noastre pline, ne strigă, ridicând pe al său:

— Jos repausul dominical!... Să lucrăm!... lucrăți, domnilor!

Iar noi, împărtășind părerile lui, lucrăm cu stăruință... Ce activitate!

Cinci ore fără-nterupere, pe nerăsuflăte...

Cam pe la deșteptatul rânduricilor – țal!... Aperitive, 18; baterii, 8; șampanii, 12, și 22 pachete de regale... și 5 rânduri de marghilomane.

Foarte – cum m-aș putea exprima în termeni mai aleși, adică mai potrivii? – foarte... gata, coborâm frumos, însă pe tăcute – nu o tăcere lugubră, totuși solemnă... Ne reculegem.

Ajungem jos, unde moșăie câțiva birjari, pândindu-și prada matinală; ne oprim puțin, să aspirăm până-n adânc praful sănătos ridicat spre firmament de târnul municipal.

Costică, după o sfortare eroică, întreabă:

— Un'e me'gem?

Noi medităm un moment... Eu ridic din umeri... Ceialți, ca și mine.

— Bî'jar!

Și, câte doi, câte doi, binișor, ne-am așezat frumușel în trei birji. Eu cu Costică pornim în frunte... Zic, eu acuma, lui Costică:

— Un'e me'gem?

Costică ridică din umeri, și pe urmă mă sărută; îi plătesc prompt cu aceeași monedă.

Din Covaci, apucăm la dreapta-n sus pân Șelari; din Șelari, apucăm la dreapta pân Lipscani; din Lipscani, la stânga – și Costică mă sărută și zice:

— Eș' du'ce, 'ne Iancule!

— Sân' tu'tă, Co'tică!

— Tu'tă du'ce, 'ne Iancule!

Și râzi... Și, dând să mă pupe încă o dată, nu știu cum face, că-mi ridică pălăria, care-mi zboară afară din trăsură, înapoi spre Iordache.

— Bî'jar!... pă'ria lu 'nea Iancu!

Oprim... Birjarul mi-aduce pălăria. Costică mi-o pune pe cap... mai îndesat... ca să nu-mi mai zboare... Și râzi... Și ne pupăm du'ce...

Dar unde ne aflăm? Pe bulevardul Colței, aproape de Piața Victoriei.

— Un'e me'gem, mă, 'mboule?... știi?... întrebă Costică pe birjar.

— La Lăptărie, conașule; cum să nu știi?

— E 'mb'avo! i răspunde Costică; și pe urmă cătră mine: auzi ce ide' f'umoasă a'vut 'mbou!

Dar celelalte două birji nu se văd în urma noastră.

— Ne-a t'ădat, ca niște lași, 'ne Iancule!

Aerul de la Șosea ne face mult bine. Ajungem la Lăptărie. Plin!

Acolo, cei patru amici, care au sosit, prin Calea Victoriei, înaintea noastră, ne așteaptă: ei nu puteau crede că i-am trădat ca niște lași.

Câte un pahar de șampanie, la botul calului! – etc.!! etc.!!!

Se face ziuă... Rândurelele au și plecat la vânătoare... Reintrăm în capitală, în căutarea unui jvarț cu *cognac* fin... am găsit...

Ciudat efect face cafeaua tare!... Ni s-a dezlegat limba... Ieșim... E lumină mare... O aglomerație... Un accident?... Să anunțăm Salvarea!... Ne apropiem...

Un cetățean șade jos pe marginea trotuarului și nu vrea să se scoale, cu toate insistențele sergentului.

— Ce e? întreb pe sergent.

— E repausul dominical, domnule: nu mai poate umbla; trebuie să-l ridic de-aici, să nu-l calce vreo trăsură... Haide, sus!

Și dă să-l ridice; cetățeanul se lasă greu din balamale, scapă din brațele omului ordinii și se așează iar la loc. Îl privesc de aproape... îl cunosc... Este un excelent culegător tipograf, om în vârstă și foarte cumsecade. Zic:

— Scoală, monșer, nu face pentru d-ta să te dai în spectacol... ești om serios, tată de familie...

— Ba, pe tat'to! răspunde el.

— Îmi pare rău, adaog eu, că n-ai înțeles bine morala mea...

— Ba am înțeles; dar vorba mea e: unde găsim noi acuma ciorbă de burtă?

— D-tale ți-ar trebui acum un jvarț cu *cognac* fin... nu știi ce bine ți-ar face!

— Mof!... am băut jvarț la Comșa... ciorbă de burtă! n-auzi?

Dar Costică, foarte-ncântat de vorbele acestea, zice:

— N'ne Iancule, schembea, căva s'zică? știi că are o idee frumoasă! hai la o schembea!

L-am suit pe cetățean în birje și am pornit la piață. Pe drum cetățeanul dormea strașnic în brațele lui Costică.

— Uite la el, în ce hal! zice Costică... Uite, domnule, efectele nenorocite ale repausului dominical!

— Dragă Costică, zic eu, orcum, lumea noastră are nevoie și de asta, de repaus dominical, după atâta trudă... și mai la urmă, toți, toți suntem niște... stricați.

Și cu toții ne-am dus prin urmare să ne dregem lângă hală.

Adevărul e că schembeaua, dreasă bine, cu puțin ardei roșu, este, la ocazie, superioară cafelei cu *cognac* fin – drege... lucru mare!

După schembea, pe la șapte de dimineață, în toiul hălei, luăm seama că amicul nostru, culegătorul, a dispărut dintre noi.

— Ne-a trădat, zice Costică; amicul d-tale este un laș!

Dar n-apucă să isprăvească vorba, și iată iar amicul meu, spălat și dichisit, cât s-a putut mai bine... A fost la bărbier.

— Ei! acuma, unde mergem? îl întrebă Costică.

— Eu, răspunde omul nostru, mă duc la atelier... După repausul dominical, începem la șapte... Sunt șef de echipă, nu pot să fac blau.

S-a scuzat dacă ne-a făcut cumva vreo necuviință, ne-a mulțumit frumos de cinstea ce i-am făcut și a plecat la treaba lui.

Noi – am dejunat – mai devreme – la Lăptărie – până seara.

Universul, 1909, 25 mai

ȚAL!...

Țal... Ce este țal?

Este un substantiv român împământenit; înainte de-mpământenire, era verb german; însemna *a plăti* – se scria *zahlen* și se citea *țal'n*.

Foarte des se-ntrebuințează acest verb în lumea noastră, unde, cumpărându-se toate, trebuiesc toate plătite.

Când s-au înființat și la noi în țară berăriile, în secolul trecut, fiindcă la-nceput toți berarii și chelnerii erau nemți, s-a introdus și acest verb *țal'n*, dar numai în formă de infinitiv imperativ, cu însemnarea: *să plătesc! să plătim!*

În multe limbi europene, între cari și franceza și germana, infinitivul se întrebuițează ca imperativ impersonal, și la pozitiv și la negativ; dar, în limba noastră, forma infinitivului, și numai prescurtată, se-ntrebuițează, mai-nainte, ca imperativ, numai la persoana a doua singulară și numai cu negațiune. Exemple:

„*Taci, domnule! Nu țipa, cocoană!*“

„*Plătește, nene! Nu plăti, țaf!*“

Ce se-ntâmplă însă?

De la o vreme, grație dezvoltării neconținut crescândă a agriculturii, industriei și comerțului României (pentru care totuși, trebuie să mărturisim, rămâne încă destul de făcut), luând căile noastre de comunicațiune un așa de-mbucurător

avânt, onor. Direcțiunea generală a C.F.R. a avut ocaziunea să constate sărăcia limbii române, și a trebuit să recunoască necesitatea introducerii, prin regulamente, a infinitivului ca imperativ impersonal, *fără* ca și *cu* negațiune; și asta (onoare ei!) pentru *toți* călătorii, fără excepție de clasă sau de distanță de parcurs, la *toate* trenurile, fie accelerate, fie de persoane, mixte sau de marfă.

Astfel, în toate vagoanele noastre de călători, citim:

pe uși: „A nu se deschide până trenul oprește“;

pe ferestre: „A nu se pleca în afară“;

pe semnalul de alarmă: „A nu se trage decât în caz de mare pericol“;

în altă parte: „A nu se întrebuița în timpul opririi în stațiuni“;

în clasa III: „A nu se scuipa pe covoare“.

Iar în vagoanele de marfă, afară binențeles de cele cu încărcătură inflamabilă neasigurată: „A nu se fuma“.

Critica istorică modernă ne învață că mersul înainte sau înapoi al omenirii este stăpânit de legi fatale; progresul odată urnit, ori într-un sens, ori într-altul, nu poate fi oprit de nimeni, de nimic! Așa, inovația onor. Direcțiunii generale C.F.R. a prins: încet-încet, pretutindeni la noi se introduce infinitivul ca imperativ chiar *fără* negație, pentru orice persoană și ocaziune.

Astfel, pe o sticlură de doftorie cu prafuri care s-așează la fund, citești: „A se scutura bine înainte de a se întrebuița“, iar pe o cutiuță de alifie: „A se spăla întâi bine cu săpun partea, apoi a se unge și a se lega cu o cârpă curată – după povață“.

La colțul unei case trase mai înăuntru de linia veche a stradei, citim, sub o ferestruică cu brizbize: „A nu se face murdării pe didul casei mele“.

Mergem mai departe, după legea progresului, și citim: „A nu se lipi afișe și orce alte necurățenii“.

La Moși, pe stâlpii unui mare umbrar de berărie: „A se plăti la moment. A nu se vorbi vorbe proaste. A nu se face scandal. A nu se pleca cu paharele și alte obiecte“...

În școlile primare, chemate, afară de instrucțiune, să dea și o educațiune civică tinerilor noastre generațiuni, adică nu numai să le lumineze spiritul, dar totodată să le cultive inima și să le formeze caracterul, fiindcă o națiune are nevoie, ce e drept, de ridicarea nivelului intelectual, dar iarăși fără caractere nu merge – în școlile primare, zic, citim pe toți pereții: „A nu se sufla nasul cu degetele. A se purta batistă curată“.

Iar când trage clopotul de ieșire, d. profesor se coboară de pe catedră și zice elevilor, cari fac zgomot, ridicându-se nerăbdători din bănci:

— A se tăcea! A se asculta!... Mâne vine d. revizor: a se ști bine Mircea cel Bătrân și Revoluția de la 48, Unirea Principatelor-Unite și Ștefan cel Mare!...

Băieții pornesc ca niște mici dorobanți ce sunt, bătând din talpă ostășește, foarte mândri – onoare lor! – pe când d. profesor strigă după ei, până ce ies pe poartă:

— A se ieși în ordine! A nu se face măgării pe stradă! A nu se-njura! A se păstra igiena! A nu se mânca mult rahat!

D. profesor, pedagog învățat, este nu numai infinitiv, este categoric imperativ.

Atâta destul despre imperativ! să ne întoarcem la substantiv, de unde am pornit.

Vom citi, la vreme, în Dicționarul Academiei Române, când va apărea:

Țal – substantiv comun, de genul masculin pentru amândouă sexurile – impiegat comercial sau impiegată comercială; persoană însărcinată într-un local public de consumațiune cu încasarea plăților de la consumatori. Declinare regulată:

Nominativ – *Țalul* primește plata;

Genitiv – chiulurile *Țalului*;

Dativ – i-a tras două palme *Țalului*;

Acuzativ – a chemat *Țalul*; sau: l-a-njurat pe *Țal*;

Vocativ – *Țal!*

În general, *Țal* are numai singular; la ocaziuni de-ambulzeală însă (ca, de ex., sărbători naționale, vreo înmormântare de lux, ori vreo manifestațiune politică), în localurile mari, așezate la vad bun, trebuiesc și trei *Țali*. Atunci, la pluralul provizoriu, se declină:

Nominativ – *Țalii* sunt murdari;

Genitiv – obrăzniciiile *Țalilor*;

Dativ – li se trag chiuluri destule și *Țalilor*;

iar a doua zi, când nu mai e năvală și „nu mai face trebuiță“, patronul suprimă pluralul; dă afară (acuzativ) doi *Țali*, și rămâne numai cu singularul abitual – cu un *Țal* – destul!

Dar să lăsăm chestiunile academice, și să vedem cât înțeles filozofic, chiar din punctul de vedere al vieții practice, poate cuprinde acest cuvânt de o singură silabă – *Țal*.

Am un prieten care-mi zice totdeauna:

— Eu, nene Iancule, n-am avut noroc să dispun de părinți care să-nțeleagă de ce fel de copil dispuneau, pe onoarea mea! Păcat că nu m-au dat să-nvăț filozofia! eu ieșeam filozof, să nu crezi că spun mofturi! filozof: asta era nacafaua mea, nu negustor!

Și-n adevăr, Mitică este un cap filozofic. Totdeauna când ne vedem, trebuie să-mi toarne un aforism remarcabil. Cel din urmă, de exemplu, trebuie să-l comunic, având mai ales în vedere împrejurările interesante în care mi l-a spus.

Alaltăieri, întâlnindu-mă, zice:

— Nene Iancule, tocmai pe d-ta te căutam; deseară mă-nânci la noi – să nu zici nu! Avem un prânz!... și pe urmă,

o surpriză... mare!... În sfârșit, imposibil să refuzi! Graziella ține foarte mult...

Pe consoarta amicului o cheamă din botez Nastasia, dar, de mult, toată lumea i zicem Graziella... Este pseudonimul ei – o intelectuală... Multă activitate. A publicat, în diferite reviste de la noi și din străinătate, studii sociologice, importante, după cum susțin directorii respectivi... Graziella trebuie să fie cu un an mai tânără ca mine, dacă nu mai în vârstă; dar tot plăcută, plină de inimă, de avânt, de entuziasm... Nu putem zice că a fost frumoasă Graziella; dar grațioasă... și... oameni cu dare de mână.

Nici cuvânt, prin urmare, să refuz invitațiunea prietenului meu.

Ne-am întâlnit seara la Mercur – a se lua un aperitiv imperativ! și apoi ne-am suit în sanie. Mitică, foarte vesel pe drum, mi-a debitat acest frumos aforism:

— Nene Iancule, toate mulțumirile în lumea asta trebuie să plătești. Dacă le plătești cu anticipație, ți se par mai ieftine; dacă le plătești după, ți se par prea scumpe.

— Bravo, Mitică!

— Ei! nu, nene Iancule, pe onoarea mea, să fi dispus eu de părinți care... Dar, în sfârșit!

Am ajuns... Casele lui Mitică luminate *a giorno*... sunăm...

Graziella ne-ntâmpină radioasă...

— Gândeam că n-ai să vii, îmi zice.

— Se putea să nu ascult, scumpa mea amică, de ordinele d-tale?

Suntem, cu toții, invitați vreo doisprezece inși, toți lume aleasă din litere, științe, arte, dintre cari vreo șase reporteri.

Ușile spre sala de mâncare se deschid.

La masă!... Dau brațul Graziellei...

Un prânz împărătesc! și tot lucruri ușoare:

Mezeluri, salam, ghiudem, limbă, licurini, masline, icre de știucă și negre; supă de clapon cu patèle; pană de somn rasol; clapon ciulama; chifteluțe marinate cu tarhon; pârhoală de nisetru; patricieni la grătar; un purcel la frigare; cataif, tortă; brânzeturi, fructe diverse; vin alb, negru, șampanie etc.

Am mâncat din toate; trebuia! ca mai în vârstă în litere, științe și arte, eu stam la dreapta stăpânei casei.

După ce foarte greu m-am ridicat de la masă, pe la zece fără un sfert, am trecut în salon, unde ne așteptau țigări, țigaretete, cafele, *des bonbons et des liqueurs* – adică pe românește bomboane și lichioruri... Îmi beau cafeaua și zic amfitrionului meu încet:

— Dragă Mitică, am consumat frumos, n-am ce zice; îți mulțumesc... Eu trebuie să mă retrag; mâne, foarte de dimineață, am treabă și sunt și cam rebeșit de vremea asta; trebuie să mă culc mai devreme... Cum am face rost de o sanie?

— Ei! bravo, răspunde el, nene Iancule! Cum se poate să pleci așa, fără țal?

Și râde...

— Vezi că mâne trebuie... zic eu.

Dar el mă-ntrerupe:

— Peste poate, nene Iancule! are Graziella să citească un studiu nou al ei; nu ți-am spus că, după masă, e și o surpriză... mare?... Uite-o, te caută.

M-a găsit Graziella... La rândul ei, îmi dă brațul, și trecem, urmați de toată lumea, în alt salon, unde trebuie să ascultăm lectura studiului celui nou:

Femeia în istoria și în poezia poporană a românilor, în trecut, în prezent și-n viitor...

Acest studiu va constitui subiectul a trei conferințe ce se vor ținea de către autoare la Ateneul Român.

Ce mai încapе vorbă?... s-a isprăvit!...

Ne așezăm pe fotoliuri... Autoarea la masă, între două candelabre; eu, în fața ei; lângă mine, cam la spate, Mitică; de jur împrejur, ceilalți, mai tineri ca mine în litere, științe și arte.

Se începe:

„Tabla capitolelor. – Introducție: Ce a fost femeia în timpii primitivi, în anticitate, în evul mediu, în timpii moderni... Ce are a fi, ce trebuie să fie în timpii viitori. – Cap. I: Femeia la români, în istoria și în literatura poporănă, poezie, basme, proverbe, zicători, ghicitori etc., ca bunică, mamă și soacră, ca soție, fică, nepoată și noră... în trecut...“

Și așa mai departe, în prezent și-n viitor.

După citirea tablei capitolelor, Mitică s-apleacă la urechea mea și, răsând înfundat, îmi șoptește:

— Țal! nene Iancule...

Eu întorc gâtul să-i răspund ceva; iar autoarea, ridicând ochii de pe teancul de file, zice foarte grațios, dar destul de imperativ:

— Mă rog, a se asculta toți când se citește!...

Și citește...

Șimț, la un moment, capul prietenului Mitică de la spate, căzându-mi dulce pe umăr... mă-ntorc și-i zic ridicându-l:

— Ce faci, Mitică?

— Mă rog, a nu se conversa nimini când se citește!...

...Și citește...

...Voi, patruzeci și nu știu câte mii de sfinți mucenici!...

Să spun pe larg chinul meu?... de ce?... Să-și facă un martir din jertfa lui o glorie?... Nu! asta i-ar întuneca aureola... A mea trebuie păstrată pură, luminoasă, strălucitoare!... N-am furat-o!... Totuși, chinul mă biruie... Casc o dată, că s-aude peste masă, de unde, cu un zâmbet grozav:

— Mă rog, a nu se căsca!...

...Și citește... și Mitică, de la spate, e fericit pe umerii bunului său amic, nenea Iancu.

...În sfârșit, la două și zece antemeridiane, introducția și două părți ale primului capitol s-au citit... Rămân așadar a se citi în viitoarele ședințe, după masă, urmarea din primul, celelalte două capitole și concluziunea, apoi notele...

Toți s-au ridicat de pe fotoliuri... Aplauze...

S-au risipit straniile celeste visuri ale chinului trecut dincolo de marginile puterii de-nregistrare a conștiinței!... Scutur din umărul meu pe Mitică... Voi să mă ridic... Nu pot... Sunt amortit... înțepenit... Amicul meu, reconfortat, mă ajută, făcând să-mi trosnească încheieturile... Sunt în picioare... Sărut mâna crudei Grazielle... Mitică mă duce până la sanie.

— Dragă Mitică, mulțumesc din suflet pentru buna ta invitațiune! am petrecut minunat – onoare ție!... zic eu cu un ton pe care filozoful meu îl înțelege până-n fund...

— De! nene Iancule; eu ți-am spus: așa e în lumea asta – a se plăti orce consumație!

— Mână, birjar!

E un ger!... Sania se dezlipește cu greu din loc și pornește scrâșnind, pe când amicul meu îmi strigă, râzând, infinitiv:

— Țal! nene Iancule!... a se revedea!

Mă-ntorc și-i strig și eu, categoric:

— A se slăbi, Mitică!

Universul, 1909, 2 martie

O CONFERENȚĂ

S-a hotărât! trebuie sâmbătă să Țiu la S.P.M.D.R. o conferență în ședință plenară. Imposibil să scap: am apucat, într-un moment de slâbiciune, să promit junei mele amice din tinerețe, madam Parigoridi – este pentru mine o chestiune de conștiință, de onoare, de inimă.

Eu Țiu la madam Parigoridi, fiindcă și dumneei Ține la mine. De atâta vreme suntem buni prietini, și nici un nor n-a venit să întunece... în sfârșit, ce să mai vorbim? îmi zice: „nene Iancule“.

Asta, ce-i drept, nu-mi prea place...

Când eram sufler la teatru, acu vreo patruzeci de ani, damele aveau obiceiul să-mi zică „Iancule“, ba, unele, chiar „mă Iancule“ – nici un respect! Apoi, au mai trecut așa cam douăzeci de ani, îmi ziceau „domnule Iancule“. Când am ajuns director, îmi ziceau „stimate domnule director...“. Acu, după alți vreo douăzeci, toate – adică toate câte-mi mai sunt prietine – din „nene Iancule“ nu vor să mai mă scoată.

Toată lumea în serviciu public înaintează – numai eu, din zece-n zece ani, regulat, degradat! De la „mă“ de odinioară (uneori chiar cu ghionturi și fel de fel de alte maltratări... odată o prietină a mers cu îndrăzneala până chiar să-mi tragă palme, și, pe onoare, degeaba... cine știe ce i se părușe!), cum zic: de la „mă“ de odinioară, am ajuns acum la „nene“ – și totdeauna cu mult respect.

Firește că asta nu-mi convine, fiindcă eu n-am fost în viața mea mândru, să Țiu atâta la respectul prietenelor... Dar, în sfârșit! așa e lumea noastră, n-ai ce-i face! dacă nu se poate altceva decât respect, trebuie să ne mulțumim și cu atâta – cu respect! Tot e bine; încai nu mai căpătăm palme – lucru care, putem zice, nu e frumos deloc; cu toate că... nu face mare rău, dacă ne putem exprima așa.

Dar să lăsăm astea, care sunt – adică, au fost – nimicuri trecătoare, și să ne gândim la viitor: ce fac eu cu madam Parigoridi? Azi e joi; poimâne, sâmbătă, trebuie să mă-nfințez la S.P.M.D.R... la 2½ d.a. pentru...

O să mă-ntrebați însă: ce însemnează S.P.M.D.R.?...

— S.P.M.D.R. însemnează „Societatea protectoare a Muzelor Daco-Romane“. Amica mea, madam Parigoridi, este viceprezidentă la S.P.M.D.R.; dar, la drept vorbind, este chiar prezidentă, fiindcă titulara, venerabila madam Trahanache, trăiește mai mult la Paris, și afară de asta este, cum zice viceprezidenta, „ramolită“; și, dacă madam Parigoridi nu s-ar ocupa de toate, „s-ar duce dracului S.P...“ și dacă s-ar duce S.P., ce s-ar face M.D.R.?

Două săptămâni, de când ațișe, gazete, scrisori, persoane anunță mereu că eu am să țin la S.P.M.D.R. o conferență: *Ce este arta?*, iar eu parcă trăiesc pe subt pământ – parc-aș fi sigur că-nainte de ziua de poimâne se-ntâmplă sfârșitul lumii... Dar îmi vin odată-n fire. Azi e joi... mai am numai două nopți de dormit, și, înainte de a treia, trebuie să mă execut... trebuie!

Noaptea de joi spre vineri o petrec rău... simț că am friguri... Vineri, umblu de colo până colo, fără să știu încotro... Nu pot mânca; am pulsul neregulat; mă încovoaiet o frică nențeleasă; călcând, mi se pare că pun piciorul în gol... Îmi vine să merg la gară, să mă sui în primul tren și să fug la Canada, unde, obscur, cu munca brațelor mele, departe de orice S.P. etc..., să-mi câștig existența într-un mod onorabil... Dar n-am curajul să fug.

Umblu toată ziua să găsesc un colțișor pe care să nu văd ațișul cu „*Ce este arta?*“... Imposibil!...

Mă-ntorc zdrobit acasă...

Vineri noaptea spre sâmbătă...

Nu pot închide ochii. La patru despre ziuă, sar din pat în culmea iritațiunii... Care? care este cel mai puțin dureos și cel mai expeditiv mod de sinucidere?

Să vedem...

...Să mor așa de tânăr? Dumnezeu meu! ce are să zică amica mea madam Parigoridi când va citi în *Universul* tragica sinucidere a lui nen'su Iancu?!

— Nu!... Să ai așa curaj va să zică să fi laș! și, pentru nimic în lume, nu vreau să zică madam Parigoridi că nen'su Iancu a fost un laș! Țiu la opinia amicei mele mai mult chiar decât la moartea mea, dacă mă pot exprima astfel... Nu! omul nu trebuie să abdice de la viață; el este regele creațiunii; trebuie să aibă răbdare, să aștepte cu demnitate până va fi detronat.

Sunt șase ceasuri dimineața... În sfârșit, Aurora cu degetele ei de roză a deschis porțile orientului. Mă-mbrac și plec degrabă către prăvălia meșterului meu, d. Florian, care mi-a promis că astăzi, negreșit, îmi dă gata ghetele de lac, pentru conferență.

Aerul dimineții îmi face bine... Iar un afiș! *Ce este arta?* Intru repede la d. Florian, care a deschis prăvălia înainte ca Aurora cu degetele ei de roză...

Ghetele sunt gata și-mi vin de minune; foarte potrivite: cât mă strânge una-n dreapta, ailaltă tocm-atâta mi-e largă-n stânga; dar „elegant ceva“.

— Frumos meșteșug este meșteșugul dumitale, nene Floriene!

— Este, nu pot pentru ca să zic; dar greu și migălos...

— Ei! care meșteșug nu e greu și migălos? zic eu.

— ...Și cere multe... Știi d-ta, domnule, câte și mai câte trebuiesc pentru ca s-ajungem la o pereche de ghetete elegante ca astea?

— Îmi închipui...

— ...Ne trebuiesc: o cireadă de boi și de viței, o pădure de stejar și una de plută, un pogon de cânepă și altul de in, un lan de grâu, o mină de fier și câte altele!

— Nu-nțeleg...

— Cum nu-nțelegi? nu ne trebuiesc calapoade, talpă, față, căptușeală, ață, pap, cuie, scule?... și pe urmă, ce ne mai trebuie? să vedem, ghicești?

Am stat puțin la gânduri și apoi, privind în ochii amicului Florian, care aștepta zâmbind răspunsul meu, am zis:

— Pe urmă, firește, ne mai trebuiesc mintea și puterea care, din toate celea risipite-n lume, să ne pregătească materialele...

— Și pe urmă?

— Pe urmă... pe urmă, ne trebuie neapărat meșterul cizmar, amicul nostru Florian, care din toate, cu dibăcie, să ne facă o pereche de ghete elegante.

Și zicând acestea, am sărit din loc, l-am luat în brațe pe amicul meu și, sărutându-l cu multă căldură, i-am strigat:

— Meștere Floriene, destul! am înțeles! să trăiești! ești mântuitorul meu, dacă pot pentru ca să mă exprim astfel.

Foarte calm, la 2 d.a., mă-nfințez la S.P.M.D.R. Acolo, damele din comitet, cu viceprezidenta în frunte, mă primesc foarte amabil.

Sala este arhiplină.

Mă sui la tribună, pe o estradă, cu spatele la un perete pe care sunt reprezentate cele nouă Muze în pitoreștile costume naționale românești. Dacă știam mai dinainte, veneam și eu în costum de ciobănaș doinaș, cu trei fluier – unul de soc ce zice cu foc, unul de os ce zice frumos și altul de fag ce zice cu drag – Apollo național.

Madam Parigiroidi, din rândul întâi de jețuri, îmi face un semn grațios cu mânușa – adică: suntem gata să te ascultăm: poftim, nene Iancule, începe!

„Doamnele mele, zic eu, iertați-mă dacă îndrăznesc, în fața unui auditoriu atât de select, să încerc, în marginile slabelor mele puteri, a răspunde la una din cele mai grele chestiuni, pe care de-atâtea secole și-o pune spiritul uman, și anume: «Ce este arta?»» (*Aplauze.*)

Celebrul discipol al nemuritorului Platone, Aristotele – genialul filozof, născut la Stagyra, astăzi Stavros, în Macedonia, anul 384, mort la Chalcis, în Eubea, la 322 înainte de Christos; supranumit «prințul filozofilor»; întemeietorul vestitei școli a peripateticienilor; preceptorul, educatorul prodigiosului Alexandru cel Mare; – Aristoteles, zic, s-a-n-tălnit odată cu un tânăr zevzec dintre aceia cari desprețuiesc învățăturile înalte și caută totdeauna să-și bată joc de bărbății serioși și luminați – unul din acel soi de coconași, cum se găesc în toate vremurile și locurile, cari se fac blazați înainte de a se fi bucurat de bunătățile lumii, ca niște pân-tece (iertați-mi expresia!) care simt greață nu fiindcă sunt prea sătule, ci fiindcă nu sunt deloc hrănite. (*Aplauze. Mare ilaritate.*)

Și așa, coconașul zevzec, vrând să tachineze pe «prințul filozofilor», l-a întrebat:

— Spune-mi, ilustrule, ce este frumusețea?

Iar ilustrul i-a răspuns:

— Amice, asta e o-ntrebare pe care numai un orb trebuie s-o facă.

(*Aplauze furtunoase. Ovațiuni, nu pentru prințul filozofilor.*)

Să venim dar, preastimate doamne, după această mică introducere, la obiectul conferinței noastre și să ne întrebăm:

«Ce este arta?»

Aci, spațiul măsurat nepermițându-mi a reproduce pe larg conferința mea, mă mărginesc a o da în liniamentele generale:

„O cireadă de boi și de viței... Pasc... Iarbă...

...Pădure de stejar, unde raza soarelui nu poate pentru ca să-ndrăznească...

...Un lan de grâu... Frumoasă e natura patriei noastre, când nu-și dezlănțuiește elementele cu furie, căci atunci este grozavă, dacă putem pentru ca să...

...O recoltă de cânepă, alta de in... să nu uităm că suntem o țară eminentemente agricolă...

(*Aplauze. Bravo repetate.*)

...Un munte, Carpatul, care-n profunzimile sânnului său ascunde comori de fier... Dar petrolul? acest cărbune-sirop, dacă putem pentru ca să...

Atunci mi se va spune că industria națională nu trebuie încurajată... *Il ne nous manquerais plus que cela!* (adică, pe românește: atât ne-ar mai trebui!)

(*Aplauze zguduitoare.*)

...Să luăm un exemplu concret, doamnele mele, un lucru de care ne lovim la fiecare pas... să luăm o pereche de ghete de lac, cum sunt ale mele...

(*Oratorul se dă jos de pe tribună, la rampă, și, ridicând unul după altul picioarele, își arată ghetetele nouă, apoi iar urcă la tribună. Râsete. Aplauze entuziaste.*)

...Ei bine, preastimatele mele doamne, știți dv. câte și mai câte trebuiesc, afară de răbdare, spre a ajunge să obținem o pereche de ghete de lac elegante? căci, orice s-ar zice, e lucru greu și migălos, dintr-atâtea materii risipite, cum a vrut Creatorul, în natură, noi, grație geniului nostru, să ajungem, după nevoia și intenția noastră, să obținem...

(*Aplauze asurzitoare. Oratorul se oprește, se șterge pe frunte și așteaptă, zâmbind, ca ovațiile să se potolească. Ovațiile se potolesc.*)

...În fine, ca să-ncheiem, doamnele mele, voi răspunde încă o dată scurt la întrebarea noastră:

...Ce este arta?...

...Arta este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc... care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacere tot din partea unui spirit, care și acela... în fine... da, în fine...

(Oratorul are, probabil din cauza oboselii spiritului prea încordat, un moment de amețeală. Aplauze călduroase îl revivifică.)

...Mai mult decât atâta nici Aristotele nu cred să fi putut spune... Și cine ar căuta să spună mai mult, desigur ar spune mofături, ca tânărul zevzec, care încerca să-nfunde cu o întrebare neroadă pe ilustrul filozof, străbunul fraților noștri macedonenii!

(Entuziasm la culme. Toate damele în picioare. Ovațiuni nesfârșite. Fanatism.)

Uf! un ceas și jumătate! Ce căldură! sunt learcă...

La ieșire, damele din comitetul S.P.M.D.R. îmi mulțumesc călduros, dându-mi flori, și care mai de care:

— Bravo, nene Iancule!

Iar viceprezidenta, amica mea, madam Parigoridi, îmi șoptește:

— Fie! frumos ne-ncălțași, unchiule!

Și-mi întinde mâna. I-o sărut, și-i răspund și mai încet:

— *Merci* de compliment, nepoțică!... decât... mâna mi-o întinzi? ce! eu sunt mănușar? La cizmar, altceva se-ntinde.

— Tot obraznic ai rămas, nene Iancule!

Universul, 1909, 20 februarie

DIN
PERIODICE
(1893–1909)

MOFTUL ROMÂN

— *Moftul român* a înviat!

— Adevărat a-nviat!

Iată cuvintele cu cari trebuie să se salute în aceste zile de sărbători toți nepoții divului Traian, toți aceia în vinele cărorora curge sânge de roman.

Să mai așternem aci o programă a *Moftului român*, credem de prisos. Sunt opt ani acu de când această foaie a văzut lumina pentru întâia dată. Voim a fi consecuenți, și astfel dăm drept program aceleași linii pe cari le-am pus în fruntea acestei foi la prima-i apariție.

EU: Ce mai spun gazetele, nene?

NENEA: Mofturi!

*

EU: Ce era azi la Cameră?

D. DEPUTAT: Mofturi!

*

UN CERȘETOR DEGERAT: Fă-ți pomană: mor de foame!

UN DOMN CU BUNDĂ: Mofturi!

*

UN JUNE CU REVOLVERUL ÎN MÂNĂ: Acrivițo! dacă nu mă iubești, mă omor!

D-RA ACRIVIȚA (*făcând două gropițe asasine în obraji*):
Mofturi!

*

DR. BABEȘ: Feriți-vă de apa nefiltrată: are germeii tu-
tutor boalelor.

UN MITOCAN (*fudul*): Mofturi!

*

EU: Dar domnii X... Y... Z... n-au nici un merit, nici
o capacitate, nici un talent spre a fi puși în fruntea unor
instituțiuni cari... și în sfârșit, despre onestitate... de!

UN AMIC (*tăindu-mi vorba și dând din umeri*): Mofturi!

*

PACIENTUL (*foarte impacient*): Doctore, mor!

DOCTORUL (*foarte liniștit*): Mofturi!

*

LIBRARUL: Iată o carte nouă, foarte interesantă!

UN JUNE CULT (*dând cu dispreț volumul la o parte*): Moft!

*

UN IPOHONDRU: Ar trebui mai multă îngrijire: Doam-
ne ferește! să nu ne pomenim la primăvară cu ciuma!

D. PRIMAR (*foarte serios*): Mofturi!

*

UN CETĂȚEAN: Săriți!

D. PROCUROR (*grăbindu-se să suie la club*): Mofturi!

*

EU: Eu crez că de astă dată guvernul a avut dreptate.

UN PESIMIST SUPRIMAT (*scrâșnind fieros*): Mofturi!

*

EU: Trebuie să mărturisim, cu toată părerea de rău, că în administrație... uneori se fură foarte des.

UN OPTIMIST RĂMAS ÎN SLUJBĂ (*zâmbind foarte blajin*): Mofturi!

*

UN ORATOR OPOZANT: Câteodată, autoritățile... prin abuz de putere, se întâmplă prea de multe ori să comită...

UN MINISTRU: Mofturi!

*

UN TATĂ DE FAMILIE: Am auzit că de la o vreme se-n-tinde printre o seamă de tineri din București niște apucături oribile.

UN ALTUL CU MAI MULȚI COPII (*râzând*): Mofturi!

*

X...: Mâine seară e o eclipsă de lună.

Z...: Mofturi!

*

IAR EU: *À propos*, iese o gazetă nouă.

PUBLICUL: Moft!

*

Moft! Mofturi!

O, Moft! tu ești pecetea și deviza vremii noastre. Silabă vastă cu neșarmurit cuprins, în tine încap așa de comod nenumărate înțelesuri: bucurii și necazuri, merit și infamie, vină și pășenie, drept, datorie, sentimente, interese, convingeri, politică, ciumă, lingoare, diferită, sibaritism, vițiuni distrugătoare, suferință, mizerie, talent și imbecilitate, eclipse de lună și de minte, trecut, prezent, viitor – toate, toate cu un singur cuvânt le numim noi românii moderni, scurt: MOFT.

În genere națiile mari au câte un dar sau vreo meteahnă specifică: englezii au *spleen*-ul, rușii nihilismul, francezii *lengouement*, ungurii șovinismul, spaniolii morgia, italienii *vendetta* etc.; românii au Moftul!

Trăiască dar *Moftul român!*

Foia ce reapare astăzi, cu titlul ei eminentamente național, sperăm că va fi formula sinceră și exactă a spiritului nostru public.

Și acuma, dragă *Moftule*, mergi iar de-ți fă și tu rostul în lumea asta. Locul tău aici este, a ta e vremea de astăzi.

Aruncându-te din nou la lumină, strigăm cu toată căldura: Dumnezeuul părinților noștri, el care a știut totdeauna să protejeze România, aibă-te în sfânta sa pază! deie-ți norocul ce-l merită orice moft român pe acest pământ stropit cu sângele martirilor de la 11 iunie 1848, 11 februarie 1866, 8 august 1870 și 14 martie 1888 ș.c.l., ș.c.l.

Publicului român, care-ți este tot sprijinul, îi zicem: ajută-ne și Dumnezeu te va ajuta; iar ție-ți dorim: *Moftul român* să fii, dar caută pe cât se poate de nu fi moft!

Moftul român, 1893, 24 ianuarie;
idem, 1901, 1 aprilie

LACHE ȘI MACHE

Nuvelă

Multe și mărunte s-au vorbit despre inseparabilii Orest și Pilad din antichitate, însă, cu drept cuvânt, vremurile de acum se vor mândri cu povestirea istoriei lui Lache și Mache, căci în adevăr acești doi oameni nu pot avea decât una și aceeași istorie: ei vor da exemplu veacurilor viitoare despre puterea prieteșugului.

Cine a cunoscut pe unul a cunoscut și pe celălalt, fiindcă amândoi mai aproape trăiesc, mai aproape dorm, decât chiar frații cei lipiți din Siam.

Cine zice Lache zice Mache și viceversa. Cel dântâi s-a născut la Severin tot în ziua și ceasul în care a văzut cel d-al doilea lumina la Dorohoi: pe amândoi i-a tras ața la București, pentru a îmbrățișa cariera de copist.

Dacă la vreo răspântie vezi arătându-se mutra unuia, așteaptă puțin și vei vedea și pe celălalt, care, întârziind pentru cine știe ce, își grăbește pasul ca să-și ajungă jumătatea; în adevăr jumătate, căci Lache și Mache nu sunt decât unul și același în două fețe, doime de o ființă și nedespărțită.

Viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pe când celălalt i se rotește împrejur. Când buzunarul lui Lache înfățișează o greutate oarecare, dânsul este soarele sistemului, iar Mache planeta respectivă. A doua zi însă vedem că Mache strălucește cu jiletca palpitândă, iar Lache gravitează în spațiu, urmându-l foarte ascultător.

Amândoi fumează, însă nici unul nu are tabachere, și de aceea nici nu cumpără tutun, fiindcă s-ar usca în buzunar. Astfel când Mache se întâmplă să-ți ceară o țigară, trebuie să-i dai două, sau dacă nu, dânsul face o țigară venerabilă de senator, și după ce-ți mai ia și câteva foițe de hârtie, merge să-mpartă prada cu celălalt.

Dacă vreun cunoscut voiește să cinstească cu o cafea pe Lache, acesta refuză cinstea în favoarea lui Mache, și astfel cunoscutul e silit să-i cinstească pe amândoi.

La teatru merg câteodată amândoi la galerie cu un singur franc: unul plătește, iar celălalt intră pe mofturi cu contramarca aceluiași bilet.

Biliard nu joacă niciodată, fiindcă în orice caz tot o jumătate din ei ar trebui să păgubească – ar fi absurd ca și

când ar conspira Tatăl împotriva Fiului, ori Sf. Duh împotriva Tatălui. Când au poftă de joc, unul ia la carambolaj pe vreun ageamiu vădit, și cât ține partida, cel ce nu joacă stă împrejurul biliardului, făcând toate chipurile ca să demoralizeze pe adversarul jumătății sale.

Pentru că-și plătesc cinstit datoriile, când și le pot plăti, Lache și Mache se bucură de oarecare credit la cafeneaua unde beau regulat, mai de multe ori nu cu banii lor, cafea după masă. De aceea și chelnerul îi trece pe o singură foaie a catastifului, la una și aceeași partidă. Când datoria a atins o cifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi lei, atunci cel care intră întâi pe ușa cafeniei – acela fiind deocamdată soarele sistemului – plătește socoteala.

Lache și Mache sunt tineri cu carte; ei știu de toate câte nimic, așa sunt adevărații enciclopediști. Lache este înalt la închipuire, Mache e adânc. Așa dânșii iau parte cu mult succes la toate discuțiile ce se ivesc la cafeneaua lor obișnuită: poezie, viitorul industriei, neajunsurile sistemului constituțional, progresele electricității, microbii, Wagner, Darwin, Panama, *Julie la Belle*, spiritism, fachirism, *l'Exilée* ș.cl., ș.cl.

În cea dântâi săptămână după luarea lefii, principiile lor se întemeiază: pe recunoașterea ordinii și scopului providențial în mersul omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăiește pentru a mânca și a bea, ci un agent dumnezeiesc, însărcinat cu o misie înaltă în complexul universului; pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine, pe temeieri pur conservatoare.

Deodată însă cu ieșirea celor din urmă gologani din jiletile lor, Lache și Mache părăsesc aceste principii „uzate“ și „falșe“; atunci lumea și omenirea sunt numai o confuzie fără plan, nici ordine; guvernele toate sunt rele, dar cel mai rău e cel de față; omul este un joc nenorocit al oarbeii

întâmplări, o victimă a societății – principii aproape anarhiste – totul se stinge într-un mormânt! – amar scepticism!

„Mănâncă și bea, Lache ori Mache! că cu atâta ai să te alegi!“ își zic ei adânc blazați.

Din nenorocire, ei își dăruiesc așa moderne povețe tocmai după o săptămână de la luarea lefii.

Și cine și-ar închipui că această inestricabilă armonie a lor era cât p-aci să se strice odată.

Lache era înamorat și își făcea curtea în mahalaua depărtată a slăbiciunii sale, însoțit de Mache. Persoana – din greșală, desigur – începu să palpитеze pentru acesta.

Imprudenta, la biletul anonim al unuia, răspunse celuilalt: „*D-sale d-lui Mache, funcționar*“. Adresantului îi fu peste putință să disimuleze, față cu nefericitul prietin, aerul de satisfacție pe care-l dă omului orice triumf de care el nu era sigur. Figura adresantului era radioasă, a lui Lache lugubră: pentru întâia oară de când se cunoșteau, cele două chipuri avură două deosebite feluri de expresie – și ce deosebire fatală!

De aci, urmă grozavul fenomen al rupturii prieteșugului lor. În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a turburat, și cu trăsnete înfricoșate a căzut ploaie și piatră cât oul de găscă asupra Bucureștilor, după care s-a arătat pe cer și o cometă cu coada zbârlită, spre marea indignare a astronomilor români, cari uitaseră s-o treacă la calendarul anului.

În seara acelei zile nefaste, Lache, bând trist și zdrobit cafeaua, a fost întrebat cu mult interes de toți mușteriii și chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Mache. El răspundea cu adâncă amărăciune și cu glasul înecat:

„De unde pot pentru ca să știu eu?... Nu știu!“

Pentru a o suta oară era să i se adreseze aceeași întrebare, la care probabil el ar fi răspuns cu aceleași amare cuvinte,

când Mache, plouat ca un cotoi aventurier, intră în cafenea: nu se văzuseră de douăzeci și trei de ceasuri și trei sferturi! Aceea ce se petrecu în momentul acela între ei nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amândoi cu lacrimi în ochi se repeziră în brațe unul la altul cum se repede fierul la magnet:

— Lache!

— Mache!

Atunci, cerul se-nsenină de tot, trăsnetele și grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer, spre marea mulțumire a astronomilor români, cari se mângâiară că, dacă uitaseră a o prevesti la călindarul anului, nu fusese cel puțin decât o cometă nesperioasă.

Moftul român, 1893, 3 februarie

MOFTANGII

Rromânul

Moftangiul este eminentemente român; cu toate astea, înainte de a fi român, el este moftangiu.

Născut dintr-o familie săracă dar onestă, el este fiul operelor sale, și, deși democrat prin naștere, el face parte din aristocrația inteligenței, a meritului, științei, artei, culturii ș.c.

Dar... născut dintr-o veche familie de adevărați boieri, cari au știut totdeauna să pună interesul patriei mai presus de interesele de clasă renunțând la privilegiu, el, aristocratul get-beget, este adevăratul democrat...

Moftangiul este patriot hotărât, naționalist exclusiv, român până în măduva oaselor! toată lumea trebuie s-o știe!

Guvernamental, sau, când din nenorocire nu se poate asta, opozant, moftangiul feliicită Rromânia în cazul întâi,

o deplânge în cazul al doilea, în ambele cazuri o iubește până la nebunie. De aceea, el urăște cu furie tot ce nu e român, tot ce nu e național.

El stimează agricultura, dar visează o industrie mare națională, care să ne scape de tributul ce-l dăm străinilor: ceea ce-l înspăimântă este o cucerire a Rromâniei pe terenul economic de către infamii de străini, ajutați de copiii vitregi ai țărișoarii lui!

E om de partid, câtă vreme nu-i vorba decât de vederi asupra politicii interioare. Îndată însă ce e vorba de a ne prezenta față cu străinii, el crede că toți românii trebuie să uite micile pasiuni și, dându-și mâna frățeste, să pășească strâns uniți față cu primejdia economică, politică, socială și culturală a Națiunii! Inimicul comun este străinul! jos Străinismul!! sus Rromânismul!!!

Oricine gândește altfel... e un trădător!

Moftangiul se găsește în toate clasele sociale; speța lui furnică pe toate căile de comunicație (afară de rare excepții, cu bilet gratuit) și e încuibată din cele mai mândre palaturi până în cea mai modestă odaie de *hôtel garni*¹.

Moftangiul poate avea sau nu profesie, poate fi sărac sau bogat, prost ori deștept, nerod ori de spirit, tânăr, bătrân, de un sex sau de altul sau de amândouă, el a fost, este și va fi rromân adevărat... Să te păzească Dumnezeu să ataci Rromânia lui oricât de pe departe, căci moftangiul român e aci gata să te zdrobească.

Moftangiul român este:

Din clasele primare până la bacalaureat – anarhist;

De la bacalaureat până la primul examen de universitate – socialist;

De la primul examen până la licență – progresist;

---

1. Hotel cu camere mobilate (fr.).

De la licență până la slujbă – liberal;

De la slujbă până la pensie – conservator.

De la pensie încolo, împărtășește principiile tinerimii universitare... Fii sigur că ai să-l găsești oriunde e vreo manifestație mai mult sau mai puțin politică ori nepolitică a studenților mai mult sau mai puțin rromâni!

Rromânca

Fică de arendaș, de negustoraș, de funcționăraș, de avocațel, de ofițeraș, de popă – să fi fost *papă* bulgăroi, sărbotei sau grecotei – moftangioaica este româncă și prin urmare nobilă, *et par conséquent*¹ nu poate suferi mojiimea.

Ea este patronesă în comitetul unei sau mai multor societăți române de binefacere sau de cultură națională.

Moftangioaica română vorbește românește numai *avec les domestiques*², încolo franțuzește – acu ia lecții de limba engleză.

În fiecare zi, moftangioaica răstoarnă prăvălii întregi, de la raftul de sus până la cel de jos, căutând *eșantiioane* și negăsind, *malheureusement*³, niciodată ce-i trebuie. Bogată ca și săracă, adeseori i se-ntâmplă din distracție, când se uită negustorul în altă parte, să-i scape ceva în manșon sau sub rotondă⁴.

Moftangioaica își oprește totdeauna cupeul d-a curmezișul stradei.

Pentru dânsa sunt numai două orașe în care poate trăi cineva: *Paris et Bukarest!*

1. Și prin urmare (fr.).

2. Cu slugile (fr.).

3. Din nenorocire (fr.).

4. Pelerină largă de damă.

Dânsa are unul sau mai mulți adoratori, nu de plăcere sau de pasiune, ci de datorie: o femeie de așa înaltă extracțiune trebuie să aibă un *suivez-moi*¹.

Bogată, n-are plăcere mai mare pe lume decât să-și arate unei amice sărace toaletele și să-i spuie prețul lor fabulos, și apoi proiectele, planul și devizul toaletelor viitoare.

Moftangioaica săracă este foarte discretă; de aceea, nu desprețuiește fondurile secrete, ba chiar din contra. Pentru cine conspiră, e prudent să evite pe moftangioaica română.

Crudă, adică necoaptă, primește cadouri de la răscopți bogăți; răscoptă, face cadouri la săraci necopți, adică la cruzi:

— Ah! crudule!

Când e vorba de lista „victimelor“ ei, moftangioaica română uită șirul, numele și datele; are însă în privința aceasta despre amicele ei o memorie prodigioasă.

Când vrei să flirtezi cu moftangioaica, se rățoiește și fleorțăiește. Îi vorbești serios, râde; glumești, e foarte serioasă; o saluți, d-abia moțăie; o iubești, te spune târgului.

Moftangioaica e amatoare de înmormântări de lux. Tre-când prin fața cluburilor, jalnica scoate capul afară din cupeu. După cimitir, *un tour au bois*², cu ochii plânși și cu chipul încadrat în dantelă neagră, este obligatoriu.

Moftangioaica e o româncă bravă; ea știe suferi, cu hotărârea și eroismul caracteristice românului, tortura concertelor clasice, *fort en vogue*³ astăzi... Astfel, dacă-ți place muzica, ferește-te să mergi la acele concerte: de câte ori orchestra o avea un pianissimo, moftangioaica *commencera à causer fortissimo*...⁴

1. Însoțitor (fr.).

2. O plimbare la șosea (fr.).

3. Foarte la modă (fr.).

4. Va începe să vorbească fortissimo (fr.).

Moftangioaica suferă în genere de stomac; oricând are să iasă în lume seara, nu mănâncă toată ziua în vederea corsetului. Astfel, e prudent să nu o prea iei la vals: suflarea ei te face să-ți aduci aminte cu mult regret de mirosul violețelor de Parma.

Poftită ori nepoftită, ea trebuie să se aplece la toate baturile de rigoare, ale Curții, ale societăților, ale lumii mari, la reprezentațiile prime, extraordinare sau de gală.

Ea e abonată la *L'Indépendance roumaine* și trebuie să figureze neapărat în *Carnetul* lui Claymoor.

Fiecare moftangioaică spune bucuros din fir în păr toată conversația care a avut-o cu prințesa moștenitoare „aproape o jumătate de ceas“ la balul din urmă de la Cotroceni. Câte moftangioaice au fost la bal – că nu lipsește una! – vezi dumneata câte jumătăți de ceasuri a ținut acel bal minunat.

O moftangioaică gătită și împopoțonată de șapte ori mai scump decât s-ar putea explica prin mijloacele consoartelui d-sale, dacă o întrebi ce părere are despre prințesa:

— Fie, *mon cher* ; nu zic! e tânără; frumoasă, *si vous voulez*¹; da'... prea e luxoasă!

Când vorbește de regina, zice: *la pauvre!*²

La balul Curții mai ales, cum s-a abținut toată ziua de mâncare, abuzează de șampanie, de icre, de înghețată, de bomboane – nu de plăcere ori de lăcomie, nu!... de datorie... O dată supeză cu un „amic“, pe urmă cu un curtezan, mai despre ziuă, se-nțelege, vine și rândul lui dumnealui: „Aide, cocoșelule, la bufet!“ Așa, după înghețată, mănâncă iar icre moi, și după Pommery *extra-sec frappé*, iar ciucalată fierbinte... A doua zi, doctorul *high-life* se vede silit a-i prescrie o cutie și jumătate de capsule de ricin.

1. Dacă vreți (fr.).

2. Săraca! (fr.)

După fiecare bal *du monde*¹, a doua zi, caii doftorilor *mondains* aleargă până le iese limba de un cot.

Culmea supărării – să o scape din vedere Claymoor.

Culmea ambiției – un minister pentru bărbat și un secretariat pentru amic.

A! să nu uit...

Când vezi două moftangioaice amestecându-și alifia de pe buze și ținându-se cu multă căldură, să știi că nu se pot suferi.

— *Ah! ma chère, je ne puis la sentir!*²

Savantul

Important bărbat – bărbat serios.

Membru în toate societățile culturale naționale și internaționale, preferă dintre acestea pe cele de ginte latină. Dacă nu e încă în Academie, are să fie.

E un exemplar de lux în galeria moftangiilor români și costă scump.

Teorii nouă din cărți vechi – invențiuni pe cari străinii, vrăjmașii Rromâniei, apucă de le fac mai-nainte – studii speciale – misiuni la stațiuni balneare – comisuni și delegațiuni – conferențe savante, un fel de *pot-pourri* de fapte diverse științifice – apoi direcțiuni de instituțiuni și publicațiuni – toate acestea trebuie să coste scump.

Tipul nostru iubește, mai presus de orice, Știința și Rromânia, cărora le sacrifică activitatea, liniștea, sănătatea, familia sa, tot. El susține că știința, deși esențial umană, trebuie, mai ales la o națiune mică și tânără ca a noastră, să fie națională. El constată în fiecare moment cu mândrie progresul prodigios al științelor rromâne.

1. În lumea bună (fr.).

2. Ah, draga mea, n-o pot suferi! (fr.)

El dirijează un institut național savant sau, dacă încă nu până acuma, va inventa unul sau două pentru a le dirija – institute absolut indispensabile Rromâniei, care este și trebuie să fie centrul și farul cultural în Peninsula Balcanică... Ar fi o rușine să lăsăm pe Bulgaria să ne ia înainte!

De exemplu. Este absolut indispensabil să întemeiem un institut pentru domesticirea, prăsirea și educația licuricilor – *lampyris resplendens* – având misiunea de a studia un nou sistem de luminare a orașelor Rregatului cu aceste interesante gângăanii fosforescente. Închipuiazcă-și acu orice rromân cu dorr de țarră câtă economie și ce lumină! strălucitoare, gratuită și – igienică!

Dar pentru asta, savantul nostru, bărbatul ingenios, patriotul neobosit, care a descoperit această luminoasă idee, trebuie să călătorească în cele două emisfere, spre a studia, *primo*: deosebitele sisteme de luminare a capitalelor mari, *secundo*: diferitele spețe de *lampyris resplendens*... După spusa entomologiștilor, există până acuma vreo patruzeci, afară, se-nțelege, de acele pe cari le va mai descoperi savantul nostru.

Moftangiul științific este sacrosanct.

Nici un guvern nu cutează, nu gândește măcar să se atingă de el și de institutul lui; sunt lucruri inviolabile: ar fi un guvern care ar vrea să stingă lumina, să rearunce Rromânia în obscuritate! Din contra, la fiecă buget nou, trebuie să se crească cifra respectivă – progresul științei reclamă și alt progres: progresul paragrafului respectiv.

Și toate astea, fiindcă știința e mai presus de luptele politice; guvernele sunt trecătoare, știința e eternă: într-o țară eminentamente constituțională, apa trece, moftangiii rămân.

Când moftangiul e un imbecil, îi pasă de critică mai puțin decât îi pasă unui suveran african de opiniile presei europene; când are oarecare talent și spirit, critica-l iritează

și-l neodihnește ca pe o cochetă bătrână care se teme să nu se afle în sfârșit că are dinți falși și păr prepus. De aci se vede cum, între moftangii, cei de spirit și cu oarecare talent sunt mai slabi de înger decât imbecilii.

Culmea moftangiului savant: a-și comanda statua încă din viață și a prezida la inaugurarea ei și la apoteozarea sa — a acestui mare luptător național în ogorul științei române!

Moftul român, 1893, 3, 11, 19 februarie

ARENDAȘUL ROMÂN

— Și zici că te-am încărcat cu zece zile de prașilă, măi Ioane, așa?

— Păi?... eu știu că le-am făcut.

— În doi ani de când sunt aici, numai tu nu te-ai dat pe brazdă, așa?

— Păi, cocoane, am casă grea...

— Apoi eu n-am casă grea, măi Ioane? Vezi bine, patru copii aci, două fete la oraș în pension...

— Auleo, ai și la oraș!!

— Doi băieți la Paris...

— Săracii de noi!!

— Vezi că și eu am greutăți, mă Ioane.

— Da, cocoane, însă eu zic că fiecare să-și crească copiii.

— Apăi eu ți-i dau ție să-i crești, mă Ioane?

— Nu, cocoane, dar cu prașila, drept și drept.

— Stăi să-ți dau eu drept, mă Ioane.

Se apropie de țăran și începe să-i care la pumni în cap.

Țăranul iese năucit și se duce la primărie să se jeluiască.

După un ceas se ivește primarul cu căciula în mână la poarta boierului.

— Dar ce-a făcut blestematul ăla de Ion, cocoane?

— Nu-i treaba ta, primarul; ia vezi să am mâne oameni la muncă, și nu uita de datoria aia, știi, c-apoi...

— Bine, cocoane, sărut mâna.

A doua zi Ion se duce cu o petiție la subprefect; acesta pune rezoluție, recomandând petiția primarului.

Primarul, văzând pecetea *tactului*¹, zice țăranului:

— Ce mi-o dai mie? Arat-o boierului.

— Ce, să mă bată iar? Arată-i-o dumneata.

— Ba eu nu mă duc la el, că m-apucă de datorie.

Țăranul se duce la târg cu chirie și dă o hârtie prefec-tului, jeluindu-se de încărcarea la datorie din partea arendașului și de bătaie.

Prefectul nu-și mai vede capul de treburi, căci e aproape să se declare o dizidență în partidul local guvernamental, și dacă guvernul pierde câțiva partizani, pierde și el funcția și... are familie grea.

Deci, recomandă subprefectului plângerea țăranului. Și subprefectul, având de regulat oarecare interese private cu arendașul, trimite pe țăran acasă, spunându-i că-l ajunge pe drum.

Și-l ajunge în adevăr și-l și lasă.

Sosind în comună, trage firește la arendaș.

Mănâncă, bea bine, doarme un ceas, două, vine la primărie la braț cu arendașul și cheamă pe țăranul cu hârtia la cercetare.

Îndată ce țăranul se ivește, arendașul, roșu de furie, începe să-i strige:

— Opincarule, mămăligarule, țopârlanule, să mă dai tu pe mine în vileag?!...

Se apropie încet de el și începe să-i care la pumni în cap.

---

1. *Tact, taht* – reședință, sediu al subprefecturii.

Subprefectul zice cu blândețe:

— Coccoane Arghir, cocoane Arghir...

Însă arendașul e prea mânios ca să-l audă. Dă înainte și tocmai după ce obosește, iese pe ușă răcnind:

— Să te sature de cercetare!

Când țăranul își mai vine puțin în fire, subprefectul îl întreabă:

— Ei, ia spune, cum a fost...

— Păi dumneata nu văzuși?

— Lasă asta, ailaltă.

— Ailaltă întocmai ca și asta, încă una și zac toată vara și la iarnă mor de foame. Mai bine îi fac acele zece zile și Dumnezeu o ști...

— Ei, uite așa mai vii d-acasă; măi omule, când țărani și arendașul trăiesc bine, le merge cu spor la toți; înțelegerea, dragostea între săteni și arendași este mana lui Dumnezeu pentru unii și pentru alții... că, nu-nțelegi tu?... omul cu bine și cu pace, mă-nțelegi, devine că poate pentru ca să, mă-nțelegi, să... cum să zic?... să... în sfârșit, să fie toate cu bine și cu pace.

Și tot așa, un ceas întreg, subprefectul îi dă sfaturi, neuitând a vorbi de grija guvernului pentru țărani, de legile ce face guvernul pentru apărarea țăranilor ș.cl., ș.cl.

Apoi face un raport prefectului, răspunzând la rezoluție că părțile s-au împăcat.

Moftul român, 1893, 17 iunie

CUM SĂ ÎNȚELEG ȚĂRANII

Straja satului vine la casa unui țăran și-i bate în geam. Se încinge o conversație: – Hei, mă din casă! – Cine? – Tu! – Eu? – Păi cine! – Ce-i? – Cum ce-i? – Păi ce-i? – Ai o scrisoare! – Cine, mă? – Tu. – Eu? – Păi cine. – Ad-o-ncoa! – Ce, mă? – Scrisoarea. – Ce scrisoare? – Știu eu ce scrisoare? – Trebuie să plătești! – Ce, mă? – Cum ce? – Ce să plătesc? – *Porto*. – Cine? – Tu. – Eu? – Păi tu. – Ce porto, mă? – Iaca, porto. – Cum așa? – Păi, știu! – Nu-i plătită? – Ce? – Scrisoarea. – Ehei! – Cum ehei? – Ai să dai, măi! – Ce? – Bani. – Ce bani? – Porto. – Cât, mă? – Ce cât? – Câți bani, mă? – 15. – Cum 15? – Păi! – Dar de ce, mă? – Nu știu. – Iaca 15. – Așa. – Ei, dă-mi-o! – Ce, mă? – Scrisoarea. – Ce scrisoare? – Care ai adus-o. – Eu, mă? – Păi cine? – N-am adus-o. – Păi cum? – Nu-i la mine. – Asta-i! – Cum asta-i? – Unde-i, mă? – Cine? – Scrisoarea. – La primărie. – Ba la dracul! – Ba, așa. – Păi, cum? – Să te duci să ți-o iei.

Vatra, 1894, p. 91

PARADOXAL

N-am înțeles niciodată paradoxele prietinelui meu, domnul Teofil. D-sa judecă toate d-andoasele; pentru fiecare împrejurare, la care suntem obicinuiți să dăm o explicație găsită gata, fără să ne mai batem capul a umbra după invențiuni originale, Teofil găsește o explicație cu totul deosebită. În toate este extravagant – dar unde e chiar absurd, e în morală.

Această știință așa de pozitivă a suferit de la d. Teofil o completă răsturnare. Ce e bine la toată lumea la d. Teofil

e rău, și viceversa. De exemplu, alaltăseară l-am văzut făcând ceva care m-a pus în mare mirare.

Exprimându-mi acest sentiment al meu, d. Teofil s-a apucat să-mi facă o teorie ridiculă asupra datoriei ce are societatea față cu virtuțile și viciile individului. Să vedeți modul lui paradoxal. El susține că virtuțile sunt pavezele și armele individului în lupta sa cu societatea, iar viciurile îi sunt părțile descoperite și vulnerabile.

De aci amicul meu conchide, cu spiritul lui sucit, că societatea n-are nici o nevoie să combată viciurile indivizilor și să le încurajeze virtuțile – ba chiar dimpotrivă, pentru că virtuțile individului sunt păgubitoare autorității ce trebuie să exercite societatea asupra lui, pe câtă vreme viciile lui îi sunt ei folositoare. Ce dreptate este prin urmare să pretinzi de la o societate să-și cultive vrăjmașii și să-și combată sprijinitorii?

Eu, mărturisesc drept, că după astfel de parodoxe încetez de a mai discuta. Dar să nu uit a spune faptul în urma căruia d. Teofil mi-a debitat ciudata d-sale teorie.

Amicul meu și eu ne întoarcem de la lucru pe aceeași cale. Pe strada principală, pe care trecem noi, ieșind din Podul Mogoșoaiei, stau doi cerșetori la două colțuri.

Eu dau din când în când câte un ban de cinci celui din stânga: e un om foarte cumsecade; nu umblă la cârciumi; pe câtă vreme cel din dreapta, ciungul – un fost mașinist, care la un moment de chef și-a lăsat mâna să i-o apuce un herestrău mecanic – este un stricat. Le dădeam la amândoi, mai-nainte; de când am aflat însă că ciungul nu face alta cu ce câștigă decât beții și fumează țigări Regale m-am hotărât să dau numai celui din stânga, care singur merită ajutor.

Întâlnindu-mă cu d. Teofil, am apucat tot pe un drum. Aproape de colțuri eu am pregătit pentru nenorocitul meu gologanul, pe care i l-am și dat. D. Teofil i-a zis pur

și simplu „iartă!“, m-a luat de braț, a trecut cu mine peste drum și a dat o băncuță ciungului cu nasul roșu.

Asta m-a revoltat.

— Cum? zic; dai bucuros cincizeci de bani unui bețiv, unui vițios, și nu te înduri să dai unui nenorocit de treabă un gologan?

— Se-nțelege.

— Știi d-ta cam ce are să facă cu băncuța d-tale?

— Știu! o să bea o litră de pelin turburel și o să cum-pere trei țigări Regale.

— Ei! și-i dai?

— Tocmai de-aia-i dau. Eu îmi fac o datorie socială din încurajarea vițiilor.

Și de aci, pe larg întreaga teorie expusă scurt mai sus.

— Care va să zică...

— Care va să zică, mi-a răspuns d. Teofil despărțindu-ne, eu urmez strict morala socială. Care este cel mai mare precept al moralei? caritatea! Ei? pentru individ, caritatea nu e un vițiu? Mi se pare că fac bine fiind caritabil să urmez de două ori morala creștină, dând de pomană și încurajând și vițiurile altuia.

— Dar știi, d-le Teofil, că nu e așa, mă iartă...

— Nu pot să mai stau, cu toată buna voință ce aș avea să te-ncurajez a discuta filozofie morală... m-așteaptă la masă. La revedere.

Imposibil s-o scoți la capăt cu d. Teofil.

Epoca, 1896, 8 decembrie

GAZOMETRU

[Idilă]

Duminică... Tren de plăcere... Sinaia...

Lume! lume după lume!

O splendidă și generoasă zi de vară.

— Frumoasă zi! zice d. Iancu la dejun pe iarbă.

— Mai frumoasă nici că se poate! zice madam Ionescu.

— Asta e zi regală, domnule! zice d. Nae, mijind din ochi, că-i e foarte cald.

D. Nae și d. Iancu au chef de glume, și madam Ionescu a lui d. Nae și madam Niculescu a lui d. Iancu râd de se prăpădesc de râs, și d. Nae zice:

— Prea râdeți tare!... ia băgați de seamă să nu...

Aș! madam Niculescu și madam Ionescu mai tare! și damigeana scade mereu.

— Uf! ce zăduf! zice madam Niculescu. Nu-i așa? că și dumneei i-e foarte cald.

— Teribel! zice madam Ionescu.

Da' d. Nae zice:

— Zăduf regal, domnule!

Și nu știu cum se-ntoarce spre răsărit și:

— Ia uitați-vă, zice, colo vizavi!

Pe Piscul Câinelui se arată în potriva soarelui, care se apleacă înspre Omul, un noruleț alb.

— Ce? adică?... întrebă d. Iancu.

— Aș! zice madam Niculescu.

— Acu vine!... Ceva regal! să vedeți! zice d. Nae, și râzi toți, și râzi...

În adevăr, cu cât în valea Prahovei apasă mai greu pâcla, cu atât norulețul se ridică mai sus și se umflă mai tare, clo-cotind ca o gogoasă uriașă în vasta tigaie a firmamentului

încinsă de flacăra colosală a lui Phoebus. Gogoșa a acoperit, de când au văzut-o, tot Piscul Cânelui, prea strâmt pentru pornirea ei de umflare, și acum se revarsă grozavă peste Valea Rea. Deodată, o detunătură titanică despică tăcerea, făcând să se cutremure piscuri după piscuri, și o ploaie turbată pornește.

S-a dus petrecerea! s-a stricat cheful!

În picioare toată lumea! Fieștecare-și strânge pălării, umbreluțe, resturile dejunului. La gară, repede, să apucăm trenul întâi!

Leoarcă până la piele, cu toate umbreluțele, madam Ionescu și madam Niculescu cobor cât pot mai iute, drăcuind ploaia, și foarte necăjite pe d. Nae și pe d. Iancu, fiindcă nu vin mai degrab' și râd mereu ca nebunii, parcă e un ceva de râs. Ba încă d. Nae le mai și tachinează – mereu le strigă să-și ridice jupele:

— Mai sus, cocoană, mai sus, că nu ne uităm!

E potop...

D. Iancu zice:

— Strașnică ploaie, d-le!

— Teribelă! zice madam Ionescu.

— Ploaie regală, d-le! zice d. Nae.

La un moment, cocoanele alunecă pe clisa șoselii și cad pe șezute, poc! și fac amândouă: „hî!“

D. Nae se oprește și zice lui d. Iancu:

— Hahahaha! și-a ruptură gazometru!

— Pardon, asta-i vorbă de mitocan! răspunde madam Ionescu, și s-a ridicată amândouă foarte supărate: pân' la București n-a mai vorbită cu d. Nae. Da' d. Nae zicea mereu la stății lui d. Iancu, că ședea alături amândoi, și cocoanele amândouă vizavi – zice:

— Pardon, 'ne Iancule, mai strânge-ți gazometru, că n-am loc!

Și cocoanele se supăra și mai tare – și ei râdea – și cocoanele se supăra și mai tare... Pe urmă a râs și cocoanele... „Ha-ha-ha! Gazometru!“

Apoi, nu! – le potrivește d. Nae! Ceva regal!

Foaia interesantă, 1897, 28 ianuarie

Moftul român, 1901, 1 aprilie

POLITICĂ ȘI DELICATEȚE

Istoria e adevărată și merită povestită.

Într-un oraș mare de provincie, sau mai bine într-o capitală mică, numele nu importă, este un negustor băcan foarte deștept, partizan hotărât și neascuns al conservatorilor. Colectiviștii nu-l puteau suferi personal, însă n-aveau ce-i face, de vreme ce băcănia lui este în localitate singura prăvălie de clasa întâia în această ramură, fiind asortată totdeauna foarte bogat, după modelul băcăniilor de lux din orașele mari. Ce se întâmplă însă? Acum câțva timp, un fost ministru conservator merge să se așeze pe toată perioada electorală în acel oraș, fiind hotărât să candideze acolo în opoziție contra guvernului colectivist. Pentru aceasta, ia cu chirie rândul întâi al caselor negustorului conservator, pe strada principală, deasupra băcăniei. Asta a înfuriat la culme pe liberali. O deputațiune a lor se duce la băcanul nostru și-l interpeleză foarte grav.

— Ai dat casa cu chirie ciocoiului?

— Da.

— Dă-i arvuna înapoi!

— De ce?

— Fiindcă nu face tocmai d-un negustor, de unul d-ai noștri, să-ți dai casa la ciocoi.

— Da' nu sunt d-ai dv. deloc; mă iertați; eu sunt conservator.

— O să te căiești!

În adevăr, numaidecât încep șicanele – la vamă, la accize, la drumul-de-fier etc... și nu numai atât: colectivii încep să facă propagandă între ai lor, și în două-trei săptămâni, câte unu-unu, nici unul nu mai calcă în băcănia conservatorului. Negustorul, deși se știe boicotat, bagă de seamă că vânzarea în toate privințele rămâne aceeași ca totdeauna, afară, se înțelege, de țuică și pelin, unde constată o scădere de consum simțitoare. Dar în sfârșit, colectivii nu consumă numai țuică și amar, mai ales când nu sunt în opoziție. Atunci, negustorul inteligent pricepe cum merge treaba: liberalii, pentru a nu-și călca jurământul și totdeauna a nu se lipsi de trufandalele și delicatețile conservatorului, nu-i mai călcau în prăvălie, dar trimeteau om să le târguiaască fără a spune pentru cine.

Într-o zi, din conversația mai multor mușterii la țuică, află că seara e masă mare la cuconul Iancu X..., un chiabur foarte colțat, inițiatorul boicotului. Cuconul Iancu cinstea cu un mare *dîner de gala* pe un ministru și vreo doi-trei oratori din București, cari veniseră cu ocazia alegerilor să ție o întrunire publică. Cucoana lui cuconul Iancu e tot atât de celebră pentru mesele-i de gală ca și pentru eleganța ei. Negustorul nostru tocmai în ziua aceea primise un mare taxid de prospătură și lipise pe geamurile mari ale prăvăliei: ICRI MOIU PRIMA – STRIDII PROSPEȚI – SOMONU DU RIHN ETC.

Era duminică, pe la unsprezece dimineața: prăvălia geamea de mușterii, cari își luau aperitivul și mezelicuri pentru dejun. Un ungurean intră cu zgomot:

— Câte parale icrele moi?

Dar negustorul, strângându-și sprâncenile, ca și cum ar fi voit să facă o asociație forțată de idei depărtate, răspunde prin o altă întrebare:

— Câte-ți trebuie, drăguță?

— ...Vreo două-trei chile.

— Așa?... Da' de unde ești d-ta?

— De unde sunt, de unde nu sunt, câte parole?

— Dacă nu spui de unde ești, nu-ți dau: icrele sunt arvonite de boieri.

Ungureanul stă un moment la gânduri și pleacă.

Peste vreun sfert de ceas, în timp ce icrele se vindeau pe capete, întră o jupâneasă, o băbuță bătrână, care, uitându-se în toate părțile, zice:

— Sărut mâna, măiculiță; aici e băcănia a mare?

— Ia vezi, ce poftește dumneaei, strigă negustorul la un băiat.

— Icre moi aveți?

— Este.

— Cum dați ocaua?

— ...Ocaua?... Câte poftești să iei?

— Vreo două-trei oca.

— Da' pentru d-ta?

— Aș! unde mănânc eu d-alea!? Să mă ferească Dumnezeu! eu postesc... Pentru boieri.

— Care boieri?

— Nu spui.

— Dacă nu spui, n-am icre.

Dar baba, mai deșteaptă decât ungureanul, face un semn discret, trage la o parte pe negustor și-i șoptește încet:

— Măiculiță, sunt de la conul Iancu; da' să nu care cumva să-i spui că ți-am spus, că mi-a spus să nu care cumva să-ți spui.

— Așa?... De la conul Iancu?... Atunci spune-i lui conul Iancu că pentru dumnealui le fac cu 100 de lei kilo.

— Vai de mine! unde s-a mai pomenit? Mi-a spus să dau, dac-o fi la o adică, pân' la 28 lei.

— Dacă-ți place; dacă nu, voia la dv., marfa la mine; dacă vrea să cumpere, să poftească conul Iancu aici, că ne învoim noi.

A plecat băbuța foarte mâhnită de insuccesul misiunii sale diplomatice. Înainte de amiazi, intră în băcănie un funcționăraș foarte pirpiriu, deși afară era destul de ger; zice:

— Băiete, o drojdie.

După ce bea drojdia și-și suflă în degetele degerate, funcționărașul își face loc cu pardon prin înghesuiala prăvăliei și ajunge până la taraba de marmură. Aci se oprește să dea un târcol cu ochii la marfă. În momentul acesta, negustorul scoate capacul de la putinica a doua de icre.

— Ei, bravo! zice tânărl; ți-a venit icre proaspete?... Cum dai kilo?

— Da' de ce întrebi?

— Vreau să cumpăr.

Atunci băcanul, gustând cu vârful cușitului o probă din putinică și măsurând cu ochii de sus până jos pe mușteriu:

— Nu face pentru d-ta, zice... astea nu sunt de cosac.

— Da' ce-ți pasă d-tale, dacă vreau eu să cumpăr?... Câte parale?

— Vezi că marfă de-asta nu pot da cu paralăcul... Vrei să iei mai mult?

Tânărl, fără să șovăiască, răspunde hotărât:

— Trei chile.

— Cât?... strigă băcanul, pufnind de răs. Ei, vezi, aici mi-ai plăcut: auzi fason de trei chile de icre moi!...

Apoi, întorcându-se către unul din băieți:

— Băiete! încă o drojdie la domnul, că-i e frig.

Dar funcționarul supărat:

— Mersi, domnule, nu-mi trebuie; dar să știi că nu-ți mai calc în prăvălie.

— Păcum ești d-ta liberal, răspunde băcanul râzând și mai tare, mă mir că ai băut aici și drojdia întâia.

Tânărul a ieșit trântind ușa.

E aproape de amiazi, când o caleașcă mândră se oprește în fața prăvăliei. Feciorul sare repede de pe capră și strigă în ușă:

— Să vie un băiat afară!

Băiatul iese repede și se întoarce:

— Întreabă cucoana de icre moi.

— Cucoana lui conul Iancu?... Spune-i că nu prea sunt proaspete... nu face pentru dumnealor... Dar, dacă poți, dă-i să guste.

Și-i trimete cucoanei din putinica nouă o linguriță plină pe o frunză curată de vișă. Băiatul se întoarce:

— Zice că sunt bune.

— Mă mir. Tocmai la mine să fie icre bune...!

Zicând acestea, băcanul iese degrabă afară la caretă și, după multe reverențe, se adresează foarte miorlăit cucoanei:

— Sărut mâna, madam X..., sărut mâna... De ce nu poftiți jos? Nu-i nimeni în prăvălie; numai câțiva mitocani... nu vă cunoaște. Poftiți să vedeți și alte mezeluri... avem stridii, brânzeturi proaspete, ne-a venit o langustă vie...

...și-i înșiră, foarte volubil, toată lista proaspăturilor sosite de dimineață.

Cucoana stă un minut la gânduri, dar nu poate rezista mult; coboară din caretă și intră foarte înțepată în prăvălie... După o scurtă inspecție și o lungă tocmeală, în timp ce aspiră cu nesațiu caracteristica atmosferă, îmbibată de atâtea parfumuri grase și pofcioase, o atmosferă de care-i era dor de multă vreme, cucoana, îmbătată de atâtea

bune emanațiuni, se pornește pe târguială, și negustorul scrie: două chile de icre moi, trei bucăți camembert, un kilo somon, una langustă vie, opt duzini stridii, un ananas, un flacon curaçao triplesec...

De mult nu mai intrase în băcănie cucoana! Acum își scotea din capete, pe când mușterii ceilalți, între care mai mulți tineri ofițeri, în curent cu afacerea boicotului, privind-o cu admirație, își dedeau coate.

Cucoana, foarte satisfăcută, vrea să plece:

— Apropo, conia, sărut mâna: șampanie? Am ceva bun de tot; un *Pommery extra*, garantat.

— Cum îl dai? întrebă cucoana, aruncând pe sub genele-i mai pudruite decât aripile unui fluturaș de noapte o privire galeșă către tinerii ofițeri.

— Mai ieftin decât oriunde, cuconiță. Dacă dv. găsiți cu preț ca la mine undeva, primesc să nu-mi dați nici o para.

— Atunci, să-mi trimeți și șase sticle de șampanie...
Bonjour!

Și cucoana, salutată până la pământ de toți tinerii, iese condusă până la caretă de băcan, care-i zice:

— Sărut mâna, madam X..., sărut mâna: nu ne uitați... avem totdeauna lucru proaspăt; imposibil să găsiți în altă parte.

Careta a plecat. Băcanul, frecându-și mâinile, se întoarce înăuntru și, pe când băieții încarcă în coșuri marfa comandată – un condei de peste trei sute de lei – zice, făcând cu ochiul către tinerii mușterii:

— Uite, d-aia îmi plac mie liberalii... oameni cilibii! când e vorba de delicatețe, nu se mai încape politică. Băietel! un rând de țuici la domnii!... fac eu cinstel!

Epoca, 1897, 13 martie

SLĂBICIUNE

Parizienii au aperitivul, vienezii fanfara, ploieștenii politica, alții alta: locuitorii capitalelor mari au totdeauna câte o deosebită slăbiciune, câte o patimă specifică.

Dar bucureștenii?

E ușor de răspuns:

Muscalul!

Muscalul, se-nțelege, nu atât din punctul de vedere politic sau social și cu atât mai puțin din punctul de vedere economic, fiindcă muscalul nu vrea să știe de regulamentele noastre polițienești, nu admite tarifele noastre oficiale; muscalul ține la tariful său autonom.

În adevăr, ia să vedem.

Tarifal birjarilor de piață sună astfel:

„2 lei o oră în raza orașului;

1 leu o cursă ce nu trece peste ½ ceas;

2 lei cursa de la și până la gări“.

Aș! crezi că vrea să știe muscalul de asta!

Dar putem noi tolera în statul nostru, în Capitală, ca niște străini să nesocotească regulamentele stabilite?

Firește că putem. De ce să nu putem? Nimic pe lume nu se poate mai ușor decât a tolera.

Dar e drept să îndoiască, să întreiască și, la zile mari, să împătreaască prețul curselor?

Fără nici o ezitare, răspund: da, e drept. Nimic nu e mai drept pe lume decât prețul patimii.

*

Vedeți pe acest mic impiegat.

Știți câtă leafă are tânărul pe lună?

150 de lei... adică 150 în stat; în mână capătă 135; care va să zică, 1620 de lei pe an; prin urmare, are venit, din munca lui, câte 4 lei și 44 de bani fără ceva pe zi, în anii comuni, iar în anul bisextil, câte 4 lei și 42 de bani și ceva.

E cam prea puțin, ce e drept; dar pentru un tânăr fără viții și cu socoteală, poate s-ajungă.

Ia, să-l privim, mă rog.

Unde-o fi mergând așa gătit acest june?

Se oprește în fața cofetăriei Riegler să-și așeze încă o dată cravata, care arde ca focul; își scutură cu batista pantofii de lac, își potrivește ținutul, după ce-i trage apăsător o mânecă împrejur; se-nțepenește în călcăie și se uită spre fațada Teatrului Național...

La ce se uită?

Ei! la ce! la muscali...

După multă dezbatere interioară, își alege unul foarte *maladeț*, îmbrăcat în catifea albastră, cu brâu pembed, cu doi *trotteurs*¹ negri, ce mănâncă jeratic... Picior peste picior și:

— *Paidiom, gaspadin!*

Unde?...

Asta e! N-o să meargă omul cu muscalul să mănânce rahat la cișmeaua lui Cantacuzino de la Filaret... La Șosea! unde merge toată lumea bună.

*

Dar o să-mi zici dumneata:

— Cum se poate? Un om care câștigă pe zi 4 lei și 44 de bani fără ceva în anii comuni și 4 lei și 42 de bani și ceva în anii bisextili, cum se poate să cheltuiască zece-doisprezece lei pentru birjă la Șosea?

— Iaca, se poate.

— Atunci, micul impiecat, Doamne iartă-mă! ciupește din banii publici pe cari i-o fi mânuind...

— Doamne ferește! este unul din cei mai de treabă funcționari, onest în toată puterea cuvântului: să-i dai fără teamă sute și mii pe mână...

---

1. Trăpași (fr.).

— Atunci, joacă și câștigă...

— În viața lui n-a pus mâna pe o carte de joc; din contra, jucătorii îi inspiră adâncă aversiune.

— Atunci... cum e tânăr, bine făcut și curățel...

— A! Domnule! e un băiat plin de frumoase sentimente morale; niciodată n-ar fi în stare să gândească măcar pe departe la o infamie. Și pe urmă, e înamorat de o jună modistă foarte frumușică, pe care e vorba să o ia în căsătorie. Și ea e o fată foarte cumsecade și meșteră. Are o mică economie și o s-o mai ajute și o mătușă ca să deschiză un magazin de mode... O să fie o căsnicie foarte potrivită. A! tocmai iat-o și pe ea.

*

Așa că-i foarte drăguță?... Cu cât gust se îmbracă! Ce pălăriușă cochetă! Ce botine elegante! Ia priviți-o cum calcă de ușurel, parcă e o păsărică!

S-a oprit...

Face un semn de chemare cu mânușa...

Cui?...

Ei! cui! firește că nu dumitale ori mie... Muscalului... Doi vineți superbi... roate galbene cu cauciuc...

A! cauciucul! mai ales pe pavajul ăsta nou de lemn și de asfalt și pe șoseaua bătută cu mașina...

— *Quelle volupté, ma chère!*¹

Și... zboară!

*

„Zboară, zboară, păsărică! zboară, cât ești tinerică!“ zice poetul, uitându-se lung după trăsura în care, sub umbreluța azurie, se vede sclipind părul cel blond și ceafa cu puf de

---

1. Ce plăcere, draga mea! (fr.)

piersică... (Ați observat, desigur, că-n anul ăsta se poartă foarte mult blondul.)

— D-ra zâmbești, zice economistul sever. Dumitale îți place asta; aprobi luxul acesta nebunesc, din care are să rezulte ruina societății noastre... Dar ne ducem la faliment, domnule!

— Te rog, domnule, zic eu...

— Daca dindărătul acestui lux (mă întrerupe un moralist) ne-ar pândi numai ruina materială, falimentul, încă n-ar fi o nenorocire destul de mare. Nenorocirea cea mai mare care ne pândește este decăderea socială, insanitatea, pierderea busolei morale... Mâne-poimâne, nebunia luxului va împinge pe micul impieगत să falsifice scripte, pe frumoasa blondă să...

— Mă rog, domnule, n-ai dreptul să bănuiești... Cum? pentru o plăcere inocentă, pe care ți-o poți explica prin...

— Nu ți-o poți explica, îmi zice un filozof, decât prin mania reprezentării...

— Nu-nțeleg, zic eu.

— Mania reprezentării se numește acea pornire foarte comună la oameni...

— Mă rog, întrerup eu pe filozoful meu, dă-mi voie: poți să mă-mprumuți cu douăzeci de lei până la 15 ale lunii viitoare? Am mare nevoie.

— Cu plăcere, poftim... Ziceam dar că mania reprezentării...

— Mă iartă, zic eu, îmi explici aldată... mă grăbesc.

— Ei! stai un minut.

— Nu pot, e târziu... Mă așteaptă nevasta gătită: i-am promis s-o duc la Șosea negreșit... La revedere...

Aha! apilpisiți *trotteurs*:

— *Paidiom, gaspadin!*

Universul, 1899, 1 octombrie

DESPRE COMETĂ

Prelegere populară

D. Mariu Chicoș Rostogan, distinsul nostru pedagog și director al școlii model „Ulpiu Traian“, este destul de cunoscut tuturilor acelor care se interesează de mișcarea noastră culturală, așa ca să ne scutim de a-i mai face vreo reclamă. Ne mărginim doar să dăm aci, cu sfințenie, prelegerea pe care d-sa a ținut-o, în fața școlărilor săi, asupra cometei de luni 1, marți la 2 noiembrie.

Pentru ca să guste cititorul și mai bine această producțiune, trebuie să-i amintim că vechea noastră cunoștință, eminentele pedagog d. Mariu Chicoș Rostogan, totdeauna, înainte de *e* și *i*, pronunță pe: *n* ca *gn* franțuzesc; *t* ca *k*; *d* ca *gh*; *g* ca *j*; *c* ca *șș* etc. Pe ici, pe colo, pentru a ținea deșteaptă această amintire, transcriem cât se poate mai exact felul de pronunțare a emintelui pedagog, lăsând cititorului să suplinească părțile din cale-afară originale.

Iată prelegerea d-lui Mariu Chicoș Rostogan:

PROFESORUL: Am primit ghe la onoratul ministeriu următorul țircular:

„*Domnule director,*

În apropierea zilei de prima noiembrie, lumea toată și mai cu seamă masele populare sunt adânc mișcate de profeția savantului Falb asupra sfârșitului lumii prin întâlnirea pământului cu cometa lui Biela.

Ministeriul vă invită dar cu onoare a face copiilor din școala dv. o prelegere populară despre comete în genere și despre falșitatea prevederilor sinistre, adică despre imposibilitatea unei ciocniri a planetei noastre cu un alt corp ceresc.

Știm cu toții că influența generațiunilor cari trăiesc simultaneu este reciprocă. Astfel, copiii, mergând pe la căminurile lor, ar duce îmbărbătarea de care au astăzi atâta nevoie masele populare ignorante, a căror imaginație este totdeauna pornită la superstițiuni și la credință în supranatural.

Primiți, domnule director, distinsa noastră considerațiune.“

No! auzit-ați numa cum se esprime onoratul ministeriu cătră migne, mă?... „cu onoare!“ și... „ghischinsa noastră considerațiune!...“ Numa voi, niște rătăgni, nu cunoașteți rășpectul, și doar ghestul vă muștruluiesc...

Ne vom îngheplini aședar misiugnea și vă vom face o prelejere ghespre comeată.

ȘCOLARUL IONESCU: Apoi, a trecut...

PROFESORUL (*aspru*): Nu fă larmă, spurcăciune!... Silențiu și atențiune, că-z intrăm în makerie!

Numele „comeată“ iaște ghe jănul femenin: o comeată, două comeake, și gherivă ghe la *coma*, coamă, capelură, pleate lunji, respective: comată, comeată, astru pletos, *vulgo*¹ stea cu coadă.

Apărițiunea comeakelor au esărțitat togheaua înrăurire asupra maselor populare, asupra prostimii, cu atâta mai mult că aceea apărițiune au fost prețesă ghe bolizi, mecheori, așterozizi, cari se arată ca o ploaie ghe steale și cari...

ȘCOLARUL OTOPEANU (*ridicând mâna-n sus*): Dom'le!...

PROFESORUL: No! ai vreo observățiune ghe făcut?...

ȘCOLARUL OTOPEANU (*în picioare*): Dom'le, mama-ntr-o seară, iarna trecută, a văzut ploaie de stele, afară...

PROFESORUL (*impacientat*): He!... că-z doară nu era să le vază-n bordei...

---

1. În limbaj popular (lat.).

ŞCOLARUL: Şi eu şi cu taica eram culcaţi, şi când a intrat mama în casă şi ne-a spus să ieşim afară să vedem, taica n-a vrut.

PROFESORUL (*mai impacient*): Ha!

ŞCOLARUL: Zice taica: „Nu ies din plapumă pe gerul ăsta, să ştii de bine că plouă şi cărnaţi...” (*Şcolarii râd.*)

PROFESORUL (*foarte impacientat*): Tată-tău este un azin, carele nu ştie să-ţi ghea o educaţiune zolidă. (*Copiii râd mai tare; profesorul foarte aspru:*) No! basta!

Merem mai gheparte şi intrăm în ghemonstrăţiune. (*Coboară la tablă, ia tibişirul şi desinează, nu tocmai exact, o elipsă cu focarele foarte depărtate.*) No, acuma, Bârsăscule, tu carele ai mai multă aplicaţiune la machemachică, spune-ne doară ce am vrut eu să prezent aici?

ŞCOLARUL BÂRSESCU: Un... castravete, domnule.

PROFESORUL (*stăpânindu-şi un zâmbet simpatîc*): Mânăcă-l cu mumă-ta! (*Schimbând repede tonul:*) Tot la foale şi-i gândul, să le-ndopi!... Nu-i castraveche, mâncăule!... e o elipsă, o curbă lunguiaţă, care are dublu ţentrum; unul aici în punctul omicron, şi alt ţentrum togma dincoace, la ceilantă extremitache, în punctul omega. Aceasta-i calea comeatii.

No, acuma pornim, mă rog, cu comeata de dincolo de punctul omicron pe calea ei, şi merem, merem, merem merem cătră soare, carele iaşte în primul ţentrum, omega. (*Urmând, după metoda intuitivă, cu creta pe linia elipsei, profesorul simulează creşterea şi descreşterea mersului cometei.*)

Cu cât se apropie ghe soare, astrul pletos îşi acţelărează amăsurat mersul său, neşăsare creşţendo, simţind acea atracţiune puchearnică, ca un şcoler diliginche când s-apropie de focarul luminii intelectuale şi morale, de scoala şi de profesorele său... Apoi, cu cât se depărkează de la primul ţentrum şi mere cătră al doilea ţentrum, se leneveaşte amăsurat

și îmblăncet și tot mai încet, descreștendo, ca un școler puturos și fără aplicațiune (*cu dezgust*), carele preajetă la datorință.

*Exempla doțent*¹: bunăoară, întâi ca Bârsăscu Știpiogne, și al doilea ca Ioanescu Agnibal alias agnimal! (*Răsete*) Silențium!...

Pentru aceea doară, cu toate calculățiunile și operațiunile algebraice asupra proșesului mehanic, că *a* plus *b* musai că este, mă rog, ecval cu *t*, comeata nicighecât nu vine prețize.

ȘCOLARUL IONESCU: Zicea că vine ieri seara, dom'le.

PROFESORUL: Au zis tată-tău...

ȘCOLARUL: Nu, dom'le; Falb...

PROFESORUL: Ai văzut tu pe Falb...

ȘCOLARUL: Nu, dom'le, era în *Universul* și-n toate gazetele...

PROFESORUL (*grav*): *Ugniverzul* doară și toate gazetele cvotighiene nu sunt compekenke în cauză; pântru așa un lucru trebuie să konzultăm publicațiunile șpețiale, cum e bunăoară *Mundus oder Todiakon*, „Univerzal-transședental-cosmologhișe-astronomișe-meteorologhișe *Flighende Bleter*“², acea publicațiune de fală care apare o dată la lună și în care se arată țălebritatea erughitiunii germâne, pântru carea, ca s-o poată cineva pricepe, musai să aibă știință ghespre rățiunea pură, musai să știe jugheca ca Kant. (*Școlarii rād tare.*)

*Faveke lingvis*³ vitelor și grobianilor, când caut să vă scot din acele credințe rătăcite, a căror consecvenție este ignoranția și imbețilitachea!... Căci au fost proști și neghiobi, *ștultorum numerus infignitus*⁴ cari au crezut cum că orice comeată iaste un sămn, o amenințare, o piază rea...

1. Corect: *exempla docent* (lat.) – exemplele ne învață.

2. Corect: *Fliegende Blätter* (germ.) – *Foi volante*.

3. Corect: *Favete linguis!* (lat.) – Tăcere!

4. Corect: *stultorum numerus infignitus!* (lat.) – numărul proștilor este nesfârșit!

ȘCOLARUL OTOPEANU: La noi, la Otopeni, spune, dom'le, tata, că s-a stârplit toate vacile când a venit cometa ailaltă.

PROFESORUL: Dar mumă-ta de ce nu s-au stârplit, boule?...

No, merem mai gheparke... fără *collocvium*! Să vedem numa care este posibilitatea de o întâlnire a globului terestru cu comeata lui Biela... (*Hotărât:*) Apoi, asta nu-i slobod, asta nu se poate, gheoarece toți erughiiți au proboluit negativa! (*Cu siguranță:*) *Natura non fațit zaltus*¹, mă prostovanilor! Ea au pus doară ghestul șpaț, ca să aibă loc corpurile cerești să îmble care-ncătrău în univerz, fără coliziune, fără craval²: să aibă fiecarele pântru trubuințele reșpective comoghitachea lui! (*Școlarii râd foarte tare și fac zgomot.*)

PROFESORUL: Nu larmă, râtanilor inconștii! nu râdeți ca ruralii, cari n-aveți decât inștințuri chelurice și nu simțiți penetrățiune la contâmplățiunea naturii carea (*cu multă elevațiune*) după cum lucră este, mă rog, pântru șpectatoriul cu perșpicațitache, un șpectacol plin de admirățiune și venerățiune!...

No! acuma văz't-ați că ieri nu s-au întâmplat nimica... De ce n-ați vin't la școală ieri, să azistați împreună cu profesorele vos't'...

ȘCOLARUL BĂRSESCU: Ni-era frică de cometă...

PROFESORUL: Frică, ha?... No, du-che!

ȘCOLARUL IONESCU: Eu am venit, dom'le, cu Popescu Ion și cu Otopeanu Marin, și-am stat de la două până la patru, și dumneata n-ai venit.

PROFESORUL: Ha!

ȘCOLARUL: Și când i-am spus mami, a zis că n-ai venit de frica cometii.

1. Corect: *Natura non facit saltus* (lat.) – Natura nu face salturi.

2. De la germ. *Krawall* – scandal, ceartă.

PROFESORUL (*supărat, cu humor amestecat cu dispreț*):
Pe mine să mă-nvățați corajul, tu și cu mumă-ta, niște loaze!
pe mine? care, în cătane, la Zolfărino, unde au fost și cu
franțozul, și cu talianul, am avut un frache mai mare un-
drofițir în gavaliri și un unchiu de pe mamă fetfebel la
granatiri!... Voi! pe migne! Vezi numa! (*Transportat, cântă
cu mult avânt eroic*):

„La Zolfărino ghe vale,
Mere-un ghenăral călare
Și tot strigă-n gura mare:
— Împărache înălțache!
Cu răcuke gnenvățake
Pugne pașe, nu che bache,
Că-ți perzi cătagnele toake!
... und zo waiter¹ ...“

(*Copiii aplaudă și râd.*)

PROFESORUL: Nu larmă, vitelor, cari n-aveți respect
ghe istoria neamului!...

Merem acu mai departe, să vorbim de temp'ratura
comeatii și apoi de consistența ei, pentru ca mai apoi, la
urmă, s-ajungem, mă rog, la concluziunea aceea, cum că
nicicând n-avem să ne temem de sfârșitul lumii, carele nu
se poate.

No! temp'ratura! (*cu multă volubilitate*.)

Vremea, mă rog, se-mparte, după cum au proboluit Țel-
zius, în două părți, cari se despart una de alta la acel *fixum*,
carele se cheamă zero graduri sau nul... De-acolo, aceea care
mere-n sus – Bârsăscule, fii atent! – este partea călduroasă, și
aceea care mere-n jos – Ioanescule, nu căska gura, că intră
musca! – este partea friguroasă, iar la nul, mă rog, apa –
Popăscule, vrei să mânci bătaie! – apa prinde pojghiță.

---

1. Corect: *und so weiter* (germ.) – și așa mai departe.

De aceea, iaște iarnă și vară, după cum arată la termometrul lui Țelzius, reșpective țentigrad, iar acei cari știu carte, iar nu ca poporul de rând, numesc căldura plus și frigul minus. Prin urmare, e proboluit cu metoaghele moghearne cum că comeata este totdeauna în minus: despre o inflămățiune dară nu poate fi vorba.

No! acum conzistenția. (*Și mai volubil!*)

Conzistenția comeatii conzistă din materia cea mai faină din toate puncturile de vedere a senzurilor noastre; *mutachis mutanghis*¹, mai faină decât o beșică de săpun, mă rog!

Materia în jenăre e doar ceva, mă rog, carele nu există, ci e mai apoi numa o însușire a lucrului în sine², carele iaste o energie, carea nu se știe și pe carea *semper ignorabimus!*³... Aceea apoi nu-i ghe nasul vos^t, niște mucoși! că e prea înalt; aceea o veți ștudui când veți îmbla la Univerzitache, cum am îmblat și eu. De nasul vos^t este doar aceea care vă spun eu, cum că destulu-ți-i vorba măiastră a marelui jeniu Neftone⁴, că o comeată cât de mare, măcar ca de-aici pân' la Budopeșta, prin condensățiune, o poate vârî într-un... într-un... fingerhut⁵... pălăria ghejetului... ghejatar... *vulgo* năpărstoc.

No, acuma, concluziunea.

Mereți acasă și spuneți tată-tău și mumi-ti, reșpective părinților voștri ignoranți, să nu mai fie neghiobi să aibă

---

1. Corect: *mutatis mutandis* (lat.) – schimbând ceea ce trebuie schimbat.

2. Concept al filosofiei kantiene.

3. Vom ignora veșnic! (lat.)

4. Newton.

5. De la germ. *Fingerhut* – degetar.

frică ghe *fignis munghi*¹, că cine crede în superstițiuni devine ridiculos față cu știința și merită ghesprețluit.

(*Școlarii râd, Ionescu mai tare ca toți.*)

PROFESORUL (*dând din cap cu dispreț către Ionescu*): Las' pe alții să râdă; nu râghe tu, urecheatule, că eu che urechesc înc-o toană; che fac numa apoi să vezi steale și comeache ziua miază mare! Înțalesu-m-ai?

(*Copiii devin din ce în ce mai impacienți și mai zgomotoși.*)

PROFESORUL: De aceea trubeie că să avem pântru știință cel mai nalt respect, dar totdeodată cu cea mai profundă moderățune, mă rog. Că-z știința nu trubeie tractată în mod exclusivist, nici ca pe o zeiță ce stă în ceriu, cum spune Schiller, nici ca pe un dobitoc ghe mulș!

(*Copiii devin și mai impacienți, și mai zgomotoși.*)

PROFESORUL (*ridicând emfatic tonul pe măsură ce crește zgomotul școlărilor*): *Aignem ist ghi visenșaft, ghi hohe, ghi himlișe Ghiotin... măgarilor! ghem anghern, ghi tiuhtighe Kuh... boilor! ghi in mit Butern fersorct²... porcilor!*

(*Profesorul iese cântând „La Zolfarino ghe vale“; copiii ies foarte veseli după el, făcând un zgomot nemaipomenit.*)

Universul, 1899, 12 noiembrie

1. Corect: *fnis mundi* (lat.) – sfârșitul lumii.

2. Corect: *Einem ist [die Wissenschaft] wie die hohe, die himmlische Göttin, dem andern, / Eine tüchtige Kuh, die ihn mit Butter versorgt* (germ.) – acest citat dintr-una din *Xeniile* lui Schiller e tradus, în modul său inegalabil, chiar de Rostogan în pasajul anterior: „Că-z știința...“ etc.

LEAC DE CRIZĂ

Cu cât se accentuează criza aceasta economică și financiară, care ne bântuie de atâta vreme fără s-avem speranță a scăpa așa de curând, cu atât mi se lămurește mai bine amintirea lucrurilor de pe vremea războiului din urmă rusoromâno-turc. N-am pretenția să pricep economia politică și, prin urmare, nu voi căuta să fac vreo paralelă între starea actuală economică și starea în care se afla țara noastră până în ajunul marelui război. Știu însă că lumea toată se plângea tot așa de amar ca și astăzi de lipsa banilor pe piață. O sumă de negustori mari scrâșneau, văzându-și apropiata cădere; iar cât despre negustorii mici, aceia erau mai leșinați decât muștele apucate pe neașteptate de o toamnă aspră și timpurie – d-abia își mai trăgeau sufletul. Când ajunsese criza în toiul ei și lumea era cuprinsă de ultima deznădejde, iată că se declară războiul. M-am dus la un prieten, băcan mare, la poziție principală în Podul Mogoșoaii; îl știam la marginea prăpastiei: faliment sigur în negoț și casele, care erau proprietatea nevestii, ipotecate cu vârful.

— Ai auzit? război! îmi zice băcanul cu un ton cu totul altul decât al mâhnirii.

— Atâta ne mai trebuia! nene Matache, îi răspunsei eu. Război ne mai trebuia, ca să ne prăpădim de tot.

— Las' că-i bine, adăogă omul cu tonul și mai accentuat, frecându-și palmele cu multă satisfacție. Iei ceva? fac eu cinste.

A făcut cinste și, pe câtă vreme beam un păhăruț de pelin, mi-a ținut o lecție de înaltă economie politică:

— Criza, vezi dumneata, drăguță, este paregzamplu, cum să zic? pardon, ca o boală, ca o bubă... coace, coace mereu; coace pe dedesubt și te prăpădește. Care va să zică, dacă o spargi, te-ai ușurat...

Apoi, cu multă nerăbdare:

— Ei! când începe? când începe?

Pe urmă cu mult dor:

— Aah! să-i mai văz o dată pe amicii noștri! frații noștri! *nași brat maladeț!* că de mult nu i-am mai văzut!

Am înțeles îndată cu câtă nerăbdătoare dragoste aștepta neica Matache pe pravoslavnicii noștri amici și, ca să-i fac plăcere, i-am răspuns:

— Apoi, nene Matache, îi așteptăm; mult-mult peste vreo patru-cinci zile trebuie să-i vedem.

— Să te-auză Maica Precista!... Apoi nici nu mai mergea, domnule!... Ne prăpădeam de tot!... Să vezi dumneata ce-o să curgă peste câtăva vreme în Bucureștiul ăsta pârlit: lapte și miere, drăguță!

Mai nainte de cinci zile, primele regimente rusești au apărut; întâi, veneau câte puține, apoi din ce în ce mai multe, până ce, pornind în grămadă mare către Dunăre, au umplut Bucureștii. Și, în adevăr, previziunile băcanului meu s-au izbândit cu vârf și-ndesat. Sfinte Nicolae! ce ploaie, ce torente binefăcătoare de carboave și de poli asupra țării și capitalei. Ce berechet! ce belșug! Dacă armatele imperiale or fi datorit în parte succesul lor peste Dunăre armatelor noastre românești, nu puțin au datorit acel succes și binecuvântărilor sărăcimii și sărăciților din țară și din capitală. Averi întregi aproape de pieire au fost salvate; altele s-au făcut din nimic. Firește că așa trebuia să se-ntâmple. De unde lumea toată sta cu mâinile-n sân, deodată s-a pornit pe o activitate nebunească, imediat și enorm de scump plătită. Un litograf avea numai o biată presă, la care tipărea cărți de vizită, câteva sute pe săptămână. Îndată și-a instalat cinci prese și s-a pus să tipărească etichete de băuturi de lux: *Martell, trei stele, Champagne veuve Cliquot, Xeres* ș.cl. ș.cl. Și așa toți litografii și tipografii.

Pe când ei trăgeau etichetele, căruțașii cărau în goană sticle la pimnițele cărciumarilor, prefăcute în tot atâtea laboratorii pentru prepararea conținutului: mii și sute de brațe nu biruiau să pritocească șampaniile, vinurile, *cognac*-urile și licorurile fine, în vederea căroră lucrau presele.

„*Odăi mobilate cu chirie!*“

Cine n-avea odăi mobilate cu chirie? Familia toată se muta într-o șură, într-o magazie din curte, și odăile le dedeau mobilate muscalilor. Vezi ce politicoasă și ospitalieră populație! Două chichinețe cu câte un pat, o masă, un scaun, un lighean și o lampă – trei, patru, chiar cinci sute de lei pe lună. La drept, nu era mult, fiindcă nu se număra cu francul, ci cu carboava, ori mai bine cu poli: 15, 20, 25 de poli. Și muscalul galant dedea fără vorbă. Mulți plăteau astă-seară pe o lună înainte, și a doua zi dimineață repede-și făceau geamantanul și plecau... Unde? unde porunca împărăția. Cum pleca chiriașul, repede la loc biletul: „Două odăi spațioase mobilate cu luna!“. Și iar: 15, 25 de poli. Până seara chichinețele erau închiriate din nou. În cârciume, în birturi de orice mână, în toate localurile publice, un minut nu se oprea deverul.

Într-un birt francez de cea mai naltă clasă, am văzut cu ochii mei următoarele. Au intrat și s-au așezat la masă un general cu familia. Era tatăl, mama, o fată tânără cu guvernanta și doi băiețandri. După toate aparențele, era o familie foarte distinsă și foarte bogată. Au dejunat după maniera franceză, cu ouă, un fel de bucate, friptură, prăjituri, fructe și brânză; au băut *bordeaux* și șampanie (cunoșteam etichetele), apoi cafea, *cognac* și *liqueur* (asemenea). Socoteala: *quat' cents cinquante francs!* adică pe românește: patru sute cincizeci de franci! A plătit generalul fără să miște măcar din sprânceană, cum am plăti eu sau dumneata 2 lei și 50 la Ienache.

Într-o seară la Rașca-n salon, era multă lume. La o masă erau mai mulți ofițeri ruși, cam trecuți. Provocați în adevăr, sau numai porniți de țăfnă, au început să înjure franțuzește pe niște mușterii români de la o altă masă; românii au ripostat, și de aci, după câteva replici violente, s-a încins o bătaie în regulă. Muscalii erau în minoritate; ba încă unii de la alte mese, înțelegând că n-au dreptate camarazii lor, au intervenit în favoarea românilor. Totuși bătaia ar fi continuat și desigur ar fi luat proporții primejdioase, dacă un muscal, care intra pe ușă, n-ar fi strigat în gura mare un nume muscălesc foarte greu de ținut minte. Muscalii bătauși s-au oprit ca prin farmec înlemniți. Asta a impus și românilor. Toți luptătorii au stat pe loc în picioare. Atunci a intrat, urmat de aghiotanți, un general – era comandantul pieții. S-a așezat și el la o masă, făcând semn ofițerilor să stea fiecare la locurile lor. Atunci ofițerii muscali și românii bătauși au fraternizat și s-a băut șampanie până la ziuă de peste două mii de franci. Cine a plătit-o, nu trebuie să vă mai spun.

Bucureștii erau acum în culmea prosperității. M-am dus la nenea Matache. L-am găsit foarte vesel.

— Ai avut dreptate, neică Matache...

— Așa-i că s-a spart buba, drăguță? Îi știam eu leacul ei.

Zic:

— Da, neică Matache, dar eu nu-i credeam pe muscali așa galanți...

— E împărăție mare, drăguță; nu-ți spuneam eu?

În acel moment, iată că se opresc din goană trei cazaci călări, un ofițer și doi soldați. Nenea Matache și-a compus numaidecât surâsul oficial, plin de grație. Ofițerul a descălecat, a dat calul unui soldat și a suit treptele în prăvălie. Era un băiat foarte frumos și foarte distins; o figură blândă

și veselă; se vedea că venise în fugă de departe și-i era degrabă să meargă și mai departe. Iată ce a târguit. A băut un *cognac* și a gustat un *sandwich* cu icre. A dat o jumătate de oca de rachiu la oamenii lui, câte o jimblă și o bucată de brânză de burduf, cam tot de o jumătate de oca. Atât. A scos punga și a trântit un pol de aur pe tejghea. Nenea Matache a luat polul și i-a dat cazacului restul o jumătate de rublă. Cazacul a salutat, s-a suit pe cal și a pornit în trap mare către miazăzi. Nenea Matache a văzut ce ochi mari făceam și, om deștept, a înțeles că mi se părase socoteala prea-prea.

— Vezi d-ta, drăguță, zice, ce e și cu războiul ăsta! Văzuși bietul băiat! om tânăr și de familie! cum îl trimete împăratul să-l prăpădească păgânii, pentru ca să ne apere pe noi creștinii! E lucru mare, drăguță!

— Da' încă, zic eu, până la păgâni...

Nenea Matache a zâmbit cu mult înțeles:

— Lasă, zice, drăguță; sunt frații noștri. Cu atâta s-aleg și ei, cu ce cheltuiesc pe la noi; căci, cine știe câți se mai întorc înapoi!

O lacrimă de compătimire pentru soldații împărătești și de recunoștință pentru țarul liberator încolți în ochiul lui nenea Matache. În vremea aceasta, începu să treacă între garzi călări și pihotă sute de căruțe încărcate cu niște lădițe, foarte grele desigur, deoarece în fiecare căruță erau numai câte două. Erau bani – carboave și poli imperiali! Nu ne venea să ne credem ochilor.

— Uite, drăguță, uite! Bre! ce va să zică puterea împărătească, drăguță!

*

L-am întâlnit zilele astea pe negustorul meu, foarte opărit.

— Ei? neică Matache, ce zici de criza asta?

— E lucru mare, drăguță! Așa ceva nu s-a pomenit de dinaintea războiului.

— Îți mai aduci aminte?

— Frumoase vremuri!... nu mai apucăm noi așa vremuri frumoase, drăguță!

— Și nu se vede, zic eu, nici o scăpare, nici un leac... doar poate recolta.

— Ce recoltă! drăguță, răspunde oftând negustorul... Îi știu eu leacul crizei; dar acu nu prea sunt semne... Văz că fratele nostru nu mai vrea să dea pe la noi; se duce la Țarigrad prin altă parte... O fi supărat pe noi.

Universul, 1900, 28 ianuarie

CUM DEVINE CINEVA REVOLUȚIONAR ȘI OM POLITIC...?

Un fel de răspuns la această întrebare găsesc în una din vechile mele notițe, care cred că poate interesa pe mulți dintre numeroșii noștri cititori.

Din rândurile de mai la vale se va vedea că poate cineva deveni revoluționar și om politic nu numai prin vocațiune, ci și prin noroc. Se va vedea cum, dintr-un copil care era hotărât să se devoteze altarului credinței, poate ieși un brav slujitor al unui altar și mai sfânt – altarul libertăților publice.

Pe Nița îl luasem de la mamă-sa, o văduvă săracă, pe procopseală: dorea să se facă popă. Era băiat voinic, blajin și cinstit. Pentru aceasta, câtăva vreme, îmi păru foarte bine că luasem sarcina întreținerii și educației acestui tânăr. Veni însă un moment când nu mă putui căi îndestul că l-am luat de la țară și i-am înlesnit șederea în capitală.

Locuiam în fundul unei mahalale depărtate de centru, tocma spre Obor. Într-o zi îl trimet pe Niță al meu să-mi cumpere cărbuni de la magazia de lângă gară. De la locuința mea până acolo era o cale ca de un ceas.

Niță a plecat de mult.

Aștept trei ceasuri, patru... Băiatul îl știu cinstit... N-o fi găsit cărbuni acolo și s-a dus în altă parte. Dar trec încă trei ceasuri, se-nnoptează bine, și Niță nu s-arată.

Ce să fie? I s-a-ntâmpat ceva... Ce?

Mă sui repede într-o birjă:

— La gară!

Birjarul, în loc s-apuce pe drumul drept, o ia pe un drum de ocol.

Îl opresc.

— Ți-am zis la gară!...

— Da...

— Ei! pentru ce nu mergi de-a dreptul? pân Piața Teatrului, pân Știrbei-vodă...

— Nu se poate, coconașule; pe-acolo e revoluție...

— Iar?...

— Revoluție mare!

Cu toată curiozitatea ce am să asist la așa spectacole, de astă dată m-am gândit că nu e vreme de petrecere: trebuie să caut pe Niță – băiatul e dat de maică-sa în grija mea.

Ajung la depozitul de cărbuni: se încărcaseră sacii și Niță plecase cu căruțașul.

Mă-ntorc înapoi acasă: Niță n-a venit încă.

S-a-nnoptat de tot...

E peste puțină să mă culc, să las o noapte-ntreagă fără să dau de urma copilului.

Mă duc să reclam la poliție. Aci dau peste o mișcare neobicinuită – jandarmi, sergenți, agenți, funcționari,

bătăuși, umblă toți forfota de colo până colo foarte aprinși.

În fece moment sosesc arestați, pe cari sergenții și bătașii îi aduc în ghionturi, ca să-i toarne la beci – s-a isprăvit revoluția!

O idee îmi clipește prin minte... Dar... s-ar putea?... Niță?... Băiatul cel cuminte?... De unde știi?

Rog pe d. inspector să cerceteze, nu cumva în învăl-mășeală se află și un băiat așa ș-așa, unul care se cheamă Niță... Niță al Păunii-văduvii...

La prefectură nu se află; dar... poate la vreo secție, fiindcă partea cea mai mare dintre arestați au fost aduși deocamdată la secțiile mai apropiate de locul unde au fost prinși.

Se telefonează – și aflu că domnul Niță al meu se află-n adevăr la una dintre secții.

Dau fuga. Comisarul respectiv îmi spune că blajinul fecior al Păunei-văduvii a făcut isprăvi mari la revoluție, și acum e ținut la secret sub învinuiri grave... Acum doar me în arest.

A avut mare noroc d. Niță cu mine: cunoșteam personal pe comisarul și mă găseam și cu ceva parale asupra-mi. M-am rugat, iar m-am rugat; în fine, am făcut ce-am făcut, și am obținut liberarea tânărului pe garanția mea morală.

D. comisar mi-a zis:

— Știi? asta o fac pentru hatârul dumitale; aminteri, pe un spânzurat ca ăsta, să fi venit tata!... știi?

Mi l-au adus pe tânărul... Dumnezeule! în ce stare! cu falca jupuită, cu un ochi vânăt, umflat cât pumnul și cu mâna dreaptă scrântită, ori ruptă, nu se poate ști, fiindcă dacă i-o atingi cât de pușin, rage ca un bou.

Cea dântâi vorbă a fost:

— M-a omorât, domnule...

— De ce?

- Am fost și eu...
- Unde?
- La revoluție...
- Cine te-a pus, nenorocitul, să te amesteci?...
- Dracul!... nici eu nu știu... ceasul rău!

Am ajuns acasă... Am chemat degrabă un doctor.

Omul științei n-a găsit nimic alt grav decât starea ochiului, care nu se putea deschide din pricina umflăturii.

Doctorul a prescris reconfortante, oblojeli reci, cu gheață și apă de plumb, și odihnă – o complicație cu erisipel ar putea fi primejdioasă.

I-am dat eroului supă caldă și-un pahar de vin negru; l-am oblojit; l-am legat la cap ca pe o jupâneasă care, după baie, și-a cănit părul, și l-am culcat la căldurică.

A dormit bravul meu de la zece seara și până a doua zi la amiază, gemând din când în când.

Tocmai pe la cinci seara s-a dezmeticit bine și mi-a povestit tot ce i se întâmplase.

Iată:

Plecuse, după cum spusei, pe la zece dimineața, și ajunsese fără accident la depozit pe la unsprezece.

Umblase repede pe jos și se-nfierbântase; acu, stând pe loc, până să-i cântărească sacii cu cărbuni, s-a simțit răzbit de frig și apucat de fiori.

A plecat după căruță. Căruța mergând încet, băiatul a început să dârdăie de frig.

Atunci s-a oprit la o cârciumă, să bea o țuică fiartă cu candel – a băut două, și văzând că-i face bine, a mai băut încă una. Simțindu-se destul de încălzit, s-a suit peste saci în căruță, că era și ostenit.

Astfel, încet-încet, a ajuns în dosul Teatrului și a voit să treacă peste piață în strada Regală, de acolo pe la Colțea și pe urmă pe la Sf. Gheorghe în Calea Moșilor – pe drumul cel mai drept.

Dar, vrând să treacă pe Piața Teatrului, nu știe cum, se pomenește într-o grozavă învălmășeală: în față-l năvălea poporul, în spate-l pridideau jandarmii călări.

A simțit un fel de amețală; au început să-i vâjâie urechile și să i se turbure vederea...

S-a ridicat drept în picioare peste saci; căruța sta locului – calul se desprinsese din ulube și nu se mai vedea.

Fără să ia seama cum calcă, Niță sparge un sac – se revarsă cărbunii.

Atunci, de necaz, începe să scrâșnească dinții și să-njure cu pumnii încleștați. Turburarea era în toiul ei – țipete, huiduituri, blesteme...

În toată învălmășeala, un jandarm călare se repede spre Niță cu sabia ridicată să-i despintice capul.

Niță s-aplecă în căruță, ia de la picioare un grunj mare de cărbune și plesnește drept în ochi pe jandarm, care, cu obrazul scaldat în sânge, se prăbușește de pe cal.

Omul meu începe să răză cu hohot. S-aplecă iar și trage iar cu un grunj, și înc-o dată ș-altă dată, trage orbește în grămadă...

Pe urmă?

Pe urmă... își mai aduce aminte că a simțit o zguduitură în cap... ș-a adormit. Pe urmă, s-a trezit la secție... și altă zguduitură-n cap... și iar a adormit.

Bravul meu revoluționar!... „Numa, de nu ști-ar pierde ochiul – am gândit eu – că nu se mai poate popi!...” Ochiul nu și l-a pierdut, din norocire; dar nu s-a popit; fiindcă de când cu împrejurarea din Piața Teatrului, a prins băiatul gust de politică.

Atât mai bine!

Ce ar fi ajuns? – popă la țară.

Nu e mai bine om politic în capitală?

Se pot oare compara modesta carieră și activitatea umilă a unui biet preot de sat, cu cariera și activitatea unui cetățean din capitală, care e chemat o dată pe an, regulat, în fece primăvară, să determine direcțiunea politică a regatului român?!

Universul, 1900, 3 martie

LA PAȘTI

10 ceasuri și jumătate seara, în sâmbăta Paștelui...

„Marele Magazin de Coloniale, Delicatese, Comestibile et Colori și mare Depou de Vinuri et Băuturi Jndigene et Streine“, cu firma „La trei struguri tricolori“, și-a lăsat obloanele și închis gazometrul.

Tânărul Lache, funcționar comercial în acest mare magazin, își pune costumul cel nou și cravata cea nouă, își încalță ghetele cele nouă cu bizețuri, își ia pălăria cea nouă și pornește.

Douăzeci și patru de ore de absolută libertate...

Să-l urmărim ceas cu ceas și pas cu pas.

11 și jumătate, sâmbătă noaptea.

Clopotul de la Mitropolie...

Un tun...

Lache trece podul de la Palatul Justiției în direcția sud.

Al doilea tun...

Lache a intrat în curte la Doamna Bălașa.

În biserică nu mai e loc.

Lache stă afară... Se închină... Cuprins de o adâncă evlavie, își aduce aminte cu dor de părinții lui de la Otopeni.

Încet-încet, tot vârându-se, reușește să suie treptele de la intrarea templului.

Aude corul... dar nu poate vedea decât marele polican-dru, învăluit într-o ceață groasă.

Se ridică în vârful picioarelor, rezemându-se cu mânilor întâi pe umerii unei cocoane, care-l face obraznic și măgar, pe urmă pe una dintre coloanele de marmoră imitație.

Stă câteva minute cu capul întins și în vârful picioarelor.

Parcă ar vedea mai bine așa, însă o gheată, a din dreapta, îl supără când stă în vârful picioarelor.

Lache rabdă cât rabdă, apoi se hotărăște să se mai lase și pe călcâie.

Lumânările se aprind.

Lache scoate din buzunar o portocală¹, îi trage coada afară și ia, de la cucoana care l-a făcut măgar și obraznic, lumină.

12 și un sfert...

Lache suie la Mitropolie cu portocala aprinsă.

Suind, gândește... La ce? La un lucru foarte ciudat: de ce totdeauna gheata din dreapta supără mai tare decât cea din stânga? Și apoi: de ce la suiș supără gheata din dreapta mai tare decât pe drum drept?

1 și trei sferturi...

Lache coboară dealul Mitropoliei, ținând strâns portocala aprinsă... Ciudat lucru! la coborâș, gheata din dreapta parcă supără și mai mult ca la suiș...

Cu cât îl strânge gheata, cu atât Lache strânge portocala... O strânge până o sparge.

Suflă, o stinge și o pune în buzunar.

5 și jumătate dimineața...

Lache umblă pe stradă fără să știe exact unde vrea să mergă, fără să fi hotărât cum să-nceapă petrecerea de Paști.

---

1. Lumânare răsucită.

Ciudat lucru însă!

Și pe loc drept, gheata din dreapta supără tot așa de tare ca și la suș ori coborâș.

7 ceasuri dimineața...

Lache se-ntâlnește cu un amic, alt funcționar comercial, tot comestibile et colorii.

— Cristos a-nviat!

— Adevărat a-nviat!

Oricât să zici, teribilă potriveală! Ghețe la fel!

Da, dar pe amicul nu-l supără gheata din dreapta – îl supără a din stânga.

A! care va să zică, atunci – ce e de făcut?

E lucru simplu. Lache ia la braț în stânga pe amicul său, care primește bucuros, și așa pornesc înainte, rezemându-se unul de altul în partea piciorului la care nu-i supără gheata.

8 ceasuri dimineața.

Sunt pe bulevard...

Lache are o idee: să șază pe o bancă.

Amicul aprobă ideea lui Lache...

Șed, și unul întinde piciorul din dreapta, adică Lache, iar celălalt întinde piciorul din stânga, amicul, care va să zică...

Și șed așa foarte melancolici, privind cum trec fel de fel de trecători și de trecătoare, unii mai încet, alții mai iute, ba unii chiar aleargă, parcă ar fi cu picioarele goale.

9 ceasuri.

Lache zice:

— Ai să mai umblăm... mai rău e când șezi!

Și amicul zice:

— Și mie mi se pare...

Se ridică și, mușcându-și fiecare buza de jos, iar se iau la braț.

Spre Cișmegiu...

Coborând, văd cadre atârinate pe grilajul grădinii...

Amândoi, amatori de bele-arte, au deodată același gând: să stea puțin, să se uite la cadre.

Se opresc, rezemându-se bine unul într-altul și ridicând picioarele de afară: Lache pe cel din dreapta, cum ține pe amic de braț în stânga; iar amicul, pe celălalt.

Dar o galerie de pictură este cea mai obositoare distracție intelectuală.

După câteva momente de admirațiune, Lache zice:

— Ai să umblăm... e rău când stai!

Și amicul zice:

— Și mie mi se pare.

Atunci, pornesc ca doi frați din Siam și încet-încet trec la maidanul Duca.

10 ceasuri.

Lache și amicul se dau în leagăn, fiecare întinzând piciorul din partea unde s-au ținut la braț...

Parcă vântul face bine, la început...

Dar peste câteva momente, cei doi amici se satură de leagăn și pornesc după metoda lor.

1 și jumătate după-amiazi.

Lache s-a desfăcut pentru un moment de brațul amicului, care stă rezemat de un perete al vestibulului Teatrului Național.

Lache cumpără de la casă două staluri III la *Sinzeana și Pepelea*.

E îmbulzeală la casă.

Un glas sfâșietor:

— Nu mai mă călca și d-ta, domnule!

4 și jumătate d.a.

S-a isprăvit spectacolul...

Lache coboară, cu amicul său la braț, cele trei trepte ale vestibulului.

Se opresc în fața băncii, pe trotuar.

O inspirație trece prin mintea lui Lache:

— Hai să ședem!

Șed, și Lache zice:

— Eu o scot.

— Și eu o scot, zice amicul.

Atunci fiecare își scoate gheata de la piciorul din partea unde nu se ținuseră la braț, adică Lache pe a din dreapta, și amicul pe a din stânga.

O, sfântă libertate!

Am putea pentru ca să zicem că nu e ceva mai sfânt pe lume! și putem pentru ca să afirmăm că n-au fost vreodată două picioare mai fericite decât acum piciorul drept al lui Lache și piciorul stâng al amicului său.

De fericire, ele nu mai știu ce să facă cu degetele lor — parcă ar cânta la clavier.

Și teribilă potriveală, domnule! amândouă poartă ciorapi crem și cam largi, care vin de fac cute și firește că, dacă face cute ciorapul, e mai rău când e gheata strâmtă.

Foarte frumos pe Piața Teatrului! stai, mă-nțelegi, la umbră și te uiți... și vorbești și râzi, și se mai zbicesc și ghețele de lacrimile picioarelor...

5 ceasuri d.a.

Lache zice:

— Hai să mergem!

Amicul zice:

— Hai!

Și amândoi își potrivesc ciorapul crem, trăgându-l bine și făcând o cută sistematică sub călcâi... Apoi, fiecare-și ia gheata și vâra piciorul în ea...

Vârful merge... călcâiul nu vrea și scârțâie, și picioarele, cari au gustat odată libertatea și lumina, încep să palpite și să zvâcnească nebunește la ideea că o nouă eră de sclavie și de-ntunerice trebuie să-nceapă: o adevărată revoltă, care n-ar putea fi năbușită decât cu praf de federvais; dar praful lipsește, și revolta triumfă.

Lache zice:

— Nu merge!

— Nu merge! zice și amicul.

Și amândoi lasă ghețele jos, fiecare în partea lui, și amândouă picioarele încep iar să joace din degete ca niște mâni de harfonistă.

8 ceasuri d. a.

Lache și amicul beau bere la Gambrinus, unde e lume destulă. Amândoi sunt cu piciorul respectiv liber și cu câte o gheată alături.

Plătesc și vor să plece.

Se apleacă să-și ia fiecare gheata.

Caută în zadar: ghețele lipsesc amândouă.

Un mare hohot de râs pornește dintr-un colț al berăriei.

Toată lumea se uită-ntr-acolo.

Ce e?... Un câne englezesc al unui ofițer, câne dresat la circ să servească pe stăpân ca fecior în casă, face sluj ținând două ghețe-n gură.

9 ore seara.

Lache și amicul stau în trăsură picior peste picior, cel de deasupra numai în ciorap crem.

Lache zice:

— Hai să le schimbăm! Să vedem.

— Haide... Oprește, birjar!

Genială inspirație a avut Lache!

Ghetele schimbate merg minunat. Dau drumul birjarului și se-ntorc în târg cu tramvaiul, la Mitică Georgescu.

Dar, vai! fatalitate, ca să zicem așa!

La Mitică, amândoi sunt forțați să scoată iar câte una, însă acuma viceversa: Lache p-a din stânga și amicul p-a din dreapta... și cu mai multă precauțiune decât la Gambinus – fiecare și-o ține dinainte pe masă...

Universul, 1900, 14 aprilie

DASCĂL PROST

Foarte de dimineață, într-o mahala depărtată, bat la ușa amicului meu Pricupescu, profesor de cursul secundar – predă istoria în clasele inferioare la un liceu.

Deși foarte buni prieteni, n-am fost niciodată la el acasă; așa, nu mă mir că i se pare ciudat a mă vedea la dânsul.

— Ei! ce cauți tu prin mahalaua noastră așa de dimineață?

— Am trecut pe aici, zic eu, și am intrat să-ți dau bună ziua... Știi că pe la ceasul ăsta pleci de-acasă... și... zic: haide să văz... o fi plecat Pricupescu? dacă o fi plecat, bine; dacă nu, merg cu el până-n târg... Azi o să fie o căldură... mai teribilă ca ieri... S-a pus pe călduri... O să ne topim în vara asta...

Pricupescu este un om bănuitor; zice:

— Fac prinsoare pe ce vrei că și tu ai venit să mă rogi pentru vreun măgar, pentru vreun leneș, pentru vreun ticălos...

— Aș! zic eu...

— Măi! adaugă el... mai am doi ani până să ies la pensie... douăzeci o să mi se pară... Uf! să mă văz odată scăpat de canonul ăsta, care a ajuns de la o vreme nesuferit... Uite! până viu eu, citește!

Și zicând acestea, scoate din buzunar un vraf de scrisori, mi le trânteste dinainte pe masă și iese.

Pricupescu este indiscret.

De vreme ce mi-a dat voie, m-apuc să-i citesc scrisorile.

„Iubite domnule Pricupescu,

Știi că de când am fericirea a vă cunoaște, și e cam mult de atunci, nu v-am supărat cu vreo rugăciune de favoare, fiindcă nu-mi place să importunez pe cineva în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl știu de o corectitudine exemplară ca dv.

Crez că a venit momentul ca, mai ales în școală, de la care depinde viitorul națiunii noastre, noi românii să încetăm odată cu nenorocita sistemă a favoritismului, a îngăduielii, a hatârului.

Când mai cu seamă ne aflăm în fața unui bărbat devotat datoriei, cum sunteți dv., și conștiințios, fără nici o umbră de bănuială, trebuie să-l lăsăm a-și îndeplini misiunea așa cum crede el, în matura lui judecată nepărtinitoare.

Profesori ca dv. fac onoarea unei școli, ei sunt o garanție că tinerele generațiuni cari le trec prin mână, când vor deveni cetățeni, vor fi perfect educate și solid instruite, și vor face fala națiunii.

Pentru aceea, când frate-meu Ghiță Postolache, deputatul, m-a consultat în ce liceu să-și dea copilul la București, i-am spus numaidecât:

Daca vrei să învețe o bună creștere și carte ca lumea, dă-l la liceul unde este profesor amicul meu d. Pricupescu... acolo poți fi sigur și-n privința educațiunii și-n privința instrucțiunii!

Băiatul, Costică Postolache, după cum știți, stă la mine; eu îi țin loc de tată; prin urmare, înțelegeți de ce mă interesez, și de ce-mi permit, în puterea prieteniei ce mi-ați acordat-o totdeauna, a vă importuna cu o mică rugămintă.

Nepotul meu, precum veți fi observat cu perspicacitatea ce vă caracteriză, este foarte timid; pe lângă aceasta, a fost și cam bolnav în anul acesta, a trebuit să-i scoatem o măsea, așa că are o mare frică de examen.

Ne-ați îndatorat foarte mult și pe frate-meu și pe noi mai ales, pe mine și pe soția mea, căci în grija noastră am avut pe copil, dacă ați fi, nu indulgent, aceasta nu v-o putem cere, dar nici prea sever cu el, care nu știți câtă iubire vă poartă și cu cât respect pomeniște totdeauna de dv.

De aceea, fiindcă vedem cât ține Costică la d-voastră, ne-am hotărât să vă luăm pe d-voastră ca meditator, începând chiar din vacanță. Știți că mergem la țară, la munte. Am fi fericiți dacă ați primi, cum n-aveți îndatoriri de familie, să veniți cu noi, neavând altceva mai bun de făcut, bineînțeles. Am dori ca și-n vacanță să se mai ocupe cu cartea.

N-ar fi rău prin urmare să ne vedem cât mai curând, ca să aranjăm această afacere. Până atunci, primiți, stimate domnule Pricupescu, cele mai afectuoase salutări din partea soției mele și din partea

*devotatului dv.
Nicu Postolache
senator“*

Halal de Pricupescu! zic în gândul meu, eu, care cunosc bine și pe nenea Nicu Postolache și moșia lui și gospodăria lui, și pe madam Postolache... În paradis îl invită nenea Nicu și consoarta! mâncare, băutură, aer, călărit... plus două sute de lei pe lună cel puțin... Oameni cu dare de mână!

Dar nu mai vine Pricupescu!... Să citim mai departe:

„Amice Pricupescule,

Măine încep la voi examenele. În interesul tău îți atrag atenția încă o dată, nu fi sever cu băiatul persoanei cunoscute. Ar fi o prostie din partea ta să faci exces de zel, când știi bine că, și fără să vrei tu, băiatul tot va trece. Pentru ce tu, un dascăl, numai ca să te faci grozav, să indispui pe niște oameni cu atâta influență? Nu e mai bine să ți-i faci binevoitori?

Aseară am prânzit acolo. Era o sumă de oameni mari. Toată vremea la masă s-a vorbit rău de profesori, cari, după ce că nu sunt buni de nimic, apoi sunt și brutali și mojici, mai ales cu copiii de familii bune.

La plecare, cucoana a spus că dacă cumva persecuți pe mititelul, n-are să-ți meargă comod.

Eu am garantat pentru tine. Ia seama, în interesul tău.

*Amic
N. N.“*

Alta:

„Dragă Bică, cocoșelule moțat,

Dacă ai ținut tu vreodată la mine măcar a suta parte din cât mi-ai spus, sper că n-ai să mă refuzi. A venit Mița Popescu la mine cu lacrimi în ochi, și m-a conjurat pe tot ce am mai sacru, să-ți vorbesc în privința băiatului ei, Octavian Popescu, care zice că tremură toți băieții de frica ta, că ești prea sever, și el are groază când se gândește la ziua de mâine.

Biata Miță este disperată, fiindcă Octavian i-a spus curat că, dacă rămâne repetent, se împușcă. Pune-te tu în locul ei, ca mamă.

Astă seară, nu se poate... Dar mâine seară la ceasul știut, negreșit, cocoșelule moțat. Când ai veni la puiculița ta, să-i spui că l-ai trecut pe Octavian.

Puiculița“

Bravo, domnule Pricupescu! gândesc eu... Cine să fie puiculița?

Al un plic *rose-pâle* cu un blazon aurit într-un colț... Să vedem.

— Sunt gata; aide, că e cam târziu; am treabă la școală.

— Uite, frate Pricupescule, de ce venisem eu la tine, zic eu și înghit în sec... apoi, îmi iau inima-n dinți.

— De ce?

— Venisem să te rog să-mi faci un mare hatâr.

— Am înțeles... Nu ți-am spus eu?... ghicisem...

— Ei! nu fi și tu așa de... cum să zic... de sever... Știi că de când te cunosc... și de! slavă Domnului! ne cunoaștem din copilărie... nu te-am supărat cu vreo rugămintă, fiindcă nu-mi place să importunez pe cineva, cât de prietin să-mi fie, în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl știu de o corectitudine exemplară, cum ești tu...

— Apoi, atunci...

— Firește, nu zic; trebuie să ne hotărâm odată, mai ales când e vorba de școală, de la care depinde viitorul națiunii noastre, noi românii, să încetăm, mă-nțelegi...

— Astea le-ai citit undeva.

— Pe onoarea mea, nu. Ei bine, tu... tu ești un bărbat devotat și conștiincios, fără nici o umbră de bănuială, care trebuie în misiunea lui să fie, mă-nțelegi...

— Îți spun eu că le-ai cetit undeva.

— Zău, nu... Uite ce e: un băiat... timid... și a fost cam bolnăvior iarna asta... a trebuit să-i scoață o măsea...

— Când îți spun eu...

— Pe ochii mei!... și în sfârșit, ce mai una-alta?... ce să mai umblu cu mofturi?... De colea ar fi pentru tine, un dascălaș pârlit, pe timp de vară cinci sute de lei?

Am aruncat vorba cea mare...

Pricupescu e nebun!... a început să zbiere la mine... să-mi spuie că: nu mi-e rușine! prieten vechi! Dar eu, cuminte, zic:

— Nu-ți cunoști interesul! de ce să te pui cu niște oameni mari, cari au atâta influență?... De-aia v-a ieșit vorba la toți dascălii că sunteți mojici și brutali, mai ales cu copiii de familie bună!

— A! strigă Pricupescu... Iar?

— Secule! am strigat eu... Dacă e vorba de zbierete, apoi zbier și eu... Un băiat cu atâtea rude, cari ți-ar fi de mare sprijin...

— Ești un prost! strigă Pricupescu.

— Ba tu ești prost!... Mă-sa e văduvă, bogată, frumoasă și de familie mare... În loc să te iei cu binele, să te ia meditator!...

Am strigat degeaba; a fost peste putință să-l scot pe pedant din ale lui.

Mare dobitoc d. Pricupescu!...

Universul, 1900, 16 iunie

PREMIUL ÎNTÂI

O reminiscență din tinerețele pedagogului

Era la școala no. 1 de băieți „Decebal“ din urbea G... Trei ani de-a rândul, din clasa întâia primară și până-n a treia, doi școlari eminenti și-au disputat cununa de me-

rișor, smulgând admirația profesorilor, revizorilor, inspectorilor și tuturilor autorităților.

Acești doi școlari sunt Artur Ionescu și Ioniță Păunescu. Cel dântâi este fiul unic al lui d. Mandache Ionescu, mare proprietar, omul cel mai influent și mai cu greutate din tot județul și stâlpul oricărui guvern. Asta e bine; căci fără d. Mandache cu greu s-ar putea governa în acel județ.

Cel d-al doilea este copilul natural al Păunii văduvei, menajeră, care trăiește cu lucrul pe la case boierești.

În clasa întâia au obținut:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 97 și trei sferturi;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 98 și un sfert.

Premiul întâi cu cunună: Ioniță.

În clasa a doua:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 98 și jumătate;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 99 și un sfert.

Premiul întâi cu cunună: iar Ioniță.

În clasa a treia:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 99 și jumătate;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 99 și $3/4$.

În sfârșit, acumă termină acești doi eminenți școlari clasa a patra.

D. Mandache Ionescu a zis scurt lui Artur:

— Daca iei premiul întâi cu cunună, te duc la expoziție; daca nu, mergem la țară.

Și când d. Mandache zice ceva scurt, apoi e lucru zis.

Toată urbea așteaptă cu încordată nerăbdare să vină rezultatul examenului anual și împărțirea premiilor.

Cetățenii de marcă încep să facă prinsori: reacționarii pariază pentru Ioniță, progresiștii pentru Artur.

La cafeneaua centrală, sunt în prinsoare peste treizeci de dulceți și cam tot atâtea cafele, plăcinte, brânzoaice și mișmașuri.

Numai d-ta, iubite cetitor, numai d-ta, care încă n-ai fost mamă, nu vei putea înțelege emoția și neastâmpărul din ce în ce crescânde ale mamei lui Artur, grațioasa madam Aglae Ionescu.

Madam Ionescu stă, umblă, mănâncă, doarme, face orișice, fără să poată părăsi un moment gândul că și-n anul acesta fracțiunea lui Artur are să fie covârșită de a lui Ioniță; căci, se-nțelege, nu poate fi vorba decât de o mică diferență de fracție a fracției, amândoi concurenții fiind eminenți.

Chinuită de gândul ei, mama lui Artur, întâlnind în stradă pe d. Tiberiu Bumbăș, institutorul, care o salută până la pământ, se hotărăște să-și calce pe inimă, oprește caleașca și strigă:

— Pardon, domnule Bumbăș! un cuvânt...

— Cu tot respectul! zice foarte unsuros tânărul Tiberiu și se apropie cu capul gol de scara trăsurii.

— Aș dori să vă vorbesc ceva... Puteți, dacă nu vă aduce prea mult deranj, să poftiți chiar astăzi pe la mine...

— Doamna mea... zice d. Tiberiu încântat.

— ...Pe la ceasurile unu și jumătate după-amiază...

— Cu plăcere, doamna mea... cu mare plăcere...

— Atunci, la unu și jumătate negreșit... Să vă aștept?... Veniți?...

— Nesmintit, doamna mea!...

O salutare grațioasă!... Trăsura pornește... D. Tiberiu se acopere și merge la bărbier, să-și potrivească ciocul, mustățile și părul, pe care-l piaptână drept în sus.

De ce adică, se-ntreabă cetitorul, madam Ionescu trebuie să-și calce pe inimă, când oprește trăsura spre a vorbi d-lui Bumbăș?

O! răspunz eu; este un lucru intim, pe care am uitat să-l spun mai dinainte. Iată:

D. Tiberiu este tânăr, și este un secret public în tot orașul că acest tânăr adoră-n tăcere pe grațioasa Aglaia,

care nu poate să sufere pe tânărul Tiberiu, fiindcă acesta se uită foarte cruciș.

De câte ori, în trecut, îl vede aruncându-i ocheade galeșe pe sub ochelarii lui albaștri, fiindcă poartă ochelari albaștri, o apucă un fel de leșin la inimă cu dureri de cap; începe să caște, și cască, și cască și trebuie să meargă numaidecât acasă, să puie să-i descânte de deochi.

La un bal de binefacere, iarna trecută, d. Bumbăș sta într-un colț al salonului și privea pe grațioasa doamna Ionescu danțând. A privit-o mult; ea a început să caște, a căscat mult, până când, în mijlocul unei figuri de cadril, a dat un țipăt năbușit, i-a venit rău, a vrut să cază, și au trebuit s-o scoată pe brațe afară la aer și să-i descânte.

Dacă-n trecut și de departe, ochii șai ai d-lui Tiberiu exercită așa influență asupra nervilor acestei dame, firește că pasul ce s-a hotărât ea să-l facă, trebuie să-l fi făcut călcându-și pe inimă. Trebuie să aibă mult curaj această persoană ca să se supună de bunăvoie maleficiului, așa de aproape, piept în piept.

E unu și douăzeci și cinci de minute...

Iată că sună cineva... Doamna Ionescu simte că-ncepe să-i zvâcnească în partea stângă a corsetului.

E omul cu ochelari albaștri.

Jupâneasa-l introduce în salon.

Tânărul institutor poartă o redingotă neagră foarte lungă-n poale; în schimb, pantalonii tot negri sunt destul de scurți; jiletca albă deschisă; o fundă mare *rose-pâle* la gât, ale cărei căpătaie fâlfâie la fiecare mișcare pe manișca egretie ca porțolanul: în picioare pantofi galbeni și ciorapi *crème*; în mâini mănuși *gris-perle*; o pălăriuță canotieră de paie de deosebite fețe, cu panglica *ecoseză* asortată și umbrelă cenușie de soare. Fiindcă-i vânt afară, pălăria este garantată cu șiretul petrecut printr-un nasture al redingotei.

În salon nu este nimini.

D. Bumbeș își scoate pălăria pe care o ține-n mâna stângă, pune umbrela lângă un scaun, apoi trece drept la oglinda din față, își potrivește cravata și manișca egretie, care tot iese afară din jiletcă, își scoate bine manșetele și așteaptă-n picioare.

O ușă se deschide... E stăpâna casii, mai strălucitoare ca totdeauna, sorbind pe nări dintr-o batistă înmuiată în triplu extract de verveină. Femeia se oprește palidă-n ușă, ca sub puterea unei fascinațiuni.

D. Bumbeș încă se recomandă.

După salutarile obligatorii în așa circumstanță, doamna face, cu o sfortare eroică, doi pași, și pofteste pe tânărul să ia loc, apoi șade și ea, ștergându-se cu batista udată.

Tânărul ia cu precauțiune de la spate poalele redingotei, le aduce bine în față și se așează.

— De mult nu am avut plăcerea a vă vedea, domnule Bumbeș...

— Ei! doamna nu m-a văzut; dar eu am văzut pe doamna de multe ori, când umblă, mă rog, în promonadă și prin bolți!...

— Eu, drept să spun, nu v-am văzut de la balul de astă-iarnă...

— Ie! răspunde tânărul, privind galeș sub ochelari și zâmbind foarte ciudat. Ie! când tonțolea doamna așa delicat și eșpanzibil... și i-au vint un acțes... cu doi ofițiri, mă rog...

— Știți pentru ce v-am chemat, domnule Bumbeș?

— Ba!

— ...Să vă rog de un lucru.

— De un lucru? să-l știu numai cum că... carele-i acela, mă rog frumos la doamna.

---

1. Prăvălii.

Și zicând acestea, se uită grozav de adânc pe sub ochelari.

Doamna tace un moment, apoi cască și se șterge pe frunte.

— No! numai doamna să spună, mă rog, apoi eu sunt gata la comando, mă rog. No! ce poruncește doamna, mă rog?

Și iar se uită...

Doamna cască grozav, apoi, mirosind batista și aplecând ochii-n jos:

— Aș dori ca Artur al meu să ia și el o dată premiul întâi; destul l-a tot luat feciorul Păunii. Până când atâta persecuție pentru copilul meu?

— No! că-z asta, mă rog frumos la doamna, nu-i perzecețiune; asta, mai apoi se conzidărează după coefițenturi, mă rog.

Doamna ridică ochii și, întâlnind privirile de sub ochelarii albaștri, înghite-n sec și iar și-i pleacă.

— Eu tocmai de asta am ținut să vă vorbesc, ca să vă rog... ca să vă rog să fiți mai indulgenți cu Artur... Ce Dumnezeu, pentru un punct la sută!

— Ei! ei! un punct... Apoi aia trbuie ca să fie conziderat, mă rog frumos la doamna.

— Ei!... dacă ai vrea d-ta! Se aud trosnind fălcile doamnei.

— No! că-z aia altcum nu depândă de la voința mea, mă rog; aia s-a hotărât în conziliul inștitutorilor.

— Cum, s-a hotărât deja?

— Iè! s-a hotărât, mă rog, de aseară, după călcuțațiunea coefițientelor.

— Și... cât a avut feciorul Păunii?

— Apoi, mă rog frumos, putem să spunem la doamna prețize.

D. Bumbeș scoate o hârtie din buzunar și citește:

— Păunescu Ioanițiu, media 9 și fracțiunea 99 și jumutate, mă rog.

— Și... Artur?

— Apoi, mă rog frumos, putem să spunem și aia la doamna prețize... Ionescu Artur, media 9 și fracțiunea 99 și un sfert, mă rog.

Doamna se scoală, și hotărâtă:

— Și pentru atâta diferență, nici în anul ăsta, Artur să nu ia premiul întâi?... Atunci pentru ce ai venit aici?

D. Tiberiu, foarte afectat, ridicându-se și potrividu-și poalele:

— Apoi pentru că m-au chemat doamna, mă rog. Că-z eu dacă nu mi-ar fi făcut onoare doamna să mă cheme, eu apoi n-aș fi cutezat altcum să mă prezentez la doamna, mă rog frumos... Zic zeu lui Dumnezeu!

Doamna sună. Jupâneasa intră.

— Să-l dați afară pe domnul.

— Să am iertare, mă rog...

— Afară!

Doamna iese pe unde a venit, foarte nervoasă.

— No! că-z nu trbuie să fie grobiană doamna! mă duc, mă rog... Cu tot respectul și conziderățiunea... am onoare.

Jupâneasa îl împinge. D. Tiberiu pleacă înjurând un-gurește.

De prisos a mai spune că, seara, la d. prefect al județului, unde era de față și d. Mandache Ionescu, s-a petrecut o scenă foarte penibilă, când d. prefect, în vreme ce d. Mandache citea o gazetă, i-a zis d-lui Bumbeș cu toată asprimea:

— Și, în sfârșit, alege! vrei să rămâi aci la noi, ori vrei să pleci mâine? Ai înțeles?

La acestea, d. Bumbeș a avut curajul să răspună:

— Iè... Că-z asta nu-i greu lucru de ales!... Să am iertare, nu trbuie să se supere d. prefect și să fie grob, mă rog frumos... Facem apoi la fracțiune o mică rectificățiune...

Și, scoțând catalogul:

— ...Păunescu Ioanițiu, media 9 și fracțiunea 99 și jumătate; apoi, Artur Ionescu, mă rog frumos, media 9 și fracțiunea 99 și trei firtale... No! vezi numa!

Universul, 1900, 3 iulie

CAM TÂRZIU...

Târziu de tot în noapte, trei vechi prieteni stau de vorbă într-o berărie – despre ce?... Ei! despre ce pot sta de vorbă trei români așa de târziu?... despre politică, fără-ndoială.

În toiul discuțiunii, vorbind despre noul impozit asupra țuicii, printr-o asociațiune de idei inexplicabilă altfel decât numai prin telepatie, unul dintre ei, ca și cum s-ar întoarce cu gândul de foarte de departe, zice tam-nisam:

— Frate, ce s-o fi făcut Costică?... Costică Panaite... știi...

— Costică Panaite?... zice altul. Curios lucru! Cum ți-a venit?... Tocma la el mă gândeam și eu, la Costică Panaite.

— Domnule, zice al treilea; asta este ceva care să o spui ori la cine, nu te poate crede. La cine credeți că m-am gândit eu acum, când ai întrebat dumneata întâi: „Frate, ce s-o fi făcut Costică?”

— ?...

— La Costică, domnule... la Costică Panaite!... Comedie!... Așa e... Ce s-o fi făcut bietul Costică?

— E în provincie... la o moșie, mi se pare... S-a apucat de comerț... Nu l-am văzut, poate, de opt ani... Dar e

curios lucru, domnule, cum să ne aducem aminte de el, așa...

Și toți trei prietinii tac și stau mirați pe gânduri.

Câtă vreme nu vorbesc, gândurile lor umblă departe pe cărările pe cari ei le-au bătut odinioară în tinerețe, întovărășiți de Costică Panaite; și cu cât mai mult umblă acele gânduri, cu atât le reînviază în față, din ce în ce mai palpabilă, figura vechiului prietin cu toate atributele ei caracteristice.

Când figura amicului Costică s-a-ntrupat întregă în imaginația lor, toți trei îi zâmbesc cu dragoste, și unul după altul:

— Ei! aș!

— Parol?

— Ce! ești copil!?

Dar, ca prin minune, de la ușa berăriei de-afară, se aude ca un ecou un glas străin:

— Ce! ești copil!?

Toți trei rămân încremeniți la auzul acestui ecou ce pare că vine dintr-o altă lume care a fost și nu mai este.

Până să se domirească prietenii, iată că apare în ușa berăriei o figură jovială de provincial, un roșcovan pârlit de soare, urmat de un birjar. Birjarul stăruie:

— Conașule, de la gară...

— Ei, aș! zice roșcovanul.

— E doi franci...

— Parol?

— Taxa, conașule!

— Ce! ești copil!?

Costică!... Costică este!...

— E Costică! strigă prietenii, și se ridică toți trei, și se reped să-l ia-n brațe, și-l sărută care mai de care cu mai multă căldură.

Dar Costică se-ntoarce cătră birjar:

— Și ce poștești acuma?

— Încă un franc.

— Ce! ești copil!?

Și zicând aceasta, dă un franc birjarului, și se-ntoarce cătră prieteni, cari iar îl sărută.

Se așază toți la masă în culmea veseliei.

— Mă, Costică!... știi tu la cine ne-am gândit noi toți trei adineaori?... de cine am vorbit noi acuma până să intri tu?

— De cine?

— De tine.

— Ei, aș!

— Zău, de tine.

— Parol?

— Parol!

— C-eșt' copil?

Nu mai trebuie să spunem că sosirea iubitului Costică gonește orice gând de plecare acasă, și că imediat se comandă patru halbe, după care începe o anchetă în regulă asupra activității lui Costică în toată vremea îndelungată de opt ani, de când lipsește din capitală. Din această anchetă, rezultă deocamdată că simpaticul amic, după ce a renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept, s-a hotărât a îmbrățișa cariera de cultivator de pământ, și s-a dus să exploateze o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui; în tot timpul de opt ani, n-a venit la București decât de două-trei ori, când, deși a stat aci câte o săptămână, nu a avut plăcerea să-ntâlnească pe vechii lui prietini, fiindcă „s-a-ncurcat cu alții!“ și că acuma e foarte mulțumit că i-a putut în sfârșit revedea.

După tonu-i de extremă jovialitate, după ochii lăcrămoși și maniera cu care articulează vorbele, se vede bine că d. Costică s-a mai întâlnit astă seară și cu alți prietini.

Continuând ancheta, se descopere că simpaticul amic a sosit astăzi seară cu un tren întârziat; că de la gară, s-a suit în tramvai; a mers până în colț la Matache Măcelaru; acolo, simțind că-i e foame, s-a dat jos, să ia un mezelic, la o băcănie în colț; acolo a-ntâlnit niște vechi prieteni, cari beau must, și a băut și el...

— Vrea să mă-ncurce dumnealor... Zice: „Încă un rând!“ zic: „C-ești copil!“

S-a suit apoi în birjă, a lăsat geamantanul la Metropol și a venit aci.

Ceea ce e curios e că și dânsul avea o presimțire; venind în birje dinspre Matache Măcelaru către centru, îi trecuseră prin gând atâtea și-atâtea amintiri de pe vremea când petreceau toți patru, studenți săraci, împreună.

— Ei! frumoase vremuri! exclamă unul.

— Ei, aș! răspunde amicul Costică.

— Nu mai apucăm noi așa vremuri! zice altul.

— Parol? întrebă Costică.

— S-a dus! suspină al treilea... Am trei copii, Costică.

— C-eșt' copil?!

Și iarăși un rând de halbe, și iară urmează înainte ancheta, dovedind că simpaticul Costică a venit la București cu o afacere foarte importantă; că a plecat de-acasă acum câteva zile, cu intenția să sosească chiar a doua zi în capitală. De ce n-a sosit decât peste trei zile și jumătate, se explică ușor.

De la moșia lui, din vârful munților, este o distanță de cincizeci și mai bine de kilometri cu trăsura până la Ploiești.

S-a abătut la Vălenii de Munte și s-a-ncurcat o noapte; apoi a ajuns la Ploiești; s-a abătut pe la Valea Călugărească, la un prietin, cu ocazia culesului; s-a încurcat o zi și o noapte; prietenul a vrut să-l mai ție, ca să vie amândoi în București; dar Costică i-a zis: „C-eșt' copil!“ și a plecat.

— Îmi par' rău că vă-ncurcați la bere, zice Costică; bine, nene, acu e vreme de bere? Ai la o... mustărie, frate...

— Fugi, nene, că mustul strică stomacul! zice unul.

— Ei, aș! răspunde Costică.

— Nu m-am bolnăvit alaltăieri din două pahare! zice altul.

— Parol?

— Cea mai infamă băutură! zice al treilea.

— C-eșt' copil!?

După o pauză, Costică întrerupe tăcerea:

— Frate, n-au aștia un mezelic, ceva? nițică pastramă...

— Ți-ai găsit! la berărie, pastramă...

— Da' ce?

— Crenvirș!

— Ei, aș!

— Or salam...

— Parol?

— Ori șvaițer...

— C-eșt' copil!?

Și ancheta își reia cursul.

Moșia unde Costică face „agricultură de fân și de prune“ este așezată într-unul din cele mai sălbatice și mai sublime puncte ale Carpaților; acolo, în creierii munților, trăiește el de atâta timp foarte mulțumit, departe de zgomotul capitalii...

— Bine, Costică, vara ca vara; dar iarna, nu ți-e urât?

— Ei! aș!...

— N-aș putea iarna să stau nici o săptămână...

— Parol?

— În sălbătecia aia...

— C-eșt' copil!?

Încă un rând de halbe...

— Ei, aș!

- Ale din urmă.
- Parol?
- Și pe urmă, un șvarț!
- C-eșt' copil!?

Până să se golească cele din urmă halbe, un supliment de anchetă nu strică. Cât de important va fi acest supliment, se va vedea îndată.

Prietenii țin să afle pentru care afacere „foarte serioasă“ a venit în capitală munteanu' lor. Nu le trebuie multă stăruință, ca să obțină satisfacție curiozitatea lor. Costică a venit aci cu o petițiune iscălită de mai multe zecimi de cultivatori de prune: trebuie s-o dea mâine unui deputat, s-o prezinte la Cameră, ca să oprească votarea impozitului pe grad.

- Bine, Costică, acuma vii?... ai venit cam târziu!
- Ei, aș!
- S-a votat legea!
- Parol?
- Camerele s-a-nchis de sâmbăta trecută!
- ... 'Ș' copil!?

Universul, 1900, 13 octombrie

POLITICĂ ÎNALTĂ

Am un isnaf de la țară bun prietin, care crede orbește în ce-i spun eu, mai cu seamă atunci când îi convine să creadă. Mai ales în politică mă consultă ca pe un oracol. A venit alaltăieri la mine; mi-a spus că a intrat într-o daraveră de păcură și m-a rugat să-i spun tot ce știu despre americanul ăla, care vrea să ne cumpere țara.

Eu, care, în privința acestei afaceri, nu știu nimic decât că odată ne-a trecut Rockefeller pe la nas și n-am știut să-l

prindem, n-am vrut să-l las pe provincial să plece deziluzionat de mine, să mă socotească lipsit de orice cunoștință a culiselor politice – și, tot sunt gazetar, zic: de ce nu i-aș clădi amicului meu câteva caturi de baliverne, cu cari și el la rândul-i să facă furori la cafeneaua centrală din orașelul lui?

— Ascultă-mă, neică, zic eu, îți spun ce știi, ce am putut afla până aseară; însă te rog să rămână-ntre noi; nu voi să se afle că eu am dat sfoară-n țară.

— Doamne ferește! zice isnaful.

— Uite ce e... Știi că venise odată americanul cela cu bani buni, și făcea propunere foarte folositoare pentru noi, și nu s-a putut face nimica.

— De ce?

— De ce, de nece! nu s-a putut.

— De ce nu s-a putut?

— Pentru că n-au vrut liberalii.

— Apoi, acuma auz că ei vor...

Văzând eu că isnaful mă-ncurcă, zic: să-l iau repede...

— Uite ce e, neică, zic, dumneata ești de la țară, nu pricepi cum se joacă de sus politica subțire.

— Spune dumneata, ca să pricep; de aia am venit.

— Când era să se isprăvească daravera cu americanul, a venit altcineva și a zis: nu se poate!

— Care altcineva?

Eu, văzând că isnaful mă ține de scurt, ca să-l amețesc, zic:

— Disconto-Gesellschaft!

— Cum?

— Disconto-Gesellschaft! Ai auzit dumneata de Disconto-Gesellschaft?

— Nu! tot american e?

— Nu, zic eu, e neamț.

— Ei și, ce treabă avea neamțul să se amestece?

— Știi eu?

— Și atunci?

— Atunci americanul a înțeles cum merge șiretenia, și, se zice, a propus neamțului... să-l ia tovarăș la parte... Dar...

— Dar ce?

— Dar, s-a întâmplat și liberalii să se hotărască atunci să strige, ca să auză țara, că vor ciocoi să o vândă la americani... Și când au văzut ciocoi că nu merge, s-au închinat cu plecăciune americanului, și americanul a-nțeles cum devine politica, și-a luat geamantanele și a plecat.

— Care va să zică am rămas cu buzele umflate.

— Ba nu, fiindcă au căzut ciocoi și au venit liberalii, și acuma...

— Ce?

— Acuma, zice că vine neamțul...

— Apoi, neamțul dă cât da americanul?

— Dacă n-o da tocmai atâta, tot o să dea ceva...

— Apoi are de unde?

— Are; și dacă n-o avea destul, o să ia acuma el tovarăș pe americanul la parte...

Isnaful, auzind balivernele mele, zice:

— Ia ascultă-mă, de la țară oi fi eu, dar nici așa de prost nu sunt să-ți crez toate mofturile dumitale.

— Ce mofturi, nene? întreb eu serios.

— Astfel de lucruri numai pân capul celui mai mare moftangiu poate să treacă!

Și a plecat isnaful meu cam supărat, înțelegând că dacă ar fi adevărat ce spun eu, ar fi prea-prea, că vreau adică să-mi bat joc de el.

Moftul român, 1901, 29 aprilie

„ROMÂNII VERZI“

Spiritul de asociație, trebuie să constatăm cu bucurie, a luat un mare avânt la noi.

Numărul deosebitelor societăți române, pe față sau secrete, este astăzi aproape incalculabil.

Românul cât trăiește trebuie să fie membru în mai multe societăți; ba ceva mai mult, sunt români cari, chiar înainte de naștere, sunt membri în „*Cornelia*, societatea mamelor române pentru ajutorul mutual în caz de naștere“; iar alții, chiar după ce mor, continuă a fi membri activi în societatea de îngropăciune mutuală: în schimbul unei neînsemnate cotizațiuni, orice membru, la caz, Doamne ferște, de moarte, are dreptul a fi îngropat cu muzica.

Ca orice român, am căutat și eu să fac parte din cât mai multe societăți. Până mai zilele trecute, eram membru la opt; astăzi, grație stăruințelor celebrului meu amic, eminentul pedagog Mariu Chicoș Rostogan, am onoare a fi membru la nouă. A nouă, cea din urmă, îmi pare mie că este societatea cea mai binevenită; ea răspunde la o mare și arzătoare necesitate națională. Cititorul se va convinge îndată cât de urgentă nevoie aveam de înființarea noii noastre societăți.

Dar să lăsăm pe promotorul înființării acestei societăți să vorbească...

„Noi, românii verzi, purcedem de la următoarele principii sănătoase de progres național:

A iubi neamul său e peste puțință din partea aceluia care nu urăște celelalte neamuri.

Un neam nu poate avea vrăjmași în propriile sale defecte; vrăjmașii lui sunt numai și numai calitățile altor neamuri.

De aceea, un neam nu trebuie să-și piardă vremea a se gândi cum să-și îndrepteze defectele și cum să-și cultive

calitățile; el are altceva mai profitabil de făcut: să le numere defectele și să le ponigrească sau d-a dreptul să le tăgăduiască altora calitățile.

Prin urmare, un neam trebuie să aibă vecinic groază de celelalte, deoarece existența unuia n-are altă condiție decât compromiterea completă a altuia.

De aci, necesitatea imperioasă a exclusivismului național celui mai extrem.

Bărbatul care are copii cu o femeie de alt neam, sau viceversa, crește la sânul lor niște monștri, cari jumătate vor iubi până la nebunie neamul în mijlocul căruia au văzut lumina, iar jumătate îl vor urî cu înverșunare.

Să ferească Dumnezeu străbunilor noștri pe orice român sau orice româncă să dea naștere la așa specimene teratologice!

Acestea sunt principiile cari ne-au călăuzit când am pus bazele noii noastre societăți.

Noua noastră societate este chemată să deștepte spiritul public național, solidarizând pe toți românii; de aceea sperăm, nu! nu sperăm, suntem siguri că toți românii – și când zicem toți românii, înțelegem nu pe toți levantinii, cari se dau drept români, ci pe românii adevărați – se vor grăbi să se-nscrie împreună cu familiile lor în rândurile noastre.“

După această esențială expunere de motive, ne grăbim a da aci, în strâmțul spațiu de care dispunem, câteva extracte din

Statutele societății „Românii verzi“

Cap. I

Despre numele, membrii și emblema societății

Art. 1 – Se înființează în România o Societate Română cu numele de „Românii Verzi“.

Art. 2 – Oricine poate face parte din această societate, fără deosebire de sex, de etate sau de culoare politică, dacă este român sau româncă verde.

Art. 3 – Emblema societății va fi un român verde zdrobind falnic sub călcâiul său șarpele străinismului, care scrâșnește și țipă.

Cap. II

Despre datoriile membrilor societății în genere

Art. 4 – Membrii de orice sex și etate ai societății „Românii Verzi” sunt datori să urască tot ce e străin și tot ce e de la străin, tot ce nu e român verde sau tot ce nu e de la român verde.

Urmează apoi mai multe articole unde se enumeră cu de-amănuntul tot ce nu este verde românesc și care trebuie sistematic respins de orice membru al societății, ca, de exemplu, sentimente neromânești, tendințe și idealuri neromânești, artă neromânească, idei și spirit neromânești.

Apoi:

Art. 9 – Se exceptează de la această regulă capitalurile neromânești.

Statutele prevăd înființarea unui organ de publicitate al societății, cu titlul de *Românul Verde*, pus sub direcțiunea unui comitet de 40 membri, iar comitetul sub președinția eminentului meu amic, M. Ch. Rostogan.

În acest comitet nu vor putea figura mai mult de jumătate membri nevârștnici.

Ziarul *Românul Verde* va fi redactat de toți membrii societății: fiecare membru, indiferent de vârstă sau sex, va fi dator a colabora măcar o dată la lună cu un articol de fond.

Se-nțelege de la sine ce idei e chemat să propage *Românul Verde*.

Mai departe, statutele arată că îndată ce societatea „Românii Verzi“ va număra o sută de membri, se va declara constituită și va proceda la alegerea comitetului.

Cap. III

Despre datoriile membrilor minori ai societății

Art. 30 – Membrii minori ai societății, indiferent de etate și de sex, sunt datori a fi cât se poate mai curați.

Art. 31 – Ei sunt datori a asculta pe părinții lor de ambe sexe, de preferință pe acei cari sunt membri activi ai societății.

Art. 32 – Acei cari urmează la școală nu pot, sub nici un cuvânt, să se joace cu conșcolari străini; ei trebuie să se joace numai cu conșcolari români verzi, de preferință cu membrii activi ai societății.

Art. 33 – Membrii minori ai societății sunt obligați a obține note bune numai la profesorii români verzi, de preferință la acei cari sunt membri activi în societate.

Cap. IV

Despre datoriile membrilor de sex feminin

Art. 40 – Membrele societății sunt datoare să fie virtuose ca niște matroane romane.

Art. 41 – Membrele societății sunt datoare să devie bune mame române.

Art. 42 – Ele sunt datoare a naște copii sănătoși după preceptul străbun: *mens sana in corpore sano*.¹

Art. 43 – Membrele societății cari sunt încă june domnișoare sunt datoare să se mărite numai cu români verzi, de preferință dintre membrii activi ai societății.

Art. 44 – La cazul când o jună domnișoară s-ar mărita cu un român verde, care însă nu face parte din societate, este datoare a-l înscrie imediat printre membrii activi.

---

1. Minte sănătoasă în corp sănătos (lat.).

Art. 45 – Îndată ce o membră devine mamă, ea este datoare să-și înscrie imediat copilul în societatea „Românilor Verzi“.

Art. 46 – Membrele societății sunt datoare a-și boteza copiii cu nume străbune ca Reea-Silvia, ca Tiberiu, ca Cicerone, ca Caracala, ca Cornelia, ca Catone etc.

Art. 47 – Membrele mame sunt datoare să dea copiilor lor o educațiune maternă în limba maternă. Sub nici un cuvânt apoi, nu-i slobod să încredințeze educațiunea copiilor la alte guvernante decât românce verzi.

Art. 48 – Ele sunt datoare a da singure să sugă copiilor, alăptându-i în același timp cu sentimente și idei de român verde, conform statutelor de față.

Art. 49 – În cazul când un membru nu ar avea lapte sau, întâmplător, nu i-ar fi sfârcul mamelelor perforat, sau s-ar gădila prea tare, sub nici un cuvânt nu va putea lua o doică străină, care ar da copilului să sugă lapte străin, alăptându-l în același timp cu sentimente și idei străine; ci va fi datoare să ia o doică româncă verde, de preferință o membră activă a societății.

În capitolul despre membrii de sex masculin ai societății, statutele impun aceleași obligațiuni și taților ca și mamelor, afară, se-nțelege, de obligațiunile privitoare la alăptare.

Se înțelege că orice abatere de la îndatoririle statutelor atrage după sine: întâia oară un avertisment, a doua oară o amendă și a treia oară excluderea, în ședință plenară, a membrului vinovat, din societatea „Românilor Verzi“ și declararea lui ca străin de neam.

Abaterea de la îndatoririle privitoare la alăptare atrage după sine de la întâia oară pedeapsa excluderii.

Moftul român, 1901, 6 mai

MOȘII

(Tablă de materii)

Turtă dulce – panorame – tricoloruri – bragă – baloane – soldați – mahalagioaice – lampioane – limonadă – fracuri – decorațiuni – decorați – donițe – menajerii – provinciali – fluieri – cerșetori – ciubere – cimpoaie – copii – miniștri – pungași de buzunare – hărdaie – bone – doici – trăsuri – muzici – artiști – fotografii la minut – comedii – tombole – *Moftul român* no. 8 – oale – steaguri – flașnete – înghețată de vanilie – fleici – stambă – câni – pelin – călușei – scrânciob: *cele din urmă invenție care era și la expoziția americană* – pinteni – biciclete – cai – vite – jandarmi – basmale – telegrafiști – nepoate – mătuși – țate – neni – unchi – veri – văduve – orfani – portretul țarului – „Moartea vânătorului“ – icoane – bricege – săpun – lumânări – panglici – prescuri – măcelari – grâu – cofeturi pentru colivă – bețivi – căciuli – cojoace – căpestre – boi – hârâitori – „Prima societate de bazalt și teracotă“ – *Stella* – sticle – fân – cercuri – doage – buți – plăpumi – saltele – perne – flori – scaune – paturi – mese – beteală – oglinzi – cercei – inele – ibrice – turci – lighene – doftorii de bătători – săpun de pete – madipolon – ace englezești – mere – portocale – năut – floricele – șerbet – răcoreală – *Marsilieza* – lulele – luleaua neamțului – *Deșteaptă-te, române!* – sacâz – sifoane – ciucalată – acadele – plesnitori – tunuri – călușari – smochine – păpuși – poame – capul vorbitor – Leul de mare – „Vasilache“ – copilul cu trei picioare – încercarea puterii – distracția americană – belciuge – fonografe – războiul român pentru țesut – mingi – urcioare – bere – cruci – Dumnezei – fluieri – alune prăjite – Bragadir – fisticuri – Luther – beigălă – Opler – călăreți – orbeți – birji – schilozi – automobile –

zampargii – guvernamentali – opozanți – *Visul Maichii Precistii* – *Minunile lui Sf. Sisoie* – *Alexe, omul lui Dumnezeu* – borangic – țări – sardele – lămâi – brânză – urdă – cașcaval – slănină – roabe – velințe – altițe – bibiluri – fote – perdele – ștergare – marama – furci – căldări – pirostriei – lopeți – albi – copăi – fedeleșuri – porci – mățanii – paiate – rogojini – parfumuri – ciorapi – iminei – ghete – cisme – papuci – mătăsării – piepteni – drâmburi – darace – cobze – pomadă – clarinete – maimuțe – orice obiect 30 de bani – certuri – chefuri – aldămașuri – tãmbălãuri – „Numai 40 de bani ocaua de Drăgășani, vechi veritabil!” – „5 bani cafea gingirle!” – nuci – sare – salam de Sibiu – „Hop și eu cu Țața Lina! adevărata plăcintă română și cozonaci moldovinești!” – prafuri de pureci – covrigi – roșcove – fringhii – stafide – curele – șei – hamuri – clopote – căruțe – coșuri – bomboane – rahat – muzici – gogoși – pălării – testemele – muște – popi – cocoane – mateloți – impiegați – pensionari – suprimați – popor – seniori – dame – M.M. L.L.¹ – A.A. L.L.² – târgoveți – târgovețe – țărani – țărance – intelectuali – artiști – poeți – prozatori – critici – burgheji – tramcare – tramvaiuri – capele pãrlite – jupe cãlcate – bătături strivite – copii pierduți – părinți beți – mame prăpădite – guri căscate – praf – noroi – murdărie – infecție – lume, lume, lume – vreme frumoasă – dever slab... – Criză teribilă, monșer!

Moftul român, 1901, 18 mai

---

1. Maiestățile lor.
2. Altețele lor.

TOT MITICĂ

— De ce trage clopotele, Mitică?

— De fringhie, monșer.

*

Doi jucători de biliard, unul mult mai forte ca altul, fac o partidă.

Mitică s-a-ncurcat la privit și numără punctele. După o serie a jucătorului mai forte, Mitică cu glas tare:

— 25 cu nimicsprezece!

*

— Ai fost la Cotroceni, Mitică?

— Nu, monșer, am scăpat tramcarul!

*

— Mitică, prea te izmenești!

— Din contra, monșer, că nu port vara!

*

Întâlnesc azi-dimineață pe amicul Mitică foarte abătut.

— Ce-ai pățit, iubitule?

— Închipuiește-ți, dragă: am tras pe dracul de coadă două luni, și acum mi-a intentat proces, cerându-mi daune-interese!!...

*

— Ce ai, monșer, de calci așa? întrebă Mitică pe un amic.

— Mă supără o gheată teribil.

— Du-te la Kibrik¹, să ți-o scoată.

---

1. Renumit dentist bucureștean.

*

Pe stradă. E îmbulzeală. Mitică cu un prietin face drumul de la Bulevard la Teatru. Din greșală prietenul îl calcă pe Mitică pe gheată:

— Pardon! se grăbește a zice Mitică, te-am călcat sub talpă...

*

În tren.

Mitică, având bilet de clasa întâia, intră în clasa a doua să vorbească cu un prietin.

Conducătorul cere biletele.

Mitică, prezentând pe al său și cu un zâmbet către conducător:

— Cât vine să-mi plătești diferența?

*

— Unde mergi pe vară, Mitică?

— La munte...

— În ce loc?

— La Muntele de pietate, monșer.

*

Mitică, cu un aer dezolat:

— Nu știi ce i s-a-ntâmpat lui bietul Iancu Niculescu actorul?

— ?

— Închipuie-ți, monșer, și-a deșelat bicicleta.

*

MITICĂ: Mi-am comandat, monșer, un pardesiu nou.

AMICUL: Ce culoare?

M.: Culoarea vântului.

*

La Palatul Justiției.
Mitică umblă de colo până colo pân sala pașilor pierduți.
— Pe cine cauți, Mitică?
— Caut un avocat, monșer, să mă apere...
— Ce! ai și tu proces?
— Nu, monșer; să mă apere... de muște.

*

Mitică, plecând foarte de dimineață de la berărie:
— Tot m-am hotărât eu să merg acasă... încai să-mi
iau și pălăria.

*

În trenul de plăcere. Vagonul este plin de lume.
O doamnă, intrând:
— Nu mai e nici un loc liber pentru mine...
— Ba da, doamnă, mai este unul, cel mai comod...
— Unde?...
— În inima mea...

*

La cafenea.
MITICĂ: Băiete, un jvarț!...
Chelnerul pleacă să execute comanda.
M.: Băiete!
Chelnerul se-ntoarce.
M.: Să fie mai negru!...

*

— Ce zici, Mitică, mai plouă astăzi?
— Nu pot pentru ca să mă pronunț, monșer: m-am
tămăduit de bătături.

*

Mitică, într-o discuțiune asupra situațiunii politice:
— Lăsați-l, monșer, și pe bietul regele! i-a făcutură
politicienii capul Calinder¹.

*

La telegraf.
Mitică a predat o telegramă.
Telegrafista, după ce a tăiat chitanța:
— Un leu și cinci bani, domnule.
Mitică, cu zâmbetul lui cunoscut:
— Parol?... Nu-i prea scump, domnișoară?

*

La restaurant.
Mitică sună.
Chelnerul Costică se prezintă.
COSTICĂ: Ce-a comandat don' Mitică?
MITICĂ: Dragă Costiță, să-mi puie la grătar o costică
de purcel.

*

Mitică a cam prea băut; e foarte ciupit, și-i vine poftă
să fredoneze:
„De-ar fi noaptea trei coniace...
M-aș... miș... m-aș... miș... miș-maș!...”²

*

MITICĂ: Amice Costică, nu mai merge cu căldurile
acestea dropicale; m-am hotărât în fine să plec mâine
dimineață.
COSTICĂ: Unde?
M.: La băi... să-mi scrii.

---

1. Ioan Kalinderu (1840–1913), administratorul domeniilor Co-roanei.

2. Mișmaș: vin cu apă minerală.

C.: Adresa?

M.: Nu știi?... „Mitică“.

C.: Bine, „Mitică“ știi; dar unde?

M.: „Mitică, la băi“.

C.: Bine, la băi, știi; dar unde la băi?

M.: „Mitică... la băi... în Europa.“

*

În trenul de plăcere. Lume multă. Căldură sahariană. Mitică și Costică merg spre Sinaia.

MITICĂ (*făcându-și vânt cu Moftul român, se oprește deodată ca și cum și-a adus aminte de ceva*): Tii! Ce-am uitată!

COSTICĂ: Ce?

M.: Șubele.

*

Un necunoscut, semuind pe Mitică cu altcineva, îl salută:

— Salutare, musiu Costică.

— Pardon, din contra, că mă cheamă Mitică.

*

La birt.

CHELNERUL: Avem carne cu cartofi.

MITICĂ: Nu primesc: nu sunt cartofor.

*

La debitul de tutun.

MITICĂ: Două țigarete de damă: am musafiri deseară.

*

COSTICĂ: Haide, Mitică, la Herestrău.

MITICĂ: Nu, monșer; nu-mi face trebuință; eu cumpăr lemne tăiate gata.

*

La telefon.

Mitică sună. Soneria răspunde.

MITICĂ: Alio!

UN GLAS DE DAMĂ(*răspunzând*): Alo!

M.: Cine-i acolo?

G.: Centrala întâia.

M.: Domnișoară, vă iubesc.

G.: Cine ești d-ta?

M.: Mitică.

Nici un răspuns... Mitică sună prelung. Soneria răspunde.

M.: Alio!

G.: Cine-i acolo?

M.: Mitică, domnișoară.

G.: Ești un măgar!

M.: Aolio!

G.: Și la prima ocazie, îți trag palme...

M.: Olio!

*

— Dă-mi un pahar de apă, zice Costică băiatului care servește.

— Din contra, zice Mitică, mie să-mi dai un pahar *cu* apă!

*

— Haide, Mitică, zice Costică, pune-ți galoșii-n picioare, să mergem.

— Adică, vrei să zici, răspunde Mitică, să-mi pun picioarele-n galoși!

*

— Mă rog, domnule, zice ușierul de la teatru către Mitică, să vă scoateți pălăria din cap.

— Pardon, răspunde Mitică, eu nu-mi scot pălăria din cap, îmi scot capul din pălărie!

*

— Mare mucalit ești, domnule Mitică, și de spirit.
— Mersi, domnișoară, că mă-ncântați cu migdale amare.

*

La parada de 10 mai, cocoanele se-ndeașă să spargă cordonul de sergenți și să pătrună în bulevard.

Mitică, cu ton marțial:

— În front, că vă atacă marinarii călări!

*

Mitică e dezolat.

— Închipuiește-ți, dragă... m-a lovit o nenorocire ireparabilă.

— Ce-i, frate? ce s-a întâmplat?

— Mi-a stat ceasornicul!

*

La birt.

— Băiete, un pahar de protoxid de hidrogen.

— ...?!

— Atunci dă-mi unul de H₂O.

— ...?!

— Cum? nici măcar apă n-aveți? zbiară Mitică.

*

Mitică șovinist:

— Și când voi fi mort, monșer, nu doresc pentru ca să mi se cânte altceva decât: *Deșteaptă-te, române!*

*

Costică se plânge lui Mitică la birt că suferă de insomnie și nu știe ce doftorie să mai ia ca să poată dormi.

Mitică îi recomandă:

— Ia o plachie de somn!

*

La cafenea.

— Nu iei nimic, Mitică?

— Ba da. Băiețe, o scobitoare, un chibrit, un pahar cu apă și o gazetă, strigă Mitică.

*

Mitică, în compania unei amice, așteaptă să treacă tramvaiul, și tramvaiul nu mai trece.

— Ah! domnișoară, toate trec în lumea aceasta, numai tramvaiul nu trece.

*

Un amic, poet, explică lui Mitică:

— *Călimări*, sau, mai corect, *călămări*, vine de la *calamus*, care însemnează condei.

— A! zice Mitică; am înțeles... tot de-acolo trebuie să vie și *calamitate*.

*

Mitică, pedalând alături cu amicul său Costică, zărește, venind în față-le cu mare viteză, un automobil:

— Ține bine, Costică! să nu se sperie bicicleta!

*

— Monșer, știi că Tocilescu mai organizează o excursie?

— Serios?! Unde?

— La Bucureștii-Noi.

*

La birt.

COSTICĂ (*dulce*): Ce mai faci, Mitică?

MITICĂ (*mâncând cu lăcomie*): Mă apăr de moarte, monșer!

*

— Câți ani aveți? întrebă o domnișoară pe amicul nostru.

— Doisp'ce, mamuazel!

— Ei, aș! face domnișoara uimită.

— Nu te speria, duduie, am doisp'ce ani numai pe-o coastă!

*

Trenul de plăcere, care merge la Sinaia, se oprește în stația Buda.

E foarte cald.

O damă întrebă:

— Musiu Mitică, nu s-o fi gășind apă la stația asta? că mor de sete...

— Ba da... dar aveți gazete? întrebă Mitică cu un surâs plin de aluziune depărtată.

— Da' de ce?

— Fiincă, madam... dacă n-aveți gazete, nu v-aș consilia să beți... Mai avem vreo două ceasuri până la Sinaia... și știți... apa de Buda lucrează iute.

*

Costică se plânge că și-a pierdut mănușile...

— Desigur mi le-a furat cineva la berărie.

— Altă dată, ia-ți o casă de fier, să nu îți le mai poată fura! zice Mitică.

*

La cafenea. Doi amici joacă table și unul din ei, după ce aruncă zarurile, strigă:

— Cinci cu doi!
 Mitică replică imediat:
 — Cinci Cotoi!

*

Mitică e în divergență de opinii cu Costică, amicul său, care, după o lungă discuție, nu vrea să se lase învins. Mitică îl bate pe umăr:

— Nu face pe prostu', monșer, c-apoi te pomenești că rămâi așa!

*

Costică încheie așa, la cafenea, un violent discurs politic:

— Domnul Carp e autocrat!

Mitică:

— Ba pardon, e moftocrat!

*

MITICĂ (*cu glas drăgostos*): Amice Costică, fii bun și mă-mprumută cu trei lei.

COSTICĂ: N-am!

M.: Nu te face al dracului, căci știu bine că ai.

C.Ă: Bine, să zicem că te împrumut; dar când mi-i dai înapoi?

M. (*repede*): Un franc când voi avea, altul când voi putea, iar pe celalt după moarte!

*

La berărie.

COSTICĂ (*cu tremolo în glas*): Mișo dragă, te rog nu face mofturi...

MITICĂ: O fi abonată la *Moftul*, monșer!

*

E serată literară la amicul Costică. Un poet citește o poemă, care cuprinde o sumedenie de flori.

La un moment dat, Costică zice autorului:

— Pardon, monșer, da' floarea asta e de câmp, nu de munte, cum zici dumneata.

— E de munte, domnule Costică, replică autorul cu autoritate.

— Ba e de coastă, domnilor, strigă Mitică, spre a tăia controversa.

Moftul român, 1901, nr. 8–30,
18 mai–11 noiembrie

LUNĂ DE MIERE

Pe-nserate, după o zi foarte călduroasă, aștept într-o stație mică, de pe linia Brașov-Cluj, trenul accelerat care merge spre Pesta... N-aștept mult... Trenul sosește... Repede-mi iau sacul de drum și mă duc la cel mai apropiat vagon de clasa a doua; n-am vreme s-aleg: trenul pleacă-ndată.

M-am suit, a fluierat, pornește.

E foarte cald în vagon și lume multă mai ales în coridor, unde se vorbește tare în mai multe limbi, și miroase strajnic a funingine de lignit amestecat cu trabuco popular. Intru într-un compartiment, unde văd loc gol; îmi pun sacul în plasa de sus și m-așez într-un colț lângă ușă.

În compartimentul meu, sunt deocamdată numai două persoane alături pe bancheta din potrivă, în colțul opus, de lângă fereastra vagonului. Deși lampa îmbrobodită aruncă o lumină foarte slabă și nu pot distinge figurile, înțeleg după siluete că e o pereche tânără, un domn și o damă, cari șoptesc foarte încet; cât de încet însă, și cu toată uruitura ritmată

a roatelor, cari sfârâie acum cu o viteză onorabilă, tot prind din șoaptele tinerei perechi câteva cuvinte:

— Dracul l-a mai adus și p-ăsta! zice dama.

— Tac! zice domnul; să n-auză! poate-i român...

„A! așa ți-e vorba? zic eu în gândul meu; bine!“

Gândind astfel, mă-nchei până jos la *waterproof*¹, îmi apăs șapca pe ochi și mă rezem cu ochii mijiți, ca și cum m-aș așeza pe somn. Dar n-apuc să isprăvesc mișcarea și aud lângă mine, la ușa compartimentului, tușind cineva tare și scurt de trei ori, așa că fără voie mă ridic și mă uit ca la un semnal ce mi s-ar da după-nvoială. O doamnă în vârstă – o văz bine la lumina lămpii din coridorul vagonului; ea a tușit. E un fel de mahalagioaică... N-o cunosc... Mă reaşez la loc, și, întorcând privirea înăuntrul compartimentului, văz că domnul a trecut lângă ușă în capătul cestălalt al banchetei, drept în fața mea.

Închiz un moment ochii.

— Pardon! auz un glas de femeie...

Și simț că mă-nghioldește cineva împingându-mi ge-nunchii. Mi-i retrag cât pot și deschid ochii.

Cocoana care a tușit adineaori ajută pe un domn destul de burtos să treacă din coridor în compartiment. Domnul intră cu pasul nu prea sigur și, ținut de cocoana de-aproape, merge, clătinat de mișcarea trenului, să se așeze greoi în capătul celălalt al banchetei mele lângă fereastră, față-n față cu doamna cea tânără, care pare c-a adormit.

— Cocoană Sofițo, zice domnul cam gâfâind, dă-ntr-o parte perdeluța de la lampă, mi-am pierdut pernița...

Cocoana care a tușit se urcă pe banchetă și face lumină.

Acum pot vedea bine pe tovaroșii mei de călătorie.

Doamna cea tânără, care stă cu capul pe rezemătoarea banchetei, cu ochii-nchiși, este o strălucitoare frumusețe

---

1. Manta de ploaie (engl.).

blondă, de vreo douăzeci și doi-și trei de ani. Domnul cel tânăr care-mi stă în față, în aceeași poză ca și doamna, însă invers, ca un *pendant* arhitectonic, este un bărbat oacheș de vreo treizeci de ani, voinic și frumos, totuși cu o expresie foarte blândă. Domnul cel gros – care acuma și-a găsit pernița și s-a culcat, ghemuit pe jumătatea banchetei, cu fața la perete cum s-ar zice, adică cu spatele spre bancheta din față – este un om nu tocma bătrân, între cinczeci și șaiszeci de ani; pare că e foarte obosit de drum; poate chiar să sufere de ceva, judecând după îngrijirea cu care-l conduce cocoana. Aceasta a patra tovaroșe a mea de compartiment este o femeie uscățivă de vreo patruzeci și ceva de ani; trebuie să fi fost tare frumușică pe vremea ei; un tip picant, și niște ochi scânteietori, plini de vioiciune și de viclenie.

Îndată ce și-a culcat pe domnul cel gros, cocoana se urcă pe banchetă și dă la loc perdeluța peste lampă.

În toată vremea asta, eu mă fac că dormitez trăgând cu ochiul pe sub cozorocul șepcii.

— Mamișo! întreabă încetișor doamna cea tânără, ridicând capul de pe rezemătoare; ce face Mișu? doarme?

— Ei! aș! răspunde și mai încet domnul cel din față mea.

— Atunci, de ce nu vii la loc? șoptește doamna.

— Mai stăi un minut, soro, zice cocoana, că nu mori! Uite e și omul ăsta străin.

— Fir-ar al dracului! Dracul l-a mai adus și p-ăsta!

— Taci, soro! dacă aude și-nțelege românește!

Și zicând acestea, cocoana vine de s-așează brusc lângă mine și mă-mpinge. Eu sar ca din somn, și cocoana:

— Pardon! v-am făcut deranj... Dv. știți românește...

— *Nem tudom!*¹ zic eu...

— Dv. ungur?

---

1. Nu știu (magh.).

— *Ighen*¹...

— Și nu-nțelegeți deloc... deloc?...

— *Nem tudom!*

— Bată-te Dumnezeu de boanghen! zice tânăra.

Pe urmă, cu humor:

— Mișule! Mișule! ci, haide odată!

În același moment domnul care doarme începe să sforăie. Domnul cel tânăr se scoală din fața mea și trece iar la locul unde l-am găsit întâi, lângă doamna cea tânără. Coccoana se scoală de lângă mine și-mi trece în față în locul tânărului.

— Culcă-te și dumneata, mamițo; e târziu! zice tânăra.

În adevăr, e cam târziu; toată lumea s-a retras din coridorul vagonului în compartimente, și, din norocire, toată lumea a avut locuri; la noi n-a mai venit nimeni.

Cocoana se culcă pe jumătatea de banchetă din față-mi; eu mă culc pe jumătatea mea de banchetă în sens invers cu domnul care sforăie cu putere.

Am închis ochii, sincer; tot nu-i destulă lumină: cu ochii-nchiși, o să aud mai bine...

— Ah! suspină doamna, ah! Mișule, încă o zi! încă douăzeci și patru de ceasuri! mâne seară, suntem singuri!...

Și... se sărută... Aud bine... Se sărută: o dată lung; apoi, de mai multe ori pe rând, scurt și des și tare...

— Ați-nnebunit de tot! mormăie cocoana.

— Ci, dormi odată, mamițo!

— Nu e vorba de mine; mai e și om străin...

Eu horcăi.

— Dă-l dracului de boanghen! nu-l auzi cum mână porcii?... Mișule! dragă Mișule!

Și iar sărutările...

---

1. Corect: *igen* (magh.) – da.

Apoi, din adâncul sufletului:

— Off!... Mișule!... Mamișo!... mamișo!

— Ei! ce e, soro? ce mai poștești?

— Tot nu dormi?

— Mi-e cald! nu pot să dorm...

— Atunci, du-te puțin p-afară.

Cocoana se scoală și trece-n coridor...

Și mie mi-e grozav de cald; mă fac că mă-nvârtesc în loc... Un sărutat prelung amuțește... Mă ridic de pe banchetă și, fără să mă uit în partea opusă, ies după cocoana în coridor.

Cocoana vrea să-și răsucescă o țigaretă de tutun; eu scot tabacherea mea și-i ofer galant țigarete cu carton. Ia una...

— Mersi.

— *Keirem*¹... zic eu, și-i dau foc.

— Care va să zică nu știți deloc, deloc românește?

— *Mit*² întreb eu.

— ...românește...

Eu dau din umeri cu vădit regret că nu o pot pricepe; totodată, îi ofer, din ploscuța mea de drum, *cognac*. Cocoana primește bucuros, apoi:

— Bravos *cognac*! așa zic și eu... Mersi!... Trebuie să fie scump...

Eu iar dau din umeri și-i ofer altă țigaretă.

Sunt hotărât – deși nu-nțeleg românește – să stau în compania cocoanei în coridor, până o crede dumneaei de cuviință să intre iar la loc în compartiment.

A trecut, nu pot să-mi dau seama bine, cât timp, și din compartimentul nostru se aude tușind de trei ori... Cocoana intră... Peste două-trei momente, intru și m-așez la loc, lungindu-mă cât mă-ncape jumătatea mea de banchetă...

1. Corect: *kérem* (magh.) – mă rog.

2. Ce? (magh.)

... Aha! trenul nostru trece pe sub o ploaie; răpăie pe acoperișul vagonului și plescăie pe geam.

— Mamițo... culcă-te... și... matala.

— Iacă... mă culc... Dar... culcați-vă... și voi... fiți cum...

.....

... Îmi pare c-auz o muzică... Ce strălucitoare armonie!... un marș maiestos!... da!... o paradă... ce de lume!... armată... multă armată... a! nu! e la teatru... nu! nu e armată... parcă e un stol de porumbei... iată doi... cum se sărută și se giugiulesc... Visez?...

Dar ce e? ce bufnitură!... ce duduială! Sar în sus... Am dormit! am visat! E lumină bună de ziua. Cum m-am speriat! am crezut că e un accident... Când colo, ce? Doamna cea tânără, cine știe cum, din somn, a alunecat de pe bancheta ei și a lovit cu picioarele pe domnul cel gros, care s-a deșteptat speriat și el. Ce e însă curios e că toți din compartiment ne-am deșteptat; numai tânărul domn doarme... acum în colțul din fața mea.

Eu mă culc la loc: mai am nevoie de odihnă.

E ziua mare... Domnul cel gros se ridică și șade pe banchetă cu picioarele descălțate-n jos. Doamna tânără s-a rezemat iar cu ochii-nchiși. Coccoana-n vârstă, alături de ea, cască.

— Coană Sofițo, zice domnul cu glas blajin, ia vezi unde mi-e cornul...

Coccoana caută în plasă și dă jos un cornet acustic; domnul îl ia și-l pune cu gura cea strâmtă la ureche, apoi:

— Coană Sofițo! cum zici dumneata să-ncep? cum mi-a spus Buiucliu? cum mi-a spus Schachmann? ori cum mi-a spus Urechia¹?

---

1. Trei medici cunoscuți din București; cel din urmă, umoristul Alceu Urechia, unul din prietenii lui Caragiale.

Cocoana, vorbind aproape și tare în gura largă a cornetului:

— Cum ți-a spus Buiucliu?

— Patru luni de zile cura lui Kneipp, acolo la loc...

— Da' Schachmann?

— Mașina electrică...

— Da' Urechii?

— Hapurile alea americane... cum le zice?

Cocoana, tare și adânc în cornet:

— Pink...

— Hehe... da...

— Eu zic să le-ncepi pe toate odată.

— Așa zic și eu.

— Tot ai vreme acuma: și Mița are să stea la Franțușbat vreo două-trei luni.

— Cât? întrebă domnul.

— Vreo două-trei luni! strigă cocoana în cornet.

— Cel puțin patru, a spus doctorul! răspunde domnul.

Și zicând acestea, dă cocoanii cornetul și se culcă la loc cu spatele spre bancheta din față.

„Am înțeles!“ zic eu în gândul meu.

Domnul începe să sforăie.

— Mișule!... Mișule!!... Mișule!!!

— A adormit! zice cocoana.

— Bravo! zice tânăra... Da' boanghenul doarme, ma-mițo?

Eu horcăi.

— Nu-l auzi?

Tâna se scoală de la locul ei și trece lângă Mișu, în fața mea, pe câtă vreme cocoana ia locul din fața domnului care horcăie.

... A trecut poate un ceas... parc-a fost o clipă... M-a lovit ceva peste picioare... Deschid ochii; e lumină de soare...

Domnul horcăie mereu... Cocoana fumează veghindu-l...

În față-mi, perechea cea tânără doarme zâmbind: femeia cu capul cel frumos pe umărul și pieptul voinic al omului, care o reazimă cu brațul drept pe după spate, pe când în mâna stângă îi ține amândouă mânușițele.

Ne-apropiem de Pesta.

Cocoana a moțait cât a moțait și a adormit și ea... O! Argus!

Domnul care horcăie face o mișcare... vrea să se scoale... Se scoală!

Eu mă ridic desperat și, apucând cele trei mâni din față, le zgudui puternic.

Tânăra pereche sare drept în picioare.

— Ptfiu! fir-ai al dracului de boanghen! Cum m-ai speriat!

Dar eu, nențelegând românește, i-arăt pe domnul care se-ntoarce și deschide ochii, pe când tânărul a și pierit în coridor.

În splendidul restaurant al gării, la Pesta, stau la o masă, luând cafea cu lapte, domnul cel în vârstă, doamna cea tânără și mamița. Pe masă, alături de ceașca domnului, stă cornetul acustic... La o masă foarte aproape e tânărul meu tovaroș de compartiment, care răspunde la numele Mișu.

Eu mă apropiu de masa unde sunt damele, salut politicos, iau cornetul, și-l pun cu deschizătura cea mică în urechea domnului; domnul și-l așază cum știe, mai bine; apropiu gura de deschizătura cea largă și zic tare și răspicat:

— Boierule! deși n-am onoare să vă cunosc... vă rog să vă uitați încoace...

Și-i arăt masa unde e d. Mișu. Boierul se uită încotro i-arăt: cocoanele au înlemnit.

— Boierule! adaog eu, vezi pe tânărul acesta?... îl vezi?... îl vezi?

— Ei! da; ce?

— Te-ntreb numai, de curiozitate!

Apoi, întorcându-mă către damele aiurite:

— Călătorie și petrecere bună, coconițelor! Vă sărut mânușițele!

... Și boanghenul pleacă mândru că nu s-a-ndurat să-și răzbune pe o tânără ușuratecă, turburându-i mai mult decât o clipă luna de miere.

Moftul român, 1901, 10 iunie

LA PELEȘ

— Doăsp'ce trecute, Mândico! ce naiba faci, soro?

Așa strigă cocoana Lucșița, foarte nervoasă, intrând în odaia unde-și face toaleta madam Piscopesco.

Iar madam Piscopesco, din fața oglinzii, răspunde și mai nervoasă:

— Uf! lasă-mă dracului și dumneata, mamițo! nu vezi cum m-a pocit dobitoaca? fir-ar afurisită să fie!

Dobitoaca este guvernantă la copii, și piaptână și pe madam Piscopesco; cocoana Lucșița este mama lui madam Piscopesco, iar madam Piscopesco este soția lui d. Piscopesco, proprietarul uneia dintre cele mai elegante și mai confortabile vile din Sinaia, vilă care poartă frumosul nume al fiicei cocoanei Lucșiții, vila „Esmeralda“.

De la șase ceasuri dimineața, pe când soarele nu s-a ridicat bine peste Piscul Cănelui, locuitorii vilei „Esmeralda“ umblă de colo până colo, cuprinși toți ca de niște friguri.

Ce este? ce s-a-ntâmplat în familia Piscopesco pentru ca toată lumea din vila „Esmeralda“ să fie așa de emoționată și de nervoasă?

O bucată de bristol¹, care strălucește asupra vrafului cărților de vizită lăsate de amicii din lumea mare la vila „Esmeralda“, ne va răspunde la această întrebare. Să ne aruncăm ochii pe acea bucată de bristol și vom afla că din înaltul ordin al maiestrăților lor, doamna și domnul Zefir Piscopesco sunt invitați pentru astăzi, la ora 1 d.a., a lua dejunul la castelul Peleş!

— Unde-i dobitoaca, mamițo? trăsni-o-ar Dumnezeu s-o trăsnească! zice madam Piscopesco, ciufulindu-și tare necăjită cârlionții de la ceafă, cari nu vor să stea cum vrea dumneaei.

— Lasă-mă, soro, să te potrivesc, îi zice coana Lucșița.

Și trage lângă fereastră-n lumină pe frumoasa ei fiică; ia fierul de frizat de asupra flacării de spirt, îl apropie de buze, suflă-n el și-l vâără apoi în cârlionții rebeli.

— Ești nebună, soro! țipă madam Piscopesco, ce dracu! chioară ești... m-ai fript!

— Daca te miști! daca bătăi mereu din picior! Fie, soro, la naiba! că prea ești nevricoasă!... A' să văz.

Și coana Lucșița se uită-n ceafa grăsulie a lui madam Piscopesco și o scuipe, pe de o parte să-i mai potolească ustureala, pe de alta să n-o deoache: în adevăr, are de ce să se mândrească o mamă.

Apoi, cu mai multă atenție, supune și aranjează cârlionții rebeli așa de frumos că madam Piscopesco a și uitat de arsura.

— Doăsp'ce și un sfert, soro! ce dracu faceți? tot nu te-ai mai isprăvit?... vrei să-ntârziem? nu face pentru ca să ne aștepte, mai ales întâia oară!

Dar madam Piscopesco, fără s-asculte vorbele domnului Zefir Piscopesco, și încovoindu-se de talia ei elegantă în fața oglinzii, așa ca să-și poată vedea turnura, întreabă:

---

1. Hârtie de calitate superioară, groasă și netedă.

— Sunt bine la spate, mamito?

— Ești surdă, soro? zbiară cu severitate d. Piscopesco; vrei să ne atârne lingurile de gât? nu face pentru ca să ne aștepte! întâia oară! înțelege-mă!

— Uf! fir-ar a dracului și-afurisită de viață! zice madam Piscopesco. Unde-mi sunt mânușile?

Caută cocoanele-n sus... caută-n jos...

— Cheamă pe dobitoaca... Unde-i dobitoaca? fir-ar a dracului să fie! ea știe unde le-a pus.

— Uite-le! strigă coana Lucșița.

— Haide odată, soro! că te las și merg singur!

Sunt douăsprezece și jumătate.

Încă o privire-n oglindă.

În sfârșit, madam Esmeralde Piscopesco suie în trăsură cu soțul său.

— La Peleş! și mai iute! zice către birjar d. Piscopesco, după ce și-a-ncruciat brațele și s-a așezat bine.

Birjarul mână.

— Mamito! strigă madam Piscopesco, uitându-se-n apoi către coana Lucșița, care de pe verandă o scuipe, să n-o deoache; mamito, bagă de seamă la cheile dulapului, că iar fură zahar dobitoaca, fir-ar a dracului să fie!

Moftul român, 1901, 12 august

INFAMIE...

Mi s-a-ntâmplat să pierz un amic, un bun amic, și nu mă pot căi îndestul de această nereparabilă pierdere; de aceea trebuie să spun, oricui vrea să m-asculte, trista mea întâmplare. Iată.

Știam că amicul meu, bunul meu amic, are multă in-fluență asupra unei persoane, de care atârnau la un moment

niște interese ale mele de extremă importanță. Am alergat la el.

— Amice, bunul meu amic, zic eu, te rog, nu mă lăsa! contez pe tine să mă salți în această ocazie; o vorbă bună din partea ta către persoana, pe care o știi, poate să-mi facă norocul... Dă-mi o scrisoare călduroasă de recomandare... te rog!... faci un mare bine pentru mine și pentru familia mea... copiii mei...

— Vai de mine! zice bunul meu amic, jenat de tonul meu din cale-a-fară milos... Ce trebuie atâta insistență?...

Și, după ce-i explic bine de ce e vorba, se așază la biuroul său și începe să scrie.

După ce termină, se ridică și, cu scrisoarea-n mână, îmi zice:

— Iată ce am scris.

Apoi citește scrisoarea lui:

„Iubite amice,

Amicul meu, aducătorul acesteia, vine la dumneata să-ți ceară un serviciu și mă roagă să pun o vorbă bună în favoarea lui. Nu știu cu cât mai multă căldură să-ți-l recomand. Contez pe amicitia d-tale, că ai să-l tratezi ca pe mine însumi, pe amicul meu, pe bunul meu amic. Aș fi fericit să aflu că acest om, pe care-l iubesc ca pe un frate, cunoscându-l ce om de treabă și capabil este, a obținut de la dumneata ce a dorit și ce, desigur, merită.

Mulțumiri anticipate etc.“

Pe când eu nu știu cum să mai mulțumesc bunului meu amic pentru atâta bunăvoință, el pune scrisoarea-n plic, lipește plicul și scrie adresa; apoi îmi dă plicul...

Iau plicul și încântat plec, după ce îmbrățișez cu multă efuziune pe bunul meu amic.

Mă duc degrab' la locuința persoanei în chestiune. Pentru moment omul meu nu e acasă; dar după-amiază, îl găsesc negreșit – așa a lăsat vorbă feciorului.

Sunt unsprezece ore înainte de amiază... Ce să fac până la două, când pot vedea pe omul de la care atârna viitorul meu și al copiilor mei?

Întru într-un birt modest să gust ceva și, așteptând pe băiat să mă servească, privesc cu ochii plini de speranță plicul ce mi l-a dat bunul meu amic și clădesc mii de castele strălucite...

A! ce afaceri!... ce caldă recomandație!... ce amic! ce bun amic!

Pun plicul, pe care nu mă pot sătura să-l privesc, alături de farfuria mea și mă uit la el ca la o lumină conducătoare în calea vieții mele.

Pe masă, în fața mea, stă într-un peș un serviciu schiop de salată.

Băiatul mi-aduce un borș... Nenorocitul! Vrea să-mi toarne borșul din ceașcă în farfurie și, stângaci, face o mișcare cu cotul și răstoarnă peste plicul meu serviciul cel schiop.

Piază rea! zic eu în gândul meu... S-a vărsat undelemnul!

Dar n-apuc să gândesc bine, și prostul de băiat, întorcându-se brusc să vadă ce a răsturnat, apleacă ceașca și varsă și ciorba pe masă.

Plicul! plicul meu!

Îl iau repede și-l șterg...

Din nenorocire, hârtia plicului a înghițit destul undelemn și destulă zeamă caldă...

Ce e de făcut? să-l mai șterg! Tot ștergându-l în amândouă palmele cu șervetul... altă nenorocire!... plicul se dezlipește!

E peste puțină să duc persoaneii o scrisoare în așa hal.

Să alerg la amicul meu, să-l rog a-mi da o a doua ediție, revăzută poate și considerabil augmentată.

Maltratez încă o dată pe secătura de chelner și plec furios, cu plicul în mână, pe bulevard.

Pe drum, dracul – că nu pot zice altfel – n-are de lucru? Ce-mi șoptește? Plicul e dezlipit... Ia să mai citesc o dată călduroasa scrisoare a bunului meu amic.

O scot frumușel din plicul soios... Undelemnul și grăsimea borșului au pătruns până la hârtia dinăuntru, pe care au făcut-o transparentă; pe dos, într-o parte, se pot citi câteva vorbe de-a-ndăratele... Mă uit d-aproape, și văz bine literele... *ragăm nu*. Citite pe dos, cum este scris pe față, aceste litere fac vorbele *un măgar*...

Un măgar!... zic eu fără să-șteleg... Ce caută vorbele astea aci? *Un măgar!*... Mi-a citit amicul meu adineaori scrisoarea: n-am auzit așa vorbe... Și-apoi, ce noimă? cum s-ar putea potrivi?... Ce-i asta?

Aiurit, dezdoiesc scrisoarea, și cu ochii mei citesc:

„*Stimate amice,*

Moftangiul, care-ți aduce această scrisoare, mă roagă cu insistență să ți-l recomand: e vorba de o afacere, pretinde el, de la care ar atârna viitorul lui și al copiilor lui, o afacere cu tine. Îmi fac o datorie amicală să-ți atrag atenția asupra acestui caraghios, și de aceea m-am și grăbit a-ți scrie, nu cumva să alerge la altă intervenție pe lângă tine și să te-ncurce.

Ia seama, nu-i acorda nici un crezământ. E un măgar și jumătate. Atât, în privința caracterului. Cât despre inteligență, poate că ar avea câteodată ceva spirit, dar foarte superficial și cu deosebire zezec.

Primește-l dar, pe acest stimabil amic, în consecuență. Al tău etc.“

Mă șterg bine de sudoare pe frunte și m-arunc într-o birje. Când să intru în strada unde locuiește amicul meu, iată-l, îmi iese în față. Opresc birja și sar jos foarte vesel.

— Ei! mă întrebă amicul meu. Ai fost? L-ai găsit pe omul d-tale?

— Da, zic eu, râzând.

— Ei! ai reușit? ce ți-a zis?

— Ce să-mi zică? că sunt un moftangiu, un caraghios, cu care nu vrea să se-ncurce... că sunt un măgar... și jumătate... Atât, în privința caracterului... Cât despre inteligență, a zis că am câteodată ceva spirit, dar superficial... că adică sunt un zevzec...

— De unde știe astea?

— Din scrisoarea d-tale.

— Ți-a spus el că din scrisoarea mea?

— Nu! știu eu că din scrisoarea d-tale.

— Cum?

— Am deschis-o.

— A! domnule, strigă indignat amicul... Ai deschis scrisoarea!... Asta e o infamie!

Eu, drept orice răspuns, îi trag două perechi de palme, mă sui și... mână birjar!

Se-nțelege că după infamia ce am comis, orice legătură între mine și amicul meu a trebuit să se rupă...

Ah! cât de rău îmi pare! am pierdut un atât de bun amic!...

Moftul român, 1901, 9 septembrie

ZGOMOT

Pe vremea părinților noștri trăiau oamenii mai mult ca astăzi; sunt exemple destule: cutare a murit la nouăzeci de ani, cutare a ajuns sută, și cutare chiar a-trecut-o. Și nu se pomenea p-atunci nici de atâtea belele, nici de-atâția doftori. Așa e, pe de o parte; dar pe de alta, ia să ne gândim câți dintr-o generație ajungeau, nu la adânci bătrânețe, nici la bărbăție, dar măcar la tinerețe. Mureau o sută de copii și scăpa d-abia unul ca să ajungă la tinerețe; din o sută de tineri, unul ajungea la bărbăție, și din zece bărbați, unul d-abia pășea pragul bătrânețelor. Care va să zică e cuminte să nu prea laudăm vremile, nici pe cele trecute nici pe cele prezente; ba eu cred c-ar fi mai cuminte să nu le prea lăudăm nici pe cele viitoare.

Erau, și pe vremuri, și boale și doftorii, ca și acuma; ceea ce le lipsea părinților noștri, iar noi am început să avem, și firește o să avem din ce în ce mai multe, sunt mijloacele de întâmpinare a răului și-mpiedicare a răspândirii lui. Boale îngrozitoare, contra cărora aldată omul nu mai știa altă armă de luptă decât invocarea cerului sau a infernului – maslul ori descântecul – astăzi le putem birui sigur: dr. Babeș să trăiască! Molime cari pustiau continente întregi fără chip de împotrivire din partea bieteii omeniri smintite de groază, „biciuri pe cari cerul parcă le născocise pentru a pedepsi fărădelegile pământului“ se dau azi înapoi nepuțincoase în fața unei circulări a simpaticului director general al serviciului sanitar... Științei triumfătoare, omenirea recunoscătoare!...

Și cu toate astea, curios fenomen... Oricine se poate întreba: bine, dacă știința poate întâmpina și birui astăzi cauzele morții fără vreme, în copilărie, în tinerețe și la bărbăție, pentru ce atât de rar oamenii ajung astăzi la bătrânețe mai înaintate, necum la adânci? E ușor de răspuns:

pentru că astăzi, înainte de bătrânețe înaintate, moartea e la vreme. Altădată oamenii trăiau mai puțini, dar trăiau mai mult; astăzi trăiesc mai mulți, dar trăiesc mai puțin. De unde, putem trage următoarea formulă savantă: longevitatea stă în raport direct cu mortalitatea. Care să fie cauza acestei aparente anomalii? Mulți au studiat întrebarea și au dat, după puterile lor, un răspuns mai mult sau mai puțin plauzibil.

De exemplu, unii zic că nu poate fi aci decât o chestie economică. Pe măsură ce se-nmulțesc oamenii, lupta pentru trai devine mai grea; de aci, exces de oboseală, uzură mai repede a energiei: omul de astăzi se trăiește în cizzeci de ani cât se trăia omul de pe vremuri într-o sută – viață mai scurtă, dar poate mai plină. Apoi... mașinismul, capitalismul, alcoolismul etc. Degenerescența! strigă alții. Omenirea slăbește pe zi ce merge. Armonia anatomică și fiziologică a omului se preschimbă mereu: unele organe menite să cheltuiască energie capătă putere covârșitoare asupra altora menite să strângă energia și s-o iconomisească: un caz analog cu al bugetelor vecinic soldate cu deficit, osândite a se echilibra vecinic cu împrumuturi. De unde – firească urmare – criză!

— Da, adaogă acești savanți; omul va ajunge cu vremea să aibă ca înfățișare normală înfățișarea caricaturilor multregretatului nostru amic Jiquidid¹: un cap foarte mare pe un trupușor mai mic decât capul... O domnișoară pudică n-are să-și mai poată acoperi ochii cu mâinile... Așa ochi mari și așa mânușițe mititeluțe!

Și totuși, cu așa capete colosale, omenirea va sfârși prin a fi nebună. Nebunia va fi odinioară² starea normală a minții omenești! Planeta noastră va fi un vast balamuc!

---

1. E vorba de Constantin Jiquidid, desenator și ilustrator al *Moftului român*.

2. Cu sensul de „odată“, „cândva“.

Biata omenire! După atâta prostie, frumos sfârșit! În fine, alți înțelepți pretind că scurtimea vieții se datorește numai și numai sistemii democratice, care tinde a egaliza, a nivela pe toți muritorii: să trăiască toți, puțin, dar egal!

Așa zic unii sau alții. Eu sunt de altă părere. Pricina pentru care omul, aibă cea mai solidă chereștea, nu poate ajunge astăzi la o vârstă în adevăr respectabilă este: zgomotul. Să nu uitați că, relativ cu populația, cazurile de longevitate sunt mai numeroase la sate decât în orașe, și în orașele mici mai numeroase decât în cele mari. Cu cât orașul e mai mare, cu atât longevitatea e mai rară... Zgomotul!... Cu cât omul are mai mulți copii cu atâta-mbătrânește mai degrabă. De ce? Învățătorii în genere se prăpădesc devreme... De ce?... Zgomotul!... Ați observat la Moși că de pe la zece dimineața toată lumea e mai puțin ori mai mult beată, și pe urmă, toată ziua, din turtă dulce-n turtă dulce, ajung seara toți turtă? De ce? Din băutură toți? Nu! din pricina zgomotului...

București! oraș fără monumente și fără istorie până la istoria monumentală a lui Gion¹, există oare pe lume vreun loc unde să găsec eu mai mult zgomot decât în sânul tău? Birji – tramvaie – tramcare – fluiere – sirene – clopoței – clopote – precupeți – „Universul!“ – „Epoca!“ – „Adevărul“, „Moftul român“ de mâine! – căruțe de nisip goale în fuga mare – camioane cu șine de fier la pas – flașnete – carillonul² de la „L'Indépendance“ – două muzici pe bulevard și una la birt la Cosman – vrăbiile de la palat... Și apoi se tot miră unii că se-ndesesc cazurile de nebunie și de sinucidere! Cum să n-avem clavir la cap! Sfinți împărați, patronii Bucureștilor, rugați-vă pentru noi bucureștenii!

---

1. *Istoria Bucureștilor* (1899) a lui G.I. Ionescu-Gion.

2. Instrument muzical care imită jocul de clopoței.

Dar pentru numele lui Dumnezeu! mintea stă în cap, și urechile sunt niște uși ale minții, precum ochii îi sunt ferestrele: și ferestrele le poți închide, că ai perdele, dar ușile sunt deschise de perete! Iată anomalie! să ajungi a ferici cu atât mai mult pe cineva cu cât are ușile mai dărăpănate, mai în neputință de a funcționa cumsecade! Dacă vedeți pe un bătrân foarte venerabil pe stradele Capitalei, să știți că e surd: altfel nu putea ajunge la atâta bătrânețe. Dacă vedeți pe cineva preumblându-se vesel, cu figura senină, fără umbră de crispațiune, invidiați-!... e surd, fericitul! Trecu de mult vârsta de aur, când alte sunete nu erau pe lume decât glasurile naturii generoase, acompaniate de ciobănașul arcadian pe un fluier cu două țevi de trestie. De atunci, încet-încet, longevitatea a ajuns tot mai rară; ea tinde a dispărea și va dispărea cu desăvârșire...

Se va mai întoarce oare?

Da! poate să se mai întoarcă, atunci când omenirea va intra în vârsta de cauciuc, atunci când vom avea șine de cauciuc, roți de cauciuc, potcoave, căruțe, fluieri, sirene, clopoței și clopote, tobe și trâmbițe de cauciuc.

Până atunci, ferice de acei ce au urechi de cauciuc.

Calendarul Moftului român, 1902

INIȚIATIVA...

— Stăm rău, foarte rău, domnule!... Statul nu vrea să se gândească!... Nu este nici o încurajare; ba, putem zice că este chiar o persecuțiune... Și asta – să-mi dai voie să-ți declar – este trist, nu numai pentru noi, agricultorii, care nu suntem capabili să mergem cu egoismul pân-a-colo; este trist pentru țară; căci, în definitiv, noi plugarii suntem, ca să zic așa, topor de oase; noiăștia devastații...

— Pe d-ta, zic eu, nu te-a devastat.

— Te rog, nu mă-nterupe; lasă-mă să termin... Noi ducem greul țării ăștia, care fără noi, ce să zicem?... Parcă n-ar mai merge, să fluieri numa din buze și să umpli dolda punga statului, din care pe urmă să vie și să sugă țâță atâtea lipitori declarate și clandestine, care trăiesc pe spinarea noastră, care, vai de capul ei! numa sufletul nostru știe!... Nu, domnule! până nu vine statul cu o lege nu mai merge!... Statul trebuie să se gândească serios!

Acestea mi le debitează iritat amicul meu, nenea Stasache, unul dintre marii noștri agricultori.

Eu, care nu sunt în curent cu chestia agrară, mă mărginesc a-i răspunde printr-o întrebare:

— Nene Stasache, nu s-ar putea să lăsăm statul și să-n-cercăm o îmbunătățire prin – cum să zic? – prin inițiativă privată?

Dar amicul meu se iritează mai rău:

— A! care va să zică, și d-ta ești d-ei cu inițiativa privată?... Îmi pare bine!... Mersi!

— Mă iartă, nene Stasache, zic; eu, să-ți spun drept, nu cunosc chestia, și...

— Apoi, dacă nu cunoști chestia, mă-nterupe el și mai iritat, de ce te pronunți?... că toți dv. vă pronunțați fără să cunoașteți chestia... Nu, domnule!... Asta, nu noi, eu și cu d-ta; asta, statul trebuie!... înțelegeți?

— Înțeleg; decât eu ca publicist ce vrei să-ți spun decât că trebuie numai decât să deschidem o campanie energetică pentru ca în sfârșit statul să-nceapă odată să se gândească...

— S-o deschideți, domnule! asta este datoria dv. de publiciști imparțiali, dacă sunteți adevărat la înălțimea misiunii dv. atât de frumoase; căci, să nu uitați, v-a dat Dumnezeu o pană care este o armă; prin urmare, trebuie să aveți un ideal pentru țara asta care aminteri se prăpădește... Și, dacă m-ascuți pe mine, aici s-o bateți dv.: statul trebuie să se gândească serios!

M-am despărțit de Stasache jurându-i că niciodată n-am considerat pana mea altfel decât ca o armă, și promițându-i că îndată voi deschide campania.

Pe când mă gândeam cum s-atac chestiunea, iată că mă-nvălnesc cu un eminent artist dramatic, un om plin de încredere-n sine, așa de plin că alta nimic nu mai poate-ncăpea.

— Teatrul nostru național și literatura noastră dramatică au ajuns într-o stare proastă, domnule, foarte proastă... Statul nu vrea să se gândească serios! Nu e nici o încurajare; ba, chiar putem zice că este o persecuțiune... și, permite-mi să-ți spun, e trist, nu numai pentru noi – căci artistul nu poate niciodată merge pân-acolo cu egoismul – deși suntem, orice s-ar zice, prea din cale-afară desconsiderați, cu toate că se declamă și se cântă pe toate tonurile că fără cultură o țară nu poate-nsemna nimica; și este foarte adevărat: numai cu cereale și cu zarzavaturi, și chiar cu petrol, nu se poate pune o țară față cu cultura europeană, care merge cu pași gigantici – îi mai trebuie să-și manifesteze și mentalitatea; și mi se pare că arta și literatura sunt cele mai înalte manifestațiuni ale mentalității unei națiuni; căci, în definitiv, nu se prezintă cineva în lume cu pânțele și cu organele inferioare, ci cu fruntea, cu acel aparat al gândirii sublimă, care face din om regele creațiunii... Și ce se face pentru arta și literatura naționale?... Nimic! E trist! Ne trebuie mai multe teatre... Statul ar trebui să se gândească serios!...

Am ascultat cu toată atenția frumoasa tiradă, și numai când m-am convins sigur că s-a terminat, am răspuns:

— În fine, dacă trebuie, dacă-n adevăr trebuie mai multe teatre, asta se poate face prin inițiativa privată...

— Și dumneata ești de cei cu inițiativa privată? Bravo!... Nu umblați cu mofturi, domnule, cu inițiativa privată!... Aici statul trebuie să se gândească!

— Amice, zic eu, înțeleg, decât ce vrei să-ți spun ca publicist alta decât că putem duce o campanie pentru ca statul să se gândească-n sfârșit...

— S-o duceți, domnule! și mai ales d-ta ai aci o dato-rie de conștiință, în calitate de publicist și de vechi sufler, care-nțelegi durerea și porți o spadă nobilă, care este pana d-tale... Și aici s-o bateți dv. mereu: statul trebuie să se gândească.

M-am despărțit de eminentul artist cu hotărârea să-ncep campania... Dar mai întâi, trebuie să stabilesc cu cine încep: cu nenea Stasache ori cu eminentul?... În adevăr plugarul are întâietatea de timp; da, dar artistul, deși i-am promis după, are întâietatea de cauză: chestiunea artei și literaturii naționale reclamă mai urgent o soluțiune. Dar iată, tocmai când încep, d. Caracudi, reporterul, care le află toate cu câteva minute înainte de-ntâmplare, vine, știindu-mă cât mă interesez ca vechi sufler de artă, să-mi comunice o veste, menită să mă bucure: zilele astea se va depune în Cameră un proiect de lege pentru reorganizarea teatrului național. Iată, în rezumat, economia acestui proiect:

În fiecare comună urbană se va organiza câte o societate dramatică, în proporție se-nțelege cu numărul locuitorilor respectivi, și care va primi de la comună și de la stat câte o subvenție suficientă pentru bunul progres al artei și literaturii dramatice române.

Societatea va fi condusă de un director numit de minister, și de un comitet compus din cinci membri, și adică din: primarul local în persoană sau prin delegațiune; un mare comerciant și un mare industrial (cetățeni români); un profesor cu titlu definitiv de la școala de grad superior, tras la sorți, în prezența societarilor, și cel mai în vârstă preot ortodox din localitate; în orașele de reședință județeană, protopopul va trece de drept în acest post onorific, indiferent de vârstă.

Sunt încântat... Victorie!... Am scăpat de o campanie!... Să vedem acuma de plugari... Unde-i arma mea? să-ncepem!... Dar, iată amicul meu Mitică, foarte enervat:

— Monșer, stăm rău! foarte rău! e ceva deplorabil și ridicul în același timp... Și asta, să-mi dai voie să-ți spun, e trist nu numai pentru noi ca părinți, care orișicum e o durere, nu poți să zici! ca să-ți expui un copil în cea mai fragedă vârstă; căci în definitiv un părinte mai poate avea un copil; și nu din egoism o spun; dar e trist pentru țara întreagă să te vezi la discreția caprițiului unei doici! pentru că, imaginează-ți că existența unui copil – Sisilica, fetița noastră, de exemplu – este, din cauza ei, periclitată; căci doctorul pretinde că noi n-am păzit-o îndeajuns, și laptele este stricat, ceea ce nu mai poate conveni pentru nutrițiune, neavând încă formate sucurile gastrice; și firește suntem desperați, încât nu mai avem alt refugiu decât la biberon, fiind d-abia la șase luni!... Și ea, mizerabila! n-a mai avut răbdare! să fi avut măcar încă patru luni: puteam s-o-nțarcăm. Înțelegi?

— Cum să nu-nțeleg, dacă sunt pățit? Copil... doică... știu! știu ce lucru belaliu!

— Și statul, urmează, din ce în ce mai enervat, bietul părinte, stă cu mâinile-ncrucișate, și nu vrea să se gândească serios, când este vorba de o chestiune care interesează țara întreagă, secerând atâția copii, chemați să dea tributul lor de sânge... Este o chestie mare, domnule, chestia alăptării!... să nu glumim!

— Dragă Mitică, zic, înțeleg prea bine enervarea ta; dar eu crez că-n privința asta ar trebui și inițiativa privată...

— A! care va să zică și d-ta, ca și doica noastră, ești d-ei cu inițiativa privată! Bravo!... Nu, domnule! destul cu inițiativa privată, care i-am văzut cât de triste conse-

cințel! Nu! Statul este dator să se gândească, în sfârșit, să ia inițiativa; căci e păcat! suntem părinți!...

— Atunci, să ducem o campanie prin presă...

— S-o duceți, domnule! asta e datoria sacră pentru dv. publiciștii, dacă sunteți adevărați publiciști, nu moftangii!...

— A! Mitică!

— Nu! strigă el în culmea enervării; trebuie statul!... Auzi! doică fără lapte!... Auzi! doică să... Bravo!... Și statul, indiferent... și laptele... laptele ei!...

Și pleacă necăjitul părinte, să caute biberon, probabil.

Ia, să vedem: cu teatrul am isprăvit; mai am două campanii; cu care să-ncep?

Firește că agricultura ar trebui să ne intereseze în primul rând, ca fiind o țară eminentemente agricolă; dar tocmai pentru asta, mă-ntreb: ce poate face o țară agricolă fără brațe? Atunci, natural că trebuie să ne gândim mai întâi la chestia poporațiunii; prin urmare, las deocamdată pe nenea Stasache și-ncep cu chestia doicii; curaj!

„O chestiune vitală pentru țara noastră... Chestiunea alăptării... Ce facem cu cetățenii, cu soldații de mâne?... Până când din partea statului această indiferență condamabilă, această criminală incurie?... Până când copilul român... laptele și biberonul... etc...”

Universul, 1909, 27 martie

Cuprins

<i>I.L. Caragiale și momentele sale exemplare</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	147

DIN „NOTE ȘI SCHIȚE“ (1892)

Un artist.	161
Temă și variațiuni	164

DIN „PĂCAT... O FĂCLIE DE PAȘTE. OM CU NOROC“ (1892)

Om cu noroc!.	173
-----------------------	-----

DIN „SCHIȚE UȘOARE“ (1896)

Un pedagog de școală nouă	181
1. Conferință	
2. O inspecțiune	
3. Ajunul examenelor	
4. Examenul anual	
Statistică.	194

„MOMENTE“ (1901)

La hanul lui Mânjoală	199
Cănuță, om sucit	209

Două loturi	219
La conac.	237
Reportaj	243
Ultima oră!.	252
Boris Sarafoff.	258
Groaznică sinucidere din strada Fidelității	268
Amicul X.	279
Caut casă.	284
De închiriat	289
Proces-verbal	293
Urgent.	298
D-I Goe.	303
Vizită.	309
Triumful talentului.	314
Întârziere	320
Petițiune.	325
Lațul slăbiciunilor	332
La Moși.	337
Tren de plăcere	342
Atmosferă încărcată	350
Tempora.	356
O lacună.	360
Situațiunea.	366
1 aprilie.	371
Five o'clock	376
High-life	382
Cadou.	387
Diplomație.	391
Mici economii.	396
Inspecțiune	402
Ultima emisiune.	412
Amici	417
Telegrame	423
O zi solemnă	430
Boborul!.	437
Baioneta inteligentă [Garda civică].	442
25 de minute.	447

Grand Hôtel „Victoria Română“	453
Justiție	458
Art. 214	462
Căldură mare	477
Bùbico	482
C.F.R.	489

„MITICĂ“

(1902)

Mitică	499
------------------	-----

DIN „SCHIȚE NOUĂ“

(1910)

Duminica Tomii	509
Monopol	514
O cronică de Crăciun	521
Greu, de azi pe mâine . . . sau Unchiul și nepotul	532
Meteahnă	538
Identitate	542
Repausul dominical	548
Țal!	555
O conferență	563

DIN PERIODICE

(1893 – 1909)

Moftul român	573
Lache și Mache. Nuvelă	576
Moftangii	580
Rromânul	
Rromânca	
Savantul	
Arendașul român	587
Cum să înțeleg țărani	590
Paradoxal	590
Gazometru [Idilă]	593
Politică și delicatețe	595
Slăbiciune	601

Despre cometă. Prelegere populară.	605
Leac de criză.	613
Cum devine cineva revoluționar și om politic...?	618
La Paști	623
Dascăl prost	629
Premiul întâi. O reminiscență din tinerețele pedagogului	634
Cam târziu.	641
Politică înaltă.	646
„Românii verzi“	649
Moșii (Tablă de materii)	654
Tot Mitică	656
Lună de miere	666
La Peleş	674
Infamie...	676
Zgomot	681
Inițiativa...	684